اِصلاحي

مُدلّل تقریرُونه

دریم جلد

دَقرآن کریم. نبوی احادیثو او دامت داسلافو دقیمتي اقوالو اصلاحي نصیحتونو، عِلمي لطائِفو او دعِبرت

ډک زړه راښکونکو مُعتمدو واقعاتو په رڼا کې. دمعاشرې داِصلاح. خوف خدا، دحقوق اللّٰه او حقوق العباد

اهمیت او د دارینو دسعادت او نیک بختئ په باره کې. دعلماو. طلباو. مقررینو او عامو مسلمانانو دپاره

یوه مفصله معتمده علمي او تحقیقي ذَخِیره:

تالیف أبُو الشّمس مَولانا نُورُالهُدیٰ عفی عنه

مدرس دارالعلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی کاټلنګ روډ مردان

مکتبة اعزازیّه محلّه جنګی پښاور

زیراهتمام کفایت اللّٰه ارمانی

0344-9995990

دَ قرآن کریم، نبوي احاديثو او د امت د اَسلافو د قيمتي اقوالو، اِصلاحي نصيحتونو، عِلمي لطائِفو او د عِبرت نه ډَك زړه راښکونکو مُعتمدو واقعاتو په رڼا کې. د معاشرې د اِصلاح، خَوفِ خُدا، د حقوق الله او حقوق العبادو اَهميت او د دارينو د سَعادت او نيک بختئ په باره کې. د علماو، طلباو، مُقرِّرينو او عامو مسلمانانو د پاره يوه مفصّله مُعتَمَده عِلمي او تحقيقي ذَخِيره:

اِصلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه

جلد ۳

تاليف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی، مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د کتاب نوم: اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه جلد ۳

مؤلف: اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰى عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

فون نمبر ۰۳۰٦ ۵۴۴۷۱۷۴

کمپوزر: مؤلف پخپله

د چاپ کال: ۱٤۳٦هـ ق ، ۱۳۹۳هـ ش، مطابق ۲۰۱۵ ء

د کتاب ټول حقوق د مکتبه اعزازيه سره محفوظ دي

مکتبه اعزازيه

محله جنګي پشاور

زير اهتمام

کفايت الله ارماني

۰۳٤٤-۹۹۹۵۹۹۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اجمالي فهرست

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۱.	سريزه (د دريم جلد)	
۲.	**۱ . د زكوة اهميت ، فضيلت او احكام**	۱
۳.	د زكوة اَهميت	۲
۳.	د زكوة فوايد	۹
۴.	د زكوة او صدقې آداب	۲۹
۵.	د زكوة په باره كې ضروري فقهي مسائل	۳۸
۵.	**۲ . د زكوة نه وركوونكي عذابونه**	٦۰
٦.	د زكوة نه وركوونكي د پاره د دُنيا او آخرت سزاګانې او عذابونه	٦۱
۷.	د زكوة نه وركولو نقصانات	٦٦
	۳ . د صدقې وركولو فضيلت او فوايد	۹۲
۱۰	د صدقې اَهميت	۹۳
۱۱.	د صدقې ترغيب	۹۷
۱۲.	د صدقې وركولو فوايد	۱۰۳
۱۳.	د صحابه كرامو صدقه	۱۳۵
۱۴.	فقير او محتاج ته د خوراک او جامو وركولو فضيلت	۱۴۸
۱۵.	د صدقې متعلق فقهي مسايل	۱۷۵
۱٦.	د صدقې په باره كې نور بهترين واقعات	۱۸۰

نمبر شمار	موضوع	صفحه

	٤. د خرچ کولو اهمیت او د سخاوت فضیلت	۱۹۴
۱۷.	د خیر په کارونو کې د خرچ کولو اهمیت	۱۹۵
۱۸.	د سخاوت فضیلت ، او د سخي مقام	۲۰۳
۱۹.	د بُخل مذمت او د دې نه د بچ کیدو تاکید	۲۰۹
۲۰.	د خپل ځان په نسبت نورو ته ترجیح ورکول	۲۱۳
۱۵.	په سخاوت او صدقې ورکولو سره د پیغمبرانو او نیکانو خلقو تابعداري راځي	۲۲۲
۱۵.	د رسول الله صلی الله علیه وسلم سخاوت	۲۲۲
۱۵.	د صحابه کرامو سخاوت	۲۲۷
۱۵.	د سخاوت په باره کې نور بهترین واقعات	۲۴۴
	۵. په مخلوقاتو کې د الله جل جلاله د قدرت نخې	۲۵۰
۲۱.	په مخلوقاتو کې د الله جل جلاله د قدرت نخې	۲۵۲
۲۲.	د الله جل جلاله په وجود او د هغه په قدرت باندې یو څو دلایل	۲۶۳
۲۳.	په حیواناتو کې د الله جل جلاله د قدرت ننداري	۲۸۸
۲۴.	د رزق طلب کولو دپاره د حیواناتو حیلې	۲۹۱
۲۵.	د حیواناتو د خپل ځان د حفاظت تدبیرونه	۲۹۹
۲۴.	د حیواناتو د خپلو بچو د حفاظت د پاره تدبیرونه	۳۰۵
۲۴.	په نورو حیواناتو او مخلوقاتو کې د الله جل جلاله د قدرت نخې	۳۰۸
۲۴.	د انسان په وجود کې د الله جل جلاله قدرتونه او عجائب	۳۲۱
۲۴.	د انساني جسم متعلق نور حیرانوونکي معلومات	۳۳۸
۲۴.	خوشخبري	۳۴۳

بِسۡمِ اللهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

تفصيلي فهرست

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱.	سریزه (د دریم جلد)	
	۱. د زکوة اهمیت، فضیلت او احکام	۱
۲.	د زکوة اَهمیت	۲
۳.	د زکوة لغوي معنی	۳
۴.	د زکوة شرعي (اِصطلاحي) معنی	۳
۵.	د زکوة حکم	۴
٦.	زکوة د اسلام بُنیادي رُکن دی	۵
۷.	زکوة په مخکیني امتونو هم فرض ؤ	۷
۸.	په دې اُمت باندې د زکوة د فرضیت وخت	۸
۹.	**د زکوة فوائد:**	۹
۱۰.	۱. د زکوة اداء کولو په وجه د جنت مستحق کیدل	۹
۱۱.	۲. د زکوة په وجه د انسان نفس او مال پاکیږي	۱۴
۱۲.	۳. د زکوة په وجه د مال حفاظت او د مرضونو نه شِفاء حاصلیږي	۱٦
۱۳.	د یو نصراني د اسلام راوړ واقعه	۱٦
۱۴.	د زکوة ورکولو په وجه د مال د حفاظت واقعه	۱۸
۱۵.	۴. د زکوة په وجه د انسان په مال کې برکت او زیادت راځي	۱۹
۱٦.	۵. په زکوة ورکولو سره انسان د الله ﷻ د رحمت مستحق ګرځي	۲۱
۱۷.	٦. د زکوة ورکولو په وجه د بُخل د صفت نه محفوظ کیدل	۲۱
۱۸.	۷. زکوة ورکول د کامِل مومنانو صفت دی	۲۲
۱۹.	۸. زکوة ورکونکي په هدایت او کامیاب دي	۲۳

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۲۱.	د زکوة ورکوونکي مرتبه	۲۳
۲۲.	د زکوة لړولو بهترين ځاى	۲۴
۲۳.	اهلِ عِلمو ته زکوة ورکول	۲۴
۲۴.	اهلِ علمو سره د احسان په وجه د يهودي غونډه کورنۍ مسلمانيدل	۲٦
۲۵.	د محمد بن جرير طبري رحمه الله واقعه	۲۷
۲٦.	د اهلِ علمو سره د احسان په وجه خپل ځوي يا نمسي عالِم کيدل	۲۸
۲۷.	د دين طالبانو سره د امداد کولو اجر	۲۹
۲۸.	**د زکوة او صدقې آداب**	۲۹
۲۹,	۱. اول ادب	۳۰
۳۰,	۲. دويم ادب	۳۰
۳۱.	۳. دريم ادب	۳۱
۳۲.	۴. څلورم ادب	۳۱
۳۳.	۵. پنځم ادب	۳۲
۳۴.	٦. شپږم ادب	۳۲
۳۵.	۷. اووم ادب	۳۲
۳٦.	۸. اتم ادب	۳۴
۳۷.	عُجب او تکبر الله ﷻ نه خوښوي	۳۴
۳۸.	نيکي وړه ګڼل:	۳۵
۳۹.	۹. نهم ادب	۳۵
۴۰.	د زکوة اِجمالي فوايد	۳٦
۴۱.	د زکوة نه اداء کولو اَسباب	۳٦
۴۲.	خلاصه	۳۷
۴۳.	دُعا	۳۷

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۴۴.	**د زکوة په باره کې ضروري فقهي مسائل**	۳۸
۴۵.	زکوة په چا فرض دی ؟	۳۸
۴۶.	د نابالِغه او مجنون په مال کې زکوة نشته	۳۹
۴۷.	د لږو سرو زرو او لږو سپينو زرو نه د زکوة ورکولو مسئله	۳۹
۴۸.	د نصاب نه کم سره زَر او څه نغدو روپو په موجوديدو سره د زکوة حکم	۴۰
۴۹.	د عُشر ثبوت د قرآن کريم نه	۴۰
۵۰.	د زمکې په فصلونو کې عُشر يا نصفِ عُشر واجب دی	۴۱
۵۱.	کومه ګياه چې پخپله راختلي وي په هغې کې عُشر نشته	۴۱
۵۲.	د زمکې د پيداوار نه به خرچه نشي کټ کولی	۴۱
۵۳.	د عُشر يا نصفِ عُشر د پاره غِناء او نصاب شرط نه دی	۴۲
۵۴.	په عُشر او زکوة کې فرق	۴۲
۵۵.	په قرض داره باندې د زکوة مسئله	۴۳
۵۶.	د دُکان نه د زکوة ويستلو طريقه	۴۳
۵۷.	د زکوة په روپو باندې د مشترکه مفادو د پاره اَسباب نشي اخيستی	۴۴
۵۷.	نَشه کوونکو ته د زکوة ورکولو مسئله	۴۴
۵۸.	په زکوة کې تاخير کول مکروه دي	۴۵
۵۹.	د زکوة په اداء کولو کې د موجوده بنار قيمت معتبر دی	۴۵
۶۰.	د بلې علاقې فقيرانو ته زکوة ليږل	۴۵
۶۱.	صاحب د نصاب ته که د کال په مينځ کې نورې روپۍ ملاؤ شوی	۴۶
۶۲.	د استعمال په کپړو کې زکوة نشته اګر که پنځوس جوړې وي	۴۷
۶۳.	د سرو زرو او سپينو زرو نه علاوه د کور د استعمال په شيانو کې زکوة نشته	۴۷
۶۴.	د پراپرټۍ واله په پلاټونو او سرمايه کې د زکوة حکم	۴۸
۶۵.	ذاتي د استعمال په کتابونو کې زکوة نشته	۴۸
۶۶.	د سورلۍ چلولو ګاډي په قيمت کې زکاة نشته بلکه دده په آمدنۍ کې دی	۴۹

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۶۷.	د کرایه په کورونو او دُکانونو کې زکوة نه وي، بلکه ددې په کرایه کې وي	۴۹
۶۸.	مالدار سړې د کال پوره کیدو نه مخکې هم زکوة ورکولې شي	۵۰
۶۹.	د زکوة ورکولو په وخت د زکوة تذکره او په خُله وینا ضروري نه ده	۵۰
۷۰.	د عام کس دپاره ټي وي او ریډیو حاجتِ اصلیه نه دی	۵۱
۷۱.	قرض دار ته په قرض کې د زکوة پریښودلو طریقه	۵۲
۷۲.	د څاروو د زکوة مسئله	۵۲
۷۳.	**چاته چې زکوة ورکول جائز دي د هغو خلقو بیان**	۵۴
۷۴.	غریب ورور او خور ته زکوة ورکولې شي	۵۴
۷۵.	خپلې ننګور (د ځوي ښځې) ته زکوة ورکول جائز دي	۵۵
۷۵.	ځوم ته زکوة ورکول جائز دي	۵۵
۷۶.	اهلِ علم د زکوة زیات مستحق دي	۵۵
۷۷.	مالدار طالب العلم ته د زکوة ورکولو مسئله	۵۶
۷۸.	د مالداره کس غریب پلار ته زکوة ورکول جائز دي	۵۶
۷۹.	د مالدار سړي بالغ فقیر ځوي ته زکوة ورکول جائز دي	۵۶
۸۰.	**چاته چې زکوة نشي ورکولې د هغوی بیان**	۵۷
۸۱.	اصولو او فروعو ته زکوة نشي ورکولی	۵۷
۸۲.	خاوند ښځې ته، او ښځه خاوند ته زکوة نشي ورکولی	۵۸
۸۳.	سیّد ته زکوة نشی ورکولی	۵۸
۸۴.	نابالغ ته د زکوة ورکولو مسئله	۵۸
۸۵.	د زکوة نه ورکوونکي حکم	۵۹
	۲. د زکوة نه ورکوونکي د پاره عذابونه	۶۰
۸۶.	د زکوة فرضیت قطعي دی	۶۱
۸۷.	د زکوة نه منکرینو خلقو سره جهاد	۶۲

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۸۸.	د حضرت ابن عباس ﷺ قول	٦۳
۸۹.	د اسلام ټول احکامات عملي کول لازمي دي	٦۴
۹۰.	د زکوة نه ورکولو په وجه د لمونځ ثواب هم پوره نه ملاویږي	٦۴
۹۱.	د زکوة نه ورکوونکي حُکم	٦۵
۹۲.	د علامه انورشاه کشمیري رحمه الله وینا	٦۵
۹۳.	**د زکوة نه ورکولو نقصانات او سزاګاني**	٦٦
۹۴.	۱. د جهنم سزا	٦٦
۹۵.	د آیت تفسیر	٦۷
۹٦.	۲. همدا مال و دولت به ورته دغاړې طَوق کړې شي	٦۸
۹۷.	۳. د زکوة نه ورکولو په وجه ټول مال هلاک او بې برکته کیږي	۷۰
۹۸.	د باغ د مالِکانو واقعه	۷۱
۹۹.	۴. د زکوة نه ادا کولو په وجه په قحط سالۍ کې مبتلاء کیدل	۷۴
۱۰۰	۵. زکوة نه ورکول د جهنم د تللو سبب دی	۷٦
۱۰۱	لطیفه:	۷۷
۱۰۲	٦. زکوة نه ورکول د عذابِ قبر سبب دی	۷۷
۱۰۳	۷. زکوة نه ورکوونکې به د قیامت په ورځ د الله ﷻ د رحمت نه لرې وي	۷۷
۱۰۴	په سرو زَرو او سپینو زرو کې د زکوة نه ورکولو سزا	۷۸
۱۰۵	د څارو‌ُو نه د زکوة نه ویستونکي کس سزا	۷۹
۱۰٦	بخیل سړي د شیطاني وسوسو په وجه زکوة نه ورکوي	۸۰
۱۰۷	واقعه:	۸۱
۱۰۸	د زکوة نه د اِنکار کوونکي کس سزا	۸۱
۱۰۹	د قارون واقعه	۸۲
۱۱۰	منافق ته د خپل مال نه زکوة ویستل ډیر ګران معلومیږي	۸۵
۱۱۱	د ثعلبه بن حاطب واقعه، او د ثعلبه بن حاطب په باره کې علمي تحقیق	۸٦

۲. د صدقې ورکولو فضیلت او فواید ۹۲

۱۱۲ د فرائضو سره سره د نفلي عباداتو ذخیره ساتل ۹۳
۱۱۳ مثال : ۹۴
۱۱۴ د فرضي زکوة نه علاوه نور مالي حقوق ۹۴
۱۱۵ مسئله : ۹۶
۱۱۶ د شریعت، اَخلاقو او انساني همدردۍ خبره ۹۷
۱۱۷ د صدقې ترغیب او برکات ۹۷
۱۱۸ د حضرت ابوالدحداح ﷺ واقعه ۹۹
۱۱۹ باید هر مسلمان صدقه ورکړي ۱۰۲
۱۲۰ **د صدقې ورکولو فواید** ۱۰۳
۱۲۱ د صدقې په وجه په مال کې برکت او پاکوالې راځي ۱۰۳
۱۲۲ واقعه : ۱۰۵
۱۲۳ د صدقې ورکولو په وجه مال نه کمیږي ۱۰۷
۱۲۴ په پټه صدقې ورکولو سره د الله ﷻ د غضب نه محفوظ کیدل ۱۰۸
۱۲۵ په پټه سره د صدقې ورکولو فضیلت ۱۱۰
۱۲۶ د صدقې په وجه مصیبتونه او مرضونه دفع کیږي ۱۱۳
۱۲۷ واقعه : د صدقې په برکت د بچې حفاظت ۱۱۴
۱۲۸ واقعه : ۱۱۵
۱۲۹ واقعه : د صدقې په وجه د خپې زخم ښه کیدل ۱۱۶
۱۳۰ واقعه : د صدقې په برکت د مخ دانې ښه کیدل ۱۱۶
۱۳۱ د صدقې په وجه گناهونه معاف کیږي ۱۱۷
۱۳۲ واقعه : ۱۱۸

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۳۳	د صدقې په وجه د جهنم د اُور او د قيامت د ورځې د سختۍ نه بچ کيدل	۱۲۰
۱۳۴	انسان به د قيامت په ورځ د صدقې د سُوري لاندې وي	۱۲۱
۱۳۵	د صدقې په وجه جنت ته داخليدل	۱۲۲
۱۳۶	صدقه الله ﷻ زياتوي	۱۲۵
۱۳۷	د صدقې په برکت د ګناهونو نه توبه ګار کيدل	۱۲۶
۱۳۸	صدقه افضل عمل دی	۱۲۸
۱۳۹	د صدقې ثواب څو څو چنده دی	۱۲۹
۱۴۰	په اوو (۷) خصلتونو سره د صدقې اَجر زياتيږي	۱۳۰
۱۴۱	غريبو خپلوانو ته د صدقې ورکولو اَجر	۱۳۱
۱۴۲	د صدقې ثواب هميشه باقي پاتې وي	۱۳۳
۱۴۳	په صدقه کې بهترين او غوره مال ورکول	۱۳۴
۱۴۴	د حضرت ابو طلحة رضي الله عنه د سخاوت جذبه	۱۳۵
۱۴۵	د حضرت طلحه رضي الله عنه د سخاوت نور واقعات	۱۳۷
۱۴۶	د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه صدقه	۱۳۹
۱۴۷	د حضرت عثمان رضي الله عنه صدقه	۱۴۰
۱۴۸	۱. د "بيرِ رومه" اخيستل او صدقه کول:	۱۴۱
۱۴۹	۲. د غزوه تبوک په موقع سخاوت:	۱۴۲
۱۵۰	۳. د قحط سالۍ په وخت د حضرت عثمان رضي الله عنه سخاوت	۱۴۲
۱۵۱	د حضرت عائشې رضي الله عنها صدقه	۱۴۵
۱۵۲	۲. د خپل ځان په نسبت فقير ته ترجيح ورکول	۱۴۶
۱۵۳	۳. د صدقې سره سره فقير ته دُعا هم کول	۱۴۶
۱۵۴	د يو نابينا صحابي په خپل لاس صدقه ورکول	۱۴۷

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۵۵	**فقير او محتاج ته د خوراك او جامو وركولو فضيلت**	۱۴۸
۱۵٦	د جنت مستحق كيدل	۱۵۱
۱۵۷	په انسانانو او نورو حيواناتو باندې د اوبو څكلو اجر	۱۵۳
۱۵۸	په تږي سپي باندې د اوبو څكلو په وجه مغفرت	۱۵۴
۱۵۹	۱. د يو سړي مغفرت	۱۵۴
۱٦۰	۲. د بدكارې ښځې مغفرت	۱۵۵
۱٦۱	د قيامت په ورځ سفارش كول	۱۵٦
۱٦۲	فصل يا ميوه داره اونه په ښه نيت كرل هم صدقه ده	۱۵۹
۱٦۳	يو اعتراض او دهغې جواب	۱۵۹
۱٦۴	صدقه د مرګ نه مخكې په كار ده	۱٦۰
۱٦۵	افضله صدقه	۱٦۰
۱٦٦	د مرګ نه روستو هم په كار راتلونكي اعمال	۱٦۲
۱٦۷	د حديث تشريح	۱٦۳
۱٦۸	د مرګ نه پس هم انسان ته د صدقې ثواب رسي	۱٦۵
۱٦۹	مال هم يو امتحان دى	۱٦۷
۱۷۰	واقعه : دولت مند فقير، او فقير دولت مند جوړول	۱٦۷
۱۷۱	د جُذامي (برګي مرض واله)، ګنجي او ړوند واقعه	۱٦۹
۱۷۲	د انسان نه دا هر څه پاتې دي	۱۷۱
۱۷۳	واقعه	۱۷۱
۱۷۴	دُعا	۱۷۴
۱۷۵	**د صدقې متعلق فقهي مسايل**	۱۷۵
۱۷٦	د نفلي صدقې حكم	۱۷۵
۱۷۷	غني ته د نفلي صدقې وركولو حكم	۱۷٦
۱۷۸	په صدقه كې فقيرانو ته نغدې روپۍ وركول بهتر دي	۱۷۷

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۷۹	د حرام کاروبار واله کس د هَدیې حکم	۱۷۷
۱۸۰	د حرام مال نه د صدقې ورکولو حکم	۱۷۷
۱۸۱	زکوة نه اداء کول او صدقه ورکول	۱۷۸
۱۸۲	اول قرض اداء کول او بیا صدقه ورکول	۱۷۸
۱۸۳	پیشه وَر یا نَشه یي خلقو ته صدقه ورکول	۱۷۸
۱۸۴	په صدقه کې فقیر ته زړې جامې ورکول	۱۷۹
۱۸۵	**د صدقې په باره کې نور بهترین واقعات**	۱۸۰
۱۸۶	د صدقې په وجه د نیکۍ تله درنیدل	۱۸۰
۱۸۷	د صدقې مثال	۱۸۱
۱۸۸	د صدقې په وجه مغفرت	۱۸۱
۱۸۹	د صدقې په وجه عذاب دفع کیدل	۱۸۳
۱۹۰	د صدقې په وجه د جهنم نه خلاصې	۱۸۵
۱۹۲	د صدقې نه ورکولو سزا	۱۸۶
۱۹۳	د یو سخي سړي بل کس ته په خپل ځان باندې ترجیح ورکول	۱۸۷
۱۹۴	په صدقه کې بهترین مال ورکول د ثواب ذریعه ده	۱۸۹
۱۹۵	حلال مال په بهترین ځای کې خرچ کیږي	۱۸۹
۱۹۶	د صدقې په وجه مصیبت دفع کیدل	۱۹۱
۱۹۷	د صدقې په وجه ایمان نصیب کیدل	۱۹۳
	٤. د خرچ کولو اهمیت او دسخاوت فضیلت	۱۹۴
۱۹۸	د خَیر په کارونو کې د خرچ کولو اَهمیت	۱۹۵
۱۹۹	خرچ کوونکې متقیان او کامیاب دي	۱۹۶
۲۰۰	خرچ کوونکي کامِل مومنان دي	۱۹۷
۲۰۱	د خرچ کوونکو د پاره اَجر	۱۹۷

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۲۰۲	د خرچ کوونکو دپاره جنت	۱۹۸
۲۰۳	د خرچ کولو ترغیب	۱۹۸
۲۰۴	خرچ کوونکو ته د فرښتو دُعا، او بخیل ته ښيرې	۲۰۲
۲۰۵	**د سخاوت فضیلت**	۲۰۳
۲۰۶	سخي سره الله ﷻ محبت کوي	۲۰۴
۲۰۷	په عابِد بخیل باندې د جاهِل سخي فضیلت	۲۰۴
۲۰۸	د سخاوت اَهمیت	۲۰۵
۲۰۹	د سخي په وفات کیدو د زمکې او حفظه فرښتو دُعا	۲۰۶
۲۱۰	د سخاوت په وجه جنت ته داخلیدل	۲۰۷
۲۱۱	د سخاوت اِجمالي فوايد	۲۰۸
۲۱۲	**د بُخل مذمت او ددينه دبچ کيدو تاکيد**	۲۰۹
۲۱۳	بُخل بَد ترین صفت دی	۲۱۰
۲۱۴	بخیل به جنت ته نه داخلیږي	۲۱۱
۲۱۵	په بُخل کولو کې د انسان خپل نقصان دی	۲۱۱
۲۱۶	د بُخل کوونکي مثال	۲۱۲
۲۱۷	**د خپل ځان په نسبت نورو ته ترجیح ورکول**	۲۱۳
۲۱۸	شانِ نزول: د یو انصاري صحابي د اِیثار واقعه	۲۱۳
۲۱۹	۱. د شهادت په وخت د صحابه کرامو د اِیثار یو نایاب مثال	۲۱۵
۲۲۰	۲. د چیلۍ سَر په اُووه (۷) کورونو گرځیدل	۲۱۶
۲۲۱	۳. د حضرت عائشې رضي الله عنها اِیثار	۲۱۶
۲۲۲	۴. د امامِ واقدي رحمه الله اِیثار	۲۱۷
۲۲۳	۵. د یو غلام اِیثار	۲۱۹
۲۲۳	۶. د فقیرانو د یو جَماعت اِیثار	۲۲۰

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۲۲۴	۷ . د بشربن الحارث په مُستعار لباس کې وفات کيدل	۲۲۱
۲۲۵	**په سخاوت او صدقې ورکولو سره د انبياء کرامو او نيکانو خلقو تابعداري راځي :**	۲۲۲
۲۲۶	**د رسول الله ﷺ سخاوت او صدقه**	۲۲۲
۲۲۷	يو صحابي ته څادر ورکول	۲۲۴
۲۲۸	د سوال کوونکي د پاره قرض اخيستل	۲۲۵
۲۲۹	د ايثار په وجه د نبي ﷺ فضيلت	۲۲۵
۲۳۰	**د صحابه کرامو سخاوت :**	۲۲۷
۲۳۱	۱. د وفات په وخت په حضرت علي رضي الله عنه باندې د سخاوت په وجه قرضه	۲۲۷
۲۳۲	۲ . د حضرت عُبيده بن جراح رضي الله عنه او حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه سخاوت	۲۲۸
۲۳۳	۳ . د حضرت جابر رضي الله عنه سخاوت	۲۲۹
۲۳۴	۴ . د حضرت زبير بن عوام رضي الله عنه سخاوت	۲۳۰
۲۳۵	۵ . د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما سخاوت	۲۳۰
۲۳۶	۶ . د حضرت حسن ، حضرت حُسين او حضرت عبدالله بن جعفر رضي الله عنهم سخاوت	۲۳۲
۲۳۷	۷ . د حضرت سعيد بن العاص رضي الله عنه سخاوت	۲۳۴
۲۳۸	۸ . د حضرت سعيد بن زيد رضي الله عنه سخاوت	۲۳۵
۲۳۹	۹ . د حضرت عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه سخاوت	۲۳۵
۲۴۰	۱۰ . د حضرت حَسن رضي الله عنه سخاوت	۲۳۸
۲۴۱	۱۱ . د حضرت حُسين رضي الله عنه سخاوت	۲۳۹

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۲۴۲	۱۲. د درې (۳) صحابه کرامو رضي الله عنهم سخاوت	۲۴۰
۲۴۳	خلاصه	۲۴۳
۲۴۴	دُعا	۲۴۳
۲۴۵	**د سخاوت په باره کې نور بهترين واقعات**	۲۴۴
۲۴۶	۱. د حضرت زين العابدين علي بن حُسين رحمه الله سخاوت	۲۴۴
۲۴۷	۲. د بنو هاشمو سخاوت	۲۴۴
۲۴۸	۳. د شعبه رحمه الله سخاوت	۲۴۶
۲۴۹	۴. د حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله سخاوت	۲۴۶
۲۵۰	۵. د عبدالله بن عامر رحمه الله سخاوت	۲۴۷
۲۵۱	۶. د وفات نه روستو سخاوت کول	۲۴۸
	۵. په مخلوقاتو کې د الله ج د قدرت نخې	۲۵۰
۲۵۲	﴿ نوټ ﴾	۲۵۱
۲۵۳	په مخلوقاتو کې د الله جل جلاله د قدرت نخې	۲۵۲
۲۵۴	اول آيت	۲۵۳
۲۵۵	د آيت شانِ نزول	۲۵۳
۲۵۶	په کائناتو کې د الله جل جلاله د قدرت نخې	۲۵۵
۲۵۷	دويم آيت	۲۵۶
۲۵۸	دريم آيت	۲۵۷
۲۵۹	په مخلوقاتو کې غور او فکر کول	۲۵۹
۲۶۰	د فکر تعريف	۲۵۹
۲۶۱	د الله جل جلاله په ذات کې تفکر نه دې په کار	۲۵۹
۲۶۲	په مخلوقاتو کې تفکر کول عبادت دی	۲۶۰

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۲٦٣	په مخلوقاتو کې د تفکر کولو نور فوايد	۲٦١
۲٦۴	د عالَم ذره ذره د الله ﷻ په وجود او قدرتونو دلالت کوي	۲٦٢
۲٦۵	د الله ﷻ په وجود او د هغه په قدرت باندې يو څو دلايل	۲٦٣
۲٦٦	د امام ابوحنيفه رحمه الله او يو دَهري مناظره	۲٦٣
۲٦٧	د امام شافعي رحمه الله د يو زنديق سره خبرې	۲٦۴
۲٦٨	د امام احمد بن حنبل رحمه الله نه پوښتنه	۲٦۵
۲٦٩	د امام مالک رحمه الله نه پوښتنه	۲٦٦
۲٧٠	د هر شي په پيدا کولو کې خامخا څه حِکمت شته	۲٦٦
۲٧١	د ګونګټې په پيدا کولو کې حکمت	۲٦٧
۲٧٢	دا ټول کائنات د انسان د فائدې د پاره پيدا دي	۲٦٨
۲٧٣	د انسان مقصدِ حيات	۲٦٩
۲٧۴	د انسان په بدن کې د الله ﷻ د قدرت نخې	۲٦٩
۲٧۵	په اِنساني ژوند باندې نظر اچول	۲٧١
۲٧٦	د مور په خيټه کې د ماشوم مختلفې مرحلې	۲٧٢
۲٧٧	د آيت تحقيق	۲٧٣
۲٧٨	په ميږي کې د الله ﷻ د قدرت ننداره	۲٧۵
۲٧٩	واقعه	۲٧٧
۲٨٠	ميږيان دروغ او دُهوکه نه خوښوي	۲٧٨
۲٨١	واقعه	۲٧٨
۲٨٢	د بيزوګانو حَد جاري کول	۲٧٩
۲٨٣	شوده (پې) ورکوونکو څارو و کې د قدرت نخې	۲٨٠
۲٨۴	د شهدو په مچۍ کې د الله ﷻ د قدرت نخې	۲٨٢
۲٨۵	د " اُوراُورکي " په وجود کې د الله ﷻ قدرتونه	۲٨۵

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۲۸۶	د خپلو ليدلو ستركو حال	۲۸۶
۲۸۷	ضائع شوي اندا دوباره پيدا كيدل	۲۸۷
۲۸۸	د بعضې حيواناتو حواس د انسان نه تيز وي	۲۸۷
۲۸۹	**په حيواناتو كې د الله جَلَّ جَلَالُهُ د قدرت ننداره**	۲۸۸
۲۹۰	هُد هُد په زمكه كې پټ شى كوري	۲۸۹
۲۹۱	د كوترې د هگو حفاظت	۲۸۹
۲۹۲	چرگه	۲۹۰
۲۹۳	چرگ نورو ته په خپل ځان باندې ترجيح وركوي	۲۹۰
۲۹۴	د مرغانو همت	۲۹۰
۲۹۵	د گونگټې همت نه بائيلل	۲۹۱
۲۹۶	**د رزق طلب كولو دپاره د حيواناتو حيلې**	۲۹۱
۲۹۷	د غنې حيله	۲۹۱
۲۹۸	د مچ پړانگ حيله	۲۹۱
۲۹۹	د لومبړې حيله	۲۹۲
۳۰۰	د ښكاري سپي حيله	۲۹۳
۳۰۱	د مار حيله	۲۹۴
۳۰۲	د مږې حيله	۲۹۴
۳۰۳	د مرغانو حيلې	۲۹۵
۳۰۴	د رنگ بدلونكي حيوان "حرباء" (كربوڼي) حيله	۲۹۵
۳۰۵	د ماشي او هاتي مقايسه	۲۹۷
۳۰۶	د پيشو حيله	۲۹۸
۳۰۷	د ميږي حيله	۲۹۸
۳۰۸	د زمري د ښكار طريقه	۲۹۸

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۳۰۹	**د حیواناتو د خپل ځان د حفاظت تدبیرونه**	۲۹۹
۳۱۰	لیوه په یوه سترګه خوب کوي	۲۹۹
۳۱۱	د لومبړې حیلې	۳۰۰
۳۱۲	میږې	۳۰۱
۳۱۳	غرڅنې هوسې	۳۰۱
۳۱۴	ځنګلي منګک (یربوع)	۳۰۲
۳۱۵	باره سنګا (غرڅه)	۳۰۲
۳۱۶	اپاسم	۳۰۳
۳۱۷	زمرې	۳۰۳
۳۱۸	مرغۍ	۳۰۴
۳۱۹	مګرمچه	۳۰۴
۳۲۰	**د حیواناتو د خپلو بچو د حفاظت د پاره تدبیرونه**	۳۰۵
۳۲۱	د مؤنث هاتي په اوبو کې لنګیدل	۳۰۵
	د مرغو د بچو حفاظت	۳۰۶
۳۲۳	د بچي د پیدا کیدو نه پس د حیواناتو وهل کول	۳۰۶
۳۲۴	د غرڅنې چیلۍ د خپلو بچو سره مینه	۳۰۷
۳۲۵	بناپیرک	۳۰۷
۳۲۶	**په نورو حیواناتو او مخلوقاتو کې د الله ﷻ د قدرت نخې**	۳۰۸
۳۲۶	د کارغه بچي ته خوراک رسول	۳۰۸
۳۲۷	د حیواناتو بچو ته فطري تعلیم	۳۰۸
۳۲۸	د حضرت عقبه بن نافع ﷺ د ځنګل حیواناتو ته خطاب کول	۳۰۹
۳۲۹	قصة الاسد مع "سفینة" مولی رسول الله ﷺ	۳۰۹
۳۳۰	یوه عجیبه اونه	۳۱۰

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۳۳۱	د انسانانو د ويښتانو په شان پاڼې	۳۱۰
۳۳۲	ګوشت خُور اُونه	۳۱۰
۳۳۳	زهريله اُونه	۳۱۱
۳۳۴	د پَتري (بليډ) په شان تيره ګياه	۳۱۱
۳۳۵	عجيبه کاڼي	۳۱۱
۳۳۶	عجيبه ماهي	۳۱۱
۳۳۷	عجيبه ليوه	۳۱۲
۳۳۸	عجيبه مار	۳۱۲
۳۳۹	عجيبه مرغۍ	۳۱۳
۳۴۰	اُوږده ورځ، او اُوږده شپه	۳۱۴
۳۴۱	د مرګ په وخت د څناورو يو طرف ته کيدل	۳۱۴
۳۴۲	خلاصه	۳۱۴
۳۴۳	د غونډ تقرير خلاصه	۳۱۵
۳۴۴	دُعا	۳۱۶
۳۴۵	**د شهدو په مچۍ کې د الله د قدرت څه نور عجائب**	۳۱۷
۳۴۶	د بهترين شي دشمنان زيات وي	۳۱۹
۳۴۷	د شاتو مچې نه حکومتي نظم برابرول	۳۱۹
۳۴۸	حيرانوونکي او د عبرت خبره	۳۲۰
۳۴۹	**د انسان په وجود کې د الله ﷻ قدرتونه او عجائب**	۳۲۱
۳۵۰	خليات (ژوندي اَجسام يا حُجره)	۳۲۱
۳۵۱	سترګې	۳۲۲
۳۵۲	په سترګو کې کيمرې	۳۲۳
۳۵۳	د انسان هر اندام ډير قيمتي دی	۳۲۴
۳۵۴	زړه:	۳۲۴

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۳۵۵	غوږونه	۳۲۵
۳۵۶	دِماغ	۳۲۷
۳۵۷	ګردي	۳۲۸
۳۵۸	وینه	۳۲۹
۳۵۹	هډوکي	۳۳۰
۳۶۰	پوستکې (څرمن)	۳۳۲
۳۶۱	ژبه	۳۳۳
۳۶۲	پوزه	۳۳۴
۳۶۳	جِګر (اِينه)	۳۳۵
۳۶۴	تريخې	۳۳۵
۳۶۵	معده او د هاضمې نظام	۳۳۶
۳۶۶	حيرانوونکې خبره	۳۳۶
۳۶۷	خلاصه	۳۳۷
۳۶۸	**د انساني جسم متعلق نور حيرانوونکي معلومات**	۳۳۸
۳۶۹	دعا	۳۴۲
۳۷۰	خوشخبري	۳۴۳

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سریزه (د دریم جلد)

اَلْحَمْدُ لِلّٰه وَكَفٰى، وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى . اَمَّا بَعْد !

ددې کتاب (اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنَه) متعلق تفصيلي خبر. د اول جلد په سريزه کې بيان شوی ، دلته صرف د " تَحْدِيْث بِالنِّعْمَة " په طور دا خبره کوم چې کله ما ددې کتاب دويم جلد. وليکل نو د هغې په سريزه کې مې دا وعده کړې وه چې " انشاء الله په همدې اندازبه دريم (۳) جلد هم ليکم " بيا کله چې هغه دويم (۲) جلد چاپ شو نو الله رب العزت د اول جلد په شان هغې ته هم په عِلمي ميدان کې داسې مقبوليت ورپه برخه کړو چې د علماؤ ،طلباؤ ، خطيبانو او عامو مسلمانانو د پاره د اِستفادې وَړ اُوګرځيده ، او د هر ممبر و محراب د زِينت سبب جوړ شو .

د کله نه چې دويم جلد چاپ شوی نو د هماغې ورځې نه راپه ديخوا داسې ورځ نده تيره شوی چې په هغې کې د پاکستان او افغانستان دمختلفو علاقو نه اهلِ عِلمو د ټيلفون په ذريعه د دريم جلد د چاپ کيدو پوښتنه نه وي کړي ، بلکه په هره ورځ د کتاب د اِفاديت او د دريم جلد د چاپ کيدو په باره کې بې شماره ټيلفوني کيږي چې په دې سره به زما حوصله أفزايي هم کيده .

اګر چې ماته د دَرسي مصروفياتو په وجه فارغه وخت ډير نه ملاويږي خو بيا هم کله چې ما ددې اهلِ عِلمو دا نه ختميدونکې شوق ، اِصرار او مَحبت ددې کتاب سره اوکته نو زه په دې مجبوره شوم چې د دوی عِلمي تَنده ماته کړم ، او دريم (۳) جلد هم وليکم.

لهذا د مدرسې په سالانه رُخصتې کې مې يو ځل بيا خپل عِلمي صلاحيت په کار واچول او د دريم جلد په ليکلو مې شروع وکړه .

د الله ﷻ د خصوصي فضل و اِحسان ، د والدينو او استاذانو د دُعاؤ په برکت، او د څو مياشتو مسلسل شب و رُوز د محنت په نتنجه کې مې داسې قيمتي ملغلرې

د تالیف په تار کې اُوپائللی چې په لوستو او اَوریدو سره یې عِلمي تَنده ماتیږي ، د معاشرې د اِصلاح ، او د دارینو د سعادت او نیک بَختیا ذریعه ګرځي .

دا یقیني خبره ده چې لکه څرنګ چې مې د مخکیني جلدونو په لیکلو کې ډیره خواري او محنت کړې وُ نو دغه شان ددې دریم جلد په لیکلو کې مې هم پوره خواري او محنت کړی .

بلکه چې کله ما د علماؤ ، طلباؤ ، خطیبانو او عامو دینداره مسلمانانو بې اَندازې مینه ددې کتاب سره ولیده نو زما په شوق کې نوره اِضافه هم اوشوه ، او نور هم دې مسئولیت طرف ته متوجه شوم .

لهذا په ډیر اِحتیاط مې د قرآن کریم ، احادیثو ، د اسلافو د قیمتي اَقوالو ، اِصلاحي نصیحتونو ، عِلمي لطائفو ، فِقهي مسائلو او د عبرت نه ډک زړه راښکونکو معتمدو واقعاتو نه مې داسې بهترینه عِلمي ذخیره تیاره کړه چې په اَوریدو او کتو یې د انسان سترګې یَخیږي ، عِلمي تَنده پرې ماتیږي ، د انسان په زړه کې د الله ﷻ نه ویره پیدا کیږي ، د حقوق الله او حقوق العبادو اَهمیت ورسره پیدا کیږي ، او د دواړو جهانو کامیابي ورته نصیبه کیږي .

الله رب العزت دې ددې عاجز بنده دا خدمت په خپل دربار کې قبول کړي ، او د خپلې رَضا ذریعه دې وګرځوي ، زما او زما د والدینو ، اُستاذانو او ټول امتِ مُسلمه د پاره دې د مغفرت او نجات ذریعه وګرځوي . او الله ﷻ دې یقیني دا کتاب د معاشرې د اِصلاح ، او د مسلمانانو د دواړو جهانو د فلاح او کامیابۍ ذریعه وګرځوي . آمِیْن یَارَبَّ الْعَالَمِیْن .

خوشخبري : ډیرو ملګرو او علماؤ راته دا مشوره راکړی که په همدې اَنداز باندې د تقریرونو دا سلسله جاري اوساتلې شي ، او په اَهمو موضوع ګانو باندې دغه شان لیکل اوشي نو فایده به یې ډیره زیاته وي .

لهذا زه یو ځل بیا اَهلِ عِلمو ، خطیبانو او ددې کتاب مینه والو ته دا خوشخبري اَوروم چې اِن شاء الله په همدغه انداز باندې به بل جلد هم لیکم چې هغه به هم په نزدې وخت کې چاپ شي .

خو هغه به په دې نوم باندې نه وي ، بلکه آینده راتلونکي جلدونه به په بل نوم وي، شائقین حضرات بیا د ټیلیفون په ذریعه معلومات تر لاسه کولې شي .

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ .

إِنْ أُرِيْدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيْقِيْ إِلَّا بِاللهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيْبُ

وَصَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى خَيْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّآلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ

ابوالشمس نورالهدٰی عفی عنه

نوټ : که د کتاب متعلق یا بله څه مفیده مشوره وي نو په دې نمبر رابطه کولې شئ .

موبائل نمبر : ۰۳۰۶ ۵۴۴۷۱۷۴

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ وَأَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوْا مَعَ الرّٰكِعِيْنَ ﴾ البقرة آیت ۴۳ .

د زکوۃ اَهمیت، فضیلت او اَحکام

تَالِیف :

اَبُو الشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د زکوة اهميت، فضيلت او احکام :

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ. وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَه. وَنَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا وَنَبِيَّنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُه.

اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْاٰنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوْا مَعَ الرّٰكِعِيْنَ﴾. (١)

و قَالَ فِيْ مَوْضِعٍ اٰخَر : ﴿وَرَحْمَتِيْ وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِنَا يُؤْمِنُوْنَ﴾. (٢)

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : بُنِيَ الْاِسْلَامُ عَلٰى خَمْسٍ شَهَادَةِ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ، وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيْتَاءِ الزَّكٰوةِ وَحَجِّ الْبَيْتِ وَصَوْمِ رَمَضَانَ. (٣)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم.

د زکوة اهميت

زما خوږو قدرمنو او عزت مندو مسلمانانو ورونو ! د اسلام په بنيادي او اهمو اَرکانو کې دريم رُکن د زکوة دی، دغه وجه ده چې په قرآن کريم کې دوه ديرش (٣٢) ځايه د لمانځه سره يو ځای د زکوة حکم راغلی (۴)

(١) البقرة آيت ۴٣.

(٢) الاعراف آيت ١۵٦.

(٣) اخرجه البخاري فی الزكاة/ ٣۴ (١٣١۵) ومسلم فی الايمان/ ۴، الترغيب والترهيب ١٨/ ۵١٦.

(۴) په بعضې کتابونو کې د دوه ديرش (٣٢) په ځای دوه اتيا (٨٢) عدد ذکر دی خو دا صحيح نه معلوميږي ځکه د علماو تحقيق دادی چې په قرآن کريم کې د لمونځ سره د زکوة ذکر دوه ديرش ځايه راغلی.

او ددې نه علاوه ځان له هم په ډيرو ځايونو کې د زکوة ذکر راغلی ، چې ددې نه د زکوة اَهميت ، عظمت او تاکيد معلوميږي ، دغه شان په ګڼو احاديثو کې د زکوة اهميت او فوايد بيان شوي . وجه داده چې لکه څرنګ چې لمونځ په عباداتِ بدنيو کې لوي عبادت دی نو دغه شان زکوة هم په عباداتِ ماليهٔ کې لوي مالي عبادت دی .

د زکوة لغوي معنی

اول درته د زکوة لغوي او شرعي معنی بيانوم چې زکوة چاته وايي ؟ نو زکوة په لغت کې طهارت ، برکت او زياتيدو ته وايي . (۱)

د زکوة شرعي (اِصطلاحي) معنی

زکوة په اصطلاح کې عبارت دی د '' إِيْجَابُ طَائِفَةٍ مِّنَ الْمَالِ فِيْ مَالٍ مَخْصُوْصٍ لِمَالِكٍ مَخْصُوْصٍ . (۲)

د يو مخصوص مالک (صاحبِ نصاب) په مخصوص مال (مالِ نامي) کې مخصوصه حصه واجبيدل کومه چې شريعت مقرر کړي .

(۱) هي لغة الطّهارةُ والنَّماءُ اى الزِّيادةُ . ولها معان أخر : اَلْبركة ... والمدح ... والثناء الجميل .. وكلّها توجد فى المعنى الشرعي . فتح الملهم لمولانا شبير احمد عثماني رحمه الله ج۵ ص ۵ کتاب الزکوة ./ په نضرة النعيم کې ليکي : أصلُ المادَّةِ يَدُلّ على الزِّيادةِ وَالنَّماءِ . يقولُ ابنُ فارسٍ : اَلزَّايُ وَالْكافُ وَالحرفُ الْمُعْتَلُّ أَصْلٌ يدلُّ على نَماءٍ و زِيادةٍ . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ج ٦ ص ۲۱۹۷ الزكاة ./ بعضې علماء وايي : اَلزكوةُ لغةً النُّمُوُّ والزِّيادةُ . وشَرْعًا : تَمْلِيكُ جُزْء مالٍ مَخصوصٍ مِن مالٍ مخصوصٍ لِشخصٍ مخصوصٍ عَيّنَهُ الشَّارِعُ لِوَجه الله تعالى . فقه اسلامي ج۲ ص ۷۲۹ .

(۲) التعريفات (۱۱۴) ، نضرة النعيم ج ٦ ص ۲۱۹۷ الزكاة . بعضې علماء د زکوة داسې تعريف کوي : اَلزَّكَاةُ : إِسمٌ لِأَخذِ شَيْءٍ مَخصوصٍ مِن مالٍ مَخصوصٍ عَلى أَوصافٍ مَخصوصةٍ لِطائفةٍ مخصوصةٍ . المجموع شرح المهذب ۵/ ۳۲۵ ، نضرة النعيم ج ٦ ص ۲۱۹۷ الزكاة ./ او چا د زکوة داسې تعريف کړی : اَلزَّكاةُ شَرعًا على رَأْيِ الحَنفيّةِ : تَمْلِيكُ جُزْء مالٍ عَيَّنَهُ الشَّارِعُ مِن مسلمٍ فقيرٍ غيرِ هاشميٍ ولا مَوْلَاهُ مَعَ قَطعِ الْمَنْفَعَةِ عَنِ الْمُمَلِّكِ من كلّ وجهٍ لِلّهِ تعالى . كما فى الدر المختار ، فتح الملهم ج۵ ص ۵ .

دزکوة حکم

په قرآن کريم او احاديثو کې ځای په ځای د زکوة اداکولو حکم بيان شوی او ددې اجر بيان شوی .

۱. الله تعالی فرمايي :

﴿ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴾ . (۱)

ترجمه : بيشکه کومو خلقو چې ايمان راوړو ، نيک عملونه يې وکړه ، لمونځ يې قائم کړو او زکوة يې ورکړو نو ددوی د پاره اجر دی (ددې کارونو په عوض کې) د خپل رب سره او (په آخرت کې به) په دوی هيڅ ويره نه وي ، او نه به (د څه شي په پاتې کيدو) غمجن وي.

۲. بل ځای الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴾ . (۲)

ترجمه : او تاسو لمونځ کوئ ، زکوة ورکوئ او رکوع کوئ د رکوع کوونکو سره (يعنی د جَمعې سره لمونځ کوئ) .

۳. د سورة حج په آخر کې الله تعالی په مومنانو باند د احسان د تذکرې نه روستو فرمايي

﴿ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴾. (۳)

ترجمه : پس تاسو لمونځ قائموئ ، زکوة ورکوئ ، او (د) الله تعالی (حکمونه) مضبوط اونيسئ ، هم هغه ستاسو کارساز دی ، پس څومره ښه آقا او څومره ښه مددګار دی

۴. بل ځای الله ﷻ فرمايي :

﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾ . (۴)

---

(۱) البقرة آيت ۲۷۷ .

(۲) البقرة آيت ۴۳ .

(۳) الحج آيت ۷۸ .

(۴) النور آيت ۵۶ .

ترجمه : (اې مسلمانانو !) تاسو لمونځ قايموئ ، زكوة وركوئ ، او د رسول حكم منئ ددې د پاره چې په تاسو رحم وكړې شي .

زكوة د اسلام بُنيادي رُكن دى

۱ . زكوة چونكه د اسلام په بُنيادي اَركانو كې دى ، ځكه د اِسلام بُنياد په پنځو (۵) غټو اَركانو دى كوم چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په دې حديثِ مباركه كې ذكر كړي . نبي عليه السلام فرمايي :

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلٰى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ، وَإِقَامِ الصَّلٰوةِ ، وَ إِيْتَاءِ الزَّكٰوةِ ، وَحَجِّ الْبَيْتِ ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ . (۱)

د اسلام بُنياد په پنځو شيانو باندې دى (اول) ددې خبرې ګواهي وركول چې د الله ﷻ نه بغير بل معبود برحق نشته او محمد ﷺ د الله ﷻ بنده او رسول دى ، (دويم) لمونځ قائمول ، (دريم) زكوة وركول ، (څلورم) د بيت الله شريف حج كول ، (پنځم) د رمضان روژې نيول .

۲ . په بل حديث كې ذكر دي چې زكوة د اسلام پُل دى . رسول الله ﷺ فرمايي :

اَلزَّكٰوةُ قَنْطَرَةُ الْإِسْلَامِ . (۲)

زكوة د اسلام مضبوط پُل دى .

يعنى لكه څرنګه چې پُل بل طرفته د رسيدو ذريعه وي نو دغه شان زكوة وركول هم الله ﷻ ته د رسيدو ذريعه ده .

۳ . په بخاري او مسلم شريف كې ذكر دي چې كله رسول الله ﷺ حضرت معاذ رضي الله عنه يمن ته د والي او عامِل په حيث ليږلو نو د رخصتيدو په وخت يې ورته دا هم وفرمايل :

---

(۱) اخرجه البخاري في الزكاة/ ۳۴ (۱۳۱۵) ومسلم في الايمان/ ۴ ، الترغيب والترهيب ۱۸/ ۵۱٦ .

(۲) رواه الطبراني في الاوسط والكبير ، الترغيب والترهيب كتاب الصدقات ٦/ ۵۱۲ .

إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا أَهْلَ كِتَابٍ فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذٰلِكَ فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذٰلِكَ فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ ...(۱)

ته به داسې يو قوم ته ورځې چې اهلِ كتاب دي نو (د ټولو نه مخكې) ته هغوى دې خبرې ته را اُوبله چې دوى د دې خبرې ګواهي وركړي چې " نشته دې لايق د عبادت مګر يو الله دى ، او محمد ﷺ د الله ﷻ رسول دى "، كه چيرته هغوى دا خبره اومنله نو بيا ورته دا اُوښايه چې الله تعالى په دوى باندې په شپه او ورځ كې پنځه لمونځونه فرض كړي دي ، كه چيرته هغوى دا هم اومنله نو بيا ورته دا اوښايه چې الله تعالى په دوى باندې صدقه يعنى زكوة فرض كړى چې د دوى د مالدارو نه به اخيستلې شي ، او هم د دوى فقيرانو ته به وركولې شي .....

۴. حضرت علقمه ﷺ وايي چې زمونږ د صحابه كرامو څه كسان د نبي عليه السلام په خدمت كې حاضر شو ، نو رسول الله ﷺ راته وفرمايل :

إِنَّ تَمَامَ إِسْلَامِكُمْ أَنْ تُؤَدُّوْا زَكٰوةَ أَمْوَالِكُمْ . (۲)

بيشكه ستاسو د اسلام تكميل (او پوره والې) په دې كې دى چې تاسو د خپلو مالونو زكوة اداء كړئ .

فائده : د اسلام تكميل په زكوة كې ځكه دى چې زكوة د اسلام په بُنيادي اَركانو كې داخل دى ، نو چې كله دا رُكن په كې نه وي نو بيا خو د اسلام تكميل نه كيږي .

معلومه شوه چې زكوة د اسلام اهم رُكن او عبادت دى او د دې ډير تاكيد راغلى .

---

(۱) رواه البخاري كتاب الزكاة باب وجوب الزكاة حديث ۱۳۱۲ ، ورواه مسلم .

(۲) رواه الهيثمي في المجمع ۳/ ۶۲ ، المنذري في الترغيب ۱/ ۵۲۰ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۲۸ ابواب الصدقات ثواب اداء الزكاة ./ وفي رواية : مِنْ تَمَامِ إِسْلَامِكُمْ أَنْ تُؤَدُّوْا زَكٰوةَ أَمْوَالِكُمْ . المعجم الكبير للطبراني ج۱۸ ص۸ حديث ۶

زکوة په مخکيني امتونو هم فرض ؤ

زکوة لکه څرنګ چې په دې امتِ محمّدي فرض دی نو همدغه شان په مخکيني امتونو باندې هم د لمانځه سره سره زکوة هم فرض ؤ . (۱)

يو څو نمونې درته د قرآن کريم نه بيانوم :

۱ . په سورة انبياء کې د حضرت ابراهيم ﷺ ، او د هغه د ځوي حضرت اسحاق ﷺ ، او دهغه د نمسي حضرت يعقوب ﷺ د ذکر نه روستو الله تعالی فرمايي :

﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلٰوةِ وَإِيتَاءَ الزَّكٰوةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴾ . (۲)

ترجمه : او مونږ وحي وکړه دوی ته د نيکيو د کولو ، او (خاصکر) د لمونځ قائمولو ، او زکوة ورکولو ، او دوی زمونږ عبادت ګزار بندګان وو .

۲ . په سورة مريم کې د حضرت اسماعيل عليه السلام په باره کې ذکر دي :

﴿وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ ...﴾ . (۳)

ترجمه : او حضرت اسماعيل ﷺ به د خپل کور خلقو ته د لمانځه او زکوة حکم کولو .

۳ . دغه رنګې حضرت عيسی عليه السلام خپل قوم ته وفرمايل :

﴿ وَأَوْصَانِي بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴾ . (۴)

ترجمه : او تر څو پورې چې زه ژوندې يم الله تعالی ماته د لمانځه او زکوة وصيت (حکم) کړی .

۴ . همدغه رنګې کله چې الله ﷻ د بني اسرائيلو نه د ايمان او نورو احکاماتو عملي کولو کلکه وعده واخيسته نو په هغې احکاماتو کې يې ورته دا هم فرمايلي وو :

---

(۱) مظاهر حق شرح مشکوة .

(۲) سورة الأنبياء آيت ۷۳ .

(۳) سورة مريم آيت ۵۵ .

(۴) سورة مريم آيت ۳۱ .

﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ﴾ .(۱)

ترجمه : تاسو لمونځ اداکوئ، او زکوة ورکوئ.

۵. په سورة مائده کې ذکر دي چې الله ﷻ بني اسرائيلو ته فرمايلي وو :

﴿ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلِيْ ﴾ .(۲)

ترجمه : بيشکه زه (په اعتبار د مدد سره) د تاسو سره يم که چيرته تاسو لمونځونه قائم کړه، او زکوة مو اداء کړو.

فائده : ددې آيتونو نه معلومه شوه چې زکوة دومره اَهمه فريضه ده چې لکه څرنګ چې دا په دې امت باندې فرض دی نو همدغه شان په مخکيني امتونو باندې هم فرض ؤ. (۳)

په دې اُمت باندې دزکوة د فرضيت وخت

په دې باره کې د علماؤ اختلاف دی چې په دې امت باندې د زکوة فرضيت اول په کوم ځای کې شوی؟ نو بعضې علماء ددې قايل دي چې د زکوة فرضيت اولاً په مکه معظمه کې شوی، او بعضې وايي چې په مدينه منوره کې په دويمه هجري کې په اول د رمضان المبارک اولاً ددې د فرضيت حکم راغلی.

خو صحيح او د اکثرو علماؤ قول دادی کوم چې امام نووي رحمه الله هم ذکر کړی چې:

د زکوة د فرضيت حکم خو د هجرت نه مخکې په مکه معظمه کې نازل شوی خو تفصيلي احکام يې نه وو نازل شوي (لکه د سورة مومنون، سورة نمل او سورة لقمان په ابتدايي آيتونو کې د مومنانو په صفاتو کې د لمانځه او زکوة ذکر راغلی، حالانکه دا سورتونه په مکه معظمه کې نازل شوي).

بيا د هجرت په دويم (۲) کال په مدينه منوره کې په اول د رمضان المبارک د زکوة تفصيلي احکامات نازل شو. (۴)

---

(۱) البقرة آيت ۸۳.

(۲) المائدة آيت ۱۲.

(۳) معارف الحديث ج۴ ص ۳۰۲.

(۴) مظاهر حق شرح مشکوة ج ۴ ص ۳۰۳.

يعنى د نصاب مقررول ، د واجب مقدار تفصيل ، د اسلامي حکومت د طرفه د زکوة وصولول ، او په مصرَف باندې د لړولو تفصيلي احکامات په مدينه منوره کې نازل شو . (۱)

د زکوة فوائد :

قدرمنو ! زکوة يو فرضي عبادت او د الله تعالى حکم دى ، انسان ته که د الله ﷻ په احکاماتو کې څه فوائد په نظر راځي او که نه راځي خو دې به د الله ﷻ حکم په هر حالت مني. خو داد الله ﷻ عظيم فضل و کرم دى چې څوک زکوة ورکوي هغه ته ددې په عوض کې بې شماره اجرونه او فوائد هم ورکوي.

دغه وجه ده چې په قرآن کريم او احاديثو کې د زکوة ورکولو ډير فضايل او فوايد بيان شوي ، خو زه به درته صرف يو څو مشهور فوايد بيان کړم.

۱ . د زکوة اداء کولو په وجه د جنت مستحق کيدل

څوک چې زکوة ورکوي نو دا خلق په دُنيا او آخرت دواړو کې کامياب دي ، او د داسې خلقو سره الله ﷻ د جنت وعده کړى .

۱ . الله رب العزت فرمايي :

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ . الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ صَلَاتِهِمْ خَاشِعُوْنَ . وَالَّذِيْنَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُوْنَ . وَالَّذِيْنَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُوْنَ ﴾ . (۲)

---

(۱) معارف القرآن سورة لقمان آيت ۴ . علامه شبير احمد عثماني رحمه الله په فتح الملهم کې ليکلي : قال الحافظ : اختلف في أوّلِ وقت فرض الزكوة . فَذَهَبَ الأكثر إلى أنّه وقع بعد الهجرة . فقيل كان في السنة الثانيةِ قبلَ فرضِ رمضان . أشار إليه النوويُّ رحمه الله في باب السير من " الروضة " ... وَقال ابنُ كثيرٍ في تفسير الْمُزَّمِّلِ تحت قوله تعالى : ﴿ وَأَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ﴾ وهذا يَدُلُّ لِمَنْ قال بِأَنَّ فرض الزكوة نزل بمكّةَ . لكن مقادير النصب والمخرج لم تبيّن إلّا بالمدينة . والله اعلم . فتح الملهم ج ۵ ص ۶،۵ مع اختصار .

(۲) المؤمنون آيت ۱ تا ۴ .

ترجمه : بیشکه کامیابه شو هغه مؤمنان کوم چې په خپل لمانځه کې عاجزي کوونکي دي، او کوم چې د فضول خبرو نه ځان ساتي، او کوم چې زکوة ورکوونکي دي.

فايده : د سورة مومنون په دې اولو آيتونو کې الله ﷻ دا بيانوي چې په کومو مومنانو کې دا آينده اووه (۷) صفات موجود وي هغوی په دُنيا او آخرت کې کامیابه دي. په هغې کې يو صفت د زکوة اداء کولو هم دی. بيا د دې صفتونو په آخر کې الله ﷻ و فرمايل:

﴿ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ . الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾ . (۱)

ترجمه : همدا خلق حقيقي وارثان دي کوم چې به جنت الفردوس په ميراث کې اخلي، او دوی به په دې جنت الفردوس کې هميشه وي.

۲ . همدارنګې الله ﷻ د بني اسرائيلو نه هم پخه وعده اخيستې وه، که چيرته تاسو د لمونځونو پابندي وکړه، او زکوة مو ورکړو ... نو زما امداد به د تاسو سره وي، ستاسو ګناهونه به ختم کړم او جنت ته به مو داخل کړم. الله ﷻ د دې خبرې تذکره په قرآن کريم کې داسې کړی:

﴿ وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَوٰةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَوٰةَ وَآمَنتُم بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَّأُكَفِّرَنَّ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ... ﴾ . (۲)

ترجمه : او الله تعالی بني اسرائيلو ته فرمايلي وو : زه د تاسو سره يم که چيرته تاسو لمونځ قائم کړو، زکوة مو اداء کړو، زما په پيغمبرانو مو ايمان راوړو، او (د دشمنانو په مقابله کې) تاسو د هغه مدد وکړو، او الله تعالی ته مو قرضِ حسَنه ورکړو، نو زه به ضرور له تاسو نه ستاسو ګناهونه لرې کړم، او خامخا به تاسو داسې جنتونو ته داخل کړم چې د هغې (د محلونو) لاندې به نهرونه بهيږي.

---

(۱) المؤمنون آيت ۱۰، ۱۱ .

(۲) المائدة آيت ۱۲ .

۳ . د بخاري شريف حديث دی چې رسول الله ﷺ ته يو كس راغی ، او ورته وې ويل :
أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ ؟ ماته داسې يو عمل اُوښايه چې ما جنت ته داخل کړي .
نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

تَعْبُدُ اللّٰهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ، وَتُقِيمُ الصَّلٰوةَ ، وَتُؤْتِي الزَّكٰوةَ وَتَصِلُ الرَّحِمَ . (۱)

صرف د يو الله ﷻ عبادت كوه ، څوک ورسره په عبادت کې مه شريکوه ، لمونځ اداء كوه، زكوة وركوه او صله رحمي كوه (نو په دې كارونو كولو سره به جنت ته داخل شي) .

۴ . حضرت ابوهريرة رضي الله عنه وايي چې يو اعرابي (د باندې اوسيدونكې) نبي عليه السلام ته راغی ، او ورته وې ويل :

دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ ؟

اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! ماته داسې يو عمل اوښايه چې د هغې په كولو سره زه جنت ته داخل شم .

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل :

تَعْبُدُ اللّٰهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ، وَتُقِيمُ الصَّلٰوةَ الْمَكْتُوبَةَ ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ .

د الله داسې عبادت كوه چې د هغه سره په عبادت کې څوک مه شريكوه ، فرض لمونځ كوه، فرضي زكوة وركوه ، او د رمضان روژې نيسه .

دې اعرابي چې دا خبره واوريده نو وې ويل : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هٰذَا
زما دې قسم وي په هغه ذات د چا په قبضه کې چې زما ساه ده چې په دې کې به زيادت نه كومه (او نه به ددينه كمې كوم) .

كله چې دا اعرابي د دې مجلس نه لاړو نو رسول الله ﷺ وفرمايل :

(۱) وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ رضي الله عنه : أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ ؟ قَالَ : تَعْبُدُ اللّٰهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ، وَتُقِيمُ الصَّلٰوةَ ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ وَتَصِلُ الرَّحِمَ . رواه البخاري في الزكاة /۱ ، ومسلم في الايمان / ۴

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هٰذَا . (۱)

د چا چې دا خوښه وي چې يو جنتي سړي ته اوګوري نو هغه دې دې اعرابي ته اوګوري .

۵ . حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چې مونږ ته رسول الله ﷺ خطبه ووېله ، او وې فرمايل

وَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهِ . قسم دې په هغه ذات د چا په قبضه کې چې زما ساه ده .

نبي عليه السلام درې (۳) کرته قسم وکړو ، بيا يې سر مبارک ښکته کړو ، په مونږ کې هم هر يو کس سر ښکته کړو او ژړل يې ، خو هيڅوک په دې نه پوهيده چې رسول الله ﷺ ولې درې کرته قسم وکړو ، بيا رسول الله ﷺ سر مبارک راپورته کړو چې په مخ مبارک يې خوشحالي وه . (صحابه کرام فرمايي چې :) د رسول الله ﷺ خوشحالي مونږ ته د سرو اُوښانو نه ډيره خوښه وه . نو نبي عليه السلام وفرمايل :

مَا مِنْ عَبْدٍ يُصَلِّي الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ وَيَصُوْمُ رَمَضَانَ ، وَيُخْرِجُ الزَّكَاةَ وَيَجْتَنِبُ الْكَبَائِرَ السَّبْعَ إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ ، وَقِيْلَ لَهُ ادْخُلْ بِسَلَامٍ . (۲)

---

(۱) عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : يَارَسُوْلَ اللهِ ! دُلَّنِيْ عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ ؟ قَالَ : تَعْبُدُ اللهَ لَاتُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ، وَتُقِيْمُ الصَّلوٰةَ الْمَكْتُوْبَةَ ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوْضَةَ ، وَتَصُوْمُ رَمَضَانَ . قَالَ : وَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهِ لَا أَزِيْدُ عَلَى هٰذَا ، فَلَمَّا وَلَّى قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هٰذَا . رواه البخاري في الزكاة /۳۴ (۱۳۱۵) ، ومسلم في الايمان/ ۴ ، الترغيب والترهيب ۱۸ /۵۱۶ .

(۲) وَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ وَأَبِيْ سَعِيْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَا : خَطَبَنَا رَسُوْلُ اللهِ ﷺ فَقَالَ : وَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ أَكَبَّ ، فَأَكَبَّ كُلُّ رَجُلٍ مِنَّا يَبْكِيْ لَايَدْرِيْ عَلَى مَاذَا حَلَفَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ، وَفِيْ وَجْهِهِ الْبُشْرىٰ ، وَكَانَتْ أَحَبَّ إِلَيْنَا مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ ، قَالَ : مَا مِنْ عَبْدٍ يُصَلِّي الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ وَيَصُوْمُ رَمَضَانَ ، وَيُخْرِجُ الزَّكَاةَ وَيَجْتَنِبُ الْكَبَائِرَ السَّبْعَ إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ ، وَقِيْلَ لَهُ ادْخُلْ بِسَلَامٍ . رواه النسائي في الزكاة ۲ واللفظ له ، وابن ماجه وابن خزيمة وابن حبان والحاكم وقال صحيح الاسناد ، الترغيب والترهيب ۱ /۵۲۸ ، السنن الكبرى للنسائي ج۳ ص ۶ حديث ۲۲۳۰ . وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رضي الله عنه قَالَ : قُلْتُ : يَارَسُوْلَ اللهِ ! أَخْبِرْنِيْ بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ وَيُبَاعِدُنِيْ مِنَ النَّارِ ، قَالَ : لَقَدْ سَأَلْتَ عَنْ عَظِيْمٍ وَإِنَّهُ لَيَسِيْرٌ عَلَى مَنْ يَسَّرَهُ اللهُ (تَعَالَى) عَلَيْهِ . تَعْبُدُ اللهَ وَلَاتُشْرِكُ بِهِ (شَيْئًا) وَتُقِيْمُ الصَّلوٰةَ وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ وَتَصُوْمُ رَمَضَانَ وَتَحُجُّ الْبَيْتَ . رواه احمد ۲۳۱/۵ ، ۲۳۷ ، والترمذي وصححه ، والنسائي وابن ماجه ، والمنذري في الترغيب ۱ /۵۱۷ ، ۳ / ۵۲۸ .

کوم بنده چې د پنځو لمونځونو اهتمام کوي، د رمضان روژې نيسي، زکوة اداء کوي، او د اُووه (٧) لويو ګناهونو نه ځان ساتي، نو دده د پاره به د جنت دروازې پرانيستلې شي، او ده ته به وويلې شي چې " ته په سلامتيا سره جنت ته داخل شه ".

٦ . حضرت ابو هريرة ﷺ فرمايي چې د رسول الله ﷺ سره کوم صحابه کرام ناست وو نو هغوی ته يې وفرمايل :

اُكْفُلُوْا لِيْ بِسِتٍّ اَكْفُلْ لَكُمْ بِالْجَنَّةِ .

تاسو ماته د شپږو (٦) شيانو ضمانت راکړئ (چې د دې حفاظت به کوئ) نو زه به تاسو ته د جنت ضمانت درکړم .

حضرت ابو هريره ﷺ وايي چې ما ورنه پوښتنه وکړه هغه شپږ شيان کوم دي؟ نو رسول الله ﷺ راته وفرمايل :

اَلصَّلٰوةُ وَالزَّكَاةُ وَالْاَمَانَةُ وَالْفَرْجُ وَالْبَطْنُ وَاللِّسَانُ . (١)

لمونځ اداکول، زکوة ورکول، د امانت حفاظت، د شرمګاه حفاظت، د خيټې حفاظت (د حرام خوراک نه)، او د ژبې حفاظت (د دروغو، غيبت، چُغل خورۍ او بُهتان وغيره نه).

٧ . په يو بل حديث کې راځي، رسول الله ﷺ فرمايي :

مَنْ اَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكَاةَ وَحَجَّ الْبَيْتَ وَصَامَ رَمَضَانَ وَقَرَى الضَّيْفَ دَخَلَ الْجَنَّةَ . (٢)

---

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ (مِنْ أُمَّتِهِ) : اُكْفُلُوْا لِيْ بِسِتٍّ اَكْفُلْ لَكُمْ بِالْجَنَّةِ . قُلْتُ مَا هِيَ يَا رَسُوْلَ اللهِ ؟ قَالَ : اَلصَّلٰوةُ وَالزَّكَاةُ وَالْاَمَانَةُ وَالْفَرْجُ وَالْبَطْنُ وَاللِّسَانُ. رواه الهيثمي في المجمع ١ / ٢٩٣، ١٠ / ٣٠١، والمنذري في الترغيب ٤ / ٣، وابن كثير في التفسير ٦ / ٤٢، والسيوطي في الدر المنثور ١ / ٢٤٦، ٢٩٥، ١ / ٤١، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ١٢٧ ابواب الصدقات ثواب اداء الزكاة .

(٢) رواه المنذري في الترغيب ١ / ٥٢٦، ٣ / ٣٧٢، والسيوطي في الدّر المنثور ١ / ٢٩٥، والهندي في الكنز ١٤٤٩، ٤٣٤٧٥، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ١٢٨ ثواب اداء الزكاة . وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَآءِ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : خَمْسٌ مَنْ جَاءَ بِهِنَّ مَعَ إِيْمَانٍ دَخَلَ الْجَنَّةَ مَنْ حَافَظَ عَلَى الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ عَلَى وُضُوْئِهِنَّ وَرُكُوْعِهِنَّ وَسُجُوْدِهِنَّ وَمَوَاقِيْتِهِنَّ . وَصَامَ رَمَضَانَ وَحَجَّ الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيْلًا وَأَعْطَى الزَّكَاةَ طَيِّبَةً بِهَا نَفْسُهُ ... رواه ابوداؤد ٤٢٩، والهيثمي في المجمع ١ / ٤٧، والسيوطي في الدر ١ / ٢٩٦، والمنذري في الترغيب ١ / ٢٤١، ورواه الطبراني باسناد جيد .

څوک چې د لمونځ پابندي کوي ، زکوة ورکوي ، د بيت الله حج کوي ، د رمضان روژې نيسي ، او د ميلمه ميلمستيا کوي نو دا کس به جنت ته داخل شي .

۲ . د زکوة په وجه د انسان نفس او مال پاکيږي

زکوة ورکول لکه څرنګې چې يو فرضي عبادت دی همدغه شان په دې کې يوه فايده دا هم ده چې ددې په وجه د انسان نفس د ګناهونو او د مال د محبت نه پاکيږي ، او ورسره ورسره د مال پاکوالې پرې هم راځي .

۱ . الله ﷻ پيغمبر عليه الصلوة والسلام ته فرمايي :

﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا ... ﴾ : (۱)

ترجمه : اې پيغمبره ! ته د دوی د مالونو نه صدقه (او زکوة) واخله چې ته د دې صدقې په ذريعه دوی (د ګناهونونه) پاک او صفا کړې .

فائده : ددې آيت نه يو څو خبرې معلومې شوی :

اوله خبره دا معلومه شوه کومه چې تفسير قرطبي ، مظهري او احکام القرآن واله نقل کړی او په دې دټول امت اتفاق هم دی چې په دې آيت کې د شانِ نزول په اعتبار سره اګر چې د يوې خاصې ډلې نه د زکوة وصولولو حکم شوی خو دا د مفهوم په اعتبار سره عام دی .

يعنی خطاب اګر چې خاص رسول الله ﷺ ته دی خو حکم يې د هغوی د زمانې پورې خاص نه دی ، بلکه هر هغه څوک چې د نبي عليه السلام قائم مقام وي هغه ددې حکم مخاطب او مأمور دی ، هغه به د مسلمانانو نه زکوة وصولوي او په خپل خپل ځای کې به يې لږوي .

دويمه خبره د آيت نه دا معلومه شوه چې د ﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً ﴾ نه پس د ﴿ تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا ﴾ سره ديته اشاره ده چې زکوة او صدقات څه د حکومت ټيکس نه دی چې په

(۱) التوبة آيت ۱۰۳ .

دې سره ګني دوی صرف خپل حکومت چلوي، بلکه زکوة يو مالي حق او عبادت دی چې په دې سره انسان د ګناهونو نه صفا کيږي، او د زړه نه يې د مال محبت او لالچ اوځي. (۱)

۲. حضرت انس ﷺ وايي چې رسول الله ﷺ ته د بني تميم قبيلې يو کس راغی، او وې ويل:

يَارَسُوْلَ اللهِ! إِنِّيْ ذُوْ مَالٍ كَثِيْرٍ وَذُوْ أَهْلٍ وَمَالٍ فَأَخْبِرْنِيْ كَيْفَ أَصْنَعُ؟ (وَكَيْفَ) أُنْفِقُ؟

اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! بيشکه زه د ډير مال او اهل وعيال خاوند يم نو تاسو ما ته خبر راکړئ چې زه څه وکړم؟ او څه طريقې سره خرچ وکړم؟

نبي ﷺ ورته وفرمايل:

تُخْرِجُ الزَّكٰوةَ مِنْ مَالِكَ فَإِنَّهَا طُهْرَةٌ تُطَهِّرُكَ وَتَصِلُ أَقْرِبَاءَكَ وَتَعْرِفُ حَقَّ الْمِسْكِيْنِ وَالْجَارِ وَالسَّائِلِ (۲)

ته د خپل مال نه زکوة اوباسه، ځکه چې زکوة پاکوونکې شی دی، تا به (د ګناهونو نه) پاک کړي، د خپلو رشته دارو سره صله رحمي کوه، د مسکين، ګاونډي او د (ضرورتمند) سوالګري حق اوپيژنه.

۳. په يوه موقع رسول الله ﷺ حضرت عمر ﷺ ته وفرمايل:

إِنَّ اللهَ لَمْ يَفْرِضِ الزَّكٰوةَ إِلَّا لِيُطَيِّبَ مَا بَقِيَ مِنْ أَمْوَالِكُمْ. (۳)

---

(۱) معارف القرآن لمولانا مفتي شفيع رحمه الله مع اختصار، التوبة آيت ۱۰۳.

(۲) وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: أَتَى رَجُلٌ مِنْ بَنِيْ تَمِيْمٍ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ فَقَالَ: يَارَسُوْلَ اللهِ! إِنِّيْ ذُوْ مَالٍ كَثِيْرٍ وَذُوْ أَهْلٍ وَمَالٍ فَأَخْبِرْنِيْ كَيْفَ أَصْنَعُ؟ (وَكَيْفَ أُنْفِقُ؟) فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: تُخْرِجُ الزَّكَاةَ مِنْ مَالِكَ فَإِنَّهَا طُهْرَةٌ تُطَهِّرُكَ وَتَصِلُ أَقْرِبَاءَكَ وَتَعْرِفُ حَقَّ الْمِسْكِيْنِ وَالْجَارِ وَالسَّائِلِ. رواه احمد ۳ / ۱۳۶، والمنذري في الترغيب ۱ / ۵۱۶، والبيهقي في المجمع ۳ / ۶۳.

(۳) رواه ابوداؤد (۱۶۶۴) واللفظ له، وذكره ابن كثير في التفسير (۲ / ۳۵۲) وعزاه لابن ابي حاتم والحاكم وقال صحيح على شرطهما، و وافقه الذهبي، وحسّن اسناده محقق جامع الاصول (۲ /۱۶۳). نضرة النعيم ج۶ الزكاة حديث ۲، معارف الحديث حصه چهارم كتاب الزكاة ص ۳۰۸.

الله تعالی زکوة صرف ددې د پاره فرض کړی چې ددې په اداء کولو سره ستاسو باقي پاتې مال پاک کړي.

۳. دزکوة په وجه د مال حفاظت او د مرضونو نه شفاء حاصلیږي

د زکوة یوه فایده دا هم ده چې ددې د اداء کولو په وجه د مَابَقِيَ مال د هر قسم آفت نه حفاظت کیږي، او د بیماریانو نه شِفاء حاصلیږي.

۱. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

حَصِنُوْا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكٰوةِ، وَدَاوُوْا (أَمْرَاضَكُمْ) بِالصَّدَقَةِ، وَاسْتَقْبِلُوْا أَمْوَاجَ الْبَلَاءِ بِالدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ. (۱)

تاسو خپل مالونه د زکوة په ذریعه محفوظ کړئ، او د خپلو بیمارو علاج په صدقې سره وکړئ، او د مصیبتونو د چپو استقبال په دُعاګانو او د الله ﷻ د وړاندې په عاجزۍ کولو سره وکړئ (یعنی د غټو مصیبتونو ختمولو دپاره د دُعا او عاجزۍ په ذریعه مدد حاصل کړئ).

د یو نصراني د اسلام راوړو واقعه

سید علي زاده په خپل کتاب "شرح شِرعة الاسلام" کې په "فصل في سنن الزكاة والصدقة" د لاندې د همدې حدیث نه روستو یوه واقعه رانقل کړی چې نبي کریم ﷺ دا حدیث صحابه کرامو ته بیانول نو یو نصراني دلته تیریده، هغه چې دا خبره د پیغمبر علیه السلام نه واوریده (چې: حَصِنُوْا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ. په زکوة ورکولو سره د خپلو مالونو حفاظت وکړئ). کله چې دې کور ته لاړ نو د خپل مال نه یې زکوة وویست، او د ځان سره یې وویل: که چیرته دا کس (نبي علیه السلام) ریښتینې وي نو زما مال به هم محفوظ وي، بیا به زه ایمان راوړم، او که چیرته دې دروغجن وي نو په توره به یې سَر پریکوم.

(۱) رواه ابوداؤد في مراسيله، وقد روي عن جماعة من الصحابة متصلا، والمرسل اشبه، و رواه البيهقي ۳۸۲/۳، والهيثمي في المجمع ۶۳/۳، والطبراني في المعجم ۱۵۸/۱۰، والمنذري في الترغيب ۵۲۰/۱.

ددې نصراني د تجارت يو شريکوال وُ ، هغه په دې وخت کې مصر ته د يوې قافلې سره د تجارت په غرض تللې وُ ، د هغه قافلې نه يوه ورځ خط راغی چې په هغې کې ليکلي وو :

قَطَعَ اللُّصُوصُ عَلَيْنَا الطَّرِيْقَ ، وَسَلَبُوا الْأَمْوَالَ وَالْإِبِلَ وَكُلَّ شَيْءٍ مَعَنَا .

غلو مونږ په لاره کې اوشوکولو ، مالونه ، اُوښان او څه چې د مونږ سره وو هغه ټول يې رانه واخيست .

دې نصراني چې دا خبره واوريده نو وې ويل : ددې کس (نبي عليه السلام) خبره خو دروغ شوه '' چې په زکوة سره د مال حفاظت راځي '' . نو ټوره يې راواخيسته ، او د نبي ﷺ د قتل پسې راووت ، په لاره کې ورته د خپل تجارت شريکوال د طرفه ورته خط راورسيده چې په هغې کې ليکلي وو :

ته غم مه کوه ، زه اول د قافلې مخې ته روان ووم ، خو زما د اُوښ خپه زخمي شوه نو زه د قافلې نه په فلانکي ځای کې پاتې شوم ، غلو دا قافله اُولوټله او زه سره د ټول مال نه په محفوظ ځای کې يم .

کله چې ده دا خط اُولوست نو وې ويل : دا سړی (نبي کريم ﷺ) په خپلو خبرو کې رېښتينې دی ، نو دا نصراني نبي عليه السلام ته راغی ، او ورته وې ويل :

يَا مُحَمَّدُ ! عَلَيْكَ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَعْرِضْ عَلَيَّ الْإِسْلَامَ .

اې محمده ! په تاسو دې درود و سلام وي ماته اسلام پيش کړئ (زه مسلمانيږم)

نبي ﷺ ورته اسلام پيش کړو ، ده اسلام راوړو ، او په دې خپل اسلام کې ډير مضبوط وُ (۱)

---

(۱) كذا في الروضة شرح شرعة الاسلام فصل في سنن الزكاة والصدقة ص ۱۷۴ . همدغه شان يو دبله واقعه هم علماؤ رانقل کړې : وحكي : أنّ بعضَ التجّار كان يخرج زكاةَ مالِه تَامًا وَافِيًا ويضعها في موضعها ، وكانَ قد بَعَثَ مع غلامٍ له بضاعة نفيسة إلى موضع فقطعت تلك القافلة التي كانت بضاعته فيها ، فوقع الخبر بأنّ القافلةَ قد قطعتْ . فَاغْتَمَّ التّجار كلّهم ، وكان هو يقولَ : مَالِيْ سَالِمٌ بِحَمْدِ اللهِ تَعَالى . فقيل له : ما يدريک ؟ قال : أنا أتحققُ ذلک . فلمّا قدمتِ القافلةُ إذا غلامه قد أتى ببضاعته . فقال له : كيف سلمت بضاعتنا ؟ فقال له : إنّ البعير كان قد تفلت فذهبت خلفه فأخذت القافلة وسلمت بضاعتنا . فسئل التاجر عن ذلک قال : أنا صدقتُ رسول الله ﷺ واعتمدتُ على قوله : '' حَصِّنُوْا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ '' وقد أديتُ زكاةَ هذا المالِ مُنْذ ملكتُه فعلمتُ أنّه لَايضيعُ . نزهة الناظرين في الأخبار والآثار المروية عن الأنبياء والصالحين كتاب الصدقة ص ۲۹۹ .

د زکوة ورکولو په وجه د مال د حفاظت واقعه

همدغه شان يوه بله واقعه هم علماؤ ذکر کړې چې په هندوستان کې يو نيک سړی ؤ ، دُکاندار ؤ ، هغه به د خپل مال نه زکوة په پابندۍ سره ويستو ، يوه ورځ دې جُمات ته د لمانځه د پاره تللې ؤ چې ناڅاپه نوکر ورپسې راغی ، او ورته وې ويل :

په بازار اُور لګيدلې دی ، د دُکان چاپيانې راکړه چې سامان ورنه را اُوباسم .

دې نيک سړي ورته وويل : ما د خپل دُکان نه فرضي زکوة ويستې دی (دې ته هيڅ نقصان نه رسي) : بيا دې سړي بنه په اطمينان سره لمونځ وکړو ، کله چې د لمانځه نه فارغه شو ، او بازار ته راغی نو وې کته چې د نورو خلقو دُکانونه سوزيدلي دي خو دده په دُکان کې سامان محفوظ ؤ ، نه ؤ سوزيدلی . وجه داوه چې دې سړي به په پابندۍ سره د خپل دُکان نه زکوة ورکولو . (۱)

۲ . حضرت جابر ﷺ وايي چې يو کس رسول الله ﷺ ته وويل :

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! أَرَأَيْتَ إِنْ أَدّٰى الرَّجُلُ زَكٰوةَ مَالِهِ ؟

اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! که چيرته يو کس د خپل مال زکوة اداء کړي نو تاسو د هغه متعلق څه فرمايي ؟ نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

مَنْ أَدّٰى زَكَاةَ مَالِهِ فَقَدْ ذَهَبَ عَنْهُ شَرُّهُ . (۲)

څوک چې د خپل مال زکوة اداء کړي نو ددې مال شر دده نه ځي .

۳ . په يو بل روايت کې داسې الفاظ دي :

إِذَا أَدَّيْتَ زَكَاةَ مَالِكَ فَقَدْ أَذْهَبْتَ عَنْكَ شَرَّهُ . (۳)

کله چې تا د خپل مال زکوة اداء کړو نو تا ددې مال شر زائل کړو .

---

(۱) سفينة الواعظين .

(۲) رواه الطبراني وابن خزيمة ، و رواه المنذري في الترغيب ۱ / ۵۱۹ ، والهيثمي في المجمع ۳ /۶۳ ، والهندي في الكنز ۱۵۷۷۸ .

(۳) رواه الحاکم في المستدرک ۱ / ۳۹۰ وقال صحيح على شرط مسلم ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ثواب الزکاة ص ۱۲۷ .

يعنی د مال ډير شرونه وي خو چې کله څوک د دې زکوة ورکړي نو دا انسان به د دې مال د اُخروي او دُنيوي شرونو نه محفوظ وي، په آخرت کې به دا مال د ده د عذاب سبب نه وي، او په دُنيا کې به دا مال د ضائع کيدو او ډيرو خطرونه محفوظ وي.

۴. د زکوة په وجه د انسان په مال کې برکت او زيادت راځي

کله چې يو انسان د خپل مال نه زکوة اوباسي نو په دې سره دده په مال کې برکت او زيادت راځي.

۱. الله تعالى فرمايي:

﴿وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ زَكٰوةٍ تُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُوْنَ﴾. (۱)

ترجمه: او تاسو چې کوم زکوة (يا صدقه وغيره) ورکوئ او په دې سره د الله تعالى رضا غواړئ، نو همدا خلق (خپل مالونه) د الله تعالى سره په څو څو چنده زياتوي.

۲. بل ځای الله ﷻ فرمايي:

﴿يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ...﴾. (۲)

ترجمه: الله ﷻ سُود بربادوي (ختموي)، او صدقې (او زکوة) زياتوي.

۳. لکه په حديث کې هم ذکر دي چې په زکوة او نورو د خير په کارونو کې خرچ کوونکي کس ته فرښتې دُعا کوي، د بخاري شريف حديث دی، رسول الله ﷺ فرمايي:

مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيْهِ إِلَّا وَمَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُوْلُ أَحَدُهُمَا: اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا وَيَقُوْلُ الْآخَرُ: اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا. (۳)

---

(۱) الروم آيت ۳۹.

(۲) البقرة آيت ۲۷۶.

(۳) رواه البخاري ج ۲ ص ۱۱۵ حديث ۱۴۴۲ باب قول الله تعالى فاما من اعطى واتقى...، ومسلم ج ۲ ص ۷۰۰ حديث ۱۰۱۰ باب فى المنفق والممسک. وفي رواية: عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ﷺ: أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَالَ: مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ قَطُّ إِلَّا (بعث) بِجَنْبَتَيْهَا مَلَكَانِ يُنَادِيَانِ: اَللّٰهُمَّ مَنْ أَنْفَقَ فَأَعْقِبْهُ خَلَفًا. وَمَنْ أَمْسَكَ فَأَعْقِبْهُ تَلَفًا. رواه احمد وابن حبان والحاکم، وقال صحيح الاسناد، قال في مجمع الزوائد (۱۰ / ۲۵۵)، رواه احمد والطبراني فى الکبير والاوسط، ورواه المنذري فى الترغيب ۴ / ۱۱۸.

په هره ورځ د سهر په وخت کې دوه (۲) فرښتې راکوزيږي، او په هغې کې يوه فرښته (د سخي د پاره) دا دُعا کوي: يا الله! څوک چې (د خير په کارونو کې) خرچ کوي هغه ته ددې بَدله ورکړه (يعنى په دُنيا کې يې مال زيات کړه، او آخرت کې ورته ددې ثواب ورکړه (۱))، او بله فرښته دا وايي: اى الله! څوک چې بُخل کوي د هغه مال هلاک کړه.

۴. په يو روايت کې دا حديث داسې ذکر دی، نبي عليه السلام فرمايي:

إِنَّ مَلَكًا بِبَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ يَقُوْلُ: مَنْ يُّقْرِضُ الْيَوْمَ يُجْزَ غَدًا، وَ مَلَكٌ بِبَابٍ آخَرَ يَقُوْلُ: اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا، وَأَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا. (۲)

بيشکه د جنت په دروازو کې په يوه دروازه باندې يوه فرښته دا اعلان کوي: څوک چې نن قرض ورکړي (يعنى دالله ﷻ په لاره کې مال خرچ کړي) نو سبا (د قيامت په ورځ) به ددې بدله ورکړې شي، او يوه فرښته په بله دروازه باندې دا دُعا کوي: يا الله! خرچ کوونکي ته ددې ښه بدله ورکړې، او منع کوونکي (بخيل) ته بربادي ورکړې (يعنى د هغه مال بې برکته او ضائع کړې).

فايده: دا په معاشره کې ليدل شوي هم دي چې کوم کس زکوة صحيح او پوره ورکوي نو الله ﷻ دده مال زياتوي، برکت په کې اچوي، او د بلې لارې نه ورته واپس نور مال راشي. اګر چې په ظاهره په زکوة ورکولو سره دده مال کم شي، خو ليکن په دې باقي مال کې الله ﷻ دده داسې برکت واچوي چې بيا د لږ مال نه ډيره فايده حاصلوي.

(۱) خَلَفًا: اى عِوَضًا عَظِيْمًا، وَهُوَ الْعِوَضُ الصَّالِحُ، اَوْ عِوَضًا فِي الدُّنْيَا وَبَدَلًا فِي الْعُقْبٰى. لقوله تعالى: ﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِيْنَ. سورة السبا آيت ۳۹﴾. قال الحافظ: اَمَّا الْخَلَفُ فَإِبْهَامُهُ اَوْلٰى. لِيَتَنَاوَلَ الْمَالَ وَالثَّوَابَ وَغَيْرَهَا. فتح الملهم ج۵ ص ۷۵.

(۲) رواه البخاري ومسلم وابن حبان، الترغيب والترهيب ج۱ (۱/ ۶۳۵). وفي رواية: إِنَّ مَلَكًا بِبَابٍ مِنْ أَبْوَابِ السَّمَاءِ يَقُوْلُ: مَنْ يُقْرِضُ الْيَوْمَ يُجْزَ غَدًا، وَمَلَكٌ بِبَابٍ آخَرَ يَقُوْلُ: اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا، وَأَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا. رواه الطبراني وابن حبان، ورواه احمد ۲ / ۳۰۵، والسيوطي في الدر ۱ /۳۱۳، والهندي في الكنز ۱۹۱۱۹.

۵. په زكوة وركولو سره انسان د الله ﷻ د رحمت مستحق ګرځي

د الله ﷻ رحمت عام دی، هر شي ته شامل دی، خو بيا خاصكر چې څوك د الله ﷻ نه ويريږي، زكوة وركوي، او د الله ﷻ په آيتونو ايمان لري نو بيا داسې خلق په كامل ډول د الله ﷻ د رحمت مستحق ګرځي.

۱. الله تعالى فرمايي:

﴿ وَرَحْمَتِيْ وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِنَا يُؤْمِنُوْنَ ﴾. (۱)

ترجمه: زما رحمت خور (شامل) دی په هر شي باندې، پس ډير زر به زه دا (رحمت په كامل ډول) د هغه خلقو د پاره وليكم څوك چې د الله ﷻ نه ويريږي، زكوة وركوي، او څوك چې زمونږ په آيتونو ايمان راوړي.

بل ځای الله ﷻ زكوة وركونكو او نورو نيكو اعمالو كوونكو ته ريښتوني نيكان او متّقيان ويلي. (۲)

۶. دزكوة وركولو په وجه د بُخل د صفت نه محفوظ كيدل

د زكوة وركولو يوه فايده دا هم ده چې ددې په وجه انسان د بُخل د صفت نه پاكيږي، او څوك چې ددې بخل نه بچ شو هغه كامياب دی.

۱. الله تعالى فرمايي:

﴿ وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴾. (۳)

ترجمه: او څوك چې د خپل نفس د حرص (او شومتيا) نه بچ وساتلې شو نو همدغه خلق كامياب دي.

---

(۱) الاعراف آيت ۱۵٦.

(۲) .... وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ ..... أُولٰئِكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ. البقرة آيت ۱۷۷.

(۳) الحشر آيت ۹.

۲. بل دا چې بُخل انسان لره هلاکوونکې صفت دی، رسول الله ﷺ فرمايي:

ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ: شُحٌّ مُطَاعٌ، وَهَوًى مُتَّبَعٌ، وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ. (۱)

درې (۳) شيان انسان لره هلاکوونکي دي: اول هغه حرص او بُخل چې د هغې تابعداري کولې شي، دويم هغه نفسي خواهشات چې د هغې تابعداري کولې شي (۲)، او دريم هغه کس چې خپله رايه د ټولو نه بهتره ګڼي.

او د انسان نه دا د بُخل صفت هلته لرې کيږي چې کله دې د زکوة او صدقاتو په ورکولو باندې ځان عادت کړي، او د مال سره محبت کم کړي، نو په دې سره به انسان د بُخل د صفت نه پاک شي.

۷. زکوة ورکول د کامل مومنانو صفت دی

که په قرآن مجيد او احاديثو باندې نظر وکړې شي نو لمونځ او زکوة د کامِل مومنانو صفت خودلې شوی.

۱. الله جلّ شانُه فرمايي:

﴿ وَالْمُؤْمِنُوْنَ وَالْمُؤْمِنٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيْعُوْنَ اللهَ وَرَسُوْلَهُ أُولٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللهُ إِنَّ اللهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴾. (۳)

ترجمه: او مومنان سړي او مومنان ښځې د يو بل ملګري دي، چې د نيک کار حکم کوي او د بدو کارونو نه (خلق) منع کوي، او د الله ﷻ او دده د رسول حکم مني، همدا خلق دي چې په دوی به الله ﷻ ډير زر رحم وکړي، بيشکه الله ﷻ غالِب او د حکمت خاوند دی.

---

(۱) احياء العلوم ج۱ ص ۲۹۹ کتاب الزکوة الفصل الثاني في الاداء وشروطه الباطنه والظاهرة.

(۲) فائده: نقصاني هغه بخل او خواهشاتِ نفساني دي چې دده په تقاضا عمل کولې شي، او که يو کس طبعًا بخيل وي، يا طبعًا خواهشات لري خو دده په تقاضا عمل نه کوي، بلکه زکوة او صدقات ورکوي او د خواهشاتِ نفساني موافق عمل کولو نه ځان ساتي نو بيا دا خطرناک نه دی.

(۳) سورة التوبة آيت ۷۱.

۲. همدارنګې د سورة نمل په ابتدائي آيتونو کې الله ﷻ فرمايي :

﴿ طٰسٓ . تِلْكَ اٰيٰتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُّبِيْنٍ . هُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ . الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ﴾ . (۱)

ترجمه : طٰسٓ ، دا آيتونه دي د قرآن کريم او واضحه کتاب ، دا هدايت او زيرې دی د مومنانو د پاره ، (مومنان هغه خلق دي) کوم چې د لمونځ پابندي کوي ، او زکوة ورکوي ، او دوی په آخرت باندې پوخ يقين لري .

۸. زکوة ورکوونکي په هدايت او کامياب دي

الله جلّ جلاله فرمايي :

﴿ الٓمٓ . تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتَابِ الْحَكِيْمِ . هُدًى وَّرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِيْنَ . الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ . اُوْلٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ وَاُوْلٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴾ . (۲)

ترجمه : الٓمٓ. دا آيتونه دي د کتاب حکمت واله ، چې د نيکانو د پاره هدايت او رحمت دی ، نيکان هغه خلق دي څوک چې لمونځ قائموي ، زکوة ورکوي او په آخرت باندې پوره يقين لري ، همدا خلق په هدايت باندې دي د خپل رب د طرفه ، او همدا خلق خلاصې (نجات) موندونکي دي .

د زکوة ورکوونکي مرتبه

حضرت عمرو بن مرّة الجهني رضي الله عنه وايي چې د قضاعة قبيلې يو کس رسول الله ﷺ ته راغی ، او ورته وې ويل :

إِنِّيْ شَهِدْتُ أَنْ لَّآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّكَ رَسُوْلُ اللهِ . وَصَلَّيْتُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ . وَصُمْتُ رَمَضَانَ . وَقُمْتُهُ . وَآتَيْتُ الزَّكٰوةَ .

(۱) النمل آيت ۱ تا ۳ .

(۲) لقمان آيت ۱ تا ۵ .

زه دا ګواهي ورکوم چې د الله ﷻ نه بغير بل څوک د عبادت لائق نشته، او دا چې تاسو دالله ﷻ رسول يې، پنځه وخته لمونځ کوم، د رمضان روژې نيسم، ددې د شپې عبادت (ترايح) کوم، او زکوة ورکوم.

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل:

مَنْ مَاتَ عَلٰى هٰذَا كَانَ مِنَ الصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَاءِ. (۱)

څوک چې په دې حالت کې وفات شي (چې دا مذکوره عبادات کوي) نو هغه به د صديقينو او شهيدانو نه وي.

د زکوة لړولو بهترين ځای

د زکوة لړولو ځايونه خو په قرآن مجيد کې د سورة توبه په آيت ۶۰ کې په خپله ذکر دي، او مفتي شفيع رحمه الله هم د همدې آيت ﴿إِنَّمَا الصَّدَقٰتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِيْنِ وَالْعَامِلِيْنَ عَلَيْهَا...﴾ د لاندې په تفصيل سره ذکر کړي.

خو چې د سړي په خپلوانو کې غريبانان وي نو دوی ته په زکوة ورکولو کې دوه (۲) اجرونه دي: يو د زکوة ورکولو اجر، او دويم د صله رحمي کولو اجر. دغه شان نورو فقيرانو او مسکينانو ته يې هم ورکولې شي.

اهلِ علمو ته زکوة ورکول

البته که په يو ځای کې ديني مدرسه وي، علماء او طلباء وي، د دين خدمت کوي او محتاج وي نو بيا دوی ته زکوة او صدقه ورکول هم ډير اجر لري.

ځکه دوی ته په زکوة ورکولو کې هم انسان ته يو خو د زکوة ورکولو اجر ملاوېږي، او دويم دده دا اِمداد د عِلم د خورَولو سبب او ذريعه هم وګرځيده، چې دا ثواب به جاري او هميشه وي.

(۱) رواه البزار وابن خزيمة وابن حبان، و روالهيثمي في المجمع ۱/ ۴۶، ۸/ ۱۲۷، والهندي في الكنز ۳۴۲.

بل دا چې که عام فقير ته زکوة ورکړې شي ، او هغه په دې باندې د خوراک څه واخلي او وې خوري نو اثر يې زر ختميږي ، او چې په ديني کارونو کې يې اُولګي يعنی علماؤ او طلباؤ ته يې ورکړي ، نو چې تر قيامته پورې د عِلم دا سلسله جاري وي نو د دې کس به په کې حصه وي .

بيا خاصکر په دې دوَر کې خو غير مُسلمه دا کوشش کوي چې اِسلامي مدارس او علماء ختم کړي ، دا ديني سلسله بنده کړي ، او په معاشره کې بې ديني او کُفري نظام خور کړي ، نو د دې ټولو د مخ نيوي د پاره واحد جماعت همدا ديني علماء ، طلباء او مدارس دي چې دوی خلقو ته قرآني تعليمات ، د رسول الله ﷺ بنائسته تعليمات ، او دژوند تيرولو بهترين اصول ښايي ، او د کافرانو او غير مُسلمو دَسيسې ورته په ګوته کوي .

لهذا اهلِ علمو ته په زکوة او صدقې ورکولو کې دوه اجرونه دي : يو د زکوة او صدقې اجر ، او دويم د دين په خوَرولو کې د مرستې کولو اجر .

په فتاوی هنديه کې ذکر دي :

اَلتَّصَدُّقُ عَلَى الْفَقِيْرِ الْعَالِمِ أَفْضَلُ مِنَ التَّصَدُّقِ عَلَى الْجَاهِلِ . (۱)

فقير عالِم ته صدقه ورکول د جاهل فقير ته د صدقې ورکولو نه ډير بهتر دي .

(يعنی که عالم فقير وي نو ده ته د صدقې ورکولو اجر ډير زيات دی په نسبت سره هغه فقير ته کوم چې جاهل وي) .

بل دا چې په مخ د زمکه د انبياء کرامو نه روستو بهترين مقام هغه د اهلِ علمو دی ، نو ځکه د دوی سره په احسان کولو کې اجر هم زيات دی .

(۱) الفتاوی الهندية ج۱ ص ۱۸۷ الباب السابع في المصارف ، ومثله في الطحطاوي حاشيه مراقی الفلاح ص ۳۹۴ باب المصرف ، ومثله في البحر الرايق ج۲ ص ۲۵۰ قبيل باب صدقة الفطر ، الدر المختار على الشامي ج۳ ص ۳۰۴ باب المصرف ، مطلب في الحوايج الاصلية ، سكب الانهر على مجمع الانهر ج۱ ص ۳۲۳ قبيل باب صدقة الفطر ، فتاوی حقانيه ج ۴ ص ۵۴ .

قال ابن عابدين رحمه الله عن القهستاني : قوله افضل ای من الجاهل الفقير . الدرالمختار على هامش رد المحتار ج۲ ص ٦٩ كتاب الزكوة باب المصرف .

امام غزالي رحمه الله په احياءُ العلوم کې ليکلي چې عبدالله بن مبارک رحمه الله به کله څه احسان کولو نو خاص د اهلِ علمو سره به يې کولو ، چا ورته وويل : که چيرته ته دا ورکړه عامه کړې او د اهلِ علمو نه علاوه يې نورو ته ورکړې نو هم ښه به وي . ده ورته وويل :

إِنِّي لَا أَعْرِفُ بَعْدَ مَقَامِ النُّبُوَّةِ أَفْضَلُ مِنْ مَقَامِ الْعُلَمَاءِ ... (١)

زه د نبوت د درجې نه روستو د اهلِ علمو نه علاوه د بل چا دومره لوي مقام نه ګورم څومره چې د دوی دی .

ځکه که چيرته د علماؤ زړه د يو ضرورت په وجه په نورو کارونو کې مشغول وي ، نو بيا دوی علم ته نه فارغيږي ، لهذا د علماؤ ضرورت پوره کول ، او دوی علم ته فارغه کول ډير افضل دي .

بل دا چې نبي عليه السلام فرمايي :

اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ ... (٢)

علماء د انبياؤ وارثان دي .

نو د انبياؤ د وارثانو سره امداد کول يقيني خبره ده چې ډير بهتر دي

اهلِ علمو سره د احسان په وجه د يهودي غونډه کورنۍ مسلمانيدل

څوک چې د اهلِ علمو سره احسان کوي ، د قرآن کريم او دين خدمت کوي نو الله ﷻ دده په مال او اولاد کې برکت اچوي ، تر دې چې غير مسلمو ته هم الله ﷻ د دين د خدمت او د اهلِ علمو سره د احسان په وجه دوی ته ايمان نصيب کړی .

---

(١) وَكَانَ ابْنُ الْمُبَارَكِ يُخَصِّصُ بِمَعْرُوْفِهِ أَهْلَ الْعِلْمِ . فَقِيْلَ له : لَوْ عَممتَ . فَقَالَ : إِنِّي لَا أَعْرِفُ بَعْدَ مَقَامِ النُّبُوَّةِ أَفْضَلُ مِنْ مَقَامِ الْعُلَمَاءِ . فَإِذَا اشْتَغَلَ قَلْبُ أَحَدِهِمْ بِحَاجَتِهِ لَمْ يَتفرغْ لِلْعِلْمِ . ولم يقبلْ على التعلم فَتَفرِيْغُهُمْ لِلعلم أَفضلُ . احياء العلوم ج ١ ص ٣٠٧ كتاب اسرار الزكاة .

(٢) اخرجه البخاري في العلم ١٠ ، والترمذي في القرآن ١٠ وفي العلم ١٩ ، ٣٥ ، وابن ماجه في المقدمة ١٧ ، واحمد ٢ ، ٢٥٢ ، ٣٢٥ ، ٤٠٧ . ابوداود (٣٦٤١) ، (٣٦٤٢) ، وابن ماجه (٢٢٣) و ابن حبان (٨٠) ورواه الترمذي (٢٦٨٣) . مشكوة كتاب العلم .

د محمد بن جرير طبري رحمه الله واقعه

ددې په باره کې درته د يو مشهور و معروف عالم '' محمد بن جرير طبري رحمه الله '' واقعه بيانوم ، کومه چې په تفسير الطبري ، تاريخ الطبري او نورو ډيرو کتابونو کې ذکر ده ، دا واقعه به شيخ الحديث حضرت مولانا حسن جان المدني شهيد رحمه الله هم بيانوله :

محمد بن جرير طبري رحمه الله وايي : چې مونږ څه طالبانو په يو کلي کې سبق ويل ، خرچه مو خپله کوله ، څه وخت پس خرچه راسره خلاصه شوه ، نو خپل کلي ته روان شو ، په لاره کې يو يهودي دُکاندار راسره مخامخ شو ، هغه چې مونږ وليدو نو پوښتنه يې رانه وکړه: طالبانو چيرته ځئ ؟ مونږ ورته وويل : واپس خپل کلي ته ځو ، ځکه خرچه راسره خلاصه شوه .

هغه راته وويل : تاسو واپس شئ ، خپل سبقونه وايئ ، ستاسو ټوله خرچه په ما شوه .

مونږ ورته وويل : ته خو يهودي يې نو څنګه د تانه خرچه واخلو ، هغه راته وويل : که زه يهودي يم ، خو بيا هم اهلِ کتاب يم ، جنت ، دوزخ ، پيغمبران وغيره ټول اصول خو منم ، بل دا چې ستاسو زما د مذهب سره څه کار دی ، بلکه تاسو خپل سبقونه وايئ ، ټول ضروريات به مو زه پوره کوم .

محمد بن جرير وايي چې دې يهودي راته قسَم راکړو ، چې ستاسو دې په خپل کتاب قسَم وي ، چې واپس شئ ، نو ده جمات ته واپس راوستو .

مونږ په جُمات کې مشوره وکړه چې ددې يهودي نه به هر څه په قرض راوړو ، کله مو چې سبقونه خلاص شو حساب به ورسره وکړو چې څومره روپۍ يې جوړې شوی ورته رابه يې وړو .

کله چې زمونږ سبقونه خلاص شو نو دې يهودي ته راغلو ، مونږ ورته وويل : ستا څومره قرضه جمع شوی ؟ ده وويل : يوه روپۍ هم نشته ، بلکه تاسو ته چې ما څه درکول ، هغه ټوله صدقه وه .

ابن جرير طبري رحمه الله وايي چې مونږ خپلو کورونو ته واپس راغلو ، څه دولس (١٢) کاله پس زه او زما د هغه طالبۍ ملګري حج له لاړو ، طواف مو کولو ، چې مخامخ مو دغه يهودي دُکاندار وليد ، ما ددې خپل ملګري نه پوښتنه وکړه : چې دا پورې هغه يهودي

دُکاندار نه دی ؟ هغه راته وويل : يقيني چې دی . ما وويل : د طواف نه روستو به ورسره ملاؤ شو .

کله مو چې طواف ختم کړو ، ده ته راغلو ، ورسره کيناستو ، پوښتنه مو ورنه وکړه : کاکاجي ! ته هغه فلانکې دُکاندار نه يې ؟ هغه راته وويل : هو ، يم . خوزه ستاسو د برکته مسلمان شوم .

ځکه چې کله تاسو ما رارخصت کړئ ، او يوه روپۍ مې درنه وانه خيسته ، نو په هماغه شپه مې خوب وليده چې ټول کور روښانه دی ، هر طرف ته نورانيت دی ، او د مسلمانانو پيغمبر محمد رسول الله ﷺ زما کورته راغی ، او راته وې ويل :

يا فلانکيه ! ستا د هدايت فيصله شوی ده .

دا يهودي وايي چې ما سهر دا خوب خپلې ښځې ته وويل ، هغې هم وويل : دا خوب خو بيګاه ما هم ليدلي .

پيغمبر په خوب کې ليدل رېښتيا وي ، ځکه شيطان د پيغمبر په شکل ځان نشي جوړولی. نو مونږ د کور ټول اوولس (۱۷) کسان مسلمانان شو ،او دا دې سږ کال حج ته راغلي يو.

بيا دې يهودي وويل : چې ما تاسو له کومه خرچه درکوله نو هغه مې په يوه عقيده درکوله ، اوهغه دا چې د ټولو نه بهترينه صدقه هغه ده چې د دين په خدمت ولږي (د دين په طالبانو او علماؤ اُولږي) . خو د يهوديت ځه طالبان نه وو ،نو ما د ځان سره سوچ وکړو چې قرآن کريم خو هم آسماني کتاب دی ، او تاسو ددې خدمت کوونکي وۍ ، نو ځکه مې تاسو له خرچه درکوله ، او د تاسو سره ددې امداد په وجه الله ﷻ زمونږ غونډ کور اوولس (۱۷) کسانو ته ايمان نصيبه کړو .

فايده : معلومه شوه چې د اهلِ علمو سره د اِحسان کولو اجر د نورو په نسبت ډير زيات دی .

د اهلِ علمو سره د احسان په وجه خپل ځوي يا نمسې عالِم کيدل

بل دا چې په شريعت کې د اهلِ علمو سره د احسان کولو ډير زيات فضايل او فوائد راغلي ، هم دُنيوي فايدې ، او هم اُخروي فايدې .

دُنيوي يوه فايده يې داده چې کوم کس د اهلِ علمو سره احسان کوي نو الله ﷻ به د دې کس ځوي يا نمسې عالِم کوي.

امام سديد الدين شيرازي رحمه الله فرمايي چې زمونږ مشائخو ويلي دي:

مَنْ اَرَادَ اَنْ يَكُوْنَ اِبْنُهُ عَالِمًا فَيَنْبَغِيْ اَنْ يُرَاعِيَ الْغُرَبَاءَ مِنَ الْفُقَهَاءِ وَيُكْرِمَهُمْ وَيُطْعِمَهُمْ وَيُعَظِّمَهُمْ وَيُعْطِيَهُمْ شَيْئًا. فَاِنْ لَمْ يَكُنْ اِبْنُهُ عَالِمًا كَانَ حَفِيْدُهُ عَالِمًا. (۱)

څوک چې دا اراده لري چې دده ځوي دې عالِم شي نو ده له په کار دي چې د غريبانانو فقهاؤ او علماؤ خيال اوساتي، د دوی عزت او تعظيم وکړي او دوی ته (د خوراک د پاره) څه ورکړي، نو که په څه وجه دده ځوي عالِم نه شي نو دده نمسې به عالِم کيږي.

د دين طالبانو سره د امداد کولو اجر

علماء ليکي چې صدقه په څلور قسمه ده: يو قِسم هغه ده چې انسان ته يو په لس (۱۰) چنده اجر ورکولې شي، دويم قِسم هغه ده چې انسان ته يو په اويا (۷۰) چنده اجر ورکولې شي، دريم قِسم هغه ده چې انسان ته يو په اووه سوه (۷۰۰) چنده اجر ورکولې شي، او څلورم قسم هغه ده چې انسان ته يو په اووه زره (۷۰۰۰) چنده اجر ورکولې شي.

يو په لس چنده اَجر په هغه صدقه کې دی چې يو عام فقير ته ورکړې شي، يو په اويا چنده ثواب په هغه صدقه کې دی چې خپلوان (رِشته دار) فقير ته ورکړې شي، يو په اووه سوه چنده اجر په هغه صدقه کې دی چې غريب ورور ته ورکړې شي، او يو په اووه زره چنده اجر په هغه صدقه کې دی چې د دين طالب العلم ته ورکړې شي. (۲)

د زکوٰة او صدقې آداب

څوک چې د زکوة په ورکولو سره د الله تعالی رضا، او د آخرت د ثواب اِراده لري نو د هغه د پاره ضروري ده چې د څه شرائطو او آدابو لحاظ اوساتي، نو په دې سره به دده زکوة او

(۱) تعليم المتعلم فصل في تعظيم العلم واهله ص ۳۲.

(۲) درّة الناصحين ص ۱۲۰ في فضيلة السخاء.

صدقه ده دپاره د آخرت يوه ذخيره جوړه شي ، او د الله تعالی د رضا او خوشحالی ذريعه به وګرځي .

۱. **اول ادب** دادی چې خپل زکوٰة او خيرات په اِحسان زباتلو او ضَرر ورکولو سره برباد نه کړي ، يعنی چې اول ورته زکوة ورکړي او بيا ورباندې احسان زباتي ، بار بار يې ورته رايادوي ، او يا هغه ته تکليف رسوي . ځکه په دې سره دزکوة او صدقې اجر و ثواب ختميږي . الله تعالی فرمايي :

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُبْطِلُوا۟ صَدَقَٰتِكُم بِٱلْمَنِّ وَٱلْأَذَىٰ ...﴾ . (۱)

ترجمه : اې مومنانو ! (تاسو ثواب د) خپلې صدقې په زباتلو (يادګيرنې) او تکليف رسولو باندې مه ضايع کوئ . (۲)

فايده : ''منّ'' ديته وايي چې د اِحسان کولو روستو ورباندې خپل اِحسان زباتي ، بار بار يې وريادوي ، يا د هغه نه خدمت اخلي ، او يا ددې احسان په وجه په هغه تکبّر کوي .

او '' اذی '' ديته وايي چې د احسان نه روستو هغه ته تکليف رسوي : لکه ستَغې سپورې خبرې ورته کوي ، پيغور ورکوي او رټي يې .

۲. **دويم ادب** دادی چې د کوم مال نه زکوة يا صدقه ورکوي نو دا به حلال او پاک وي ،

---

(۱) البقرة آيت ۲۶۴ .

(۲) اما المَنُّ ففيه قولان : أحدهما : أنّه المَنُّ على الفقير : و مثل أن يقول : قد أحسنتُ إليك ونَعشتُك . وهو قول الجمهور . والثاني : أنّه المَنّ على الله بالصدقة . روي عن ابن عباس . وفى الأذى قولان : أحدهما : أنه مواجهة الفقير بما يؤذيه . مثل أن يقول له : أنت أبدًا فقيرٌ . وقد بُليتُ بك ، وأراحني اللهُ منك . والثاني : أنه يُخبِر بإحسانه الى الفقير . مَن يكره الفقيرُ إطلاعَه على ذلك . وكلا القولين يؤذى الفقير . وليس من صفة المخلصين فى الصدقة . تفسير زاد المسير ج۱ ص ۲۳۸ . / امام غزالي رحمه الله ليکي : واختلفوا في حقيقة المنّ والأذى . فقيل : المنّ أن يذكرها . والأذى أن يظهرها . وقال سفيان : مَنْ مَنَّ فَسَدَتْ صدقته . فقيل له : كيف المنّ ؟ فقال : أن يذكره ويتحدث به . وقيل : المنّ أن يستخدمه بالعطاء . والأذى أن يعيره بالفقر . وقيل : المنّ أن يتكبر عليه لأجل عطائه . والأذى أن ينتهره أو يوبخه بالمسألة . احياء العلوم ج ۱ ص ۳۰۴ كتاب اسرار الزكاة .

الله تعالی فرمايي :

﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا أَنْفِقُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّآ أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِّنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيْثَ مِنْهُ تُنْفِقُوْنَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذِيْهِ إِلَّآ أَنْ تُغْمِضُوْا فِيْهِ وَاعْلَمُوْٓا أَنَّ اللهَ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ﴾ . (۱)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو خرچ کړئ (د الله ﷻ په لاره کې) د هغه پاکیزه شیانو نه کوم چې تاسو ګټلي وي ، او کوم چې مونږ تاسو د پاره د زمکې نه راویستلي دي ، او تاسو رَدي (بیکاره) شي ته اراده مه کوئ چې د هغې نه يې خرچ کړی (یعنی بې کاره شی د الله ﷻ په لاره کې مه خرچ کوئ) حالانکه تاسو په خپله د هغې (رَدي شي) اخیستلو ته تیار نه یی (چې څوک یې د یو واجب حق په بدله کې یا تحفه کې درکوي) ، مګر که تاسو پرې سترګې پټې کړئ (او لحاظ یې وکړئ ، او وایې خلی نو دا بیله خبره ده) ، او پوهه شئ چې الله بې نیازه (دی ، هیڅ ته محتاج نه دی) او د تعریف لایق دی (نو د هغه په نامه داسې شی ورکوئ چې هغه هم ښه او د تعریف لائق وي) .

حدیث کې راځي ، رسول الله ﷺ فرمايي :

لَا يَقْبَلُ اللهُ إِلَّا الطَّيِّبَ . (۲)

الله تعالی صرف حلال مال قبلوي .

۳ . **دریم ادب** دا دی چې نیت به په کې خالصه د الله تعالی د رضا وي ، ځکه په ریا او نمائش سره د مال لږولو اجر و ثواب نه وي .

۴ . **څلورم ادب** دا دی چې حقدار ته ورکړې شي ، ځکه که زکوة غیر حقدار ته ورکړې شي نو په دې سره زکوة نه ادا کیږي .

(۱) البقرة آیت ۲۶۷.

(۲) رواه البخاري ومسلم ، مشکوة باب فضل الصدقة الفصل الاول حدیث ۱ .

۵ . **پنځم ادب** دادی چې که چیرته دزکوة په ښکاره ورکولو کې څه دیني مصلحت نه وي نو بیا په پټه زکوة ورکول بهتر دي ، ځکه په ښکاره ورکولو کې بعضې وخت د خپل شهرت او حُبّ جاه خطره وي ، چې دا ځان له مستقل نقصاني صفت دی .

البته که په ښکاره ورکولو کې څه مصلحت وُ لکه : نورو خلقو ته د زکوة ورکولو ترغیب مقصود وي ، یا چې نور خلق دده اِتباع وکړي ، یا بل څه دیني مصلحت په کې وُ نو بیا زکوة په ښکاره ورکول بهتر دي .

(نوټ : صدقه په پټه ورکول ډیر اجر لري. چې دد ې تفصیلي بحث رارون دی) .

٦ . **شپږم ادب** دادی چې په زکاة کې بهترین مال ورکول د ثواب ذریعه ده ، ځکه چې الله تعالی طَیِّب او د هر قِسم عیب نه پاک دی ، لهذا طیّب مال قبلوي .

بل دا چې که یو سړی سوچ وکړي نو دا کوم مال چې دده سره دی دا خو هم الله ﷻ ده ته ورکړی ، او س چې دې د الله ﷻ د رضا د پاره بې کاره او کمزورې مال ورکوي نو دا خو ډیره بې اَدبي او د غیرت نه خلاف خبره ده .

لهذا په زکوة کې بهترین او پاکیزه مال د ثواب ذریعه ده .

بل دا چې دا زکوة او خیرات خو خلق د خپل ځان دپاره د آخرت ذخیره جمع کوي چې صبا یې د مرګ نه روستو په قبر او قیامت کې په کار راشي ، او دا کوم مال چې دده نه دلته پاتې شي دا خو دده د وارِثانو وي ، نو اوس دا د هوښیارتیا خبره نه ده چې سړې ځان دپاره بې کاره شی مخکې ولیږي ، او وارِثانو ته بهترین شی پریږدي ، بلکه د ځان دپاره بهترین او اعلی شی د الله ﷻ سره جمع کول په کار دي .

۷ . **اووم ادب** دادی چې سړې دا په داسې ځایونو کې خرچ کړي چیرته چې ده ته ډیر ثواب ملاویږي لکه :

۱ . متّقي او پرهیزګار فقیر ته یې ورکړي ، کوم چې د آخرت په کارونو کې مشغول وي ، نبي علیه السلام فرمایي :

وَلَا يَأْكُلْ طَعَامَكَ إِلَّا تَقِيٌّ . (۱)

ستا خوراک دې د متقيانو نه علاوه بل څوک او نه خوري .

ځکه چې د متقي سره په امداد کولو د هغه سره په تقوی او عبادت کې امداد کيږي ، او د هغه په عبادت کې ستا هم حصه جوړيږي .

۲ . يا اهلِ علمو ته يې ورکړي ، ځکه عِلم خو په ټولو عباداتو کې اشرف او اعلی عبادت دی ، نو غريبو طالبانو او علماؤ ته زکوة ورکول د عِلم په خوَرولو کې د هغوی سره مدد کول دي .

۳ . يا يې داسې کس ته ورکړي چې غريب وي خو د حَياء او مُروّت د وجې خلقو ته د خپلې غريبۍ شکايت نه کوي ، او نه خلقو ته خپل حاجتونه ښکاره کوي ، دې اګر چې په ظاهره مالداره معلوميږي خو په حقيقت کې غريب وي . دداسې کس په تعريف کې الله ﷻ فرمايي:

﴿لِلْفُقَرَآءِ الَّذِيْنَ أُحْصِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللهِ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيْمَاهُمْ لَا يَسْأَلُوْنَ النَّاسَ إِلْحَافًا ، وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللهَ بِهِ عَلِيْمٌ﴾ . (۲)

ترجمه : دا صدقات اصل حق د هغه فقيرانو دی کوم چې د الله ﷻ په لاره (يعنی ديني خدمت) کې بند شوي وي ، (د کاروبار کولو د پاره) چيرته په زمکه کې د سفر کولو طاقت نه لري ، د دوی د حال نه ناخبره کس د دوی د سوال نه کولو په وجه په دوی باندې د مالدارو ګمان کوي (حالانکه دوی مالدار نه وي خو د حياء د وجې د خلقو نه سوال نه کوي) ، البته ته به دا خلق (او د دوی اصلي حالت) د مخونو او نښو نه پيژني (چې په مخ او بدن به يې د کمزورتيا آثار ښکاره وي ، او) دوی د خلقو نه په نښتلو سره سوال نه کوي (يعنی د خلکو نه داسې سوال نه کوي چې د هغوی پورې اونخلي ، او ځان ورپورې سَم مچې کړي) ، او تاسو چې څه مال خرچ کوی (په دغه حياناکو فقيرانو باندې) نو بيشکه الله تعالی په هغې باندې

(۱) اخرجه ابوداؤد ج ۳ ص ٦٦۴ حديث ۲۳۳۷ ، والترمذي .

(۲) البقرة آيت ۲۷۳ .

پوهه دی (په نورو خلقو باندې د خرچ کولو په نسبت په دغه حیاناکو فقیرانو باندې خرچ کولو سره به تاسو ته ډیر آجر درکړې) . (۱)

۴ . یا غریب خپلوان ته یې ورکړي (خو بغیر د اصولو او فروعو ، او ښځې او خاوند نه ، ځکه دوی ته زکوة ورکول صحیح نه دي) . رِشته دار ته په زکوة او خیرات ورکولو کې دوه اجره دي : یو د صله رحمۍ ، او دویم د زکوة ورکولو .

۵ . یا یې داسې غریب بال بچه داره ته ورکړي چې د کور افراد یې ډیر وي خو د آمدنۍ پوره انتظام یې نه وي .

یا یو غریب په څه سخته بیمارۍ یا بل مشکل کې ګیر وي چې اِقتصادي حالات یې خراب وي . نو دې ټولو ته په زکوة ورکولو کې اجر زیات دی .

۸ . **د زکوة اتم ادب** دادی چې دا خپل زکوة او خیرات به په خپل نظر کې کمزوری ګڼي ، ځکه که ده ته دا زکوة ورکول ډیر شی معلوم شي نو په دې سره انسان په عُجب کې مبتلاء کیږي ، چې دا ځانله یوه خطرناکه بیماريْ ده ، او الله ﷻ ته عُجب ډیر نا خوښه دی .

عُجب او تکبر الله ﷻ نه خوښوي : په احادیثو کې دا واقعه په تفصیل سره ذکر ده چې د حُنین په ورځ کله د مسلمانانو تعداد د کافرانو په مقابله کې زیات ؤ ، نو د مسلمانانو ژرونو ته دا خبره راغله چې :

نن خو مونږ ډیر زیات یو ، مغلوبه کیږو به نه .

نو دوی ته په دې ډیر والي عُجب پیدا شو ، الله ﷻ ته دا خوښه نه شوه ، نو په اول کې مسلمانانو ته شکست ملاؤ شو ، او ډیر والي یې په هیڅ کار رانغی ، بیا الله ﷻ د دوی مدد د فرښتو په ذریعه وکړو ، او مسلمانانو ته یې فتحه ورکړه . الله رب العزت د دې تذکره کړې :

﴿ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴾ . (۲)

---

(۱) معارف القرآن .

(۲) التوبة آیت ۲۵ .

ترجمه: (الله تعالی ستاسو امداد په ډېرو موقعو کړی) او د حُنين په ورځ يې هم ستاسو مدد کړی (خو) کله چې تاسو په تعجب کې واچولی ستاسو ډېر والي، پس دغه ډېر والي ستاسو هيڅ په کار رانغی، او زمکه دربانديې سره د فراخوالي تنګه شوه، بيا تاسو مخ په شا وګرځيدی.

فايده: اګر چې بيا الله ﷻ مومنانو ته دوباره فتح ورکړه، خو دا په ابتداء کې چې يې شکست اُوخوړ نو دا ځکه چې مسلمانانو ته اول په خپل ډېر والي بانديې عُجب وُ، او دا الله ﷻ ته خوښ نه شو.

نيکي وړه ګڼل: علماء ليکي چې کله يوه نيکي په خپل نظر کې څومره وړه ګڼړلې شي نو هم دومره مقدار د الله ﷻ په نزد دا غټه ګڼلې شي، او ګناه چې څومره اندازه په خپل نظر کې غټه ګڼلې شي نو هماغومره اندازه د الله ﷻ په نزد وړه او کمه ګڼړلې شي.

لهذا انسان ته په کار دي چې که خپل زکوة او خيرات که هر څومره ډېر ورکړي دا به په خپل نظر کې کم ګڼي، ددې د پاره چې د ډېر ګڼلو په وجه چيرته په عُجب او تکبر کې رانشي، او دغه نيکي يې ضائع نه شي.

۹. **د زکوة نهم ادب** دادی چې د زکوة په اداکولو کې تادي وکړې شي، بلکه که د زکوة د واجب کيدو نه يې څه وخت مخکې ورکړي نو هم ډيره به ښه وي، ځکه په مخکې اداکولو سره د الله ﷻ د حکم په منلو کې خپل رغبت ښکاره کول دي.

بل د فقيرانو زړونه پرې خوشحاليږي، ځکه د زکوة په روستو کولو کې د مال د هلاکيدو او نورو ډيرو آفتونو خطره وي.

بل دا چې کوم علماء د زکوة واجب کيدو نه پس فورًا زکوة ورکول ضروري ګڼي نو د هغوی په نزد خو دا سړی د زکوة په روستو کولو سره ګناهګاريږي.

د زکوة اِجمالي فوايد

خلاصه دا چې د زکوة ورکولو ډير فوايد دي ځکه: دا د اسلام اَهم رُکن دی، مال ورسره پاکيږي، د مال د برکت او زيادت سبب ګرځي، آفتونه پرې دفع کيږي، د انسان نفس د بُخل نه پرې بچ کيږي، د معاشرې د تقويت او اِتحاد سبب ګرځي، د فقير حاجت پرې پوره کيږي، د مال د نعمت شکريه پرې ادا کيږي، او د دواړو جهانونو د سعادت او کاميابۍ ذريعه ګرځي. (۱)

د زکوة نه اداء کولو اَسباب

زکوة چونکه يوه اَهمه فريضه ده، او په قرآن کريم او احاديثو کې د دې ډير فوايد بيان شوي، خو بيا هم بعضې خلق د دې اهمې فريضې نه غافِل دي او زکوة نه ورکوي، دا ځکه چې د دې د پاره ظاهري يو څو اسباب دي:

۱. د دې خلقو په زړونو کې د شرعي احکامو (فرائضو، واجباتو او اَرکانو) څه اهميت نه وي، بلکه صرف د خپلو روپو جمع کولو غم ورسره وي، نو ځکه زکوة نه ورکوي.

۲. بعضې خلق دا ګمان کوي چې مونږ نور ډير د خير کارونه کوو نو که دا يو زکوة ورنه کړو نو دا څه پرواه نه کوي، حالانکه دا سوچ غَلط دی، ځکه زکوة په خپل ځای اَهمه فريضه ده، د بل عبادت په اداکولو سره دا نه اداکيږي، بلکه هم دا زکوة ورکول ضروري دي.

۳. بعضې خلقو ته د زکوة اَهميت او مسايل معلوم نه وي، او دا ورته پته هم نه وي چې ګني په مونږ باندې زکوة فرض دی، حالانکه دوی مالدار وي، زکوة وربانډې فرض وي. نو ځکه ټول عمر د دې اهمې فريضې اداکولو نه محرومه پاتې شي.

۴. د بعضې خلقو په زړونو کې د دُنيا محبت دومره ورننوتې وي او بُخل وربانډې دومره غالِب شوې وي چې بيا هغه ته زکوة ورکول ډير ګران معلوميږي، بلکه زکوة ورکول ورته يو مالي تاوان معلوميږي.

---

(۱) نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ج ٦ ص ٢٢١٦ الزكاة.

حالانکه د دُنيا محبت او بُخل دواړه بدترين صفتونه دي چې د انسان د هلاکت او برباد ي سبب ګرځي ، نو ځکه شريعت ده ته د زکوة ورکولو حکم کړی چې دده د زړه نه دا د دُنيا محبت او بُخل اوو ځي .

خلاصه

قدرمنو ! د انسان په کار صرف هغه مال راځي کوم چې ده په خپل ژوند کې د الله ﷻ د رضا دپاره په فقيرانو ، مسکينانو او حقدارانو باندې لږولې وي ، بلکه د مرګ نه روستو اکثر هيڅ مرې هم د چا په ياد نه وي ، بلکه صرف يو څو ورځې ورپسې خپل بچي ، ښځه او والدين څه لږې اُوښکې توی کړي بيا په کلونو کلونو د هيچا په ياد کې هم نه وي ، بلکه هر کس په خپلو مصروفياتو کې ډوب وي .

لهذا انسان ته په کار دي چې په خپل ژوند کې د مال فرضي حقوق ادا کړي .

دُعا

الله تبارک وتعالی دې مونږ ته په صحيح طريقې سره د خپل مال نه د زکوة او خيرات اداکولو توفيق راکړي ، او الله ﷻ دې زمونږ د زړونو نه د دُنيامحبت اوبُخل اوباسي ، او زمونږ په زړونو کې دې سخاوت او اخلاص پيدا کړي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

د زکوة په باره کې ضروري فقهي مسائل

د مقررینو دپاره ضروري تنبیه : چونکه د زکوة مسایل څه ناڅه پیچیده او ګران دي، او اکثر مسایل یې عوامو ته نه دي معلوم، لهذا د زکوة په باره کې درته ضروري فقهي مسائل په تفصیل سره د معتمدو کتابونو نه لیکم.

تاسو کولې شئ چې د وخت، موقع، او ضرورت په اَساس ددې مسائلو نه ځان ته اِنتخاب وکړئ، او بیان یې کړئ.

د هغه مسایلو غټ اجمالي عنوانات دا دي :

۱. زکوة په چا واجب دی ؟
۲. زکوة په کوم مال کې واجب دی او په کوم کې واجب نه دی ؟
۳. زکوة چا ته ورکول جائز دي ؟
۴. او چا ته ورکول ناجائز دي ؟
۵. د زکوة نور متفرِق مسایل.

زکوة په چا فرض دی ؟

کوم عاقل، بالِغ، آزاد مسلمان چې صاحب د نصاب وي یعنی اووه نیمې تولې سره زَر ورسره وي، یا دوه پنځوس نیمې تولې سپین زَر ورسره وي، یا د دوه پنځوس نیمو تولو سپینو زرو د قیمت په اندازه روپۍ ورسره وي، او دا د ضرورتِ اصلیه نه زیاتي وي، په دا څه قرض نه وي، او په دې کال تیر شي نو په داسې کس زکوة ورکول فرض دي. (۱)

(۱) وشرط افتراضها : عقل، وبلوغ، واسلام، وحرية، والعلم به ولو حكما لكونه في دارنا. وسببه : اى سبب افتراضها ملك نصاب حولى نام فارغ عن دَين له مطالب من جهة العباد وعن حاجته الاصلية. شامي نعمانيه ج۲ ص۱ كتاب الزكوة، مطلب الفرق بين السبب والعلة والشرط، مجمع الانهر ج۱ ص ۲۸۵ اول كتاب الزكاة، هداية على الفتح اللدير ج۲ ص ۱۵۲ كتاب الزكاة.

د نابالغه او مجنون په مال کې زکوة نشته

د نابالغه او هغه ليوني په مال کې زكاة نشته كوم چې په هوش كې نه راځي . (۱)

د لږو سرو زرو او لږو سپينو زرو نه د زکوة ورکولو مسئله

که چيرته د يو کس سره او وه نيمې تولې سره زر نه وو ، بلکه د نصاب نه کم وو مثلا څلور تولې سره زر وو ، د غه شان سپين زر هم ورسره د دوه پنځوس نيمو تولو نه کم وو مثلا دولس تولې وو ، نو د دېنه د زکوة ويستلو طريقه داده چې د سرو زرو او سپينو زرو قيمت به اولږوي که د دينه د سپينو زرو نصاب پوره کيده (يعنې دوه پنځوس نيمې تولې سپين زر وريانده کيده ، يا د دې قيمت ته رسيده) نو په دې سرې باندې زکوة فرض دی ، دې به څلويښتمه (۴۰) روپۍ زکوة ورکوي . (۲)

---

(۱) ومنها العقل والبلوغ . فليس الزكوة على صبي ومجنونٍ ... هنديه ج۱ ص ۱۷۲ كتاب الزكوة الباب الاول . / قوله : عقل وبلوغ فلا تجب على مجنون وصبي . شامي نعمانيه ج۲ ص ۴ ، عناية مع فتح القدير ج۲ ص ۱۵۶ كتاب الزكاة ، مجمع الانهر ج۱ ص ۲۸۶ ، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۶۳ وجوب زكوة . / ومنها العقل والبلوغ فليس الزكوة على صبي ومجنون اذا وجد منه الجنون في السنة كلّها . هكذا في الجوهرة النيرة ، فتاوى عالمكيري ۱ : ۱۷۲ كتاب الزكاة ، فتاوى فريديه ج۳ ص ۳۶۰ باب وجوب الزكاة .

(۲) ويضمّ الذهب الى الفضة قيمةً . قوله : قيمة اى من جهة القيمة . فمن له مائة درهم و خمسة مثاقيل قيمتها مائة عليه زكاتها . الدرالمختار على رد المحتار ج۲ ص ۳۰۳ باب زكاة المال ، مجمع الانهر ج۱ ص ۳۰۷ باب زكاة الذهب والفضة ، باب العاشر ، البحر الرائق ج۲ ص ۲۳۰ كتاب الزكوة ، قبيل باب العاشر ، فتاوى محموديه ج ۱۴ ص ۹۱ . / قال العلامه برهان الدين المرغيناني : ويضمّ الذهب الى الفضة للمجانسة من حيث الثمنية ومن هذا الوجه صار سببا ثم يضم بالقيمة عند ابي حنيفة رحمه الله . هداية على صدر فتح القدير ۲ : ۱۶۹ فصل في العروض كتاب الزكاة ، فتاوى فريديه ج ۳ ص ۴۰۵ . / وتضم قيمة الى الثمنين والذهب الى الفضة قيمة . كذا في الكنز . حتى لو ملك مأة درهم و خمسة دنانير قيمتها مأة درهم تجب الزكوة عنده خلافا لهما . الفتاوى العالمكيرية كتاب الزكوة الباب الثالث في زكوة الذهب والفضة والعروض ج۱ ص ۱۷۹ ، وهكذا في رد المحتار ج۲ ص ۳۰۳ ، والبحر ج۲ ص ۲۰۰ باب زكوة المال .

د نصاب نه کم سره زَر او څه نغدو روپو په موجوديدو سره د زکوة حکم

که چيرته د يوې ښځې سره د اووه نيمو تولو نه کم سره زَر وي (مثلا څلور تولې سره زر وي) ، او څه نغدې روپۍ هم ورسره وي ، چې دضرورتِ اصليه نه زياتې وي ، او په دې باندې کال تير شي ، نو ددې نه د زکوة ويستلو طريقه داده چې ددې سرو زر قيمت به اولږولې شي او دا روپۍ به هم ورسره يو ځای کړې شي ، اوس که چيرته دا مجموعه روپۍ د دوه پنځوس نيمو تولو سپينو زرو قيمت ته رسيدی نو په دې ښځه باندې زکوة فرض دی ، څلوېښتمه روپۍ زکوة به ورکوي . دغه شان په دې ښځه باندې قرباني هم واجب ده . (۱)

د عُشر ثبوت د قرآن کريم نه

حافظ ابوبکر جصاص رازي رحمه الله په احکام القرآن کې ذکر کړي چې په دې باندې د ټول امت اتفاق دی چې په دې آيت ﴿وَءَاتُوا۟ حَقَّهُۥ يَوْمَ حَصَادِهِۦ . (۲) ﴾ کې د حق نه مراد عُشر دی . (۳) .

بعضې آيمه وُ د آيت ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنفِقُوا۟ مِن طَيِّبَـٰتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّآ أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ﴾ نه هم استدلال کړی . (۴)

---

(۱) وفى النهر قال الزاهدي : وله أن يقوّم احد النقدين ويضمّه الى قيمة العروض عند الامام ، وقالا لايقوّم النقدين بل العروض ويضمّها ، وفائدته تظهر في مَن له حنطةٌ للتجارة قيمتها مأة درهم ، وله خمسة دنانير قيمتها مأة تجب الزكوة عنده خلافا لهما . رد المحتار هامش الدرالمختار ۲ : ۳۷ باب زكاة المال ، فتاوى فريديه ج۳ ص ۴۰۲ . همدغه شان مضمون مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله په بهشتي زيور کې د زکوة په بيان نهمه مسئله کې هم ليکلی .

(۲) الانعام آيت ۱۴۱ .

(۳) اتفاق الامة على وجوب الحق في كثير من الحبوب والثمار وهو العشر ونصف العشر . احكام القرآن للجصاص ج۳ ص ۱۰ ، ذكر الخلاف في الموجب فيه . ط، بيروت . روح المعاني ۳۸/۸ سورة انعام آيت ۱۴۱ ، تفسير مظهري ۲۹۴/۳ ط. رشيديه كوئټه . فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۳۲۳ .

(۴) وقوله تعالى ﴿ وَمِمَّآ أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ . البقرة آيت ۲۶۷﴾ ويحتج به لابي حنيفة رحمه الله في ايجابه العشر . احكام القرآن للجصاص ج۱ ص ۴۵۸ باب المكاسبة ، زيلعي ۲۹۲/۱ باب العشر ، بدائع زكريا ص ۱۶۹ ، ۱۷۰/۲ كتاب الزكاة فصل واما زكاة الزروع والثمار . فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۳۲۴ .

د زمکې په فصلونو کې عُشر یا نصفِ عُشر واجب دی

د امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد د زمکې نه چې هر قسمه فصل ، میوه او سبزي راووځي نو که چیرته دا په باراني اُوبو یا سمندري اُوبو باندې اُوبه کیده چې په اُوبه کولو یې څه خرچه نه کیده نو دداسې زمکې په پیداوار کې عُشر یعنی لسمه حصه زکوة واجب دی (یعنی په لس مَنه کې به یو مَن زکوة ورکوي) .

او که دا زمکه د بَیعې په اُوبو اُوبه کیده لکه : په ټیوب وِل ، یا په اَرَټ ، یا د بجلی په موټر ، یا په داسې سرکاري نهر اُوبه کیده چې حکومت دې نهر آبیانه اخیسته نو دداسې زمکې په پیداوار کې نصفِ عُشر یعنی شلمه حصه زکوة واجب دی ، (نو په شلو منونو کې به یو مَن ، او په شلو سیرو کې به یو سیر زکوة ورکوي). (۱)

کومه ګیاه چې پخپله راختلي وي په هغې کې عُشر نشته

کومه ګیاه چې په خپله را اُوخیجي نو داد چا مملوک نه وي ، لهذا په دې کې عشر هم نه وي (۲)

د زمکې د پیداوار نه به خرچه نشي کټ کولی

د زمکې نه چې کوم فصل وغیره راووځي نو عشر به ددې ټولو نه ورکوي ، داسې به نه کوي چې اول ورنه د تخم ، د یَوې او دوایي وغیره خرچه کټ کړي . بلکه د ټول پیداوار نه به عشر ورکوي . (۳)

---

(۱) لما رواه البخاري مرفوعا فيما سقت السماء والعيون اوكان عثريا العشر وما سقي بالنضح نصف العشر . مشكوة المصابيح ۱ :۱۵۹ باب ما يجب فيه الزكوة الفصل الاول كتاب الزكاة ./ ويجب العشر عند ابي حنيفة رحمه الله في كل ما تخرجه الارض . فتاوى عالمكيريه ۱ / ۱۸٦ الباب السادس في زكاة الزرع والثمار كتاب الزكاة ./ وفي الهندية : وما سقي بالدولاب والدالية ففيه نصف العشر ... فتاوى عالمكيريه ۱ : ۱۸٦ الباب السادس في زكاة الزرع والثمار ./ قال العلامة الحصكفي : ويجب نصفه في مسقي غرب اى دلو كبير ، ودالية اى دولاب لكثرة المؤنة . الدرالمختار على هامش رد المحتار ۲ : ۵۵ باب العشر . فتاوى فريديه ج۳ ص ۴۹۴ .

(۲) لانّه لايقصد به استغلال الارض . الدرالمختار على هامش رد المحتار ۲ : ۵۵ باب العشر ، فتاوى فريديه ج۳ ص ۴۷٦

(۳) قال العلامة الحصكفي : بلا رفع مؤن اى كلف الزرع ، وبلا اخراج البذر لتصريحهم بالعشر في كل الخارج . الدرالمختار على هامش رد المحتار ۲ : ٥٦ باب العشر ، فتاوى فريديه ج۳ ص ۴۸۳ .

د عُشر یا نصفِ عُشر د پاره غناء او نصاب شرط نه دی

د زمکې نه چې کوم فصلونه ، میوې او سبزیانې راووځي نو د امام صاحب په نزد په دې کې لسمه حصه یا شلمه حصه زکوة واجب دی ، ددې د پاره نه خو ددې کس مالداري او صاحبِ نصاب کیدل شرط دي ، نه پرې کال تیریدل شرط دي ، او نه ددې د وجوب د پاره څه مقدار شرط دی ، بلکه په هر فصل ، هره سبزۍ او هره میوه کې چې د زمکې نه راووځي لسمه حصه یا شلمه حصه زکوة واجب دی ، ځکه په قرآن کریم او احادیثو کې عموم دی ، څه قید په کې نشته . (۱)

په عُشر او زکوة کې فرق

په عُشر او زکوة کې یو څو فرقونه دي : اول دا چې په عُشر کې څه مقرر نصاب نشته ، بلکه هر شی چې د زمکې نه پیدا شي په هغې کې عشر ورکول لازم دي ، او د زکوة د پاره یو حد مقرر دی چې هغې ته اورسي نو بیا زکوة ورکول لازم دي .

دویم دا چې په عشر کې کال تیریدل شرط نه دي ، نو که چیرته په یو کال کې دوه فصلونه اوشي نو د دواړو نه عشر ورکول لازم دي ، او د زکوة د پاره کال تیریدل شرط دي .

---

(۱) قال العلامة الکاساني : ولابي حنيفة عموم قوله تعالى : ﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوٓا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ . البقرة آیت ۲۶۷﴾ وقوله عزوجل : ﴿وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ . الانعام آیت ﴾ وقول النبي ﷺ ماسقته السّمآءُ ففيه العشر وماسقى بغرب او دالية ففيه نصف العشر . (اخرجه البخاري في صحيحه : ۳ : ۳۴۷ في الزكاة باب العشر فيما يسقى من ماء السماء) من غير فصل بين القليل والكثير . ولانّ سبب الوجوب وهي الارض النّامية بالخارج لايوجب التفصيل بين القليل والكثير . بدائع الصنائع ۲ : ۱۸۰ باب العشر شرائط المحلية ، فتاوى فريديه ج۳ ص ۴۴۷ . / يجب العشر في ارض غير الخراج وتجب في مسقى سماء اى مطر بلا شرط بقاء وحولان حول . ويجب نصفه في مسقى غرب اى دلو كبير ، ودالية اى دولاب . الدرالمختار على الرد المحتار نعمانية ۲/۴۸ ، ۵۰ ، باب العشر . مجمع الانهر ج۱ ص ۳۱۷، ۳۱۹ كتاب الزكاة باب زكاة الخارج . البحر الرايق ۲/۲۳۷ باب العشر ، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۳۴۱.
صاحب د هدایه وایي : قال ابوحنيفة رحمه الله وفي قليل ما اخرجته الارض وكثيره العشر سواء سقى سيحاً او سقته السماء . هداية ج۱ ص ۲۰۱ ، باب زكاة الزرع والثمار . عالمگيري ۱/۱۸۵ الباب السادس في زكاة الزروع والثمار ، البحر الرايق ۲/۲۳۷ باب العشر ، فتاوى محموديه ج ۱۴ ص ۳۴۶ . فتاوى محموديه ج ۱۴ ص ۳۴۶ .

دريم دا چې د عشر تعلق چونکه د زمکې سره دی ، نو د ليوني په زمکه کې هم عشر لازم دی ، حالانکه د ليوني په مال کې زکوة نشته .

څلورم دا چې د احنافو په نزد د نابالغه په مال کې زکوة نشته ، البته دده په زمکه عشر لازم دی .

په قرض داره باندې د زکوة مسئله

که چيرته يو کس صاحب د نصاب وُ ، په ده کال تير شو ، خو په ده باندې قرضه هم شته ، نو دې به اول قرضه اداکړي ، که اوس دا باقي پاتې مال نصاب ته رسيده ، نو په ده باندې په دې باقي پاتې مال کې زکوة ورکول لازمي دي ، او که دا د نصاب نه کم وُ نو بيا په ده زکوة نشته . (۱)

د دُکان نه د زکوة ويستلو طريقه

که چيرته يو سړي صاحب د نصاب وي ، او دده دُکان وي او په ده کال تير شي نو د دينه دزکوة ويستلو طريقه داده چې په دُکان کې کوم شيان د خرڅ دي د هغې ټولو قيمت به اُولګوي ، بيا به قرضونه ورنه لرې کړي ، دباقي پاتې مال نه به څلويښتمه (۴۰) روپۍ زکوة اوباسي . (۲)

البته د دُکان عمارت ، ميز ، کرسۍ او اَلمارۍ به په قيمت کې نه حسابوي ، ځکه په دې شيانو کې زکوة نشته ، بلکه صرف هغه شيان به حسابوي کوم چې په دې دُکان کې د خرڅ د پاره ايښودل شوي وي .

---

(۱) قال علي ابن ابي بكر المرغيناني رحمه الله : وان كان ماله اكثر من دَينه زكى الفاضل إذا بلغ نصابًا . الهداية ج۱ ص ۱٦۸ كتاب الزكوة . / قال علاؤ الدين الحصكفي رحمه الله : فلا زكوة على مكاتب و مديون للعبد بقدر دَينه فيزكي الزايد إن بلغ نصابًا . الدر المختار على صدر رد المحتار ج۲ ص۲٦۳ كتاب الزكوة ، ومثله في فتح القدير ج۲ ص۱۱۸ كتاب الزكوة ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ٦۵ .

(۲) الزكوةُ واجبة في عروض التجارة كائنة مّاكانت . اى كائنة أي شيء يعني من جنس ما تجب فيه الزكوة كالسوائم . او غيرها كالثياب إذا بلغت قيمتها نصابًا من الورق أو الذهب ... اللباب في شرح الكتاب ج۱ ص۱۴۵ كتاب الزكوة ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۵ ص ۱۳۰ .

دغه رنګې که د ډاکټر سره ډاکټري آلات وي ، يا بل کسَب ګر سره د کار آلات وي نو په دې آلاتو کې زکوة نشته ، بلکه د دې په آمدنۍ کې به زکوة ورکوي . (۱)

د زکوة په روپو باندې د مشترکه مفادو د پاره اَسباب نشي اخيستى

که چيرته د يوې علاقې يا محلې خلق د غَم يا ښادۍ د پاره مشترکه اَسباب اخلي لکه لوخي ، کرسۍ او تمبوان ، نو دا شيان د زکوة په روپو نشي اخيستى ، ځکه د زکوة د پاره تَمْلِيک بِلَا عِوَضَه شرط دى ، او په دې شيانو کې د چا شخصي ملکيت نه وي ، لهذا په دې کې د زکوة روپۍ لږول صحيح نه دي . (۲)

نشه کوونکو ته د زکوة ورکولو مسئله

زکوة خو (د اصولو او فروعو ، ښځه ، خاوند او هاشمي نه علاوه) هر فقير او مسکين ته ورکولې شي خو سړې به د دې لحاظ ساتي چې په دې زکوة ورکولو سره د يو ګناهګار سره په ګناه کولو کې مدد اونه کړې شي ، لهذا چرسي ، پوډري او اَفيمي ته د دې شيانو د اخيستو د پاره زکوة ورکول مناسب نه دي . (۳)

---

(۱) قال العلامة الحصكفي : ولا في ثياب البدن ، واثاث المنزل ، و دور السكنى ونحوها ... وكذلك آلات المحترفين . الدر المختار على هامش رد المحتار ۲ : ۸ كتاب الزكوة . فتاوى فريديه ج۳ ص ۳۹۰ . .

(۲) لما قال علاؤ الدين الحصكفي رحمه الله : ويشترط ان يكون الصرف تمليكًا لا إباحةً كمامرّ . لا يصرف الى بناء نحو المسجد ولا الى كفن ميّت .... لعدم التمليك وهو الركن . الدر المختار على صدر رد المحتار ج۲ ص ۳۴۴ باب المصرف. / قال فى الهندية : ولايجوز ان يبني بالزكوة المسجد وكذا القناطر والتعايات واصلاح الطرقات ... وكلّ مالاتمليك فيه . الفتاوى الهندية ج۱ ص ۱۸۸ كتاب الزكوة الباب السابع فى المصارف ، ومثله فى الهداية على صدر فتح القدير ج۲ ص ۲۰۷ باب من يجوز دفع الصدقة اليه .. فتاوى حقانيه ج۴ ص ۷۰ . / وكذلك مَن عليه الزكوة لو اَرَاد صرفها الى بناءِ المسجد او القَنْطرة لايجوز . فأن ارَاد الحِلية فالحيلةُ اَن يتصدق به المتولى عل الفقراءِ ثمّ الفقراءُ يدفعونه الى المتولي . ثم المتولي يصرف الى ذلك ... عالمكيري ج۲ ص ۴۷۳ كتاب الوقف الباب الثاني عشر فى الرباطات والمقابر ، الدر المختار على الشامي ج۳ ص ۲۹۱، ۲۹۳ باب المصرف ، البحر الرايق ج۲ ص ۲۴۳ باب المصرف ، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۲۲۹ .

(۳) قال الامام ابوالبركات النسفي رحمه الله : هي تمليك المال من فقير مسلم غيرهاشمي ولا مولاه بشرط قطع المنفعة على المملك من كلّ وجه لله تعالى . كنزالدقائق على هامش بحر الرائق ج۲ ص ۲۰۱ كتاب الزكوة ، ومثله فى بدائع الصنائع ج۲ ص۵ كتاب الزكوة فصل شرائط الفريضة ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۷۸ .

په زکوة کې تاخیر کول مکروهه دي

کله چې په یو کس باندې زکوة فرض شي نو ددې په اداکولو کې تادي بهتره ده ، او قصدًا عمدًا زکوة روستو کول مکروهه دي . (۱)

د زکوة په اداء کولو کې د موجوده بنار قیمت معتبر دی

یو دُکاندار مثلا د چیني څه بوری په پیښور کې واخیستې ، او یوه بوری یې په پنځه زره (۵۰۰۰) روپۍ واخیسته ، اوس یې افغانستان ته وې وړی ، هلته ددې قیمت پنځه نیم زره (۵۵۰۰) روپۍ دی . کله چې کال پوره شو ، د چیني بورۍ هماغه شان ورسره په دُکان کې پرتې دي ، او په ده زکوة لازم شو ، نو دې به اوس د پنځه نیم زره (۵۵۰۰) روپو په حساب سره ددینه زکوة اُوباسي ، یعنی د همدې ښار د قیمت اعتبار به وي په کوم کې چې دې اوس موجود دی . (۲)

د بلې علاقې فقیرانو ته زکوة لیږل

په عامو حالاتو زکوة د یوې علاقې نه بلې علاقې ته وړل مکروهه دي بلکه د همدې علاقې په فقیرانو به یې تقسیموي ، خو که چیرته په بله علاقه کې دده خپلوان فقیران وي نو بیا ده ته دا جائز دي چې هغوی ته زکوة ویسي ، بلکه افضل دا دي چې اول خپلو فقیرانو رِشته

(۱) قال العلامة ابن الهمام : ماذکر الفقیه ابوجعفر عن ابي حنیفة انه یکره ان یؤخرها من غیر عذر . فتح القدیر ۲ : ۱۱۴ کتاب الزکوة ./ وفی الهندیة : وتجب علی الفور عند تمام الحول حتی یأثم بتاخیره من غیر عذر . وفي روایة الرازي علی التراخي حتي یأثم عند الموت . والاول اصح . کذا فی التهذیب ، فتاوی عالمگیریة ۱ : ۱۷۰ کتاب الزکوة الباب الاول قال العلامة ابن عابدین : (قوله فیأثم بتاخیرها) ظاهره الاثم بالتاخیر ولو قلّ کیوم او یومین . لانهم فسروا الفور باوّل اوقات الامکان . وقد یقال المراد ان لایؤخر الی العام القابل لما فی البدائع عن المنتقی اذا لم یؤد حتی مضی حولان فقد اساء واثم . فتأمل ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲ : ۱۴ کتاب الزکوة ، فتاوی فریدیه ج۳ ص ۲۶۹ ، ۲۷۹

(۲) ویقوّم فی البلد الذي المال فیه . الدر المختار علی هامش رد المحتار ۲ : ۲۴ باب زکاة الغنم ، فتاوی فریدیه ج۳ ص ۲۷۶ .

دارو ته زکوة ورکړې شي . ځکه په دې کې د زکوة سره سره د صله رحمۍ لحاظ هم شته . (۱)

خو دا کراهت هلته دی چې دازکوة دکال پوره کيدو نه پس ورکوي ، او که يو کس د کال پوره کيدو نه مخکې زکوة ورکوي ، او د بلې علاقې فقيرانو ته يې وړي نو دا بيا خير دی . (۲)

صاحب د نصاب ته که دکال په مينځ کې نورې روپۍ ملاؤ شوی د هغې د زکاة حکم

که چيرته يو کس د کال په اول کې صاحب د نصاب وُ ، او دا روپۍ ورسره د ضرورت اصليه نه زياتې وی ، په دې روپو لا تراوسه کال نه وُ تير شوی چې د دې په مينځ کې د ده لاس ته نورې روپۍ هم راغلی ، نو اوس چې کال پوره شي نو د دې ټولو نه به زکوة ورکوي، په دې روپو باندې مستقل کال تيريدل ضروري نه دي .

دغه شان که د کال په مينځ کې د ده روپو ګټه وکړه نو د کال په پوره کيدو به د ټولو روپو نه زکوة ورکوي ، په دې ګټه باندې پوره کال تيريدل ضروري نه دي . (۳)

---

(۱) لما قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : (تحت قوله بل فى الظهرية لاتقبل) عن ابي هريرة رضي الله عنه مرفوعًا الى النبي صلى الله عليه وسلم انه قال يا أمة محمد والذي بعثني بالحق لايقبل الله صدقة مِن رجلٍ وله قرابة يحتاجون الى صلته وليصرفها الى غيرهم والذي نفسي بيده لاينظر الله اليه يومَ القيامة . والمراد بعدم القبول عدم الاثابة عليها وان سقط بها الفرض لانّ المقصود منها سدّ خله المحتاج . وفى القريب جمعٌ بين الصلة والصدقة . والافضل اخوته واخواته ... رد المحتار ج۲ ص۳۵۳ باب المصرف ،/ قال ابن نجيم رحمه الله : ويبدا فى الصّدقات بالاقارب ثم الموالي ثم الجيران ، وذكر في موضع آخر معزيًا الى ابي حفص الكبير لاتقبل صدقة الرجل وقرابته محاويج فيسدّ حاجتهم . البحر الرايق ج۲ ص ۲۴۳ باب المصرف ، ومثله في نورالايضاح ص ۱٦۰ كتاب الزكوة باب المصارف . فتاوى حقانيه ج۴ ص۷۵ .

(۲) قوله وكره نقلها تحريمًا ولو الى ما دون مسافة القصر . قوله بعد تمام الحول أما المعجلة ولو لفقير غير احوج ومديون فتنتفى الكراهة فيها . طحطاوي على المراقي ص ۵۹۴ باب المصرف ، البحرالرائق ج۲ ص ۲۵۰ قبيل باب صدقة الفطر ، عالمكيري ج۱ ص ۱۹۰ الباب السابع فى المصارف ، شامي ج۳ ص ۳۰۴ باب المصرف مطلب فى الحوائج الاصلية، فتاوى محمودية ج۱۴ ص ۲۴۷ .

(۳) وفى الهندية : ومن كان له نصاب فاستفاد في اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله وزكاه سواء كان المستفاد من نمائه اولا . وبأي وجه استفاد ضمه سواء كان بميراث او هبة او غير ذلك . فتاوى عالمكيرية ۱ : ۱۷۵ كتاب الزكوة .

البته که په اول نصاب باندې کال پوره شو يا د کال نه پس نورې روپۍ يې لاس ته راغلی نو په دې باندې اوس مستقل کال تيرېدل ضروري دي . (۱)

د استعمال په کپړو کې زکوة نشته اګر که پنځوس جوړې وي

که چيرته يو سړي د وَاده د پاره پنځوس يا شپيته جوړه جامې جوړې کړې وي ، او دا يې د استعمال په نيت ايښې وي ، او ددې قيمت نصاب ته رسي ، او په دې باندې کال تير شي نو بيا هم په دې کې زکوة نشته ، ځکه دا مالِ نامي نه دی . (۲)

البته ددې کپړو ايښودو په وجه په ده صدقة فطر او قرباني واجب ده ، او ددې په وجه د نورو نه زکوة هم نشي اخيستی .

د سروزرو او سپينوزرو نه علاوه د کور د استعمال په شيانو کې زکوة نشته

د ژوند ضروري اَسباب لکه د استعمال ګاډې ، قالين ، فرنيچر د خدمت د پاره غلام او نور د کور د استعمال اسباب وغيره په دې شيانو کې زکوة نشته ، ځکه دا اموالِ ناميه نه دي او د تجاْرت د پاره هم نه دي . (۴)

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله په بهشتي زيور کې ليکلي : د کور اَسباب لکه پتيلې ، ډيګچي ، لوي ډيګونه ، دخوراک ځکاک لوخي ، داوسيدو مکان ، د اغوستو کپړې ، د ملغلرو هار وغيره شيانو کې زکوة واجب نه دی ، اګر که دا هر څومره ډيروي ، او که

(۱) وفی الهندية : فان استفاد بعد حولان الحول فانه لايضم ويستأنف له حول آخر بالاتفاق . فتاوی عالمکيري ۱ : ۱۷۵ الباب الاول في تفسيرها وصفتها وشرائطها كتاب الزكوة .

(۲) قال العلامة الحصکفي : ولا في ثياب البدن المحتاج اليها لدفع الحر والبرد . الدر المختار علی هامش رد المحتار ۲ : ۸ كتاب الزكوة . / وفی الهندية : ومنها كون النصاب ناميًا حقيقة بالتوالد والتناسل والتجارة . او تقديرًا بان يتمكن من الاستنماء بكون المال في يده او في يد نائبه . وينقسم كل واحد منهما الی قسمين خلقي وفعلي . فالخلقي الذهب والفضة... والفعلي ما سواهما ويكون الاستنماء فيه بنية التجارة او الاسامة . فتاوی عالمکيرية ۱ : ۱۷۴ كتاب الزكوة . فتاوی فريدية ج۳ ص ۴۱۵ .

(۴) ومنها فراغ المال عن حاجته الاصلية فليس في دور السكنی وثياب البدن واثاث المنازل ودواب الركوب وعبيد الخدمة وسلاح الاستعمال زكوة . فتاوی عالمکيرية ۱ : ۱۷۲ كتاب الزكوة ، فتاوی فريديه ج۲ ص ۳۶۸ ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۵ ص ۱۱۴ .

دا د روزمره په استعمال کې راځي او که نه راځي خو زکوة پرې نشته، البته که دغه اسباب د تجارت د پاره وو نو بيا پرې زکوة واجب دی. خلاصه دا چې د سرو زرو او سپينو زرو نه علاوه چې نور هر څومره اسباب وي نو که د تجارت د پاره وو نو زکوة پرې شته، او که د تجارت د پاره نه وُ نو بيا پرې زکوة نشته. (۱)

د پراپرټۍ واله په پلاټونو او سرمايه کې د زکوة حکم

کوم کس چې د زمکو او پلاټونو د خرڅولو او اخيستلو کاروبار کوي، او په ده باندې کال تير شي نو دې به د پلاټونو د قيمت او نغدو ټولو روپو نه زکوة اوباسي. (۲)

ذاتي د استعمال په کتابونو کې زکوة نشته

کوم کتابونه چې د تجارت د پاره نه وي بلکه د مطالعې او استعمال د پاره وي نو په داسې کتابونو کې زکوة نشته، اګر چې د دې کتابونو قيمت نصاب ته رسي، ځکه کتابونه مالِ نامي نه دي. (۳)

---

(۱) د جنت کالي ص ۱۹۷ مسئله نمبر ۱۴.

(۲) وفی الهندية: واما الدلالة فهي ان يشتري عينا من الاعيان بعروض التجارة او يواجر داره التي للتجارة بعرض من العروض فتصير للتجارة وان لم ينو التجارة صريحا. فتاوى عالمكيريع ۱ : ۱۷۴ الباب الاول في تفسيرها وصفتها ومنها كون النصاب ناميا كتاب الزكوة./ وكما في شرح التنوير: او في عروض تجارة قيمته نصاب ماليس بنقد. الدر المختار على هامش رد المحتار ۲ : ۳۳ باب زكاة المال، فتاوى فريديه ج۳ ص ۴۲۲.

(۳) لعدم النماء لان المال هوالذهب والفضة والسائمة ومال التجارة. وفی الهندية : وان كانت له كتب تساوی مأتی درهم الا أنه يحتاج إليها للتدريس او التحفظ او التصحيح يجوز صرف الزكوة اليه. كذا في فتاوى قاضي خان. فتاوى عالمكيرية ۱ : ۱۸۹، ۲۰۱ الباب السابع في المصارف، فتاوى فريديه ج۳ ص ۴۳۴./ (اما شروط الوجوب) منها فراغ المال عن حاجته الاصلية .... وكذا كتب العلم إن كان من اهله. عالمكيري ج۱ ص ۱۷۲. (وعلى هذا كتب العلم لاهلها) اى على ما ذكرنا من عدم وجوب الزكوة حكم كتب العلم لأهلها. البناية في شرح الهداية، كتاب الزكوة ج۴ ص ۱۹، وكذا في ردالمحتار ج۲ ص ۲۶۵ كتاب الزكوة.

البته که د کتابونو تجارت يې کولو يعنی مکتبه يې وه نو بيا د تجارت په شيانو کې خو زکوة واجب دی . (۱)

د سورلۍ چلولو ګاډي په قيمت کې زکاة نشته بلکه ددې په آمدنۍ کې دی

کوم ګاډي (موټر) چې د سورلۍ چلولو د پاره اخيستل شوې وي (لکه نن صبا فلائنګ کوچ ، ټرک او دا غټ ګاډي وغيره) نو د کال په تيريدو سره ددې په قيمت کې زکاة نشته بلکه ددې په آمدنۍ او حاصلاتو کې زکوة دی ، يعنی چې ددې په آمدنۍ باندې کال تير شي او د ضرورتِ اصليه نه زياتي وي نو په دې کې به زکوة ورکوي . (۲)

البته که د يو سړي د ګاډو بارګين وي يعنی ګاډي اخلي او خرڅوي ، او په دې باندې کال تير شي نو اوس به ددې ګاډو په قيمت کې زکوة فرض وي . (۳)

خو که کوم موټر يې د ذاتي استعمال د پاره اخيستې وُ نو په دې کې زکوة نشته ، ځکه په دې کې نُمو نشته .

د کرايه په کورونو او دُکانونو کې زکوة نه وي ، بلکه ددې په کرايه کې وي

که چيرته د يو سړي دير کورونه او دُکانونه وي او دا يې نورو خلقو ته په کرايه ورکړي وي، نو ددې کورونو او دُکانونو په قيمت کې زکوة نشته ،بلکه ددې نه چې کومه کرايه

---

(۱) قال العلامة ابن عابدين : لابأس ان يعطي من الزكوة من له مسكن وما يتأثث به في منزله وخادم وفرس وسلاح وثياب البدن وكتب العلم إن كان من أهله فان كان له فضل عن ذلک تبلغ قيمته مأتی درهم حرم عليه أخذ الصدقة . رد المحتار هامش الدر المختار ۲ : ۷۰ باب المصرف ، بحر الرابق ، هنديه ، فتاوی فريديه ج۳ ص ۴۱۵ . .

(۲) وفی الهندية : ولواشتری قدورًا من صفر يمسكها و يؤاجرها لاتجب فيها الزكوة كما لاتجب في بيوت الغلة . فتاوی عالمكيرية ۱:۱۸۰ قبيل مسائل شتی كتاب الزكوة ، فتاوی فريديه ج۳ ص ۳۸۹ ./ ونظيره ما في مجموعة الفتاوی : رجلٌ اشتری اعيانا منقولة يؤاجرها مياومة ومشاهرة ومسانهة ويحصل له من المنقولات مالٌ عظيم لايجب الزكاة فيها لانها ليست بمال التجارة فانه يمسكها و ينتفع بها نوع انتفاع فصار كالاستعمال فلم يجب في ذلک شيء . كذا في خزانة الروايات. مجموعة الفتاوی للعلامة عبدالحي الكهنوي ۱ : ۳۶۲ كتاب الزكوة . فتاوی فريديه ج۳ ص ۴۲۹ .

(۳) وفي الهندية الزكوة واجبة في عروض التجارة كائنة ماكانت إذا بلغت قيمتها نصابا . فتاوی عالمكيرية ۱ : ۱۷۹ الفصل الثاني في العروض . فتاوی فريديه ج۳ ص ۴۲۹ .

راجمع کيږي او هغه د ضرورتِ اصليه نه زياتي وي او په هغې کال تير شي نو بيا به د هغې نه زکوة ورکوي. (۱)

مالدار سړي د کال پوره کيدو نه مخکې هم زکوة ورکولې شي

چې، کله سړي صاحب د نصاب وي او زکوة ورباندې فرض وي نو د کال د تيريدو نه مخکې هم زکوة ورکولې شي، دغه رنګې د راتلونکو څو کلونو زکوة د مخکې نه ورکول هم جائز دي. (۲)

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله ليکلي: که مالدار سړي د کال پوره کيدو نه اول زکوة ورکړي نوهم ادا شو، او که مالداره نۀ بلکه د چيرته نه يې د څه مال راتلو اميد ؤ او ده د مخکې نه د هغې زکوة ورکړو نو دا زکوة نه اداء کيږي ... که مالدار سړي د ډيرو کلونوزکوة په يو ځای پيشګي ورکړي نوهم جائز دی، البته که په مال کې زيادت راغلی ؤ نو د هغه زياتي مال زکوة به هم ورکوي. (۳)

د زکوة ورکولو په وخت د زکوة تذکره او په خُله وينا ضروري نه ده

مستحق ته د زکوة ورکولو په وخت دا ويل ضروري نه دي چې " دا زکوة دی " بلکه زکوة د هديې او تحفې په نوم هم ورکولې شي. بل دا چې ددې دوه ؤ وختونو نه که په يو

---

(۱) قال العلامة عبدالحي: وفي مجمع البرکات: رجلٌ اشترى اعياناً منقولة يواجرها مياومة ومشاهرة ومسانهة ويحصل له من المنقولات مالٌ عظيم لايجب الزکاة فيها لانّها ليست بمال التجارة فانه يمسکها وينتفع بها نوع انتفاع فصار کالاستعمال فلم يجب في ذلک شيء. کذا في خزانة الروايات. په همدې کتاب کې بل ځای ذکر دي: ولواشترى قدورًا من الصفر يمسکها ويواجرها لايجب فيها الزکاة کما لايجب في بيوت الغلة. کذا في فتاوى قاضي خان، مجموعة الفتاوى ۱: ۳٦۳ کتاب الزکوة، فتاوى فريديه ج۳ ص ۲۴۵ ./اشرف علي تهانوي رحمه الله ليکلي: که د چا سره پنځه يا لس کورونه وي او په کرايه يې چلوي، يا لوخي وي ورسره او په کرايه يې چلوي نو په دې کې زکوة نشته. غرض دا چې په کرايه د چلوونکي مال اسباب يا مکانونو کې زکوة نشته. د جنت کالې ص ۱۹۷ مسئله نمبر ۱۵

(۲) ولو عجل ذو نصاب زکوته لسنين أو لنصب صح لوجود السبب. الدرالمختار ج۲ ص ۲۹۳ کتاب الزکوة. /وفي الهندية: وکما يجوز التعجيل بعد ملک نصاب واحد عن نصاب واحد يجوز عن نصب کثيرة. کذا في فتاوى قاضي خان، فتاوى عالمګيري ج۱ ص ۱۷٦ کتاب الزکوة، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۵ ص ۱۰۳.

(۳) د جنت کالې ص ۱۹۸ مسئله نمبر ۲۲، ۲۳.

وخت كې هم د زكوة نيت اوشي نو زكوة اداء كيږي : يو د زكوة روپۍ د نورو روپو نه د راجدا كولو په وخت . او دويم فقير ته د وركولو په وخت . په دې دوه وختونو كې كه صرف په وخت كې د زكوة نيت اوشي نو زكوة اداء كيږي . (۱)

د غه رنګې مستحق ته د زكوة وركولو په وخت په خُله نيت ضروري نه دی ، بلكه په زړه كې نيت كافي دی . (۲)

د عام كس د پاره ټي وي او ريډيو حاجتِ اصليه نه دي

د عام كس د پاره ټي وي او ريډيو په حاجتِ اصليه كې داخل نه دی ، ځكه آلات د لهوې او آلات د عياشۍ په حاجتِ اصليه كې داخل نه دي . نو كه د چاسره قيمتي ټي وي ، ټيپ يا ريډيو وي نو په دې سره سړې غني كيږي ، د بل نه زكوة نشي اخيستی ، په ده سرسايه او قرباني واجب ده . البته د دې ټي وي او ريډيو په قيمت كې زكوة نشته ، ځكه دا مالِ نامي نه دي . (۳)

او كه څوک په حكومت او سياست كې حصه اخلي نو بيا د ده د پاره ټي وي او ريډيو په حاجتِ اصليه كې شمار دي . (۴)

---

(۱) لما في الهندية : ومن اعطى مسكينًا دراهم سمّاها هبة او قرضًا ونوى الزكوة فانّها تجزيه وهو الاصح . الفتاوى الهندية ج۱ ص ۱۷۱ كتاب الزكوة الباب الاول ، البحر الرائق ج۲ ص ۲۱۲ كتاب الزكوة ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۵۱ ./ وشرط صحة ادائها نية مقارنة له الى الاداء ... وفي شرحه : قوله نية اشارة الى أنه لا اعتبار للتسمية فلو سمّاها هبة أو قرضا تجزيه في الاصح . شامي ج۲ ص ۲۶۸ كتاب الزكوة .

(۲) نوى الزكوة إلا أنّه سمّاه قرضًا جاز في الاصح لانّ العبرة للقلب لا للسان . الدر المختار مع رد المحتار ج۶ ص ۷۳۳ .

(۳) قال العلامة ابن نجيم : وفسّرها (اى الحاجة الاصلية) في شرح المجمع لابن الملک بما يدفع الهلاک عن الانسان تحقيقا او تقديرًا فالثاني كالدَّين ، والاوّل كالنفقة ودور السكنى وآلات الحرب والثياب المحتاج اليها لدفع الحر او البرد وكآلات الحرفة و آثاث المنزل و دواب الرّكوب وكُتُبُ العلم لاهلها .... وشرط ان يكون النصاب ناميا . والنماء في الشرع هو نوعان : حقيقي و تقديري . فالحقيقي : الزيادة بالتوالد والتناسل والتجارات . والتقديري : تمكنه من الزيادة بكون المال في يده او يد نائبه فلا زكوة على من لم يتمكن منها في ماله كمال الضمار ... البحر الرائق ۲ : ۲۰۶ كتاب الزكوة . فتاوى فريديه ج۳ ص ۳۶۷ .

(۴) فتاوى فريديه ج۳ ص ۳۶۷ .

قرض دار ته په قرض کې د زکوة پريښودلو طريقه

که چيرته په يو کس باندې ډير قرضونه وي ، او د ده سره ددې د آداکولو هيڅ مال نه وي ، اوس د مال خاوند (قرض خواه) ده ته دا قرض په زکوة کې پريښودل غواړي نو ددې دوه (۲) طريقې دي :

اوله طريقه داده چې د مال خاوند (قرض خواه) به د قرض په مقدار روپۍ دې قرض داري ته په زکوة کې ورکړي ، دا قرض داري به يې قبض کړي ، بيا د مال خاوند به ورنه واپس دا روپۍ په زور قرض کې واخلي .

دويمه طريقه داده چې دا قرض داري به د بل چانه روپۍ په قرض رآواخلي ، او دا به دې اول قرض خواه ته ورکړي ، دې به دا روپۍ واپس همدې قرض داري ته په زکوة کې ورکړي ، نو په دې دوه طريقو سره ددې قرض داري قرض خلاصيدې شي . (۱)

نوټ : قرض داري ته صرف دا ويل چې '' په تا باندې زما کوم قرض دی هغه ستا په زکوة کې شو '' په دې سره زکوة نه اداکيږي .

د څاروو د زکوة مسئله

څاروي په درې (۳) قِسمه دي :

اول قسم د تجارت دپاره دي . يعني يو سړې څاروي اخلي او خرڅوي يې . نو ددې حکم دادې چې که ددې قيمت دوه پنځوس نيمو تولو سپينو زرو ته رسيده او په دې کال تير شو نو په ده باندې څلويښتمه روپۍ زکوة ورکول لازمي دي .

دويم قِسم بار وړونکي څاروي دي لکه آسونه ، خرونه ، قچر چې په دې باندې خلق مالونه ديو ځای نه بل ځای ته وړي راوړي . نو ددې حکم دادی چې که دا څاروي هر څومره ډير وي نو په دې کې زکوة نشته ، بلکه زکوة به ددې په آمدنۍ کې وي ، چې ددې په آمدنۍ باندې کال تير شي او نصاب ته رسي نو زکوة به ورکوي .

---

(۱) قال العلامة الحصكفي رحمه الله : واداء الدّين عن العين وعن دَين سيقبض لايجوز . وحيلة الجواز ان يعطي مديونه الفقير زكوته ثم يأخذها عن دَينه .... ردا المحتار ج۲ ص ۱۳ ، البحرالرائق ج۲ ص ۲۴۳ باب المصرف . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۸۴ .

دريم قِسم هغه څاروي دي چې شُودو (پيو) مَستو او غوړو له يې ساتلي وي، بچې راوړي او هغه ورنه خرڅوي. نو ددې حکم دادی چې که دې څارو و له کياه په روپو راوړي نو په خپله په دې څار و و کې هم زکوة نشته.

او که دا څاروي د کال په اکثره حصه کې په ځنګل کې څرېږي نو بيا په دې څارو و کې زکوة شته، چې د اُوښانو، ګډو چيلو او غواګانو ځانله ځانله نصاب مقرر دی د هغې موافق به ورنه زکوة اوباسي.

(**نوټ**: ددې څارو و پوره نصاب په تفصيل سره بيانول ډير اُوږد دی، که ضرورت وُ نو بيا د علماؤ نه پوښتنه وکړئ).

چاته چي زکوة ورکول جائز دي د هغو خلقو بيان

زکوة هر مسلمان غريب او فقير ته ورکولې شي خو چې سيّد نه وي، دغه رنګې يتيمانو، کونډو او غريبو طالب علمانو ته هم زکوة ورکولې شي. البته د اصولو، فروعو او ښځي، خاوند نه علاوه نورو غريبو خپلوانو ته په زکوة ورکولو کي اجر زيات دی، ځکه د دوی حق مخکې دی. (۱)

د دې خلقو څه تفصيل درته بيانوم:

غريب ورور او خور ته زکوة ورکولې شي

اصولو او فروعو، دغه شان د ښځي او خاوند نه علاوه نورو ټولو غريبو خپلوانو ته زکوة ورکولې شي خو چې صاحب د نصاب يعنې مالداره او سيّد نه وي، او دوی ته په زکوة ورکولو کي د صله رحمي رعايت هم دی. لهذا غريب ورور او خور ته زکوة ورکول جائز دي. (۲)

---

(۱) مصرف الزكوة والعشر هو فقير ومسكين .. الى قوله ولاالى من بينهما ولاد او بينهما زوجية، ولا الى بني هاشم. الدر المختار على الرد ج۲ ص ۳۳۹، باب المصرف، عالمكيري ج۱ ص ۱۷۸، ۱۸۹ الباب السابع فى المصارف، مجمع الانهر ج۱ ص ۳۲۲، ۳۳۱ باب فى بيان احكام المصرف، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۱۷۸.

(۲) قال ابن عابدين: وقيد بالولاد لجوازه لبقية الاقارب كالاخوة، والاعمام، والاخوال الفقراء بل هم اولى لانه صلة وصدقة. ردالمحتار ج۲ ص ۳۴۶ باب المصرف. وقال زين الدين ابن نجيم رحمه الله: وقيد باصله وفرعه لانّ من سواهم من القرابة يجوز الدفع لهم وهو اولى لما فيه من الصلة مع الصدقة كالاخوة والاخواة والاعمام والعمات والاخوال والخالات الفقراء ... البحرالرائق ج۲ ص ۲۴۳ باب المصرف، ومثله فى الهندية ج۱ ص ۱۹۰ باب المصرف، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۵۱. / والافضل فى الزكاة والفطر والنذور الصرف اوّلاً الى الاخوة والاخوات ثم الى اولادهم ثم الى الاعمام والعمات ثم الى اولادهم، ثم الى الاخوال والخالات ... الهنديه ج۱ ص ۱۹۰ الباب السابع فى المصارف، فتح القدير ص ۲۸۰ قبيل باب صدقة الفطر، مجمع الانهر ۱/ ۲۳۳ قبيل باب صدقة الفطر، شامي زكريا ج۳ ص ۳۴ باب المصرف مطلب فى الحوائج الاصلية، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۱۷۷، ۲۱۲. / قوله والافضل صرفها للاقرب فالاقرب ... قال فى النهر والاولى صرفها الى اخوته الفقراء ثم اولادهم، ثم اعمامه الفقراء. طحطاوي على المراقي ص ۵۹۴ باب المصرف، شامي ج۲ ص ۳۵۴ باب المصرف، زيلعي ج۱ ص ۳۰۵ باب المصرف، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۲۱۳. / والافضل فى الزكوة ..... الصرف اوّلا الى الاخوة والاخوات. عالمكيري ج۱ ص ۱۹۰.

خپلې ننګور (د ځوي ښځې) ته زکوة ورکول جائز دي

که د يو سړي سره خپله ننګور (د ځوي ښځه) يو ځای په کور کې اوسيږي او ورنه جدا هم نه وي خو دا غريبه وي نو دې ننګور ته زکوة ورکول جائز دي ، اګرچې د دې فائده بيا هم د دې سړي خپل کورته راځي خو شريعت دا جائز کړي . (۱)

ځوم ته زکوة ورکول جائز دي

په خپلوانو کې زکوة صرف اصولو او فروعو ته نشي ورکولی ، دغه شان ښځه او خاوند يې يو بل ته نشي ورکولی ، د دينه علاوه نور هر رِشته دار ته زکوة ورکول جائز دي خو چې غريب وي او سيّد نه وي . بلکه د نورو په نسبت خپلو خپلوانو ته زکوة ورکول ډير اجر لري ، ځکه په دې کې د صله رحمی لحاظ ساتل هم دي . (۲)

اهلِ علم د زکوة زيات مستحق دي

د ديني مدارسو طلباء او علماء د علم په حصول او خوَرولو کې مصروفه وي ، او دُنيوي کارونو ته نه اُوزګاريږي ، لهذا که دوی صاحب د نصاب نه وي يعنی محتاج او فقير وي نو دوی ته زکوة يا نور صدقات ورکول ډير بهتر دي . په فتاوی هنديه کې ذکر دي :

اَلتَّصَدُّقُ عَلَى الْفَقِيْرِ الْعَالِمِ اَفْضَلُ مِنَ التَّصَدُّقِ عَلَى الْجَاهِلِ . (۳)

فقير عالِم ته صدقه ورکول د جاهل فقير ته د صدقې ورکولو نه ډير بهتر دي .

---

(۱) ويجوز دفعها لزوجة أبيه وإبنه و زوج إبنته . شامي ج۳ ص۲۹۳ باب المصرف تحت قوله والى من بينهما ولاد ، تاتارخانيه ج۲ ص۲۷۳ الفصل الثامن من توضع الزكوة ، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۲۱۱ ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۶۳ .

(۲) ويجوز دفعها لزوجة أبيه وإبنه و زوج إبنته . شامي ج۳ ص ۲۹۳ باب المصرف تحت قوله والى من بينهما ولاد ، تاتارخانيه ج۲ ص ۲۷۳ الفصل الثامن من توضع الزكوة ، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۲۱۱ ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۶۲ .

(۳) الفتاوى الهندية ج۱ ص ۱۸۷ الباب السابع فى المصارف ، ومثله فى الطحطاوي حاشيه مراقى الفلاح ص ۳۹۴ باب المصرف ، ومثله فى البحر الرايق ج۲ ص ۲۵۰ قبيل باب صدقة الفطر ، الدر المختار على الشامي ج۳ ص ۳۰۴ باب المصرف ، مطلب في الحوايج الاصلية ، سكب الانهر على مجمع الانهر ج۱ ص ۳۳۳ قبيل باب صدقة الفطر ، فتاوى حقانيه ج ۴ ص ۵۴ .

قال ابن عابدين رحمه الله عن القهستاني : قوله افضل اى من الجاهل الفقير . الدرالمختار على هامش رد المحتار ج۲ ص ۶۹ كتاب الزكوة باب المصرف .

مالدار طالب العلم ته دزکوة ورکولو مسئله

کوم طالبُ العلم سره چې په کور کې ډیر مال و دولت وي يعنی صاحب د نصاب وي خو دلته ورسره په دې سفر کې د نصاب په مقدار مال نشته نو داسې طالب ته زکوة ورکول جائز دي. (۱)

البته که دده سره په دې سفري حالت کې هم د نصاب مقدار مال وُ نو ده ته بيا زکوة ورکول صحیح نه دي. (۲)

د مالداره کس غریب پلار ته زکوة ورکول جائز دي

که چیرته يو سړې په خپله غريب وي او مستحق د زکوة وي نو ده ته زکوة ورکول جائز دي اګر چې د دې کس زامن مالدار وي، که دا د دې زامنو سره يو ځای اوسيږي يا جدا، خو په هر حال ده ته زکوة ورکول جائز دي، ځکه د ځوي په مالدارۍ سره پلار نه مالداره کيږي. (۳)

د مالدار سړي بالغ فقير ځوي ته زکوة ورکول جائز دي

که چیرته يو سړې مالدار يعنی صاحب د نصاب وي، او دده بالغ بچي فقيران وي، نو دې فقيرانو بچو ته زکوة ورکول جائز دي، ځکه د پلار په مالدارۍ سره د بچي په حالت څه اثر نه غورځي. البته د دې مالداره کس نابالغه بچو ته زکوة ورکول صحیح نه دي، ځکه نابالغه بچي د پلار تابع وي، او د دوی ټول ضروريات په پلار باندې لازم دي. (۴)

---

(۱) قال ابن عابدين رحمه الله: وابن السبيل اذا كان له في وطنه مال بمنزلة الفقير. رد المحتار ج ۲ ص ۳۴۳ باب المصرف، وابن السبيل من كان له مال في وطنه وهو في مكان لاشيء له فيه. الهداية ج۱ ص ۱۸۷ باب المصرف، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۵۷.

(۲) قال علي ابن ابي بكر المرغيناني رحمه الله: ولا يجوز دفع الزكوة الى من يملك نصابا من اي مال كان لان الغنى الشرعي مقدر به. الهداية ج۱ ص ۱۸۹ باب المصرف، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۵۷.

(۳) وفي الهندية: ويجوز صرفها الى الاب المعسر وان كان ابنه موسرا. كذا في شرح الطحاوي. فتاوى عالمكيرية ۱: ۱۸۹ الباب السابع في المصارف، فتاوى حقانيه ج۳ ص ۳۷۴.

(۴)

چاته چې زکوة نشي ورکولې د هغوی بیان

کومو خلقو ته چې فرضي زکوة ورکول ناجائز دي د هغوی تفصيل دا دی :

اصولو او فروعو ته زکوة نشي ورکولی

که چیرته د یو سړي مور او پلار غریب وي او دده نه جدا او سيږي خو بيا هم دوی ته فرضي زکوة نشي ورکولی (البته نور احسانات ورسره کولې شي) . يعنی خپلو اصولو (پلار، نیکه، غورنيکه، او ډاسې پورته. او مور، نيا او همداسې پورته) او خپلو فروعو (يعنی زامنو، نمسو، کړوسو او همداسې بنکته سلسله) دوی ته زکوة ورکول نا جائز دي . (۱)

البته که دوی حاجتمند وو نو د دوی نفقه په مالدار بچي واجب ده (۲)

همدغه شان د صله رحمی په وجه ورسره نور امداد کولې شی . (۳)

نوټ : ناسکه مور (کومه چې دده خپله مور نه وي) چې غریبه وي او سیّده نه وي نو دیته زکوة ورکول جائز دي . (۴)

---

(۱) قال علي ابن ابي بكر المرغيناني رحمه الله : ولايدفع المزكي زكوة ماله الى أبيه وجده وان علا . ولا الى ولده . وولد ولده وان سفل . الهدايه ج۱ ص ۲۰۶ باب المصارف ./ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : ولا الى من بينهما ولاد .... اى اصله وان علا كأبويه وأجداده وجدّاته من قبلهما . وفروعه وإن سفل . رد المحتار ج۲ ص ۲۴۳ باب المصرف ، ومثله في البحر الرايق ج۲ ص ٦۴۳ باب المصرف . فتاوى حقانيه ج ۴ ص ۴۹ .

(۲) قال ويجبر الولدُ الموسر على نفقة الابوين المعسرين مسلمين كانا او ذميين قدر على الكسب او لم يقدر . عالمگيري ج۱ ص ۵٦۴ باب النفقة الفصل الخامس في نفقة ذوى الارحام ، خانية على الهندية ج۱ ص ۴۴۷ باب النفقة فصل في نفقة الوالدين وذوى الارحام ، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۲۱۴ .

(۳) و قيّد بالصدقة الواجبة لانّ صدقة التطوع الاولى دفعها الى الاصول والفروع . كذا في البدائع ، بحر ج۲ ص ۲۴۴ باب المصرف ، شامي زكريا ج۳ ص ۲۹۳ باب المصرف ، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۲۱۵ .

(۴) ويجوز دفعها لزوجة أبيه . شامي زكريا ج۳ ص ۲۹۳ باب المصرف ، تاتارخانيه ج۲ ص ۲۷۳ الفصل الثامن من لوضع الزكاة مطبوعه كراچي . فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۲۱۷ .

خاوند ښځې ته، او ښځه خاوند ته زکوة نشي ورکولی

ښځه او خاوند دواړه يو بل ته زکوة نشي ورکولی. (۱)

سيّد ته زکوة نشي ورکولی

سيّد يعنی هاشمي ته زکوة ورکول صحيح نه دي. (۲)

نابالغ ته د زکوة ورکولو مسئله

کوم ماشوم چې دومره وړوکې وي چې په هيڅ شي نه پوهيږي نو ده ته زکوة ورکول صحيح نه دي، البته که دا ماشوم مُراهِق ؤ (يعنی قريبُ البلوغ ؤ) څه نا څه پوهه ؤ، او غريب ؤ نو ده ته زکوة ورکول جائز دي، ځکه د زکوة قبض کولو د پاره دا ضروري نه ده چې ګنې قبض کوونکې دې خامخا بالغ وي، بلکه که ماشوم مراهِق وي نو ده ته هم زکوة ورکولی شی. (۳)

---

(۱) قال علي ابن ابي بكر المرغيناني رحمه الله: ولا إلى إمرأته للاشتراك فى المنافع عادةً. ولاتدفع المرأة الى زوجها عند ابي حنيفة رحمه الله. الهداية ج۱ ص ۱۸۸ باب المصارف./ قال علاؤ الدين الحصكفي رحمه الله: ولا إلى مَن بينهما ولاد ولو مملوكا لفقير. او بينهما زوجيّة... الدرالمختار على صدر رد المحتار ج۲ ص ۳۴۶ باب المصرف، ومثله في الهندية ج۱ ص ۱۸۹ باب المصرف، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۵۸.

(۲) او هاشمي: اى لا يجوز دفعها إلى بني هاشم لقوله عليه السلام إنّ هذه الصدقات انما أوساخ النّاس وانها لاتحلّ لمحمّدٍ ولا لآلِ محمّد. رواه مسلم. وقال عليه الصلوة والسلام: نحن اهل بيت لاتحلّ لنا الصدقة. رواه البخاري. زيلعي ج۱ ص ۳۰۳ باب المصرف، البحرالرائق ج۲ ص ۲۴۶ باب المصرف، مجمع الانهر ج۱ ص ۳۳۱ باب في بيان احكام المصرف، فتاوى محموديه ج۱۲ ص ۱۸۷. مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله په بهشتي زيور کې ليکي چې: د حضرت فاطمې رضى الله عنها اولاد، د حضرت علي، د حضرت جعفر، حضرت عقيل، او حضرت حارث بن عبدالمطلب رضي الله عنهم د دوی اولاد ته هم زکوة ورکول صحيح نه دي، البته نور خيرات ورکولې شی. د جنت کالي دريمه حصه کومو خلقو ته چې زکوة ورکولې شی د هغوی بيان مسئله نمبر ۱۴.

(۳) وفي الهندية: ولو قبض الصغير وهو مراهق جاز. وكذا لو كانَ يعقل القبض بانْ كان لا يرمي به. ولايخدع عنه. ولو دفع الى فقير معتوه جاز. الفتاوى الهندية ج ۱ ص ۱۹۰ باب المصرف، ومثله في فتاوى قاضي خان ج ۱ ص ۱۲۸ فصل فيمن يوضع فيه الزكوة. قال علاؤ الدين الحصكفي رحمه الله: / ودفع الزكوة الى صبيان اقاربه برسم عيد او الى مبشر او مهدي الباكور جاز. وقال ابن عابدين رحمه الله في تشريح قوله (الى صبيان اقاربه) اى العقلاء. والا فلا يصح الا بدفع الى ولى الصغير. الدر المختار على صدر رد المحتار ج۲ ص ۳۵۶ باب المصرف، فتاوى حقانيه ج۲ ص ۵۴ كتاب الزكوة.

نوټ : نابالغه ماشوم په غريبۍ او مالدارۍ کې د پلار تابع وي لهذا که د دې ماشوم پلار مالدار وُ نو بيا دې نابالغه (مراهِق) ماشوم له هم زکوة نشي ورکولی .

خلاصه : خلاصه دا چې اصولو (مور پلار ، نيا او نياګې او همداسې په پورته سلسله) او فروعو (زامنو ، لورانو ، نمسو ، کړوسو او همداسې په ښکته تړوله سلسله) او ښځه او خاوند په خپل مينځ کې يو بل ته ، سيّد ، او صاحبِ نصاب ته زکوة ورکول ناجائز دي . او د دينه علاوه نورو فقيرانو ته زکوة ورکول جائز دي . (۱)

د زکوة نه ورکوونکي حکم

کله چې په يو چا باندې زکوة فرض شي ، که هغه د سرو زرو ، يا سپينوزرو يا نَغدو روپو وي ، او يا عُشر وي او دې زکوة ورکول ضروري نه ګڼي ، بلکه د زکوة نه بالکل اِنکار کوي نو دا سړې خو قطعي مُرتَد او کافِر دی ، دده سره هغه معامله په کار ده کومه چې حضرت ابوبکر صديق ﷺ د زکوة نه منکرينو سره کړې وه . (۲)

او که دې د زکوة فرضيت مني خو د بُخل او غفلت په وجه زکوة نه اوباسي نو داسې کس فاسِق و فاجِر او سخت ګناهګار دی ، او داسې کس د پاره په قرآن کريم او احاديثو کې د قبر او حشر سختې سزاګانې بيان شوي.

ځکه زکوة نه ورکول ګناهِ کبيره ده ، دغه وجه ده چې علامه ذهبي رحمه الله په خپل کتاب الکبائر کې زکوة نه ورکول د ګناهِ کبيره وُ په لِست کې راوستی .

(۱) ولا إلى مَن بينهما ولاد . او بينهما زوجية . ولاالى غني يملک قدر نصاب فارغ عن حاجته الاصلية من أيّ مال . ولاالى بني هاشم . الدر على الرد ج۲ ص ۳۳۶ باب المصرف ./ ولايعطي من الزكوة والدًا وان علا . ولا ولدًا وان سفل. وفى الخانية من قبل الذكور والاناث . تاتارخانية ج۲ ص ۲۷۱ الفصل الثامن فى المسايل المتعلقة بمن توضع فيه الزكوة ، تبيين الحقائق ص ۳۰۱ ، ۳۰۳ باب المصرف ، مجمع الانهر ج۱ ص ۳۲۹ ، ۳۳۱ باب في بيان احكام المصرف . فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۱۸۳ .

(۲) وأما صفتها : فهي فريضةٌ محكمةٌ يكفر جاحِدُها ويُقْتَلُ مانِعُها . هكذا في محيط السرخسي ، عالمكيري ج۱ ص ۱۷۰ كتاب الزكوة . فَالدَّلِيْلُ على فرضيّتها : الكتابُ والسنّةُ والاجماعُ والمعقولُ ... بدائع ج۲ ص ۲ . آپ كے مسائل اور ان كا حل ج۵ ص ۵۹ تخرج شده ايډيشن .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيْمٍ﴾

التوبة آیت ۳۴ .

د زکوة نه ورکوونکي د پاره د دُنیا او آخرت سزاګاني او عذابونه

تالیف :

ابوالشَّمس مولانا نُوْرُالْهُدیٰ عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دارُالعلوم فیضُ القرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د زكوة نه وركوونكي د پاره سزاګاني او عذابونه :

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَكَفٰى ، وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيْمٍ . يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوْبُهُمْ وَظُهُوْرُهُمْ . هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُوْنَ ﴾ . (۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : مَنْ آتَاهُ اللهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكٰوتَهُ مُثِّلَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيْبَتَانِ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ يَعْنِيْ بِشِدْقَيْهِ ثُمَّ يَقُوْلُ : أَنَا مَالُكَ ، أَنَا كَنْزُكَ ، ثُمَّ تَلَا ﴿ وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللهِ .. ﴾ اَلْآيَةَ . (۲)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمُ .

دزكوة فرضيت قطعي دى

محترمو مسلمانانو ! چاته چې الله ﷻ مال و دولت وركړې وي ، دې صاحب د نصاب وي ، او په ده كال تير شي ، نو په ده باندې زكوة وركول فرض دي .

ځكه د زكوة فرضيت قطعي دى ، د كلمه توحيد او لمونځ نه پس دا د اسلام دريم (۳) بُنيادي او اَهم رُكن دى ، تر دې چې د زكوة نه منكِر كافِر دى ، او نه وركوونكې يې فاسِق و فاجر او سخت ګناهګار دى .

---

(۱) التوبة آيت ۳۴ ، ۳۵ .

(۲) بخاري ج۱ كتاب الزكوة باب إثم مانع الزكوة باب ۸۸۴ ، حديث ۱۳۲۱ ، و ج ۲ ص ۱۰۶ حديث (۱۴۰۳) .

دزکوة نه منکرینو خلقو سره جهاد

لکه ځرنګې چې لمونځ د اسلام اَهم رکن دی نو همدغه شان زکوة هم د اسلام اَهم رُکن دی، په قرآن کريم کې دوه ديرش (۳۲) ځايه د لمانځه سره يو ځای د زکوة ذکر راغلی، او ځانله هم په ډيرو ځايونو کې ددې حکم راغلی.

دغه وجه ده چې په لمانځه او زکوة کې يو خاص رابطه او تعلق دی، او په دې کې يو منل او د بل نه اِنکار کول کفر دی.

په احاديثو کې ددې تذکره شته (۱) چې د رسول الله ﷺ د وفات نه پس څه قبائلو (لکه غطفان او بني سُليم وغيره) د زکوة ورکولو نه اِنکار وکړو، اګر چې دوی په ظاهره کلمه ويله، لمونځونه يې کول، خو صرف د زکوة نه يې اِنکار وکړو نو حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه د دوی سره د جهاد اِعلان وکړو، حضرت عمر رضي الله عنه ورته وفرمايل:

ته د دوی سره څنګه جهاد کوی؟ حالانکه دوی خو کلمه وايي، (او لمونځونه کوي).

حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه ورته وفرمايل:

وَاللهِ لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ. فَإِنَّ الزَّكٰوةَ حَقُّ الْمَالِ.

قسَم په الله زه به د هغه چا سره خامخا جهاد کوم څوک چې د لمانځه او زکوة په مينځ کې فرق کوي (يعنی لمونځ مني او زکوة نه مني)، ځکه زکوة د مال حق دی.

حضرت عمر رضي الله عنه چې دا واوريده نو وې فرمايل:

فَوَاللهِ مَا هُوَ إِلَّا رَأَيْتُ أَنَّ اللهَ شَرَحَ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ لِلْقِتَالِ. فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ.

---

(۱) د بخاري شريف حديث دی حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي: لَمَّا تُوُفِّيَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ أَبُوْبَكْرٍ رضي الله عنه وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ. فَقَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: كَيْفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ؟ وَقَدْ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتّٰى يَقُوْلُوْا "لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ" فَمَنْ قَالَهَا فَقَدْ عَصَمَ مِنِّيْ مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ. وَحِسَابُهُ عَلَى اللهِ. فَقَالَ: وَاللهِ لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ. فَإِنَّ الزَّكٰوةَ حَقُّ الْمَالِ. وَاللهِ لَوْ مَنَعُوْنِيْ عَنَاقًا كَانُوْا يُؤَدُّوْنَهَا إِلٰى رَسُوْلِ اللهِ ﷺ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلٰى مَنْعِهَا. قَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: فَوَاللهِ مَا هُوَ إِلَّا رَأَيْتُ أَنَّ اللهَ شَرَحَ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ لِلْقِتَالِ. فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ.

بخاري شريف ج۱ کتاب الزکوة باب وجوب الزکوة باب ۸۸۲ حديث ۱۳۱۸. و ج۲ ص ۱۰۵ حديث ۱۳۹۹.

قسَم په الله ﷻ ددې نه علاوه بله خبره نشته ، بلکه زه پوهه شوم چې الله تعالى د حضرت ابوبکر صديق ﷺ سينه د (اِلهام په ذريعه) ددې منکرينو سره د جهاد د پاره پرانيستې ده ، نو ماته هم يقين اوشو چې ددې منکرينِ زکوة سره جهاد کول حق او صحيح دي .

د حضرت ابن عباس ﷺ قول

حضرت ابن عباس رضى الله عنهما وايي چې : (په قرآن مجيد کې) درې آيتونه داسې نازل شوي چې په هغې کې دوه شيان هر ځاى اکثر يو ځاى ذکر دي نو که چيرته يو انسان په دې کې يو کار کوي خو بل نه کوي نو هغه اول کار يې هم الله ﷻ ته قبول نه دى .

اول : الله تعالى فرمايي : ﴿ أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ﴾ . (۱)

ترجمه : تاسو تابعداري د الله ﷻ کوئ او تابعداري د رسول " محمد " ﷺ کوئ .

نو اوس که څوک د الله تعالى اطاعت کوي خو د پيغمبر ﷺ اطاعت نه کوي نو دده دغه د الله ﷻ اطاعت هم قبول نه دى (لکه نن صبا يهود او نصارى الله ﷻ مني خو زموږ پيغمبر صلى الله عليه وسلم نه مني نو ځکه مسلمانان نه دي ، بلکه کافر دي) .

دويم : الله تعالى فرمايي : ﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ﴾ . (۲)

ترجمه : تاسو لمونځ قائموئ او زکوة ورکوئ .

اوس که يو کس لمونځ کوي خو زکوة نه ورکوي نو دا لمونځ يې هم الله ﷻ ته قبول نه دى

دريم : الله تعالى فرمايي :

﴿ أَنِ اشْكُرْ لِيْ وَلِوَالِدَيْكَ ﴾ . (۳)

(اې بنده !) زما شکريه اداء کوه او د خپل مور او پلار شکريه اداء کوه .

نو اوس که يو کس د الله ﷻ شکريه اداء کوي خو د خپل مور او پلار شکريه نه اداء کوي نو دغه د الله ﷻ شکريه اداء کول يې هم قبول نه دي .

(۱) سورة النساء ۹۵ . سورة النور ۵۴ ، سورة محمد ۳۳ . او د دينه علاوه هم په بې شماره ځايونو کې راغلى .

(۲) سورة البقرة آيت ۴۳ ، ۸۳ ، ۱۱۰ ، سورة النساء ۷۷ ، سورة النور آيت ۵۶ ، سورة المزمل آيت ۲۰ .

(۳) سورة لقمان آيت ۱۴ .

ځکه په دې درې آيتونو کې دا دوه خبرې (اکثره) يو ځای ذکر دي نو يوه عملي کول او بله نه عملي کول، په دې سره دا اوله هم قبوله نه ده، بلکه دا دواړه عملي کول لازمي دي.

لهذا ـ لمانځه سره د مالدار د پاره زکوة ورکول هم لازمي دي. (۱)

د اسلام ټول احکامات عملي کول لازمي دي

نبي عليه السلام فرمايي:

أَرْبَعٌ فَرَضَهُنَّ اللهُ فِي الْإِسْلَامِ . فَمَنْ جَاءَ بِثَلَاثٍ لَمْ يغنين عَنْهُ شَيْئًا حَتّٰى يَأْتِيَ بِهِنَّ جَمِيْعًا اَلصَّلٰوةُ . وَالزَّكٰوةُ . وَصِيَامُ رَمَضَانَ . وَحَجُّ الْبَيْتِ . (۲)

(د ايمان نه روستو) څلور (۴) شيان داسې دي چې الله تعالی په اسلام کې فرض کړې دي، پس څوک چې په دې څلورو کې درې (۳) اداء کوي (او د څلورم د فرضيت نه منکر وي) نو دا درې به دده په کار رانشي تر څو پورې چې ټول اداء نه کړي (يعنی په ټولو باندې ايمان او يقين اونه لري). هغه څلور شيان (د ايمان نه روستو) لمونځ، زکوة، د رمضان روژې او د بيت الله حج کول دي.

معلومه شوه چې د لمونځ، روژې او حج غوندې زکوة هم د اسلام د اهمو آرکانو نه دی.

د زکوة نه ورکولو په وجه د لمونځ ثواب هم پوره نه ملاويږي

۱. حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنهما فرمايي:

أُمِرْنَا بِإِقَامِ الصَّلٰوةِ وَإِيْتَاءِ الزَّكٰوةِ . وَمَنْ لَّمْ يُزَكِّ فَلَا صَلٰوةَ لَهُ . (۳)

مونږ ته د لمانځه قائمولو او زکوة ادا کولو حکم شوی، او څوک چې زکوة نه ورکوي د هغه لمونځ هم قبول نه دی (يعنی د کامل لمانځه ثواب يې نه کيږي).

---

(۱) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ: ثَلَاثُ آيَاتٍ نُزِلَتْ مَقْرُوْنَةً بِثَلَاثٍ لَا تُقْبَلُ مِنْهَا وَاحِدَةٌ بِغَيْرِ قَرِيْنَتِهَا. (احداها) قوله تعالى: ﴿ أَطِيْعُوا اللهَ وَأَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ ﴾. فَمَنْ أَطَاعَ اللهَ وَلَمْ يُطِعِ الرَّسُوْلَ لَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ. (الثانية) قوله تعالى: ﴿ وَأَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ ﴾ فَمَنْ صَلّٰى وَلَمْ يُزَكِّ لَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ. (الثالثة) قوله تعالى: ﴿ أَنِ اشْكُرْ لِيْ وَلِوَالِدَيْكَ ﴾ فَمَنْ شَكَرَ اللهَ وَلَمْ يَشْكُرْ لِوَالِدَيْهِ لَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ. الكبائر للحافظ الذهبي، الكبيرة الثامنة عقوق الوالدين ص ۴۴.

(۲) احمد، وطبراني، فتاوى حقانية ج۴ ص ۱۱۳.

(۳) رواه الطبراني في الكبير باسانيد احدها صحيح، كذا في الترغيب، فتاوى حقانية ج ۴ ص ۱۱۴.

د زکوة نه ورکوونکي حُکم

کله چې په يو چا باندې زکوة فرض شي ، که هغه د سرو زرو ، يا سپينوزرو يا نَغدو روپو وي ، او يا عُشر وي، او دې زکوة ورکول ضروري نه ګڼي ، بلکه د زکوة نه بالکل انکار کوي نو دا سړې خو قطعي مُرتَد او کافِر دی ، د ده سره هغه معامله په کار ده کومه چې حضرت ابوبکر صديق رضی الله عنه د زکوة نه منکرينو سره کړې وه . (۱)

او که دې د زکوة فرضيت مني خو د بُخل او غفلت په وجه زکوة نه ورکوي نو داسې کس فاسِق و فاجِر او سخت ګناهګار دی ، او داسې کس د پاره په قرآن کريم او احاديثو کې د قبر او حشر سختې سزاګانې بيان شوي.

ځکه زکوة نه ورکول ګناهِ کبيره ده ، دغه وجه ده چې علامه ذهبي رحمه الله په خپل کتاب "الکبائر" کې زکوة نه ورکول د ګناهِ کبيرهٔ په لِست کې راوستی .

د علامه انورشاه کشميري رحمه الله وينا

علامه انور شاه کشميري رحمه الله په فيض الباري شرح صحيح البخاري کې ليکلي:

إِنَّ الْإِيْمَانَ إِسْمٌ لِإِلْتِزَامِ كُلِّ الدِّيْنِ . فَمَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ فَكَأَنَّهُ لَمْ يُؤْمِنْ بِالْكُلِّ ، وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِالْكُلِّ فَهُوَ كَافِرٌ قَطْعًا . (۲)

ايمان نوم دی د پوره دين د اِلتزام او د منلو ، پس څوک چې په لمونځ او زکوة کې فرق کوي (يعنی د يو نه په کې اِنکار کوي) ګويا چې ده په پوره دين باندې ايمان نه دې راوړی ، او چا چې په پوره دين باندې ايمان نه وي راوړی هغه سړې قطعي کافِر دی .

---

(۱) وأما صفتها : فهي فريضةٌ محكمةٌ يكفر جاحِدُها ويُقْتَلُ مانِعُها . هكذا في محيط السرخسي ، عالمكيري ج۱ ص ۱۷۰ كتاب الزكوة . فَالدَّلِيْلُ على فرضيتها : الكتابُ والسنةُ والاجماعُ والمعقولُ ... بدائع ج۲ ص ۲ . آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۵ ص ۵۹ تخرج شده ايڈيشن .

(۲) فيض الباري شرح صحيح البخاري ج۱ ص۱۰۸ .

د زکوة نه ورکولو نقصانات او سزاګاني

کوم کس چې د بُخل، یا سستیا او لاپَرواهي. د وجې نه د خپل مال نه زکوة نه ورکوي، یا د زمکې نه عُشر نه اُوباسي نو د داسې خلقو د پاره په قرآن مجید او احادیثو کې د قبر، حشر او جهنم داسې سختې سزاګانې ذکر شوي چې د هغې په اَوریدو سره د انسان په وجود باندې ویښته اُودرېږي، خو لیکن بیا هم د دُنیا په مَحبّت کې ډُوب انسان د غفلت د خُوب نه راپیدار نه شو، او د دې سختو سزاګانو په اَوریدو دې بیا هم دې اَهمې فریضې طرف ته متوجّه نه شو

غوارم چې د هغې سزاګانو نه یو څو سزاګانې ستاسو په مخکې ذکر کړم کومې چې د زکوة نه ورکوونکي د پاره مقرر شوي.

۱. د جهنم سزا

قرآن کریم د زکوة نه ورکوونکو د پاره دا سزا ذکر کړې چې څوک سره زَر او سپین زَر جمع کوي، او د دې نه فرضي زکوة نه اُوباسي نو په قیامت کې به همدغه سره زَر او سپین زر د جهنم په اُور ګرمولې شي، او د دې خلقو تَندي، اَړخونه او شاګانې به پرې داغلې شي.

۱. الله تعالی فرمایي:

﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۔ يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ ۔ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ﴾. (۱)

ترجمه: او څوک چې سره زَر او سپین زَر ذخیره کوي او د الله ﷻ په لاره کې یې نه خرچ کوي (یعنی زکوة ورنه نه اُوباسي) پس (اې پیغمبره!) ته دوی ته د دَرد ناک عذاب زیرې ورکړه، په کومه ورځ چې به دا مال (او خزانې) د جهنم په اُور کې ګرمولې شي، بیا به په دې سره د دوی تَندي، د دوی اَړخونه او د دوی شاګانې داغلې شي (او دا به ورته ویلې شي) چې دا هغه خزانې دي چې تاسو د خپل ځان د پاره جمع کړې وې، پس او څکئ تاسو مزه د هغه څه چې تاسو به جمع کول.

---

(۱) التوبة آیت ۳۴، ۳۵.

تفسير : تفسير مظهري ليکلي چې په دې آيت کې ذکر د تَندو ، اړخونو او شاګانو راغلی خو مراد ورنه ټول بدن دی ، چې ټول بدن ته به د هر اړخ نه داغونه ورکولې شي .
يا دا چې دا مذکوره اعضاء په ټول بدن کې اشرف د اعضاؤ دي نو ځکه ددې تخصيص اوشو
يا ددې درې (۳) اندامونو تخصيص ددې د وجې اوشو چې کله دا بخيل مالدار څوک فقير زکوة غوښتونکې اوګوري نو اول دې ورته تَندې تريو (تَرُش) کړي . بيا که فقير دده مجلس ته راشي نو مخ ورنه واړوي ، او هغه ته اړخ کړي . بيا که په دې هم کار اونه شي نو دې فقير ته مکمل شا کړي .
نو ځکه په دې آيت کې ددې درې (۳) اندامونو تخصيص اوشو ، چې همدغه سره زَر او سپين زَر به د جهنم په اُور کې ګرمولې شي او د دوی تَندي ، اړخونه او شاګانې به پرې داغلې شي . (۱)

۲ . د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

مَامِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَافِضَّةٍ لَا يُؤَدِّيْ مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحُ مِنْ نَارٍ ، فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ فَيُكْوٰى بِهَا جَنْبُهُ وَجَبِيْنُهُ وَظَهْرُهُ ، كُلَّمَا بَرَدَتْ أُعِيْدَتْ لَهُ فِيْ يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِيْنَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتّٰى يُقْضٰى بَيْنَ الْعِبَادِ ، فَيُرٰى سَبِيْلُهُ ، إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ ... (۲)

---

(۱) فذكر الجهات كلّها . يعني يكوي بها أبدانهم مِنْ كلّ جهةٍ . وقيل : إنّما خصّ هذه الأعضاء بالذكر لأنّهم إذا بصروا الفقير عبسوا ، وإذا ضمّهم إيّاه مجلس أعرضوا عنه وتولّوا بأركانهم وولّوه ظهورهم . او لأنّها أشرف الأعضاء الظاهرة فإنّها المشتملة على الأعضاء الرئيسة التي هي الدّماغ والقلب والكبد . تفسير مظهري ج۴ ص ۲۰۰ التوبة آيت ۲۵ ، معارف القرآن آيت ۳۵ ، الكبائر ص ۴۷ الكبيرة الخامسة منع الزكوة .

(۲) هذا الحديث اخرجه البخاري في صحيحه في كتاب الزكوة باب اثم مانع الزكوة رقم (۱۴۰۲) ، ومسلم كتاب الزكاة باب اثم مانع الزكوة ۲۲۶۵/۲۴ (۹۸۷) ، والنسائي في كتاب الزكاة باب التغليظ في حبس الزكاة رقم (۲۴۴۲) ، وابو داؤد في سننه في كتاب الزكاة باب في حقوق المال رقم (۱۶۵۸) وابن ماجه في سننه في كتاب الزكاة باب ما جاء في منع الزكاة رقم (۱۷۸۶) ، واحمد في مسنده (۲: ۲۶۲ ، ۳۸۴) ./ په يو روايت کې دا سې الفاظ راغلي : مَامِنْ صَاحِبِ كَنْزٍ لَا يُؤَدِّيْ زَكَاتَهُ إِلَّا أُحْمِيَ عَلَيْهِ فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ فَيُجْعَلُ صَفَائِحَ . فَيُكْوٰى بِهَا جَنْبَاهُ وَجَبِيْنُهُ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَ عِبَادِهِ فِيْ يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِيْنَ أَلْفَ سَنَةٍ . ثُمَّ يُرٰى سَبِيْلُهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ . ومسلم كتاب الزكاة باب اثم مانع الزكوة ۲۲۶۷/ ۲۶ ، ۲۶ (۹۸۷) .

څوک چې د سرو زَرو او سپينو زَرو مالِک وي ، او دا کس ددينه ددې (مالي) حق (زکوة) نه ادا کوي نو د قيامت په ورځ به ددې سرو زرو او سپينو زرو نه د اُور تختې جوړې کړې شي (يعنی دا پَترې او تَختې خو به د سرو زرو او سپينو زَرو وي خو هغه به په اُور کې دومره ګرمې کړې شي ګويا چې دا د اُور تختې دي، ځکه نبي ﷺ ورپسې او فرمايل :) او هغه به د جهنم په اُور کې ګرمولې شي ، بيا به په دې سره دده اَړخ ، دده تَندې او دده شا داغلې شي ، کله چې دا پَترې يَخ شي نو دوباره به ورته ګرمولې شي (۱) ، او بار بار به دده ته دا سزا د قيامت په داسې ورځ کې ورکولې شي چې د هغې مقدار د دُنيا په حساب سره پنځوس زره (۵۰۰۰۰) کاله دی . (دده ته به دا سزا همداسې مسلسل ورکولې شي) تر دې چې د خلقو په مينځ کې فيصله اوشي ، بيا به دده ته د جنت يا جهنم لار اُوخودې شي .

(يعنی که نور ګناهونه يې نه وو کړي نو بيا به ددې سزا خوړلو نه روستو جنت ته بوتلې شي ، او که نور ګناهونه يې هم کړي وو نو بيا به جهنم ته بوتلې شي . (۲))

۲. همدا مال و دولت به ورته دغاړې طوق کړې شي

کوم کس چې فرضي زکوة نه ورکوي ، او بُخل کوي نو د قيامت په ورځ به د همدې مال نه يو زهر جَن ګنجې مار جوړ کړې شي او دده به په غاړه کې وَر واچولې شي چې دې به چيچي

۱. الله تعالی فرمايي :

﴿ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ بِمَآ اٰتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُوْنَ مَا بَخِلُوْا بِهٖ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّٰهِ مِيْرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴾ . (۳)

---

(۱) كُلَّمَا بَرَدَتْ . قال الطيبي : اى كلّما بردت رُدّت إلى نار جهنّم ليحمى عليها . والمراد منه الاستمرار . وقال ابن الملك : يعنى إذا وصل كيُّ هذه الأعضاء مِن أوّلها إلى آخرها أعيد الكيُّ إلى أوّلها حتى وصل الى آخرها .. ويمكن أنْ يكون الضمير في " رُدّتْ " راجعًا إلى الأعضاء . اى كلّما ردّت الأعضاء بالتبديل بعد الإحراق والقرب من الفناء أعيدت الصفائح عليها . فيكون موافقًا لقوله تعالى : ﴿ كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُوْدُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُوْدًا غَيْرَهَا لِيَذُوْقُوا الْعَذَابَ . سورة النساء الاية ۵۶ ﴾ فتح الملهم ج۵ ص۳۴ كتاب الزكاة .

(۲) مظاهر حق ج۳ ص۲۶۲ كتاب الزكاة .

(۳) آل عمران آيت ۱۸۰ .

ترجمه : او چاته چې الله ﷻ په خپل فضل سره مال ورکړی وي ، او دوی په کې بُخل کوي (يعنی فرضي زکوة نه ورکوي) نو دوی دې هرګز دا خيال نه کوي چې ګني دا بُخل د دوی د پاره ښه دی ، بلکه دا بُخل د دوی د پاره ډېر بَد دی ، ډېر زر به د قيامت په ورځ دغه مال په کوم چې دوی بُخل کړی وُ دوی ته به طوق ورواچولې شي (يعنی همدغه مال به يې د غاړې تيزندې کړې شي ، او زهرجَن ګنجې مار به ورنه جوړ کړې شي ، دده په غاړه کې به وَرواچولې شي چې دې به چيچي (۱))

۲ . د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ اٰتَاهُ اللّٰهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَکٰوتَهُ مُثِّلَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا اَقْرَعَ لَهُ زَبِيْبَتَانِ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُهُ بِلِهْزِمَتَيْهِ يَعْنِيْ بِشِدْقَيْهِ ثُمَّ يَقُوْلُ : اَنَا مَالُکَ .اَنَا کَنْزُکَ . ثُمَّ تَلَا ﴿ وَالَّذِيْنَ يَکْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ .. ﴾ اٰلآيَةَ . (۲)

چاته چې الله ﷻ مال ورکړې وي ، او دا ددې مال نه زکوة اداء نه کړي نو دده ددې مال نه به د قيامت په ورځ يو زهرجَن ګنجې مار جوړ کړې شي (چې د ډېرو زهرو د وجې به يې په سَر ويښتان هم نه وي) ، ددې مار په سترګو کې به دوه تور ټاکي وي (لکه څرنګې چې دا د زهرجنو مارانو په سترګو کې وي (۳)) ، او دا مار به دده په غاړه کې د طوق په طور وَرواچولې شي ، بيا به دا مار ددې سرې دواړه وَښکې اُونيسي (چيچي به يې) او ورته وايي به : ''زه ستا خزانه يم (د کومې نه به چې تا زکوة نه ورکولو)''. ددې نه پس نبي عليه السلام (ددې په تائيد کې) دا آيت اولوستو : وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ ...

---

(۱) وفي معنى تطويقهم به اربعة اقوال : احدها : أنه يُجعل کالحيّة يُطوّق بها الانسان . . . وهذا مذهب ابن مسعود . ومقاتل . والثاني : أنه يُجعل طوقًا من نار . رواه منصور عن مجاهد ، وابراهيم . والثالث : أن معنى تطويقهم به : تکليفُهُم أن يأتوا به . رواه ابن ابي نجيح عن مجاهد . والرابع : أن معناه : يُلزَمُ أعناقَهم إثمُهُ . قاله ابن قتيبة . زاد المسير ج۱ ص۳۵۳ آل عمران آيت ۱۸۰ .

(۲) بخاري ج۱ کتاب الزکاة باب إثم مانع الزکوة باب ۸۸۴ ، حديث ۱۳۲۱ .

(۳) الزّبيبتان : هما الزبدتان في الشدقين . وقيل : هما النکتتان السوداوان فوق عينيه . نزهة الناظرين ص ۱۹۶ الباب الثالث في التشديد على تارک الزکاة .

ترجمه : کومو خلقو ته چې الله ﷻ په خپل فضل سره مال ورکړې وي او په هغې کې بُخل کوي (يعنی زکوة ترې نه اُوباسي) نو هغوی دې دا گمان نه کوي چې گني دا بُخل د دوی د پاره ښه دی، بلکه دا بُخل د دوی په حق کې ډير بد دی، ډير زر به د قيامت په ورځ د غه مال په کوم کې چې دوی بخل کړی دا به د دوی ته طوق واچولې شي.

۳. د مشکوة شريف حديث دی، پيغمبر عليه السلام فرمايي :

يَكُوْنُ كَنْزُ أَحَدِكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ يَفِرُّ مِنْهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يَطْلُبُهُ حَتّٰى يُلْقِمَهُ أَصَابِعَهُ. (۱)

ستاسو خزانې (د کومو نه چې زکوة نه وي ويستلې شوی هغه) به د قيامت په ورځ د گنجي مار په صورت وي، مالِک به د هغې نه تختي او هغه به د ده پسې شاته روان وي، دې به طلب کوي، تردې چې هغه مار به دا مالِک رالاندې کړي، او د هغه گوتې به لقمه (نوړی) کړي. (يعنی ددې مالک گوتې به اُوخوري).

۳. د زکوة نه ورکولو په وجه ټول مال هلاک او بې برکته کيږي

د زکوة نه اداء کولو يو نقصان دادی چې په کوم مال کې زکوة واجب شوې وي، او دا واجب شوې حصه زکوة د دې مال نه او نه ويستل شي، بلکه د نور حلال مال سره يو ځای شي نو په دې سره دا نور حلال مال هم هلاکيږي او بې برکته کيږي.

همدا مضمون رسول الله ﷺ په دې الفاظو بيان کړی چې :

مَا خَالَطَتِ الزَّكٰوةُ مَالًا قَطُّ إِلَّا أَهْلَكَتْهُ. (۲)

---

(۱) رواه احمد، مشکوة کتاب الزکاة الفصل الثالث حديث ۲۰. په مسلم شريف کې دا حديث داسې نقل دی، نبي عليه السلام فرمايي : وَلَا مِنْ صَاحِبِ مَالٍ لَا يُؤَدِّيْ زَكَاتَهُ إِلَّا تَحَوَّلَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ. يَتْبَعُ صَاحِبَهُ حَيْثُمَا ذَهَبَ. وَهُوَ يَفِرُّ مِنْهُ. وَيُقَالُ: هٰذَا مَالُكَ الَّذِيْ كُنْتَ تَبْخَلُ بِهٖ. فَإِذَا رَاٰى أَنَّهُ لَا بُدَّ مِنْهُ أَدْخَلَ يَدَهُ فِيْ فِيْهِ. فَجَعَلَ يَقْضَمُهَا كَمَا يَقْضَمُ الْفَحْلُ. مسلم کتاب الزکوة باب اثم مانع الزکوة ۲۸/۲۲۷۲.

(۲) رواه الشافعي والبخاري في تاريخه والحُميديّ، مشکوة کتاب الزکوة الفصل الثالث حديث ۲۲، الترغيب والترهيب کتاب الصدقات (۱۸/ ۵۲۶).

د چا په مال کې چې د زکوة مال يو ځای شي (يعنی کوم زکوة چې نه وي ويستل شوی دا د نور مال سره يو ځای شي) نو دا دا نور حلال مال هم هلاکوي.

امام حُميدي رحمه الله ذکر کړي چې امام بخاري رحمه الله ددې حديث مطلب دا بيانوي

يَكُوْنُ قَدْ وَجَبَ عَلَيْكَ صَدَقَةٌ فَلَا تُخْرِجُهَا فَيُهْلِكَ الْحَرَامُ الْحَلَالَ. (۱)

کله چې په تا باندې زکوة واجب شي او ته دا زکوة اونه باسې ، بلکه د نور حلال مال سره يو ځای شي نو دغه حرام مال (يعنی کوم زکوة چې تا نه دی ويستلی) ستا حلال مال هلاکوي

د باغ د مالکانو واقعه

کله چې سړي زکوة او صدقه نه ورکوي نو بيا الله ﷻ ده مال هم هلاکوي او بې برکته يې کړځوي ، لکه په قرآن مجيد کې هم په همدې مناسبت يوې واقعې ته اشاره شوی کومه چې د باغ په مالِکانو باندې د دوی د بُخل او کنجوسۍ په وجه راغلې وه ، او الله تعالی د دوی غونډ مال ختم کړې وُ ، الله رب العزت ددې تذکره په دې آيتونو کې کړی:

﴿ إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ...﴾. (۲)

دا واقعه قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله په تفسير مظهري کې او نورو مفسرينو په خپلو تفسيرونو کې رانقل کړی:

حضرت عبدالله بن عباس ﷺ فرمايي: چې په يمن کې يو نيک سړې وُ ، د هغه يو باغ وُ "صروان" نوم يې وُ ، کوم چې د صنعاء ښار نه د دوه فرسخه په فاصله کې وُ ، ددې نيک سړي دا طريقه وه چې د فصل ريبلو په وخت به د لور (په کوم سره چې فصل ريبلې شي) د خُلې نه څه پاتې شو هغه به يې د فقيرانو او مسکينانو د پاره پريښودل ، او دې فقيرانو به د هغې نه د خپلې ګزارې د پاره غله حاصلوله.

دغه شان دغلې بادولو په وخت به چې د غنمو کومې دانې د بُوسو سره اَلوتې وې هغه به يې هم دفقيرانو د پاره پريښودې.

---

(۱) مشکوة کتاب الزکوة الفصل الثالث في ضمن حديث ۲۲.

(۲) القلم آيت ۱۷.

دغه شان د باغ د میوو شوکولو په وخت به چې کومې میوې لاندې را اُوغورځیدی هغه به یې هم فقیرانو ته پریښودی (یعنی د کو ، غوبل او میوو شوکولو په وخت به ورته ډیر فقیران او مسکینان راجمع کیده ، او ده به ورسره امداد کولو) .

خو کله چې دا نیک بنده مړ شو ، او دده درې (۳) زامن وارثان پاتې شو ، نو هغوی په خپل مینځ کې یو بل ته وویل چې : '' اوس خو زمونږ بال بچ زیات دی او پیداوار کم دی نو ځکه فقیرانو او مسکینانو ته څه نه شو پریښودی '' (په ځنو روایاتو کې راځي چې دې زامنو یې داسې وویل : '' زمونږ پلار خو بې وقوف ؤ چې هسې یې فقیرانو ته دومره غله پریښوده ، مونږ له دغه طریقه بندول په کار دي '') .

الله ﷻ د دوی واقعه داسې بیانوي :

﴿ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ . وَلَا يَسْتَثْنُونَ . (۱)

ترجمه : هر کله چې دوی قَسَمونه وکړه په خپل مینځ کې ، چې دا ځل به دوی ضرور سهر وختي ددې باغ میوې پریکوي (ددې د پاره چې مسکینان راباندې را خبر نه شي) ، او (په دې خپله منصوبه دومره ټینګ ولاړ وو چې) دوی انشاء الله هم او نه ویله .

﴿ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ . فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴾ . (۲)

ترجمه : پس ستا درب د طرفه په دې باغ باندې یو ګرځیدونکې (عذاب ، یعنی اُور) وګرځیده ، او دوی اُوده وو ، پس د دوی باغ داسې شو لکه د ریبلي شوي فصل په شان (یعنی ټول فصل یې توره ایرې شو ، او مکمل ختم شو) .

﴿ فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ . أَنِ اغْدُوا عَلَىٰ حَرْثِكُمْ إِن كُنتُمْ صَارِمِينَ ﴾ . (۳)

ترجمه : نو دوی د صبا په وخت (وختي) یو بل ته آواز وکړو چې که چیرته تاسو میوه راټولونکي یئ نو سهر وختي خپل پټي ته لاړ شئ .

---

(۱) القلم آیت ۱۷ ، ۱۸ .

(۲) القلم آیت ۱۹ ، ۲۰ .

(۳) القلم آیت ۲۱ ، ۲۲ .

﴿ فَانْطَلَقُوْا وَهُمْ يَتَخَافَتُوْنَ . أَنْ لَّا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِّسْكِيْنٌ . وَّغَدَوْا عَلٰى حَرْدٍ قَادِرِيْنَ ﴾ . (۱)

ترجمه : پس دوی روان شو ، او د يو بل سره يې پټې خبرې کولې چې (ګوره) نن د تاسو نه هيڅ يو مسکين دې باغ ته داخل نه شي (او دا پټې خبرې يې ددې د پاره کولې چې څوک راباندې خبر نه شي ، او راپسې رانشي) ، او دوی ډير په اهتمام سره سهر وختي راورسيده ، او دوی په خپل تدبير او قوت سره په دې قادر وو (چې نن به فقيران څه نه ورې) .

﴿ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوْا إِنَّا لَضَآلُّوْنَ . بَلْ نَحْنُ مَحْرُوْمُوْنَ ﴾ . (۲)

ترجمه : پس هر کله چې دوی دا (هلاک شوې) باغ وليده (چې هلته هيڅ شی نه وُ پاتې) نو وې ويل : بيشکه مونږ لاره هيره کړې ، (خو کله يې چې خوا وُ شا حدودو ته اُوکتل نو وې ويل :) بلکه (يقيني خبره داده چې) مونږ ددې نعمت نه محرومه کړې شوي يو (او بَد نصيبه يو) .

﴿ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُوْنَ ﴾ . (۳)

ترجمه : په دوی کې مينځنې ورور (کوم چې دپلار په شان نيک کس وُ) وويل : آيا ما تاسو ته دا نه وو ويلي چې تاسو د الله ﷻ پاکي ولې نه بيانوئ ؟ (او فقيران مه منع کوئ)

﴿ قَالُوْا سُبْحٰنَ رَبِّنَآ إِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ . فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَلَاوَمُوْنَ . قَالُوْا يٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا طٰغِيْنَ . عَسٰى رَبُّنَآ أَنْ يُّبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَآ إِنَّآ إِلٰى رَبِّنَا رٰغِبُوْنَ ﴾ . (۴)

ترجمه : بيا دوی وويل : بيشکه زمونږ رب پاک دی ، بيشکه همدا مونږ ظالمان وو (چې د فقير بَرخه خوړل مو غوښته) ، بيا دوی يو بل ته رامخامخ شو چې يو بل يې ملامته کول (چې دا فقيران منع کول ستا غلطه رايه وه ، نو څکه عذاب راغلو ، ددې اِلزام تراشۍ نه روستو دوی غور وکړو ، او ټولو اِقرار وکړو چې دا غلطي زمونږ د ټولو ده ، نو توبه يې

(۱) القلم آيت ۲۳ تا ۲۵ .

(۲) القلم آيت ۲٦ ، ۲۷ .

(۳) القلم آيت ۲۸.

(۴) القلم آيت ۲۹ تا ۳۲ .

اُوويسته ، او دالله ﷻ نه يې اميد شروع کړو ، او) دِوی وويل : های افسوس (هلاکت) دی زمونږ دپاره ، بيشکه همدا مونږ د حَد نه تيريدونکي وو ، اميد دی چې زمونږ رب مونږ ته ددينه بهترين باغ راکړي ، بيشکه مونږ خپل رب ته رجوع کوونکي يو .

امام بغوي رحمه الله وايي چې حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمايي چې ماته دا خبره رارسيدلې چې : کله دوی په اِخلاص توبه وويسته نو الله ﷻ دوی ته ددې په بدله کې داسې باغ ورکړو چې د هغې د اَنګورو غونچې دومره لوي وی چې يوه غُنچه به په يوه قچر باروله شوه . (۱)

فايده : ددې واقعې نه دا معلومه شوه چې څوک هم بُخل کوي ، مالي حقوق نه ادا کوي، او د مسکينانو لحاظ نه ساتي نو الله تعالی دده په مال هلاکت راولي .

تفسير قرطبي رحمه الله ليکي :

لِأَنَّ الْعُقُوْبَةَ كَانَتْ بِسَبَبِ مَا أَرَادُوْهُ مِنْ مَنْعِ الْمَسَاكِيْنِ كَمَا ذَكَرَ اللهُ تَعَالٰی . (۲)

دا عذاب ورباندې ددې وجې نه راغلی وُ چې دوی د مسکينانو منع کولو اِراده کړې وه . لکه دا خبره الله رب العزت هم په خپله ذکر کړی .

۴ . دزکوة نه اداکولو په وجه په قحط سالۍ کې مبتلاء کيدل

کوم خلق او قوم چې زکوة نه ورکوي نو په داسې خلقو باندې الله ﷻ قحط سالي راولي ، او بارانونه پرې بندوي .

۱ . نبي عليه السلام فرمايي :

مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكٰوةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللهُ بِالسِّنِيْنَ . (۳)

---

(۱) تفسير مظهري ج۱۰ ص ۳٦ القلم آيت ۱۷ تا ۳۲ ، معارف القرآن سورة قلم آيت ۱۷ .

(۲) قرطبي جز ۱۸ ص ۲۱۰ القلم آيت ۱۷.

(۳) رواه الطبراني في الاوسط ، ورواته ثقات ، والحاكم والبيهقي في حديث إلا انهما قالا : وَلَامَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا حَبَسَ اللهُ عَنْهُمُ الْقَطْرَ . وقال الحاكم صحيح على شرط مسلم . المستدرک على الصحيحين ۲۵۷۷ . الترغيب والترهيب ج۱ کتاب الصدقا حديث (۵۲۷/۲۰) . کوم قوم چې زکوة ورکول بند کړي نو الله ﷻ په دوی باندې باران بند کړي .

کوم قوم چې زکوة ورکول بند کړي نو الله تعالی دغه قوم په قحط سالی کې مبتلاء کوي.

٢. په يو حديث کې نبي ﷺ څه تفصيل ذکر کړی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم مهاجرينو ته وفرمايل :

يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِيْنَ خِصَالٌ خَمْسٌ إِنِ ابْتُلِيْتُمْ بِهِنَّ وَنَزَلْنَ بِكُمْ أَعُوْذُ بِاللهِ أَنْ تُدْرِكُوْهُنَّ: لَمْ تَظْهَرِ الْفَاحِشَةُ فِيْ قَوْمٍ قَطُّ حَتّٰى يُعْلِنُوْا بِهَا إِلَّا فَشَا فِيْهِمُ الْأَوْجَاعُ الَّتِيْ لَمْ تَكُنْ فِيْ أَسْلَافِهِمْ. وَلَمْ يَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيْزَانَ إِلَّا أُخِذُوْا بِالسِّنِيْنَ وَشِدَّةِ الْمَئُوْنَةِ وَجَوْرِ السُّلْطَانِ. وَلَمْ يَمْنَعُوْا زَكٰوةَ أَمْوَالِهِمْ إِلَّا مُنِعُوا الْقَطْرَ مِنَ السَّمَاءِ. وَلَوْ لَا الْبَهَائِمُ لَمْ يُمْطَرُوْا. وَلَا نَقَضُوْا عَهْدَ اللهِ وَعَهْدَ رَسُوْلِهِ إِلَّا سُلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوٌّ مِنْ غَيْرِهِمْ فَيَأْخُذُ بَعْضَ مَا فِيْ أَيْدِيْهِمْ. وَمَا لَمْ تَحْكُمْ أَئِمَّتُهُمْ بِكِتَابِ اللهِ إِلَّا جُعِلَ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ. (١)

اې د مهاجرينو ډلې ! پنځه (٥) شيان داسې دي که چيرته تاسو په هغې کې مبتلاء شی (نو په ډير لوي آفت کې به ګير شی) ، او زه په الله ﷻ سره پناه غواړم د دې خبرې نه چې تاسو په دې کې مبتلاء شی.

(هغه پنځه شيان دا دي :) په کوم قوم کې چې بَدکاري علی الإعلان او ښکاره شروع شي نو په دوی کې داسې نوې نوې بيمارياني راپيدا کيږي کومې چې د دوی په اسلافو کې نه وی (يعنی مخکې د دې بيماريانو نوم هم چا نهٔ أوريدلی).

(١) رواه ابن ماجه (٤٠١٩) والبزار والبيهقي من حديث ابن عمر. واللفظ للبيهقي، الترغيب والترهيب ج١ (٢٠/ ٥٢٧).

علامه ذهبي رحمه الله په الکبائر کې دا حديث په دې الفاظو رانقل کړی. نبي عليه السلام فرمايي : خَمْسٌ بِخَمْسٍ: قَالُوْا : يَارَسُوْلَ اللهِ ! وَمَا خَمْسٌ بِخَمْسٍ؟ قَالَ : مَا نَقَضَ قَوْمٌ الْعَهْدَ إِلَّا سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِمْ عَدُوَّهُمْ. وَمَا حَكَمُوْا بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللهُ إِلَّا فَشَا فِيْهِمُ الْفَقْرُ. وَمَا ظَهَرَتْ فِيْهِمُ الْفَاحِشَةُ إِلَّا فَشَا فِيْهِمُ الْمَوْتُ. وَلَا طَفَّفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيْزَانَ إِلَّا مُنِعُوا النَّبَاتَ. وَأُخِذُوْا بِالسِّنِيْنَ. وَلَا مَنَعُوا الزَّكٰوةَ إِلَّا حُبِسَ عَنْهُمُ الْقَطْرُ. الکبائر ص ٣٧ الکبيرة الخامسة منع الزکوة.
پنځه شيان د پنځو شيانو په بدله کې دي ، چا عرض وکړو : يارسول الله ! د دې څه مطلب دی؟ پيغمبر عليه السلام ورته وفرمايل : کوم قوم چې د معاهدې خلاف ورزي کوي نو الله تعالی به په دوی دشمن مسلط (غالب) کوي ، او کوم قوم چې د الله تعالی د نازل کړي قانون نه بغير (په بل قانون) فيصلې کوي نو الله تعالی په دوی فقر عام کړي (غربت پرې راولي) ، او کوم قوم چې په ناپ تول کې کمې کوي نو الله ﷻ د دوی د زمکې پيداوار کم کړي ، او په قحط سالی کې يې مبتلاء کړي ، او کوم قوم چې زکوة ورکول بند کړي نو الله تعالی په دوی باران بند کړي.

او کوم قوم چې په ناپ تول کې کمې کوي نو په دوی باندې قحط سالي، مشقت او د بادشاه ظلم مسلط کولی شي.

او کوم قوم چې د خپلو مالونو نه زکوة ویستل بند کړي نو په دوی باندې د آسمان نه باران بند کړې شي، او که چیرته چارپیان (حیوانات) نه وی نو یو ځاځکې باران به هم نهؤ شوی (خو چونکه چارپیان د الله ﷻ مخلوق دی او بې قصوره دي نو ځکه د دوی د وجې نه هم څه نا څه باران کیږي).

او کوم قوم چې د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ وعدو خلاف وَرزي کوي نو په دوی باندې نور قومونه مسلط کولی شي چې د دوی په لاس کې کوم مال و دولت وي هغه ورنه لوټ کړي.

او چې د چا حاکمان په کتابُ الله باندې فیصلې نه کوي نو د دوی په خپل مینځ کې خانه جنګي شروع کیږي.

۵. زکوة نه ورکول د جهنم د تللو سبب دی

زکوة نه ادا کوونکې به د قیامت په ورځ په هغه کسانو کې وي کوم چې به اول جهنم ته داخل کړې شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

أَوَّلُ ثَلَاثَةٍ يَدْخُلُونَ النَّارَ: أَمِيرٌ مُسَلَّطٌ، وَذُو ثَرْوَةٍ لَا يُؤَدِّي حَقَّ اللهِ مِنْ مَالِهِ، وَفَقِيرٌ فَخُورٌ. (۱)

اول هغه درې (۳) کسان چې جهنم ته به د تللو نه اول داخلیږي په هغې کې اول ظالم بادشاه دی، دویم هغه مالدار سړی دی چې د خپل مال نه د الله تعالی حق (زکوة) نه ادا کوي، او دریم هغه فقیر دی چې باوجود د فقر نه تکبر کوي.

---

(۱) اخرجه ابن ابي شيبة (۵/۲۹۶)، و رواه ابن خزيمة في صحيحه، وابن حبان، الترغيب والترهيب ج۱ كتاب الصدقة (۹/۵۲۳)، نزهة الناظرين كتاب الصدقة الباب الثالث في التشديد على تارك الزكوة ص ۱۹۶.

لطيفه : کله چې کافِر په دارُ الإسلام کې جِزيه ورکوي نو په دې سره دده جان ومال محفوظ گرځي ، نو که چيرته يو مسلمان په طِيبِ نفس سره زکوة ورکوي نو په دې سره به هم دې په آخرت کې د جهنم د اور نه محفوظ گرځي . (۱)

٦ . زکوة نه ورکول د عذابِ قبر سبب دی

علامه عبدالرحمن صفوري رحمه الله په خپل کتاب کې يوه واقعه ذکر کړې ، چې د حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما په زمانه کې ډير مالدار سړی ؤ ، کله چې دې وفات شو ، او خلقو ورله قبر وکنيسته نو په قبر کې يو لوي مار راووت ، خلقو ابن عباس ﷺ ته ددې خبر ورکړو ، هغه ورته وويل چې بل قبر ورله اُوکنۍ ، کله چې يې بل قبر ورله جوړ کړو نو په هغې کې هم دا غټ مار راووت ، تر دې پورې چې اووه (۷) قبرونه يې ورله اوکنيسته او په هريو کې به دا مار راوَت ، حضرت ابن عباس ﷺ د دده د کور واله نه پوښتنه وکړه چې ده به څه عمل کولو (چې اوس ورته په هر قبر کې مار راووځي ؟) هغوی ورته وويل : ده به د خپل مال نه زکوة نه ورکول . ابن عباس ﷺ ورته حکم وکړو چې اوس يې دهمدې مار سره خخ کړئ (ځکه چې دا دده د خپل عمل جزاء ده) . (۲)

۷ . زکوة نه ورکوونکې به دقيامت په ورځ د الله ﷻ د رحمت نه لرې وي

کوم سړي چې فرضي زکوة نه ورکوي نو د قيامت په ورځ به دغه فقيران د الله ﷻ په دربار کې په دې مالدارو باندې شِکايت وکړي ، چې اې الله ﷻ ! دې خلقو زمونږ حقوق د مونږ نه منع کړي وو .

---

(۱) اَلكافِرُ يحرِمُ دَمُهُ وَمَالُهُ بِأَخْذِ الجِزْيَةِ مِنْهُ . وَكَذٰلِكَ المُؤْمِنُ يحرمُ لَحْمُهُ وَدَمُهُ عَلَى النَّارِ فِي الآخِرَةِ إِذَا أَخرَجَ الزَّكوةَ بِطِيْبِ نَفْسٍ . نزهة المجالس ج۱ ص ۱۸٦ باب فضل الزکوة .

(۲) كان في زمن ابن عباس رضى الله عنهما رجلٌ كثيرُ المالِ فلمّا مات حفروا قبرَه ، فوَجَدُوْا فيه ثعبانًا عظيمًا . فأخبروهُ ابن عباس ﷺ بذلك . فقال : احفروا غيره . فحفروا . فوجدوا الثعبان فيه حتى حفروا سبعة قبور . فسألَ ابنُ عباس ﷺ أهله عن حاله . فقالوا : إِنَّهُ كَانَ يَمْنَعُ الزَّكوةَ . فَأَمَرَهُمْ بِدَفْنِهِ مَعَهُ . نزهة المجالس ج۱ ص ۱۸۵ باب فضل الزكوة .

نبي عليه السلام فرمايي :

وَيْلٌ لِلْأَغْنِيَاءِ مِنَ الْفُقَرَآءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُوْلُوْنَ : رَبَّنَا ظَلَمُوْنَا حُقُوْقَنَا الَّتِيْ افْتَرَضْتَ لَنَا عَلَيْهِمْ. فَيَقُوْلُ اللهُ تَعَالَى : وَعِزَّتِيْ وَجَلَالِيْ لَأُدْنِيَنَّكُمْ وَلَأُبْعِدَنَّهُمْ . ثُمَّ تَلَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ وَالَّذِيْنَ فِيْ أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُوْمٌ . لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُوْمِ ﴾ . (۱) ، (۲)

هلاکت دې (هغه) غنيانو لره (کوم چې د مال فرضي حقوق نه اداء کوي) ، ځکه د قيامت په ورځ به فقيران الله ﷻ ته وايي : اې زمونږه ربه ! دې مالدارانو د مونږ سره ظلم کړې وُ د هغه حقوقو متعلق کوم چې تا زمونږ د پاره په دوی باندې فرض کړي وُ (يعنی مونږ ته يې فرضي زکوة نه راکول) . الله رب العزت به ورته وفرمايي : زما دې په خپل عزت او جلال قسَم وي چې زه به خامخا تاسو مقرّب کړم ، او دوی به د خپل رحمت نه لرې کړم . بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم دا آيتِ مبارکه اولوست : ﴿ وَالَّذِيْنَ فِيْ أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُوْمٌ... ﴾ ترجمه : .... او هغه خلق چې د هغوی په مالونو کې حق معلوم دی ، د سوال کوونکو او محتاجو د پاره .

په سروزَرو او سپينوزرو کې دزکوة نه ورکولو سزا

د کومو زنانهؤ سره چې د سرو زرو يا سپينو زرو زيورات وي او هغه نصاب ته رسي ، په دې کال تير شي ، او دا ورنه زکوة نه اُوباسي نو دداسې زَنانه د پاره سخت وعيدونه ذکر شوي چې همدغه سره زَر او سپين زَر به د دوی دپاره د جهنم اُور وګرځي .

۱ . رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

أَيُّمَا إِمْرَأَةٍ تَقَلَّدَتْ قِلَادَةً مِنْ ذَهَبٍ قُلِّدَتْ فِيْ عُنُقِهَا مِثْلَهَا مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . وَأَيُّمَا إِمْرَأَةٍ جَعَلَتْ فِيْ أُذُنِهَا خُرْصًا مِنْ ذَهَبٍ جُعِلَ فِيْ أُذُنِهَا مِثْلُهُ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (۳)

(۱) المعارج آيت ۲۴ ، ۲۵ .

(۲) ذکره الهيثمي في المجمع (۳/ ۶۲) ، نزهة الناظرين کتاب الصدقة ص ۱۹۷ .

(۳) رواه ابوداؤد والنسائي باسناد جيد ، الترغيب والترهيب ج۱ (۳۱/ ۵۳۳) .

كومه ښځه چې په غاړه كې د سرو زرو هار اَچوي (او نصاب ته د رسيدو باوجود د دينه فرضي زكوة نه وركوي) نو د قيامت په ورځ به د دې په غاړه كې همدغه شان د اُور هار اچولې شي ، او كومه ښځه چې په غوږونو كې د سرو زرو غوږ والۍ اچوي (او د دينه زكوة نه وركوي نو د قيامت په ورځ به ديته د اُور غوږ والۍ وراچولې شي .

۲ . د ابوداؤد شريف حديث دى ، حضرت عايشه رضى الله عنها فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم زما كورته راغى ، نو زما په لاس كې يې غټې غټې د سرو زرو ګټمې وليدى ، نو راته وې فرمايل : مَا هٰذَا يَا عَائِشَةُ ؟ اې عائشې ! دا څه شى دى ؟

ما ورته ووېل : صَنَعْتُهُنَّ اَتَزَيَّنُ لَکَ يَا رَسُوْلَ اللهِ .

اې د الله رسوله ! دا مې د دې د پاره جوړې كړي چې تاسو د پاره پرې ځان مزيّن كړم .

نبي عليه السلام راته وفرمايل : اَتُؤَدِّيْنَ زَكَاتَهُنَّ ؟ آيا ته د دې زكوة وركوى ؟

ما ورته ووېل : نه . (د دې زكوة نه وركوم) .نو پيغمبر عليه السلام راته وفرمايل :

هِيَ حَسْبُکِ مِنَ النَّارِ . (۱) ستا د جهنم د بوتلو د پاره همدا كافي دي .

د څاروو نه دزكوة نه ويستونكي كس سزا

د كوم سړي سره چې د نصاب برابر اُوښان ، غواګانې او چيلۍ وي او د هغې نه زكوة نه وركوي نو د داسې كس د پاره هم سخته سزا ذكر ده . (۲)

د مشكوة شريف حديث دى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : مَا مِنْ رَجُلٍ يَكُوْنُ لَهُ اِبِلٌ اَوْ بَقَرٌ اَوْ غَنَمٌ لَايُؤَدِّيْ حَقَّهَا اِلَّا اُتِيَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ اَعْظَم مَا تَكُوْنُ وَاَسْمَنهُ تَطَؤُهُ بِاَخْفَافِهَا وَتَنْطَحُهُ بِقُرُوْنِهَا كُلَّمَا جَازَتْ اُخْرَاهَا رُدَّتْ عَلَيْهِ اُوْلَاهَا حَتّٰى يُقْضٰى بَيْنَ النَّاسِ . (۳)

---

(۱) حضرت عايشه رضى الله عنها فرمايي : دَخَلَ عَلَيَّ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ فَرَاٰى فِيْ يَدَيَّ فَتَخَاتٍ مِنْ وَرِقٍ . فَقَالَ : مَا هٰذَا يَا عَائِشَةُ ؟ فَقُلْتُ : صَنَعْتُهُنَّ اَتَزَيَّنُ لَکَ يَا رَسُوْلَ اللهِ . قَالَ : اَتُؤَدِّيْنَ زَكَاتَهُنَّ ؟ قُلْتُ : لَا . هِيَ حَسْبُکِ مِنَ النَّارِ .
ابوداؤد كتاب الزكوة باب ٥٢٦ الكنز ماهو وزكاة الحلي ١٥٥١ ، الترغيب والترهيب ج۱ ص ۲۱۲ (۲۷ / ٥۳۰) .

(۲) نوټ : د اُوښانو ، غواګانو او چيلو ځانله ځانله نصاب دى ، تفصيل په كې دير دى ، دلته يې نه شم ليكلى ، كه د چا سره دير څاروي وي نو د دې د زكوة تفصيل دې د علماؤ نه معلوم كړي . ابوالشمس

(۳) متفق عليه ، مشكوة كتاب الزكوة الفصل الاول حديث ۴ .

د کوم سرې سره چې اُوښان ، غواګانې او چیلۍ وي ، او دا د دې نه زکوة نه ورکوي نو د قیامت په ورځ به دا څاروي په داسې حال کې راوستې شي چې ډیر غټ او په څوربشکل کې به وي ، نو دا څاروي به دا سړې په خپلو خپو سره مړي (چَخنړې کوي به یې) ، او په خپلو ښکرونو سره به یې وهي ، کله چې دد ې څاروو آخري جماعت لاړشي نو بیا به رومبې جماعت راوستې شي (یعنی بار بار به دا څاروي په ده باندې ځي راځي ، دې به په خپو کې چَخنړې کوي ، او په ښکرونو به یې وهي) ، دا سلسله به تر هغه وخته پورې جاري وي تر څو پورې چې د خلقو حساب و کتاب کولو سره د هغوی فیصله اُو نکړې شي .

بخیل سړې د شیطاني وسوسو په وجه زکوة نه ورکوي

ډیر بخیلان ددې د وجې زکوة نه ورکوي چې د دوی په ذهنونو کې دا شیطاني وَسوسه وي چې که چیرته زه د خپل مال نه زکوة اُو باسم نو دا خو ډیرې روپۍ جوړیږي ، په دې سره به زما اَصل سَرمایه کمه شي . حالانکه په زکوة ورکولو سره مال نه کمیږي بلکه نور هم په کې برکت راځي .

دغه رنګې کله چې څوک د زکوة ورکولو اِراده وکړي نو په اِنساني جَامه کې ډیر د شیطان ملګري ورته رامخې ته شي او دا وَسوسې وراچوي چې که ته دا زکوة ورکړې نو بیا به ستا بچو او ښځو ته څه پاتې شي ؟ په تا باندې خو د بچو او ښځې حق زیات دی. نو دا بخیل په دې دُهوکه کې راشي او زکوة بیا نه ورکوي .

لهذا انسان ته په کار دي چې د دُنیا سره د ومره محبت اونه کړي چې د دې په وجه یو مالي فرضي عبادت ورنه پاتې شي ، او نه د زکوة په ورکولو کې د بچو او ښځو د حق ضائع کیدلو پَرواه وکړي ، بلکه د شریعت موافق دې د خپل مال نه زکوة ورکوي .

الله تعالی فرمایي : ﴿اَلشَّیْطٰنُ یَعِدُکُمُ الْفَقْرَ وَیَاْمُرُکُمْ بِالْفَحْشَآءِ وَاللّٰهُ یَعِدُکُمْ مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِیْمٌ﴾ . (۱)

ترجمه : شیطان د تاسو سره د فقر وعده کوي (یعنی تاسو د محتاجه کیدو نه یَروي) ، او د بې حیایۍ (او شومتوب) حکم درته کوي . او الله تعالی درسره (د مال په لږولو او بنه څیز

(۱) البقرة آیت ۲۶۸ .

ورکولو سره) د خپلې بخښې او مهربانۍ وعده کوي ، او الله تعالی د فراخی خاوند او پوهه دی

واقعه :

امام رازي رحمه الله په تفسير کبير کې يوه واقعه رانقل کړی : چې يو عالِم د زکوة او صدقې په باره کې وعظ کولو ، او دايې وويل : کله چې يو انسان په خرابو ځايونو کې مال لګوي نو هيڅوک يې نه منع کوي خو چې زکوة ، صدقه يا بل نيک کار کې يې خرچ کوي نو بيا شيطان او د شيطان ملګري يې صدقې ورکولو ته نه پرېږدي .

په دې مجلس کې يو کس ناست ؤ ، هغه وويل چې : کله زه صدقه ورکوم نو ما به شيطان او د هغه ملګري څنګه منع کړي ، دا دې زه اوس ځم ، صدقه ورکوم ، ګورم چې ما څوک منع کولی شي ؟

کله چې کورته راغی ، د غنمو نه يې لمن راډکه کړه ، په کور کې خپلو بچو وليد ، مور ته يې آواز وکړو چې : راشه ، پلار مو ټول غنم وې وړه .

کله چې ددې سړي بي بي راغله ، پوښتنه نه يې ورنه وکړه : په دې غنمو څه کوی ؟ ده ورته وويل : صدقه کوم يې . هغې ورته وويل :

څه څه ، صدقه کوې يې . دا مونږ به څه خورو ؟ او دا بچي به دې څه خوري ؟

دوارو سره خبرې ګرمې کړی ، آخر دا چې دې ښځې يې دده لمن ته لاس وَرواچول ، او ټول غنم يې ورنه توی کړه .

دا کس خالي لاس جُمات ته راغی ، خلقو ورنه پوښتنه وکړه : تاخو صدقه رانه وړه ؟

ده ورته وويل : يره څه وکړم ، ما د شيطان او دهغه د ملګرو مقابله وکړه ، خو د شيطانانو مور راباندې غالبه شوه ، او د صدقې غنم يې رانه ټول توی کړه . (۱)

د زکوة نه د اِنکار کوونکي کس سزا

دا خبره مخکې بيان شوه چې د زکوة نه اِنکار کول کُفر دی ، چا چې د زکوة نه اِنکار کړی الله ﷻ هغه په دُنيا کې هم رَسوا کړی ، او په آخرت کې خو به هسې هم دده د پاره دَرد ناک عذاب وي .

(۱) تفسير کبير ، صدقه کې برکات ص ۳۶۸ .

د قارون واقعه

په قرآن مجيد سورة قصص کې په اتمه (۸) رکوع کې د قارون واقعه ذکر ده، کومه چې تفسير مدارک، تفسير کشاف او درّمنثور واله تفصيلي ذکر کړی (خو زه به يې درته مختصر مطلبي ځای ذکر کړم).

قارون ته الله رب العزت ډير مال ورکړی وُ، الله ﷻ فرمايي:

﴿ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ ﴾ . (۱)

ترجمه: او مونږ ده ته دومره ډيرې خزانې (د مال و دولت) ورکړې وې چې د هغې ګنجيانې به د طاقتورو کسانو په ډله باندې درنې وې.

(يعنی د طاقتورو کسانو پوره جَماعت به په ډير مشکل سره دده د خزانو ګنجيانې پورته کولې شوی. پس هر کله چې ګنجيانې يې دومره ډيرې وې نو خزانې خو به يې يقيناً ډيرې زياتې وې).

حضرت موسی عليه السلام او دده قوم ورته ډير نصيحت وکړو چې تکبّر مه کوه، او په دې مال کې د آخرت دپاره څه عمل وکړه.

دلته علامه جلال الدين سيوطي رحمه الله په خپل تفسير کې د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما قول رانقل کړی چې حضرت موسی عليه السلام ورته وفرمايل:

إِنَّ اللهَ أَمَرَنِيْ أَنْ اٰخُذَ الزَّكٰوةَ. (۲)

بيشکه الله ﷻ ماته د تا نه د زکوة اخيستلو حکم کړی، نو قارون ددينه انکار وکړو، او قوم ته يې وويل چې: حضرت موسی عليه السلام په څه چل کې ستاسو مالونه خوري. تاسو مخکې دده ډير حکمونه منلي دي، اوس وايي چې زکوة راکړئ. نو آيا تاسو دا خبره برداشت

(۱) القصص آيت ۷٦.

(۲) تفسير درّمنثور ج٦ ص ۳۸۷ القصص آيت ۷۷. په تفسير مدارک او تفسير کشاف کې ذکر دي چې کله موسی عليه السلام ده ته د زکوة حکم وکړو چې د هرو زَرو (۱۰۰۰) ديناروا او زرو (۱۰۰۰) درهمو په عوض کې يو دينار او يو درهم زکوة اُوباسه، قارون چې ديته حساب وکړو نو ددينه ډير شی جوړيده، نو بُخل يې وکړو، او د زکوة نه يې اِنکار وکړو. تفسير مدارک ج۲ ص ۲۷۷ القصص آيت ۷۷، تفسير کشاف ج۳ ص ۴۳۷ القصص آيت ۷۷.

کوئ ؟ د قارون ملګرو وويل : مونږ هيڅ کله دا خبره نه برداشت کوو ، پس ته زمونږ مشر يې ، ته چې څه حکم کوی مونږ يې منو . قارون وويل چې زه به يوه زِناکاره ښځه د مال و دولت په زُور پدې راضي کړم چې په حضرت موسی ﷺ باندې د زِنا تهمت اُولږوي (نو په خلقو کې به بدنام شي ، خلق به بيا دده خبرو ته غوږ نه ږدي)

نو ده د يوې زِنا کاره ښځې سره خبره وکړه چې کله د اختر په ورځ حضرت موسی ﷺ د تورات احکامات بيانوي نو ته به پرې تهمت اُولږوی . هغې وويل چې صحيح ده .

کله چې د اختر ورځ شوه ، او حضرت موسی ﷺ خپل قوم ته د تورات احکامات بيانول شروع کړه : چې اې بني اسرائيلو ! که چا غلا وکړه نو مونږ به يې لاس پريکوو..... که چا زِنا وکړه او شادي شده کس وُ نو مونږ به يې رَجَم کوو . نو په دې کې قارون راپاڅيده او وې ويل :

که دا کار تا وکړو نو بيا ؟ حضرت موسی ﷺ ورته وفرمايل چې زما هم همدا حکم دی

قارون وويل چې بعضې خلق دا ګمان کوي چې تا دا کار د فلانکۍ ښځې سره کړې دی .

کله چې هغه ښځه راوستې شوه ، حضرت موسی ﷺ ورته قسَم ورکړو چې رښتيا ووايه ، او صحيح خبره بيان کړه . هغې اقرار وکړو چې ما ته قارون دومره دومره مال و دولت راکړی دی چې ته په حضرت موسی عليه السلام باندې تهمت اُولږوه ، خو زه دا ګواهي ورکوم چې ته پاک يې او د الله ﷻ رسول يې .

حضرت موسی ﷺ په سجده پريوت ، او الله ﷻ ته په ژړا شو . الله ﷻ ورته وحي وکړه :

مُرِ الْأَرْضَ بِمَا شِئْتَ فَإِنَّهَا مُطِيعَةٌ لَكَ .

اې موسی ! زمکې ته حکم وکړه چې څه ستا خوښه وي ، زمکه به ستا تابعداري کوي .

نو حضرت موسی ﷺ زمکې ته حکم وکړو :

يَا أَرْضُ ! خُذِيهِمْ . اې زمکې دې او دده ملګري اونيسه .

نو زمکې ټول لاندې راښکل ، تر دې چې د زنګنونو پورې ډوب شو .

قارون او دده ملګرو حضرت موسی ﷺ ته سوال او زاري شروع کړی، چې مونږ معاف کړه، او قسمونه يې کول چې بيا به هيڅکله داسې نه کوو. خو حضرت موسی ﷺ معاف نه کړه.

حضرت موسی عليه السلام په دويمه پيره زمکې ته حکم وکړو:

خُذِيْهِمْ. دوی ټول اونيسه (رايې کاږه) نو زمکې تر نيمايي بدن پورې راښکوده. دوی بيا سوال او زاری شروع کړې. خو حضرت موسی ﷺ معاف نه کړه. ځکه دې دير غصه وُ.

په دريمه پيره حضرت موسی ﷺ زمکې ته حکم وکړو: خُذِيْهِمْ. دوی ټول اونيسه. نو زمکې ټول دوب کړه. (۱)

الله جل جلاله فرمايي:

﴿ فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَّنْصُرُوْنَهُ مِنْ دُوْنِ اللهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِيْنَ ﴾. (۱)

ترجمه: مونږ قارون او دده کور په زمکه کې ورښخ کړه، پس بيا داسې يو ټولې نه وُ چې د الله ﷻ په مقابله کې يې دقارون مدد کړې وی، او نه ده په خپله خپل ځان بچ کړې شو (يعني نه خو يې خپل ځان د عذاب نه بچ کړې شو او نه يې د حضرت موسی عليه السلام نه بدل واخيستې شو).

مفسرينو ليکلي چې د قارون د غرقيدو په وخت بعضې بني اسرائيلو وويل چې موسی عليه السلام ګني دده مال و دولت حاصلول غواړي، نو حضرت موسی ﷺ دُعا وکړه، نو قارون، دده کور او خزانې ټول الله ﷻ په زمکه کې ننويسته. (۳)

(۱) تفسير مدارک ج۲ ص۲۷۸، تفسير کشاف ج۳ ص۴۳۷ القصص ايت ۷۷. الدّرّالمنثور فی التفسير بالماثور ج۶ ص ۳۸۶ القصص آيت ۸۱.

(۲) القصص آيت ۸۱.

(۳) تفسير مدارک ج۲ ص۲۷۸، تفسير کشاف ج۳ ص۴۳۷ القصص ايت ۷۷.

منافق ته د خپل مال نه زكوة ويستل ډير ګران معلوميږي

كله چې د يو سړي ايمان كمزورې وي ، او په زړه كې يې د دُنيا محبت وي نو بيا ده ته د خپل مال نه زكوة ويستل ډير ګران ښكاري ، او دا ورته يو مالي تاوان معلوميږي .

الله جَلَّ جَلَالُهُ هم په سورة توبه كې د بعضې منافقانو تذكره كړې ، الله تعالى فرمايي :

﴿ وَمِنْهُمْ مَّنْ عٰهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰنَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُوْنَنَّ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ... ﴾ . (۱)

ددې آيت په شانِ نزول كې اكثره مفسرينو يوه واقعه رانقل كړې ، كومه چې بغوي ، ابن جرير ، ابن ابي حاتم ، ابن مردويه او بيهقي رحمهم الله د حضرت امامة باهلي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په روايت سره نقل كړې .

د ثعلبه بن حاطب واقعه

(**نوټ** : ددې واقعې بيانولو نه مخكې په دې خبره باندې ځان پوهه كړئ چې د نبي عليه السلام په زمانه كې د ثعلبة بن حاطب په نوم باندې دوه (۲) كسان وو :

يو " ثعلبه بن حاطب الاوسي البدري " ؤ كوم چې غزوه بدر او غزوه اُحد كې شريک شوې ؤ ، او په اُحد كې شهيد شوې هم ؤ .

او دويم ثعلبه بن حاطب منافق ؤ .

مفسرينو چې دكوم ثعلبه بن حاطب واقعه ددې آيت لاندې ليكلي نو ددې نه دا دويم ثعلبه منافق مراد دى ، دا د حضرت عثمان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په دورِ خلافت كې مړ شوې ؤ .

ځكه هغه اول ثعلبه بن حاطب الاوسي خو بَدري صحابي دى او په غزوه اُحد كې شهيد شوى . او د بدري صحابه ؤ په باره كې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي :

لَايَدْخُلُ النَّارَ اَحَدٌ شَهِدَ بَدْرًا وَالْحُدَيْبِيَّةَ .

هغه كس به هيڅرې د جهنم اُور ته داخل نه شي چې غزوه بدر او حُديبې كې حاضر شوى وي (يعنى په دې دوه ځايونو كې شريک شوې وي) .

(۱) التوبة آيت ۷۵ .

نوټ : [د ثلعبه بن حاطب په باره کې تحقیق لاندې په حاشیه کې اوګوره . (۱)]

واپس راځم شانِ نزول ته . حضرت امامه باهلي ﷺ فرمايي چې يو کس '' ثعلبه بن حاطب انصاري '' د رسول الله صلی الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شو ، او ورته وې ويل : أُدْعُ اللهَ أَنْ يَرْزُقَنِيْ مَالًا . د الله ﷻ نه دُعا اوغواړه چې ماته ډير مال راکړي او زه مالدار شم .

پيغمبر عليه السلام ورته وفرمايل : وَيْحَکَ يَا ثَعْلَبَة ، قَلِيْلٌ تُؤَدِّيْ شُكْرَهُ خَيْرٌ مِنْ كَثِيْرٍ لَاتُطِيْقُهُ .

افسوس دی په تا باندې اې ثعلبه ، هغه لږ مال چې ته د هغې شکر ادا کړی د هغه ډير مال نه بهتر دی چې ته د هغې حقوق نشی ادا کولی .

ثعلبه بيا خپله خبره وکړه ، نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

---

(۱) **د ثعلبه بن حاطب په باره کې عِلمي تحقيق** : قالَ الشيخُ ابن حجرٍ : وصاحبُ تلک القصةِ مغائرٌ لِثعلبة بن حاطب الاوسي البدري فإنه استشهد بأُحُدٍ على ما قاله ابن الكلبي ، وايضًا روي ابن مردويه أنّ صاحبَ تلک القصة ثعلبة بن حاطب وكيف يصحّ اَنْ يكونَ بَدريًا ، وقد ثَبَتَ أنّه صلى الله عليه وسلم قال : لَايَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ شَهِدَ بَدْرًا وَالحُدَيْبِيَّةَ . كرخي ، حاشيه جلالين نمبر ۱۳ . وحكي عن ربّه أنّه قَالَ لِأَهْلِ بَدْرٍ : إِعْمَلُوْا مَا شِئْتُمْ قَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ . فمن يكون بهذه المثابة كيف يعقبه الله نِفَاقًا في قلبه . فَالظاهرُ أنّه غيره . الاصابة ۱/ ۱۹۸ ، حاشيه روح المعاني جز ۱۰ ص ۲۶۲ . /وَهذَا الّذي ذَكَرَهُ المفسرونَ غير '' ثعلبة بن ابي حاطب '' الصحابي المشهور ، وإنما هذا رَجُلٌ مِنَ المنافقين يُسَمَّى ثعلبة . حاشيه صفوة التفاسير ج۱ ص ۵۱۳ .

وَأَمَّا ثعلبةُ بنُ حاطب الانصاري ففي تَرْجَمَتِهِ خَلَطٌ كثيرٌ . أهو رجلٌ واحدٌ أم رجلانِ ؟ أولهما هوالذي آخى رسولُ الله بينه وبين معتب بن الحمراء ، وَالَّذِيْ شَهِدَ بَدْرًا وَأُحُدًا ، والآخر هو صاحبُ هذه القصّةِ . يُقَالُ : إِنَّ الأَوَّلَ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ ، وَجَعَلَهُمَا بَعْضُهُمْ رَجُلاً وَاحِدًا وَنَفَوْا أَنْ يَكُوْنَ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ . انظر ترجمته في الاصابة ، والاستيعاب ۷۸ ، وأسد الغابة ۱ : ۲۳۷ ، وابن سعد ۳/۲/ ۳۲ .

نوټ : کوم محققين علماء چې دا ګڼي چې ثعلبه بن حاطب انصاري د نبي عليه السلام په زمانه کې صرف يو کس ؤ نو هغوی بيا په دې واقعه باندې سخت ردُونه کړي چې دا واقعه ضعيفه ده ، ځکه چې ثعلبه بن حاطب انصاري خو بَدري صحابي ؤ . خو صحيح دا ده چې ثعلبه بن حاطب دوه (۲) کسان وو ، يو صحابي ؤ ، او بل منافق ؤ ، په دې آيت کې چې مفسرينو د کوم ذکر کړی هغه منافق ؤ . صحابي نه ؤ . ابوالشمس عفي عنه .

أَمَا تَرْضٰى أَنْ تَكُوْنَ مِثْلَ نَبِيِّ اللهِ . فَوَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهٖ لَوْ شِئْتُ أَنْ تَسِيْرَ مَعِيَ الْجِبَالُ ذَهَبًا وَفِضَّةً لَسَارَتْ .

اې ثعلبه ! آیا ستا دا خوښه نه ده چې ته په فقر او غریبۍ کې د الله ﷺ د نبي په طریقه لاړ شې ، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د چا په قبضه کې زما ساه ده که چیرته زه اوغوارم چې دا غرونه د سرو زرو او سپینو زرو جوړ شي او د ما سره ګرځي نو هم د ماسره به هر ځای روان وي (خو زما دا نه ده خوښه ، بلکه فقر مې خوښ دی) .

ثعلبه وویل : زما دې قسم وي په هغه ذات کوم چې ته بَرحقه پیغمبر رالیږلې یې که چیرته تا زما د پاره د الله ﷺ نه دُعا اوغوښته ، او هغه ما له مال راکړو نو زه به هر حقدار ته حق ورکوم (یعنی زکوة او نفلي صدقات به ادا کوم) .

پیغمبر علیه السلام ورته دُعا وکړه :

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْ ثَعْلَبَةَ مَالًا . اې الله ! ثعلبه ته مال ورکړې .

د نبي علیه السلام د دُعا په برکت سره د ثعلبه په چیلو کې داسې برکت پیدا شو چې د مدینې منورې زمکه پرې تنګه شوه ، او د مدینې نه بهر اووت ، ده به د ماسپخین او ماښکر لمونځ په مدینه کې د جَمعې سره کول او نور لمونځونه به یې بهر هغه ځای کې کول چیرته به چې دده مال ؤ .

بیا یې چیلې نورې هم زیاتې شوې او دغه ځای پرې هم تنګ شو ، د هغه ځای نه به صرف د جُمعې مانځه له مدینې منوّرې له راتلو ، او نور پنځه واړه لمونځونه به یې هم هلته ادا کول . چیلې یې ورځ په ورځ همداسې زیاتیدی تردې چې دومره زیاتې شوې چې هغه ځای یې هم پرېښود ، او دومره لرې دیره شو چې د جُمعې او پنځه واړه لمونځونو جَمعه ورنه پاتې شوه .

څه وخت پس رسول الله صلی الله علیه وسلم د خلقو نه دده باره کې پوښتنه وکړه :

مَا فَعَلَ ثَعْلَبَةُ ؟ ثعلبه په څه حالت دی ؟

خلقو ورته وویل : اې د الله رسوله ! د هغه چیلې دومره دیرې شوې دي چې د مدینې زمکه پرې تنګه شوه ، او س چیرته لرې دیره دی (نو ځکه نشي لیدی) .

پيغمبر عليه السلام ددې په اوريدو وفرمايل :

يَا وَيْحَ ثَعْلَبَة . يَا وَيْحَ ثَعْلَبَة . يَا وَيْحَ ثَعْلَبَة .

افسوس په ثعلبه ، افسوس په ثعلبه ، افسوس په ثعلبه .

په دې ورځو کې د زکوة آيت نازل شو په کوم کې چې رسول الله ﷺ ته د مسلمانانو نه د صدقاتو (زکوة) راغونډولو حکم اوشو . الله تعالى فرمايي :

﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا ...﴾ . (۱)

ترجمه : اې پيغمبره ! ته د دوی د مالونو نه صدقه (زکوة) واخله چې ته د دې صدقې په ذريعه دوی (د ګناهونونه) پاک او صفا کړې .

رسول الله ﷺ دوه (۲) کسان د زکوة راغونډولو د پاره وليږل ، هغوی ته يې د خلقو نه د زکوة راغونډولو پوره قانون وليکل چې د خلقو نه به په کومه طريقه زکوة راغونډوئ او کوم مال به اخلئ ؟

او دې دوه کسانو ته يې وويل چې تاسو د ثعلبه او د بني سُليم يو کس نه هم زکوة وصول کړئ . دا دوه کسان چې کله ثعلبه له ورغله ، او ده ته يې د رسول الله ﷺ دا فرمان مبارک واورول ، نو ده ورته وويل :

مَا هٰذِهٖ إِلَّا جِزْيَةٌ . مَا هٰذِهٖ إِلَّا أُخْتُ الْجِزْيَةِ . مَا أَدْرِيْ مَا هٰذَا ؟

دا خو جزيه ده ، يا د جزيې په شان ده ، زه خو په دې نه پوهيږم چې د مانه مال اخيستل څه شی دی ؟

او بيا يې ورته وويل : چې تاسو کله د هغه بل ځای نه فارغ شئ نو بيا دلته راشئ .

بيا دا دوه کسان هغه بل کس "سُليمي" ته ورغلل او هغه ته يې د رسول الله ﷺ فرمان مبارک واورول ، هغه د خپل مال نه بهترين څاروي راغونډ کړه ، او دوی ته يې راوسته چې دا واخلئ ، دوی ورته وويل : مونږ د چانړ کړې شوي څاروو اخيستو نه منع کړې شوي يو ، په تا خو دا واجب نه دي ، بلکه په تا خو درميانه قسم څاروي واجب دي ، هغه سُليمي کس ورته

(۱) التوبة آيت ۱۰۳ .

وويل : دا واخلئ ، دا زه په خپله خوښه په طيبِ نفس دركوم (او ددې په اخيستو يې تينګار وكړو) .

دې دوه كسانو دا څاروي ورنه واخيست ، او واپس په ثعلبه باندې راغله ، ثعلبه ورته وويل : تاسو ماته د زكوة وصولولو حُكم نامه اُوښايئ . دوى چې ورته اُوخوده ، ده په كې سوچ كولو او ورته وې ويل :

مَا هٰذِهٖ إِلَّا أُخْتُ الْجِزْيَةِ . إِنْطَلِقَا حَتّٰى أَرٰى رَأْيِيْ.

دا خو يو قِسم جِزيه ده (چې د مسلمانانو نه يې وصولول نه دي په كار) او بيا يې ورته وويل : تاسو دواړه اوس ځئ ، زه به سوچ وكړم بيا به څه فيصله وكړم (چې څه وكړم ؟) .

دا دوه كسان چې كله مدينې منورې ته واپس راغله ، او نبي عليه السلام ته ورمخامخ شو نو هغه ته د حال ويلو نه مخكې پيغمبر عليه السلام وفرمايل :

يَا وَيْحَ ثَعْلَبَةَ . اې افسوس په ثعلبه . او بيا يې د هغه سُليمي د پاره د بركت دُعا وكړه .

كله چې دې خلقو رسول الله ﷺ ته د ثعلبه او سُليمي حال وويل ، نو الله تعالى دا آيتونه نازل كړه .

﴿ وَمِنْهُمْ مَّنْ عٰهَدَ اللهَ لَئِنْ اٰتَانَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُوْنَنَّ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ . فَلَمَّآ اٰتَاهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ بَخِلُوْا بِهٖ وَتَوَلَّوْا وَّهُمْ مُّعْرِضُوْنَ . فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِيْ قُلُوْبِهِمْ إِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهٗ بِمَا أَخْلَفُوا اللهَ مَا وَعَدُوْهُ وَبِمَا كَانُوْا يَكْذِبُوْنَ ﴾ . (١)

ترجمه : په دې (منافقينو) كې بعضې خلق داسې دي چې د الله تعالى سره يې دا وعده كړې وه چې '' كه چيرته الله تعالى مونږ ته په خپل فضل سره ډير مال راكړي نو مونږ به يې ضرور صدقه كړو (يعنې زكوة ، خيرات او نور حقوق به ورنه اداء كړو (٢)) ، او د نيكانو خلقو نه به شو (نيک نيک كارونه به ورباندې كوو) '' .

---

(١) التوبة آيت ٧٥ تا ٧٨ .

(٢) والمرادُ بالتّصدق : قيل إعطاء الزكوة الواجبة . ومابعده إشارة إلى فعل سائر اعمال البرّ من صلة الأرحام ونحوها . وقيل : المراد بالتّصدق إعطاء الزكوة وغيرها من الصّدقات . وما بعدها إشارة الى الحجّ على ما روى عن ابن عباس رضى الله عنهما . تفسير روح المعاني جز ١٠ ص ٣٦٥ .

پس کله چې الله تعالی دوی ته د خپل فضل نه (ډیر مال) ورکړو نو په دې کې یې بُخل وکړو (یعنی فرضي زکوة یې ور نه کړو (۱))، او (د خپلې وعدې نه) واوړیده، او دوی مخ اړوونکي (اِنکار کوونکي) دي.

نو الله تعالی ددې په سزا کې د دوی په زړونو کې داسې نِفاق واچول چې د الله ﷻ سره دملاقات (یعنی د قیامت) د ورځې پورې به (د دوی په زړونو کې) قائم وي. دا (سزا) ددې د وجې نه ده چې دوی: الله ﷻ سره کومه وعده کړې وه دوی د هغې وعدې مخالفت وکړو، او په سبب ددې سره چې دوی به دروغ ویل.

کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د ثعلبه په باره کې درې (۳) ځله يَا وَيْحَ ثَعْلَبَةَ وویل، نو په دې مجلس کې د ثعلبه په خپلوانو کې یو کس ناست ؤ، هغه چې دا خبره واوریده نو په سفر راووت، او ثعلبه پسې ورغی، ډیر یې ملامته کړو او ورته وې ویل: اې ثعلبه په تا افسوس دی، الله تعالی ستا په باره کې آیتونه نازل کړي. ثعلبه چې دا واوریده نو د ځان سره اُوبونګیده او مدینې منورې ته روان شو، (کله چې راغی نو) نبي علیه السلام ته یې وویل: زما صدقه قبوله کړه. پیغمبر علیه السلام ورته وفرمایل:

إِنَّ اللهَ مَنَعَنِيْ أَنْ أَقْبَلَ مِنْكَ صَدَقَتَكَ.

الله تعالی زه ستا د صدقې (زکوة) اخیستو نه منع کړې یم.

ددې په اَوریدو ثعلبه (صرف د خلقو د بَدنامۍ نه د بچ کیدو د پاره (۲)) په خپل سَر باندې خاورې اَچولې. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل:

هٰذَا عَمَلُكَ، قَدْ أَمَرْتُكَ فَلَمْ تُطِعْنِيْ.

دا خو ستا خپل عمل دی، ما خو تا ته حکم وکړو خو تا زما تابعداري اونه کړه. (لهذا اوس ستا زکوة نشي قبلولی).

(۱) بَخِلُوْا بِهٖ: ای مَنَعُوْا حَقَّ اللهِ تَعَالٰی مِنْهُ. تفسیر روح المعاني جز ۱۰ ص ۴٦۵.

(۲) نبي علیه السلام ته د وحي په ذریعه دا معلومه شوې وه چې د ثعلبه پښیمانتیا او توبه د اخلاص نه ده، بلکه په زړه کې یې اوس هم منافقت شته، او صرف مسلمانانو ته دهوکه ورکول غواړي نو ځکه یې نبي علیه السلام دده زکوة قبول نه کړو. معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفیع رحمه الله.

ثعلبه خپل کورته واپس لاړ. ددې نه یو څو ورځې پس رسول الله ﷺ وفات شو.

کله چې حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه خلیفه شو نو دې راغی او حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه ته یې زکوة راوړو، او ورته وې ویل چې زما زکوة قبول کړه، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه ورته وویل: کله چې د تا نه رسول الله ﷺ قبول نه کړو نو زه یې څنګه قبول کړم.

څه وخت پس کله چې حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه وفات شو او حضرت عمر رضی الله عنه خلیفه شو نو ده ته یې زکوة راوړو، او ورته وې ویل: چې زما دا زکوة قبول کړه. ده ورته وویل: کله چې ستا زکوة رسول الله ﷺ او حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه نه دې قبول کړې نو زه یې څنګه قبول کړم؟

د حضرت عمر رضی الله عنه د وفات نه پس حضرت عثمان رضی الله عنه خلیفه شو، ده ته یې زکوة راوړو، او ورته وې ویل چې دا قبول کړه. ده ورته وویل:

کله چې د تا نه دا زکوة نبي علیه السلام، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه او حضرت عمر رضی الله عنه نه دې قبول کړې نو زه یې څنګه قبول کړم؟

بیا دا ثعلبه د حضرت عثمان رضی الله عنه په دورِ خلافت کې مړ شو. (۱)

﴿ **نوټ**: ددې موضوع متعلق فقهي مسائل په مخکینۍ موضوع '' د زکوة اَهمیت، فضیلت او اَحکام '' کې تیر شوي، هلته یې اوګوره ﴾.

(۱) تفسیر ابن کثیر ج۳ ص ۴۱۶ التوبة آیت ۷۵، تفسیر مظهري ج۴ ص ۲۷۰، تفسیر طبري ج۵ ص ۴۰۵۵، تفسیر زاد المسیر ج۲ ص ۲۸۲، تفسیر کشاف ج۲ ص ۲۷۸، تفسیر روح المعاني جز ۱۰ ص ۳۶۴، تفسیر مدارک ج۱ ص ۵۰۹، تفسیر خازن ج ۲ ص ۲۶۳، صفوة التفاسیر ج ۱ ص ۵۱۳، تفسیر حقاني ج۳ ص ۲۵۶، معارف القرآن لمولانا ادریس کاندهلوي ج۳ ص ۴۹۳، معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفیع رحمه الله التوبة آیت ۷۵. ددینه علاوه نورو مفسرینو هم رانقل کړی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ إِنَّ الْمُصَّدِّقِيْنَ وَالْمُصَّدِّقٰتِ وَأَقْرَضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضٰعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيْمٌ ﴾

الحديد آيت ۱۸ .

د صدقې ورکولو اَهميت ، فضيلت او فوايد

تاَليف :

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدیٰ عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

د صدقې ورکولو اهميت ، فضيلت او فوايد

اَلْحَمْدُ لِحَضْرَةِ الْجَلَالَةِ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ الرِّسَالَةِ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهِ الَّذِيْنَ هُمْ أَهْلُ الْفَضْلِ وَالْعَدَالَةِ .

أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ إِنَّ الْمُصَّدِّقِيْنَ وَالْمُصَّدِّقٰتِ وَأَقْرَضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضٰعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيْمٌ ﴾.(١)

وَقَالَ تَعَالٰى : ﴿ وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴾ .(٢)

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : مَا مِنْ يَوْمٍ تُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيْهِ إِلَّا وَمَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُوْلُ أَحَدُهُمَا : اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا ، وَيَقُوْلُ الْآخَرُ : اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا .(٣)

صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ .

د فرائضو سره د نفلي عباداتو ذخيره ساتل

محترمو مسلمانانو ورونو ! په دې کې هيڅ شک و شُبهه نشته چې زکوة ورکول خو په هر صاحبِ نصاب باندې فرض دي ، خو ليکن موقع په موقع نفلي صدقات ، خيراتونه او د خير په کارونو کې خپل مال خرچ کول هم بهترين عبادت دی ، نو ځکه د هر انسان د پاره په کار دي چې دې د فرائضو سره سره د نفلي عباداتو ذخيره هم د ځان سره او ساتي ، د دې د پاره

(١) الحديد آيت ١٨ .

(٢) الحشر آيت ٩ .

(٣) رواه البخاري في الزكاة ٢٣١ ، (١٤٢/٢) ، ومسلم في الزكاة ٥٧ . وفي رواية : عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ﷺ : أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ : مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ قَطُّ إِلَّا (بعث) بِجَنْبَيْهَا مَلَكَانِ يُنَادِيَانِ : اَللّٰهُمَّ مَنْ أَنْفَقَ فَأَعْقِبْهُ خَلَفًا . وَمَنْ أَمْسَكَ فَأَعْقِبْهُ تَلَفًا . رواه احمد وابن حبان والحاكم ، وقال صحيح الاسناد ، قال في مجمع الزوائد (٢٥٥/١٠) ، رواه احمد والطبراني في الكبير والاوسط ، ورواه المنذري في الترغيب ١١٨/٢ .

چې که چيرته د قيامت په ورځ دده په فرائضو کې څه کمې يا نقصان راشي نو هغه به په دې نوافلو سره پوره کړې شي . (۱)

علامه سيوطي رحمه الله په "مرقاة الصّعود" کې نقل کړي چې اويا (۷۰) نوافل د يو فرض په ځای قائميدې شي .

لهذا که چيرته يو کس فرضي زکوة ورکوي نو ددې سره سره دې نفلي صدقات او خيرات هم ورکوي ، ددې د پاره چې که چيرته دده په زکوة کې څه کوتاهي راغلې وي نو هغه کوتاهي او کمې به په دې صدقې سره پوره کړې شي .

مثال : په دُنيا کې که مونږ اوګورو چې څوک عدالت يا قاضي ته خپله فيصله وړي نو دده چې څومره خرچه کيږي د هغې نه زياتې روپۍ د ځان سره احتياطًا واخلي چې هسې نه ضرورت ورته راشي .

دغه شان انسان هم چې د الله ﷻ عدالت ته د عباداتو او زکوة د حساب د پاره پيش کيږي نو دده دپاره هم د نوافلو او صدقاتو ذخيره په کار ده چې که په فرائضو کې څه کمې راشي هغه به په دې نوافلو او صدقاتو سره پوره کړې شي .

د فرضي زکوة نه علاوه نور مالي حقوق

بل دا چې په بعضو خاصو حالاتو کې په مالدار انسان باندې د فرضي زکوة نه علاوه نور مالي حقوق هم باقي پاتې وي ، لکه مثلا يو سړي فرضي زکوة پوره اداء کړی ليکن اوس ورته معلومه شوه چې دده په ګاونډ کې په يو غريب باندې سخته ولږه ده ، يا دده په نزدې خپلوانو کې څوک ډير محتاج دی ، يا يو شريف مصيبت زده مسافر ده ته راغې او دې مسافرِ

(۱) لکه دا مضمون په يو حديث مبارک کې هم ذکر شوی ، د ابوداود شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي : إِنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الصَّلٰوةُ . يَقُوْلُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمَلَائِكَتِهِ : " أُنْظُرُوْا فِيْ صَلٰوتِهِ . أَتَمَّهَا أَمْ نَقَصَهَا " فَيَنْظُرُوْا . فَإِنْ كَانَتْ كَامِلَةً كُتِبَتْ كَامِلَةً . وَإِنْ كَانَ انْتُقِصَ مِنْهَا شَيْءٌ قَالَ : " أَكْمِلُوْا لِعَبْدِيْ فَرِيْضَتَهُ مِنْ تَطَوُّعِهِ " ثُمَّ تُؤْخَذُ الْأَعْمَالُ عَلٰى قَدْرِ ذٰلِكَ . ابوداود ج۴ ص ۲۱۳ حديث ۲۵۹۰ ، سنن ابن ماجه ج۱ ص ۴۵۸ باب ما جاء في اوّل ما يحاسب به العبدُ الصلوة حديث ۱۴۲۵ ، سنن الترمذي ج۱ ص ۵۲۵ حديث ۴۱۳ باب ما جاء انّ اول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلوة .

ته فوري د مدد ضرورت وُ ، نو په دې صورتونو کې په دې مالدار باندې د دې ضرورتمند مدد کول لازمي دي ، او د دې صرف د فرضي زکوة په اداء کولو نه خلاصيږي. (١)

رسول الله صلى الله عليه وسلم هم همدا خبره بيان کړې ، او په دليل کې يې د قرآن مجيد آيت ذکر کړی ، نبي ﷺ فرمايي :

إِنَّ فِي الْمَالِ لَحَقًّا سِوَى الزَّكٰوةِ ثُمَّ تَلَا :﴿ لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوْهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتٰبِ وَالنَّبِيّٖنَ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ وَالسَّآئِلِيْنَ وَفِي الرِّقَابِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ ... ﴾. (٢) ، (٣)

بيشکه په مال کې د زکوة نه علاوه هم (د الله ﷻ) حق شته ، بيا نبي عليه السلام دا آيتِ مبارکه تلاوت کړو ، الله تعالى فرمايي :

ترجمه : نيکي صرف دا نه ده چې تاسو خپل مخونه مشرق او مغرب طرف ته وګرځوی بلکه (لويه او) اصل نيکي خو داده چې څوک ايمان راوړي په الله تعالى ، په ورځ د آخرت ، په فرښتو ، په کتابونو او پيغمبرانو باندې ، او ورکوي مال د الله تعالى په محبت کې خپلو (حاجتمندو) خپلوانو ته ، يتيمانو ته ، مسکينانو ته ، مسافرو ، او (محتاجو) سوال کوونکو ته ، او د غلامانو په خلاصولو کې ، او د لمونځ پابندي کوي او زکوة ورکوي . . .

فايده : په دې آيت کې د نيکۍ په کارونو کې د ايمان نه روستو د يتيمانو ، مسکينانو ، مسافرو او نورو حاجتمندو طبقو سره د مالي امداد ذکر دی ، او بيا وروسته د لمانځه او زکوة حکم دی . معلومه شوه چې دا دلته د حاجتمندو د ضرورت پوره کولو کوم ذکر دی دا د فرضي زکوة نه علاوه دی ، ځکه د فرضي زکوة تذکره خو مستقلا ذکر ده ، او د ضرورتمندو مالي امداد کولو ذکر مستقلاً دی .

---

(١) معارف القرآن البقره في ضمن آيت ١٧٧ ، معارف الحديث ج۴ ص ٣٢٣ کتاب الزکوة .

(٢) البقرة ايت ١٧٧ :

(٣) اخرجه الترمذي ، وابن ماجه ، والدارمي ، مشکوة باب فضل الصدقة حديث ٢٦ کتاب الزکوة .

مسئله : ددینه دا مسئله معلومه شوه چې د انسان غاړه صرف په دې نه خلاصیږي چې دّې خالصه فرضي زکوة ورکړي او نور ګني دده په ذمه هیڅ حقوق نشته ، بلکه د زکوة اداء کولو نه روستو هم په خاصو حالاتو کې د انسان په ذمه د ضرورتمند و امداد کول لازمي دي.

البته صرف دومره خبره ده چې د زکوة د پاره يو خاص قانون دی چې د هغې مطابق زکوة ورکول په هر حالت کې فرض او ضروري دي ، او دا نور مالي حقوق په انسان باندې په خاصو حالاتو کې فرض دي، یعنی که چیرته ضرورت وُ نو په ده امداد کول فرض دي ، او که ضرورت نه وُ نو په ده هم فرض نه دي . (۱)

اګر چې په احادیثو کې دا مضمون شته چې کله يو سړی زکوة ادا کړي نو ده د مال فرضي حقوق اداء کړه . (۲) د زکوة نه علاوه باقي نوره ییا دنوافلو درجه ده . ددې وجې نه د جمهورو علماؤ او ائمه اربعه وُ دا مذهب دی چې په مال کې بَحیثیتِ مال د زکوة نه علاوه بل شی واجب نه دی ، خو دنورو حیثیاتو د وجې ، یا په خاصو موقعو او خاصو حالاتو کې په ده باندې بیا هم وجوب شته ، لکه د خپلې بي بي او دوړو بچو نفقه ، یا چې يو کس د وَلږې یا تندې د لاسه مړ کیږي د هغه مدد کول .

امام غزالي رحمه الله په "اِحیاءُ العلوم" کې ذکر کړي چې د بعضې تابعینو مذهب دادی چې په مال کې د زکوة نه علاوه نور حقوق هم شته ، لکه دا مذهب د نخعي ، شعبي ، عطاء او مجاهد رحمهم الله دی .

---

(۱) معارف القرآن البقره آیت ۱۷۷ . امام قرطبي رحمه الله ددې پاس حدیث ذکر کولو نه روستو فرمایي : چې ددې حدیث باره کې اګر چې د بعضو علماؤ اقوال شته (چې بعضې ورته ضعیف وایي) خو د آیت نه پخپله هم د حدیث د مضمون تائید کیږي ، دې وایي : قلتُ والحديثُ وإنْ كان فيه مقال فقد دلّ على صحته معنى ما في الآية نفسها من قوله تعالى : ﴿وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَآتَى الزَّكٰوةَ﴾ . فذكر الزكوة مع الصلوة . وذلك دليل على أنّ المراد بقوله : ﴿وَآتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ﴾ ليس الزكاة المفروضة فإنّ ذلك كان يكون تكرارًا . والله اعلم . واتّفق العلماء على أنّه إذا نزلت بالمسلمين حاجة بعد اداء الزكوة فإنّه يجب صرف المال اليها . قال مالك رحمه الله يجب على النّاس فداء أسراهم وإن استغرق ذلك أموالهم . وهذا اجماع ايضًا . وهو يقوّي ما اخترناه . والموفق الإله . تفسير قرطبي ج۲ ص ۲۳۷ البقرة آيت ۱۷۷ .

(۲) نبي عليه السلام فرمايي : إِذَا أَدَّيْتَ الزَّكٰوةَ فَقَدْ قَضَيْتَ مَا عَلَيْكَ . رواه ابن حبان ، وابن خزيمه في صحيحهما ، والحاكم وقال صحيح الاسناد ، وكذا في الترغيب . کله چې تا زکوة ادا کړو نو په تا چې کوم واجب حق وُ هغه تا اداء کړو (ددینه علاوه نوره صرف د نوافلو درجه ده) .

د امام شعبي رحمه الله نه چا پوښتنه وکړه چې په مال کې د زکوة نه علاوه څه بل حق شته ؟ هغه ورته وویل : آو ـ او بیا یې د قرآن مجید دا آیت تلاوت کړو : ﴿وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ....﴾

د شریعت ، اخلاقو او انساني همدردۍ خبره

بل دا چې دا د شریعت ، اَخلاقو او انساني همدردۍ هم خلاف ده چې یو کس خو دې د ډیر مال و دولت د وجې په عیش و عشرت ، او خواهشاتو کې اَخته وي ، د خپل آرام و راحت دپاره دې بِلډنګونه او آسباب برابروي ، سره زَر ، سپین زَر او مال و دولت دې جمع کوي ، او بل طرف ته دده یو مسلمان ورور د اُوچې دوډۍ محتاج وی ، د هغه بچي د وَلږې او تَندې د لاسه مړه کیږي ، دده په ګاونډ کې کنډې ، یتیمان ، محتاج او فقیران اُوسیږي ، او دا مالدار سره د قدرته د دوی سره هیڅ امداد نه کوي ، بلکه صرف د خپل مال په زیاتولو کې لګیا وی ، نو دا یقیني خبره ده چې دا د شریعت ، او انساني همدردۍ خلاف خبره ده .

لهذا د فرضي زکوة نه علاوه په نورو موقعو کې هم خپل حلال مال لږول ضروري دي .

بل دا چې لکه څرنګ چې په فقیر او مسکین باندې دا فقر یو امتحان دی چې آیا دې پرې صبر کوي او که نه ؟ نو دغه شان د مالدار د پاره دا مال هم یو امتحان دی چې آیا دا په دې مال کې فرضي حقوق اداء کوي او که نه ؟

د صدقې ترغیب او برکات

دغه وجه ده چې په قرآن کریم او احادیثو کې د صدقې ورکولو ډیر فضیلت بیان شوی ، او رسول الله صلی الله علیه وسلم هم خپل امت ته د صدقې ورکولو ډیر ترغیب ورکړی.

۱ . الله تعالی فرمایي :

﴿إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ﴾ (۱)

(۱) الحدید آیت ۱۸ . همدا مضمون د قرآن مجید په نورو آیتونو کې هم ذکر دی لکه د سورة بقرة آیت ۲۴۵ ، سورة تغابن آیت ۱۷ .

ترجمه: بېشکه صدقه ورکوونکي سړي او صدقه ورکوونکې ښځې، او څوک چې الله ﷻ ته په ښه شان سره قرض ورکوي (يعنې د الله ﷻ د رضا د پاره په اِخلاص سره صدقه ورکوي(۱)) نو دوی ته به ددې صدقې ثواب دوچند کولې شي، او د دوی د پاره اَجر د عزت (يعنې جنت) دی.

۲. بل ځای الله رب العزت فرمايي:

﴿مَنْ ذَا الَّذِيْ يُقْرِضُ اللهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيْمٌ﴾. (۲)

ترجمه: څوک دی چې الله ﷻ ته په ښه شان قرضه ورکړي (يعنې په اخلاص سره داسې صدقه ورکړي چې بې اِحسانه او بې رِيا وي (۳)) نو الله تعالى به دا ده د پاره څو څو چنده زيات کړي، او ده د پاره لوی اَجر دی.

فايده: الله ﷻ خو صَمد او بې نيازه ذات دی د چا د قرضې محتاج نه دی، خو دلته مطلب دا دی چې څوک د الله ﷻ د رضا د پاره يو فقير، مسکين او ضرورتمند ته صدقه ورکړي نو دا ګويا ددې انسان د الله ﷻ سره اَمانت شو، ددې اَجر به ورکوي، لکه څرنګه چې سړې چاته قرض ورکړي او هغه يې ده ته بيا واپس کوي. (۴)

---

(۱) ﴿وَأَقْرَضُوا اللهَ قَرْضًا حَسَنًا﴾ بالصدقة والنفقة في سبيل الله. قال الحسن: كُلُّ ما في القرآن مِنَ القرضِ الحَسَنِ فهو التَّطَوّعُ. وقيل: هو العملُ الصَّالِحُ مِنَ الصَّدقةِ وغيرها مُحْتَسِبًا صادقًا. ﴿وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيْمٌ﴾ يعني الجنة. تفسير قرطبي ج۱۷ ص ۲۱٦ الحديد آيت ۱۸./ ﴿وَأَقْرَضُوا اللهَ قَرْضًا حَسَنًا﴾ صدقةً مقرونةً بِالاخلاص إبتغاء مرضاة الله بِلا منٍّ ولا أذى، ولا إرادة جزآء من المحتاج المعطي. تفسير منير ج ۱۴ ص ۳۲۹ الحديد آيت ۱۸..

(۲) الحديد آيت ۱۱.

(۳) ﴿قَرْضًا حَسَنًا﴾ اى صدقةً محتسبًا مِنْ قلبه بِلَا مَنٍّ وَلَا أَذًى، وَالقَرْضُ الحَسَنُ: أن يكونَ المُتَصَدِّقُ صادق النية طيب النفس يَبتغي به وجهَ الله، دُونَ الرِّياء والسُّمعةِ، وأَنْ يكونَ مِنَ الحَلَالِ. تفسير قرطبي ج ۱۴ ص ۲۰۸ الحديد آيت ۱۱.

(۴) سُمّي الصّدقةُ قرضًا لانّ القرضَ أخرج لاسترداد البدل. اى مَنْ ذَا الَّذِيْ يُنْفِقُ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ حتّى يبدله الله بِالْأَضْعَافِ الكثيرةِ. تفسير قرطبي ج۱۷ ص ۲۰۸ الحديد آيت ۱۱.

د حضرت ابوالدحداح ﷺ واقعه :

حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ فرمايي : چې کله دا آيت ﴿مَنْ ذَا الَّذِيْ يُقْرِضُ اللهَ قَرْضًا حَسَنًا... ﴾ نازل شو نو حضرت ابوالدحداح ﷺ عرض وکړو : اې د الله ﷺ رسوله ! زما مور او پلار دې په تاسو قربان وي ، آيا يقيني الله ﷺ د مونږ نه قرض غواړي ؟ حالانکه د هغه قرض ته هيڅ حاجت نشته ، نبي ﷺ وفرمايل : آو . الله تعالى دا غواړي چې ددې په ذريعه تاسو جنت ته داخل کړي .

ابوالدحداح ﷺ ددې په اوريدو سره وويل : اې د الله تعالى رسوله ! لاس راوړاندې کړئ، هغوی لاس وَروړاندې کړو ، نو ابوالدحداح ﷺ داسې وويل :

زه د قجورو د دوه ؤ باغونو مالِک يم ، ددينه بغير زما په مِلک کې بل څه نشته ، زه خپل دغه دواړه باغونه الله تعالى ته قرض ورکوم .

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : چې يو د الله تعالى په لار کې وقف کړه ، او بل د خپل بال بچ د ژوند ضرورياتو د پاره ځان سره اوساته .

ابوالدحداح ﷺ وفرمايل : تاسو ګواه اوسئ ، په دې دواړو کې چې کوم ډير ښه باغ دی زه هغه د الله تعالى په لار کې خرچ کوم ، په کوم کې چې د قجورو شپږسوه (۶۰۰) اُونې دي .

نبي ﷺ وفرمايل : ددې په بدل کې به الله رب العزت تا ته جنت درکړي .

ابوالدحداح ﷺ خپل کورته راغی ، او خپلې بي بي رضی الله عنها ته يې ددې خبر ورکړو، نو هغه هم د ابوالدحداح ﷺ په دې ډيرې بهترينې سودا کولو سره ډيره خوشحاله شوه .

رسول الله ﷺ وفرمايل :

كَمْ مِنْ عِذْقٍ رَدَاحٍ . وَدَارٍ فَيَاحٍ لِأَبِي الدَّحْدَاحِ .

څومره ډيرې د قجورو ميوه دارې غټې اونې ، او څومره پراخه محلونه (دجنت) د ابوالدحداح ﷺ د پاره تيار دي . (۱)

۳ . رسول الله ﷺ فرمايي : قَالَ اللهُ تَعَالَى : أَنْفِقْ يَا ابْنَ آدَمَ أُنْفِقْ عَلَيْكَ . (۲)

ﻫـ

---

(۱) معارف القرآن البقرة آيت ۲۴۵ . تفسير قرطبي واله ددې شانِ نزول داسې بيانوي : لمّا نزل : ﴿ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللهَ قَرْضًا حَسَنًا ... ﴾ قالَ ابوالدّحداح فداک أبي و أمي يا رسول الله ! إنّ الله يستقرضنا وهو غنيٌّ عن القرض؟ قال : نعم " يريدُ أنْ يدخلكم الجنّة به " . قال : فإنّي أقرضتُ ربّي قرضًا يضمن لي به ولِصِبْيَتِي الدّحداحة معي الجنة؟ قال : نعم . قال : فناولني يدک . فناوله رسول الله ﷺ يده . فقال : إنّ لي حديقتَين إحداهما بالسّافلة والأخرى بالعالية . واللهِ لَا أملكُ غيرها . قد جعلتُهما قرضًا لله تعالى . قالَ رسول الله ﷺ : " إجعل إحداهما لله والأخرى دعها معيشة لک ولعيالک " . قال : فأُشهدک يا رسول الله أنّي قد جعلتُ خيرَهما لله تعالى ، وهو حائطٌ فيه ستمائة نخلة . قال : إذًا يجزيک الله به الجنّة . فانطلق أبوالدحداح حتّى جاء أمّ الدحداح وهي مع صبيانها في الحديقة تدور تحت النخل فأنشأ يقول :

هَدَاکِ رَبِّي سُبُلَ الرّشادِ * الى سَبِيْلِ الخَيْرِ وَالسَّدَادِ
بِيني من الحائط بالوِدادِ * فقد مضى قرضًا الى التَّنادِ
أقرضْتُه الله على اعتمادي * بالطَّوْعِ لَا مَنٍّ وَلَا ارْتِدَادِ
إلّا رَجَاءَ الضِّعف في المَعاد * فَارْتَحِلِي بالنفس والاولادِ
وَالبِرّ لاشکّ فخَيْرُ زادِ * قَدَّمَه المرءُ إلى المعادِ .

قالت أمّ الدحداح : رَبِحَ بَيْعُکَ . بَارَکَ اللهُ لَکَ فيما اشتريتَ . ثُمَّ أجابَتْه أمّ الدحداح وأنشأتْ تقول :

بشَّرَکَ اللهُ بخَيْرٍ وفَرَحْ * مِثْلُکَ اذّى مالديه ونَصَحْ
قد مَتَّعَ الله عيالي وَمَنَحْ * بالعَجوة السّوداءِ وَالزَّهْوِ البَلَحْ
وَالعبدُ يسعى وله ما قد كَدَحْ * طولَ الليالي وعليه مَا اجْتَرَحْ .

ثم أقبلتْ أمّ الدحداح على صبيانها تُخرج ما في أفواههم وتنفض ما في أكمامهم حتى أفضت الى الحائط الآخر . فقال النبي ﷺ : كَمْ مِنْ عِذْقٍ رَدَاحٍ . وَدَارٍ فَيَاحٍ لِأَبِي الدَّحْدَاحِ . تفسير قرطبي ج۳ ص ۲۲٦ البقرة آيت ۲۴۵ ، واخرجه عبدالرزاق في تفسيره ۳۰۷ ، وابن جرير الطبري ۵٦۲۱ مختصرا عن زيد بن اسلم .

(۲) هذا الحديث اخرجه البخاري في صحيحه في كتاب التفسير ، تفسير سورة هود باب " وكان عرشه على الماء " رقم (۴٦۸۴) ومسلم باب الحث على النفقة وتبشير المنفق بالخلف ۲۲۸۳ / ۳٦ (۹۹۳) ، والترمذي في جامعه في كتاب تفسير القرآن رقم (۳۰۴۵) ، وابن ماجه في سننه في المقدمة رقم (۱۹۷) ، واحمد في مسنده (۲ : ۲۴۳ ، ۳۱۳) . وَفِي رِوَايَةٍ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اللهَ قَالَ لِيْ أَنْفِقْ أُنْفِقْ عَلَيْكَ . مسلم باب الحث على النفقة (۲۲۸۴ / ۳۷) .

حديث قدسي دی الله تعالی فرمايي : اې د آدم ځويه ! ته (زما په ضرورتمندو بندګانو باندې) خرچ کوه زه به په تا باندې خرچ کوم (يعنی د خپلو خزانو نه به تاته درکوم).

فايده : ګويا دا الله ﷻ د طرفه دا ضمانت دی چې څوک په محتاجو او ضرورتمندو باندې خرچ کوي نو الله تعالی به دوی ته د خپلو غيبي خزانو نه ورکوي.

او دا په معاشره کې مونږ ګورو چې څوک هم په فراخ دلۍ سره د ضرورت په ځايونو کې خرچ کوي نو الله تعالی هماغه شان ده ته د بلې لارې نه فراخه ورکوي . الله رب العزت فرمايي : ﴿وَمَآ أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ﴾(۱) ترجمه : او څه چې تاسو (د الله ﷻ په لاره کې) خرچ کوئ نو هغه به درته بدله درکوي.

۴ . يو کرت رسول الله ﷺ صحابه کرامو ته وفرمايل :

أَيُّكُمْ مَالُ وَارِثِهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ ؟

په تاسو کې څوک داسې دی چې هغه ته د وارث مال د خپل مال نه ډير خوښ دی ؟

صحابه کرامو ورته وفرمايل :

يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ .

په مونږ کې خو هيڅ څوک داسې نشته ، بلکه هر کس ته خپل مال زيات خوښ دی .

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل :

فَإِنَّ مَالَهُ مَا قَدَّمَ . وَمَالُ وَارِثِهِ مَا أَخَّرَ .(۲)

بيشکه د انسان خپل مال هغه دی چې ده د خپل ځان نه مخکې وليږل (يعنی صدقه يې کړو او د آخرت ذخيره يې جوړه کړه) ، او د وارث مال هغه دی کوم چې ده روستو پريښود .

يعنی د انسان خپل مال هغه دی چې ده د الله ﷻ د رضا دپاره صدقه کړو نو دا به ده په کار راشي ، او کوم چې ده نه پاتې شو نو دا خو بيا د ده د وارثانو مال دی .

---

(۱) سورة سبا آيت ۳۹ .

(۲) رواه احمد ۱ / ۳۸۲ ، والبخاري في الزكاة ۸ / ۱۸۶ وجز ۸ ص ۹۳ حديث ۶۴۴۲ باب مَا قَدَّمَ من ماله فهو لَهُ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳۳ .

بايد هر مسلمان صدقه ورکړي

د بخاري شريف حديث دی ، نبي عليه السلام فرمايي :

عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ.

(د نعمتِ الهي پيشِ نظر) په هر مسلمان صدقه ورکول لازمي دي .

صحابه کرامو (دې اوريدو سره) عرض وکړو : که دچا سره د صدقې ورکولو دپاره هيڅ شی نه وي (نو هغه به څه کوي ؟) نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

فَلْيَعْمَلْ بِيَدَيْهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ .

داسې سړي له په کار دي چې هغه د خپلو لاسونو په ذريعه مال اوګټي ، خپل ځان ته هم فايده اورسوي ، او نورو ته صدقه هم ورکړي .

صحابه کرامو عرض وکړو : که دا کس ددې طاقت هم نه لري ، او محنت ، مزدوري هم نشي کولی (نو بيا به څه کوي ؟) .

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : فَيُعِيْنُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوْفَ .

دا کس دې د غمجن او پريشان حاله سړي څه کار وکړي او د هغه مدد دې وکړي (چې دا هم يو قِسم صدقه ده) .

صحابه کرامو بيا عرض وکړو : که دا هم نشي کولی (نو بيا به څه کوي ؟) . نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

فَيَأْمُرُ بِالْخَيْرِ. ده له په کار دي چې خلقو ته د نيکۍ حکم وکړي .

صحابه کرامو عرض وکړو : که يو کس دا هم نشي کولی ؟ پيغمبر ﷺ ورته وفرمايل :

فَيُمْسِكُ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهُ لَهُ صَدَقَةٌ. (۱)

---

(۱) قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ . قَالُوْا : فَإِنْ لَّمْ يَجِدْ قَالَ : فَلْيَعْمَلْ بِيَدَيْهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ . قَالُوْا فَإِنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ اَوْ لَمْ يَفْعَلْ ، قَالَ : فَيُعِيْنُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوْفَ . قَالُوْا : فَإِنْ لَّمْ يَفْعَلْهُ ؟ قَالَ : فَيَأْمُرُ بِالْخَيْرِ . قَالُوْا : فَإِنْ لَّمْ يَفْعَلْ ؟ قَالَ : فَيُمْسِكُ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهُ لَهُ صَدَقَةٌ . رواه البخاري ومسلم ، مشكوة باب فضل الصدقة الفصل الاول حديث ۸ .

ده له په کار دي چې خپل ځان د تکليف رسولو نه منع کړي (يعنى په خپل لاس او ژبې سره بل چاته تکليف اونه رسوي ، او که وَس يې کيږي نو بل کس دې هم نورو خلقو ته د تکليف رسولو نه منع کړي) ځکه دا کار هم دده دپاره صدقه ده (يعنى ده ته به په دې سره هم دصدقې ثواب حاصليږي) .

فايده : ددې حديث نه معلومه شوه چې په انسان باندې د الله ﷻ دومره نعمتونه دي چې که په چا باندې زکوة فرض نه وي نو بيا هم ده له په کار دي چې څه نا څه صدقه ورکوي ، اوس که مال و دولت ورسره بالکل نه وي نو مزدوري دې وکړي په خپل ځان دې هم خرچ کړي او صدقه دې هم ورنه ورکړي ، او که دا هم نشي کولی نو د يو پريشان حاله کس خدمت دې په لاس خپو وکړي ، او که دا هم نشي کولی نو په ژبه دې خدمت وکړي او خلقو ته دې د نيکی حکم وکړي ، ورنه کم از کم دې نورو ته ضرر نه رسوي .

ددې حديث رُوح او خاص پيغام دادی چې : هر مسلمان که هغه مالدار وي او که غريب ، که طاقتور وي او که کمزورې نو څه نا څه طريقې سره دې د حاجتمند و مدد وکړي ، که هغه د مال په ذريعې سره وي ، يا د خدمت په ذريعې سره ، يا هغه سره د اِحسان په ذريعې سره.(۱)

د صدقې ورکولو فوايد

زمونږ په شريعت کې د صدقې ورکولو دومره فضايل او فوايد بيان شوي دي چې د هغې ټولو بيانول ډير ګران دي ، خو زه به درته صرف يو څو غټ فوايد بيان کړم :

د صدقې په وجه په مال کې برکت او پاکوالی راځي

د صدقې اوله فايده داده چې ددې په وجه د انسان په مال کې برکت پيدا کيږي او مال ورسره صفا کيږي .

۱. الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴾ .(۲)

---

(۱) معارف الحديث ج۳ ص ۳۲۵ .

(۲) سورة سبا آيت ۳۹ .

ترجمه : او څه چې تاسو (د الله ﷻ په لاره کې) خرچ کوئ، نو هغه به ددې بدله درکوي، او هغه ډیر ښه رزق ورکوونکې دی .

۲ . بل ځای الله ﷻ فرمايي :

﴿ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴾ . (۱)

ترجمه : او تاسو چې کوم مال خرچ کوئ هغه به درته (په دُنيا او آخرت کې) پوره پوره واپس درکړې شي ، او په تاسو به ظلم نشي کولی .

۳ . د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

مَا مِنْ يَوْمٍ تُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا وَمَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا : اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا . وَيَقُولُ الْآخَرُ : اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا . (۲)

په هره ورځ د سهر په وخت کې دوه (۲) فرښتې راکوزيږي ، او په هغې کې يوه فرښته (: سخي د پاره) دا دُعا کوي : يا الله ! څوک چې (د خير په کارونو کې) خرچ کوي هغه ته ددې بَدله ورکړه (يعنی په دُنيا کې يې مال زيات کړه ، او آخرت کې ورته ددې ثواب ورکړه (۳))

۴ . په يو روايت کې دا حديث داسې ذکر دی ، نبي عليه السلام فرمايي :

---

(۱) البقرة آيت ۲۷۲ .

(۲) رواه البخاري فی الزكاة ۲۳۱ ، (۲ / ۱۴۲) ، ومسلم فی الزكاة ۵۷ . وفي رواية : عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رضی الله عنه : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ قَطُّ إِلَّا (بعث) بِجَنْبَيْهَا مَلَكَانِ يُنَادِيَانِ : اَللّٰهُمَّ مَنْ أَنْفَقَ فَأَعْقِبْهُ خَلَفًا . وَمَنْ أَمْسَكَ فَأَعْقِبْهُ تَلَفًا . رواه احمد وابن حبان والحاكم ، وقال صحيح الاسناد ، قال في مجمع الزوائد (۱۰ / ۲۵۵) ، ورواه احمد والطبراني في الكبير والاوسط ، ورواه المنذري في الترغيب ۲ / ۱۱۸ .

(۳) خَلَفًا : اى عِوَضًا عَظِيمًا . وَهُوَ الْعِوَضُ الصَّالِحُ . أَوْ عِوَضًا فِي الدُّنْيَا وَبَدَلًا فِي الْعُقْبٰى . لقوله تعالى : ﴿ وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴾ . سورة السبا آيت ۳۹ . قال الحافظ : أَمَّا الْخَلَفُ فَإِبْهَامُهُ أَوْلٰى . لِيَتَنَاوَلَ الْمَالَ وَالثَّوَابَ وَغَيْرَهَا . فتح الملهم ج۵ ص ۷۵ .

إِنَّ مَلَكًا بِبَابٍ مِّنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ يَقُوْلُ : مَنْ يُّقْرِضُ الْيَوْمَ يُجْزَ غَدًا ، وَ مَلَكٌ بِبَابٍ آخَرَ يَقُوْلُ: اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا ، وَأَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا . (۱)

بيشکه د جنت په دروازو کې په يوه دروازه باندې يوه فرښته دا اعلان کوي " څوک چې نن قرض ورکړي (يعنی دالله ﷻ په لاره کې مال خرچ کړي) نو سبا (د قيامت په ورځ) به ددې بدله ورکړې شي " او يوه فرښته په بله دروازه باندې دا دُعا کوي : يا الله ! خرچ کوونکي ته ددې ښه بدله ورکړې ، او منع کوونکي (بخيل) ته بربادي ورکړې (يعنی د هغه مال بې برکته او ضائع کړې) .

واقعه :

۵ . په مسلم شريف کې يوه واقعه ذکر ده ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

بَيْنَا رَجُلٌ فِيْ فَلَاةٍ مِّنَ الْأَرْضِ فَسَمِعَ صَوْتًا فِيْ سَحَابَةٍ إِسْقِ حَدِيْقَةَ فُلَانٍ . فَتَنَحَّى ذٰلِكَ السَّحَابُ فَأَفْرَغَ مَاءَهُ فِيْ حَرَّةٍ فَإِذَا شَرْجَةٌ مِّنْ تِلْكَ الشِّرَاجِ قَدِ اسْتَوْعَبَتْ ذٰلِكَ الْمَاءَ كُلَّهُ . فَتَتَبَّعَ الْمَاءَ . فَإِذَا رَجُلٌ قَائِمٌ فِيْ حَدِيْقَةٍ يُحَوِّلُ الْمَاءَ بِمِسْحَاتِهِ . فَقَالَ : يَا عَبْدَاللهِ ! مَا اسْمُكَ ؟ قَالَ (لَهُ) : فُلَانٌ . لِلْإِسْمِ الَّذِيْ سَمِعَ فِي السَّحَابَةِ . فَقَالَ لَهُ : يَا عَبْدَاللهِ ! لِمَ سَأَلْتَنِيْ عَنْ إِسْمِيْ ؟ قَالَ سَمِعْتُ فِي السَّحَابِ الَّذِيْ (هٰذَا) مَاؤُهُ (صَوْتًا) يَقُوْلُ : إِسْقِ حَدِيْقَةَ فُلَانٍ لِإِسْمِكَ . فَمَا تَصْنَعُ فِيْهَا ؟ قَالَ : أَمَّا إِذَا قُلْتَ هٰذَا فَإِنِّيْ أَنْظُرُ إِلٰى مَا يَخْرُجُ مِنْهَا فَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثِهِ . و اٰكُلُ أَنَا وَعَيَالِيْ ثُلُثًا . وَأَرُدُّ فِيْهِ ثُلُثَهُ . (۲)

---

(۱) رواه البخاري ومسلم وابن حبان ، الترغيب والترهيب ج۱ (۱/ ٦٣٥) . وفي رواية : إِنَّ مَلَكًا بِبَابٍ مِنْ أَبْوَابِ السَّمَاءِ يَقُوْلُ : مَنْ يُقْرِضُ الْيَوْمَ يُجْزَ غَدًا . وَمَلَكٌ بِبَابٍ آخَرَ يَقُوْلُ : اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا ، وَأَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا . رواه الطبراني وابن حبان ، ورواه احمد ۲ / ۳۰۵ ، والسيوطي في الدر ۱ /۳۱۳ ، والهندي في الكنز ۱۹۱۱۹ . د نبي عليه السلام حديث دی : ما أحسن عبد الصدقة إلا أحسن الله الخلافة على تركته . ذكره الزبيدي في الاتحاف (۴/ ۱٦٧) ، نزهة الناظرين ص ۱۹۸ كتاب الصدقة .

(۲) رواه مسلم ۲۲۸۸ ، واحمد ۲۹٦ ، والبيهقي ۴/ ۱۲۳ . نضرة النعيم ج۴ ص ۱۵۰۹ حديث ۸ ، الترغيب والترهيب ج ۱ ص ۲۳۷ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳۱ .

يو کس د زمکې په يوه حصه (ځنګل) کې ولاړ وُ چې د وريځې نه يې يو آواز واوريدو: (څوک ويونکې وايي:)

إِسْقِ حَدِيْقَةَ فُلَانٍ . د فلانکي سړي باغ اُوبه (يعنې سيراب) کړه.

بيا هغه وريځ يو طرف ته لاړه، په يو کاڼه سخته زمکه باندې يې اُوبه اُو وَرولی، او هغه ټولې اُوبه د هغه نالو نه په يوه نالۍ کې راجمع شوې، او يو طرف ته روانې شوې، دا سړې هم ددې اُوبو پسې روان شو (ددې د پاره چې دا اوګوري چې دا اُوبه د چا باغ ته ځي؟) ناڅاپه يې يو کس وليده، چې په خپل باغ کې ولاړ دی، د بيلچې په ذريعه يې دا اُوبه په باغ کې خوَرولی. ده ورنه پوښتنه وکړه:

يَا عَبْدَاللهِ! مَا اسْمُکَ؟ اې د الله ﷻ بنده! ستا څه نوم دی؟

هغه ورته وويل: زما نوم فلانی دی. هاغه نوم يې ورته واخيست کوم چې ده د وريځ نه اوريدلې وُ، بيا دې باغ واله ده نه پوښتنه وکړه: اې د الله ﷻ بنده! ته زما د نوم پوښتنه ولې کوې؟ ده ورته وويل: د کومې وريځې نه چې دا اُوبه راغلي ما ددغې وريځې نه دا آواز اوريدلی چې ويل يې: إِسْقِ حَدِيْقَةَ فُلَانٍ . د فلانکي سړي باغ اُوبه کړه.

او هغه نوم ستا دی. خو اوس دا راته ووايه چې ته په دې باغ کې د خير کوم کار کوې؟ (چې د هغې په وجه تاته دا فضيلت او بزرګي درکړې شوه چې وريځې ته دا حکم اوشو چې د فلانکي باغ له اُوبه ورکړه). د باغ واله ورته وويل: دا وخت ته پوښتنه کوې نو ځکه زه هم اوس تاته دا ښايم چې زه په دې باغ کې څه کوم؟ نو ددې باغ چې کوم پيداوار کيږي زه هغه ګورم (د هغې خصمانه کوم، بيا هغه په درې حصو تقسيم کړم) يوه حصه يعنې دريمه حصه خو فورًا صدقه کړم، بله دريمه حصه زه او زما اهل و عيال خوري، او بله دريمه حصه زه په دې باغ لګووم.

فايده: د صدقې ورکولو په برکت ورته الله ﷻ دومره عزت وکړو چې وريځې ته حکم کيږي چې د فلانکي باغ اُوبه کړه، دا ټول برکت د صدقې ورکولو دی.

۶ . د ابوداوُد شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ ! إِنَّ الْبَيْعَ يَحْضُرُهُ اللَّغْوُ وَالْحَلْفُ فَشُوبُوهُ بِالصَّدَقَةِ . (۱)

اې د تاجرانو ټولګيه ! بيشکه په بَيعه کې لغوه (دروغ) او قسَم راځي نو تاسو دا په صدقه ورکولو سره پاکه کړئ (ځکه په صدقه ورکولو سره د دينه پاکوالې راځي) .

د صدقې ورکولو په وجه مال نه کميږي

بعضې خلق دا ګمان کوي چې که چيرته مونږ صدقه يا خيرات ورکړو نو ګنې په دې سره به زمونږ مال کم شي ، حالانکه داسې نه ده ، رسول الله ﷺ خپل امت ته دا خبره واضحه کړې چې د صدقې په وجه مال نه کميږي ، بلکه نور هم په کې برکت پيدا کيږي .

۱ . د مسلم شريف حديث دی ، نبي عليه الصلوة والسلام فرمايي :

مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ ، وَمَا زَادَ اللهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا ، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ . (۲)

صدقې په مال کې کمې نه دې راوستی ، (يعنی صدقې سره مال نه کميږي) ، او الله تعالی په معافي کولو سره د بنده په عزت کې نوره هم اضافه کوي ، او چا چې هم د الله ﷻ د پاره تواضع او عاجزي کړې نو الله تعالی هغه پورته کړې دی ،

فايده : په دې حديث کې اوله خبره دا بيان شوه چې که يو کس د خپل مال نه څه صدقه ورکړي نو په دې سره مال نه کميږي ، اګر چې په ظاهره په دې مال کې کمې راشي خو په حقيقت کې په صدقې او خيرات سره مال نور هم زياتيږي ، ځکه الله ﷻ دده په مال کې برکت اچوي ، او په دُنيا کې ددې نِعمُ البَدل هم ورکوي ، يعنی مال يې زيات شي ، د آفتونو نه

(۱) اخرجه ابوداؤد ۳۳۲۶ ، والنسائي ۷ / ۱۴ ، نزهة الناظرين ص ۱۹۷ الباب الرابع في فوائد الصدقة .

(۲) رواه مسلم في البرّ والصلّة ۶۹ ، واحمد ۵ / ۲۳۵ ، ۳۶۸ ، والبيهقي ۱۰ / ۲۳۵ ، ۴ /۱۸۷ ، مشكوة باب فضل الصدقة الفصل الاول حديث ۲ . وَفِي رِوَايَةٍ : عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ ، وَمَا مَدَّ عَبْدٌ يَدَهُ بِصَدَقَةٍ إِلَّا أُلْقِيَتْ فِي يَدِ اللهِ قَبْلَ أَنْ تَقَعَ فِي يَدِ السَّائِلِ ، وَلَا فَتَحَ عَبْدٌ بَابَ مَسْئَلَةٍ عَنْهَا غِنًى إِلَّا فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ . رواه مسلم في البر والصلة ۲۹ ، واحمد ۲/ ۲۳۵، ۳۸۶ ، والبيهقي ۱ / ۲۳۵ ، ۴ / ۱۸۷ .

محفوظ شي ، او دده په عمل نامه کې ددې ډير اجر وليکلې شي ، نو ځکه نبي عليه السلام وفرمايل چې صدقه ورکول مال کې کمې نه کوي . (۱)

۲ . په يو بل حديث کې رسول الله صلى الله عليه وسلم قسَم کوي :

ثَلَاثٌ أُقْسِمُ عَلَيْهِنَّ ـ وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيْثًا فَاحْفَظُوْهُ ـ مَا نَقَصَ مَالُ عَبْدٍ مِنَ الصَّدَقَةِ . وَلَا ظُلِمَ عَبْدٌ مَظْلَمَةً صَبَرَ عَلَيْهَا إِلَّا زَادَهُ اللهُ عِزًّا . وَلَا فَتَحَ عَبْدٌ بَابَ مَسْئَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ . (۲)

درې (۳) خبرې داسې دي چې زه د هغې په صداقت قسَم کوم ، او تاسو ته يوه خبره کوم هغه ياده کړئ ، د بنده مال په صدقې ورکولو سره نه کميږي ، او په کوم بنده چې ظلم اوشي او هغه پرې صبر وکړي نو الله تعالى به يې نور هم عزت زيات کړي ، او کوم بنده چې (په خپل ځان باندې) د سوال دروازه پرانيزي نو الله تعالى به په ده باندې د فقيرۍ دروازه پرانيزي .

۳ . اميرِ شريعت سيد عطاء الله شاه بخاري رحمه الله به فرمايل : چې ما ټول عُمر د دوه (۲) کسانو تلاش وکړو خو هغه ما اونه موندل :

يو هغه کس چې هغه صدقه ورکړي وي او هغه غريب شوې وي (يعنى په صدقې ورکولو سره هيڅوک نه غريب کيږي ، بلکه الله ﷻ يې په مال کې نور هم برکت اچوي) .

او دويم هغه کس چې هغه ظلم کړې وي او هغه د الله ﷻ د سزا نه محفوظ شوې وي (بلکه الله ﷻ ظالم ته خامخا سزا ورکړي) .

په پټه صدقې ورکولو سره د الله ﷻ د غضب نه محفوظ کيدل

کله چې انسان په پټه صدقه ورکړي چې د رِيا او سُمعت نه پاکه وي نو په دې سره دا انسان د الله ﷻ د غضب او قهر نه محفوظ کيږي .

۱ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

---

(۱) مظاهر حق ج۳ ص ۳۸۸ .

(۲) رواه احمد ۴ / ۲۳۱ ، والتبريزي في المشكاة ۵۲۸۷ ، والسيوطي في الدرّ ۴ / ۲۳۱ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳۱ ، رياض الصالحين ج۱ باب الكرم والجود والانفاق في وجوه الخير .

صَدَقَةُ السِّرِ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِ، وَصِلَةُ الرَّحِمِ تَزِيْدُ فِي الْعُمْرِ. (۱)

په پټه صدقه ورکول د الله ﷻ غضب يَخوي (يعنی د الله ﷻ غضب دفع کوي). او صله رحمي کول په عُمر کې زيادت (او برکت) راولي.

۲. په يو بل حديث کې ورسره نوره اضافه هم شته، نبي عليه السلام فرمايي:

إِنَّ الصَّدَقَةَ لَتُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِ وَتَدْفَعُ مِيْتَةَ السُّوْءِ. (۲)

بيشکه صدقه ورکول د الله ﷻ غضب (غصه) يَخوي (يعنی ختموي يې)، او د خراب مرګ نه حفاظت کوي.

فايده: د الله ﷻ د غضب يخيدو مطلب دادی چې الله ﷻ به دا کس په دُنيا کې په عافيت او سکون سره ساتي او د بَلاګانو نه به يې محفوظ کوي.

او د خراب مرګ نه د محفوظ کيدو مطلب دادی چې صدقه ورکوونکې به د مرګ په وخت د خراب حالت او د شيطاني وسوسو نه محفوظ وي، او په داسې بيمارۍ کې به نه مبتلاء کيږي چې د هغې په وجه يې خاتمه خرابه شي، بلکه خاتمه بِالخير به يې نصيبه کيږي. (۳)

۳. په يوه موقع د نبي عليه السلام نه پوښتنه اوشوه:

يَا رَسُوْلَ اللهِ! أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ اې د الله ﷻ رسوله! کومه صدقه غوره ده؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل: سِرٌّ إِلَى فَقِيْرٍ وَجُهْدٌ مِنْ مُقِلٍّ. (۴)

---

(۱) قال في مجمع الزوائد (۳/۱۱۵) رواه الطبراني في الكبير (۲/۹۶) واسناده حسن، الترغيب والترهيب ج۱ (۴/۶۱۷)، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳۸ ثواب صدقة السرّ، نزهة الناظرين ص ۱۹۹ کتاب الصدقة.

(۲) رواه الترمذي الحديث ۶۶۴، وابن حبان في صحيحه والسيوطي في الجوامع ۵۶۶۱، والهندي في الکنز ۱۵۹۳۵، ۱۶۱۱۴، والزبيدي في الاتحاف ۴/۱۱۴، ۱۶۷، المتجر الرابح ۱۳۶ ثواب الصدقة وفضلها، وقال الترمذي حديث حسن غريب. الترغيب والترهيب (۴/۶۱۷). وروي ابن المبارک في کتاب البر شطره الاخير. ولفظه: إِنَّ اللهَ لَيَدْرَءُ بِالصَّدَقَةِ سَبْعِيْنَ بَابًا مِنْ مِيْتَةِ السُّوْءِ. الترغيب والترهيب ج۱ (۲۱/۵۸۹).

(۳) مظاهر حق ج۳ ص ۴۰۲.

(۴) رواه احمد ۵/۲۶۵، والطبراني في المعجم ۸/۲۵۹، ۲۶۹، والسيوطي في الدر ۱/۳۵۳، المتجر الرابح ص ۱۳۷ ثواب صدقة المقلّ.

فقير ته په پټه صدقه ورکول ، او په فقيري (تنګ دستی) کې صدقه ورکول .

په پټه سره د صدقې ورکولو فضيلت

څومره چې صدقه پټه ورکړه شي نو دومره ددې اجر زيات وي ، ځکه په دې کې خو يو رِيا نه وي ، او بل اخيستونکې هم د نورو خلقو د وړاندې او نه شرميږي .

۱ . الله رب العزت فرمايي :

﴿إِن تُبْدُوا الصَّدَقَٰتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّـَٔاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾.(۱)

ترجمه : که چيرته تاسو صدقې په ښکاره ورکوی نو (هم) ښه خبره ده ، او که چيرته تاسو دا صدقې پټوئ او په پټه يې فقيرانو ته ورکوئ نو دا (په پټه ورکول) ستاسو د پاره ډير بهتر دي ، او الله تعالى به (ددې په برکت) ستاسو ځنې ګناهونه لرې (معاف) کړي ، او الله تعالى په هغه کارونو چې تاسو يې کوی ښه خبردار دی .

۲ . د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللّٰهُ فِيْ ظِلِّهٖ يَوْمَ لَاظِلَّ إِلَّا ظِلُّهٗ . ..... وَ رَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتّٰى لَاتَعْلَمَ شِمَالُهٗ مَا تُنْفِقُ يَمِيْنُهٗ .(۲)

اووه (۷) کسان داسې دي چې د قيامت په هغه سخته ورځ کې به الله ﷻ دوی ته د خپل عرش د سيوري لاندې ځای ورکړي ، په کومه ورځ چې د عرش د سيوري نه علاوه بل سيوری نوي .... په دوی کې يو هغه کس دی چې په داسې پټې طريقې سره (په خپل لاس) صدقه ورکړي چې چپ لاس ته هم معلومه نه وي چې خپل لاس څه شی صدقه کړو .

۳ . د ترمذي شريف حديث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

---

(۱) البقرة آيت ۲۷۱ .

(۲) اخرجه البخاري في الاذان باب ۳٦ والرقاق باب ۲۴ والزكوة باب ۱٦ (۲۲٦) والحدود باب ۱۹ . ومسلم في الزكوة حديث ۹۱ . والترمذي في الزهد باب ۵۳ . والنسائي في القضاة باب ۲ ، واحمد ۲ / ۴۳۹ .

لَمَّا خَلَقَ اللهُ الْأَرْضَ جَعَلَتْ تَمِيدُ فَخَلَقَ الْجِبَالَ فَقَالَ بِهَا عَلَيْهَا (۱) فَاسْتَقَرَّتْ فَعَجِبَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ شِدَّةِ الْجِبَالِ فَقَالُوا: يَارَبِّ! هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الْجِبَالِ؟ قَالَ: نَعَمْ اَلْحَدِيدُ. فَقَالُوا: يَارَبِّ هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الْحَدِيدِ؟ قَالَ: نَعَمْ اَلنَّارُ. فَقَالُوا: يَا رَبِّ هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: نَعَمْ اَلْمَاءُ. فَقَالُوا: يَارَبِّ هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الْمَاءِ؟ قَالَ: نَعَمْ اَلرِّيحُ. فَقَالُوا: يَارَبِّ هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الرِّيحِ؟ قَالَ: نَعَمْ اِبْنُ آدَمَ تَصَدَّقَ صَدَقَةً بِيَمِينِهِ يُخْفِيهَا مِنْ شِمَالِهِ. (۲)

کله چې الله تعالی زمکه پیدا کړه نو هغه په خوزیدو شوه، بیا الله تعالی غرونه پیدا کړه او دایې په زمکه اُودرول، نو زمکه په قلاره شوه. فرښتو ته د غرونو په سختئ ډیر تعجب اوشو، الله تعالی ته یې وویل:

اې الله! ستا په مخلوقاتو کې د غرونو نه هم سخت شی شته؟ الله تعالی ورته وفرمایل: هو. اُوسپنه ده (چې دا کاڼې هم ماتوي).

فرښتو بیا عرض وکړو: اې زمونږه ربه! آیا ستا په مخلوقاتو کې د اُوسپنې نه هم زیات سخت څه شی شته؟ الله رب العزت ورته وفرمایل: آو، هغه اُور دی (چې دا اُوسپنه هم ویلې کوي).

فرښتو بیا پوښتنه وکړه: اې زمونږه ربه! آیا ستا په مخلوقاتو کې د اُور نه هم زیات سخت شی شته؟ الله تعالی وفرمایل: آو، اُوبه دي (چې اُوبه اُور هم مړ کوي).

فرښتو بیا عرض وکړو: اې زمونږه ربه! آیا ستا په مخلوقاتو د اُوبو نه هم زیات قوي څه شی شته؟ الله تعالی وفرمایل: آو، هوا ده (چې دا اُوبه هم اُوچوي).

فرښتو بیا وویل: اې زمونږه ربه! آیا ستا په مخلوقاتو کې د هوا نه هم زیات مضبوط څه شی شته؟ الله رب العزت ورته وفرمایل:

نَعَمْ اِبْنُ آدَمَ تَصَدَّقَ صَدَقَةً بِيَمِينِهِ يُخْفِيهَا مِنْ شِمَالِهِ.

---

(۱) وَفِي رِوَايَةٍ: لَمَّا خَلَقَ اللهُ الْأَرْضَ جَعَلَتْ تَمِيدُ وَتَكَفَّأُ فَأَرْسَاهَا بِالْجِبَالِ..... رواه الترمذي الحديث ۳۳٦۹، واحمد ۳/ ۱۲۲، والتبريزي في المشكوة ۱۹۲۳، والمنذري في الترغيب ۲/ ۳۰. المعجم الرابع ص ۱۳۹.

(۲) رواه الترمذي، مشكوة باب فضل الصدقة الفصل الثاني حديث ۳۵.

آو ، هغه د بني آدم هغه صدقه ده چې په خپل ښي لاس باندې داسې صدقه ورکړي چې د خپل چپ (ګس) لاس نه يې هم پټوي .

(يعنى داسې په پټې طريقې سره په ښي لاس صدقه ورکړي چې چَپ لاس هم د دينه خبر نه شي) .

نوټ : په پټه صدقې ورکولو ته د ټولو نه زيات سخت شى ځکه وويلې شو چې په دې سره د الله ﷻ رضا حاصليږي ، او د الله تعالى غضب پرې دفع کيږي ، د نفسِ اَمّاره مخالفت راځي ، ځکه هر سړې فطرتًا دا غواړي چې زه صدقه ورکړم نو ما دې خلق اوګوري ، زما تعريف دې وکړي ، او زه دې مشهور شم . اوس چې سړې دا په پټه ورکړي نو په دې سره د نفسِ امّاره او شيطان مخالفت راغى ، او د رِيا او ځان خودَنې نه هم بچ شو . (۱)

۴ . د مشکوة شريف حديث دى ، رسول الله ﷺ فرمايي : چې درې (۳) کسان داسې دي چې د هغوى سره الله ﷻ محبت کوي ، په دې درې کسانو کې يو کس هغه دى چې :

فَرَجُلٌ أَتَىٰ قَوْمًا فَسَأَلَهُمْ بِاللهِ وَلَمْ يَسْأَلْهُمْ بِقَرَابَةٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمْ فَمَنَعُوْهُ فَتَخَلَّفَ رَجُلٌ بِأَعْقَابِهِمْ فَأَعْطَاهُ سِرًّا لَا يَعْلَمُ بِعَطِيَّتِهِ إِلَّا اللهُ وَالَّذِيْ أَعْطَاهُ . (۲)

هغه کس چې داسې يو فقير ته صدقه ورکړي کوم فقير چې يو قوم ته راشي او د الله ﷻ په نوم ورنه څه اوغواړي (يعنى دا فقير ورته ووايي چې زه تاسو ته د الله ﷻ په ذات قسَم درکوم چې د ما سره اِمداد وکړئ) ، او دې فقير د دې خلقو نه د هغه حقِ قرابت په وجه څه اونه غوښته کوم چې دده او د قوم په مينځ کې وُ (بلکه خالص د الله ﷻ په نوم يې ورنه اوغوښت) خو دې قوم دې فقير ته هيڅ ورنه کړه ، بيا د دې جَماعت يو کس د دې فقير پسې په پټه روان شي او ده ته يې داسې په پټه سره څه (صدقه) ورکړه چې دده په دې ورکړه باندې د

(۱) مظاهر حق ج۳ باب فضل الصدقة .

(۲) رواه احمد ۵/۸۴، ۱۶۳، ۱۷۶ ،والحاكم في المستدرک ۱/ ۲۵ ، ۴۱۶ ، ۲/ ۱۱۳ ، والترمذي الحديث ۲۵۶۸ ، وابن خزيمة في صحيحه ۲۴۵۶ ، ۲۵۵۶ ، مشكوة باب فضل الصدقة الفصل الثاني حديث ۳۴ ، المتجر الرابح ص ۱۳۸ ثواب صدقة السرّ .

الله ﷻ او دده فقير نه علاوه بل هيڅوک هم پوهه نشي (نو دغه په پټه صدقه ورکوونکي کس د الله ﷻ دير محبوب دی).

۵. حضرت ابن عباس رضی الله عنهما فرمايي:

صَدَقَةُ السِّرِّ فِي التَّطَوُّعِ تفضُلُ عَلَانِيَتِهَا بِسَبْعِينَ ضِعْفًا. (۱)

نفلي صدقه په پټه ورکول د ښکاره صدقې ورکولو نه يو په اويا (۷۰) چنده بهتره ده.

۶. ابن جعد رحمه الله وايي:

إِنَّ الصَّدَقَةَ لَتَدْفَعُ سَبْعِينَ بَابًا مِّنَ السُّوْءِ وَفَضْلُ سِرِّهَا عَلَى عَلَانِيَتِهَا سَبْعِيْنَ ضِعْفًا. (۲)

بيشکه صدقه ورکول (په انسان باندې) د بدۍ او تکليفونو اويا (۷۰) دروازې بندوي، او د پټې صدقې ورکولو فضيلت په ښکاره صدقه ورکولو باندې يو په اويا چنده زيات دی.

د صدقې په وجه مصيبتونه او مرضونه دفع کيږي

۱. رسول الله ﷺ فرمايي:

اَلصَّدَقَةُ تَسُدُّ سَبْعِيْنَ بَابًا مِّنَ السُّوْءِ. (۳)

صدقه (په انسان باندې) د بدۍ او تکليفونو اويا (۷۰) دروازې بندوي.

(۱) احياء العلوم، نزهة الناظرين ص ۲۰۲.

(۲) المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳۹ ثواب صدقة السّرّ.

(۳) رواه الطبراني في المعجم ۴/۳۲۷، والمنذري في الترغيب ۲/۱۹، والهيثمي في المجمع ۳/۱۰۹. المتجر الرابح ص ۱۳۴ ثواب الصدقة وفضلها.

فايده: فَإِنْ قِيْلَ: كَيْفَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ "اَلصَّدَقَةُ تَسُدُّ سَبْعِيْنَ بَابًا مِّنَ السُّوْءِ" وَنَحْنُ نَرَىٰ مَنْ يَتَصَدَّقُ ثُمَّ يُبْتَلىٰ؟ فَالْجَوَابُ: مِنْ وَجْهَيْنِ: اَلْأَوَّلُ: أَنَّهَا تَدْفَعُ الْبَلَاءَ حَالَ الصَّدَقَةِ. اَلثَّانِي: أَنَّهَا تَدْفَعُ بَلَاءَ الْعُقُوْبَةِ لَا بَلَاءَ الْمَثُوْبَةِ. نزهة المجالس ج۲ ص ۱۶.

۲. نبي عليه السلام فرمايي: بَاكِرُوْا بِالصَّدَقَةِ فَإِنَّ الْبَلَاءَ لَايَتَخَطَّى الصَّدَقَةَ. (١)

تاسو د صدقې په ورکولو کې تادي کوئ (يعنی د مرګ او بيمارۍ نه مخکې مخکې صدقه ورکوئ)، ځکه بلا (او مصيبتونه) په صدقه سبقت نشي کولی (يعنی بلاګانې او مصيبتونه په صدقه ورکولو نه زياتيږي، بلکه دا صدقه ورته حايل شي او بلاګانې پرې دفع کيږي).

واقعه: د صدقې په برکت د بچې حفاظت

علامه ابن جوزي رحمه الله په خپل کتاب "روضة المشتاق" کې يوه واقعه رانقل کړې، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

يو سړي او ښځې د ماسخوتن دوډۍ (روټۍ) خوړله، کله چې دې ښځې نوړۍ خپلې خُلې ته راپورته کړه نو په دروازه کې يو فقير خوراک اوغوښته، نو دې ښځې دا نوړۍ په خپله اونه خوړه، بلکه فقير ته يې ورواُوليږله، کله چې صبا شو، نو دا خاوند يې پټي ته د کار د پاره لاړ، د غرمې په وخت دې ښځې ورپسې روټۍ وروړله، نو په غيږ کې يې ورو کې بچې هم وُ، په لاره کې يې دا ماشوم په يوځاى کې کينول، ددې د پاره چې د پيازو څه پانړې رااُوشکوي چې خاوند يې د روټۍ سره اوخوري، دا په دې راشوکولو کې مصروفه وه چې ناڅاپه يو ليوه راغی، او دا ماشوم يې په خُله کې ونيوه او ورنه وې تختول. دې ښځې قبلې ته مخ کړو، او دا دُعا يې اوغوښته:

اَللّٰهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّيْ رَفَعْتُ اللُّقْمَةَ. وَأَنَا أَشْتَهِيْهَا فَهَتَفَ بِيْ سَائِلٌ عَلَى الْبَابِ فَآثَرْتُهُ بِهَا عَلَى نَفْسِيْ مِنْ أَجْلِكَ وَرَغْبَةً فِيْمَا لَدَيْكَ. وَقَدْ وَقَفْتُ بِبَابِكَ فَأَعِدْ عَلَيَّ وَلَدِيْ. (٢)

اې الله! تا ته ښه معلومه ده چې بېګاه ما کله د روټۍ خوړلو اِراده وکړه، او نوړۍ مې خُلې ته راپورته کړه، نو يو فقير په دروازه کې آواز وکړو، اګر چې زما دې خوراک ته زړه هم

(١) رواه البيهقي في الشعب مرفوعًا هكذا وموقوفا على النبي ﷺ، البيهقي ۴/١٨٩، المتجر الرابح ص ١٣۵ ثواب الصدقة وفضلها. وفي رواية: بَادِرُوْا بِالصَّدَقَةِ فَإِنَّ الْبَلَاءَ لَايَتَخَطَّاهَا. رواه رزين، مشكوة باب الانفاق وكراهية الامساك الفصل الثالث حديث ٢٩.

(٢) نزهة الناظرين الباب الرابع في فوائد الصدقة ص ١٩٧. وهكذا في تنبيه الغافلين ص ١۵٠ باب ما تدفع الصدقة عن صاحبها.

کيده خو ما صرف ستا د رضا او ستا د خوشحالۍ دپاره هغه ته په ځان باندې ترجيح ورکړه ، نو اې الله ! زه دا دی اوس ستا مخې ته ولاړه يم ته ما ته د هغې صدقې په برکت سره دا بچې راواپس کړې .

نو هغه ليوه واپس راوګرځيده ، بچې ورسره په خُله کې وُ ، کله چې دې ښځې ته رانزدې شو ، نو بچې يې هلته واپس پرېخود ، او يو هاتفي آواز اوشو :

هٰذِهِ اللُّقْمَةُ بِتِلْكَ اللُّقْمَةِ .

دا نوړۍ د هغې نوړۍ په عوض کې ده .(يعنی کله چې تا هغه نوړۍ په صدقه کې ورکړې وه نو د هغې په برکت سره مو ستا دا بچې د ليوه د نوړۍ ګرځيدو نه محفوظ کړو) .

۳ . رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

دَاوُوْا مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَةِ . (۱)

تاسو دخپلو بيماريانو علاج په صدقې ورکولو سره کوئ .

(يعنی که صدقه ورکوئ نو الله رب العزت به درته د بيماريانو نه شفاء درکوي) .

واقعه :

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله د يو رئيس متعلق ليکلي چې کله به دې بيمار شو ، نو خپل موټر به يې د حکيم پسې ورو ليږل ، هغه به يې راوست ، هغه به دې اوکته ، او نسخه به يې ورته وليکله ، کله به چې حکيم لاړو ، نو ده به دا نسخه خپل يو خادِم ته ورکړه چې بازار ته لاړ شه ، او د دوايي په دُکان کې ددې قيمت معلوم کړه چې دا د څو روپو دوايي ده ، هغه به چې ددې قيمت معلوم کړو نو دې رئيس به هماغومره روپۍ په فقيرانو باندې تقسيم کړې ، او اوبه يې ويل چې:

" زما دوايي همدا ده " . د خدای شان دی چې څنګه به يې دا روپۍ صدقه کړې نو په هماغه وخت به روغ جوړ او صحت مند شو . (۲)

---

(۱) اخرجه البيهقي في السنن ۳ / ۳۸۲ .

(۲) خطبات حکيم الامت .

۴ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكٰوةِ، وَدَاوُوا مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَةِ، وَاسْتَقْبِلُوا أَنْوَاعَ الْبَلَايَا بِالدُّعَاءِ . (۱)

تاسو د خپلو مالونو حفاظت په زکوة ورکولو سره وکړئ ، او د خپلو مرضونو علاج په صدقې ورکولو سره وکړئ ، او په دُعاګانو قِسما قسم بَلاګانې د ځان نه دفع کړئ .

واقعه : د صدقې په وجه د خپې زخم ښه کيدل

امام بخاري رحمه الله ذکر کړي چې د مشهور محدث عبدالله بن مبارک رحمه الله نه چا پوښتنه وکړه : اې ابوعبدالرحمن ! زما په ګونډه (زنګون) کې د اووه (۷) کالونه راپه ديخوا زخم دی ، ما ددې هر قسمه علاج وکړو ، او د ډيرو طبيبانو سره مې مشوره هم وکړه خو هيڅ فايده راته اونه شوه . عبدالله بن مبارک رحمه الله ورته ووېل :

لاړ شه او داسې يو ځای اوګوره چيرته چې خلقو ته د اُوبو ضرورت وي ، هلته يو کوهې اُوکنه ، ځکه زما دا اميد دی چې کله هلته اُوبه رااُوځي نو دلته به ستا وينه راوتل بند شي (او دَانه به دې ښه شي) .

هغه کس همداسې وکړه او د الله ﷻ په فضل سره روغ جوړ شو . (۲)

واقعه : د صدقې په برکت د مخ دانې ښه کيدل

امام بيهقي رحمه الله ذکر کړي چې زمونږ يو استاذ ؒ "امام ابوعبدالله حاکم رحمه الله" د هغه په مخ باندې هم ډيرې دَانې وې ، هر قسمه علاج يې وکړو خو هيڅ فايده يې اونه کړه ، په دې کې تقريبًا يو کال تير شو ، يوه ورځ دې د امام ابوعثمان الصابوني رحمه الله په خدمت کې حاضر شو او هغه ته يې ووېل :

---

(۱) اخرجه البيهقي في السنن ۳ / ۳۸۲ ، تنبيه الغافلين (۴۳۲) .

(۲) وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْن شَقِيْقٍ : قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ وَسَأَلَهُ رَجُلٌ : يَا أَبَا عَبْدِالرَّحْمن ! قُرْحَةٌ خَرَجَتْ فِيْ رُكْبَتِيْ مُنْذُ سَبْعِ سِنِيْنَ وَقَدْ عَالَجْتُ بِأَنْوَاعِ الْعِلَاجِ وَسَأَلْتُ الْأَطِبَّاءَ فَلَمْ أَنْتَفِعْ بِهِ . قَالَ اذْهَبْ فَانْظُرْ مَوْضِعًا يَحْتَاجُ النَّاسُ فِيْهِ الْمَاءَ فَاحْفِرْ هُنَاكَ بِئْرًا . فَإِنِّيْ أَرْجُوْ أَنْ يَنْبُعَ هُنَاكَ عَيْنٌ وَيُمْسِكَ عَنْكَ الدَّمَ . فَفَعَلَ الرَّجُلُ فَبَرَأَ . المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۴۹ .

تاسو زما د پاره د جُمعې په ورځ خاصه دُعا وکړئ چې الله ﷻ ما ته د دې بيمارۍ نه شِفاء راکړي. هم دغه شان اوشوه، ده ورته د جُمعې په ورځ په اخلاص دُعا وکړه او خلقو ورباندې آمين وويل:

کله چې بله د جُمعې ورځ راغله نو يوه ښځه راغله ،او يو کاغذ يې امام ابوعثمان رحمه الله ته راوليږل چې په هغې کې دې ښځې ليکلي وو.

تيره جُمعه چې کله زه کور ته لاړم نو ما سخوتن مې د امام عبدالله حاکم د صحت د پاره ښه په اِخلاص دُعا وکړه، کله چې اُوده شوم نو د نبي عليه السلام سره مې په خُوب کې ملاقات اوشو، هغوی راته وفرمايل :

قُوْلِيْ لِأَبِيْ عَبْدِاللهِ يوسعُ الْمَاءَ عَلَى الْمُسْلِمِيْنَ .

ابوعبدالله حاکم ته ووايه چې په مسلمانانو باندې د اُوبو فراخي راوله. (د دې په برکت به الله ﷻ درله شِفاء درکړي).

امام بيهقي رحمه الله فرمايي چې ما دا کاغذ ابوعبدالله حاکم ته وَروليږل، هغه چې دا اوکته نو متصل يې د خپل کور مخې ته د اُوبو سبِيل جوړولو حکم وکړو، کله چې سبيل جوړ شو نو هغه به يې د اُوبو نه تازه ډکول، او مسلمانانو به د هغې نه اُوبه څکلې.

امام بيهقي رحمه الله وايي چې يوه جُمعه په مينځ کې نه وه تيره شوی چې په مخ باندې يې د شفاء آثار ښکاره شو، او ډير زر يې ټول مخ د دَانو نه صفا شو، او د مخکيني غوندې يې مخ بالکل صفا او بې داغه راووت.

دغه رنګې نورو ډيرو بزرګانو په بيماريانو او مشکلاتو کې دغه د صدقې ورکولو طريقه اختيار کړی چې په نتيجه کې الله رب العزت ورته شِفاء ورکړی او مشکلات يې ختم شوي (۱)

د صدقې په وجه ګناهونه معاف کيږي

۱. الله تعالی فرمايي :

﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا ﴾. (۲)

(۱) صدقه کي برکات ۲٦٥ ، انتخاب از الترغيب والترهيب.

(۲) التوبة آيت ۱۰۳.

ترجمه : اې پيغمبره ! ته د دوی د مالونو نه صدقه (او زکوة) واخله چې ته د دې صدقې په ذريعه دوی (د ګناهونو نه) پاک او صفا کړې .

۲ . د ترمذي شريف اُوږد حديث دی ، حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه فرمايي چې ماته رسول الله صلى الله عليه وسلم په يوه موقع وفرمايل :

اَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَبْوَابِ الْخَيْرِ ؟

آيا زه تاته د خير دروازې اونه ښايم ؟ (په کومو دروازو سره چې انسان ته خير رسي) .

ما ورته وويل : بَلَى يَارَسُوْلَ اللهِ . هو ، اې د الله جل جلاله رسوله ! (ضرور يې او ښايئ) .

نو نبي عليه السلام راته وفرمايل :

اَلصَّوْمُ جُنَّةٌ ، وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيْئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ . (۱)

روژه ډال ده (يعنى لکه څرنګ چې د ډال په ذريعه انسان د دُشمن د حملو نه ځان ساتي نو دغه شان د روژې په وجه هم انسان د شيطان د حملو نه محفوظ وي) ، او صدقه ګناهونه داسې ختموي لکه څرنګ چې اُوبه اُور ختموي .

۳ . په يو بل حديث کې دي ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

اَلصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيْئَةَ كَمَا يَذْهَبُ الْجَلِيْدُ عَلَى الصَّفَا . (۲)

صدقه ګناهونه داسې ختموي لکه باران چې د صفا او خُوږه کاڼي نه ګرد ختموي .

واقعه :

علماؤ يوه واقعه رانقل کړې چې منصور بن عمار رحمه الله يوه ورځ خلقو ته وعظ کولو نو د مجلس د خلقو نه يو کس راپاڅيده او څلور دراهم يې اوغوښته ، منصور بن عمار رحمه الله وويل :

(۱) رواه الترمذي في حديث ، وقال حسن صحيح ، الترمذي الحديث ۲٦۱٦ ، ورواه ابن ماجه الحديث ۳۹۷۳ ، واحمد ٥/ ۳۳۰ ، والطبراني في المعجم ۱۸ / ۳٥۱ .

(۲) رواه ابن حبان ، ورواه الدارمي ۲ / ۳۱۸ ، واحمد ۳ / ۳۹۹ ، والحاكم ۴ / ۴۲۲ ، المتجر الرابح ص ۱۳٥ حديث ٥٦۴ ثواب الصدقة وفضلها ، مكاشفة القلوب فضيلة الصدقة .

مَنْ أَعْطَاهُ أَرْبَعَةَ دَرَاهِمَ دَعَوْتُ لَهُ أَرْبَعَ دَعَوَاتٍ.

څوک چې ده ته څلور (۴) درهمه ورکړي نو زه به هغه ته څلور دُعاګانې وکړم.

په دې مجلس کې د يهودي يو غلام ناست و هغه راپاڅيد او ده ته يې څلور درهمه ورکړه، او بيا يې منصور رحمه الله ته وويل: ماته اوس څلور دُعاګانې وکړه:

۱. زه غلام يم، ماته دُعا وکړه چې الله ﷻ ما آزاد کړي.

۲. زه فقير يم، ماته دُعا وکړه چې الله ﷻ ما مالداره کړي.

۳. زما مالِک او سردار يهودي دی هغه ته د اِسلام راوړلو دُعا وکړه.

۴. زه ګناهګار يم، ماته دُعا وکړه چې الله ﷻ زما ګناهونه معاف کړي. (دغه شان زما د مالک د ګناهونو معاف کولو د پاره هم دُعا وکړه).

منصور بن عمار دده د پاره څلور واړه دُعاګانې وکړې.

کله چې دا غلام خپل ځای ته واپس لاړ، نو خپل مالِک ورنه پوښتنه وکړه چې څنګه ناوخته راغلې؟ ده ورته غونده قصه بيان کړه چې دغه شان د منصور بن عمار رحمه الله په مجلس کې د وعظ اوريدو د پاره ناست ووم، بيا يو فقير څلور درهمه اوغوښت، منصور وويل چې چا ده ته څلور درهمه ورکړه زه به هغه ته څلور دُعاګانې وکړم، نو ما هغه فقير ته څلور درهمه ورکړه، د هغې په عوض کې منصور رحمه الله ماته څلور دُعاګانې وکړې:

۱. يوه دُعا زما د آزاديدو وه. خپل مالک ورته وويل: أَنْتَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللهِ. ته د الله ﷻ د رضا د پاره آزاد يې.

۲. دويمه دُعا زما د مالدارۍ وه. نو خپل مالک ورته څلور زره (۴۰۰۰) درهمه ورکړه

۳. دريمه دُعا ستا د اِسلام راوړلو د پاره وه. نو مالک يې فورًا کلمه شهادت: أَشْهَدُ أَنْ لَّآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللهِ. ووېله، او په اسلام باندې مشرّف شو.

۴. څلورمه دُعا زما او ستا د مغفرت او بخښې د پاره وه. خپل مالک ورته وويل: دا کار خو زما په قدرت کې نشته.

کله چې دا مالک يې د شپې اُوده شو نو په خوب کې ورته يو ويوونکې وايي:

أَنْتَ فَعَلْتَ مَا فِيْ قُدْرَتِكَ وَأَنَا أَفْعَلُ مَا فِيْ قُدْرَتِيْ . قَدْ غَفَرْتُ لَكَ وَلِلْعَبْدِ وَلِلْوَاعِظِ وَلِلْحَاضِرِيْنَ أَجْمَعِيْنَ . (۱)

څه چې ستا په قدرت کې وو هغه تا وکړه، او څه چې زما په قدرت کې دي هغه به زه وکړم، نو ما تا ته، ستا غلام ته، وعظ کوونکي او ناستو ټولو حاضرينو ته بخښنه وکړه.

د صدقې په وجه د جهنم د اور او د قيامت د ورځې د سختې نه بچ کېدل

۱. د بخاري او مسلم شريف حديث دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ اللهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تَرْجُمَانٌ فَيَنْظُرُ أَيْمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ . فَيَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ . وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ . (۲)

په تاسو کې د هريو کس سره به الله تعالی براه راست داسې خبرې کوي چې دده او الله ﷻ په مينځ کې به څه واسطه او ترجمان نه وي، کله چې دا کس خپل خي طرف ته اوګوري نو صرف هغه اعمال به ورته په نظر راشي کوم چې ده مخکې ليږلي وي، کله چې شا ته اوګوري نو هم صرف هغه اعمال به ورته په نظر راشي کوم چې ده د ځان نه مخکې ليږلي وي، کله چې دې خپلې مخې ته اوګوري نو د اور نه علاوه بل هيڅ شی به اونه ويني. لهذا د جهنم د اور نه ځان بچ کړئ اګر چې د قجورې د يوې حصې په صدقه کولو سره وي.

۲. په يو روايت کې داسې الفاظ دي نبي عليه السلام فرمايي:

مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَتِرَ مِنَ النَّارِ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَلْيَفْعَلْ . (۳)

په تاسو کې چې څوک دد دې طاقت لري چې د جهنم د اور نه ځان اوساتي اګر که دا د يوې قجورې په څه حصه صدقه کولو سره وي، خو خپل ځان دې د اور نه محفوظ کړي (او د قجورې دا څه حصه دې صدقه کړي چې دد دې په برکت د جهنم د اور نه محفوظ شي).

---

(۱) نزهة المجالس ج۲ ص ٥ باب في فضل الصدقة وفعل المعروف.

(۲) رواه البخاري ۹/ ۱٦۲، ۱۸۱، واحمد ۴/ ۲٥٦.

(۳) رواه البخاري ۹/ ۱٦۲، ۱۸۱، واحمد ۴/ ۲٥٦، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص۱۳۲.

۳ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

لِيَتِّقِ أَحَدُكُمْ وَجْهَهُ النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ . (۱)

په کار ده چې په تاسو کې (هر) يو کس خپل مخ د اُور نه اُوساتي اګر چې هغه د قجورې په يوه ټکړه (صدقه کولو) سره وي .

۴ . په يو حديث کې ذکر دي ، سردارِ دوجهان محمدرّسول الله ﷺ فرمايي :

تَصَدَّقُوْا فَإِنَّ الصَّدَقَةَ فِكَاكُكُمْ مِنَ النَّارِ . (۱)

صدقه کوئ ځکه صدقه تاسو د جهنم د اُور نه آزادوي .

۵ . نبي عليه السلام فرمايي :

مَنْ أَطْعَمَ أَخَاهُ حَتّٰى يُشْبِعَهُ ، وَسَقَاهُ مِنَ الْمَاءِ حَتّٰى يَرْوِيَهُ بَاعَدَهُ اللهُ مِنَ النَّارِ سَبْعَ خَنَادِقَ مَا بَيْنَ كُلِّ خَنْدَقَيْنِ مَسِيْرَةُ خَمْسِ مِائَةِ عَامٍ . (۲)

چاچې خپل يو (مسلمان) ورور ته خوراک ورکړو تردې چې هغه يې بنه موړ کړو ، او په هغه يې اُوبه اُوڅکلی تر دې چې د هغه تنده يې ماته کړه نو الله تعالی به دې د جهنم د اُور نه اووه (۷) خندقه لرې کړي چې د هر دوه (۲) خندقونو په مينځ کې د پنځه سوه (۵۰۰) کاله په اندازه مسافت دی .

انسان به د قيامت په ورځ د صدقې د سُوري لاندې وي

۱ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

---

(۱) رواه احمد ۱ / ۳۸۸ ، والهيثمي فى المجمع ۳ / ۱۰۵ . المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳۴ . په يوه موقع نبي کريم صلى الله عليه وسلم حضرت عائشې رضى الله عنها ته وفرمايل : يَا عَائِشَةُ ! إِسْتَتِرِيْ مِنَ النَّارِ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَإِنَّهَا تَسُدُّ مِنَ الْجَائِعِ مَسَدَّهَا مِنَ الشَّبْعَانِ . رواه احمد باسناد صحيح ۶/ ۷۹ ، والمنذري فى الترغيب والترهيب ۲/ ۱

(۲) رواه البيهقي ۴ / ۱۸۹ ، المتجر الرابح ص ۱۳۵ . وَفِيْ رِوَايَةٍ : عَنْ مَيْمُوْنَةَ بِنْتِ سَعْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ : يَا رَسُوْلَ اللهِ أَفْتِنَا عَنِ الصَّدَقَةِ . فَقَالَ : إِنَّهَا حِجَابٌ مِنَ النَّارِ لِمَنْ إِحْتَسَبَهَا يَبْتَغِيْ بِهَا وَجْهَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . قال في مجمع الزوايد (۳/ ۱۱۱) رواه الطبراني فى الكبير ، المسند (۵ / ۲۶۵) ، المتجر الرابح ص ۱۳۶ .

(۳) رواه الطبراني وابوالشيخ والحاكم ، وقال صحيح الاسناد ، و رواه المنذري ۵/ ۶۵ ، والزبيدي فى الاتحاف ۵/ ۲۳۳ ، والهيثمي فى المجمع ۳ / ۱۳۰ ، والحاكم ۴ / ۱۲۹ ، المتجر الرابح ص ۱۳۶ ، مكاشفة القلوب باب فضيلة الصدقة .

ظِلُّ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَدَقَتُهُ . (۱)

د قيامت په ورځ به د مومن سوري د هغه صدقه وي .

يعنی صدقه به د قيامت په ورځ د انسان د سَر د پاسه د تمبو په شان اُودرَولې شي چې د هغې ورځې د سختې ګرمۍ نه به يې محفوظ کوي .

۲ . رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ الصَّدَقَةَ لَتُطْفِئُ عَنْ أَهْلِهَا حَرَّ الْقُبُوْرِ ، وَ إِنَّمَا يَسْتَظِلُّ الْمُؤْمِنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيْ ظِلِّ صَدَقَتِهِ . (۲)

بيشکه صدقه د صدقه ورکوونکي نه د قبر ګرمائش ختموي ، او مومن به د قيامت په ورځ د صدقې د سُوري لاندې وي .

د صدقې په وجه جنت ته داخيدل

۱ . رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيُدْخِلُ بِاللُّقْمَةِ مِنَ الْخُبْزِ وَ قُبْضَةِ التَّمْرِ وَ مِثْلِهِ مِمَّا يَنْتَفِعُ بِهِ الْمِسْكِيْنُ ثَلَاثَةً الْجَنَّةَ : رَبَّ الْبَيْتِ الْآمِرِ بِهِ ، وَالزَّوْجَةَ تُصْلِحُهُ ، وَالْخَادِمَ الَّذِيْ يُنَاوِلُ الْمِسْكِيْنَ . (۳)

بيشکه الله جل جلاله د خوراک په يوه نوړۍ ، د قجورې په څه لږه حصه يا ددې په شان د بل يو څيز په کوم چې مسکين فايده اخلي ددې شيانو په صدقه کولو سره الله جل جلاله درې (۳)

---

(۱) رواه احمد ۵ / ۴۱۱ ، والهيثمي فی المجمع ۳ / ۱۱۰ ، والمنذري ۳ / ۱۶ ، وابن خزيمة فی الصحيح ۲۴۳۲ ، المتجرالرابح ص ۱۳۲ ثواب الصدقة وفضلها ./ په يو بل حديث کې ذکر دي : كُلُّ امْرِءٍ فِيْ ظِلِّ صَدَقَتِهِ حَتّٰى يُقْضٰى بَيْنَ النَّاسِ . رواه الهيثمي فی الموارد ۸۱۷ ، والسيوطي فی الدر ۲ / ۱۶ ، والعجلوني فی الكشف ۱ / ۵۱۱ ، المتجرالرابح ص ۱۳۲ . د قيامت په ورځ به هر سړی (په هغه سخته ګرمۍ کې) د خپلې صدقې د سوري لاندې ولاړ وي تر دې چې د خلقو په مينځ کې فيصله وکړې شي .

(۲) رواه الطبراني فی الكبير ، المتجرالرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳۲ حديث ۵۴۵ .

(۳) رواه الطبراني فی الاوسط والحاكم ۴ / ۱۳۴ ، والسيوطي فی الدرّ ۱ / ۳۵۵ ، والمنذري فی الترغيب ۲ /۴ . په كنزالعمال کې ددې حديث د ذکر کيدو نه روستو ورسره څه نوره اضافه هم شته ،چې نبي عليه السلام وفرمايل : اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ لَمْ يَنْسَ خَدَمَنَا . رواه الحاكم ۴/۱۳۴ ، الهندي فی الكنز ۱۶۱۶۷ المتجرالرابح ص ۱۳۴ ، ۱۴۴ .

کسان جنت ته داخلوي : يو د کور مالِک ، کوم چې د صدقې ورکولو حکم کوي . دويم هغه بي بي کومه چې دا خوراک تياروي . او دريم هغه خادم کوم چې دا خوراک مسکين ته ورکوي .

۲ . امام بخاري او امام مسلم رحمهما الله دنبي عليه السلام يو حديث رانقل کړی چې په هغې کې د جنت د اتو (۸) دروازو ذکر دی ، او په هغې دروازو کې يوه دروازه د '' بَابُ الصَّدَقَة '' هم ده ، چې صدقه ورکوونکي به په دې دروازه باندې جنت ته داخليږي . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ .

څوک چې صدقه ورکوي نو دې به د جنت د '' بَابُ الصَّدَقَة '' (يعنی د صدقې د دروازې) نه بللې شي (کومه چې به د صدقه ورکوونکو د پاره خاص وي ، او ده ته به وويلې شي : اې د الله ﷻ بنده ! ته په دې دروازه جنت ته داخل شه) . (۱)

۳ . حديث کې راځي چې د قيامت په ورځ به بغير د حساب و کتاب او بغير د عذاب ورکولو نه څلور (۴) کسان د جنت دروازې ته راوستې شي ، په دې څلورو کسانو کې به يو هغه عالِم وي چې په خپل علم يې عمل کړې وي ، دويم به هغه حاجي وي چې بغير د فساد نه يې حج کړې وي ، دريم به هغه شهيد وي چې د الله ﷻ د رضا د پاره په جهاد کې شهيد شوې وي ، څلورم به هغه سخي وي چې حلال مال يې گټلې وي او بيا يې د الله ﷻ په لاره کې بغير د رِياء نه خرچ کړې وي .

په دې څلورو واړو کې به هر يو کس دا کوشش کوي چې جنت ته اول زه داخل شم ، دوی به په خپل مينځ کې سره په جګړه وي ، نو الله ﷻ به حضرت جبريل عليه السلام راوليږي چې د دوی په مينځ کې فيصله وکړي .

حضرت جبريل عليه السلام به اول د شهيد نه پوښتنه وکړي : تا په دُنيا کې څه عمل کړی چې ته اول جنت ته د داخليدو اِراده لرې ؟ هغه به ورته ووايي :

(۱) متفق عليه ، مشکوة باب فضل الصدقة الفصل الاول حديث نمبر ۳ .

زه د الله ﷻ د رضا د پاره په جهاد کې شهيد شوې يم. جبريل عليه السلام به پوښتنه ورنه وکړي: تا د شهادت ثواب د چا نه اوريدلې وُ ؟ دې به ورته ووايي: ما د عالِم نه اوريدلې وُ. جبريل ؑ به ورته ووايي: بيا خو د خپل أستاذ د أدب لحاظ أوساته، د خپل أستاذ نه څنګه مخکې جنت ته داخليږې ؟

بيا به جبريل عليه السلام د حاجي او سخي نه هم همدغه شان پوښتنه وکړي، هغوی به هم ورته همدغه شان جواب ورکړي.

(جبريل عليه السلام به هغوی ته هم دا جواب ورکړي چې کله تاسو د حج او سخاوت فضيلت د عالِم نه اوريدلې دی نو بيا خو دا عالِم ستاسو أستاذ دی، او د أستاذ أدب په کار دی، نو حق دده جوړيږي چې دې اول جنت ته داخل شي).

بيا به عالِم د الله ﷻ د وړاندې عرض وکړي: اې الله ﷻ! ما خو چې دا عِلم حاصل کړې وُ نو دا خو د سخي د سخاوت او دده د اِحسان په وجه سره (چې ده به د ما سره اِمداد کولو نو ځکه مې عِلم حاصل کړې وُ، لهذا که زما په ځای دا سخي اول جنت ته داخل شي نو دا به ښه وي).

الله رب العزت به اوفرمايي: دې عالِم رښتيا وويل: اې رضوانه! د جنت دروازه کلاوُ کړه، ددې د پاره چې دا سخي اول جنت ته داخل شي، او دا نور وروستو بيا روستو جنت ته داخل شي. (۱)

---

(۱) و روي أنّ النبيّ عليه السلام قال: إذا كان يومُ القيامة يؤتى باربعة نفرٍ عند بابِ الجنّة بغير رؤيةِ الحساب والعذاب: الاول: العالمُ الّذي عمل بعلمه. والثاني: الحاج الّذي حجّ بغير عمل الفساد. والثالث: الشهيدُ الّذي قتل في المعركة. والرابع: السّخيُّ الّذي اكتسبَ مالًا حلالًا وأنفقه في سبيل الله بغير رِياء. فينازع بعضُهم بعضًا لِدخولِ الجنّة أولًا. فيرسلُ اللهُ تعالى جبرائيلَ لِيَحْكُمَ بينهم. فيسألُ أولًا الشهيدَ. فيقول له: ما عملتَ في الدّنيا وأنتَ تريدُ دخولَ الجنّة أوّلًا؟ فيقول: قتلتُ في المعركة لرضى الله تعالى. فيقول: ممّن سمعتَ ثوابَ الشهيدِ. فيقول: مِنَ العلمآءِ. فيقولُ: إحْفَظِ الأدَبَ لاتتقدّم على مُعَلِّمِكَ. ثمّ يرفع رأسَه الى الحاج فيقول مثل ذلك. ثمّ الى السّخيّ فيقول مثل ذلك. ثمّ يقولُ العالمُ: إلهيْ مَا حَصَلْتُ العِلمَ إلّا بسخاوةِ السَّخِيّ وَبِسَبَبِ إحْسَانِهِ. فيقولُ الله عزّ وجل صَدَقَ العَالِمُ يَا رِضْوَانُ. إفْتَحْ أبْوَابَ الجَنَّةِ حتّى يدخلَ السّخيُّ الجنَّةَ وهؤلاء بَعْدَهُ. كذا في مشكوة الانوار، درة الناصحين ص ۲۴.

۴ . عمربن عبدالعزيز رحمه الله وايي :

اَلصَّلٰوةُ تبلغُکَ نِصفَ الطَّرِيْقِ ، وَالصَّوْمُ يبلغُکَ بَابَ المَلِکِ ، وَالصَّدَقَةُ تُدْخِلُکَ عَلَيْهِ . (۱)

لمونځ به تا نيمايي لارې پورې اُورسوي ، او روژه به دې د بادشاه (الله ﷻ) دروازې ته اُورسوي ، او صدقه به دې په بادشاه وَرداخل کړي (او هغه ته به دې اُورسوي) .

صدقه الله ﷻ زياتوي

۱ . حضرت ابو هريرة رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل :

مَنْ تَصَدَّقَ بِعِدْلِ تمرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ ـ وَلَا يَقْبَلُ اللهُ إِلَّا الطَّيِّبَ ـ فَإِنَّ اللهَ يَقْبَلُهَا بِيَمِيْنِهِ ، ثُمَّ يُرَبِّيْهَا لِصَاحِبِهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ مُهْرَهُ ، حَتَّى إِنَّ اللُّقْمَةَ لَتَصِيْرُ مِثْلَ أُحُدٍ ، وَتَصْدِيْقُ ذٰلِكَ فِي كِتَابِ اللهِ تَعَالٰى : ﴿ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ (۲) ﴾ ، وَقَالَ تَعَالٰى : ﴿ يَمْحَقُ اللهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ (۳) ﴾ . (۴)

څوک چې د قجورې په مقدار (په صورت يا قيمت کې) د حلال مال نه صدقه ورکړي ، او (په دې پوهه شئ چې) الله تعالى صرف حلال مال قبلوي ، ځکه دغه صدقه الله تعالى په خپل لاس قبلوي (يعنى د الله ﷻ په دربار کې کمالِ قبوليت ته رسي او د صدقه ورکوونکي نه ډير خوشحاليږي) ، بيا الله تعالى دا صدقه د صدقه ورکوونکي د پاره داسې پالي (او تربيت يې کوي) لکه څرنګ چې په تاسو کې يو سړې د خپل آس يا د خرورو کې بچې پالي (يعنى الله ﷻ د دې صدقې ثواب ده د پاره مسلسل زياتوي) تر دې پورې چې دا صدقه

---

(۱) المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳٦ ثواب الصدقة وفضلها ، نضرة النعيم ج٦ ص ۲۲۱٦ .

(۲) التوبة آيت ۱۰۴ .

(۳) البقرة آيت ۲۷٦ .

(۴) رواه البخاري ۲ / ۱۳۴ ، ۹ / ۱۵۴ ، واحمد ۲ / ۳۳۱ ، والبيهقي ۴ / ۱۷۷ . وَفِي رِوَايَةٍ لِابْنِ خُزَيْمَةَ : إِنَّ العَبْدَ إِذَا تَصَدَّقَ مِنْ طَيِّبٍ تَقَبَّلَهَا اللهُ مِنْهُ ، وَأَخَذَهَا بِيَمِيْنِهِ ، فَرَبَّاهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حَتّٰى تَكُوْنَ مِثْلَ الجَبَلِ . رواه احمد ۲ / ۲٦۸ ، وابن خزيمة في صحيحه ۲۴۲٦ . المتجر الرابح ص ۱۳۳ .

(یا ددې ثواب) د غر په شان ډېره شي (نو دغه شان به الله ﷻ ددې صدقې ثواب هم زیات ورکړي، او د قیامت په ورځ به یې په تله د میزان کې دروند وګرځوي).

۲. په یو بل حدیث کې ذکر دي، نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي:

إِنَّ اللهَ لَيُرَبِّي لِأَحَدِكُمُ التَّمْرَةَ وَاللُّقْمَةَ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ أَوْ فَصِيلَهُ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ أُحُدٍ. رواه الطبراني وابن حبان. (۱)

بیشکه الله تعالی ستاسو د صدقه شوې قجورو او نوړۍ داسې تربیت کوي لکه څرنګ چې په تاسو کې یو کس د خپل آس یا خرووکي بچي، او د اوښې د بچي تربیت کوي (یعنی الله ﷻ دده دا صدقه دده د پاره همداسې مسلسل زیاتوي) تر دې چې دا د اُحد د غر هومره شي.

د صدقې په برکت د ګناهونو نه توبه ګار کېدل

کله چې یو کس خالصه د الله ﷻ د رضا او خوشحالۍ دپاره صدقه ورکړي نو دا بهر حال دده د پاره د ثواب ذریعه جوړیږي، اګر که دده دانفلي صدقه په غلطۍ کې د یو ګناهګار لاس ته هم لاړه شي، خو بیا به هم الله ﷻ دې صدقه ورکوونکي ته ددې اجر ورکوي، او دده د اخلاص د برکته به الله ﷻ هغه صدقه اخیستونکې هم د ګناه نه منع کوي.

رسول الله ﷺ خپل امت ته د بني اسرائیلو یوه واقعه ذکر کړې، کومه چې امام بخاري او امام مسلم رحمهما الله هم نقل کړې، رسول الله ﷺ فرمایي:

(۱) رواه احمد ۲۵۱/٦، والهندي في الكنز ۱٦۰۲، والمنذري في الترغيب ۲/۴. په یو بل روایت کې داسې الفاظ دي: إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَصَدَّقُ بِالْكِسْرَةِ تَرْبُوْ عِنْدَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى تَكُوْنَ مِثْلَ أُحُدٍ. رواه الهيثمي في المجمع ۳/ ۱۱۰، والمنذري في الترغيب ۲/ ۴، والهندي في الكنز ۱۵۹۳۱، ۱٦۱۲۴. اَلْفَلُوُّ: بفتح الفاء وضم اللام وتشديد الواو وهو المهر كما جاء مفسّرًا عند الترمذي. وَالْفَصِيْلُ: ولد الناقة الى أن يفصل عن أمه. المعجم الرابح ص ۱۳۳. وقيل: فَلُوَّهُ: بفتح الفاء وضم اللام وتشديد الواو وهو المهر لأنه يفلي اي يفطم. وقيل: هو كلّ فطيم من ذات حافر. والجمع افلاء كعدوّ واعداء.

قَالَ رَجُلٌ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ سَارِقٍ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصُدِّقَ اللَّيْلَةَ عَلَى سَارِقٍ . فَقَالَ : اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى سَارِقٍ . لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ زَانِيَةٍ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ : تُصُدِّقَ اللَّيْلَةَ عَلَى زَانِيَةٍ . قَالَ : اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زَانِيَةٍ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ . فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ غَنِيٍّ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ : تُصُدِّقَ اللَّيْلَةَ عَلَى غَنِيٍّ . قَالَ : اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى سَارِقٍ وَزَانِيَةٍ وَغَنِيٍّ . فَأُتِيَ فَقِيلَ لَهُ : أَمَّا صَدَقَتُكَ عَلَى سَارِقٍ فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعِفَّ عَنْ سَرِقَتِهِ . وَأَمَّا الزَّانِيَةُ فَلَعَلَّهَا أَنْ تَسْتَعِفَّ عَنْ زِنَاهَا . وَأَمَّا الْغَنِيُّ فَلَعَلَّهُ أَنْ يَعْتَبِرَ فَيُنْفِقَ مِمَّا أَعْطَاهُ اللهُ . رواه البخاري ومسلم . وَزَادَ فِيهِ : فَأُتِيَ فَقِيلَ لَهُ : أَمَّا صَدَقَتُكَ فَقَدْ قُبِلَتْ . ثُمَّ ذَكَرَ بَقِيَّةَ الْحَدِيثِ . (١)

يو ځل (د بني اسرائيلو) يو سړي په خپل زړه کې ، يا خپل يو دوست ته وويل : چې زه به نن شپه د الله ﷻ په لاره کې څه مال خامخا خرچ کوم ، نو هغه (د دې قصد او ارادې مطابق) څه مال اُوبنکلو (چې يو مستحق ته يې ورکړي) ، پس ده دا مال يو غَل ته ورکړو (حالانکه ده ته دا معلومه نه وه چې ګني دا غَل دی ، او د خيرات مستحق نه دی) . کله چې سهر شو نو خلقو ته دِ الهامِ خداوندي په وجه ، يا د غل د خپلې خُولې نه دا خبره معلومه شوه ، نو خلقو د تعجب د وجې خبرې شروع کړې چې : نن شپه يو غَل ته د صدقې مال ورکړې شوی دی .

(هر کله چې صدقه ورکوونکي ته هم حال معلوم شو نو) هغه وويل : اې الله ﷻ ! تا لره تعريف دی (٢) (باوجود د دې) چې د صدقې مال يو غَل ته په لاس ورغی . بيا يې وويل : نن شپه به زه بيا صدقه ورکوم (چې مستحِق ته حاصله شي) ، نو هغه د صدقې په نيت سره بيا څه مال اُوبنکلو ، او (دا ځل يې هم په غلط فهمۍ کې) هغه مال يوې زِناکارې ښځې ته په لاس کې ورکړو .

---

(١) رواه البخاري ٢ / ١٣٧ ، ومسلم في الزكاة ٧٨ ، والنسائي ٥ / ٥٥ ، واحمد ٢ /٣٢٢ ، والبيهقي ٤ / ١٩٢ ، ٧ / ٣٤ . مشكوة باب الانفاق وكراهية الامساك الفصل الثالث حديث نمبر ١٨ .

(٢) دې صدقه ورکوونکي د الله ﷻ تعريف يا خو په طريقې د شکر اداء کړو : چې يا الله ! ستا شکر دی چې ما صدقه ورکړه اګر چې هغه غير مستحق ته په لاس ورغله ، او يا يې د تعجب په طور د خپل زړه د اطمينان د پاره د الله ﷻ تعريف اداء کړو .

کله چې سهر شو نو بيا خلقو خبرې شروع کړې چې نن شپه يوې زِناکارې ښځې ته د صدقې مال ورکړې شوی . نو هغه سړي ووېل : اې الله جَلَّ جَلَالُهُ ! تا لره تعريف دی (اګر که دا ځل) د صدقې مال يوې زِناکارې ښځې ته په لاس ورغی ، خو نن شپه به بيا صدقه ورکوم ، نو هغه بيا څه مال د صدقې په نيت اُوښکلو ، او (دا ځل يې بيا په غلط فهمۍ کې) دا مال د يو غني (مالدار) په لاس کې ورکړو ، کله چې سهر شو نو خلقو خبرې شروع کړې چې نن شپه يو مالداره ته د صدقې مال ورکړې شوی . نو هغه سړي ووېل : اې الله جَلَّ جَلَالُهُ ! تا لره تعريف دی اګر که د صدقې مال غَل ، زانيې او غني سړي حاصل کړو .

کله چې دا سړې اُوده شو نو خُوب کې ده ته ووېلې شو چې تا څومره صدقې ورکړې دي هغه ټولې قبولې شوې دي ، ځکه چې د صدقې کوم مال غَل ته ورکړې شوې دی (هغه بې فائدې او د ثواب نه خالي نه دی ځکه) ممکنه ده چې هغه د دې په وجه د غلا نه منع شي .

او د صدقې کوم مال چې زِناکارې ښځې ته ورکړې شوې دی ممکنه ده چې هغه د دې په وجه د زِنا نه منع شي .

او د صدقې کوم مال چې مالدار ته ورکړې شوی ممکنه ده چې هغه د دې په وجه عبرت حاصل کړي ، او الله تعالی چې هغه ته څه ورکړي دي هغه خرچ کړي .

فايده : نبي کريم صلی الله عليه وسلم د بني اسرائيلو د دې کس دا واقعه ځکه بيان کړه چې معلومه شي چې کله هم د الله تعالی د رضا په خاطر صدقه ورکړې شي نو هغه بهر حال د ثواب ذريعه ده ، ده ته به د دې ثواب ورکولې شي .

صدقه افضل عمل دی

حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي :

ذُكِرَ لِيْ أَنَّ الْأَعْمَالَ تَبَاهٰى . فَتَقُوْلُ الصَّدَقَةُ : أَنَا أَفْضَلُكُمْ . (۱)

(۱) رواه ابن خزيمة في صحيحه والحاكم وقال صحيح على شرطهما ، الترغيب والترهيب ج۱ (۶۰۷/۴۳) ، المستطرف للابشيهي (۱۰/۱) ، نضرة النعيم ج۶ ص ۲۵۲۸ الصدقه . وفي رواية : إِنَّ الْأَعْمَالَ تَبَاهَتْ . فَقَالَتِ الصَّدَقَةُ : أَنَا أَفْضَلُكُمْ . المستطرف للابشيهي ، نضرة النعيم ج۶ ص ۲۵۲۸ الصدقه

ماته اُوخودې شو چې اَعمال په يو بل باندې فخر کوي ، صدقه وايي : زه په تاسو کې بهتريم.

د صدقې ثواب څو څو چنده دی

۱ . د مشکوة شريف حديث دی ، په يوه موقع حضرت ابوذر رضی الله عنه د نبي عليه السلام نه پوښتنه وکړه :

يَا نَبِيَّ اللهِ ! أَرَأَيْتَ الصَّدَقَةَ مَاذَا هِيَ ؟

اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! ماته اوښايئ چې صدقه څه شی دی ؟ (يعنی د صدقې ثواب څومره دی ؟)

رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

أَضْعَافٌ مُضَاعَفَةٌ وَعِنْدَاللهِ الْمَزِيْدُ . (۱)

د صدقې ثواب څو څو چنده دی ، بلکه د الله تعالی په نزد ددې نه هم زيات دی .

فايده . د '' أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً '' مقدار د احاديثو نه د لس (۱۰) چنده نه نيولې تر اووه سوه (۷۰۰) چنده پورې معلوميږي ، خو دا هم آخري حَد نه دی ځکه که الله تعالی په خپل خالص رحمت سره اوغواړي نو د صدقې ثواب د اووه سوه (۷۰۰) چنده نه هم زيات ورکوي. لکه الله رب العزت په خپله فرمايي :

﴿ وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَّشَآءُ ... ﴾ . (۲)

ترجمه : او الله تعالی چاته چې اوغواړي نو د هغه ثواب (لاتعداده) زياتوي . (۳)

بعضې علماء ددې حديث دا مطلب هم بيانوي چې الله ﷻ انسان ته په دُنيا کې هم ددې صدقې عِوَض څو څو چنده ورکوي ، لکه دا په معاشره کې ليدل شوې هم ده چې څوک هم په

(۱) رواه احمد ، مشکوة باب فضل الصدقة الفصل الثالث حديث نمبر ۳۹ .

(۲) البقرة آيت ۲۶۱ .

(۳) مظاهر حق شرح مشکوة .

اخلاص سره د الله ﷻ په لاره کې صدقه ورکوي نو الله ﷻ ددې عِوض په څو څو چنده ورکوي ، خو ددې د پاره اخلاص او يقين شرط دی . (۱)

۲ . يحيی بن معاذ فرمايي :

مَا أَعْرِفُ حَبَّةً تَزِنُ جِبَالَ الدُّنْيَا إِلَّا الْحَبَّةَ الَّتِي مِنَ الصَّدَقَةِ . (۲)

ما ته داسې دَانه نه ده معلومه چې هغه په وزن کې د دُنيا د غره هومره برابره وي مګر صرف هغه دَانه چې هغه صدقه کړې شي نو هغه د ثواب په اعتبار سره د الله ﷻ په نزد د دُنيا د غره نه هم په وزن کې درَنه ده .

په اوو (۷) خصلتونو سره د صدقې اجر زياتيږي

فقيه ابو الليث ثمرقندي رحمه الله په "تنبيه الغافلين" کې ليکلي دي چې په اووه (۷) خصلتونو سره د صدقې ثواب زياتيږي :

۱ . صدقه ورکول د حلال مال نه . ځکه الله تعالی فرمايي :

﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوٓا أَنفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ﴾ . (۳)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو خرچ کړئ (د الله ﷻ په لاره کې) د هغه پاکيزه شيانو نه کوم چې تاسو ګټلي وي .

۲ . د لږ مال نه هم په بې تکلفۍ سره ورکول .

۳ . زر يې ورکول ، ددې د پاره چې رانه پاتې نه شي .

۴ . د بُخل نه ځان صفا کول ، او د ښه او بهترين مال نه ورکړه کول . ځکه الله تعالی فرمايي : ﴿ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلَّآ أَن تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوٓا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴾ . (۴)

(۱) معارف الحديث ج۴ ص ۳۲۰ .

(۲) المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳۶ ثواب الصدقة وفضلها .

(۳) البقرة آيت ۲۶۷ .

(۴) البقرة آيت ۲۶۷ .

ترجمه : او تاسو رَدي (بيکاره) شي ته اراده مه کوئ چې د هغې نه يې خرچ کړی (يعنی بې کاره شی د الله ﷻ په لاره کې مه خرچ کوئ) حالانکه تاسو په خپله د هغې (رَدي شي) اخيستلو ته تيار نه يی (چې څوک يې د يو واجب حق په بدله کې يا تحفه کې درکوي) ، مګر که تاسو پرې سترګې پټې کړئ (او لحاظ يې وکړئ ، او وايې خلی نو دا بيله خبره ده) ، او پوهه شئ چې الله ﷻ بې نيازه (دی ، هيچا ته محتاج نه دی) او د تعريف لايق دی (نو د هغه په نامه دا سې شی ورکوئ چې هغه هم ښه او د تعريف لائق وي) .

۵ . په پټه يې ورکړي . ددې د يَرې نه چې رِيا په کې رانشي .

٦ . اِحسان وربانديې اونه کړي . ځکه په دې سره د صدقې اَجر باطليږي .

۷ . چاته چې صدقه ورکوي هغه ته به ضرر نه رسوي ، ځکه ضرر رسول ګناه ده او په دې سره هم د صدقې اجر باطليږي . الله تعالی فرمايي :

﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقٰتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذٰى ...﴾ . (۱)

ترجمه : اې مومنانو ! (تاسو ثواب د) خپلې صدقې په زباتلو (يادګيرنې) او تکليف رسولو باندې مه ضايع کوئ . (۲)

غريبو خپلوانو ته د صدقې ورکولو اَجر

نفلي صدقات انسان هر يو غريب رِشته دار ته ورکولې شي ، ليکن فرضي زکوة اصولو او فروعو ته نشي ورکولی ، دغه رنګې ښځه او خاوند يې په خپل مينځ کې يو بل ته نشي ورکولی . البته نفلي صدقات خپلوانو ته ورکولې شي ، او ددې اَجر هم زيات دی ، ځکه يو خو د صدقې اَجر شو ، او دويم د صِله رحمی اَجر شو .

۱ . الله رب العزت فرمايي : ﴿ فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴾ . (۳)

---

(۱) البقرة آيت ۲٦۴ .

(۲) تنبيه الغافلين باب ۳٦ باب فضيلة الصدقة .

(۳) الروم آيت ۳۸ . همدغه شان مضمون په سورة بقرة کې هم ذکر دی . الله تعالی فرمايي : ﴿وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِى الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنَ ...﴾ . البقرة آيت ۱۷۷ .

ترجمه: پس ته خپل رِشته دار ته، مسکينانو ته، او مسافرو ته د هغوى حق ورکوه، همدا خبره د هغو خلقو د پاره ډيره غوره ده څوک چې د الله ﷻ رضا غواړي، او همدا خلق کامياب دي.

۲. بل ځاى الله تبارک وتعالى فرمايي:

﴿ قُلْ مَآ أَنْفَقْتُمْ مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِيْنَ وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللهَ بِهِ عَلِيْمٌ ﴾. (۱)

ترجمه: (اې پيغمبره!) ته ورته ووايه: تاسو چې کوم مال خرچ کوئ نو هغه د مور او پلار، خپلو خپلوانو، يتيمانو، او مسکينانو حق دى (دوى ته يې ورکوئ)، او تاسو چې کومه نيکي (او ښيګړه) کوئ نو بيشکه الله تعالى په هغې ښه پوهه دى.

۳. د ترمذي شريف حديث دى، رسول الله ﷺ فرمايي:

اَلصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِيْنِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ: صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ. (۲)

مسکين ته صدقه ورکول يوه صدقه ده (يعنې صرف د صدقې ثواب پرې حاصليږي) او خپلو خپلوانو ته صدقه ورکول د دوچند ثواب باعث دى: يو د صدقې ثواب، او دويم د صله رحمۍ ثواب (يعنې خپلوانو سره د حُسنِ سلوک ثواب).

۴. په احاديثو کې خو تر دې پورې راغلي چې که چيرته يو سړى په خپل اولاد او خپل ځان باندې خرچ کوي او نيت يې صحيح وي نو دا هم په صدقه کې حسابيږي.

د بخاري شريف حديث دى، نبي عليه السلام فرمايي:

---

(۱) البقرة آيت ۲۱۵.

(۲) رواه الترمذي وحسّنه والنسائي وابن خزيمة وابن حبان و الهيثمي ۳/۱۱۶. الترغيب والترهيب ج۱ (۲/۶۲۰)، ورواه الحاكم وقال: صحيحُ الاسناد، إلا انّ ابنَ خزيمةَ قال: اَلصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِيْنِ صَدَقَةٌ وَعَلَى الْقَرِيْبِ صَدَقَتَانِ: صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ. المتجر الرابح ص ۳۳۲ ثواب الصدقة على الزوج والاقارب./ وفي رواية: أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اَلصَّدَقَةُ عَلَى ذِي الرَّحِمِ الْكَاشِحِ رواه الطبراني وابن خزيمة والحاكم، وقال: صحيح على شرط مسلم. ورواه احمد ۳/۴۰۲، والهيثمي في المجمع ۳/۱۱۶، والحاكم ۱/۴۰۶، والمنذري ۲/۳۷، ۳/۱۴۱. اَلْكَاشِحُ: هو المضمر العداوة والمقاطعة في كشحه وهو خصره. المتجر الرابح ص ۳۳۲.

إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً وَهُوَ يَحْتَسِبُهَا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةً . (۱)

کله چې يو سړی په خپل أهل (يعنی ښځې او خپلوانو) باندې خرچ کوي او دا په دې کې د ثواب توقع لري نو دده دا خرچ به دده د پاره (مقبوله) صدقه وي.

فايده : په خپل اهل وعيال باندې خو هر سړی د خپل وَس مناسب خرچ کوي خو خلقو ته دا د ثواب کار نه معلوميږي، بلکه دا يو تاوان، مجبوري او د نفس تقاضا ګڼي، خو رسول الله صلی الله عليه وسلم خپل اُمت ته دا اُوخودله چې که چيرته يو انسان په خپل بال بچ باندې د ثواب په نيت او د الله ﷻ د رضا د پاره خرچ کوي نو په دې سره هم دده ته اَجر و ثواب ملاويږي، او دا هم دده د پاره د آخرت ذخيره جوړيږي. (۲)

۵. په يو حديث کې ذکر دي، نبي عليه السلام فرمايي:

مَا أَطْعَمْتَ نَفْسَكَ فَهُوَ لَكَ صَدَقَةٌ، وَمَا أَطْعَمْتَ زَوْجَكَ فَهُوَ لَكَ صَدَقَةٌ، وَمَا أَطْعَمْتَ خَادِمَكَ فَهُوَ لَكَ صَدَقَةٌ. (۳)

تا چې په خپل ځان کوم خوراک وکړو نو داهم ستا د پاره صدقه ده، او تا چې په خپله بي بي کوم خوراک وکړو نو دا هم ستا د پاره صدقه ده، او تا چې په خپل خادِم کوم خوراک وکړو نو دا هم ستا د پاره صدقه ده. (يعنی په دې ټولو صورتونو کې به تاته د صدقې ثواب حاصليږي).

د صدقې ثواب هميشه باقي پاتې وي

د ترمذي شريف حديث دی، حضرت عائشه رضی الله عنها فرمايي:

اِنَّهُمْ ذَبَحُوا شَاةً. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا بَقِيَ مِنْهَا ؟ قَالَتْ: مَا بَقِيَ إِلَّا كَتِفُهَا.

---

(۱) رواه البخاري الايمان ۳۷، ومسلم. وَفِي رِوَايَةٍ: وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللهِ إِلَّا أُجِرْتَ عَلَيْهَا حَتَّى مَا تَجْعَلُ فِي فِيْ إِمْرَأَتِكَ. رواه البخاري الايمان ۳۷.

(۲) معارف الحديث ج۴ ص ۳۳۳.

(۳) قال في المجمع (۳/ ۱۱۹) رواه احمد ورجاله ثقات، رواه احمد ۴/ ۱۳۱، والبيهقي ۴/ ۱۷۹.

قَالَ : بَقِيَ كُلُّهَا غَيْرَ كَتِفِهَا . (۱)

يو ځل صحابه کرامو يا اهلِ بَيتو يوه ګډه ذبح کړه ، هرکله چې د هغې غوښه تقسيم شوه نو نبي عليه السلام وفرمايل : د چيلۍ نه څه باقي پاتې شوي دي ؟

حضرت عائشې رضی الله عنها ورته وفرمايل : د اُولي (ليچي ، مټ) نه علاوه نور څه نه دي پاتې شوي (يعنی نوره ټوله غوښه تقسيم شوی ، صرف اُولې پاتې دی).

نبي عليه السلام وفرمايل : د اُولي (ليچې) نه علاوه نوره ټوله باقي پاتې ده .

يعنی اصل کې غوښه هغه باقي ده کومه چې په فقيرانو تقسيم شوی ځکه د هغې ثواب زمونږ د پاره د الله ﷻ سره محفوظ دی ، او دا کومه حصه (اُولې) چې په کور کې پاتې دی نو دا خو فاني دی ، د خوراک نه روستو به ختم شي .

دې خبرې ته په دې آيتِ مبارکه کې هم اشاره ده ، الله تعالی فرمايي :

﴿ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللهِ بَاقٍ ﴾ . (۲)

ترجمه : څه چې د تاسو سره دي هغه ټول فاني دي ، او څه چې د الله ﷻ سره دي هغه باقي پاتې کيدونکي دي .

په صدقه کې بهترين او غوره مال ورکول

صدقه خو د انسان د پاره د قيامت ذخيره وي ، چې دا به په قبر او د قيامت په سخته ورځ کې د انسان په کار راځي ، لهذا د الله ﷻ په نوم داسې مال صدقه کول په کار دي چې هغه بهترين او غوره وي ، نو دا به د ډير ثواب ذريعه وي .

۱. الله تعالی فرمايي :

﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ ﴾ . (۳)

(۱) رواه الترمذي وصححه ج۴ ص ۲۲۵ حديث ۲۴۷۰ باب ۳۳ ، مشکوة باب فضل الصدقة الفصل الثاني حديث ۳۱ .
(۲) النحل آيت ۹۶ .
(۳) آل عمران آيت ۹۲ .

ترجمه : تاسو به هيڅ کله نيکي حاصله نه کړې شئ تر څو پورې چې تاسو خرچ نه کړئ له هغه شي نه کوم چې تاسو خوښوئ . (يعنی تر څو پورې مو چې د ټولو نه غوره شی نه وي خيرات کړی تر هغې پورې به جنت ته داخل نه شی) .

۲ . بل ځای الله رب العزت فرمايي :

﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْآ أَنْفِقُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّآ أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِّنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيْثَ مِنْهُ تُنْفِقُوْنَ.. ﴾ . (۱)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو (د الله ﷻ په لاره کې) د هغه پاکيزه مالونو نه خرچ کوئ کوم چې تاسو ګټلي دي ، او کوم چې ما تاسو د پاره د زمکې نه راټوکولي دي ، او تاسو د الله ﷻ په نوم د خراب مال د خرچ کولو قصد مه کوئ ..

د حضرت ابوطلحة رضي الله عنه د سخاوت جذبه

حضرت انس رضی الله عنه فرمايي : چې حضرت ابوطلحه رضی الله عنه د مدينې په اَنصارو کې د کجورو د باغونو په اعتبار سره ډير مالدار وُ (يعنی د قجورو باغونه يې ډير وو) ، او ده ته په خپل مال کې د ټولو نه ډير محبوب " بَيْرَحَا " نومې باغ وُ ، کوم چې د مسجدِنبوي ﷺ بالکل مخامخ وُ ، (او ډير قيمتي باغ وُ) . نبي عليه السلام به اکثر دې باغ ته تشريف وړلو ، او د هغه ځای اُوبه به يې (په شوق) څکلی ، چې ډيرې ښې (يعنی خوږې ، حلالې او پاکې) وې .

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې کله دا آيت نازل شو :

﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ ﴾ . (۲)

ترجمه : تاسو هرګز نيکی (يعنی جنت او اُوچت مقام) ته تر هغه وخته پورې نه شی رسيدی تر څو پورې چې تاسو هغه څيز خرچ نه کړئ کوم چې ستاسو ډير خوښ وي .

---

(۱) البقرة آيت ۲۶۷ .

(۲) آل عمران آيت ۹۲ .

نو ابو طلحه ﷺ د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر شو، او عرض يې وکړو: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! بيشکه الله تعالی فرمايي: ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ﴾ نو " بَيْرُحَا " باغ ماته په ټولو مالونو کې ډير خوښ دی (۱)، زه دا د الله تعالی د پاره صدقه کوم، او ددې آيت پيشِ نظر زه د الله ﷻ نه د نيکۍ او ثواب اميد لرم، او اميد واريم چې دا به زما د پاره د آخرت ذخيره جوړه شي، پس اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! تاسو دا قبول کړئ، او کوم ځای چې تاسو مناسب ګڼئ هلته يې خرچ کړئ.

نبي عليه السلام ورته وفرمايل: بَخٍ بَخٍ. (۲) واه واه، دا باغ څومره د ګټې واله مال دی، او تا چې څه وويل هغه ما واوريده، زه مناسب دا ګڼم چې ته دا مال په خپلو محتاجو خپلوانو باندې صدقه کړې (چې د صدقې ثواب سره سره درته د صِله رَحمۍ ثواب هم حاصل شي). ابو طلحة ﷺ وفرمايل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! ستاسو د اِرشاد مطابق به عمل کوم نو ابو طلحة ﷺ هغه باغ په خپلو خپلوانو او د تره په زامنو تقسيم کړو. (۳)

---

(۱) " بَيْرُحَا " : حديقة نخل، وروي بكسر الباء " بِيْرُحَا " وفتحها " بَيْرُحَا ". رياض الصالحين ج۱ باب الانفاق مما يحبّ و من الجيد./ وقيل: بَيْرُحَاءَ بكسر الباء وفتحها وبالمد " بَيْرُحَاءَ " هي اسمٌ لحديقة نخل كانت لأبي طلحة رضى الله عنها. المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳۲.

(۲) بَخٍ : بفتح الموحدة و سكون المعجمة، وقد تنون مع التثقيل والتخفيف بالكسر والرفع ويحذف التنوين. ومعناها تفخيم الأمر والإعجاب. ونظيرها في الهندية: واه واه. فتح الملهم شرح صحيح مسلم ج۵ ۶۰.

(۳) عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: كَانَ أَبُوْطَلْحَةَ أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِيْنَةِ مَالًا مِنْ نَخْلٍ، وَكَانَ أَحَبُّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرُحَاءَ، وَكَانَتْ مُسْتَقْبِلَةَ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيْهَا طَيِّبٍ. قَالَ أَنَسٌ: فَلَمَّا نَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ: ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ﴾ قَامَ أَبُوْطَلْحَةَ إِلٰى رَسُوْلِ اللهِ ﷺ. فَقَالَ: يَا رَسُوْلَ اللهِ! إِنَّ اللهَ تَعَالٰى يَقُوْلُ: ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ﴾ وَإِنَّ أَحَبَّ مَالِيْ إِلَيَّ بَيْرُحَاءَ، وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلّٰهِ تَعَالٰى، أَرْجُوْا بِرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللهِ فَضَعْهَا يَا رَسُوْلَ اللهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللهُ. فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: بَخٍ بَخٍ ذٰلِكَ مَالٌ رَابِحٌ. وَسَمِعْتُ مَا قُلْتَ وَإِنِّيْ أَرٰى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِيْنَ. فَقَالَ أَبُوْطَلْحَةَ: أَفْعَلُ يَا رَسُوْلَ اللهِ. فَقَسَمَهَا أَبُوْطَلْحَةَ فِيْ أَقَارِبِهِ وَبَنِيْ عَمِّهِ. رواه مسلم في الزكاة ۴۲، والبخاري باب الزكاة على الاقارب ج۲ ص ۱۱۹ حديث ۱۴۶۱ و في الوصايا ۶۱ وفي الاشربة ۱۹۹، مشكوة باب افضل الصدقة الفصل الثالث حديث ۱۷.

فايده : په بعضو رواياتو کې څه تفصيل شته چې حضرت ابوطلحة ﷛ د نبي عليه السلام د هدايت مطابق په خپلو خاصو خپلوانو : اُبيّ بن کعب ﷛، حسان بن ثابت ﷛، شداد بن اوس او په نبيط بن جابر باندې تقسيم کړو . او دا دومره قيمتي باغ ؤ چې بيا روستو حضرت معاوية ﷛ د حضرت حسان بن ثابت ﷛ نه صرف د ده حصه باغ په يو لک درهمه واخيسته، نو غونډ باغ خو به ډير قيمتي ؤ ، ليکن د حضرت ابوطلحة ﷛ په زړه کې د الله ﷻ محبت او دومره سخا وه چې دا ټول باغ يې صدقه کړو . (۱)

د حضرت طلحه ﷛ د سخاوت نور واقعات

۱ . د حضرت طلحة ﷛ بي بي حضرت سعدى بنت عوف رضي الله عنها فرمايي چې يوه ورځ زه په حضرت طلحة ﷛ باندې راداخله شوم نو دې ډير خفه ؤ ، ما ورنه پوښتنه وکړه چې ولې دومره خفه يې ؟ هغه راته ووېل : د ماسره ډير مال جمع شوى چې د هغې په وجه پريشانه يم .

ما ورته ووېل : مه خفه کيږه، خپل قوم او خپلوان راجمع کړه او په هغوى باندې دا مال تقسيم کړه . هغه ووېل : ډيره ښه ده ، خپل غلام يې وليږل ، دده خپلوان او قوم يې راجمع کړو، او په هغوى کې يې دا مال ټول تقسيم کړو .

ما د هغه خادم نه پوښتنه وکړه : چې دا څومره مال ؤ چې ده تقسيم کړو ؟ هغه راته ووېل: څلور لکه (۴۰۰۰۰۰) درهمه وو . (۲)

۲ . امام غزالي رحمه الله په احياء العلوم کې ذکر کړي چې حضرت ابوطلحة ﷛ ته يو دوست راغى او دده دروازه يې اُوټکوله ، کله چې دې ورله راووت ، پوښتنه يې ورنه وکړه :

---

(۱) معارف الحديث ج۴ ص ۳۳۷ .

(۲) وقالتْ سعدى بنت عوف : دخلتُ على طلحة فرأيتُ منه ثِقْلًا فقلتُ له : مَالَکَ ؟ فقال : اِجتَمَعَ عندي مالٌ وقد غمني. فقلتُ و ما يغمک ادع قومک ؟ فقال : يا غلام عليّ بقومي . فقسمه فيهم . فسألتُ الخادمَ کم کان ؟ قال : أربعمائة الف . اخرجه الحاکم ، احياء العلوم ج ۳ ص ۳۳۷ کتاب ذم البخل و ذم حب المال .

څنګه راغلی یې ؟ هغه ورته وویل : په ما باندې څلور سوه (۴۰۰) درهمه قرضه ده . دې کورته لاړو ، څلور سوه درهمه یې راواخیست او راغی دې کس ته یې ورکړه .

کله چې کورته راغی نو ژړل یې ، بي بي ورته وویل : چې کله درته درهم ورکول دومره ګران معلومیده نو بیا دې ولې ورکول ؟ ده ورته وویل : د درهمو پسې نه ژاړم ، بلکه ددې د وجې ژاړم چې ماته څنګه ددې کس حال تر اوسه معلوم نه ؤ چې دې آخر دې ته مجبوره شو چې زما دروازې ته راغی (بلکه په کار دا وه چې ما دده حالت دمخکې نه معلوم کړې وی او دده ضرورت مې پوره کړې وی ، او دې زما دروازې ته په راتلو نه وې مجبوره شوی) . (۱)

۳. حضرت حسن رحمه الله وایي چې حضرت ابو طلحة ﷺ خپله یوه زمکه په حضرت عثمان ﷺ باندې په اووه لکه (۷۰۰۰۰) درهمه باندې خرڅه کړه ، کله چې دا درهم ده ته راغله نو سوچ یې وکړو چې که دا مال د ماسره تولـه شپه پاتې شي او په دې حالت کې ماله مرګ راشي نو زما به څه حالت وي ؟ نو د خپلو خادمینو په ذریعه یې تولـه شپه دا درهم د مدینې منورې په فقیرانو ، مسکینانو او کونډو باندې تقسیمولی ، تر دې پورې چې د سهر په وخت دده سره یو درهم هم باقي پاتې نه شو (۲)

۴. د حضرت طلحة ﷺ بي بي حضرت سعدی رضی الله عنها وایي چې حضرت طلحة ﷺ یوه ورځ یو لک درهم صدقه کړه ، بیا (دده دسادګۍ دا حالت ؤ چې) په دغه ورځ جُمات ته صرف ددې د وجې لانه رو چې کپړې یې شلیدلې وی هغه یې ځان له ګنډلی . (۳)

(دیته سخاوت وایې چې یو لک درهم یې نورو ته ورکړه او په ځان باندې یې هیڅ هم اونه لږول) .

---

(۱) وأتى رجل صديقًا له فدق عليه الباب فقال : مَاجَاءَ بِكَ ؟ قال : عليّ أربعمائة درهم دَين . فوزن أربعمائة درهم وأخرجها إليه . وعاد يبكي . فقالت امرأته : لم أعطيته إذ شقّ عليک ؟ فقال : إنّما أبكي لأنّي لم أتفقد حاله حتى احتاج الى مفاتحتي . احياء العلوم ج۳ ص ۲۳۷ کتاب ذم البخل و ذم حب المال .

(۲) اخرجه ابونعيم ، الترغيب والترهيب لليافعي ۸۸ .

(۳) اخرجه ابونعيم فی الحلية ، الترغيب والترهيب لليافعي ۸۹ .

۵. يو کرت حضرت ابوطلحة ﷺ ته يو اَعرابي راغی او څه يې ورنه او غوښته، ده ورته وويل: ما د حضرت عثمان رضی الله عنه يوه زمکه په درې لکه (۳۰۰۰۰۰) درهمه اخيستی، نو اوس ستا خوښه ده که دا زمکه اخلې، او که دا زمکه په هغه باندې واپس خرڅه کړم او تاله نغدې روپۍ درکړم؟ دې اعرابي فقير ورته وويل: زما نغدې روپۍ په کار دي، نو حضرت ابوطلحة ﷺ دا زمکه په حضرت عثمان ﷺ خرڅه کړه او دې فقير ته يې نغدې روپۍ ورکړی.(۱)

د حضرت ابوبکر صديق ﷺ او حضرت عمر ﷺ صدقه

۱. د ابوداؤد شريف حديث دی، حضرت عمر ﷺ فرمايي چې يو کرت نبي کريم صلی الله عليه وسلم مونږ ته د صدقې کولو حکم وکړو، په دغه وخت کې د ما سره مال ډيرؤ، ما د ځان سره وويل چې نن ورځ خو به زه د حضرت ابوبکر صديق ﷺ نه مخکې کيږم، نو خپل ټول نيم مال مې راواخيست، او د رسول الله ﷺ په خدمت کې مې پيش کړو، نبي عليه السلام رانه پوښتنه وکړه:

مَا أَبْقَيْتَ لِأَهْلِكَ؟ کور واله ته دې څومره مال پريښود؟

ما ورته وويل: نيم مال مې پريښود.

ددې نه پس حضرت ابوبکر صديق ﷺ خپل ټول مال د ځان سره راوړو، او د نبي عليه السلام په خدمت کې يې پيش کړو، پيغمبر ﷺ د هغه نه پوښتنه وکړه:

مَا أَبْقَيْتَ لِأَهْلِكَ؟ کور واله ته دې څومره مال پريښود؟

هغه ورته وويل:

أَبْقَيْتُ لَهُمُ اللهَ وَرَسُوْلَهُ. ما خپل کور واله د پاره صرف الله ﷻ او د هغه رسول پريښود.

حضرت عمر ﷺ فرمايي چې ما حضرت ابوبکر صديق ﷺ ته وويل:

(۱) احياء العلوم ج۳ ص ۳۳۷ کتاب ذم البخل و ذم حب المال.

لَا أُسَابِقُكَ إِلَى شَيْءٍ أَبَدًا.

زه به اوس آينده د تانه په هيڅ شي کې د مخکې کيدو مقابله اونه کړم . (۱)

۲ . حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه چې کله اسلام قبول کړو نو د څلويښتو زرو درهمو مالک ؤ ، خو ده دا ټول رقم د الله تعالیٰ په لاره کې خرچ کړه . (۲)

۳ . دغه رنګې ډير غلامان يې د اخيستو نه روستو آزاد کړه په کومو کې چې د حضرت بلال رضي الله عنه او عامر بن فصيره رضي الله عنه په شان جليل القدر صحابه کرام هم شامل دي . (۳)

۴ . حضرت ابو هريرة رضى الله عنه فرمايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم يو کرت ارشاد اوفرمايه چې "د هيچا مال ماته دومره فايده نه ده رارسولی څومره چې د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه مال ماته نفع رارسولی ده" . ددې خبرې په اوريدو سره حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه اوژړل ، او عرض يې وکړو : اې د الله تعالیٰ رسوله صلى الله عليه وسلم ! زه او زما مال خو صرف ستاسو د پاره دی . (۴)

د حضرت عثمان رضي الله عنه صدقه

حضرت عثمان رضي الله عنه ته الله تعالیٰ ډير مال و دولت ورکړې ؤ ، خو د هغه په زړه کې د مال محبت نه ؤ ، هغه به په هره موقع خپل مال د الله تعالیٰ د رضا د پاره خرچ کولو .

(يو څو نمونې ستاسو د وړاندې پيش کوم) :

---

(۱) عَنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ـ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ـ أَنَّهُ قَالَ : أَمَرَنَا رَسُوْلُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمًا أَنْ نَتَصَدَّقَ ، فَوَافَقَ ذٰلِكَ مَالًا عِنْدِيْ ، فَقُلْتُ : الْيَوْمَ أَسْبِقُ أَبَابَكْرٍ إِنْ سَبَقْتُهُ يَوْمًا ، فَجِئْتُ بِنِصْفِ مَالِيْ . فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صلى الله عليه وسلم : مَا أَبْقَيْتَ لِأَهْلِكَ ؟ فَقُلْتُ : مِثْلَهُ . قَالَ : وَأَتَى أَبُوْبَكْرٍ ـ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ـ بِكُلِّ مَا عِنْدَهُ . فَقَالَ لَهُ رَسُوْلُ اللهِ صلى الله عليه وسلم : مَا أَبْقَيْتَ لِأَهْلِكَ ؟ قَالَ : أَبْقَيْتُ لَهُمُ اللهَ وَرَسُوْلَهُ . فَقُلْتُ : لَا أُسَابِقُكَ إِلَى شَيْءٍ أَبَدًا . اخرجه ابوداؤد (۱۶۷۸) ، وقال الالباني : حسن (۱ / ۳۱۵) ، والترمذي (۳۶۷۵) . نضرة النعيم ج۳ ص ۱۵۰۹ الجود .

(۲) الترغيب والترهيب لليافعي ۸۷ .

(۳) مكارم الاخلاق .

(۴) اسد الغابة ۳ / ۲۲۲ .

۱. د " بير رومه " اخيستل او صدقه کول :

"بير رومه " يو کوهي ؤ ، او دا کوهي د يو يهودي ملکيت ؤ ، دغه وخت مسلمانانو ته د اُوبو ډير مشکلات وو ، دوی به د دې يهودي نه اُوبه په بيعه اخيستې .

کله چې حضرت عثمان ﷺ ته معلومه شوه چې مسلمانانو ته د اُوبو په حاصلولو کې ډير مشکلات دي نو دې يهودي ته ورغلو او ورته وې ويل : دا کوهي په ما باندې راخرڅ کړه ، هغه ورته وويل : زه خو په دې باندې ډيرې روپۍ ګټم ، دا نه خرڅوم .

کله چې حضرت عثمان ﷺ د يهودي جواب واوريده نو ورته وې ويل : ته نيم کوهي په ما راخرڅ کړه او قيمت رانه د پوره کوهي واخله .

(چونکه د اهلُ الله سره ډيره پوهه وي ، الله ﷻ ورته فِراست ورکړې وي) .

يهودي چې د حضرت عثمان ﷺ خبره واوريده نو وې ويل : صحيح ده ، د کوهي نيم حق ستا شو خو قيمت پوره راکړه . حضرت عثمان ﷺ قيمت پوره ورکړو او نيم کوهي يې ورنه واخيست . يهودي ورته وويل : يوه ورځ به ستا نمبر وي ، ته اُوبه رااُوباسه ، او بله ورځ به زما نمبر وي ، زه به اُوبه رااُوباسم .

کله چې حضرت عثمان ﷺ يهودي ته روپۍ ورکړې نو عام اِعلان يې وکړو چې زما په نمبر کې دې مسلمانان او کافران ټول بغير د قيمت اداء کولو نه مفت اُوبه وړي .

کله چې خلقو ته په يوه ورځ مفت اُوبه ملاويدل شروع شو نو په دويمه ورځ بيا په بيعه اخيستو واله هيڅوک هم نه وو .

يهودي يو څو مياشتې پس راغی ، او حضرت عثمان ﷺ ته يې وويل : تاسو د مانه دا باقي کوهي هم واخلئ (ځکه د ما نه خو هيڅوک هم په روپو باندې اُوبه نه اخلي) .

نو حضرت عثمان ﷺ د ا باقي نيم کوهي هم واخيستلو او ټول يې د الله ﷻ د رضا د پاره وقف کړ . (۱)

---

(۱) وَاشْتَرَى عُثْمَانُ ﷺ بِئر رومة بِعِشْرِيْنَ اَلْفًا وَسلبها للمسلمين . نزهة الناظرين فى الاخبار والآثار المرويّة عن الانبياء والصالحين ص ۲۰۰ .

۲ . د غزوه تبوک په موقع سخاوت :

د غزوه تبوک په موقع باندې حضرت عثمان ﷺ د يوې مثالي قرباني ثبوت پيش کړې ؤ، ده درې سوه (۳۰۰) اُوښان د سازو سامان سره ټول صدقه کړه ، او بيا يې زر (۱۰۰۰) اشرفۍ د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په خدمت کې پيش کړې .

راوي وايي چې رسول الله ﷺ د حضرت عثمان ﷺ ددې سخاوت نه دومره خوشحاله ؤ، چې هغه اشرفۍ يې په لاس کې اَړولې راړولې ، او دايې فرمايل :

مَا ضَرَّ ابْنُ عَفَّانَ مَا فَعَلَ بَعْدَ هٰذَا .

د نن نه پس چې حضرت عثمان ﷺ څه کار هم کوي ده ته به هيڅ نقصان نه رسي . يعنې ددې صدقې د قبوليت په برکت به ده ته د کامل خير توفيق نصيبه کيږي . (۱)

۳ . د قحط سالۍ په وخت د حضرت عثمان ﷺ سخاوت :

حضرت ابن عباس رضى الله عنهما فرمايي چې يو کال قحط سالي راغله ، د خوراک ذخيره ختمه شوه ، خلق د حضرت ابوبکر صديق ﷺ په خدمت کې حاضر شو ، او ددې ذکر يې ورته وکړو ، ده ورته وويل چې صبا به انشاء الله ستاسو دا تکليف ختم شي .

په صبا باندې د شام نه د حضرت عثمان ﷺ د سلو (۱۰۰) اُوښانو قافله راورسيده چې سل واړه اُوښان د غلې نه بار (ډک) وو . د مدينې منورې تاجران راجمع شو ، او ورته وې

(۱) مکارم الاخلاق . د ابن سعد د روايت مطابق په غزوه تبوک کې ديرش زره (۳۰۰۰۰) پياده صحابه ، او لس زره (۱۰۰۰۰) سواره شامل وو ، او حضرت عثمان ﷺ د غونډ فوج دريمه حصه اخراجات ځانله په خپله ذِمه اخيستي وو ، ګويا حضرت عثمان ﷺ د لس زره پياده فوج د پاره اسباب برابر کړي ؤ ، ددينه علاوه يې زر (۱۰۰۰) اُوښان ، اويا (۷۰) اسونه او نور سامان ورکړي ؤ ، او ددې سره سره يې د رسول الله ﷺ په خدمت کې زر (۱۰۰۰) اشرفۍ پيش کړې ، چې نبي عليه السلام د ديرې خوشحالۍ نه په لاسونو مبارکو کې اړولې راړولې ، او دا يې فرمايل : مَا ضَرَّ عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ هٰذَا الْيَوْمَ . د نن نه روستو د حضرت عثمان هيڅ کار ده ته ضرر نشي رسولی . خلفاء راشدين بن از شاه معين الدين ندوي ص ۱٦۲ ، بحواله مستدرک حاکم ج۳ . هکذا اخرجه احمد ، کذا فی البداية .

ویل چې دا غله په مونږ را اخرڅه کړه ، ځکه په مسلمانانو باندې تکلیف دی ، مونږ به یې بازار ته د خرڅ د پاره ویسو ، ده ورته وویل : كَمْ تَرْبَحُوْنِيْ؟ تاسو به ماته ددې څومره ګټه راکړئ؟

تاجرانو ورته وویل : په څو چې تا په شام کې اخیستې د هغې برابر ګټه به درکړو ، ده ورته وویل : ددې غلې قیمت ددې نه زیات لګول شوی دی (یعنی ما ته ددې نه زیاته نفع ملاویږي) نو تاسو ددې قیمت نور هم زیات کړئ .

تاجرانو ورته وویل : مونږ به تاته یو په دَبل ګټه درکړو ، خو حضرت عثمان ﷺ وویل : نور هم زیادت وکړئ ، ځکه ددې قیمت ددې نه زیات لګول شوی .

تاجرانو همداسې ګټه زیاتوله ، تر دې چې یو په څلور ګټه یې ورنه اوغوښته ، خو ده ورته وویل : چې ما ته ددینه زیاته نفع ملاویږي کومه چې تاسو راکوئ .

آخر دې تاجرانو ورته وویل : اې عثمان ! تاته چا ددینه زیات قیمت لګولی ؟ حالانکه د مدینې منورې تاجران خو ټول دلته همدا مونږ یو ، د مونږنه علاوه خو نور څوک نشته چې د تا نه دا غله په زیات قیمت واخلي .

حضرت عثمان ﷺ ورته وفرمایل : ما ته الله ﷻ یو په لس چنده ددې اجر مقرر کړی ، الله رب العزت فرمایي :

﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ...﴾ . (۱)

ترجمه : څوک چې (د الله ﷻ دربار ته) نیکي راوړي نو ده ته به ددې نیکۍ یو په لس چنده بدله ملاویږي .

حضرت عثمان ﷺ تاجرانو ته وویل : ما ته خو الله ﷻ ددې نفع یو په لس چنده راکوي نو آیا تاسو ددې نه زیاته راکولې شئ ؟ تاجرانو وویل : نه .

نو حضرت عثمان ﷺ وفرمایل : أُشْهِدُكُمْ أَنَّهَا صَدَقَةٌ لِلْمُسْلِمِيْنَ . زه تاسو ګواه کوم چې دا ټوله غله د مسلمانانو د پاره (زما د طرفه) صدقه ده . (۲)

---

(۱) الانعام آیت ۱۶۰ .

(۲) الترغيب لليافعي ۸۷ ، حضرت عثمان ذی النورین بحواله ازالة الخفاء .

(نو سل واره اوښان د غلې نه ډک يې په مسلمانانو باندې صدقه کړه) .

حضرت ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې ما په همدغه شپه باندې رسول الله صلى الله عليه وسلم په خوب کې وليده چې په ښائسته برگ آس باندې سور دی ، د نور جامې يې اغوستې دي ، او په تادۍ باندې روان دی .

ابن عباس رضى الله عنهما فرمايي چې ما ورته وويل : اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! زه ستاسو د ملاقات ډير شوقي يم ، ماته لږ رامتوجه شئ (چې ستاسو په ملاقات مشرّف شم) نبي عليه السلام وفرمايل :

يَا ابْنَ عَبَّاسٍ إِنَّ عُثْمَانَ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ وَ أَنَّ اللهَ قَبِلَهَا مِنْهُ وَ زوجهُ بِهَا عرُوْسًا فِي الْجَنَّةِ وَقَدْ دُعِيْنَا إِلى عرُوْسِهِ . (۱)

اې ابن عباس ! بيشکه حضرت عثمان رضي الله عنه (سَل اُوښان د غلې) صدقه کړي ، او الله تعالى دده صدقه قبوله کړې ، او ددې په عوض کې يې په جنت کې دده واده مقرر کړی ، (زه ځکه په تادۍ باندې يم چې) مونږ د هغه واده ته غوښتي شوي يو .

فايده : سبحان الله . د قحط سالۍ په وخت کې د مسلمانانو سره د احسان کولو او د صدقې ورکولو څومره لوي أجر دی چې الله رب العزت ددې په عوض کې څومره لوي عزت ورکړو .

---

(۱) حضرت عثمان ذى النورين بحواله ازالة الخفاء . قَالَ ابْنُ عبَّاسٍ رضى الله عنهما : وَقَعَ قحطٌ فِيْ عهدِ أبي بكرٍ . فقيل له إنّ النّاسَ في شدةٍ . فقال : إنّكم لاتمسُونَ حتّى يفرجَ عنكم . فلمّا كان آخر النّهار جاء عير عثمان من الشام . فجاء التجار . وقالوا : إنّ النّاس في شدّةٍ من القحط و قد قدم عليک مائة راحلة من البر فَبِعْنَا إيّاها . قال : كم تربحوني؟ قالوا : العشرة نجعلُ ربحها درهمين . قال : زَادُوْنِيْ أَكْثَرَ مِنْ ذٰلک . قالوا نربحک أربعة . قال زادوني . قالوا : نحنُ تجار المدينةِ فَمَنْ زَادَکَ ؟ قَالَ : إِنَّ اللهَ زادنِي بِكُلِّ درهمٍ عشرة . قالَ اللهُ تعالى : ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا...﴾ أُشْهِدُكُمْ أَنَّهَا صَدَقَةٌ لِلْمُسْلِمِيْنَ . قَالَ ابْنُ عبّاسٍ : فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ تِلْکَ اللَّيْلَةَ فِي الْمَنَامِ عَلى بر ذون أبلق وعليه حلة حرير من نورٍ و هو مُسْتَعْجِلٌ . فقلتُ ـالنّبي ـه ! إِنِّيْ مُشْتَاقٌ إِلَيْکَ . فَقَالَ : يَا ابْنَ عَبَّاسٍ إِنَّ عُثْمَانَ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ وَ انّ اللهَ قَبِلَهَا مِنْهُ وَ زوجهُ بِهَا عرُوْسًا فِي الجنةِ وَقَدْ دُعِيْنَا إِلى عرُوْسِهِ . نزهة المجالس ج۲ ص ۱۴ باب فضل الصدقة وفعل المعروف ...

د حضرت عائشې رضي الله عنها صدقه

۱. حضرت عروه بن زبير رحمه الله فرمايي:

رَأَيْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا تُقَسِّمُ سَبْعِيْنَ أَلْفًا وَهِيَ تُرَقِّعُ ثَوْبَهَا.

وَرُوِيَ أَنَّهَا قَسَّمَتْ فِيْ يَوْمٍ ثَمَانِيْنَ وَمِائَةَ أَلْفٍ بَيْنَ النَّاسِ. فَلَمَّا أَمْسَتْ قَالَتْ: يَا جَارِيَةُ عَلَيَّ فُطُوْرِيْ. فَجَاءَتْهَا بِخُبْزٍ وَزَيْتٍ. فَقَالَتْ لَهَا أُمُّ ذَرَّةَ: أَمَا اسْتَطَعْتِ فِيْمَا قَسَّمْتِ الْيَوْمَ أَنْ تَشْتَرِيْ لَنَا بِدِرْهَمٍ لَحْمًا نُفْطِرُ عَلَيْهِ؟ فَقَالَتْ: لَوْ ذَكَّرْتِنِيْ لَفَعَلْتُ. (۱)

ما حضرت عايشه رضى الله عنها وليده چې اويا زره (۷۰۰۰۰) اشرفۍ يې صدقه کولې، حالانکه په دې وخت کې هم ددې د قميص په يو طرف کې پيوندونه لګيدلي وو.

په يو روايت کې راځي چې دې په يوه ورځ يو لک او اتيا زره (۱۸۰۰۰۰) درهمه د خلقو په مينځ کې تقسيم کړه، کله چې مابنام شو نو خپلې خادمې ته يې وويل: زما روژه ماتې راوړه (چې روژه پرې ماته کړم)، نو هغې ورته يوه روټۍ او د زيتونو تيل راوړه. نو د حضرت عايشې رضي الله عنها خادمې "ام ذرّة" ورته وويل:

تا خو دومره ډير درهم تقسيم کړه، که چيرته تا په دې کې مونږ له په يو درهم غوښه اخيستې وی نو اوس به مونږ پرې افطار کړې وی؟ حضرت عايشې رضي الله عنها ورته وويل: که چيرته تا مخکې ماته رايادہ کړې وی نو ما به درله غوښه اخيستې وه (اوس خو ټول درهم ختم شو).

فايده: ديته اعلى درجه سخاوت وايي چې په خپله يې روژه هم وه، او دومره ډير درهم يې صدقه کړه خو ځان له يې يو درهم هم پرې نه خود چې غوښه يې پرې اخيستې وی. او باوجود د دومره ډيرو درهمو او اشرفو صدقه کولو يې بيا هم په خپلو جامو کې پيوندونه لګيدلي وو.

(۱) مختصر منهاج القاصدين (۲۰۳)، والاحياء ۳/۲۴۷). نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول النبي الكريم صلى الله عليه وسلم ج٦ ص ۲۲۵۵. وهكذا في الترغيب والترهيب ج۳ ص ۳۳۱ كتاب ذم البخل وذم حب المال.

۲ . دخپل ځان په نسبت فقير ته ترجيح ورکول :

امام مالک رحمه الله نقل کړي چې حضرت عائشې رضی الله عنها ته يو مسکين راغی ، او سوال يې ورنه وکړو ، حالانکه د حضرت عائشې رضی الله عنه روژه وه او ددې په کور کې صرف يوه ډوډۍ (چپاتې) وه (او ددې نه علاوه ورسره بل هيڅ شی د خوراک نه وُ).

دې خپلې وينځې ته وويل : أَعْطِيْهِ إِيَّاهُ . دا ډوډۍ دې فقير له ورکړه .

هغې ورته وويل : د تاسره خو ددينه علاوه بل داسې شی نشته چې ته په هغې روژه ماته کړې (صرف همدا يوه روټۍ ده ، نو دا څنګه دې فقير له ورکړم ؟)

حضرت عائشې رضی الله عنها ورته بيا وفرمايل : أَعْطِيْهِ إِيَّاهُ . دا ډوډۍ دې فقير له ورکړه . نو دې وينځې مسکين ته دا ډوډۍ ورکړه .

کله چې مابنام شو نو يو کور واله يا يو سړي دې ته هديه راوليږله چې د چيلۍ يخ شوې غوښه او روټۍ وغيره وو . دا وينځه وايي چې زه حضرت عائشې رضی الله عنها راأوغوښتم او راته وې ويل :

كُلِيْ مِنْ هٰذَا . هٰذَا خَيْرٌ مِنْ قُرْصِكِ . (۱)

دا خوره ، دا ستا د ککوړي (چپاتي روټۍ) نه ډير بهتر دی .

۳ . د صدقې سره سره فقير ته دُعا هم کول :

حضرت مولانا ادريس کاندهلوي رحمه الله ليکلي : چې حضرت عائشې رضی الله عنها ته به څوک فقير راغی او دُعاګانې کول به يې شروع کړه (لکه دا عادت دعامو فقيرانو دی چې څه غواړي نو ورسره ورسره دُعاګانې هم کوي) .

(۱) رَوَى مَالِكٌ ـ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى ـ عَنْ مَوْلَاةٍ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ مِسْكِيْنًا سَأَلَ عَائِشَةَ وَهِيَ صَائِمَةٌ وَلَيْسَ فِي بَيْتِهَا إِلَّا رَغِيْفٌ . فَقَالَتْ لِمَوْلَاةٍ لَهَا : أَعْطِيْهِ إِيَّاهُ . فَقَالَتْ : لَيْسَ لَكِ مَا تُفْطِرِيْنَ عَلَيْهِ . فَقَالَتْ : أَعْطِيْهِ إِيَّاهُ . فَفَعَلَتْ . فَلَمَّا أَمْسَيْنَا أَهْدَى لَهَا أَهْلُ بَيْتٍ أَوْ إِنْسَانٌ ـ مَا كَانَ يُهْدِيْ لَهَا ـ شَاةً وَكَفَنَهَا فَدَعَتْنِيْ عَائِشَةُ . فَقَالَتْ : كُلِيْ مِنْ هٰذَا . هٰذَا خَيْرٌ مِنْ قُرْصِكِ . اخرجه مالک فی الموطاء ، جامع الاصول لابن الاثير (۶/۴۵۲) ، نضرة النعيم ج۶ ص ۲۲۵۵ السخاء .

نو حضرت عائشې رضی الله عنها به هم دې فقير ته دُعاګانې کولې ، او بيا به يې ورته صدقه هم ورکړه .

چا ورته وويل : اې اُمّ المؤمنين ! دا څه وجه ده چې کله د تا نه يو فقير څه غواړي او دُعاګانې درته کوي نو ته هم ورته اول دُعاګانې کوې او بيا ورته صدقه ورکړې ؟

دې ورته وويل : که زه ورته صدقه ورکړم او دُعا ورته اونه کړم نو د هغه اِحسان په ما باندې زيات شو ، ځکه دُعا د صدقې نه ډيره بهتره ده ، نو ځکه زه هم ورته اول دُعاګانې وکړم چې د هغه د دُعاګانو د اِحسان بدله پوره شي ، بيا د هغې نه روستو صدقه ورکړم ، دا د دې د پاره چې زما دا صدقه خالصه د الله ﷻ د رضا ذريعه وګرځي ، او د څه اِحسان په مقابله کې رانشي . (۱)

د يو نابينا صحابي په خپل لاس صدقه ورکول

حضرت عثمان رحمه اللهؒ وايي چې د حضرت حارثه بن نعمان ﷺ په آخيري عُمر کې نظر ختم شوې ؤ ، هغه داسې کار کړې ؤ چې د خپلې کمرې د لمانځه د ځای نه يې يوه رسۍ تر د دروازې پورې بوتلې وه ، کله به چې يو فقير بهر په دروازه کې آواز وکړو نو ده به په کمره کې د موجوده ټوکرۍ نه څه راواخيست ، رسۍ به يې اونيوه ، دروازې ته به راغی او فقير ته به يې په خپل لاس باندې صدقه ورکړه .

د کور خلقو ورته وويل : ته دومره تکليف مه کوه ، بلکه فقير ته به مونږ صدقه ورکوو .

ده ورته وويل : ما د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه اوريدلي دي چې فقير ته په خپل لاس باندې صدقه ورکول انسان د خراب مرګ نه محفوظ ساتي . (نو ځکه زه په خپل لاس فقير ته صدقه ورکوم) . (۲)

---

(۱) سيرة المصطفى صلى الله عليه وسلم لمولانا ادريس كاندهلوي رحمه الله .

(۲) اخرجه الطبراني .

فقير او محتاج ته د خوراک او جامو ورکولو فضيلت

په قرآن کريم او احاديثو مبارکه ؤ کې فقير او محتاج ته د خوراک او جامو ورکولو ډير اَجرونه او ثوابونه بيان شوي. الله تعالى فرمايي:

﴿ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا . إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا . إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا . فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴾ . (١)

ترجمه: او دوی (يعنی نيکان خلق) د الله ﷻ په مينه کې په مسکين، يتيم او قيدي باندې خوراک خوروي، (او دا ورته وايي چې:) بيشکه مونږ په تاسو باندې صرف د الله ﷻ د رضا د پاره خوراک خوروو، نه خو د تاسو نه څه (عملي) بدله غواړو، او نه (ددې قولي) شکريه غواړو. بيشکه مونږ خو د خپل رب نه د هغې ورځې په باره کې ويريږو چې سخته او ترخه به وي، پس الله تعالى به دوی د دغې ورځې د سختئ نه بچ کړي، او دوی ته به تازګي او خوشحالي ورکړي.

٢. د ابوداوٌد شريف حديث دی، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

أَيُّمَا مُسْلِمٍ كَسَا مُسْلِمًا ثَوْبًا عَلَى عُرْيٍ كَسَاهُ اللهُ مِنْ خُضْرِ الْجَنَّةِ . وَأَيُّمَا مُسْلِمٍ أَطْعَمَ مُسْلِمًا عَلَى جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللهُ مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ . وَأَيُّمَا مُسْلِمٍ سَقَى مُسْلِمًا عَلَى ظَمَإٍ سَقَاهُ اللهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ . رواه ابوداوٌد والترمذي . (٢)

---

(١) الدهر آيت ٨ تا ١١ .

(٢) رواه ابوداوٌد الحديث ١٦٨٢ باب فضل سقي الماء ، والتبريزي في المشكوة ١٩١٣ باب فضل الصدقة الفصل الثاني حديث ٢٥ ، والمنذري في الترغيب ٣ / ١١٧ ، والسيوطي في الجوامع ٩٤٦٩ ، ٩٤٨٨ . وَفِي رِوَايَةٍ : مَا مِنْ مُسْلِمٍ كَسَا مُسْلِمًا ثَوْبًا إِلَّا كَانَ فِي حِفْظِ اللهِ مَا دَامَ عَلَيْهِ مِنْهُ خِرْقَةٌ . رواه الترمذي وقال حديث حسن ، والحاكم ، وقال : صحيح الاسناد ، ولفظه : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : مَنْ كَسَا مُسْلِمًا لَمْ يَزَلْ فِي سِتْرِ اللهِ مَا دَامَ عَلَيْهِ مِنْهُ خَيْطٌ أَوْ سِلْكٌ . رواه الترمذي الحديث ٢٤٨٤ ، والمنذري في الترغيب ٣ / ١١٦ ، والزبيدي في الاتحاف ٣ / ١٧٢ ، والهندي في الكنز ٢٦٠٧٣ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ١٤٢ .

کوم مسلمان چې يو بَربنډ مسلمان ته جامې ور واغوندي (يعنې هغه ته کپړې د اغوستلو دپاره ورکړي) نو الله تعالى به هغه ته د جنت شين لباس ور واغوندي . او کوم مسلمان چې په يو اُوږي مسلمان باندې خوراک اُوخوري نو الله تعالى به په هغه باندې دجنت ميوې اُوخوري . او کوم مسلمان چې په بل تږي مسلمان باندې اُوبه اوڅکوي نو الله تعالى به په ده باندې د جنت مُهر بَند شراب اوڅکوي .

فايده : د مُهر بندو شرابو دا مطلب دی چې الله تعالى به په ده د جنت داسې شراب اُوڅکوي چې ډير اعلى به وي ، او هغه به د سِيل او مُهر په ذريعه د تغير او تبديل نه محفوظ وي ، او صرف د همدې کس د پاره به خاص شوي وي ، لکه په قرآن کريم کې هم ددې شرابو تذکره شته ، الله تعالى فرمايي :

﴿يُسْقَوْنَ مِنْ رَّحِيْقٍ مَّخْتُوْمٍ . خِتَامُهُ مِسْكٌ .. ﴾ . (۱)

ترجمه : په هغوی به مُهر لږولې شوي خالص (پاکيزه) شراب څکلولې شي چې ددې مُهر به د مشکو وي .

۳ . د ترمذي شريف حديث دی ، نبي عليه السلام فرمايي :

أَيُّمَا مُؤْمِنٍ أَطْعَمَ مُؤْمِنًا عَلَى جُوْعٍ أَطْعَمَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ . وَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ سَقَى مُؤْمِنًا عَلَى ظَمَإٍ سَقَاهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الرَّحِيْقِ الْمَخْتُوْمِ . وَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ كَسَا مُؤْمِنًا عَلَى عُرْيٍ كَسَاهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ حُلَلِ الْجَنَّةِ . (۲)

کوم مومن چې بل اُوږي مؤمن ته خوراک ورکړي نو الله تعالى به ده ته د قيامت په ورځ د جنت ميوې ورکړي . او کوم مؤمن چې په يو تږي مومن باندې اُوبه اُوڅکلی نو الله تعالى به په ده باندې د قيامت په ورځ مُهر شده شراب اوڅکوي . او کوم مومن چې بربنډ مومن ته جامې ورواغوندي نو الله تعالى به ده ته د قيامت په ورځ د جنت لباس ورواغوندي .

۴ . د مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

(۱) المطففين آيت ۲۵ ، ۲۶ .

(۲) رواه ابوداؤد والترمذي واللفظ له الحديث ۲۴۴۹ ، المنذري في الترغيب ۲/ ۱۱۷ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۴۵ .

إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُوْلُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِيْ ، قَالَ : يَا رَبِّ كَيْفَ أَعُوْدُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِيْنَ ؟ قَالَ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِيْ فُلَانًا مَرِضَ فَلَمْ تَعُدْهُ ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِيْ عِنْدَهُ . يَا ابْنَ آدَمَ اِسْتَطْعَمْتُكَ فَلَمْ تُطْعِمْنِيْ ، قَالَ : يَا رَبِّ وَكَيْفَ أُطْعِمُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِيْنَ ؟ قَالَ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهُ اِسْتَطْعَمَكَ عَبْدِيْ فُلَانٌ فَلَمْ تُطْعِمْهُ ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ أَطْعَمْتَهُ لَوَجَدْتَ ذٰلِكَ عِنْدِيْ ؟ يَا ابْنَ آدَمَ اِسْتَسْقَيْتُكَ فَلَمْ تَسْقِنِيْ ، قَالَ : يَا رَبِّ كَيْفَ أَسْقِيْكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِيْنَ ؟ قَالَ : اِسْتَسْقَاكَ عَبْدِيْ فُلَانٌ فَلَمْ تَسْقِهِ ، أَمَا إِنَّكَ لَوْ سَقَيْتَهُ لَوَجَدْتَ ذٰلِكَ عِنْدِيْ . (۱)

الله تعالى به د قيامت په ورځ (خپل يو بنده ته) ووايي : اې د آدم ځويه ! زه بيمار شوې ووم تا زما بيمارپُرسي نه وه کړې (او زما پوښتنې له نه وې راغلى) ، دې به ورته ووايي : اې زما ربه ! ما څنګه ستا بيمارپُرسي کړې وې حالانکه ته خو ربّ العالمين يې ؟ (په تا خو بيماري نه راځي) ، الله ﷻ به ورته وفرمايي : آيا تا ته پته نه وه چې زما فلانې بنده بيمار دى حالانکه تا د هغه بيمارپُرسي نه وه کړې آيا تا ته دا معلومه نه وه که چيرته ته د هغه پوښتنې له ورغلې وې نو تا به زه هلته د هغه سره موندلې وې (يعنى زما رضا به تا ته حاصله شوې وه) .

(بيا به الله ﷻ دې بنده ته او فرمايي :) اې د آدم ځويه ! ما د تا نه خوراک غوښتې ؤ خو تا په ما خوراک نه ؤ خوړلى . دې به ورته ووايي : اې زما ربه ! ما په تا باندې څنګه خوراک خوړلې وى ؟ حالانکه ته خو ربُ العالمين يې (ستا خوراک ته ضرورت نشته) . الله ﷻ به ورته وفرمايي : آيا تا ته دا معلومه نه وه چې زما فلاني بنده د تا نه خوراک غوښتې ؤ خو تا خوراک نه ؤ ورکړى ، آيا ته په دې پوهه نه وې که چيرته تا هغه ته خوراک ورکړې وى نو تا به د هغې اَجر د ما سره موندلې وى ؟ (يعنى ما به درته د هغې اجر او بدله درکړې وى) .

(۱) رواه مسلم فى البر ۴۳ جز ۴ ص ۱۹۹ حديث ۲۵۶۹ باب فضل عيادة المريض .

(الله ﷻ به بيا دې بنده ته وفرمايي) اې د آدم ځويه! ما د تانه اوبه غوښتې وې نو تا ماته اوبه هم نه وې راکړې، دې به ورته ووايي: اې زما ربه! ما په تا باندې څنګه اوبه څکلې وې حالانکه ته خو ربُ العالمين يې (تا ته د اوبو څکلو ضرورت نشته). الله ﷻ به ورته اوفرمايي: د تا نه زما فلاني بنده اوبه غوښتې وې خو تا په هغه اوبه نه وې څکلي، آيا تا ته معلومه نه وه که چيرته تا په هغه باندې اوبه څکلې وې نو نن به تا د ماسره (د هغې په عوض کې د شهدو او شودو په شکل) د هغې اجر موندلې وې.

د جنت مستحق کيدل

۱. حضرت ابو هريرة ﷺ فرمايي: چې ما د نبي عليه السلام نه پوښتنه وکړه:

يَا رَسُوْلَ اللهِ! أَخْبِرْنِيْ بِشَيْءٍ إِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ.

اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! ما ته داسې عمل اوښايه چې زه هغه اوکړم او جنت ته داخل شم پيغمبر عليه السلام ورته وفرمايل:

أَطْعِمِ الطَّعَامَ وَأَفْشِ السَّلَامَ وَصِلِ الْأَرْحَامَ وَصَلِّ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ تَدْخُلِ الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ. رواه احمد وابن حبان والحاكم وقال: صحيح الاسناد. (۱)

خلقو ته خوراک ورکوه، سلام خور کړه (يعنى په هر چا سلام اچوه)، صلي رحمي کوه، او کله چې خلق اوده وي ته د شپې لمونځ کوه نو ته به جنت ته په سلامتيا سره داخل شې.

۲. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ أَطْعَمَ مُؤْمِنًا حَتَّى يُشْبِعَهُ مِنْ سَغَبٍ أَدْخَلَهُ اللهُ بَابًا مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ لَا يَدْخُلُهُ إِلَّا مَنْ كَانَ مِثْلَهُ. (۲)

---

(۱) رواه احمد ۳ / ۳۲۵، ۳۳۴، والزبيدي في الاتحاف ۴ / ۴۳۳، والهندي في الكنز ۱۱۸۳۴. و في رواية: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ غُرَفًا يُرَى ظَاهِرُهَا مِنْ بَاطِنِهَا وَبَاطِنُهَا مِنْ ظَاهِرِهَا أَعَدَّهَا اللهُ تَعَالَى لِمَنْ أَطْعَمَ الطَّعَامَ وَأَفْشَى السَّلَامَ وَصَلَّى وَالنَّاسُ نِيَامٌ. رواه ابن حبان. رواه البيهقي ۴ / ۳۰۱، والحاكم ۱ /۸۰، ۳۷۰، والطبراني في المعجم ۳ / ۳۴۲، والهيثمي في المجمع ۲ / ۲۵۴، ۳ /۱۹۲، ۱۰ / ۲۷۸.

(۲) رواه الهيثمي في المجمع ۱ / ۱۳۱، والمنذري في الترغيب ۲ /۶۷، والزبيدي في الاتحاف ۵/ ۲۳۸، والهندي في الكنز ۱۶۳۴۷. اَلسَّغَبُ: هُوَ الْجُوْعُ.

چاچې په يو مومن خوراک وکړو تر دې پورې چې دې يې د ولږې نه موړ کړو (يعنى د ده ولږه يې ختمه کړه) نو الله ﷻ به (ددې په عوض کې) دې د جنت په داسې دروازه باندې (جنت ته) داخل کړي چې په دې دروازه به بل هيڅوک نه داخليږي ، البته که يو کس دده په شان وي (يعنى هغه هم په يو مومن خوراک کړې وي ، نو بيا به هغه هم په دې دروازه جنت ته داخليږي) .

۳ . په يوه موقعه رسول الله ﷺ د صحابه کرامو نه پوښتنه وکړه : (۱)

مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ صَائِمًا ؟ نن په تاسو کې د چا روژه ده ؟

حضرت ابوبکر صديق رضى الله عنه جواب ورکړو : أَنَا . زما روژه ده .

رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل :

مَنْ أَطْعَمَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مِسْكِينًا ؟ نن په تاسو کې چا په يو مسکين خوراک خوړلى ؟

حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه وفرمايل : أَنَا . ما په مسکين خوراک خوړلى .

رسول الله صلى الله عليه وسلم بيا وفرمايل :

مَنْ تَبِعَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ جَنَازَةً ؟

نن په تاسو کې څوک د جنازې سره (د جنازې لمانځه يا قبرستان ته) تللى ؟

حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه وفرمايل : أَنَا . زه (تللې يم) .

نبي عليه السلام بيا پوښتنه وکړه :

مَنْ عَادَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مَرِيضًا ؟ نن په تاسو کې څوک د مريض پوښتنې له تللى ؟

حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه وفرمايل : زه (د مريض پوښتنې له تللې يم) .

(۱) قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ صَائِمًا ؟ فَقَالَ أَبُوبَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ : أَنَا . فَقَالَ : مَنْ أَطْعَمَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مِسْكِينًا ؟ فَقَالَ أَبُوبَكْرٍ : أَنَا . فَقَالَ : مَنْ تَبِعَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ جَنَازَةً ؟ فَقَالَ أَبُوبَكْرٍ : أَنَا . فَقَالَ : مَنْ عَادَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مَرِيضًا ؟ قَالَ أَبُوبَكْرٍ : أَنَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا اجْتَمَعَتْ هٰذِهِ الْخِصَالُ قَطُّ فِيْ رَجُلٍ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ . رواه ابن خزيمة وابن حبان . و رواه مسلم ، والبخاري في الادب المفرد ۵۱۵ ، مشكوة باب فضل الصدقة الفصل الاول حديث ۴ ، ورواه المنذري في الترغيب ۲ /۶۷ ، ۴/ ۳۱۸ ، ۳۱۹ .

رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل :

مَا اجْتَمَعَتْ هٰذِهِ الْخِصَالُ قَطُّ فِيْ رَجُلٍ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ .

په چا کې هم چې دا خبرې جمع شي هغه به ضرور جنت کې داخليږي .

(يعنې جنت ته به بغير د حساب و کتاب نه داخليږي ، يا دا مطلب چې دا سړې که اوغواړي نو د جنت د هرې دروازې نه داخليدې شي ، ځکه د مطلق جنت ته داخليدو د پاره خو صرف ايمان کافي دی ، نو چې په چا کې دا صفتونه جمع شي نو دا به بغير د حساب و کتاب نه جنت ته داخليږي . (۱))

۴ . د ترمذي شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي :

أُعْبُدُوْا الرَّحْمٰنَ وَأَطْعِمُوْا الطَّعَامَ وَأَفْشُوْا السَّلَامَ تَدْخُلُوْا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ . (۲)

تاسو د رحمان ذات عبادت کوئ ، په غريبانو باندې خوراک خوروَئ ، او سلام عام کړئ (يعنې په هر چا سلام اچوئ، يا دا مطلب چې سلام ظاهروئ يعنې " السلامُ عليکم " په اوچت آواز سره وايئ) نو جنت ته به په سلامتيا سره داخل شئ .

په انسانانو او نورو حيواناتو باندې د اوبو څکلو اجر

۱ . د ابوداؤد شريف حديث دی ، حضرت سعد بن عبادة رضي الله عنه فرمايي : چې ما رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وفرمايل : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! إِنَّ أُمِّيْ مَاتَتْ فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ ؟

اې د الله جل جلاله رسوله صلی الله علیه وسلم ! بيشکه زما مور (امّ سعد رضی الله عنها) وفات شوې ده نو د هغې د پاره بهترينه او فايده منده صدقه کومه ده ؟

---

(۱) مظاهر حق شرح مشکوة ج۳ ص ۳۹۱ .

(۲) رواه الترمذي وقال : حديث صحيح ، ورواه المنذري في الترغيب ۲ /۶۳ ، والتبريزي في المشكوة باب فضل الصدقة الفصل الثاني حديث ۲۰ (۱۹۰۸) ، والهندي في الكنز ۴۳۲۸۵ ، ۴۳۲۹۱ ، والالباني في السلسلة الصحيحة ۲ / ۵۵۱ . المتجر الرابح ص ۱۲۳ ./ وَفِيْ رِوَايَةٍ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ أَطْعَمَ أَخَاهُ حَتّٰى يُشْبِعَهُ ، وَسَقَاهُ مِنَ الْمَاءِ حَتّٰى يُرْوِيَهُ بَاعَدَهُ اللهُ مِنَ النَّارِ سَبْعَ خَنَادِقَ مَا بَيْنَ كُلِّ خَنْدَقَيْنِ مَسِيْرَةَ خَمْسِ مِائَةِ عَامٍ . رواه الطبراني في الكبير وابو الشيخ ابن حبان في الثواب ، والحاكم والبيهقي ، وقال الحاكم صحيح الاسناد . الترغيب والترهيب ج۱ (۱۴/ ۶۶۵) .

نبي عليه السلام وفرمايل: اَلْمَاءُ . اُوبه بهترينه صدقه ده.

نو هغه يو كوهي اُوكنيسته، او د اُمِ سعد په نوم يې وقف كړو، او دايې وويل:

هٰذَا لِأُمِّ سَعْدٍ. دا كوهي (زما د مور) د اُمِّ سعد د پاره صدقه دی. (۱)

فايده: اُوبو ته بهترينه صدقه ځكه ويل شوی چې دا هم د الله ﷻ په نعمتونو كې يو لوي نعمت دی، ځكه د اُوبو نه بغير د انساني ژوند بقاء ممكن نه ده، بيا خاصكر چې چيرته د اُوبو ډير ضرورت وي نو هلته كوهي كنيستل، يا د اُوبو تالاب وغيره جوړول صدقه جاريه ده، چې تر څو پورې دا كوهي موجود وي او خلق ورنه فايده اخلي نو تر هغې پورې به دې انسان ته د دې اجر رسي.

په تېرې سپي باندې د اُوبو څكلو په وجه مغفرت:

۱. **د يو سړي مغفرت**: امام بخاري او امام مسلم رحمهما الله او نورو محدثينو د نبي كريم صلى الله عليه وسلم دا حديث مبارك رانقل كړی چې نبي عليه السلام فرمايي:

بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِيْ بِطَرِيْقٍ إِشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ فَوَجَدَ بِئْرًا فَنَزَلَ فِيْهَا فَشَرِبَ ثُمَّ خَرَجَ فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ وَيَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ فَقَالَ الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هٰذَا الْكَلْبَ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلُ الَّذِيْ كَانَ بَلَغَ مِنِّيْ فَنَزَلَ فِي الْبِئْرِ فَمَلَأَ خُفَّهُ مَاءً ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيْهِ حَتّٰى رَقِيَ فَسَقَى الْكَلْبَ. فَشَكَرَ اللهُ لَهُ. فَغَفَرَ لَهُ. قَالُوْا يَارَسُوْلَ اللهِ ! وَإِنَّ لَنَا فِيْ هٰذِهِ الْبَهَائِمِ لَأَجْرًا ؟ فَقَالَ: فِيْ كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ. (۲)

---

(۱) رواه ابوداؤد الحديث ۲۱۷، والترمذي الحديث ۱۱۲، والنسائي ۱ / ۱۱۵، وابن ماجه الحديث ۶۰۷، واحمد (۶۳)، و رواه ابن خزيمه في صحيحه ۱۲۹۲، والهندي في الكنز ۴۳۱۸۹، والبخاري في التاريخ ۱ / ۳۳۲. / وَفِيْ رِوَايَةٍ: عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَارَسُوْلَ اللهِ إِنَّ أُمِّيْ تُوُفِّيَتْ وَلَمْ تُوْصِ أَفَيَنْفَعُهَا أَنْ أَتَصَدَّقَ عَنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ وَعَلَيْكَ بِالْمَاءِ. قال في مجمع الزوائد للهيثمي (۳ / ۱۳۸) رواه الطبراني في الاوسط ورجاله رجال الصحيح، رواه المنذري في الترغيب ۲ / ۷۳، والبيهقي في المجمع ۳ / ۱۳۸، المتجر الرابح ص ۱۴۸.

(۲) اخرجه البخاري في المساقاة باب فضل سقي الماء ۲۳۶۳ وفي الادب باب رحمة الناس والبهائم ۶۰۰۹، ومسلم باب فضل سقي البهائم المحترمة واطعامها ۵۸۱۳، وابوداؤد في الجهاد باب ما يؤمر به من القيام على الدواب والبهائم ۲۵۵۰. وهكذا في المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۲۷.

يو کس په لاره روان ؤ (په مکه معظمه کې (۱))، سخت تږي شو، نو په لاره کې يې يو کوهي اُوليد، دې کوهي ته ورښکته شو، اُوبه يې اُوڅکلی. کله چې پاس را اُوخَت، نو يو سپې يې وليد چې هغه هم ډير تږې شوې ؤ، او د تندې نه يې ژبه راويستی وه، او د ډيرې تندې د وجې يې لمده خټه څټله. نو دې سړي د ځان سره وويل: چې څنګه زه تږې شوې ووم، دغه شان دې هم سخت تږی شوی، نو دوباره کوهي ته ورښکته شو، او خپله موزه يې د اُوبو نه ډکه کړه، په خُله کې يې ونيوه، بَره رااُوخت او په دې سپي يې اُوبه اوڅکلی.

نبي ﷺ فرمائي: فَشَكَرَ اللهُ تَعَالَى لَهُ. فَغَفَرَ لَهُ. الله تعالى دده دا عمل قبول کړ، او ده ته يې د همدې عمل په وجه بخښنه وکړه.

صحابه کرامو پوښتنه وکړه: ای د الله ﷺ رسوله! آيا زمونږ د پاره ددې چارپيانو سره احسان کولو او په دوی اُوبه څکلو کې هم اجر شته؟

نبي عليه السلام وفرمايل: د هر لوند جګر (ژوندي) شي سره احسان کولو کې اجر دی.

۲. د بَدکارې ښځې مغفرت:

رسول الله صلى الله عليه وسلم يو کرت صحابه کرامو ته وفرمايل: چې يوې بَدکارې ښځې ته صرف ددې د وجې مغفرت وکړې شو چې هغه يوه ورځ په داسې يو سپي تيره شوه چې د کوهي په غاړه ولاړ ؤ، د تندې د وجې نه يې خپله ژبه راويستلې وه، قريبه وه چې تندې هلاک کړې وی.

(نو ددې ښځې په دې سپي باندې رحم راغی، چونکه په دې کوهي باندې څه رسۍ او بوکه نه وه چې اُوبه يې پرې راويستې وی) نو دې ښځې خپله د څرمنې موزه راوويسته، او په خپل زړوکي (پړوني) پورې يې اُوتړله، او دې سپي له يې په کې اُوبه راوويستی (او په هغه يې اوڅکلې). نو دې بَدکارې ښځې ته صرف ددې کار په وجه مغفرت وکړې شو. صحابه کرامو عرض وکړو: آيا د چارپيانو سره په اِحسان کولو کې هم زمونږ د پاره ثواب شته؟ پيغمبر عليه السلام ورته وفرمايل:

---

(۱) وفي رواية للدار قطني في الموطآت: يمشي بطريق مكة. كما في فتح الباري ۴۱/۵. تكملة فتح الملهم ج۴ ص ۲۴۰ باب فضل سقي البهائم المحترمة واطعامها.

فِيْ كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ (۱)

آو ، د هر لوند جګر واله (يعني هر جاندار) سره په اِحسان کولو کې اجر شته (که هغه انسانان وي او که حيوانات) .

البته مُوذِي ځناور (د کوم د وژلو حکم چې راغلی لکه مار ، لړم وغيره نو هغه) ددې حکم نه مستثنی دي . (۲)

د قيامت په ورځ سفارش کول

څوک چې په يو کس باندې د الله ﷻ د رضا د پاره اُوبه اُوڅکي ، نو دغه کس به د قيامت په ورځ ددې څکوونکي کس سفارش کوي . او جنت ته به يې د ځان سره داخل کړي . ددې په باره کې درته د رسول الله صلى الله عليه وسلم يو څو احاديث ذکر کوم :

۱ . نبي عليه الصلوة والسلام په يوه موقع وفرمايل:

إِنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ يُشْرِفُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَهْلِ النَّارِ . فَيُنَادِيهِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَيَقُوْلُ : يَا فُلَانُ ! هَلْ تَعْرِفُنِيْ ؟ فَيَقُوْلُ : لَا وَاللهِ مَا أَعْرِفُكَ . مَنْ أَنْتَ ؟ فَيَقُوْلُ : أَنَا الَّذِيْ مَرَرْتَ بِيْ فِي الدُّنْيَا فَاسْتَسْقَيْتَنِيْ شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ فَسَقَيْتُكَ . قَالَ : عَرَفْتُ . قَالَ : فَاشْفَعْ لِيْ بِهَا عِنْدَ رَبِّكَ . قَالَ : فَيَسْأَلُ اللهَ تَعَالَى جَلَّ ذِكْرُهُ فَيَقُوْلُ : إِنِّيْ أَشْرَفْتُ عَلَى النَّارِ فَنَادَانِيْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِهَا فَقَالَ : هَلْ تَعْرِفُنِيْ ؟ قُلْتُ : لَا وَاللهِ مَا أَعْرِفُكَ مَنْ أَنْتَ ؟ قَالَ : أَنَا الَّذِيْ مَرَرْتَ بِيْ فِي الدُّنْيَا فَاسْتَسْقَيْتَنِيْ شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ فَسَقَيْتُكَ فَاشْفَعْ لِيْ عِنْدَ رَبِّكَ . فَشَفِّعْنِيْ فِيْهِ . فَيَأْمُرُ بِهِ فَيُخْرِجُ مِنَ النَّارِ . (۳)

---

(۱) عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : غُفِرَ لِإِمْرَأَةٍ مُؤْمِسَةٍ مَرَّتْ بِكَلْبٍ عَلَى رَأْسِ رَكِيٍّ يَلْهَثُ كَادَ يَقْتُلُهُ الْعَطَشُ فَنَزَعَتْ خُفَّهَا فَأَوْثَقَتْهُ بِخِمَارِهَا فَنَزَعَتْ لَهُ مِنَ الْمَاءِ . فَغُفِرَ لَهَا بِذٰلِكَ . قِيْلَ : إِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا؟ قَالَ : فِيْ كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ . رواه البخاري ج ۴ ص ۱۳۰ حديث ۳۳۲۱ ، و مسلم ، مشکوة باب فضل الصدقة الفصل الاول حديث ۱۴ .

(۲) مظاهر حق شرح مشکوة ج۳ ص ۳۹۹ .

(۳) رواه المنذري في الترغيب ۲ / ۶۹ ، والزبيدي في الاتحاف ۱۰ / ۲۹۶ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۲۸ .

د قيامت په ورځ به يو جنتي سړی جهنميانو ته سَر ورپورته کړي (او په هغوی به نظر واچوي) ، نو د جهنم والهؤ نه به يو کس ده ته آواز وکړي : اې فلانکيه ! آيا ته ما پيژنې ؟

جنتي به ورته ووايي : نه ، په الله ﷻ قسَم ، زه تا نه پيژنم ، ته څوک يې ؟

هغه به ورته ووايي : زه هغه کس يم چې ته په دُنيا کې يوه ورځ په ما تيريدی ، تا د مانه د څکلو د پاره اُوبه اوغوښتې ، نو ما په تا اُوبه څکلې وی . جنتي به ورته ووايي : ما اوس اوپيژندی . جهنمي به ورته ووايي : ته د هغې په عوض کې اوس زما سفارش وکړه .

جنتي به د الله تعالی نه سوال وکړي چې يا الله ! ما په جهنميانو باندې نظر واچولو ، نو په هغوی کې يو کس ماته آواز وکړو ، او راته وې ويل : چې آيا ته ما پيژنې ؟ ما ورته وويل : نه ، قسَم په الله که زه تا پيژنم ، ته څوک يې ؟ هغه راته وويل : زه هغه کس يم چې په دُنيا کې ته په ما باندې تيريدی ، تا د مانه د څکلو اُوبه اوغوښتې ، ما اُوبه درباندې څکلې وی ، اوس هغه وايي چې ته خپل رب ته زما سفارش وکړه .

نو اې الله ﷻ ! دده په باره کې زما سفارش قبول کړه . الله رب العزت به دده سفارش قبول کړي . بيا به دا جنتي کس دغه جهنمي د جهنم د اُور نه رااُوباسي .

۲ . رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ رَجُلَيْنِ سَلَكَا مَفَازَةً أَحَدُهُمَا عَابِدٌ وَالْآخَرُ بِهِ رَهَقٌ . فَعَطَشَ الْعَابِدُ حَتَّى سَقَطَ فَجَعَلَ صَاحِبُهُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ وَهُوَ صَرِيعٌ . فَقَالَ : وَاللهِ إِنْ مَاتَ هٰذَا الْعَبْدُ الصَّالِحُ عَطَشًا وَمَعِيَ مَاءٌ لَاأُصِيبُ مِنَ اللهِ خَيْرًا أَبَدًا . وَلَئِنْ سَقَيْتُهُ مَائِيَ لَأَمُوتَنَّ . فَتَوَكَّلَ عَلَى اللهِ (وَسَقَاهُ) وَعَزَمَ فَرَشَّ عَلَيْهِ مِنْ مَائِهِ وَسَقَاهُ فَضْلَهُ . فَقَامَ فَقَطَعَ الْمَفَازَةَ . فَيُوقَفُ الَّذِيْ بِهِ رَهَقٌ لِلْحِسَابِ فَيُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ فَتَسُوْقُهُ الْمَلَائِكَةُ فَيَرَى الْعَابِدَ فَيَقُوْلُ : يَا فُلَانُ ! أَمَا تَعْرِفُنِيْ ؟ فَيَقُوْلُ : وَمَنْ أَنْتَ؟ فَيَقُوْلُ : أَنَا فُلَانُ الَّذِيْ آثَرْتُكَ عَلَى نَفْسِيْ يَوْمَ الْمَفَازَةِ . فَيَقُوْلُ : بَلَى أَعْرِفُكَ . فَيَقُوْلُ لِلْمَلَائِكَةِ : قِفُوْا . فَيَقِفُوْنَ فَيَجِيْءُ حَتَّى يَقِفَ فَيَدْعُو رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَيَقُوْلُ : يَارَبِّ ! قَدْ عَرَفْتَ

يَدَهُ وَكَيْفَ آثَرَنِيْ عَلَى نَفْسِهِ . يَا رَبِّ هَبْهُ لِيْ . فَيَقُوْلُ : هُوَ لَكَ . فَيَجِيْءُ فَيَأْخُذُ بِيَدِ أَخِيْهِ فَيُدْخِلُهُ الْجَنَّةَ . (۱)

دوه (۲) كسان په ځنګل كې روان وو ، يو عبادت ګزار ؤ ، او بل بَدعمله ؤ ، په عابد باندې تَنده ولګېده او د ډيرې تندې د وجې نه په زمكه راأوغورځېد ، خپل ملګري ته يې كته ، او دې بې هوشه په زمكه پروت ؤ ، دې بدكار كس (ځان سره) وويل : قسَم په الله ، كه چيرته دا نيک انسان د تندې د لاسه مړ شو او د ما سره دا دې أوبه شته نو زه به هيڅ كله د الله ﷻ د طرفه خير اونه مومم ، او كه چيرته زه په ده باندې خپلې أوبه څكم نو زه (په دې دَشته كې) پخپله د تندې د لاسه مړكيږم .

نو ده په الله ﷻ باندې توكّل وكړو ، او عزم يې وكړو (چې خپل ضرورت به قربان كړم خو ده ته به أوبه وركړم) . نو ده خپلې أوبه په هغه باندې څه چړكاؤ كړې او نورې يې ورباندې أوڅكلې . په دې سره هغه عابد نيغ راپاڅېد او خپل سفر يې جاري اوساتلو او هغه دَشتې نه وَوتل . نبي عليه السلام فرمايي چې كله دا بدكاره بنده (د قيامت په ورځ) د حساب د پاره أودرولې شي او د جهنم حكم پرې اوشي نو فرښتې به دې جهنم طرفته روان كړي ، دې به دا عابد اوويني او ورته اوبه وايي : اې فلانيه ! آيا ته ما نه پيژنې ؟ عابد به ورته ووايي : ته څوک يې ؟ هغه به ورته ووايي : زه هغه فلانې كس يم چې د ځنګل (يعنې د سفر) په ورځ (په دَشته كې) ما تا ته په خپل ځان باندې ترجيح دركړې وه . عابد به ورته ووايي : آو ، ما اوپيژندې . بيا به فرښتو ته ووايي : أودريږئ . هغوى به أودريږي . دې به راشي او د الله ﷻ نه به دُعا اوغواړي ، او دا به ووايي :

اې زما ربه ! تا ته پته ده چې ده د ما سره اِحسان كړې او ما ته يې په خپل ځان باندې ترجيح راكړې وه ، نو اې زما ربه ! دې ما ته راكړې ، الله ﷻ به ورته اوفرمايي : دې ما تا له دركړو . لهذا دا عابد به راشي او دا خپل بَدكار ورور به د لاس نه اونيسي او جنت ته به يې داخل كړي

---

(۱) رواه الهيثمي في المجمع ۳/ ۱۳۲ ، و الطبراني في الاوسط ورواه البيهقي في الشعب ، الترغيب والترهيب ج ۱ ۲۵/ ۶۷۰ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۴۸ ثواب من سقى آدميا او بهيمة او حفر بئرا . قَوْلُهُ : " يِوْ رَهَقٍ " أَيْ اِرْتِكَاب للمعاصي وغشيان للمحارم .

فصل يا ميوه داره اُونه په ښه نيت کرل هم صدقه ده

که چیرته يو کس څه فصل اُوکري، يا يوه ميوه داره اُونه اُوکري او ددينه انسانان، مرغان يا حيوانات خوراک کوي تر دې پورې چې ددېنه څوک غلا هم وکړي نو دا ټول ددې کرُونکي د پاره صدقه ده.

۱. د بخاري او مسلم شريف حديث دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

مَامِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ. (۱)

کوم مسلمان چې يوه اُونه اوکري يا فصل اُوکري، او بيا انسانان، مرغۍ او څاروي (د مالک د رضا نه بغير) ددې نه څه خوري نو دا (نقصان) هم د مالک د پاره صدقه ده.

۲. د مسلم شريف په روايت کې څه نوره اضافه هم شته، نبي کريم ﷺ فرمايي:

مَامِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا إِلَّا كَانَ مَا أُكِلَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ. وَمَا سُرِقَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ. وَلَا يَرْزَؤُهُ (أَیْ يَنْقُصُهُ) أَحَدٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (۲)

کوم مسلمان چې يوه اُونه اُوکري نو ددينه چې څه هم او خوړې شي هغه دده د پاره صدقه ده، څه چې ددينه غلا شي هغه هم دده دپاره صدقه ده (۳)، او ددينه چې يو کس څه هم کموي (او نقصان پکې راولي) نو دا هم دده د پاره د قيامت دورځې پورې صدقه ده.

---

(۱) رواه البخاري في المزارعة ۸ ۲۰، ومسلم في المساقاة ۱۲؛ والترمذي الحديث ۱۳۸۲، واحمد ۳/۲۲۹، ۲۴۳.

(۲) رواه مسلم في المساقاة ۷، والمنذري ۳/ ۳۷۵. وَفِي رِوَايَةٍ: فَلَا يَغْرِسُ مُسْلِمٌ غَرْسًا وَلَا يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ إِنْسَانٌ وَلَا دَابَّةٌ وَلَا طَيْرٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رواه مسلم في المساقاة ۱۰، والمنذري في الترغيب ۳/ ۳۷۵.

(۳) **يو اعتراض او دهغې جواب**: اعتراض: په دې موقع يو اعتراض پيداکيږي چې د اعمالو ثواب خو په نيت باندې موقوف دی، نو چې کله د يو سړي د اُونې يا فصل نه غلا اوشوه نو په دې کې خو دده د ثواب نيت نشته، نو بيا دې ته د صدقې ثواب څنګه حاصليږي؟

جواب: شاه عبدالعزيز محدث دهلوي رحمه الله ددې جواب دا کړی چې کله يو زميندار يا بل کس څه اُونه يا فصل کري نو دده اصلي مقصود ددينه "بغير د تخصيص نه د مطلق انسان او حيوان د ژوند ضرورت پوره کول او بقاء ده" اوس چې ددې اُونې يا فصل نه انسانان يا حيوانات خوراک کوي اګرچې په غلا يې ورنه کوي خو ددې سړي دې انسان د اجمالي نيت تعلق راغی، او د حصول ثواب د پاره همدا اجمالي نيت هم کافي دی. دا څائله خبره ده چې څوک ددينه غلا وکړي هغه ته به ددې سزا ملاويږي، خو دې مالک ته به ددې اجمالي نيت په وجه د صدقې ثواب حاصليږي. مظاهر حق شرح مشکوة ج ۳ باب فضل الصدقة الفصل الاول في ضمن حديث ۱۳.

صدقه د مرګ نه مخکې په کار ده

انسان ته په کار دي چې صدقه او خیرات د مرګ نه مخکې په خپل ژوند کې په خپل لاس ورکړي ، ځکه بهترينه صدقه هم هماغه ده کومه چې انسان په خپل ژوند کې د تندرستۍ په حالت کې ورکړي .

او که په خپل ژوند يې ورنه کړي نو بیا به په ده باندې وخت تیر وي د افسوس او ندامت لاسونه به مروړي خو هیڅ شی به په ګوتو نه ورځي .

الله رب العزت فرمايي :

﴿وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنٰكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُوْلَ رَبِّ لَوْلَآ أَخَّرْتَنِيْ إِلٰى أَجَلٍ قَرِيْبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ . وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللهُ نَفْسًا إِذَا جَآءَ أَجَلُهَا وَاللهُ خَبِيْرٌ بِمَا تَعْمَلُوْنَ﴾ . (۱)

ترجمه : (اې مومنانو !) مونږ چې درته څه درکړي دي د هغې نه (په حقوق واجبه او خیرات کې) خرچ کوئ ، د دې نه وړاندې چې په تاسو کې يو چا ته مرګ راشي او هغه بيا (د آرزو او ارمان په ډول) دا وايي : اې زما ربه ! تا ولې ما ته يو څو ورځې نور مهلت رانه کړو چې ما خیرات کړې وی ، او زه د نیکانو خلقو نه شمار شوې وی ، (خو دده دا آرمان به فايده مند ځکه نه وي چې) او الله تعالی هیڅ کله يو چا ته مُهلت نه ورکوي کله چې دده نیټه راشي ، او الله تعالی خبر دار دی د هغه کارونو نه چې تاسو يې کوی .

اَفضله صدقه :

۱ . د بخاري شريف حديث دی ، حضرت ابو هريرة رضي الله عنه فرمايي چې يو کس د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه :

أَيُّ الصَّدَقَةِ أَعْظَمُ أَجْرًا ؟ اې د الله جل جلاله رسوله صلی الله علیه وسلم ! د ثواب په اِعتبار سره کومه صدقه لویه او اَفضله ده ؟

نبي علیه السلام ورته وفرمایل :

---

(۱) المنافقون آيت ۱۰ ، ۱۱ .

أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيْحٌ شَحِيْحٌ ، تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمَلُ الْغِنٰى ، وَلَاتُمْهِلْ حَتّٰى إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُوْمَ قُلْتَ لِفُلَانٍ كَذَا ، وَلِفُلَانٍ كَذَا ، وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ . (۱)

افضله صدقه هغه ده چې ته صدقه په داسې حال کې ورکړې چې ته تندرست او صحيح يې ، د مال جمع کولو حرص لرې ، د فقر نه ويريږې ، او د دولت حاصلولو اميد لرې ، او (په صدقه او خيرات کې) دومره تاخير مه کوه چې کله ستا ساه مرۍ ته راورسي (يعنی قريب الموت شې) نو بيا وايې : دومره مال د فلاني دپاره دی ، او دومره د فلاني دپاره دی . حالانکه دا مال اوس په خپله د فلاني ګرځيدلی وي (يعنی اوس په دې آخري وخت کې خو ددې مال سره د وارثانو حق متعلق شوی او په خپله د هغوی ګرځيدلی دی) .

۲ . د ابوداؤد شريف حديث دی ، نبي عليه السلام فرمايي :

لَأَنْ يَتَصَدَّقَ الْمَرْءُ فِيْ حَيَاتِهِ بِدِرْهَمٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِمِائَةٍ عِنْدَ مَوْتِهِ . (۲)

څوک چې په خپل ژوند کې يو درهم صدقه کړي دا دده دپاره د مرګ په وخت د سلو (۱۰۰) درهمو صدقه کولو نه ډير بهتر دی .

يعنی چې په خپل ژوند کې يو درهم صدقه کړي نو دا دده دپاره د هغه سلو (۱۰۰) درهمو صدقه کولو نه ډير بهتر دی کوم چې سړی د مرګ په وخت صدقه کوي .

۳ . د ترمذي شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَثَلُ الَّذِيْ يَتَصَدَّقُ عِنْدَ مَوْتِهِ ، أَوْ يُعْتِقُ كَالَّذِيْ يُهْدِيْ إِذَا شَبِعَ . (۳)

څوک چې د مرګ په وخت صدقه ورکوي ، يا غلام آزادوي نو د هغه مثال د هغه سړي په شان دی چې دې بل کس ته هاغه وخت هديه (يعنی خوراک) ورليږي کله چې دده خېټه ډکه شوې وي (او موړ شوې وي) .

---

(۱) متفق عليه ، مشکوة باب الانفاق وکراهية الامساک الفصل الاول حديث ۹ . وفي رواية : وَتَأْمَلُ الْبَقَاءَ . مسلم باب بيان انّ افضل الصّدقة صدقة الصحيح الشحيح ۲۳۵۸ / ۹۳ .

(۲) رواه ابوداؤد ، مشکوة باب الانفاق وکراهية الامساک الفصل الثاني حديث ۱۲ .

(۳) رواه احمد والنسائي والدارمي والترمذي وصححه ، مشکوة باب الانفاق وکراهية الامساک الفصل الثاني حديث ۱۳ .

نو چې څنګه د خيتې ډکيدو نه روستو پاتې شوي خوراک بل ته صدقه کول په دې کې ثواب کم دی نو دغه شان د مرګ په وخت صدقه ورکولو کې هم ثواب کم دی په نسبت د هغې چې په خپل ژوند او د روغ صحت په حالت کې يې ورکړي .

تنبيه : په انسانانو کې عامه کمزوري داده چې کله دوی صحت مند وي او د مرګ آثار يې نه وي ليدلي نو دوی بُخل کوي ، صدقه نه ورکوي ، ځکه شيطان ورته په زړه کې دا وَسوسې وراچوي چې په دې صدقې سره به دې مال کم شي او يا به د نورو محتاج شې ، خو چې کله ورته مرګ رامخې ته شي نو بيا ورته صدقه رايادېږي . نبي عليه السلام فرمايي چې دا طريقه صحيح نه ده ، بلکه د الله ﷻ په نزد محبوبه او مقبوله صدقه هغه ده کومه چې انسان په خپل ژوند کې د تندرستی په حالت کې ورکړي . او کومه صدقه چې دې د مرګ په وخت کوي ، يا دده د مرګ نه روستو يې دده پسې وارِثان دده د مال نه کوي نو ددې ثواب اګر چې ده ته رسي خو ثواب يې د هغې صدقې په نسبت کم وي کومه چې ده په خپل ژوند کې د صحت په حالت کړې وي .

د مرګ نه روستو هم په کار راتلونکي اعمال

کله چې يو کس ژوندې وي نو دې په خپله نيک اَعمال کوي او د آخرت د پاره ذخيره تياروي ، خو ليکن چې کله دې وفات شي نو بيا خو دنيکو اعمالو دا سلسله ختمه شي .

البته يو څو اعمال داسې دي چې د هغې ثواب انسان ته د مرګ نه پس هم رسي

۱ . نبي کريم ﷺ فرمايي :

إِذَا مَاتَ ابْنُ آدَمَ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ : صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ . (۱)

کله چې يو انسان مړ شي نو د عمل د ثواب سلسله دده نه منقطِع شي ، مګر ددرې (۳) شيانو د ثواب سلسله بيا هم باقي وي (يعنی دده د مرګ نه روستو هم دده پسې د هغې ثواب

وررسي) : اول صدقه جاريه، دويم هغه عِلم چې د هغې نه نفعه حاصلولې شي، او دريم هغه نيک اولاد چې ده ته دُعاګانې کوي.

۲. په يو بل حديث کې څه نور تفصيل هم ذکر دی، نبي کريم ﷺ فرمايي:

إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ عِلْمًا عَلَّمَهُ وَنَشَرَهُ، وَوَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ أَوْ مُصْحَفًا وَرَّثَهُ، أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ، أَوْ بَيْتًا لِابْنِ السَّبِيلِ بَنَاهُ، أَوْ نَهْرًا أَجْرَاهُ، أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ تَلْحَقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ.(۱)

بيشکه مؤمن ته چې د مرګ نه پس هم د کوم عمل يا د نيکيو ثواب رسيږي، په هغې کې اول: هغه عِلم دی چې دې يې زده کړي او بيا يې نورو ته هم اورسوي،

دويم: هغه نيک اولاد دی چې ده د خپل ځان نه روستو پريښې وي (او هغه دده دپاره دُعاګانې کوي)،

دريم: هغه قرآن مجيد دی چې ده د وارثانو دپاره پريښې وي (او هغوی په دې کې تلاوت کوي)،

څلورم: هغه جُمات (مسجد) دی چې ده په خپل ژوند کې جوړ کړې وي،

پنځم: هغه کور دی چې د مسافرو دپاره يې جوړ کړې وي،

شپږم: هغه نهر دی چې ده جاري کړې وي (يعنی ده کِنستې وي)،

اووم: هغه صدقه (جاريه) ده چې ده د تندرستۍ په حالت کې په خپل ژوند کې د خپل مال نه ويستې وي. نو ددې شيانو اَجر او ثواب به انسان ته د مرګ نه پس هم رسيږي.

د حديث تشريح: په دې حديث کې نبي عليه السلام دهغه شيانو تذکره وکړه چې د هغې ثواب انسان ته د مرګ نه پس هم رسي، ددې څه لږ وضاحت ستاسو د وړاندې بيانوم:

په دې کې اول هغه علم دی چې په خپله يې زده کړي او بيا يې نورو ته اُوښايي. يعنی يو چاته قرآن مجيد په ناظره اوښايي، يا يې ورته حفظ کړي، يا يو عالِم جوړ کړي، يا يو ديني کتاب وليکي، يا چاته د لمانځه يا بل عبادت طريقه ورزده کړي، نو چې تر څو پورې دده د

(۱) رواه ابن ماجه باسناد حسن الحديث ۲۴۲، المقدمة باب ۲۰، والبيهقي و رواه ابن خزيمة في صحيحه ۲۴۹۰، الترغيب والترهيب ج ۱ ص ۵۵ الترغيب في العلم وطلبه وتعلمه وتعليمه (۱/۱۹۶)، مشكوة ص ۳۶ كتاب العلم الفصل الثالث.

شاګردانو دا سلسله تر قيامته پورې جاري وي نو تر هغې وخته پورې به دې انسان ته ددې ثواب رسيږي ، يا تر څو پورې چې دده د ديني كتاب نه خلق فايده اخلي ، يا كومو خلقو ته چې ده لمونځونه يا نور عبادات خودلي وي او هغوی داعبادات كوي نو په دې ټولو صورتونو كې به دې انسان ته د مرګ نه پس هم ددې اعمالو ثواب رسي .

په حديث كې دويم شی نيک اولاد ذكر شو ، يعنی كله چې د يو سړي اولاد نيک وي نو هغوی به دده د مرګ نه پس د ده د پاره دُعاګانې كوي نو ددې اجر هم دې انسان ته رسي ، بيا خاصكر چې كله مور او پلار د بچي تربيت په اسلامي طريقې سره وكړي يعنی عالم يا حافظ يا نيک بنده ورنه جوړ كړي نو اوس چې دا بچې كوم نيک اعمال كوي په دې كې به خامخا د والدينو حصه وي ، ځكه دده د نيک جوړيدو ذريعه همدا مور او پلار ګرځيدلي .

په حديث كې دريم شی هغه قرآن مجيد دی چې ده د وارثانو د پاره پريښې وي ، يعنی دې كس د خپل ځان د پاره قرآن مجيد هديه كړې ؤ ، خو چې كله دې وفات شو نو دا قرآن مجيد دده وارثانو ته پاتې شو ، اوس هغوی په كې تلاوت كوي نو دې انسان ته هم ددې اجر رسيږي . دغه شان كه يو كس يو عالم له ، يا يوې مدرسې له څه كتابونه واخلي نو تر څو پورې چې ددې كتابونو نه فايده اخيستلې شي نو تر هغه وخته پورې به دې انسان ته برابر ثواب رسيږي .

په حديث كې څلورم شی جُمات جوړول ذكر شوي ، او پنځم شی مسافرخانه جوړول ذكر شوي . نو تر څو پورې چې په دې جُمات كې خلق لمونځونه او تلاوتونه كوي ، يا په دې مسافرخانه كې مسافر قيام كوي نو تر هغې وخته پورې به دې جوړوونكي ته هم اجر و ثواب رسيږي .

په حديث كې شپږم شی نهر جاري كول ذكر شو . يعنی يو نهر په يوه علاقه راولي ، نو تر څو پورې چې ددې نهر نه انسانان او حيوانات فايده اخلي نو تر هغې وخته پورې به دې انسان ته ثواب رسيږي اګر كه دې وفات شوې وي .

همدغه شان حكم د كوهي كنيستلو يا تالاب جوړولو هم دی چې تر څو ددې د اُوبو نه خلق فايده اخلي نو ده ته به ددې اجر و ثواب رسي .

په حديث کې او وم شی هغه صدقه جاريه ذکر ده کومه چې ده په خپل ژوند کې د صحت په حالت کې د خپل مال نه ورکړي وي. نو ددې ثواب به هم انسان ته د مرګ نه پس هم رسي، په دې کې د بعضې شيانو تذکره مخکې او شوه، لکه يو ديني مدرسه جوړه کړي، جمات جوړ کړي، د قبرستان د پاره زمکه وقف کړي، مسافر خانه جوړه کړي، يا بل داسې د خير کار وکړي چې د هغې نه خلق مسلسل نفع اخلي نو ددې ټولو شيانو ثواب به انسان ته د مرګ نه پس هم رسي.

د مرګ نه پس هم انسان ته د صدقې ثواب رسي

دا مسئله د ډيرو احاديثو نه ثابته ده او په دې باندې د ائمه حق اِجماع هم ده چې لکه څرنګ چې يو انسان په خپل ژوند باندې څه صدقه د الله ﷻ د رضا د پاره ورکړي نو ده ته ددې اَجر و ثواب رسي، دغه شان که د يو مسلمان والدين يا نور څوک خپلوان وفات شوي وي او دې د هغوی پسې د صدقې، اِستغفار يا نورو نيکو اَعمالو ثواب رسول غواړي نو د احاديثو په رَڼا کې د هغوی پسې ددې ثواب الله ﷻ رسوي.

او دا د الله ﷻ يو لوي فضل هم دی چې انسان ته يې داسې اَعمال خودلي چې د وفات شوو کسانو سره د هغوی د مرګ نه روستو هم احسان کولې شي، او هغوی ته د صدقو او نورو نيکو اعمالو د ثوابونو تحفې ليږلې شي.

۱. د بخاري شريف حديث دی، حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما فرمايي چې د حضرت سعدبن عبادة ﷺ مور په داسې حالت کې وفات شوه چې حضرت سعد ﷺ په خپله موجود نه وُ (بلکه د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره يوې غزا ته تللې وُ، کله چې واپس راغی) نو رسول الله ﷺ ته يې وويل:

يَارَسُوْلَ اللهِ! إِنَّ أُمِّي تُوُفِّيَتْ وَأَنَا غَائِبٌ عَنْهَا أَيَنْفَعُهَا شَيْءٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَنْهَا؟

اې دالله ﷻ رسوله ﷺ! زما په عدمِ موجودګۍ کې زما مور وفات شوې ده پس که چيرته زه د هغې د طرفه صدقه وکړم نو آيا دا به هغې ته نفع اورسوي؟ (او هغې ته به ددې ثواب اورسي؟)

پيغمبر عليه السلام ورته وفرمايل: نَعَمْ. آو، (هغې ته ددې نفع او ثواب رسي).
نو ده وويل: بيشکه زه تاسو ګواه جوړوم چې ما خپل باغ "مِخرَاف" د خپلې مور د پاره صدقه کړو. (۱)

۲. همدغه شان يوه بله واقعه امام بخاري او امام مسلم رحمهما الله هم رانقل کړې، حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي: چې يو کس د نبي عليه السلام په خدمت کې حاضر شو، او وې ويل: بيشکه زما مور ناڅاپه وفات شوې، او زما دا ګمان دی چې که چيرته هغې د مرګ نه مخکې څه خبرې کولې شوې نو ضرور به يې صدقه کړې وه

فَهَلْ لَهَا أَجْرٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا ؟
نو اوس که چيرته زه د هغې د طرفه صدقه وکړم نو آيا ددې ثواب به هغې ته اورسي؟
رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل:
نَعَمْ. هو (ددې ثواب هغې پسې رسي). (۲)

۳. حضرت ابو هريرة رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يو کس راغی او ورته وې ويل: إِنَّ أَبِي مَاتَ وَتَرَكَ مَالًا وَلَمْ يُوصِ فَهَلْ يُكَفِّرُ عَنْهُ إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهُ؟
بيشکه زما پلار وفات شوی او په ترکه کې يې څه مال هم پريخی خو (د صدقې وغيره) څه وصيت يې نه دی کړی، نو که چيرته زه د هغه د طرفه صدقه وکړم نو آيا زما دا صدقه به د هغه د پاره دګناهونو کفاره، او د مغفرت سبب اوګرځي؟

نبي عليه السلام ورته وفرمايل: نَعَمْ. هو (د الله جل جلاله نه اميد شته چې دا صدقه به د هغه د ګناهونو د مغفرت او د هغه د نجات ذريعه وګرځي). (۳)

---

(۱) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ رضي الله عنه تُوُفِّيَتْ أُمُّهُ وَهُوَ غَائِبٌ عَنْهَا فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ أُمِّي تُوُفِّيَتْ وَأَنَا غَائِبٌ عَنْهَا أَيَنْفَعُهَا شَيْءٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَنْهَا ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَإِنِّي أُشْهِدُكَ أَنَّ حَائِطِيَ الْمِخْرَافَ صَدَقَةٌ عَلَيْهَا. رواه البخاري ج۴ ص ۷ حديث ۲۷۵۶ باب إذا قال أرضي او بستاني صدقة لله .. وحديث ۲۷۶۲ ، معارف الحديث ج۴ ص ۳۲۸.
(۲) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم: إِنَّ أُمِّي أُفْتُلِتَتْ نَفْسُهَا وَأَظُنُّهَا لَوْ تَكَلَّمَتْ تَصَدَّقَتْ، فَهَلْ لَهَا أَجْرٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا ؟ قَالَ: نَعَمْ. رواه البخاري ج۲ ص ۱۰۲ حديث ۱۳۸۸ ، ومسلم ۵۱ (۱۰۰۴).
(۳) رواه ابن جرير في تهذيب الآثار ، معارف الحديث ج۴ ص ۳۲۸.

مال هم يو امتحان دی

قدرمنو ! انسان ته په کار دي چې ده ته الله ﷻ کوم مال و دولت ورکړی ، دا په دې کې مالي او فرضي حقوق خو لازمي اداء کړي ، او ددينه علاوه نور نفلي صدقات هم موقع په موقع ورکړي . ځکه لکه څرنګ چې په يو غريب باندې غُربت يو امتحان دی چې دا په دې باندې صبر کوي او که نه؟ نو دغه شان په مالدار باندې دا مالداري هم يو اِمتحان دی چې دا په دې کې مالي حقوق اداء کوي او که نه ؟

الله ﷻ خو داسې هم کولې شي چې ددې مالدار نه مال واپس واخلي غريب يې کړي او دا غريب مالدار کړي .

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ لِلّٰهِ عِبَادًا يَخُصُّهُمْ بِالنِّعَمِ لِمَنَافِعِ الْعِبَادِ فَمَنْ بَخِلَ بِتِلْكَ الْمَنَافِعِ عَلَى الْعِبَادِ نَقَلَهَا اللّٰهُ عَنْهُ وَحَوَّلَهَا إِلَى غَيْرِهِ . (۱)

بيشکه د الله ﷻ څه بندګان دي چې هغوی ته نعمتونه خاص ددې دپاره ورکوي چې بندګانو ته پرې نفع اورسوي ، اوس چې څوک په دغه منافعو باندې بُخل کوي او نورو بندګانو ته ددې نعمتونو نه فايده نه وررسوي نو الله ﷻ ده نه دا نعمتونه واخلي او بل کس ته يې ورکړي (نو بيا هغه کس نورو خلقو ته ددې نعمتونو په ذريعه فايده رسوي) .

ددې په باره کې درته يو دوه واقعې د عبرت د پاره نقل کوم :

واقعه : دولت مند فقير ، او فقير دولت مند جوړول

شهاب الدين محمد بن احمد الشبهي رحمه الله ليکلي چې يو مالدار سړی د خپلې بي بي سره ناست ؤ ، يو ځای يې ډوډۍ خوړه ، او خوراک هم ډير بهترين ؤ ، په دې دوران کې يو فقير بهر آواز وکړو ، په دې سړي باندې د فقير راتګ سخت بَد ولګيده ، بهر ورأووت ، فقير يې سخت اُورټل او په ډيره بې عزتی سره يې رُخصت کړو .

(۱) احياء العلوم ج ۳ ص ۳۲۷ .

د خدای شان ګوره چې څه وخت روستو دا سړی ډیر زیات غریب شو ، ټول نعمتونه ورنه الله ﷻ واخیست ، تر دې چې کورني حالات یې هم دې اندازې ته ورسیده چې د ډیرو جګړو په وجه یې آخر خپلې ښځې ته طلاق هم ورکړو .

د عدت تیریدلو نه روستو دې ښځې د بل خاوند سره نکاح وکړه چې هغه هم ډیر مالدار سړی ؤ ، یوه ورځ دا ښځه او دا نوی خاوند دواړه یو ځای ډوډۍ ته ناست وو ، چې په دې کې فقیر بهر په دروازه کې آواز وکړو ، او خوراک یې او غوښتو ، خاوند ورته وویل : چې ورشه او فقیر ته دا بهترین خوراک ورکړه ، دې ښځې هم خپل خاوند ته وویل : په کار ده چې مونږ دې فقیر ته څه خوراک ورکړو ، ځکه هسې نه چې دې خفه شي او د الله ﷻ غضب نازل شی . خاوند ورته وویل : ډیره ښه ده . کله چې دې ښځې فقیر ته خوراک وې وړو ، او واپس راغله ، نو ډیره حیرانه او خفه وه ، خاوند ورنه پوښتنه وکړه : چې ولې دومره حیرانه او خفه یې ؟ دې ورته وویل : نن خو ما یو عجیبه منظر ولیده ، هغه دا چې یوه ورځ زه د مخکیني خاوند سره په روټۍ ناسته ووم ، په دې کې یو فقیر بهر په دروازه کې آواز وکړو ، نو زما دا خاوند وَراُووَت ، هغه یې ډیر بې عزته کړو او ډیر د ذلت په حالت کې یې رخصت کړو ، الله ﷻ په هغه باندې داسې غُربت راوست چې هغه ټول نعمتونه یې ورنه واخیست ، تر دې چې ماته یې هم طلاق راکړو . او دومره اندازه یې ذلیل کړو چې اوس زه دا دې بهر اُووتم نو دا هماغه زما اولنی خاوند ؤ چې سوال یې کولو .

د دې ښځې دویم خاوند وویل : زه تاته د دې نه هم زیاته عجیبه خبره بیان کړم ، هغه دا چې د هغه دروازې ته کوم فقیر درغلی ؤ نو زه هماغه فقیر یم ، خو هغه مالدار کس د الله ﷻ د نعمتونو شکریه ادا نه کړه ، د مال فرضي او واجبي حقوق یې نه ادا کول ، نو د هغې په وجه الله رب العزت د هغه نه ټول مال واخیست ، فقیر یې کړو ، او زه الله ﷻ مالدار کړم . (۱)

---

(۱) المستطرف في كل فن مستظرف ، اصلاحي خطبات ج۵ ص ۲۱۱ ، اشرف الحكايات ص ۷۷ . همدا واقعه علامه ابن خلكان په خپل تاريخ كې هم ذكر كړې : ذكر ابن خلكان في تاريخه أنّ رجلًا كان يَأكلُ دَجاجةً مع زوجته فجاء سائلٌ فردّه خائبًا . ثم بعد مدة ذَهَبَ مالُه وطلّق زوجته . فتَزَوّجتْ غيره . فبينما هُمَا ذات ليلة يأكلانِ دجاجة إذ جاءهما سائلٌ فقال لها : إدْفَعِيْ إليه الدّجاجة . فدفعتْها إليه فإذا هُوَ زوجُها الاوّل . فأخبرَتْ زوجَها الثاني فقال : واللهِ أنا السّائلُ الاولُ الّذي ردّني خائبًا . نزهة المجالس ج ۱ ص ۲۸۱ .

فايده : ددې واقعې نه دا عبرت حاصليږي چې که يو انسان ته الله ﷻ مال و دولت ورکړي ، نو دا دې د الله ﷻ ددې نعمت شکريه اداء کړي ، مالي حقوق دې ادا کوي ، د فقيرانو ، مسکينانو ، کونډو او يتيمانو سره دې احسان کوي . او د الله ﷻ د نافرمانۍ او تکبّر نه دې ځان ساتي ، ځکه کوم رب چې انسان ته مال و دولت ورکوي هماغه رب دا هم کولې شي چې دده نه واپس دا ټول نعمتونه واخلي او واپس يې فقير کړي .

د جُذامي . ګنجي او ړوند واقعه :

نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي چې په بني اسرائيلو کې درې (٣) کسان وو ، يو جُذامي (يعنى غوښه رژيدونکې بيمارۍ واله) ، دويم ګنجي ، او دريم ړوند . الله ﷻ دوی آزمايل او غوښتل ، نو يوه فرښته يې ورته (په انساني شکل کې) راوليږله ، دا فرښته اول دې جُذامي له راغله او ورته وې ويل : ستا څه خوښ دي ؟ ده ورته وويل : زما ښائسته او روغ بدن خوښ دی چې دا مرض رانه لرې شي (ځکه خلق ددې نه نفرت کوي) ، نو فرښتې خپل لاس دده په بدن راښکود چې په دې سره دده وجود مکمل صحيح شو ، بيا ورته فرښتې وويل: ستا کوم مال خوښ دی ؟ جُذامي وويل : زما اوښان خوښ دي . نو ده ته يې يوه بلاربه اُوښه ورکړه (او ورته وې ويل چې الله ﷻ دې په دې کې تاله برکت واچوي) .

ددې نه پس فرښته ګنجي له راغله او ورته وې ويل : ستا څه شی ډير خوښ دی ؟ ده ورته وويل : زما روغ سَر خوښ دی چې دا ګنجې توب د مانه لرې شي (ځکه خلق ددېنه نفرت کوي) ، ملائکې ورله په سَر باندې لاس راښکود چې په دې سره دده سَر مکمل صحيح شو او ګنجې توب يې ختم شو . بيا فرښتې ورنه پوښتنه وکړه : ستا کوم مال ډير خوښ دی ؟ هغه ورته وويل : غواګانې ،نو فرښتې ورله يوه بلاربه غوا ورکړه (او د برکت دُعا يې ورته وکړه)

بيا دا فرښته ړوند ته راغله او ورته وې ويل : ته څه غواړې ؟ ده ورته وويل: روغې سترګې ، چې هر څوک پرې وينم . دې فرښتې ورله په سترګو لاس راښکود چې په دې سره يې سترګې بينا شوی . بيا يې ترې پوښتنه وکړه : ستا کوم قِسم مال ډير خوښ دی ؟ ده ورته وويل : چيلۍ . نو يوه بلاربه چيلۍ يې ورته ورکړه . (او د برکت دُعا يې ورته وکړه) .

دا درې (۳) واړه په لږه زمانه کې دومره مالدار شو چې يو ته د اُوښانو لوی کنډک جوړ شو ، بل ته د غواګانو لوي کنډک جوړ شو او بل ته د چيلو لويه رَمه جوړه شوه (چې د ډير والي د لاسه يې غونډ ځنګل نيولې ؤ).

بيا دا فرښته د الله ﷻ په حُکم سره (په انساني شکل کې) اول دې جُذامي ته راغله او ورته وې ويل :

زه يو مسافِر مسکين يم ، د سفر سامان راسره ختم شوی ، نن زما د خدای نه بغير بله څه وسيله نشته او تاته مې طمع ده ، زه د هغه الله ﷻ په نوم د تانه يو اُوښ غواړم کوم الله ﷻ چې تاله ښکلې صفا څرمن او روغ بدن درکړې دی (يو اُوښ راله راکړه) چې زه پرې سور شم او خپل کورته اورسم .

جُذامي ورته وويل : لرې شه ، په ما نور هم ډير حقونه دي ، تا له څه نه شم درکولی .

فرښتې ورته وويل : شايد زه خو تا پيژنم ، آيا ته جُذامي نه وی چې خلقو به درنه کرکه کوله ؟ آيا ته غريب نه وی چې بيا درله الله ﷻ ډير مال درکړو ؟

هغه ورته وويل : دا ته څه وايې ؟ دا مال خو ماته د پلار نيکه نه په ميراث کې راپاتې دی. فرښتې ورته وويل : که ته دروغ وايې نو الله ﷻ دې تا بيا په زوړ حالت کړي .

ددې نه پس فرښته ګنجي له راغله او د هغه نه يې هم همدغسې سوال وکړو ، هغه ورته هم همدغسې جواب ورکړو . فرښتې ورته وويل : که ته دروغجن يې نو تا دې الله ﷻ بيا په هماغه زاړه حالت کړي .

فرښته بيا ړاند له راغله او ورته وې ويل : چې زه مسافر يم ، هيڅ راسره نشته ، نن زما بغير د خدای نه او ستا نه بله هيڅ آسره نشته ، زه د هغه الله ﷻ په نوم کوم چې تاله نظر درکړی د تانه يوه چيلۍ غواړم چې د هغې په مدد سره زه خپل سفر پوره کړم .

هغه ورته وويل : بيشکه زه ړوند ووم (خو الله ﷻ په خپل رحمت سره ماته نظر راکړو) او س چې ستا څومره چيلۍ خوښې وي د ځان سره يې بوځه ، قسَم په الله چې هيڅ شی د تانه منع نه دی .

فرښتې ورته وويل : ته خپل مال د ځان سره سَنبال کړه ، زما مال ته هيڅ ضرورت نشته ، بلکه صرف په تاسو درې (۳) واړو باندې امتحان کول وو ، هغه اوشو ، الله پاک د تانه راضي شو او د هغوی دواړو نه ناراضه شو . (۱)

فايده : فکر او سوچ په کار دی چې د ناشکرۍ د وجې نه د هغوی دواړو نه ټول نعمتونه واپس واخيستل شو او واپس په هماغه زاړه حالت باندې شو ، او دې دريم کس ته د شکر په وجه دا نعمتونه هم په ځای پاتې شو ، الله پاک هم ورنه راضي شو او په دُنيا او آخرت کې هم کامیابه شو .

د انسان نه دا هر څه پاتې دي

قدرمنو ! که انسان سوچ وکړي نو دا دُنيا فاني ده دده نه دا مال و دولت او دا هر څه پاتې دي ، کامياب انسان هغه دی چې دې په کې د ځان د پاره د آخرت ذخيره تياره کړي .

واقعه :

د دُنيا د فاني کيدو باره کې درته په آخره کې يوه واقعه بيانوم ، کومه چې علامه تقي الدين الشافعي رحمه الله په خپل کتاب " نزهة الناظرين ... " کې او نورو علماؤ هم رانقل کړی چې : حضرت عيسی عليه السلام يوه ورځ سفر کولو ، نو يو کس ورسره ملګرې شو هغه ورته وويل :

يَانَبِيَّ اللهِ أَكُوْنُ مَعَكَ . اې د الله ﷺ پيغمبره ! زه به هم د تاسره په سفر کې ملګری يم . (ده ورته وويل : صحيح ده) دواړه روان شو ، کله چې د نهر يوې غاړې ته ورسيده نو دواړه کيناسته ، د دواړو سره درې (۳) ډوډۍ (روټۍ) وې ، دواړو دوه (۲) ډوډۍ اُوخوړې ، يوه پاتې شوه ، بيا حضرت عيسی عليه السلام نهر ته لاړو ، اُوبه يې اُوڅکلې ، چې راغی نو دريمه ډوډۍ نه وه ، د ملګري نه يې پوښتنه وکړه :

أَيْنَ الرَّغِيْفُ ؟ هغه دريمه ډوډۍ څه شوه ؟

(۱) د جنت کالے حصه اول ص ۳۲ .

ده ورته وويل : لَا أَدْرِيْ . ماته پته نشته . چې هغه څه شوه .

دواړه په سفر روان شو ، په لاره کې يې يوه هوسۍ وليده چې د هغې سره دوه (۲) بچي هم وو ، حضرت عيسى عليه السلام هغه يو بچي ته اِشاره وکړه نو هغه راغی ، هغه يې ذبحه کړو ، وريت يې کړو ، او دواړو اُوخوړو ، بيا حضرت عيسى عليه السلام د هوسۍ دې بچي ته وويل :

قُمْ بِإِذْنِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . د الله جل جلاله په حکم پاڅه .

د هوسۍ بچې پاڅيده ، او روان شو . بيا حضرت عيسى عليه السلام دې سفر ملګري ته وويل :

أَسْأَلُکَ بِالَّذِيْ أَرَاکَ هٰذِهِ الْآيَةَ مَنْ أَخَذَ الرَّغِيْفَ ؟

زه تا نه د هغه الله جل جلاله په واسطه پوښتنه کوم چا چې تا ته دا معجزه او نښه دراُوخوده چې هغه دريمه ډوډۍ چا واخيسته ؟

هغه ورته وويل : لَا أَدْرِيْ . ماته پته نشته .

دوی دواړه بيا په سفر روان شو ، تر دې چې يو دَشتې (ځنګل) ته ورسيده ، هلته حضرت عيسى عليه السلام څه خاورې راجمع کړې ، او ورته وې ويل :

كُنْ ذَهَبًا بِإِذْنِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . د الله جل جلاله په حکم سره سره زَر شئ .

نو د هغې خاورو نه سره زَر جوړ شو ، بيا حضرت عيسى عليه السلام دا په درې (۳) حصو تقسيم کړه ، او دې د سفر ملګري ته يې وويل : دا يوه حصه سره زَر ستا شو ، دا دويمه حصه زما شو ، او دا دريمه حصه د هغه چا شو چا چې هغه دريمه ډوډۍ اخيستې وي .

دې کس وويل : هغه خو ما اخيستې وه . نو حضرت عيسى عليه السلام ورته وويل :

فَكُلُّهُ لَکَ . دا ټول ستا شو .

بيا حضرت عيسى عليه السلام دده نه جدا شو . دا سړې دې سرو زَرو ته ناست وُ ، په دې لاره دوه (۲) کسان تيريده ، کله چې دوی ددې کس سره دا سره زَر وليده ، نو دده د قتلولو اِراده

يې وکړه ، ده ورته وويل : ماته څه مه وايئ ،دا به په خپل مينځ کې تقسيم کړو ، هغوی ورسره دا اومنله .

بيا يې خپل مينځ کې وويل : چې يو کس به بازار ته وليږو چې خوراک راوړي ، او وې خورو ، او دا دوه کسان به دلته ددې سروزرو د حفاظت د پاره ناست وي ، بيا به يې سره تقسيم کړو . کله چې هغه يو کس بازار ته لاړو ، خوراک يې واخيست ، د ځان سره يې سوچ وکړو چې په دې خوراک به زهر واچوم چې دا دواړه پرې مړه شي او دا ټول سره زَر به ماته پاتې شي ، نو ده په دې خوراک کې زهر واچول . دلته دې دوه (۲) کسانو مشوره وکړه چې کله د بازار نه دا کس خوراک راوړي نو د مخې سره به يې قتل کړو ، او دده حصه سره زَر به هم مونږ ته پاتې شي .

کله چې د بازار نه هغه کس خوراک راوړو نو دوی دواړو ورباندې حمله وکړه او هغه يې قتل کړو ، بيا يې خپل مينځ کې يو بل ته وويل : راځه چې اول دا خوراک وکړو نو بيا به دا سره زَر سره تقسيم کړو ، کله چې دوی خوراک وکړو نو په هغې کې خو زهر ګډ شوي وُ ، نو د مخې سره دواړه پرې مړه شو . درې (۳) واړه کسان مړه پراته وو ، او سره زَر هم هماغه شان باقي پاتې وو .

حضرت عيسى عليه السلام او دده څه ملګري دوباره په دې لاره تيريده نو وې ليده چې سره زَر هم هماغه شان پراته دي او درې (۳) کسان مړه هم ورسره پراته دي ، نو خپلو ملګرو ته يې وويل :

هٰذِهِ الدُّنْيَا فَاحْذَرُوْهَا .

دا د دُنيا اَنجام دی (څنګه يې دا درې واړه مړه کړه او په خپله باقي پاتې ده) تاسو ددې د محبت او اَنجام نه وويريږئ . (۱)

بهر حال خبره مې دا کوله چې د هر چانه دا مال و دولت پاتې دی خو په دې کې کامياب انسان هغه دی چې دا په دې مال کې د ځان د پاره د آخرت توخه تياره کړي .

(۱) نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ۴۹۳ . وهكذا في التبر المسبوک للامام الغزالي رحمه الله

د مسلم شريف حديث دى، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

يَقُوْلُ الْعَبْدُ مَالِيْ مَالِيْ، وَإِنَّمَا لَهُ مِنْ مَالِهِ ثَلَاثٌ: مَا أَكَلَ فَأَفْنَى، أَوْ لَبِسَ فَأَبْلَى، أَوْ أَعْطَى فَاقْتَنَى، مَا سِوَى ذٰلِكَ فَهُوَ ذَاهِبٌ وَتَارِكُهُ لِلنَّاسِ. (١)

بنده وايي چې دا زما مال دى، دا زما مال دى، حالانکه د ده مال صرف درې (٣) شيان دي: ١. هغه چې وې خوړو او ختم يې کړ، ٢. يا هغه چې وايې غوست او زوړ يې کړو، ٣. او يا هغه چې د الله ﷻ په لاره کې يې چا فقير او حاجتمند له ورکړو او د خپل ځان د پاره يې د قيامت ذخيره جوړه کړه. او د دينه علاوه چې څه دي نو دې ورنه تلونکې دى، او نورو ته يې پرېږدي (يعنى د دې باقي مال نه دې لاړ، او دا يې وارثانو ته پاتې شو).

خلاصه دا چې دا دُنيا فاني او آخر ختميدونکې ده، کامياب انسان هغه دى چې دې دا مال و دولت او ژوند غنيمت وګڼي، د مال فرضي حقوق اداء کړي، او ورسره ورسره د نفلي صدقاتو او نور د خير په کارونو کې خپل مال ولږوي، ځکه حضرت عبد الله بن مسعود رضى الله عنه خو تر دې پورې فرمايي:

أُمِرْنَا بِالصَّدَقَةِ كُنَّا نُحَامِلُ فَنَتَصَدَّقُ. (٢)

کله به چې مونږ ته د صدقې ورکولو حکم اوشو نو مونږ به په مزدورۍ په خپله شا باندې بوج وړلو، او بيا به مو د هغې مزدورۍ نه صدقه ورکوله.

دُعا: الله تبارک وتعالى دې مونږ ته هم د صدقې ورکولو توفيق راکړي چې د فقيرانو، مسکينانو، کنډو، يتيمانو او عاجزو سره مدد وکړو، د هغوى ضرورتونه پوره کړو. او الله ﷻ دې مونږ ټولو ته د نبي کريم ﷺ او صحابه کرامو په نقشِ قدم باندې د تللو توفيق رانصيبه کړي.

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن.

وَاٰخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

(١) رواه مسلم ج٤ ص٢٢٧٣ حديث ٢٩٥٩ كتاب الزهد والرّقائق، الترغيب والترهيب ج١ (١١/٥٩٣).

(٢) وفي رواية: كُنَّا نُحَامِلُ عَلَى ظُهُوْرِنَا. مسلم ج١ ص٣٢٧.

د صدقې متعلق فقهي مسايل

د صدقې په باره کې درته يو څو ضروري فقهي مسايل ذکر کوم:

د نفلي صدقې حکم

نفلي صدقه په عامو حالاتو کې په انسان باندې لازم نه ده، بلکه مستحب ده. (۱)

البته په خاصو حالاتو کې په انسان باندې لازم ده. (۲)

---

(۱) اعلم أن الصدقة تستحب بفاضل عن كفاية من يمونه... شامي زكريا ۳/۳۰۸ باب المصرف، مطلب الافضل على ان ينوي بالصدقة جميع المسلمين. فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۳۵۸.

(۲) علماء ليکي چې د انسان غاړه صرف په دې نه خلاصيږي چې دې خالصه فرضي زکوة ورکړي او نور ګني دده په ذمه هيڅ حقوق نشته، بلکه د زکوة اداء کولو نه روستو هم په خاصو حالاتو کې د انسان په ذمه د ضرورتمندو امداد کول لازمي دي. البته صرف دومره خبره ده چې د زکوة د پاره يو خاص قانون دی چې د هغې مطابق زکوة ورکول په هر حالت کې فرض او ضروري دي، او دا نور مالي حقوق په انسان باندې په خاصو حالاتو کې فرض دي، يعنى که چيرته ضرورت وُ نو په ده امداد کول فرض دي، او که ضرورت نه وُ نو په ده هم فرض نه دي. معارف القرآن البقره في ضمن آيت ۱۷۷.

رسول الله صلى الله عليه وسلم هم همدا خبره بيان کړې. او په دليل کې يې د قرآن مجيد آيت ذکر کړی، نبي ﷺ فرمايي:

إِنَّ فِي الْمَالِ لَحَقًّا سِوَى الزَّكٰوةِ ثُمَّ تَلَا: ﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتٰبِ وَالنَّبِيّٖنَ وَآتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ وَالسَّآئِلِيْنَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَآتَى الزَّكٰوةَ ...﴾ البقرة ايت ۱۷۷. اخرجه الترمذي، وابن ماجه، والدارمي، مشكوة باب فضل الصدقة حديث ۲۶ كتاب الزكوة.

يشکه په مال کې د زکوة نه علاوه هم (د الله ﷻ) حق شته، بيا نبي عليه السلام دا آيتِ مبارکه تلاوت کړو، الله تعالى فرمايي:

ترجمه: نيکي صرف دا نه ده چې تاسو خپل مخونه مشرق او مغرب طرف ته وګرځوئ بلکه (لويه او) اصل نيکي خو دا ده چې څوک ايمان راوړي په الله تعالى، په ورځ د آخرت، په فرښتو، په کتابونو او پيغمبرانو باندې، او ورکوي مال د الله تعالى په محبت کې خپلو (حاجتمندو) خپلوانو ته، يتيمانو ته، مسکينانو ته، مسافرو، او (محتاجو) سوال کوونکو ته، او د غلامانو په خلاصولو کې، او د لمونځ پابندي کوي او زکوة ورکوي...

فايده: په دې آيت کې د نيکۍ په کارونو کې د ايمان نه روستو د يتيمانو، مسکينانو، مسافرو او نورو حاجتمندو طبقو سره د مالي امداد ذکر دی...... (نور تفصيل په راتلونکې صفحه لاندې حاشيه کې اوګوره)

غني ته د نفلي صدقې ورکولو حکم

څوک چې مالدار (صاحب د نصاب) وي نو که چیرته ده ته نفلي صدقه ورکړې شي نو دا صدقه نه ده بلکه دا هِبه ګرځي، په دې باندې د صدقې ثواب نه ملاویږي، البته هبه ګرځي.

دغه رنګې که په غني کس باندې د صدقې خوراک وکړې شي نو دا صدقه نه ده او نه د صدقې ثواب پرې حاصلیږي، بلکه دا هبه وګرځیده. (۱)

البته علماء لیکي چې د نفلي صدقې په دعوت کې غني شریکیدې شي. (۲)

او یا وریسې د لمانځه او زکوة حکم دی. معلومه شوه چې دا دلته د حاجتمندو د ضرورت پوره کولو کوم ذکر دی دا د فرضي زکوة نه علاوه دی، ځکه د فرضي زکوة تذکره خو مستقلا ذکر ده، او د ضرورتمندو مالي امداد کولو ذکر مستقلا دی.

امام قرطبي رحمه الله ددې پاس حدیث ذکر کولو نه روستو فرمایي: چې ددې حدیث باره کې اګر چې د بعضو علماؤ اقوال شته (چې بعضې ورته ضعیف وایي) خو د آیت نه پخپله هم د حدیث د مضمون تایید کیږي، دې وایي

قلتُ والحديث وإن كان فيه مقالٌ فقد دلّ على صحته معنى ما في الآية نفسها من قوله تعالى: ﴿وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ﴾. فذكر الزكوة مع الصلوة. وذلك دليل على أنّ المراد بقوله: ﴿وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ﴾ ليس الزكاة المفروضة فإنّ ذلك كان يكون تكرارًا. والله اعلم. واتّفق العلماء على أنّه إذا نزلت بالمسلمين حاجة بعد اداء الزكوة فإنه يجب صرف المال اليها. قال مالك رحمه الله يجب على النّاس فداء أسراهم وإن استغرق ذلك أموالهم. وهذا اجماع ايضًا. وهو يقوّي ما اخترناه. والموفق الإله. تفسير قرطبي ج۲ ص ۲۳۷ البقرة آيت ۱۷۷.

امام غزالي رحمه الله په احياء العلوم کې ذکر کړي چې د بعضې تابعینو مذهب دا دی چې په مال کې د زکوة نه علاوه نور حقوق شته، لکه دا مذهب د نخعي، شعبي، عطاء او مجاهد رحمهم الله دی.

د امام شعبي رحمه الله نه چا پوښتنه وکړه چې په مال کې د زکوة نه علاوه څه بل حق شته؟ هغه ورته وویل: آو. او بیا یې د قرآن مجید دا آیت تلاوت کړو: ﴿وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى ....﴾

ددې وجې نه د جمهورو علماؤ او ائمه اربعهؤ دا مذهب دی چې په مال کې بَحیثیتِ مال د زکوة نه علاوه بل شی واجب نه دی، خو د نورو حیثیاتو د وجې، یا په خاصو موقعو او خاصو حالاتو کې په ده باندې بیا هم وجوب شته، لکه د خپلې بي بي او د وړو بچو نفقه، یا چې یو کس د وَلږې یا تندې د وجې مړ کیږي د هغه مدد کول.

(۱) لانّ الصدقة على الغنيّ هبة. الدر المختار كتاب الهبة ۵/ ۶۹۸ ط سعيد، كفايت المفتي ج ۴ ص ۳۲۲ صدقات نافله.

(۲) لانّ الصدقة على الغنيّ هبة. شامي ج۲ ص ۳۵۵ مطلب في الحوائج الاصلية طبع ايچ ايم سعيد، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۵ ص ۲۲۱.

په صدقه کې فقيرانو ته نغدې روپۍ ورکول بهتر دي

که چيرته يو سړی په صدقه کې نغدې روپۍ ورکوي، يا تيار پوخ شوې خوراک ورکوي، يا بل شی ورکوي نو دا ټول جائز دي، البته نغدې روپۍ ورکول بهتر دي، ځکه په دې روپو سره فقير هر قسمه حاجت پوره کولی شي. (۱)

د حرام کاروبار واله کس د هَديې حکم

که چيرته د يو کس ټول کاروبار د حرامو وي او د حلالو هيڅ کاروبار يې نه وي نو بيا دده هَديه قبلول، يا دده خوراک کول جائز نه دي. البته که هغه ووايي چې دا مې حلال مال پيدا کړی، يا مې دچا نه قرض راخيستی نو بيا خير دی.

او که اکثره کاروبار يې د حلالو ؤ نو بيا دده هَديه قبلول جائز دي. (۲)

د حرام مال نه د صدقې ورکولو حکم

صدقه د حلال مال نه په کار ده ځکه د حرام مال نه صدقه کول الله ﷻ نه قبلوي. د مشکوة شريف حديث دی نبي عليه السلام فرمايي:

إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَايَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا. (۳)

الله تعالی پاک دی او صرف پاک شی قبلوي.

---

(۱) ودفعُ القيمة اي الدّراهم أفضل من دفعِ العين على المذهب المفتى به ... وفي الشامية: لانّ العلة في أفضليّة القيمة كونها أعون على دفع حاجة الفقير لاحتمال أنّه يحتاج غير الحنطة ... شامي ج۲ ص ۳۶۶، آپ کے مسايل اور ان کا حل ج۵ ص ۲۲۲.

(۲) اهدى الى رجل شيئًا او أضافه ان كان غالب ماله من الحلال فلا بأس. إلا أن يعلم بانه حرام. فان كان الغالب هو الحرام ينبغي لايقبل الهدية ولايأكل الطعام. إلا آن يخبره بانه حلال ورثته او استقرضه من رجل. كذا في الينابيع، عالمكيري ج۵ ص ۳۴۲ الباب الثاني في الهدايا والضيافات، آپ کے مسايل اور ان کاحل ج ۵ ص ۲۲۵.

(۳) مشكوة ص ۲۴۱ كتاب البيوع باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول، وباب فضل الصدقة ص ۱۶۸، مسلم ج۲ ص ۷۰۳ حديث ۱۰۱۵، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۵ ص ۲۰۱.

علماء ليکلي چې د حرام مال نه د صدقې ورکولو داسې مثال دی لکه يو سړی د ګندګۍ نه ډکه ټوکری يو بادشاه ته په هديه کې پيش کوي ، نو په دې سره خو بادشاه نه خوشحاليږي بلکه اُلټه پرې خفه کيږي .

علماؤ خو تر دې پورې ليکلي چې حرام مال د ثواب په نيت ورکول ډير زيات خطرناک دي . (يعنی که چيرته يو کس دا حرام مال ځانته حلال اوګڼي او د صدقې په وخت د ثواب نيت وکړي نو په دې سره انسان کافر کيږي) . (۱)

زکوة نه اداء کول او صدقه ورکول

که چيرته د يو سړي په ذِمه فرضي زکوة پاتې وي او دې نفلي صدقه ورکوي نو اګر چې د صدقې ثواب ورته ملاويږي ، خو فرض پريښودل او مستحب اداء کول بې عقلي ده ، ځکه د فرضو پريښودل ګناه کبيره ده . (۲)

اول قرض اداء کول او بيا صدقه ورکول

که چيرته په سړي باندې قرض وي نو ده ته په کار دي چې اول دا قرض اداء کړي او بيا نفلي صدقه ورکوي ، ځکه د قرض اداء کول فرض دي او نفلي صدقه مستحب ده ، اګرچې ده ته په دې صدقه ورکولو ثواب ملاويږي خو بيا هم اول د قرض اداء کول ضروري دي . (۳)

پيشه وَر يا نشه يي خلقو ته صدقه ورکول

بعضې خلق صاحبِ نصاب يعنی مالدار وي ، په صحت باندې ښه روغ وي ، ضرورت مند نه وي خو سوال کول يې هسې عادت ګرځيدلې وي ، يا پودريان او چرسيان وي سوال کوي

---

(۱) انّما يكفر إذا تصدّقَ بالحرام القطعي اى مع رجاء الثّواب النّاشي عن استحلاله كما مرّ فافهم . الدر المختار مع رد المحتار نعمانيه ج۲ ص ۲٦ مطلب فی التصدق من المال الحرام كتاب الزكوة ، بذل المجهود ۱ / ۳۷ باب فرض الوضوء طبع مكتبه رشيديه سهارنپور ، بحر ۵ / ۱۲۲ كتاب السير باب احكام المرتدين ، فتاوى محمودية ج۱۴ ص ۳٦۰ .

(۲) اعلم أنّ تركَ الفرضِ والواجب ولو مرّة بلا عذر كبيرة . شرح فقه اكبر ص ٦۸ طبع مجتبائي دهلي ، فتاوى محموديه ج ۱۴ ص ۳۵۹ .

(۳) اَلفرضُ أفضلُ من النّفل بسبعين درجة . مرقات ۳ / ۳۳۵ باب الافلاس والانظار الفصل الاول طبع بمبئی ، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۳۵۹ . .

نو داسې خلقو ته صدقه ورکول نه دي په کار ، بلکه ددې په ځای ضرورت مندو ته صدقه ورکول په کار دي . (۱)

د داسې خلقو د پاره سوال کول ناجائز دي . (۲)

او داسې خلقو ته زکوة یا صدقه واجبه ورکولو سره زکوة او صدقاتِ واجبه هم نه اداء کیږي . (۳)

په صدقه کې فقیر ته زړې جامې ورکول

اګر چې فقیر ته په صدقه کې ښه شی او نوې جامې ورکول په کار دي ځکه د نوو جامو ورکولو ثواب زیات دی خو بیا هم که چیرته د فقیر ضرورت وربانده پوره کیده نو زړې جامې هم ورکولې شي . (۴)

(۱) ولا يحلّ أن يسأل شيئًا من القوت (مَن له قوت يومه) بالفعل او بالقوّة كالصحيح المكتسب . وفى الشامية ويأثم معطيه ... قال الاكمل فى المشارق : وأمّا الدّفع الى مثل هذا السائل عالمًا بحاله فحكمه فى القياس الاثم به . لانه إعانة عل الحرام لكنّه يجعل هبة وبالهبة للغني او لمن لايكون محتاجا اليه لا يكون إثما . اى لانّ الصدقة على الغني هبة كما انّ الهبة للفقير صدقة . شامي ج۲ ص ۳۵۵ مطلب فى الحوائج الاصلية ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۵ ص ۲۲۰ .

(۲) ولا يحلّ له أن يسأل شيئًا من القوت مَن له قوت يومه . النهر الفائق ۱/۴۶۹ باب المصرف ، الدرمع الشامي ۲/۳۵۴ باب المصرف ، تبيين الحقائق ۱/۳۰۵ باب المصرف ، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۳۶۱ .

(۳) ولا الى غنيّ يملك قدر نصاب فارغ عن حاجته الاصليّة من أيّ مال كان . شامي نعمانيه ج۲ ص ۶۴ باب المصرف ، النهر الفائق ج۱ ص ۴۶۴ باب المصرف ، تبيين الحقائق ۱/۳۰۲ باب المصرف ، فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۳۶۱ .

(۴) فتاوى محموديه ج۱۴ ص ۳۶۳ .

د صدقې په باره کې نور بهترين واقعات :

د صدقې په باره کې درته يو څو نور بهترين واقعات نقل کوم ، مقررين حضرات دې د دينه هم استفاده کولې شي .

د صدقې په وجه د نيکئ تله درنيدل

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

تَعَبَّدَ عَابِدٌ مِنْ بَنِيْ إِسْرَائِيْلَ فِيْ صَوْمَعَتِهِ سِتِّيْنَ عَامًا وَأُمْطِرَتِ الْأَرْضُ فَاخْضَرَّتْ (وَأَشْرَفَ) الرَّاهِبُ مِنْ صَوْمَعَتِهِ فَقَالَ : لَوْ نَزَلْتُ فَذَكَرْتُ فَازْدَدْتُ خَيْرًا . فَنَزَلَ وَمَعَهُ رَغِيْفٌ أَوْ رَغِيْفَانِ فَبَيْنَمَا هُوَ فِي الْأَرْضِ لَقِيَتْهُ امْرَأَةٌ فَلَمْ يَزَلْ يُكَلِّمُهَا وَتُكَلِّمُهُ حَتَّى غَشِيَهَا . ثُمَّ أُغْمِيَ عَلَيْهِ فَنَزَلَ الْغَدِيْرَ يَسْتَحِمُّ فَجَاءَ سَائِلٌ (فَأَوْمَأَ) إِلَيْهِ أَنْ يَأْخُذَ الرَّغِيْفَيْنِ . ثُمَّ مَاتَ . فَوُزِنَتْ عِبَادَةُ سِتِّيْنَ سَنَةً بِتِلْكَ الزَّنْيَةِ فَرَجَحَتِ الزَّنْيَةُ بِحَسَنَاتِهِ . ثُمَّ وُضِعَ الرَّغِيْفُ أَوِ الرَّغِيْفَانِ مَعَ حَسَنَاتِهِ فَرَجَحَتْ حَسَنَاتُهُ . فَغُفِرَلَهُ . (۱)

د بني اسرائيلو يو عابد عبادت کولو ، هغه په خپله ګرجه کې شپېته (۶۰) کاله عبادت وکړو ، (يو ځل) په زمکه باران اوشو ، هغه شنه شوه (هر طرف ته شينکې را اُوټوکيده) ، دا راهب د خپلې ګرجې نه راووت ، او وې ويل : که چيرته زه (د ګرجې نه) لاندې کوز شم ، او

(۱) رواه ابن حبان في صحيه ج۲ ص ۱۰۲ حديث ۳۷۸ ، و رواه السيوطي في الدر ۱ / ۳۵۵ ، والمنذري في الترغيب ۲/۲۳ (۵۰ / ۶۱۵) ، والهندي في الكنز ۱۶۱۷۳ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۴۵ ثواب اطعام الطعام لوجه الله ، وهكذا في تنبيه الغافلين ص ۱۵۰ باب ما تدفع الصدقة عن صاحبها . ورواه البيهقي عن ابن مسعود موقوفا عليه . ولفظه : عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَاهِبًا عَبَدَاللهَ فِيْ صَوْمَعَتِهِ سِتِّيْنَ سَنَةً . فَجَاءَتِ امْرَأَةٌ فَنَزَلَتْ إِلَى جَنْبِهِ . فَنَزَلَ إِلَيْهَا فَوَاقَعَهَا سِتَّ لَيَالٍ . ثُمَّ سُقِطَ فِيْ يَدِهِ فَهَرَبَ . فَأَتَى مَسْجِدًا فَآوَى فِيْهِ ثَلَاثًا لَا يَطْعَمُ شَيْئًا فَأُتِيَ بِرَغِيْفٍ فَكَسَرَهُ فَأَعْطَى رَجُلًا عَنْ يَمِيْنِهِ نِصْفَهُ وَأَعْطَى آخَرَ عَنْ يَسَارِهِ نِصْفَهُ . فَبَعَثَ اللهُ إِلَيْهِ مَلَكَ الْمَوْتِ فَقَبَضَ رُوْحَهُ . فَوُضِعَتِ السِّتُّوْنَ فِيْ كَفَّةٍ وَوُضِعَتِ السِّتَّةُ فِي الْكَفَّةِ . فَرَجَحَتْ يَعْنِيْ السِّتَّةُ . ثُمَّ وُضِعَ الرَّغِيْفُ فَرَجَحَ يَعْنِيْ رَجَحَ الرَّغِيْفُ السِّتَّةَ . رواه البيهقي في الشعب موقوفا بهذا اللفظ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳۷ ثواب صدقة المقل

د الله ﷻ عبادت وکړم نو ماته به نور هم خير ملاؤ شي ، پس هغه لاندې راکوز شو ، او د هغه سره يو يا دوه چپاتي (يعنی ډوډۍ) هم وی ، دغه وخت چې ده په زمکه د الله ﷻ ذکر کولو نو ده له يوه ښځه راغله ، ده به د هغې سره خبرې کولی ، او هغې به د ده سره خبرې کولی ، تر دې چې (نفس يې بې قابو شو ، او د) هغې سره يې زِنا وکړه ، بيا په ده باندې بې هوشي راغله ، غُسل خانې ته لاړو ، او غسل يې وکړو ، ده ته يو سائِل راغی (خوراک يې ورنه اوغوښت) ، ده هغه سائل ته اِشاره وکړه چې دواړه چپاتي (ډوډۍ) واخله ، بيا هغه راهب وفات شو ، د ده د شپيتو کالو عبادت د زِنا په بدله کې تول کړې شو نو زِنا يې په نيکيو باندې درَنه شوه ، بيا هغه يو يا دوه چپاتي (کوم چې ده سائل ته ورکړي وو هغه) د ده د نيکيو سره يو ځای تول کړې شو نو په دې سره د ده نيکۍ درنې شوې ، نو ده ته مغفرت وکړې شو .

د صدقې مثال

نبي عليه السلام فرمايي :

وَ اٰمُرُكُمْ بِالصَّدَقَةِ وَمَثَلُ ذٰلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَسَرَهُ الْعَدُوُّ فَأَوْثَقُوْا يَدَهُ إِلىٰ عُنُقِهِ وَقَرَّبُوْهُ لِيَضْرِبُوْا عُنُقَهُ فَجَعَلَ يَقُوْلُ : هَلْ لَكُمْ أَنْ أُفْدِيَ نَفْسِيْ مِنْكُمْ وَجَعَلَ يُعْطِي الْقَلِيْلَ وَالْكَثِيْرَ حَتّٰى فَدٰى نَفْسَهٗ . (۱)

د صدقې په وجه مغفرت

فقيه ابو الليث ثمرقندي رحمه الله په "تنبيه الغافلين" کې يوه واقعه رانقل کړې ، دې وايي چې ما د خپل پلار نه اوريدلي چې : د حضرت عيسی عليه السلام په زمانه کې يو سړې ؤ ، خلقو به ورته د ډير بُخل د وجې نه ملعون ويلو ، يوه ورځ ده ته يو کس راغی او ورته وې ويل:

---

(۱) رواه الترمذي وصححه ، وابن خزيمة ج۳ ص ۱۹۵ حديث ۱۸۹۵ ، وابن حبان والحاكم في المستدرك ۱ / ۴۲۱ (رقم الحديث ۱۵۳۴) وقال : صحيح على شرطهما ، ورواه المنذري في الترغيب ۲ / ۳۹۷ . المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۳۵ ثواب الصدقة وفضلها .

يَا مَلْعُوْنُ ! أَعْطِنِيْ شَيْئًا مِّنَ السِّلَاحِ أَسْتَعِيْنُ بِهٖ فِيْ غَزْوِيْ وَتَنْجُوْ بِهٖ مِنَ النَّارِ

اې ملعونه ! ماته څه اسلحه راکړه زه به په جهاد کې ددينه مدد واخلم ، او ته به ددې (صدقې) په وجه د جهنم د اُور نه نجات او مومې .

دې ملعون ورنه مخ واړول ، او هيڅ يې ورنه کړه . هغه سړې همدغه شان نامراده واپس لاړ ، معلون په زړه کې پښيمانه شو ، بيا يې ورپسې آواز وکړو ، او خپله توره يې ورکړه .

دا سړې ورنه روان شو ، په لاره کې ورله حضرت عيسى عليه السلام په مخه ورغى چې ورسره يو عابِد هم وُ کوم چې اويا (۷۰) کاله د الله ﷻ عبادت کړې وُ ، حضرت عيسى ؈ ددې کس نه پوښتنه وکړه :

مِنْ أَيْنَ جِئْتُمْ بِهٰذَا السَّيْفِ ؟ دا توره دې د کوم ځاى نه راوړه ؟

ده ورته ووېل : د ملعون نه مې راوړه . حضرت عيسى ؈ د ملعون په دې صدقه باندې ډير خوشحاله شو . ملعون په خپله دروازه کې ناست وُ ، کله چې عيسى ؈ او دا عابد دواړه په دې لاره تيريدل ، نو ملعون په زړه کې ځان سره ووېل : ورپاڅيږم چې د حضرت عيسى ؈ او ددې عابد مخ اوګورم . کله چې دې راپاڅيدو ، او ددوى دواړو مخ ته يې اوکته ، نو په دې وخت کې دې عابِد حضرت عيسى عليه السلام ته ووېل :

زه خو ددې ملعون نه تختم ، هسې نه چې دده د سپيره توب په وجه زه په اُور کې او سوزم .

الله رب العزت حضرت عيسى عليه السلام ته وحې وکړه :

قُلْ لِعَبْدِيْ هٰذَا الْمُذْنِبِ إِنِّيْ قَدْ غَفَرْتُ لَهٗ بِصَدَقَتِهٖ بِالسَّيْفِ وَبِحُبِّهٖ إِيَّاكَ . وَقُلْ لِلْعَابِدِ إِنَّهٗ رَفِيْقُكَ فِي الْجَنَّةِ .

زما دې ګناهګار بنده ته ووايه چې ما ده ته د تورې د صدقه کولو ، او د تاسره د محبت کولو په وجه مغفرت وکړو . او دې عابد ته ووايه چې دا ملعون به په جنت کې ستا ملګرې وي .

عابد چې کله دا خبره واوريده ، نو وې ويل :

وَاللّٰهِ مَا أُرِيْدُ الْجَنَّةَ مَعَهٗ . وَلَا أُرِيْدُ رَفِيْقًا مِثْلَهٗ .

قسم په الله، زه خو جنت ته دده سره يو ځای تلل نه غواړم، او نه دغه شان د جنت ملګري غواړم.

الله رب العزت حضرت عيسی عليه السلام ته وحي راوليږله چې دې عابد ته ووايه:

إِنَّكَ لَمْ تَرْضَ بِقَضَائِيْ وَحَقَرْتَ عَبْدِيْ فَإِنِّيْ قَدْ جَعَلْتُكَ مَلْعُوْنًا مِنْ أَهْلِ النَّارِ. وَبَدَّلْتُ مَنَازِلَكَ فِي الْجَنَّةِ مَعَ الَّذِيْ لَهُ فِي النَّارِ. وَأَعْطَيْتُ مَنَازِلَكَ فِي الْجَنَّةِ لِعَبْدِيْ. وَمَنَازِلَهُ فِي النَّارِ لَكَ. (۱)

بيشکه ته زما په قضا (او فيصله) باندې راضي نه شوی، او زما د بنده سپکاوې دې وکړو، لهذا ته مې اوس ملعون او د جهنميانو نه اوګرځولی، او خپلې درجې دې د جهنم په درجو بدلې کړی، او ستا د جنت درجې مې خپل دې بنده (ملعون) له ورکړی، او د هغه د دوزخ واله ځای مې ستا د پاره مقرر کړو.

د صدقې په وجه عذاب دفع کيدل

ابو الليث ثمرقندي رحمه الله په خپل سَند سره يوه واقعه رانقل کړی، چې حضرت عيسی عليه السلام په يو کلي تيريده، په دې کلي کې يو دُهوبي وُ (کوم به چې جامې وينځلی او رنګ کولی به يې)، ددې کلي خلقو حضرت عيسی عليه السلام ته شکايت وکړو، چې دا دُهوبي زمونږ جامې اُوشلوي او بيا يې د ځان سره حِصارې کړي وي، نو ته د الله جل جلاله نه دا دُعا اوغواړه چې الله جل جلاله دې دوباره د خپلو جامو د پَنډ سره نه راواپس کوي (بلکه هملته يې تباه کړي)، حضرت عيسی عليه السلام دا دُعا وکړه:

اَللّٰهُمَّ لَا تَرُدَّهُ بِرِزمَتِهِ. اې الله! ته دا دُهوبي د خپل پنډ سره روغ مه راواپس کوی.

کله چې دا دُهوبي د مخکې په شان د جامو د پنډ سره غره ته لاړو، په پنډ کې ورسره درې دوډۍ (روټۍ) هم وی، نو هلته په غره کې يو عابِد اوسيده، هغه ده ته راغی، سلام يې ورباندې واچول، او ورته وې ويل:

(۱) تنبيه الغافلين ص ۱۳۸ باب فضل الصدقة طبع دارالفکر بيروت.

که ډوډۍ درسره وي نو يا خو يې راباندې اُوخوره ، او يا يې راته اُوښايه چې زه يې اوګورم او بُوي يې کړم ، ځکه د ډير وخت نه ما هيڅ شی نه دې خوړلی .

نو دهوبي هغه ته يوه ډوډۍ ورکړه ، هغه عابد ورته دا دُعا وکړه :

يَا قَصَّارُ ! غَفَرَ اللهُ لَکَ ذَنْبَکَ وَطَهَّرَ قَلْبَکَ .

اې دهوبي ! الله تعالی دې ستا ګناهونه معاف کړي ، او ستا زړه دې صفا کړي .

ددې دُعا په اُوريدو سره دهوبي دويمه ډوډۍ هم ورکړه ، نو عابد ورته دا دُعا وکړه :

يَا قَصَّارُ ! غَفَرَ اللهُ لَکَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِکَ وَمَا تَأَخَّرَ .

اې دهوبي ! الله تعالی دې ستا مخکيني او روستوني ټول ګناهونه معاف کړي .

دهوبي ددې دُعا په اوريدو سره ورته دريمه ډوډۍ هم ورکړه ، نو عابد ورته دا دعا وکړه

يَا قَصَّارُ ! بَنَی اللهُ لَکَ قَصْرًا فِي الْجَنَّةِ .

اې دُهوبي ! الله تعالی دې تاله ددې په عوض کې په جنت کې بنګله جوړه کړي .

کله چې مانښام شو نو دُهوبي هماغه شان روغ رَمټ د غر نه واپس راغی ، د کلي خلق حضـرت عيسی عليه السلام ته يـا راغله او ورته وې ويل : اې عيسی ﷺ ! دا دهوبي خو بيا ژوندې راغی . حضرت عيســی ﷺ دا دهوبي را اُوغوښت ، کله چې راغی نو ورته وې ويل :

يَا قَصَّارُ ! أَخْبِرْنِي بِمَا عَمِلْتَ الْيَوْمَ ؟ اې دهوبي تا چې نن کوم عمل کړی هغه راته بيان کړه

هغه ورته ووېل : ددې غره نه يو عابد راغی ، هغه د ما نه ډوډۍ اوغوښته ، ما ورته درې ډوډۍ ورکړې ، هغه ما ته د هرې ډوډۍ په عوض کې ځانله ځانله دُعا وکړه .

عيســی ﷺ ورته ووېل : ته دا خپل پَنډ ماله راکړه چې زه يې اوګورم .

کله چې دهوبي ورله خپل پنډ ورکړو ، او حضرت عيسی ﷺ کلاؤ کړو نو په هغې کې يې تک تور مار وليده چې د اُوسپنې پيزوان ورته په خُوله کې اچول شوې وُ .

حضـرت عيسی ﷺ دې مار ته آواز وکړو ، هغه ورته ووېل :

لَبَّيْکَ يَا نَبِيَّ اللهِ . اې د الله پيغمبره زه حاضريم ، څه حکم دی ؟

ده ورته وويل : أَلَسْتَ قَدْ بُعِثْتَ إِلَى هٰذَا ؟ آيا ته په دې فلانکي سړي نه وې مقرر شوی ؟

مار ورته وويل : نَعَمْ . وَلٰكِنْ جَاءَهُ سِيَارٌ مِنْ تِلْكَ الْجِبَالِ فَاسْتَطْعَمَهُ . فَبِكُلِّ رَغِيْفٍ أَطْعَمَهُ دَعَا لَهُ بِدَعْوَةٍ . وَمَلَكٌ قَائِمٌ يَقُوْلُ آمِيْن . فَبَعَثَ اللّٰهُ تَعَالٰى إِلَيَّ مَلَكًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ فَأَلْجَمَنِيْ بِلِجَامٍ مِنْ حَدِيْدٍ .

هو ، زه الله ﷻ په ده مقرر کړې ووم ، خو ده ته يو عابد راغلو ، هغه ورنه ډوډۍ اوغوښته، ده ورته درې (۳) ډوډۍ ورکړی ، هغه ورته د هرې ډوډۍ په عوض کې دُعاګانې وکړی ، يوه فرښته ولاړه وه هغې دده په دُعاګانو آمين وويل ، نو الله تعالی راته داسې فرښته راوليږله چې هغې ماته د اُوسپنې پيزوان په خُوله کې راواچول (چې د هغې په وجه زه اوس دې سړي ته ضَرَر نه شم رسولی) .

حضرت عيسی عليه السلام دې دُهوبي ته وويل :

يَا قَصَّارُ إِسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ فَقَدْ غَفَرَ اللّٰهُ لَكَ بِبَرَكَةِ صَدَقَتِكَ عَلَيْهِ . (۱)

اې دهوبي ! ته خپل دا عمل جاري اوساته ، ځکه الله ﷻ تاته په دې عابد باندې دصدقې کولو په وجه ټول ګناهونه معاف کړه .

د صدقې په وجه د جهنم نه خلاصې

علامه ابن جوزي رحمه الله يوه واقعه رانقل کړی چې حضرت عائشې رضی الله عنها يوه وينځه واخيسته ، نو حضرت جبريل عليه السلام راغی او رسول الله ﷺ ته يې وويل :

أَخْرِجْ هٰذِهِ الْجَارِيَةَ مِنْ بَيْتِكَ فَإِنَّهَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ .

ته دا وينځه د خپل کور نه اُوباسه ځکه دا جهنمي ده .

نو حضرت عائشې رضی الله عنها دا وينځه د کور نه اُوويسته ، خو د ويستلو په وخت يې څه قجورې هم ورکړی ، دې وينځې نيمه قجوره اُوخوړه ، او نيمه يې په لاره کې يو فقير ته په صدقه کې ورکړه . حضرت جبرائيل عليه السلام دوباره تشريف راوړو ، او وې ويل :

(۱) تنبيه الغافلين ص ۱۵۰ باب ما تدفع الصدقة عن صاحبها طبع دارالفكر بيروت .

اې محمد ﷺ ! الله تعالی تاسو ته دا حکم کوي چې دا وينځه واپس راوله ، بېشکه الله تعالی هغه د جهنم د اُور نه آزاده کړه ځکه دې نيمه قجوره صدقه کړې وه . (۱)

د صدقې نه ورکولو سزا

يوه ورځ حضرت عائشه رضی الله عنها ناسته وه ، په دې کې يوه ښځه راغله چې لاسونه يې په لستوڼي کې پټ کړي وو ، حضرت عائشې رضی الله عنها ورنه پوښتنه وکړه :

مَا لَکِ لَا تُخْرِجِيْنَ يَدَکِ مِنْ کُمِّکِ ؟ ته ولې خپل لاسونه د لستوڼي نه نه رااُوباسې ؟

هغې ورته ووېل : اې ام المومنين ! ددې پوښتنه رانه مه کوه . دې ورته ووېل : ته به خامخا ماته ددې بيان کوې . نو هغې ورته ووېل :

اې ام المومنين ! زما مور او پلار وو ، پلار به مې صدقه ډېره خوښوله ، او د مور مې د صدقې سره سخت بُغض لرلو ، ما چيرته په ټول عُمر کې خپله مور په صدقه ورکولو نه وه ليدلې ، البته صرف يو ځل يې د غوښې يو ټکړه صدقه کړې وه ، او څه زړې جامې يې صدقه کړې وې .

کله چې دوی دواړه وفات شو نو ما دوی په خوب کې وليده ، ګويا چې قيامت قائم شوې دی ، ما خپله مور وليده چې زړه کپړه ورسره وه ، خپل عورت يې پرې پټ کړې وُ ، او د غوښې يوه ټکړه يې په لاس کې نيولې وه ، څټله يې ، او د سختې تندې د لاسه يې چغې سورې وهلې . او خپل پلار مې د تالاب په غاړه وليده چې اُوبه يې ورنه څکلې ، دا ځکه چې زما د پلار به اُوبه صدقه کول ډېر خوښ وُ ، نو ما د اُوبو يوه پيالی رااواخيسته ، او مور ته مې اُوبه ورکړې ، په دې کې په ما باندې د بَره نه آواز اوشو :

(۱) اِشْتَرَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا جَارِيَةً فَنَزَلَ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! أَخْرِجْ هٰذِهِ الْجَارِيَةَ مِنْ بَيْتِکَ فَإِنَّهَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ . فَأَخْرَجَتْهَا عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وَدَفَعَتْ إِلَيْهَا شَيْئًا مِنَ التَّمْرِ . فَأَکَلَتِ الْجَارِيَةُ نِصْفَ تَمْرَةٍ ، وَدَفَعَتِ النِّصْفَ إِلَى فَقِيْرٍ رَأَتْهُ فِي الطَّرِيْقِ . فَجَاءَ جِبْرِيْلُ وَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ ﷺ ! إِنَّ اللهَ تَعَالَى يَأْمُرُکَ أَنْ تَرُدَّ الْجَارِيَةَ . فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى أَعْتَقَهَا مِنَ النَّارِ . لِأَنَّهَا تَصَدَّقَتْ بِنِصْفِ تَمْرَةٍ . اخرجه ابن الجوزي في کتاب الماجريات في الاسئلة والجوابات ، نزهة المجالس ج۲ ص ۳ باب فضل الصدقة وفعل المعروف .

أَلَا مَنْ سَقَاهَا شلتْ يَدُهُ. خبر دار، چا چې دې ښځې ته اُوبه ورکړې نو لاسونه دې يې شل شي.

کله چې زه د خوب نه راپاڅيدم نو لاسونه مې شل شوي وو. (۱)

د يو سخي سړي بل کس ته په خپل ځان باندې ترجيح ورکول

اصمعي وايي چې زه به يو سخي سړي ته اکثره ورتلم، يوه ورځ چې ورغلم نو په دروازه کې يې پهره دار ولاړ وُ، چې هغه زه دننه تللو ته پرې نه خودم، او راته وې ويل:

اې اصمعي! قسَم په الله، هغه زه په دروازه باندې ځکه اُودرولې يم، چې د هغه سره په دې وخت کې هيڅ شی نشته چې صدقه يې کړي، بلکه ټول مال يې صدقه کړی دی.

اصمعي وايي چې ما په يو کاغذ باندې دا وليکل:

"کله چې د يو سخي په دروازه باندې پهره دار مقرر شي نو بيا په سخي او بخيل کې هيڅ فرق نشته"

دا کاغذ مې پهره دار ته ورکړو چې دا هغه ته ويسه، هغه چې دا کاغذ وې ورو، څه وخت پس پهره دار راووت، د کاغذ په شا باندې ليکلي وو:

" کله چې د سخي سره مال نه وي نو بيا د قرض دارو نه د بچ کيدو د پاره پهره دار اُودرولې شي"

او ددې کاغذ سره هغه د پنځه سوه (۵۰۰) دينارو يوه تيلۍ هم ورکړې وه.

---

(۱) وروي عن عائشةَ رضي الله عنها أنها كانتْ جالسةً ذات يومٍ إذ جاءتْها امرأةٌ سترت يدها في كمّها. فقالت لها عائشةُ مالكِ لاتخرجين يدكِ من كمّكِ؟ قالتْ: لا تسألني يا أمّ المؤمنين! قالت عائشةُ رضي الله تعالى عنها: لا بدّ لكِ أنْ تخبريْني؟ فقالت: يا أمّ المؤمنين! إنّه كان لي أبوانِ. فكان أبي يحبّ الصدقةَ. وأمّا أمّي فكانتْ تبغض الصّدقةَ. فلم أرها تصدّقتْ بشيءٍ إلّا قطعة شحمٍ وثوبًا خلقًا. فلمّا ماتا رأيتُ في المنامِ كأنّ القيامةَ قد قامتْ. ورأيتُ أمّي قائمةً بين الخلق. والخلقة موضوعةٌ على عورتها. ورأيتُ الشحمةَ بيدها. وهي تلحسها وتنادي: واعطشاه. ورأيتُ أبي على شفير الحوضِ وهو يسقي الماء ولم يكن عند أبي صدقة أحبّ إليه من سقيه الماء. فأخذتُ قدحًا من ماءٍ فسقيتُ أمّي. فنودي من فوقٍ "ألا من سقاها شلت يده" فاستيقظتُ وقد شلت يدي. تنبيه الغافلين ص ۱۵۱ باب ما تدفع الصدقة عن صاحبها.

ما چې دده غُربت او دې سخا ته اوکته، نو د ځان سره مې وويل : قسَم په الله، زه به دې حالت خبر ضرور امير المؤمنين ته ورکوم.

کله چې زه امير المومنين ته ورغلم، نو هغه چې زه وليدم، پوښتنه يې رانه وکړه :

اصمعي ! د کوم ځای نه راغلې ؟ ما ورته وويل : د فلاني ځای نه راغلم، هلته يو کس ؤ، هغه په عِلم او مال دواړو سره زما ښه ميلمستيا وکړه.

بيا مې دا کاغذ او د دينارو دا تيلۍ دواړه امير المومنين ته وړښکاره کړه. کله چې هغه دا تيلۍ وليده، نو د ليدلو سره متصل يې د مخ رنګ بدل شو، او وې ويل : په دې تيلۍ باندې خو زما د بيت المال مُهر لږېدلې دی، دا تيلۍ چې تا ته چا درکړې وي هغه کس ماته ضرور راحاضر کړه.

ما ورته وويل : اې اميرالمومنين ! په الله قسَم، ماته حياء راځي چې زه د هغه پسې قاصِد وليږم او هغه په ويره کې واچوم.

نو اميرالمومنين يو نزدې کس ته وويل چې ته د هغه پسې ورشه، او ورته ووايه چې بغير د څه يَرې او تکليف نه د اميرالمومنين په خدمت کې حاضر شه.

کله چې دا کس د اميرالمومنين دربار ته راحاضر کړې شو، نو امير المومنين ورنه پوښتنه وکړه :

آيا ته هغه کس نه يې چې په فلانکي علاقه باندې زمونږ جلوس تيريده نو ته ماته رامخې ته شوې او د خپل غُربت شکايت دې راته وکړو، نو ما درله د دينارو دا تيلۍ درکړه ؟

حالانکه تا خو دا اصمعي ته ورکړې (نو چې تا ته د دينارو ضرورت نهٔ نو بيا دې د مانه ولې اخيسته ؟)

ده ورته وويل : اې امير المؤمنين ! قسَم په الله، چې تا ته ما د کوم فقر او غُربت په باره کې خبره کړې وه هغه دروغ نه ده، او زه يقيني سخت محتاج يم، خو چې کله تا ماله دا تيلۍ راکړه، او زه کورته راغلم، نو زما دروازې ته اصمعي راغی، نو ماته حياء راغله چې يو ضرورت مند زما د دروازې نه خالي لاس لاړ شي، او ما دا غوښته چې لکه څرنګ تاسو زه خالي لاس را اونه ليږلم نو دغه شان زه هم څوک خالي لاس اونه ليږم، نو ځکه مې دا تيلۍ اصمعي ته صدقه کړه.

اميرالمومنين چې دا خبره واوريده نو ډير خوشحاله شو ، د ده ډير تعريف يې وکړو ، او ورته وې ويل : اوس وخت په عربو کې د تا نه بل زيات سخي سړې ما نه دې ليدلی . او بيا يې حکم وکړو چې ده ته زر (۱۰۰۰) ديناره نور ورکړئ چې د يې پرې خپل حوائج پوره کړي ، او دا يې د خپلو مقربو کسانو نه اوګرځول .

په صدقه کې بهترين مال ورکول د ثواب ذريعه ده

محمد بن فضل رحمه الله وايي چې يو اَعرابي ؤ ، ډيرې ګډې او چيلۍ ورسره وې خو ده به صدقه ډيره کمه ورکوله ، يو ځل ده د چيلۍ يو کمزورې بچې په صدقه کې ورکړو ، بيګاه له يې خُوب وليده چې دا ټولې ګډې او چيلۍ ورباندې راغونډې شوي او دې په ښکرونو باندې وهي خو دې کمزوري د چيلي بچي به د ده حفاظت کولو او دا نورې ګډې او چيلۍ به يې ږرنه شړلی ، کله چې د خُوب نه راپيدار شو نو د ځان سره يې وويل :

قسَم په الله ، اوس به زه ډيرې ګډې او چيلۍ د دې کمزوري بچي سره يو ځای کړم (يعنی نورې به هم ښه اعلی ګډې چيلۍ صدقه کړم) نو ده به بيا د دې نه روستو هر شی صدقه کول او په صدقه کې به يې بهترين مال ورکولو . (۱)

حلال مال په بهترين ځای کې خرچ کيږي

کله چې د يو سړي مال حلال وي نو دا په بهترين ځای کې خرچ کيږي ، او مستحقينو ته په خپله رسيږي ، د دې په باره کې درته يوه بهترينه واقعه بيانوم :

شيخ علي متقي عارف بالله رحمه الله فرمايي : چې يو نيک سړي به حلال کاروبار کولو ، او د هغه دا معمول ؤ چې څه به يې اوګټل نو هغه به يې په درې (۳) حصو تقسيم کړه ، يوه حصه به يې صدقه کړه ، دويمه به يې په خپل ضرورياتو کې اولږوله ، او دريمه به يې په تجارت کې خرچ کړه . يوه ورځ ده له يو مالدار کس راغی او ورته وې ويل : اې شيخ ! زه غواړم چې څه مال د الله ﷻ په لاره کې خرچ کړم نو ما ته څوک مستحق اُوښايه چې هغه ته يې ورکړم .

شيخ ورته وويل : اول حلال مال پيدا کړه ، بيا چې هغه ته د الله ﷻ په لاره کې خرچ کوی نو هغه به په خپله مستحقينو ته رسي او په بهترين ځای کې به مصرف کيږي .

---

(۱) تنبيه الغافلين ص ۱۵۱ باب ما تدفع الصدقة عن صاحبها طبع دارالفكر بيروت .

دې دُنيا دار سړي دا خبره په مبالغه باندې حمَل کړه (او هسې فضول خبره ورته معلومه شوه) ، نو دې شيخ ورته وويل : بنه ده ، ته لاړ شه ، او تاته چې څوک د صدقې ډېر مستحق معلوميږي او ستا زړه پرې اوسوزي نو هغه ته د خپل مال نه څه صدقه ورکړه .

کله چې دا سړې روان شو نو په لاره کې ورته يو کس په مخه ورغی چې په ظاهره ډېر زيات غريب معلوميده او په خپه باندې ګډ هم وُ ، ده چې دا وليده نو زړه کې يې وويل : چې دا کس خو ډير زيات غريب ، مستحق او معذور دی نو خپل مال يې هغه ته صدقه کړو . په صبا باندې دا مالدار کس په لاره تيريده چې هماغه پرونې فقير په يو ځای کې د بل ملګري سره ولاړ دی او هغه ته خپله واقعه داسې بيانوي چې : ''پرون په ما باندې يو مالدار سړي د غريب ګمان وکړو . او څه صدقه يې راته راکړه ، ما هغه روپۍ په شراب نوشۍ او بدکارۍ کې خرچ کړې '' .

دې مالدار چې دا خبره واوريده نو سخت خفه شو ، دې شيخ ته راغی او هغه ته يې ټوله واقعه بيان کړه .

شيخ چې دا واقعه واوريده نو هغه ورله خپل يو درهم ورکړو ، او ورته وې ويل چې کله ته د دې ځای نه اوځې نو تاته چې اول هر څوک په مخه درشي نو هغه ته دا درهم صدقه ورکړه .

کله چې دا مالدار سړې دده نه راووت ، نو په لاره کې ورته اول داسې کس په مخه ورغی چې په ظاهره باندې بنه مالدار معلوميده ، ځکه صفا کپړې يې اچولې وې ، په لاس کې ورسره څه وو ، د ظاهري شکل نه بهترين او شريف سړې معلوميده ، نو دې مالدار کس اول دا سوچ وکړو چې ده ته څنګه دا درهم ورکړم ؟ دا خو په ظاهره مالدار معلوميږي او مستحق نه دی . خو چونکه شيخ ورته حکم کړې وُ چې اولنې کس ته به دا درهم ورکوی نو ځکه يې همده ته دا درهم ورکړو

کله چې هغه سړي دا درهم واخيست نو دوباره شا ته روان شو او يو زوړ کنډَر ته داخل شو ، هلته يې څه او غور ځول ، او په هغه اخوا طرف د کنډر نه اووت . دا مالدار سړې هم دده پسې شاته ورغی ، چې وې کتل نو په کنډر کې يوه مړه کونتره پرته وه . دا د هغه سړي پسې په منډه ورغی ، او قسَم يې ورته ورکړو چې صحيح حال به راته وايې چې ته څوک يې ؟ ستا اقتصادي حالات څنګه دي ؟ او په دې مړه کونتره دې څه کول ؟

هغه ورته وويل : زه يو غريب سړې يم ، د څه بيمارۍ په وجه مزدوري نه شم کولی ، زما واړه واړه بچي دي ، په کور کې د خوراک د پاره هيڅ شی هم نه وُ ، د چا نه سوال هم نشم کولی ، ما د خپلو بچو ولږه کتل نشوه برداشت کولی ، د ډيرې پريشانۍ په حالت کې د کور نه راووتلم چې د

بچو د پاره د خوراک څه راپيدا کړم ، سرګردانه ګرځيدم ، هيڅ شی په لاس رانغی ، زما بچي چونکه د ډيرې ولږې په وجه په اضطراري حالت کې وو نو ما دا مړه کونتره راواخيسته چې دا به ورله ويسم ، ځکه هغوی مجبور دي ، د خوراک بل څه نشته . کله چې الله تعالی ستا په ذريعه ماته دا درهم راکړو نو ما په هغه کنډر کې واپس هغه مړه کونتره اوغورځوله ، ځکه په دې درهم به ورله اوس د خوراک څه واخلم .

کله چې دې مالدار سړي دا خبرې واوريدی نو سترګې يې وغړيدی ، او د شيخ خبره ورته رایاده شوه چې هغه خو ربښتيا ويلي وو چې " کله مال حلال وي نو دا په خپله په صحيح ځای کې مصرف کيږي او خپل مستحق ته رسيږي " (۱)

لهذا انسان ته په کار دي چې اول خپل کاروبار حلال کړي ، په حلاله طريقه مال اوګټي نو بيا به الله ﷻ ده ته په بهترينو ځايونو کې د لږولو توفيق ورکوي ، او مستحقينو ته به رسيږي . په حديث کې هم راځي ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

لَا يَقْبَلُ اللّٰهُ إِلَّا الطَّيِّبَ . (۲) الله تعالی صرف حلال مال قبلوي .

د صدقې په وجه کافر ته ايمان نصيبه کيدل

عبدالله بن مبارک رحمه الله وايي چې زه يو کال حج ته لاړم ، هلته مې طواف وکړو ، د طواف نه روستو اُوده شوم ، په خوب کې مې د رسول الله ﷺ سره ملاقات اوشو ، دوی راته وفرمايل: إِذَا رَجَعْتَ إِلَى بَغْدَادٍ فَادْخُلْ فِيْ مَحَلَّةِ كَذَا وَاطْلُبْ بَهْرَامَ الْمَجُوْسِيَّ وَاقْرَأْ عَلَيْهِ مِنِّيَ السَّلَامَ وَقُلْ لَهُ " إِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى عَنْكَ رَاضٍ " . کله چې ته بغداد ته واپس لاړ شی نو فلانی محلې ته داخل شه ، او بهرام مجوسي پيدا کړه (کله چې د هغه سره ملاؤ شی نو) په هغه باندې زما سلام ووايه ، او دا ورته ووايه چې الله تعالی د تا نه راضي دی .

عبدالله بن مبارک وايي چې زه راپاڅيدم نو " لا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم " مې وويل ، او دا مې د ځان سره وويل : کيدې شي چې دا شيطاني خُوب وي (ځکه په مجوسي باند د

(۱) مظاهر حق شرح مشکوة ج۳ باب فضل الصدقة في ضمن الفصل الاول حديث ۱ .

(۲) رواه البخاري ۲ / ۱۳۳ ، ۹ /۱۵۴ ، واحمد ۲ /۳۳۱ ، والبيهقي ۴ /۱۷۷ ، مشکوة باب فضل الصدقة الفصل الاول حديث ۱ .

نبي عليه السلام سلام ويل راته نا آشنا معلوميده) .

نو ما اودس وکړو ، د خانه کعبې طواف مې بيا وکړو ، کله چې اوده شوم نو بيا مې هم همداسې خوب وليده ، حتى چې درې پېرې مې دا خوب وليده . (زه پوهه شوم چې دا خوب رښتينې دى) . کله چې حج پوره شو نوزه بغداد ته لاړم ، هلته مې د بهرام مجوسي کور پيدا کړو ، کله چې کورته ورغلم ، نو يو سپين ګيرې سړې ناست ؤ ، ما ورنه پوښتنه وکړه :

أَأَنتَ بَهْرَامُ الْمَجُوسِيُّ ؟ آيا ته بهرام مجوسي يى ؟ هغه راته وويل : هو . (زه يم) .

ما ورته وويل : هَلْ لَكَ عِنْدَاللهِ خَيْرٌ ؟ آيا تا د الله ﷻ د رضا د پاره څه خير کار کړى ؟ هغه راته وويل : آو ، خلقو ته مې په سود باندې روپۍ ورکړي دا زما په نزد ښه کار دى .

ما ورته وويل : دا خو په اسلام کې حرام دي . خو آيا ددې نه علاوه بل څه ښه کار دې کړى ؟ هغه راته وويل : آو ، زما څلور زامن دي او څلور لورانې مې دي ما ددې لورانو واده ددې خپلو زامنو سره کړى . عبدالله بن مبارک ورته وويل : دا خو هم په اسلام کې حرام دي . خو آيا ددينه علاوه دې چيرته بل کار د خير کړى ؟ هغه راته وويل : آو ، کله مې چې د خپلو لورانو واده د خپلو زامنو سره کولو نو په هغې کې مې مجوسيانو له وليمه کړې وه . ما ورته وويل : دا خو هم په اسلام کې حرام دي . خو چيرته بل ښه کار دې کړى ؟ هغه راته وويل : آو ، زما يوه لور وه چې ډيره زياته ښائسته وه ، ما په معاشره کې ددې د پاره مناسب کس پيدا نه کړو چې ددې غوندې ښکلې وي نو ما هغه لور ځان ته په نکاح کړه ، او په هغه شپه مې د زرو (۱۰۰۰) نه زياتو مجوسيانو له وليمه کړې وه .

عبدالله بن مبارک رحمه الله ورته وويل : دا کار خو هم په اسلام کې حرام دى . خو ددې نه علاوه چيرته بل کار دې د نيکۍ کړى ؟ هغه راته وويل : آو .

زه يوه شپه په خپل کور کې ملاست ووم ، چې د بهر نه يوه ښځه راغله ، څه اندازه چې زما کورته راغله نو دوباره واپس شوه ، بيا به راغله او بيا به واپس شوه ، دغه شان درې پېرې راغله او واپس شوه ، آخر دا چې په څلورمه پيره واپس لاړه ، بيا رانغله . ما د ځان سره وويل : کيدې شي دا د غلو د پاره څوک جاسوسه وي ، نو زه ورپسې پټ شاته ورروان شوم ، کله چې دا ښځه خپل کورته ننوته ، نو زه ورپسې ورننوتم ، (نو دا يوه غريبه کنډه وه ، صرف څلور لورانې يې وى ، کله چې لورانو يې دا مور خالي لاس اوليده نو ورته وې ويل :

يَا أُمَّاه ! هَلْ جِئْتِ لَنَا بِشَيْءٍ ؟ فَإِنَّهُ لَمْ يَبْقَ لَنَا طَاقَةٌ وَصَبْرٌ عَلَى الْجُوعِ .

اې مورې ! تا زمونږ د پاره د خوراک څه راوړه ؟ ځکه زمونږ خو د ډيرې ولږې د لاسه نور هيڅ طاقت نشته ، او نه نور په ولږه صبر کولې شو . (ځکه د ډيرو ورځو مو هيڅ نه دي خوړلي) .

کله يې چې مور د لورانو دا خبرې واوريدې نو په سترګو کې يې اُوښکې راغلې ، او ورته وې ويل : اې لورانو ما ته ستاسو د ولږې پته وه ، ددې د پاره زه د مجوسي کور ته ورغلم چې د هغه نه به تاسو د پاره د خوراک څه اُوغواړم ، خو : إِسْتَحْيَيْتُ مِنْ رَبِّيْ أَنْ أَسْأَلَ شَيْئًا مِنْ أَحَدٍ دُوْنَهُ . وَأَطْلُبَ حَاجَةً مِنْ عَدُوِّ اللهِ تَعَالٰى وَهُوَ مَجُوْسِيٌّ . ما ته د خپل رب الله رب العزت نه حياء راتله چې زه د هغه نه علاوه د بل چا نه څه اُوغواړم او بيا د الله ﷻ د دُشمن مجوسي نه څه اُوغواړم . (نو ځکه مې د مجوسي نه هيڅ اونه غوښته او واپس راغلم) .

بهرام مجوسي عبد الله بن مبارک ته وويل : کله چې ما ددې ښځې دا د غيرت نه ډکې خبرې واوريدې (او ددې لورانې ولږه يې راته معلومه شوه) نو زه خپل کور ته راغلم او په يو غټ لوخي کې مې هر قِسمه خوراک واچول ، او هغوی ته مې وَر وړو ، کله چې هغوی دا خوراک وليده نو ډيرې خوشحاله شوی . عبد الله بن مبارک رحمه الله ورته وويل :

هُوَ هٰذَا الْخَيْرُ . وَلَکَ الْبَشَارَةُ . (د تا نه چې ما پوښتنه کوله چې تا چيرته د خَير کار کړی ؟ نو) هغه د خَير کار همدا دی ، او تا ته ددې په باره کې زيرې در اَوروم .

عبد الله بن مبارک رحمه الله وايي چې ما بيا ورته د هغه خُوب زيرې ورکړو کوم چې ما په مکه معظمه کې ليدلې ؤ ، او ټول خُوب مې ورته بيان کړو .

بهرام مجوسي چې کله دا خبرې واوريدې نو دومره اَثر يې ورباندې وکړو چې په هماغه ځای کې يې کلمه شهادت " أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد ان محمداً عبده ورسوله " وويله ، او مسلمان شو ..... عبد الله بن مبارک رحمه الله به خلقو ته ويل :

يَا عِبَادَ اللهِ ! إِسْتَعْمِلُوْا السَّخَاوَةَ مَعَ خَلْقِ اللهِ تَعَالٰى فَإِنَّهُ يَنْقُلُ الْأَعْدَاءَ إِلٰى دَرَجَةِ الْأَحِبَّاءِ ... اې د الله ﷻ بندګانو ! د الله ﷻ په مخلوقاتو باندې سخاوت کوئ ، ځکه د سخاوت په وجه د الله ﷻ دُشمنان د دُوستانو مرتبې ته رسي . " (۱)

(۱) درة الناصحين ص ۹٦ مجلس من سورة الانعام من جاء بالحسنة فله عشرة امثالها ، نزهة المجالس ج ۱ ص ۲۸۷ باب الکرم والفتوة ورد السلام .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴾. البقرة آيت ۲۷۴ .

د خَير په کارونو کې د خرچ کولو اَهميت او د سخاوت فضيلت

تَالِيف :

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدیٰ عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د خير په کارونو کې د خرڅ کولو اهميت

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی خَاتَمِ الْأَنْبِيَآءِ وَأَشْرَفِ الْمُرْسَلِيْنَ. وَعَلٰی آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلٰی يَوْمِ الدِّيْنِ.

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللّٰهُ تَبَارَکَ وَتَعَالٰی فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ:

﴿اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ﴾. (۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: أَنْفِقْ أُنْفِقْ عَلَيْکَ. (۲)

صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ.

قدرمنو مسلمانانو ورونو ! اِسلام د عدل او انصاف مذهب دی، په دې کې د هر چا د حقوقو لحاظ ساتل شوی، بيا خاصکر د غريبې طبقې خلقو، فقيرانو، مسکينانو او حاجتمندو سره د اِحسان کولو خوډير اَجر بيان شوی. او د خير په کارونو کې د خرڅ کولو دومره ترغيب او فضايل راغلي چې انسان دا ګمان کوي چې ګنې مال د جمع کولو شی نه دی، بلکه صرف د خير په کارونو کې د خرڅ کولو د پاره دی.

او شريعت هم دا غواړي چې مال دې د قارون غوندې پروت نه وي چې څوک ورنه فائده نه اَخلي، بلکه دا دې ګردش کوي، او د مال د فرضي حقوقو ادا کولو سره سره دې نور د خير په کارونو کې هم خرڅ کړې شي.

(۱) البقرة آيت ۲۷۴.

(۲) رواه البخاري في التوحيد ۲۵٦ وباب قوله "وكان عرشه على الماء" جز ٦ ص ۷۳ حديث ۴٦۸۴ وحديث ۷۴۹٦، ورواه مسلم ۳٦ (۹۹۳)، مشكوة باب الانفاق وكراهية الامساك الفصل الاول حديث ۲. وفي رواية: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللّٰهَ قَالَ لِيْ: أَنْفِقْ أُنْفِقْ عَلَيْکَ. مسلم باب الحث على النفقة وتبشير المنفق بالخلف. ۳۷ (۹۹۳).

خرچ کوونکې متقيان او کامياب دي

د سورة بقرې په ابتدائي آيتونو کې الله تبارک وتعالى فرمايي:

﴿الٓمٓ . ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ . الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ﴾ . (۱)

ترجمه: الٓمٓ . دا (قرآن کريم) هغه کتاب دى چې په دې کې هيڅ شک و شبهه نشته، هدايت دى د پرهيزګارانو د پاره، (پرهيزګاران هغه خلق دي) څوک چې په غيب باندې ايمان لري، لمونځ قائموي، او مونږ چې ورته څه ورکړي د هغې نه خرچ کوي...

د داسې خلقو باره کې الله ﷻ بيا فرمايي:

﴿أُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ﴾ . (۲)

ترجمه: همدغه خلق (په چا کې چې دا مخکينې صفات موجود وي) د خپل رب د طرفه په هدايت باندې دي، او همدغه خلق کاميابي موندونکي دي.

فايده: په دې آيت کې د متّقينو د صفتونو په بيان کې اول د ايمان بالغيب ذکر وکړې شو، بيا ورپسې د اِقامتِ صلوة، او بيا د الله ﷻ په لاره کې د خرچ کولو ذکر وکړې شو.

وجه داده چې د ايمان اَهميت خو ټولو ته معلوم دى چې دا د ټولو ښو عملونو د قبليدو د پاره شرط دى. بيا د ښو عملونو شمير خو چونکه اُوږد دى، خو په دې آيت کې صرف د دوه (۲) عملونو ذکر شوى: چې يو لمونځ، او بل د مال خرچ کول دي.

ځکه په دې کې ديته اِشاره ده چې په انسان باندې څه شى هم فرض يا واجب دى نو د هغې تعلق يا خو به ده د ذات او بدن سره وى، او يا به ده د مال سره وي.

نو په بدني عباداتو کې د ټولو نه اَهم عبادت لمونځ دى، او مالي عبادتونه ټول د اِنفاق په لفظ کې داخل دي. ګويا په حقيقت کې په دې آيت کې د ايمان نه روستو ټول عبادات او

---

(۱) البقرة آيت ۱ تا ۳.

(۲) البقرة آيت ۵.

عملونه ذکر شوي . نو ځکه په اعمالو کې صرف د لمونځ او د مال خرچ کولو ذکر وکړې شو . (۱)

خرچ کوونکي کامل مومنان دي

په سورة أنفال کې الله رب العزت د کامل مومنانو څه صفات ذکر کړي په هغې کې يو صفت د مومنانو دا هم ذکر دی چې د خير په کارونو کې خرچ کوي . الله ﷻ فرمايي :

﴿ اَلَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ . أُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ حَقًّا لَّهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴾ . (۲)

ترجمه : (مومنان هغه دي) څوک چې لمونځ قائموي او مونږ چې ورته کوم رزق ورکړی دوی د هغې نه خرچ کوي ، همدا خلق په رښتيني مومنان دي ، د دوی د پاره د خپل رب سره اُوچتې درجې دي ، ښښنه ده ، او روزي د عزت ده .

د خرچ کوونکو د پاره اَجر

۱ . الله رب العزت فرمايي :

﴿ اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ أَمْوَالَهُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴾ . (۳)

ترجمه : څوک چې خپل مالونه د شپې او ورځې ، په پټه او ښکاره خرچ کوي نو هغوی لره ثواب دی د هغوی د رب په نزد ، او نه به په دوی څه يَره وي ، او نه به غمجن وي .

۲ . بل ځای الله رب العزت فرمايي :

﴿ إِنَّ الَّذِيْنَ يَتْلُوْنَ كِتَابَ اللهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً يَرْجُوْنَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُوْرَ . لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُوْرَهُمْ وَيَزِيْدَهُم مِّنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴾ . (۴)

(۱) معارف القرآن البقرة آيت ۳ ، بوالهيت الايمان ص ۴۲ .

(۲) الانفال آيت ۳ ، ۴ .

(۳) البقرة آيت ۲۷۴ .

(۴) سورة فاطر آيت ۲۹ ، ۳۰ .

ترجمه : بيشکه څوک چې د الله ﷻ دکتاب تلاوت کوي ، لمونځ قائموي ، او مونږ چې ورته څه ورکړي د هغې نه په پټه او ښکاره خرچ (او خيراتونه) کوي نو دوی د داسې تجارت اُميد وار دي چې هغه هيڅ کله تاوان نه کوي (او هيڅ کله نه بربادېږي) . (دا ځکه کوي) ددې دپاره چې الله تعالی دوی ته د دوی (د خپل عمل) اَجرونه پوره پوره ورکړي ، او د خپل فضل نه ورته نور هم زيات ورکړي ، بيشکه الله ﷻ بخونکې او قدردان دی .

۳ . په سورة بقره کې الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴾ . (۱)

ترجمه : او څه چې تاسو خرچ کوی د مال نه نو (په دُنيا او آخرت کې به ددې بدل او ثواب) پوره پوره درکړې شي ، او په تاسو به ظلم نشي کولی .

د خرچ کوونکو دپاره جنت

الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴾ . (۲)

ترجمه : او چا چې د خپل رب د خوشحالولو دپاره صبر وکړو ، لمونځ يې قائم کړو ، مونږ چې ورته څه ورکړي د هغې نه يې په پټه او ښکاره خرچ وکړو ، او د نيکيو په ذريعه بَدي دفع کوي (يعنی د بدی په مقابله کې ښيګړه کوي) نو همدا هغه خلق دي د کومو دپاره چې کور د آخرت (يعنی جنت) دی .

د خرچ کولو ترغيب

که د رسول الله ﷺ په احاديثو مبارکهؤ باندې نظر واچولې شي نو د مال جمع کولو په نسبت په صحيح ځايونو کې د مال خرچ کولو او صدقه کولو ترغيب زيات راغلې دی ، دغه

---

(۱) البقرة آيت ۲۷۲ .

(۲) الرعد ايت ۲۲ .

وجه ده چې که د احاديثو هر کتاب راواخلئ نو په هغې کې به د مال جمع کولو په نسبت د الله ﷻ د رضا د پاره د خرچ کولو تعليم وترغيب په مختلفو عنواناتو سره ورکړې شوې وي .

۱. د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، نبي عليه السلام فرمايي :

قَالَ اللهُ تَعَالَى : أَنْفِقْ أُنْفِقْ عَلَيْکَ . (۱)

(حديث قدسي دی) الله تعالی فرمايي : اې د آدم اولاده ! (ځما په لاره کې خپل مال) خرچ کوه نو زه به په تا باندې خرچ کوم (يعنی څه چې تا خرچ کړه زه به تا ته په دُنيا او آخرت کې د دينه زيات درکړم) .

همدا خبره په قرآن کريم کې هم ذکر ده ، الله تعالی فرمايي :

﴿وَمَآ أَنْفَقْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ...﴾ . (۲)

ترجمه : څه چې تاسو د الله ﷻ د رضا د پاره خرچ کوئ نو الله تعالی به تاسو ته د هغې بدله درکوي .

۲. حضرت قيس بن سَلَع انصاري رضي الله عنه فرمايي :

انَّ إِخْوَتَهُ شَكَوْهُ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوْا إِنَّهُ يُبَذِّرُ مَالَهُ وَيَنْبَسِطُ فِيْهِ . قُلْتُ : يَارَسُوْلَ اللهِ اٰخُذُ نَصِيْبِيْ مِنَ الثَّمَرَةِ فَأُنْفِقُهُ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ وَعَلَى مَنْ صَحِبَنِيْ . فَضَرَبَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَدْرَهُ وَقَالَ : " أَنْفِقْ يُنْفِقِ اللهُ عَلَيْکَ " ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذٰلِکَ خَرَجْتُ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ وَمَعِيَ رَاحِلَةٌ وَأَنَا أَكْثَرُ أَهْلِ بَيْتِيْ الْيَوْمَ وَأَيْسَرُهُ . (۳)

(۱) رواه البخاري في التوحيد ۲۵٦ وباب قوله : وكان عرشه على الماء حديث ۴٦۸۴ وحديث ۷۴۹٦، ومسلم ۳٦ (۹۹۳)، مشكوة باب الانفاق وكراهية الامساک الفصل الاول حديث ۴ . وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اللهَ قَالَ لِيْ : أَنْفِقْ أُنْفِقْ عَلَيْکَ . مسلم باب الحثّ على النفقة وتبشير المنفق بالخلف. ۳۷ (۹۹۳)

(۲) سورة سبا آيت ۳۹ .

(۳) رواه الهيثمي في المجمع ۳ / ۱۲۸ ، والمنذري في الترغيب ۲ / ۵۰ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۵۴ ثواب الانفاق في وجوه الخير ...

زما ورونو رسول الله ﷺ ته زما شکايت وکړو چې "دې په مال کې اسراف کوي، او په فراخ دلۍ سره يې خرچ کوي" نو ما عرض وکړو: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! زه د قجورو خپله حصه (د دوی نه) واخلم، او بيا يې د الله ﷻ په لاره کې او په خپلو ملګرو باندې خرچ کوم، نو نبي عليه السلام زما په سينه باندې راس رانبکود، او راته وې فرمايل:

"أَنْفِقْ يُنْفِقِ اللهُ عَلَيْکَ" ته د الله ﷻ په لاره کې خرچ کوه نو الله ﷻ به په تا هم خرچ کوي. نبي عليه السلام درې (۳) کرته دا ارشاد اوفرمايه.

ددې نه پس زه د الله ﷻ په لاره کې اُووتم، د ماسره خپله سورلي وه، او نن زه په خپله کورنۍ کې د ډير مال خاوند يم، او په دوی کې ډير مالدار يم.

فايده: دا برکت د خرچ کولو او صدقې ورکولو دی چې الله ﷻ ورته بهترينه بدله ورکړه).

۳. د مسلم شريف حديث دی، پيغمبر عليه السلام فرمايي:

يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّکَ إِنْ تَبْذُلِ الْفَضْلَ خَيْرٌ لَّکَ وَإِنْ تُمْسِکْهُ شَرٌّ لَّکَ. وَلَا تُلَامُ عَلَى کَفَافٍ وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُوْلُ. وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِّنَ الْيَدِ السُّفْلَى. (۱)

اې د آدم اولاده! کوم مال چې ستا د ضرورت او حاجت نه زيات وي هغه (د الله ﷻ د رضا د پاره) خرچ کول ستا د پاره (په دُنيا او آخرت کې) بهتر دي، او که دا نه خرچ کوی نو دا ستا د پاره بَد دي، او بقدرِ کفايت مال جمع کولو کې په تا باندې ملامتيا نشته (يعنی که دومره مال د ځان سره ساتې چې ستا د ژوند د بقاء او غذا ضرورت پرې پوره کيږي نو دا خير دی)، او د خرچ کولو په سلسله کې شروع د خپل بال بچ نه کوه (يعنی د چا نفقه چې په تا واجب ده اول په هغوی خرچ کوه، او چې کله د دوی نه پاتې شی نو بيا په نورو فقيرانو خرچ کوه).

(۱) رواه مسلم فی الزکاة ۹۷، والترمذي الحديث ۲۳۲۳، مشکوة باب الانفاق وکراهية الامساک الفصل الاول حديث ۵، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۵۴.

۴. په يوه موقع رسول الله ﷺ حضرت أسماء رضی الله عنها ته وفرمايل :

أَنْفِقِيْ وَلَاتُحْصِيْ فَيُحْصِي اللهُ عَلَيْكِ ، وَلَا تُوْعِيْ فَيُوْعِيَ اللهُ عَلَيْكِ ، إِرْضَخِيْ مَااسْتَطَعْتِ (۱)

ترجمه : (چيرته چې په مال خرڅ کولو سره الله تعالى راضي کيږي نو هلته) خپل مال خرڅ کوه ، او دا شمير مه کوه چې څومره خرڅ کړم ؟ او څه خرڅ کړم ؟ ګني الله تعالى به هم ستا په باره کې شمير کوي (يعنی ستا د مال برکت به ختم کړي ، او تا ته به يې هم محدود او معدود درکوي . يا دا چې د قيامت په ورځ به درسره ددې محاسبه کوي) . او کوم مال چې ستا د ضرورت نه زياتي وي هغه د حاجتمند و نه منع کولو سره مه ږده ګني الله تعالى به ستا په حق کې هم خپل زائد عطاء او بخشش منع کړي ، او د تا نه چې څومره کيدې شي د الله تعالى په لاره کې خرڅ کوه .

۵. نبي عليه السلام فرمايي :

لَا حَسَدَ إِلَّا فِيْ إِثْنَيْنِ : رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ يَقُوْمُ بِهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللهُ مَالًا فَهُوَ يُنْفِقُهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ . (۲)

که چيرته حسَد جائز وی نو د دوه (۲) کسانو سره به جائزوُ (يعنی سيالي صرف د دوه کسانو سره په کار ده ، او که ديو کس سره غِبطه کولې شي نو په دې دوه (۲) صفتونو کې ورسره غبطه مناسب ده (۳)) : يو هغه کس چې هغه ته الله تعالى قرآن کريم ورکړې وي او هغه د شپې او ورځې د هغې تلاوت کوي (او عمل پرې کوي) ، او دويم هغه کس چې هغه ته الله ﷻ مال ورکړې وي او دې دا مال د شپې او ورځې په ساعتونو کې خرڅ کوي .

---

(۱) رواه البخاري ومسلم ، معارف الحديث ج۴ ص ۳۲۶ .

(۲) رواه البخاري في الاعتصام ۱۸۳ ، ومسلم في صلوة المسافرين ۲٦۸ ، وابن ماجه الحديث ۴۲۰۸ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۵۳ . / په يو روايت کې داسې الفاظ دي : نبي عليه السلام فرمايي : لَاحَسَدَ إِلَّا فِيْ إِثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ مَالًا فَسَلَّطَهُ عَلٰى هَلَكَتِهِ فِي الْحَقِّ ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللهُ حِكْمَةً فَهُوَ يَقْضِيْ بِهَا وَيُعَلِّمُهَا . متفق عليه ، رياض الصالحين باب فضل الغني الشاكر .... ۵٦۷ .

(۳) وَمَعْنَاهُ : يَنْبَغِيْ أَنْ لَا يُغْبَطَ أَحَدٌ إِلَّا عَلٰى إِحْدٰى هَاتَيْنِ الْخَصْلَتَيْنِ . رياض الصالحين ج۱ باب الكرم والجود ۵۴۱ . اَلْحَسَدُ يُطْلَقُ وَ يُرَادُ بِهِ الْغِبْطَةُ ، وَهُوَ تَمَنِّيْ مِثْلِ مَا لِلْمَحْسُوْدِ . فَإِنْ تَمَنّٰى زَوَالَ تِلْكَ النِّعْمَةِ كَانَ حَسَدًا مُحَرَّمًا . المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۵۳ (٦۳۹) .

خرچ کوونکو ته د فرښتو دُعا . او بخیل ته خیرې

د بخاري او مسلم شریف حدیث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا وَمَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُوْلُ أَحَدُهُمَا : اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا وَيَقُوْلُ الْآخَرُ : اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا . (۱)

په هره ورځ د سهر په وخت کې دوه (۲) فرښتې راکوزیږي ، او په هغې کې یوه فرښته (د سخي د پاره) دا دُعا کوي : یا الله ! څوک چې (د خَیر په کارونو کې) خرچ کوي هغه ته د دې بَدله ورکړه (یعنی په دُنیا کې یې مال زیات کړه ، او آخرت کې ورته د دې ثواب ورکړه . (۲)) ، او بله فرښته دا وایي : ای الله ! څوک چې بُخل کوي د هغه مال هلاک کړه .

۴ . په یو روایت کې دا حدیث داسې ذکر دی ، نبي علیه السلام فرمايي :

إِنَّ مَلَكًا بِبَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ يَقُوْلُ : مَنْ يُقْرِضِ الْيَوْمَ يُجْزَ غَدًا . وَ مَلَكٌ بِبَابٍ آخَرَ يَقُوْلُ: اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا . وَأَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا . (۳)

بیشکه د جنت په دروازو کې په یوه دروازه باندې یوه فرښته دا اعلان کوي : څوک چې نن قرض ورکړي (یعنی د الله ﷻ په لاره کې مال خرچ کړي) نو سبا (د قیامت په ورځ) به

---

(۱) رواه البخاري ج ۲ ص ۱۱۵ حدیث ۱۴۴۲ باب قول الله تعالی فاما من اعطی واتقی...، ومسلم ج ۲ ص ۷۰۰ حدیث ۱۰۱۰ باب فی المنفق والممسک / وفي رواية : عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ؓ : أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَالَ : مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ قَطُّ إِلَّا (بَعَثَ) بِجَنْبَتَيْهَا مَلَكَانِ يُنَادِيَانِ : اَللّٰهُمَّ مَنْ أَنْفَقَ فَأَعْقِبْهُ خَلَفًا . وَمَنْ أَمْسَكَ فَأَعْقِبْهُ تَلَفًا . رواه احمد وابن حبان والحاکم، وقال صحیح الاسناد ، قال في مجمع الزوائد (۱۰ ۲۵۵) ، رواه احمد والطبراني في الکبیر والاوسط ، ورواه المنذري في الترغیب ۴ ۱۱۸ .

(۲) خَلَفًا : ای عِوَضًا عَظِيمًا . وَهُوَ الْعِوَضُ الصَّالِحُ . أَوْ عِوَضًا فِي الدُّنْيَا وَبَدَلًا فِي الْعُقْبٰى . لقوله تعالی : ﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ . سورة السبا آیت ۳۹ ﴾ . قال الحافظ : أَمَّا الْخَلَفُ فَإِبْهَامُهُ أَوْلٰى . لِيَتَنَاوَلَ الْمَالَ وَالثَّوَابَ وَغَيْرَهَا . فتح الملهم ج۵ ص ۷۵ .

(۳) رواه البخاري ومسلم وابن حبان ، الترغیب والترهیب ج۱ (۱/ ۶۳۵) . وفي رواية : إِنَّ مَلَكًا بِبَابٍ مِنْ أَبْوَابِ السَّمَاءِ يَقُوْلُ : مَنْ يُقْرِضِ الْيَوْمَ يُجْزَ غَدًا . وَمَلَكٌ بِبَابٍ آخَرَ يَقُوْلُ : اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا . وَأَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا . رواه الطبراني وابن حبان ، ورواه احمد ۲ / ۳۰۵ ، والسیوطي في الدر ۱ /۳۱۳ ، والهندي في الکنز ۱۹۱۱۹ .

ددې بدله ورکړې شي ، او يوه فرښته په بله دروازه باندې دا دُعا کوي : يا الله ! خرچ کوونکي ته ددې ښه بدله ورکړې ، او منع کوونکي (بخيل) ته بَربادي ورکړې (يعنی د هغه مال بې برکته او ضائع کړې) .

د سخاوت فضيلت

۱ . امام بيهقي رحمه الله د رسول الله صلى الله عليه وسلم يو حديثِ مبارکه ذکر کړی کوم چې صاحب د مشکوة هم رانقل کړی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

اَلسخَاءُ شَجَرَةٌ فِي الْجَنَّةِ فَمَنْ كَانَ سَخِيًّا أَخَذَ بِغُصْنٍ مِنْهَا فَلَمْ يَتْرُكْهُ الْغُصْنُ حَتّٰى يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ . وَالشُّحُّ شَجَرَةٌ فِي النَّارِ فَمَنْ كَانَ شَحِيْحًا أَخَذَ بِغُصْنٍ مِنْهَا فَلَمْ يَتْرُكْهُ الْغُصْنُ حَتّٰى يُدْخِلَهُ النَّارَ . (۱)

سخا په جنت کې يوه اُونه ده ، څوک چې سخي وي هغه به د هغې څانگې اونيسي ، نو هغه څانگه به دې تر هغه وخته پورې نه پرېږدي تر څو پورې چې يې جنت ته داخل نه کړي . او بُخل په دوزخ کې يوه اُونه ده پس څوک چې بخيل وي هغه ددې اُونې څانگې اونيسي نو دغه څانگې به دې تر هغه وخته پورې نه پرېږدي تر څو پورې يې چې په دوزخ کې داخل نه کړي

فايده : په دې حديث کې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د سخاوت تشبيه د يوې اُونې سره ورکړې ، يعنی لکه څرنگ چې د يوې غټې اُونې ډيرې څانگې وي نو دغه رنگې سخاوت هم يو عظيم وصف دی او ددې ډير قِسمونه او شاخونه دي ، نو څوک چې کوم قِسم اونيسي او په هغه لاره کې خپل مال خرچ کوي نو په دې سره به دې جنت ته داخليږي .

۲ . نبي عليه السلام فرمايي :

خُلُقَانِ يُحِبُّهُمَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ . وَخُلُقَانِ يُبْغِضُهُمَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ . فَأَمَّا اللَّذَانِ يُحِبُّهُمَا اللهُ تَعَالٰى فَحُسْنُ الْخُلُقِ وَالسَّخَاءُ . وَأَمَّا اللَّذَانِ يُبْغِضُهُمَا اللهُ فَسُوْءُ الْخُلُقِ وَالْبُخْلُ . وَإِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا إِسْتَعْمَلَهُ فِيْ قَضَاءِ حَوَائِجِ النَّاسِ . (۲)

(۱) رواهما البيهقي في شعب الايمان ، مشکوة باب الانفاق وکراهية الامساک حديث ۲۸ .

(۲) شعب الايمان ۷ / ۴۳٦ ، احياء العلوم ج۳ ص ۳۲٦ .

دوه (۲) خويُونه (او صفتونه) الله ﷻ ډير خوښوي، او دوه (۲) خويُونه د الله ﷻ ناخوښه دي، پس کوم دوه خويُونه چې الله ﷻ ته خوښ دي هغه سخاوت او خُوش اَخلاقي ده، او نا خوښه عادتونه بَد اخلاقي او بُخل (کنجوسي) دی. پس کله چې الله ﷻ د يو بنده د خير اِراده وکړي نو هغه د خلقو په ضرورتونو پوره کولو کې اُولږوي.

سخي سره الله ﷻ محبت کوي

۱. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِنَّ اللهَ جَوَادٌ يُحِبُّ الْجَوَادَ، وَيُحِبُّ مَعَالِيَ الْأَخْلَاقِ وَيَكْرَهُ سَفَاسِفَهَا. (۱)

بيشکه الله تعالى سخي دی او سخاوت خوښوي، او اُوچت (بهترين) اخلاق خوښوي او بې کاره رَدي اخلاق بَد ګڼي.

په عابِدِ بخيل باندې د جاهِل سخي فضيلت

د ترمذي شريف حديث دی، نبي عليه السلام فرمايي:

اَلسَّخِيُّ قَرِيْبٌ مِنَ اللهِ، قَرِيْبٌ مِنَ الْجَنَّةِ، قَرِيْبٌ مِنَ النَّاسِ، بَعِيْدٌ مِنَ النَّارِ. وَالْبَخِيْلُ بَعِيْدٌ مِنَ اللهِ، بَعِيْدٌ مِنَ الْجَنَّةِ، بَعِيْدٌ مِنَ النَّاسِ، قَرِيْبٌ مِنَ النَّارِ. وَالْجَاهِلُ السَّخِيُّ أَحَبُّ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ عَابِدٍ بَخِيْلٍ. (۲)

سخي سړی د الله ﷻ رحمت ته نزدې دی، جنت ته نزدې دی، خلقو ته نزدې دی (يعنی ټول خلق ورسره محبت کوي)، او د اُور نه لرې دی. او بخيل (کوم چې واجب حقوق هم نه ادا کوي) د الله ﷻ د رحمت نه لرې دی، د خلقو نه لرې دی، او اُور (د جهنم) ته نزدې دی. بيشکه جاهل سخي الله ﷻ ته د عابِد بخيل په نسبت ډير محبوب دی (يعنی هغه جاهل

(۱) ذکره ابن ابي شيبة (۲٦٦۱۷)، نزهة الناظرين كتاب مدح السخاء والايثار .. ص ۵۰۱.

(۲) رواه الترمذي ج۳ ص۴۰۷ حديث ۱۹٦۱، مشكوة باب الانفاق وكراهية الامساك الفصل الثاني حديث ۱۱.

سخي چې فرائض ادا کوي خو دنوافلو پابندي نه کوي دا الله ﷻ ته د هغه عابد بخیل نه ډیر خوښ دی کوم چې د فرائضو سره سره ډیر نوافل هم ادا کوي).

د سخاوت اهمیت

۱. نبي علیه السلام فرمايي چې حضرت جبریل علیه السلام فرمايي:

قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ هٰذَا دِيْنٌ ارْتَضَيْتُهُ لِنَفْسِيْ وَلَا يُصْلِحُهُ إِلَّا السَّخَاءُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ فَأَكْرِمُوْهُ بِهِمَا مَا اسْتَطَعْتُمْ. (۱)

الله رب العزت فرمايي: بیشکه دا دین ما ځان د پاره خوښ کړې دی او ددې اِصلاح صرف په سخاوت او ښو اخلاقو سره کیږي، نو ستاسو چې څومره وَس کیږي هماغومره په دې دوه صفتونو سره ددې دین اکرام وکړئ. (یعنی دا دوه صفتونه په ځان کې پیدا کړئ).

۲. د رسول الله ﷺ نه په یوه موقع پوښتنه اوشوه:

أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ په عملونو کې کوم عمل ډیر بهتر دی؟

پیغمبر علیه السلام ورته وفرمایل: اَلصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ.

صبر، سخاوت او ښه اَخلاق. (۲)

۳. د ترمذي شریف حدیث دی، د نبي علیه السلام نه چا پوښتنه وکړه: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! کله چې تاسو د دُنیا نه لاړشئ نو بیا زمونږ د پاره د زمکې مخ (یعنی ژوند) بهتر دی، او که د زمکې خیټه (یعنی مرګ) بهتر دی؟ نبي علیه السلام ورته وفرمایل:

إِذَا كَانَ أُمَرَاؤُكُمْ خِيَارُكُمْ وَأَغْنِيَاءُكُمْ أَسْخِيَاءُكُمْ وَأُمُوْرُكُمْ شُوْرٰى بَيْنَكُمْ فَظَهْرُ الْأَرْضِ خَيْرٌ لَّكُمْ مِنْ بَطْنِهَا، وَإِذَا كَانَ أُمَرَاؤُكُمْ شِرَارُكُمْ وَأَغْنِيَاءُكُمْ بُخَلَاءُكُمْ وَأُمُوْرُكُمْ إِلٰى نِسَائِكُمْ فَبَطْنُ الْأَرْضِ خَيْرٌ لَّكُمْ مِنْ ظَهْرِهَا. (۳)

---

(۱) ذکره الهیثمي في مجمع الزواید (۸/۲۰)، واخرجه الدار قطني في المستجاد، احیاء العلوم ج۳ ص۳۲۶.

(۲) رواه البیهقي في الزهد واسناده صحیح

(۳) تنبیه الغافلین ص ۱۴۸ باب فضل الصدقة طبع دار الفکر بیروت.

کله چې ستاسو اميران په تاسو کې بهترين خلق وي، مالدار مو سخيان وي او کارونه مو په مشوره وي نو بيا د زمکې مخ (يعنی ژوند) ستاسو د پاره د زمکې د خيټې (مرګ) نه بهتر دی. او که ستاسو اميران په تاسو کې بدترين خلق وي، مالدار مو بخيلان وي، او کارونه مو خپلو ښځو ته سپارلي وي نو بيا د زمکې خيټه (مرګ) ستاسو دپاره د زمکې د شا (يعنی ژوند) نه ډيره بهتره ده.

۴. حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما فرمايي: په دُنيا کې د خلقو سرداران سخيان خلق دي، او په آخرت کې د خلقو سرداران متقيان دي. (۱)

۵. حسن بصري رحمه الله وايي چې ما د سخاوت په صفت باندې غور وکړو نو ما ته ددې اصل دا معلوم شو چې سخي سړی په الله ﷻ دا ښه ګمان لري چې الله ﷻ د خپلو وعدو خلاف ورزي نه کوي، ځکه الله تعالی فرمايي:

﴿وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ...﴾. (۲) ترجمه: څه چې تاسو د الله ﷻ د رضا د پاره خرچ کوی نو الله تعالی به تاسو ته د هغې بدله درکوي.

او د بُخل او کنجوسۍ اصل راته دا معلوم شو چې بخيل سړی نَعُوذُ بِالله په الله ﷻ باندې بَدګماني لري چې ګني الله ﷻ خپله وعده نه پوره کوي. (۳)

د سخي په وفات کيدو د زمکې او حفظه فرښتو دُعا

حضرت سلمان فارسي رضی الله عنه فرمايي:

إِذَا مَاتَ السَّخِيُّ قَالَتِ الأَرْضُ وَالحَفَظَةُ: رَبِّ تَجَاوَزْ عَنْ عَبْدِكَ فِي الدُّنْيَا بِسَخَائِهِ. وَإِذَا مَاتَ البَخِيلُ قَالَتْ: اَللّٰهُمَّ احْجُبْ هٰذَا العَبْدَ عَنِ الجَنَّةِ كَمَا حَجَبَ عِبَادَكَ عَمَّا جَعَلْتَ فِي يَدَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا. (۴)

---

(۱) الترغيب والترهيب لليافعي ۸۴.

(۲) سورة سبا آيت ۳۹.

(۳) الترغيب والترهيب لليافعي رحمه الله ۸۵.

(۴) نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول النبي الكريم ﷺ ج٦ ص ۲۲۵۵ السخاء.

کله چې سخي سړی وفات شي نو زمکه او حفظه فرښتې الله رب العزت ته دا عرض کوي: اې ربه ! دې بنده ته په دُنیا کې دده د سخاوت په وجه معافي وکړه ، (او دده ګناهونه معاف کړه) . او چې کله بخیل سړی مړ شي نو دوی الله ﷻ ته عرض کوي : اې الله ﷻ ! دا بخیل د جنت نه داسې لرې اُوساته لکه څرنګ چې ده ستا بندګان لرې ساتلي وو د هغه مال و دولت او دُنیا نه کومه چې دده سره په لاس کې وه (یعنی لکه څرنګ چې ده په خپل مال باندې بُخل کولو او چاله یې نه ورکوله ، نو اې الله ﷻ اوس دې هم د جنت نه لرې اُوساته) .

د سخاوت په وجه جنت ته داخلیدل

۱ . الله تعالی فرمایي :

﴿ وَسَارِعُوٓا إِلَىٰ مَغۡفِرَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ وَجَنَّةٍ عَرۡضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ أُعِدَّتۡ لِلۡمُتَّقِينَ ۔ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلۡكَٰظِمِينَ ٱلۡغَيۡظَ وَٱلۡعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴾ (۱)

ترجمه : او تاسو منډه اُووهئ بخښې د خپل رب طرف ته (یعنی هغه اَعمالو طرفته وړاندې والې او جَلتي وکړئ کوم چې د انسان د مغفرت او بخښې سبب ګرځي) ، او د هغه جنت طرف ته منډه اُووهئ چې د هغې پلنوالې د آسمانونو او زمکې برابر دی ، دا جنت تیار کړې شوې دی د مُتقیانو (پرهیزګارانو) د پاره ، (متقیان هغه خلق دي) څوک چې خپل مالونه په خوشحالۍ او سختۍ دواړو حالتونو کې خرچ کوي ، غصه زغمي ، او د خلقو قصور معاف کوي ، او الله تعالی (داسې) نیکو کار خلق خوښوي .

۲ . حضرت علي رضی الله عنه فرمایي :

رُبَّمَا دَخَلَ السَّخِيُّ بِسَخَائِهِ الْجَنَّةَ . (۲)

ډیر کرته سخي سړی د خپلې سخا په وجه جنت ته داخلیږي .

۳ . نبي علیه السلام فرمایي :

(۱) سورة آل عمران آیت ۱۳۳ ، ۱۳۴ .

(۲) الاداب الشرعية ۳ / ۳۱۲ ، نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ج٦ ص ۲۲۵۴ السخاء .

إِنَّ بُدَلَاءَ أُمَّتِي لَمْ يَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِصَلٰوةٍ وَلَاصِيَامٍ وَلٰكِنْ دَخَلُوْهَا بِسَخَاءِ الْأَنْفُسِ وَسَلَامَةِ الصَّدْرِ وَالنُّصْحِ لِلْمُسْلِمِيْنَ . (۱)

زما دامت اَبدال (نيکان خلق) جنت ته په ډيرو لمونځونو او روژو نه دي داخل شوي بلکه د زړونو په صفايي او د سخا په وجه جنت ته داخل شوي .

۴ . امام غزالي رحمه الله په " احياءُ العلوم " کې ليکلي : کله چې د انسان سره مال ودولت نه وي نو په کار ده چې انسان صبر وکړي او د حرص نه ځان اوساتي . او که دانسان سره مال وي نو بيا په کار ده چې انسان د سخاوت نه کار واخلي ، په بهترين ځايونو کې يې خرچ کړي ، شُوميتا او بُخل نه ځان اوساتي ، او سخاوت وکړي ، ځکه سخا کول دانبياء کرامو اَخلاق دي او دا د کاميابۍ د اصولو نه يو اَهم اَصل دی . (۲)

د سخاوت اِجمالي فوايد :

۱ . سخاوت د انبياء کرامو او سلفو صالحينو طريقه او عادت دی .

۲ . د سخي سړي په وفات کيدو باندې زمکه او حفظه فرښتې دده د پاره د مغفرت اوبخنې دُعاګانې غواړي .

۳ . سخي سړی په دُنيا او آخرت دواړو کې محمود وي .

۴ . سخاوت کول د دُنيا نه په بې رغبتۍ او د آخرت سره په محبت دلالت کوي .

۵ . د سخي په مال او اولاد کې الله رب العزت برکت اچوي .

۶ . سخاوت کول د کامِل ايمان علامه ده .

۷ . د سخي د پاره د ډيرو اجرونو او جنت وعده شوی .

۸ . سخي سره الله رب العزت محبت کوي .

۹ . سخي سړی د جهنم نه لرې او جنت ته نزدې وي .

۱۰ . سخي سړي ته فرښتې په هره ورځ د برکت دُعا کوي او محبت ورسره کوي .

---

(۱) اخرجه ابونعيم فى حلية الاولياء (۱ ۲۸) ، شعب الايمان ۷ ۴۳۹ ، نزهة الناظرين ص ۵۰۲ .

(۲) اِعْلَمْ أَنَّ الْمَالَ إِذَا كَانَ مَفْقُوْدًا فَيَنْبَغِيْ أَنْ يَكُوْنَ حَالُ الْعَبْدِ الْقَنَاعَةَ . وَقِلَّةَ الْحِرْصِ . وَإِنْ كَانَ مَوْجُوْدًا فَيَنْبَغِيْ أَنْ يَكُوْنَ حَالُهُ الْإِيْثَارَ . وَاصْطِنَاعَ الْمَعْرُوْفِ . وَالتَّبَاعُدَ عَنِ الشُّحِّ وَالْبُخْلِ . فَإِنَّ السَّخَاءَ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ . وَهُوَ أَصْلٌ مِنْ أُصُوْلِ النَّجَاةِ . احياء علوم الدين ۳ / ۲۴۳ ، نضرة النعيم ج۶ ص ۲۲۵۷ .

د بُخل مذمت او ددينه د بچ کيدو تاکيد

بُخل او شومتيا داسې بدترين او خراب صفت دی چې دا د انسان د تباهی سبب گرځي، ځکه بخيل سړی اکثر فرضي زکوة او نور مالي حقوق هم نه اداء کوي چې دا د انسان د هلاکت او تباهی ذريعه ده. دغه وجه ده چې په قرآن کريم او احاديثو کې د بُخل نه د بچ کيدو تاکيد راغلی، او هغه انسان کامياب گڼل شوی ځوک چې د بُخل نه بچ شو.

۱. الله رب العزت فرمايي:

﴿ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰى . وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰى . فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰى . وَمَا يُغْنِيْ عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدّٰى ﴾ . (۱)

ترجمه: او چا چې بُخل وکړو، بې پرواه شو. او د ښکلي احکاماتو تکذيب يې وکړو نو ډير زر به مونږ دوی د سختی په طرف روان کړو، او کله چې دا (کس) کندې ته اوغورځيږي (يعنی وفات شي) نو دده مال به د ده هيڅ په کار رانه شي.

۲. بل ځای الله جَلَّ جَلَالُهُ فرمايي:

﴿ وَمَنْ يُوْقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴾ . (۲)

ترجمه: او ځوک چې د شومتيا د نفس نه بچ شي نو همدغه خلق کامياب دي.

۳. د مسلم شريف حديث دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

إِتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلٰى أَنْ سَفَكُوْا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوْا مَحَارِمَهُمْ . (۳)

تاسو د بُخل نه ځان اوساتئ، ځکه بُخل د تاسو نه مخکې خلق هلاک کړي، دوی يې دېته جوړ کړه چې د بُخل په وجه هغوی د يو بل وينې توی کړی او حرام يې حلال وگڼل (ځکه بخيل سړی د چا هيڅ خبر گيري نه کوي، او نه ورسره تعلقات ساتي چې ددې آخري نتيجه

---

(۱) سورة الليل آيت ۸ - ۱۱.

(۲) سورة التغابن آيت ۱۶.

(۳) رواه مسلم. مشكوة باب الانفاق وكراهية الامساك حديث ۷.

دُشمني شي، او د دُشمنۍ په وجه يا خُون رِيزي کوي، حرام مال او حرامې خبرې يا حلالې ګڼي).

۴. حضرت اسماء بنت ابي بکر رضي الله عنها فرمايي چې ماته رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: لَا تُوْكِيْ فَيُوْكَا عَلَيْكِ.

ذخيره مه کوه (يعنيد تيلۍ خُوله مه بندوه، بلکه فراخه خرڅ او صدقه ورکوه)، ورنه په تا به هم د تيلۍ خُوله بنده کړې شي (يعنی په تا به هم د الله ﷻ د طرفه فراخه نعمتونه بند کړې شي).

په يو روايت کې داسې الفاظ دي، نبي عليه السلام ورته فرمايي:

أَنْفِقِيْ. أَوِ انْفَحِيْ. أَوِ انْضَحِيْ، وَلَا تُحْصِيْ فَيُحْصِيَ اللهُ عَلَيْكِ. وَلَا تُوْعِيْ فَيُوْعِيَ اللهُ عَلَيْكِ. (۱)

(اې اَسماء!) ته بنه خرڅ کوه او حساب مه کوه، ورنه الله ﷻ به هم يا تا ته په حساب درکوي، او د فقيرانو نه په منع کولو سره مال مه جمع کوه، ورنه الله ﷻ به هم د تا نه خپل نعمتونه منع کړي. (۲)

بُخل بَد ترين صفت دی

۱. د ترمذي شريف حديث دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

خَصْلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِيْ مُؤْمِنٍ: اَلْبُخْلُ وَسُوْءُ الْخُلُقِ. (۳)

دوه خصلتونه (او خُويونه) داسې دي چې دا په (کامِل) مومِن کې نه جمع کيږي: يو بُخل، او دويم بَد اخلاقي.

(۱) رواه البخاري ج۳ ص۱۵۸ حديث ۲۵۹۱ باب هبة المرأة لغير زوجها وعتقها ... ومسلم ج۲ ص۷۱۳ حديث ۱۰۲۹، وابوداؤد، الترغيب والترهيب ج ۲ ص ۲۷ الترغيب في الانفاق في وجوه الخير كرما ...

(۲) وَقَوْلُهُ: "لَاتُوْكِيْ" قَالَ الْخِطَابِيِ: لَاتَدَّخِرِيْ. وَالْإِيْكَاءُ: شَدّ رأْسِ الوعاء بِالوكاءِ. وَهو الرِّبَاطُ الَّذِيْ يربط به. يَقول: لَا تَمْنَعِيْ مَا فِيْ يدكِ فتنقطع مادة بركة الرّزق عنكِ. الترغيب والترهيب جز ۲ ص ۲۷.

(۳) رواه الترمذي، مشكوة باب الانفاق وكراهية الامساک الفصل الثاني حديث ۱۴.

۲ . د ابو داؤد شريف حديث دی ، نبي عليه السلام فرمايي :

شَرُّ مَا فِي الرَّجُلِ شُحٌّ هَالِعٌ وَجُبْنٌ خَالِعٌ . (۱)

په انسان کې چې کوم بَدترين صفتونه دي په هغې کې د ټولو نه بدتر دوه (۲) صفتونه دي : يو اِنتهايي درجې بُخل ، او دويم اِنتهايي درجې بُزدلي (او نامَردي) .

بخيل به جنت ته نه داخليږي

د ترمذي شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ خِبٌّ ، وَلَا بَخِيْلٌ ، وَلَا مَنَّانٌ . (۲)

جنت ته به نه مکّار سړی داخليږي ، نه بخيل ، او نه هغه کس چې د اِحسان کولو نه روستو په خلقو اِحسان زباتوي .

فايده : يعنی څوک چې دومره بخيل وي چې د بخل په وجه د مال فرضي حقوق نه اداء کوي نو دا کس به اِبتداءً جنت ته نه داخليږي ، بلکه اول به په جهنم کې د دې بُخل او کنجُوسی سزا څکي .

په بُخل کولو کې د انسان خپل نقصان دی

کله چې يو انسان بُخل او شُومتيا کوي يعنی نه خو د مال فرضي حقوق اداء کوي ، او نه نور د خَير په کارونو کې خپل مال خرچ کوي نو د دې نقصان انسان ته په خپله رسي ، او دا په حقيقت کې انسان د خپل ځان سره بُخل کوي ، يعنی خپل ځان د دائمي نعمتونو او نفعو نه محرومه کوي . الله رب العزت فرمايي :

﴿ هَا أَنْتُمْ هٰؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ . وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ . وَاللهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ ... ﴾ . (۳)

---

(۱) رواه ابوداؤد ، مشكوة باب الانفاق وكراهية الامساک الفصل الثاني حديث ۱۶ .

(۲) رواه الترمذي ، مشكوة باب الانفاق وكراهية الامساک الفصل الثاني حديث ۱۵

(۳) سورة محمد آيت ۳۸ .

ترجمه: واورئ، تاسو خو هغه خلق يئ چې کله تاسو ته ‎وبللې شی چې د الله ﷻ په لاره کې خرچ وکړئ، پس ځنې له تاسو نه هغه خلق دي چې بُخل (شومتيا) کوي، او څوک چې بُخل کوي نو بيشکه هغه د خپل ځان سره بُخل کوي، او الله تعالى غني دی او تاسو محتاج يی.

د بُخل کوونکي مثال

د خَير په کارونو کې دبُخل کولو مثال داسې دی لکه يو حکيم مريض ته څه نُسخه وليکي، او ورته ووايي چې: په دې نُسخه باندې سل روپۍ خرچه راځي، ته دا سل روپۍ خرچ کړه او ځان له پرې دوايي واخله، ځکه په دې کې ستا فايده ده. او دا مريض ووايي: زه خو سل روپۍ نه خرچ کوم. نو حکيم ورته ووايي: ورره! ته چې سل روپۍ نه خرچ کوی او بُخل کوی نو په دې کې خو ستا نقصان دی، د خپل ځان سره بُخل کوی، زما خو په کې هيڅ نقصان نشته.

دغه شان الله ﷻ او د هغه رسول صلى الله عليه وسلم هم مسلمانانو ته د زکوة او نورو د خَير په کارونو کې د مال خرچ ورکولو ترغيب ورکړی، او دايې ورته هم واضحه کړی چې څوک بُخل کوي نو د خپل ځان سره بُخل کوي، يعنی خپل ځان د اَبدي نعمتونو او فوايدو نه محرومه کوي. (۱)

(۱) خطبات حکيم الامت ج۸ ص ۳۸۸.

د خپل ځان په نسبت نورو ته ترجیح ورکول

په صحابه کرامو کې د ایثار صفت په کامله طریقې سره موجود ؤ ، او ایثار دیته وایي چې د یو سړي خوراک ، څکاک یا مال او دولت ته سخت ضرورت وي خو دې یا هم د خپل ځان په نسبت بل ته ترجیح ورکړي ، او دا ایثار د سخاوت اعلی قسم دی .

الله رب العزت فرمایي :

﴿ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴾ . (١)

ترجمه : او دوی نورو ته په خپل ځان باندې ترجیح ورکوي اګر په دوی باندې په خپله ولږه (او سختي) وي ، او څوک چې د خپل نفس د شومتیا (او حرص) نه بچ اُوساتلې شو نو همدغه خلق کامیاب دي .

شانِ نزول : د یو انصاري صحابي د ایثار واقعه:

ددې آیت شانِ نزول امام بخاري رحمه الله داسې ذکر کړی :

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَبَعَثَ إِلَى نِسَائِهِ . فَقُلْنَ : مَا مَعَنَا إِلَّا الْمَاءُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم : " مَنْ يَضُمُّ أَوْ يُضِيفُ هٰذَا ؟ " فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ : أَنَا . فَانْطَلَقَ بِهِ إِلَى امْرَأَتِهِ . فَقَالَ : أَكْرِمِي ضَيْفَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم . فَقَالَتْ : مَا عِنْدَنَا إِلَّا قُوتُ صِبْيَانِي . فَقَالَ : هَيِّئِي طَعَامَكِ ، وَأَصْبِحِي سِرَاجَكِ وَنَوِّمِي صِبْيَانَكِ إِذَا أَرَادُوا عَشَاءً . فَهَيَّأَتْ طَعَامَهَا ، وَأَصْبَحَتْ سِرَاجَهَا ، وَنَوَّمَتْ صِبْيَانَهَا ، ثُمَّ قَامَتْ كَأَنَّهَا تُصْلِحُ سِرَاجَهَا فَأَطْفَأَتْهُ . فَجَعَلَا يُرِيَانِهِ أَنَّهُمَا يَأْكُلَانِ ، فَبَاتَا طَاوِيَيْنِ . فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا إِلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ : " ضَحِكَ اللهُ اللَّيْلَةَ ، أَوْ عَجِبَ مِنْ فِعَالِكُمَا " فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴾ . (٢)

---

(١) سورة الحشر آیت ٩ .

(٢) صحیح البخاري باب قول الله : ﴿ ویؤثرون علی انفسهم ولو کان بهم خصاصة ﴾ جز ٥ ص ٣٤ حدیث ٣٧٩٨ .

حضرت ابوهريرة رضی الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته يو کس راغی (د دوی ميلمه شو) ، پيغمبر عليه السلام خپلو بيبيانو کره د خوراک د پاره جواب ورولیږل ، د هغوی ټولو د طرفه دا جواب راغی چې مونږ سره خو د اُوبو نه علاوه بل هيڅ شی نشته ، نبي عليه السلام په مجلس کې ناستو صحابه کرامو ته وفرمايل : نن شپه به د دې ميلمه ميلمستيا څوک وکړي ؟ د انصارو يو کس پاڅيد ، او وې ويل : زه به يې ميلمستيا وکړم ، د ځان سره يې کورته بوتلو ، خپلې بي بي ته يې وويل : د نبي عليه السلام د دې ميلمه اِکرام وکړه ، هغې ورته وويل : د مونږ سره خو صرف د ومره خوراک دی چې اِيله د ماشومانو به اُوشي (د دينه زيات نشته) ، دې صحابي ورته وويل : ته خوراک تيار کړه ، ډيوه اُولږوه ، او چې کله د ډوډۍ وخت شي نو ماشومان په څه طريقه اُوده کړه . نو دې خوراک تيا رکړو ، ډيوه يې بَله کړه ، خپل ماشومان يې اُوده کړه ، بيا د ډيوې د صحيح کول په بهَانه پاڅيده نو ډيوه يې مړه کړه ، دې ښځې او خاوند ميلمه ته په دې تياره کې دا خوده چې ګني مونږ هم د رسره خوراک کوو (حالانکه دوی ورسره هسې ناست وو ، خوراک يې ورسره نه کولو ، د دې د پاره چې دا ميلمه موړ شي) ، نو دوی دواړه اُوږي اُوده شو . کله چې سهر دا صحابي د رسول الله صلی الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شو نو نبي عليه السلام ورته وفرمايل: بيګاه شپه ستاسو د دې کار نه الله ﷻ ډير زيات خوشحاله شو ، او الله ﷻ دا آيت نازل کړو: ترجمه : او دوی نورو ته په خپل ځان باندې ترجيح ورکوي اګر که په دوی باندې په خپله وَلږه (او سختي) وي .(۱)

---

(۱) په مسلم شريف کې دا واقعه په دې الفاظو ذکر ده : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : إِنِّي مَجْهُودٌ . فَأَرْسَلَ إِلَى بَعْضِ نِسَائِهِ . فَقَالَتْ : وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا عِنْدِي إِلَّا مَاءٌ . ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى أُخْرَى . فَقَالَتْ مِثْلَ ذٰلِكَ . حَتَّى قُلْنَ كُلُّهُنَّ مِثْلَ ذٰلِكَ : لَا . وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا عِنْدِي إِلَّا مَاءٌ . فَقَالَ : " مَنْ يُضِيفُ هٰذَا اللَّيْلَةَ . رَحِمَهُ اللهُ ؟ " فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ . فَقَالَ : أَنَا يَارَسُولَ اللهِ . فَانْطَلَقَ بِهِ إِلَى رَحْلِهِ . فَقَالَ لِامْرَأَتِهِ : هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ ؟ قَالَتْ : لَا . إِلَّا قُوتَ صِبْيَانِي . قَالَ : فَعَلِّلِيهِمْ بِشَيْءٍ . فَإِذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا فَأَطْفِئِي السِّرَاجَ وَأَرِيهِ أَنَّا نَأْكُلُ . فَإِذَا أَهْوَى لِيَأْكُلَ فَقُومِي إِلَى السِّرَاجِ حَتَّى تُطْفِئِيهِ . قَالَ : فَقَعَدُوا وَأَكَلَ الضَّيْفُ . فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : قَدْ عَجِبَ اللهُ مِنْ صَنِيعِكُمَا بِضَيْفِكُمَا اللَّيْلَةَ . البخاري ، الفتح ۷ (۳۷۹۸) ، ومسلم ج۳ ص ۱۶۲۴ حديث ۲۰۵۴ واللفظ له . نضرة النعيم ج۴ ص ۱۵۱۰ الجود .

فايده: اِسلام مسلمانانو ته په هره موقع باندې د اِيثار او همدردۍ حکم کوي، دغه وجه ده چې په اِسلامي تاريخ کې د اِيثار او همدردۍ داسې نا آشنا او د عبرک نه ډک واقعات ملاويږي چې تر قيامته پورې د انسانانو د پاره يو لوي عبرت دی. ددې په باره کې درته يو څو بهترين او معتمد واقعات نقل کوم:

۱. د شهادت په وخت د صحابه کرامو د اِيثار يو نا ياب مثال

امام غزالي رحمه الله په "احياء العلوم" کې نقل کړي: يو صحابي فرمايي چې د يرموک په جهاد کې زه د خپل تره ځوي په تلاش کې اُووتم، او د ما سره څه اندازه اُوبه هم وی، ما د ځان سره وويل: که چيرته هغه ته د اُوبو څکلو ضرورت وي نو اُوبه به ورباندې اُوڅکم، او په مخ به ورله څه واچوم، (ځکه زخمي ته د اُوبو سخت ضرورت وي). ناڅاپه ما هغه په يو ځای کې په داسې حالت کې پروت وليده چې زخمي شوې ؤ، او د زنکدن آخري حالت يې ؤ، ما ورته وويل: اُوبه درباندې اُوڅکم؟ هغه راته په اِشاره وويل: هو، (اُوبه راوړه). کله چې ما هغه له اُوبه وروړی، نو د هغه سره يو بل کس نزدې پروت ؤ، هغه هم زخمي شوې ؤ، د هغه هم د زنکدن آخري حالت ؤ، هغه يو آه وکړو. کله چې زما د تره ځوي د هغه آواز واوريده نو ما ته يې اِشاره وکړه چې اُوبه هغه له ويسه. کله چې زه هغه ته ورغلم نو هغه هشام بن العاص ﷺ ؤ، ما هغه ته وويل: اُوبه درباندې اُوڅکم؟ په دې کې يو دريم کس هم زخمي ؤ، د هغه هم د شهادت آخري وخت ؤ، هغه هم يو آه وکړو، کله چې هشام ﷺ د هغه دا آواز واوريده نو ما ته يې اِشاره وکړه چې اُوبه هغه له ويسه، کله چې ما دې دريم کس له اُوبه وروړی نو هغه وفات شوې ؤ، کله چې واپس هشام بن العاص ﷺ ته راغلم نو دې هم وفات شوې ؤ، او کله چې زه خپل د تره ځوي ته راغلم نو هغه هم وفات شوې ؤ. (۱)

(۱) قَالَ حُذَيفةُ العدوي: اِنطلقتُ يومَ اليَرْمُوكِ أَطْلُبُ ابن عمّي لي، ومَعِيَ شَيْءٌ مِنْ مَاءٍ. وَأَنَا أقولُ: إِنْ كَانَ بِهِ رمق سَقَيْتُهُ ومسحتُ به وجهه. فَإِذَا أنَا به فَقُلْتُ: أَسْقيک؟ فَأشار إِليّ أنْ نعم. فإذا رجلٌ يقولُ: آه... فأشارَ ابنُ عمّي إليّ أنْ انطلق به إليه. فجئتُه فإذا هو هشامُ بنُ العاص فقلتُ: أسقيک؟ فَسَمِعَ به آخر. فقال: آه... فأشار هشامُ انطلق به إليه. فجئتُه. فإذا هو قد مات. فرجعتُ إلى هشام فإذا هو قد مَاتَ. فرجعتُ إلى ابن عمّي فإذا هو قد مَاتَ. رحمة الله عليهم أجمعين. احياء العلوم ج۳ ص ۳۳۶ كتاب ذم البخل و ذم حب المال بيان الايثار وفضله، حيوة الصحابة.

فایده : دیته ایثار او همدردي وايي چې د مرګ په وخت یې هم د خپل ځان په نسبت بل ته ترجیح ورکړه. الله ﷻ دې په مونږ کې هم داسې د ایثار او قرباني جذبه پیدا کړي. آمین

۲. د چیلۍ سَر په اووه (۷) کورونو ګرځیدل

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما فرمايي:

أُهْدِيَ لِرَجُلٍ رَأْسُ شَاةٍ، فَقَالَ: إِنَّ أَخِي وَعَيَالَهُ أَحْوَجُ مِنَّا إِلَى هٰذَا، فَبَعَثَ بِهِ إِلَيْهِ، فَلَمْ يَزَلْ يَبْعَثُ بِهِ وَاحِدٌ إِلَى آخَرَ حَتّٰى رَجَعَتْ إِلَى الْأَوَّلِ بَعْدَ سَبْعَةٍ. (۱)

یو صحابي ته چا د چیلۍ سَر په هدیه کې ورکړو، هغه د ځان سره وویل چې زما فلاني مسلمان ورور او د هغه بچي زما په نسبت ددې سَر ډیر محتاج دي نو ده هغه ته ولیږلو، هغه هم دا ګمان وکړو چې زما په نسبت دا بل کس ډیر محتاج دی نو هغه ته یې ولیږل، دغه شان به هر صحابي بل کره لیږلو، او د خپل ځان په نسبت به یې بل ته ترجیح ورکوله، تر دې پورې چې د اووه (۷) کورونو نه روستو دا سَر هماغه اول صحابي کره واپس راغی، (یعنی هغه آخري کس هم په دې اول کس باندې دا ګمان کړې ؤ چې دا د مانه ډیر محتاج دی نو ده ته یې راولیږل).

فایده : دا د صحابه کرامو سخاوت او اِخلاص دی چې په خپله به یې ورته ډیر ضرورت ؤ خو بیا به یې هم بل ته په خپل ځان باندې ترجیح ورکوله.

۳. د حضرت عائشې رضي الله عنها ایثار

امام مالک رحمه الله نقل کړي چې حضرت عائشې رضی الله عنها ته یو مسکین راغی، او سوال یې ورنه وکړو، حالانکه د حضرت عائشې رضی الله عنه روژه وه او ددې په کور کې صرف یوه ډوډۍ (چپاتې) وه (ددې نه علاوه ورسره بل هیڅ شی د خوراک نه ؤ).

دې خپلې وینځې ته وویل: أَعْطِيهِ إِيَّاهُ. دا ډوډۍ دې فقیر له ورکړه.

---

(۱) اخرجه ابن جریر کذا فی الکنز، احیاء العلوم ج۳ ص ۳۴۵، تنبیه الغافلین، الفتح ۷/ ۱۲۰، نضرة النعیم فی مکارم اخلاق الرسول الکریم ج۸ ص ۳۲۳۲.

هغې ورته وويل : د تاسره خو ددينه علاوه بل داسې شی نشته چې ته په هغې روژه ماته کړې (صرف همدا يوه روټۍ ده ، نو دا څنګه دې فقير له ورکړم ؟)

حضرت عائشې رضی الله عنها ورته بيا وفرمايل : أَعْطِيْهِ إِيَّاهُ . دا ډوډۍ دې فقير له ورکړه . نو دې وينځې هغه مسکين ته دا ډوډۍ ورکړه .

کله چې ماښام شو نو يو کور واله يا يو سړي دې ته هديه راوليږله چې د چيلۍ پخ شوې غوښه او روټۍ وغيره وو . دا وينځه وايي چې زه حضرت عائشې رضی الله عنها راوغوښتم او راته وې ويل :

كُلِيْ مِنْ هٰذَا . هٰذَا خَيْرٌ مِنْ قُرْصِكِ . (۱)

دا اُوخوره ، دا ستا د ککوړي (چپاتي روټۍ) نه ډير بهتر دی .

۴ . د امامِ واقدي رحمه الله ايثار

خطيب بغدادي رحمه الله په خپل مشهور کتاب " تاريخ بغداد " کې د امام واقدي رحمه الله په حالاتو کې يوه واقعه رانقل کړې :

امامِ واقدي رحمه الله وايي چې يو کرت په ما باندې سخت غُربت او مالي مشکلات راغله ، په کور کې هيڅ شی نه ؤ ، بي بي راته وويل : اختر راروان دی مونږ خو به په وَلږه او تنده باندې صبر وکړو خو دا ماشومان بچي مو صبر نشي کولی ، بل دا چې په اختر کې به نور د ګاونډ ماشومان نوې جامې اغوندي خوراکونه به کوي ، که چيرته زمونږ د ماشومانو همدا زړې شليدلې جامې وي او د خوراک هم څه نه وي نو صبر به اونه کړې شي ، نو ته د چا نه څه روپۍ قرض راواخله چې دې ماشومانو له پرې څه راوړو .

(۱) رَوَى مَالِكٌ _ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى _ عَنْ مَوْلَاةٍ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ مِسْكِيْنًا سَأَلَ عَائِشَةَ وَهِيَ صَائِمَةٌ وَلَيْسَ فِيْ بَيْتِهَا إِلَّا رَغِيْفٌ . فَقَالَتْ لِمَوْلَاةٍ لَهَا : أَعْطِيْهِ إِيَّاهُ . فَقَالَتْ : لَيْسَ لَكِ مَا تُفْطِرِيْنَ عَلَيْهِ . فَقَالَتْ : أَعْطِيْهِ إِيَّاهُ . فَفَعَلْتُ . فَلَمَّا أَمْسَيْنَا أَهْدٰى لَهَا أَهْلُ بَيْتٍ أَوْ إِنْسَانٌ _ مَا كَانَ يُهْدِيْ لَهَا _ شَاةً وَكَفَنَهَا فَدَعَتْنِيْ عَائِشَةُ . فَقَالَتْ : كُلِيْ مِنْ هٰذَا . هٰذَا خَيْرٌ مِنْ قُرْصِكِ . اخرجه مالک فی الموطاء ج ۲ ص ۹۹۷ حديث ۵ ، جامع الاصول لابن الاثير (۶ / ۴۵۲) ، نضرة النعيم ج ۶ ص ۲۲۵۵ السخاء .

امام واقدي وايي چې زما دوه دوستان وو ، يو تاجر دوست ، او بل هاشمي دوست ، زمونږ د درې واړو سره په خپل مينځ کې پخه دوستانه وه .

نو زه دې تاجِر دوست ته ورغلم چې قرض ورنه واخلم ، کله چې هغه زه وليدم نو راباندې پوهه شو ، کورته لاړو ، د دولس سوه (۱۲۰۰) درهمو يوه تيلۍ يې را اُوويسته ، او ماله يې راکړه.

کله چې زه کور ته راغلم ، او څنګه کيناستم ، نو زما هغه هاشمي دوست ماله راغی ، د هغه په کور کې هم حَد درجه غُربت او فقيري وه ، هغه هم د ما نه د قرض غوښتلو د پاره راغی ، زه کورته راغلم د خپلې بي بي سره مې مشوره وکړه چې په ده باندې هم سخت تکليف دی نيم درهم به ده ته ورکړو او دا نيم به مونږ اِستعمال کړو نو د دواړو کار به روان شي .

بي بي راته وويل : دا خو عجيبه خبره ده ، کله چې ته يو عام دوست ته ورغلی نو هغه د تاسره دومره عظيمه همدردي وکړه چې دولس سوه درهم يې درکړه ، نو ته اوس دده سره څنګه دا نيموی ؟ بلکه بهترين اِخلاص دادی چې ته ده ته دا غونډه تيلۍ يعنی ټول درهم ورکړی ، خير ، مونږ به صبر وکړو خو ته ده ته دا ټول درهم ورکړه . امام واقدي رحمه الله وايي چې ما دې هاشمي ملګري ته دا تيلۍ هماغه شان روغه ورکړه چې لا تر اُوسه مې کلاؤ کړې هم نه وه .

کله چې دا هاشمي ملګری خپل کور ته لاړ ، نو دې طرف ته زما دې تاجِر ملګري سره هم نور هيڅ شی نه ؤ ، بلکه صرف همدا دولس سوه درهم ورسره وو او هغه يې هم ماته راکړي وو ، نو دې تاجِر ملګري سوچ وکړو چې اختر راروان دی زه به دد دې هاشمي دوست نه يو څو درهمه قرض واخلم چې دا اخترورباندې تير کړو . کله چې دې د هاشمي دوست کورته ورغی ، او د هغه نه يې څه قرض درهم اوغوښت نو هغه ورته هماغه د درهمو تيلۍ رااُوويسته کومه يې چې ما نه وړې وه ، (چونکه ماته خو دا تيلۍ دې تاجر دوست راکړې وه) نو کله چې دې تاجر دوست خپله تيلۍ د هغه سره وليده نو ډير حيران شو ، واپس راغی او د مانه يې پوښتنه وکړه ، ما ورته ټوله قصه وکړه (چې کله ما د تا نه دا درهم راوړه نو ماته دا هاشمي ملګری راغی نو ما هغه ته دا درهم ورکړه) ، په دې سره خبره راښکاره شوه ، چې هريو کس بل ته په خپل ځان باندې ترجيح ورکړه .

کله چې د دې د اِخلاص نه ډکې واقعې خبر وزير خالد ته ورسيده نو هغه لس زره ديناره راوړه، او امام واقدي ته يې وويل: په دې کې دوه زره ديناره ستا شو، دوه زره ستا د تاجر دوست شو، دوه زره ستا د هاشمي دوست شو، او څلور زره ديناره ستا د بي بي شو، ځکه هغه په ټولو کې زيات ته قابلِ قدر او د عزت لائقه ده، ځکه هغې باوجود د سختۍ نه واقدي ته ويلي وو چې ټول درهم هاشمي دوست ته ورکړه، مونږ به ګزاره وکړو. (۱)

۵. د يو غلام اِيثار

ابن قدامه رحمه الله وايي چې عبدالله بن جعفر د خپلې زمکې د ليدلو د پاره ووت، په لاره کې يې د يو قوم په باغ باندې تيريدل اوشو، دې په دې باغ کې د دَمې د پاره کيناست، په باغ کې يو حبشي غلام وُ، کار يې کولو، په دې وخت کې دې غلام ته خپل روزمره خوراک راغی، کله چې غلام روټۍ ته کيناست نو ناڅاپه دې باغ ته يو سپی رانوت، او د غلام مخامخ کيناست، غلام دې سپي ته يوه روټۍ وَرواچوله، سپي هغه اُوخوړه، بيا يې دويمه ورواچوله او بيا يې دريمه ورواچوله، تر دې چې ټوله روټۍ ختمه شوه، سپي درې واړه روټۍ اُوخوړې او لاړ.

عبدالله بن جعفر دې غلام ته کته، پوښتنه يې ورنه وکړه: تاته په ورځ کې څومره خوراک راځي؟ هغه ورته وويل: داتا چې کومه روټۍ وليده دا زما د ټولې ورځې خوراک وُ، ده ورته په حيرانتيا سره وويل: نو بيا خو تا ټوله سپي ته واچوله، دا ولې؟ هغه ورته وويل: خبره داده چې په دې علاقه کې سپي نشته، دا سپی چيرته د لرې علاقې نه د وګړې د وجې د خوراک پسې راغلی وُ، نو زه دا نه خوښوم چې زه دې موړ يم او دا سپی دې وږی وي، نو ځکه مې ټوله روټۍ دې سپي ته واچوله.

عبدالله بن جعفر ورنه پوښتنه وکړه: ته به نن څه اُوخورې؟ د تاسره خو نور هيڅ شی نشته. هغه ورته وويل: ولږه به برداشت کړم.

عبدالله بن جعفر (د ځان سره) وويل: خلق ما ډير سخاوت په وجه ملامته کوي خو دا حبشي غلام د ما نه هم ډير سخي دی. ده ته د دې غلام دا ايثار او همدردي دومره خوښه

(۱) تاريخ بغداد ج۳ ص ۲، کتابونو کې درسګاه ص ۸۵، وهکذا في نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ۵۰۵ الباب الثالث في مدح الايثار.

شوه چې دې لاړو ، د غلام د مالک نه يې دا باغ او دا غلام دواړه واخيست ، غلام يې آزاد کړو ، او دا باغ يې هم ده ته هبه کړو .

(غلام دده شکريه اداء کړه ، دُعاګانې يې ورته وکړې ، او هغه هم دا باغ صدقه کړو ، او د دې ځای نه لاړو) . (۱)

٦ . د فقيرانو د يو جَماعت ايثار

امام غزالي رحمه الله نقل کړي چې ابوالحسن انطاکي رحمه الله وايي چې ماته څه د پاسه ديرش (۳۰) فقيران راجمع شو ، کوم چې د "ريّ" علاقې سره نزدې په يو کلي کې وو ، د دوی سره دومره ډوډۍ نه وې چې ټولو په مړه خيټه خوړلې وی ، نو دوی خپلې ټولې روټۍ راجمع کړی ، ماتې ماتې يې کړی ، په دسترخوان يې خوَرې کړی ، ټول په دسترخوان د خوراک دپاره کيناسته ، او ډيوه يې مړه کړه .

کله چې د دسترخوان نه پاڅيده نو وې کته چې ډوډۍ هماغه شان په دسترخوان باندې پرتې وی ، هيچا هم ورنه هيڅ نه وو خوړلي ، ځکه په دوی کې هر کس بل ته په خپل ځان باندې ترجيح ورکوله ، او دا يې غوښته چې زما په ځای يې دا بل ملګرې او خوري . (۲)

---

(۱) قَالَ ابْنُ قُدَامَةَ رَحِمَهُ اللهُ : خَرَجَ عَبْدُاللهِ بْنُ جَعْفَرٍ إلى ضَيْعَةٍ لَهُ . فَنَزَلَ عَلَى نَخْلٍ لِقَوْمٍ فِيهَا غَلَامٌ أَسْوَدُ يَعْمَلُ فِيهَا . إِذْ أَتَى الْغُلَام بِقُوْتِهِ . فَدَخَلَ الْحَائِطَ كَلْبٌ . وَدَنَا مِنَ الْغُلَامِ . فَرَمٰى إِلَيْهِ قُرْصًا فَأَكَلَهُ . ثُمَّ رَمٰى إِلَيْهِ قُرْصًا آخر فَأَكَلَهُ . ثُمَّ رَمٰى إِلَيْهِ ثَالِثًا فَأَكَلَهُ . وَعَبْدُاللهِ يَنْظُرُ إِلَيْهِ . فَقَالَ : يَا غُلَامُ ! كَمْ قُوْتُكَ كُلَّ يَوْمٍ ؟ قَالَ : مَا رَأَيْتَ . قَالَ : فَلِمَ آثَرْتَ بِهِ هَذَا الْكَلْبَ ؟ قَالَ : إِنَّ أَرْضَنَا مَا هِيَ بِأَرْضِ كِلَابٍ . وَأَظُنُّ أَنَّ هَذَا الْكَلْبَ قَدْ جَاءَ مِنْ مَسَافَةٍ بَعِيدَةٍ جَائِعًا فَكَرِهْتُ رَدَّهُ (وَأَنْ أَشبعَ وهو جائعٌ) . قَالَ : فَمَا أَنْتَ صَانِعٌ الْيَوْمَ ؟ قَالَ : أَطْوِيْ يَوْمِيْ هٰذَا . فَقَالَ : عَبْدُاللهِ بْنُ جَعْفَرٍ : أُلَامُ عَلَى السَّخَاءِ وَإِنَّ هٰذَا الْغُلَامَ لَأَسْخٰى مِنِّيْ . فَاشْتَرَى الْحَائِطَ وَالْغُلَامَ وَمَا فِيْهِ مِنَ الْآلَاتِ . فَأَعْتَقَ الْغُلَامَ وَوَهَبَهُ لَهُ . المنتقى من مكارم الاخلاق للخرائطي ص ۳۰٦ ، نضرة النعيم ج٦ ص ۲۲۵۷ السخاء . احياء العلوم ج۳ ص ۳۴۵ کتاب ذم البخل و ذم حب المال .

(۲) وَعَنْ أَبِي الْحَسَنِ الأنطاكي : أَنَّهُ إِجْتَمَعَ عِنْدَهُ نَيِّفٌ وَثَلَاثُوْنَ نَفْسًا — وَكَانُوْا فِيْ قَرْيَةٍ بِقُرْبِ الرَّيِّ — وَلَهُمْ أَرْغِفَةٌ مَعْدُوْدَةٌ لَمْ تشبعْ جَمِيْعهُمْ . فَكَسَرُوا الرُّغْفَانَ وَأَطْفَأُوْا السِّرَاجَ وَجَلَسُوْا لِلطَّعَامِ . فَلَمَّا رفع فَإِذَا الطَّعَامُ بِحَالِهِ وَلَمْ يَأْكُلْ أَحَدٌ مِنْهُ شَيْئًا . إِيْثَارًا لِصَاحِبِهِ عَلَى نَفْسِهِ . احياء العلوم ج۳ ص ۳۴۵ کتاب ذم البخل و ذم حب المال . وهكذا في نضرة النعيم ج٦ ص ۲۲۵۷ السخاء .

۷ . د بشر بن الحارث په مُستعار لباس کې وفات کیدل

د بشر بن الحارث په باره کې راځي چې دې د مرض الموت په حالت کې وُ ، یو فقیر ورته راغی ، خپل حاجت یې ورته بیان کړو ، دده سره بل هیڅ شی نه وُ نو خپل قمیص یې راوویست ، دې فقیر ته یې ورکړو ، او په خپله یې د بل چا نه قمیص اُوغوښت ، هغه یې ور کوست ، او په همدې مُستعار قمیص کې وفات شو . (۱)

(۱) وَقَالَ عَبَّاسُ ابْنُ دهقانٍ : مَا خَرَجَ أَحَدٌ مِنَ الدُّنْيَا كَمَا دَخَلَهَا إِلَّا بِشْرُ بْنُ الحَارِثِ فَإِنَّهُ أَتَاهُ رَجُلٌ فِي مَرَضِهِ فَشَكَاهُ إِلَيْهِ الحَاجَةَ فَنَزَعَ قَمِيصَهُ وَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ . وَاسْتَعَارَ ثَوْبًا فَمَاتَ فِيهِ . احياء العلوم ج۳ ص ۲۴۶ كتاب ذمّ البخل وذمّ حبّ المال .

په سخاوت او صدقې ورکولو سره د انبياء کرامو او نيکانو خلقو تابعداري راځي

د صدقې او سخاوت يوه فايده دا هم ده چې په دې سره د انبياء کرامو او نيکانو خلقو تابعداري راځي ، ځکه رسول الله صلی الله عليه وسلم چې څنګه اُمت ته د صدقې ورکولو ترغيب ورکړی نو دغه شان يې په خپله هم صدقه ورکوله ، او د فقيرانو ، مسکينانو او ضرورت مندو حاجتونه يې پوره کول .

دغه رنګې د صحابه کرامو حالت هم وُ چې په هره موقع د مالي امداد ضرورت پيدا شوی نو دوی په اخلاص سره هلته خپل مال لږولی ، او د پوره سخاوت نه يې کار اخيستی .

راځم چې د سردارِ دوجهان محمد رّسولُ الله صلی الله عليه وسلم او د هغه د صحابه کرامو څه نمونه په دې باب کې ستاسو د وړاندې ذکر کړم :

د رسول الله ﷺ سخاوت او صدقه :

۱ . د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، حضرت جابر رضی الله عنه فرمايي :

مَا سُئِلَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا قَطُّ فَقَالَ : لَا . (۱)

د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه چې کله هم سوال شوی نو ده نه دی رَد کړی (او هيچا ته يې د نامراده کولو دپاره '' لَا '' نه ده ويلی) .

۲ . د بخاري شريف حديث دی ، نبي عليه السلام فرمايي :

لَوْ كَانَ لِيْ مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَبًا لَسَرَّنِيْ أَنْ لَا يَمُرَّ عَلَيَّ ثَلَاثُ لَيَالٍ وَعِنْدِيْ مِنْهُ شَيْءٌ إِلَّا شَيْءٌ أَرْصُدُهُ لِدَيْنٍ . (۲)

که چيرته د ما سره د اُحد غر برابر سره زَر وی نو زما دا خوښه ده چې د درې (۳) شپو تيريدو نه مخکې مخکې زه دا ټول صدقه کړم ، او د ما سره د دينه هيڅ شی باقي پاتې نه

---

(۱) البخاري ، الفتح ۱۰ (۶۰۳۴) ، ومسلم (۲۳۱۱) واللفظ له ، احمد (۳ / ۳۰۷) ، نضرة النّعيم ج۴ ص۱۵۰۸ الجود .

شي، البته دومره مال راسره پاتې شي چې زه هغه د قرض اداء کولو د پاره کېږدم (يعنی چې په هغې قرض اداء کړم).

فايده: په دې حديث کې رسول الله ﷺ وفرمايل: که د ما سره د اُحد د غره په مقدار سره زَر وي نو زما دا خوښه ده چې په درې (۳) ورځو کې د ننه دا ټول صدقه کړم، او هيڅ شی د ځان سره پرې نه ږدم، البته دومره د ځان سره پرېږدم چې خپل قرض پرې خلاص کړم، ځکه قرض اداء کول د صدقې نه مخکې دي.

۳. د مسلم شريف حديث دی، حضرت انس رضی الله عنه فرمايي:

مَا سُئِلَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْإِسْلَامِ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ، وَلَقَدْ جَاءَهُ رَجُلٌ، فَأَعْطَاهُ غَنَمًا بَيْنَ جَبَلَيْنِ، فَرَجَعَ إِلَى قَوْمِهِ، فَقَالَ: يَا قَوْمِ! أَسْلِمُوْا فَإِنَّ مُحَمَّدًا يُعْطِيْ عَطَاءً مَنْ لَا يَخْشَى الْفَقْرَ. (۱)

د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه چې کله هم د اسلام په نوم (يعنی په اِسلام کې د داخليدو او په دې باندې د مضبوط پاتې کيدو په نوم) څه سوال شوی نو هغه سائِل ته به يې ورکړه کوله، يو کس ورته راغلو نو نبي عليه السلام ورته د دوه غرونو په مينځ کې ګډې ورکړې (يعنی دومره ګډې او چيلۍ يې ورکړې چې د دوه غرونو په مينځ کې وادي يې ډکوله)، کله چې دا کس خپل قوم ته واپس لاړ نو هغوی ته يې وويل: اې زما قومه! اِسلام راوړئ، ځکه محمد صلی الله عليه وسلم دومره ورکړه کوي چې د غريبۍ نه نه ويرېږي.

په يو روايت کې دا هم دي چې بعضې وخت به يو سړی د نبي عليه السلام په خدمت کې صرف د دُنيا حاصلولو د پاره راغی ليکن (د رسول الله ﷺ د صُحبت او ښه تربيت په وجه به) د ماښام نه مخکې مخکې به دده په زړه کې ايمان داسې مضبوط شوې وُ چې د حضور صلی الله عليه وسلم دين به دده په نظر کې د دُنيا او د دُنيا د ټولو شيانو نه ډير محبوب او خوږ وُ. (۲)

---

(۱) رواه مسلم، رياض الصالحين باب الكرم والجود والانفاق في وجوه الخير ... حديث ۵۵۰.

(۲) اخرجه احمد.

۴ . **یو صحابي ته څادر ورکول** : د بخاري شریف حدیث دی چې یوې زَنانه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ګل کړې بهترین څادر راوړو ، او ورته وې ویل : اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! ما دا څادر په خپلو لاسونو جوړ کړی چې تاسو ته یې درکړم (او تاسو یې استعمال کړی) نبي علیه السلام دا څادر قبول کړو ځکه د پیغمبر علیه السلام ورته ضرورت هم ؤ ، صحابه کرام فرمايي چې نبي علیه السلام مونږ ته راووت ، او ددې څادر نه یې اِزار (لنګ) وهلې ؤ ، په صحابه کرامو کې یو کس ورته وویل : اې د الله رسوله ! دا ځومره بهترین څادر دی دا ماته راکړئ ، نبي علیه السلام ورته وفرمایل : ډیره ښه ده . رسول الله صلی الله علیه وسلم په مجلس کې څه وخت ناست ؤ بیا یې دننه تشریف وې وړو ، بل لنګ یې واچول ، دا څادر یې راټول کړو او دې صحابي ته یې راولیږل . نورو صحابه کرامو دې صحابي ته وویل : تا دا ښه کار اونه کړو ، ځکه د نبي علیه السلام دې څادر ته ضرورت ؤ ، هغه اغوستې ؤ ، او تا ورنه اُوغوښت ، حالانکه تاته معلومه ده چې رسول الله ﷺ سوال کوونکې تَش نه واپس کوي .

هغه ورته وویل : زما دې په الله ﷻ قسَم وي چې ما دا څادر ورنه ددې دپاره نه دې غوښتی چې ګني زه یې واغوندم ، بلکه دا مې ورنه ددې د پاره اوغوښت چې کله زه وفات شم نو دا به زما کفن شي . حضرت سهل رضي الله عنه فرمايي چې یقیني کله دا صحابي وفات شو نو په همدغه څادر کې کفن ورکړې شو . (۱)

---

(۱) عَنْ أَبِي حَازِمٍ قَالَ : سَمِعْتُ سَهْلَ ابْنَ سَعْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، قَالَ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ بِبُرْدَةٍ ، ـــ قَالَ : أَتَدْرُوْنَ مَا الْبُرْدَةُ ؟ فَقِيْلَ لَهُ : نَعَمْ هِيَ الشَّمْلَةُ مَنْسُوْجٌ فِيْ حَاشِيَتِهَا ــ قَالَتْ : يَارَسُوْلَ اللهِ ! إِنِّيْ نَسَجْتُ هَذِهِ بِيَدِيْ أَكْسُوْكَهَا . فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا . فَخَرَجَ إِلَيْنَا وَإِنَّهَا إِزَارُهُ . فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : يَارَسُوْلَ اللهِ ! اُكْسُنِيْهَا . فَقَالَ : نَعَمْ . فَجَلَسَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَجْلِسِ . ثُمَّ رَجَعَ . فَطَوَاهَا ثُمَّ أَرْسَلَ بِهَا إِلَيْهِ . فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ : مَا أَحْسَنْتَ ، سَأَلْتَهَا إِيَّاهُ . لَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّهُ لَا يَرُدُّ سَائِلًا . فَقَالَ الرَّجُلُ : وَاللهِ مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِتَكُوْنَ كَفَنِيْ يَوْمَ أَمُوْتُ . قَالَ سَهْلٌ : فَكَانَتْ كَفَنَهُ . بخاري جز ۳ ص ۶۱ حدیث ۲۰۹۳ ، و جز ۲ ص ۷۸ حدیث ۱۲۷۷ ، و جز ۸ ص ۱۴ حدیث ۶۰۳۶ ، و جز ۷ ص ۱۴۶ حدیث ۵۸۱ .

۵. په رواياتو کې راځي: چې يو کرت رسول الله صلی الله عليه وسلم ته نوي زره (۹۰۰۰۰) درهم راوړې شو، په پُوزکي (چټايي) باندې کيښودې شو، رسول الله صلی الله عليه وسلم په فقيرانو باندې ددې تقسيمول شروع کړه، هر سائل او محتاج ته يې ورکړه، تر دې چې ټول يې په فقيرانو تقسيم کړه، او ورنه فارغه شو. (۱)

۶. **د سوال کوونکي د پاره قرض اخيستل**: حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي چې يو کس د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه سوال وکړو، دوی ورته وفرمايل:

په دې وخت کې خو د ما سره هيڅ شی نشته، ليکن ته زما په ذمه داری باندې څه شی واخله، کله چې ما سره وسعت اوشو (يعنی ما له څه کوتو ته راشي) نو زه به يې اداء کړم.

ددې جواب په اَوريدو سره حضرت عمر رضي الله عنه وفرمايل:

اې د الله جل جلاله رسوله صلی الله عليه وسلم! تاسو خو دې کس له موقع ورکړه، حالانکه تاسو خو الله جل جلاله د قدرت نه زيات نه يی مکلف کړي.

د حضرت عمر رضي الله عنه دا خبره نبي عليه السلام ته خوښه نه شوه. بيا يو انصاري کس حاضر شو او عرض يې وکړو: اې د الله رسوله! تاسو خرچ کوئ او د عرش د مالِک (الله جل جلاله) نه د کمي اَنديښنه مه کوئ. د اَنصاري د خبرې په اَوريدو نبي عليه السلام مُسکې شو او په مخ مبارک يې خوشحالي خوَره شوه، او وې وفرمايل:

ماته د همدې حکم شوی. (۲)

۷. **د اِيثار په وجه د نبي عليه السلام فضيلت**: امام غزالي رحمه الله ذکر کړي: حضرت سهل بن عبد الله تستري رحمه الله فرمايي چې حضرت موسی عليه السلام الله رب العزت ته عرض وکړو: اې الله! ماته د محمد صلی الله عليه وسلم او ده د اُمت بعضې درجې اُوښايه. الله جل جلاله ورته وفرمايل:

---

(۱) ويروى أنّه صلى الله عليه وسلم حملت إليه تسعون ألف درهم فوضعت على حصير. ثم قام إليها يقسمها فما رد سائلًا حتى فرغ منها ... نزهة الناظرين ص ۲۰۰ كتاب الصدقة.

(۲) مكارم الاخلاق ص ۲۵۲.

ته به ددې درجو د مشاهدې قدرت اونه لرې ، ليکن زه به درته د هغه دعظيمو مرتبو نه يوه عظيمه مرتبه اوښايم چې د هغې مرتبې په وجه ما دوی ته په تاسو او ټولو مخلوقاتو باندې فضيلت ورکړی .

نو د حضرت موسی عليه السلام د وړاندې د آسمانونو د ملکوت پَردې لرې کړې شوی ، نو دوی د نبي عليه السلام د هغې مرتبې مشاهده وکړه کومه چې د دوی د الله ﷻ سره د قُرب او نزديکت وه . حضرت موسی عليه السلام عرض وکړو :

اې الله ﷻ ! محمد صلی الله عليه وسلم دې عزت او مرتبې ته څنګه رسيدلی ؟ الله ﷻ وفرمايل : د داسې يو صفت په وجه کوم چې ما دده سره خاص کړی او هغه اِيثار دی .

بيا الله ﷻ وفرمايل : که چيرته يو کس په ټول عُمر کې يو ځل هم اِيثار وکړي نو ماته حياء راځي چې زه دده سره حساب و کتاب وکړم . بلکه جنت ته به يې داخلوم ، چيرته چې دده خوښه وي په کې اوسيږي به . (۱)

۸ . د بخاري شريف حديث دی ، حضرت جُبير بن مُطعِم رضي الله عنه فرمايي : يوه ورځ زه د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره روان ووم ، او د دوی سره صحابه کرام وو چې د غزوه حُنين نه واپس راتله ، نو د باندې څه کسان وربورې اُونختل او سوال يې ترې نه کولو ، تر دې چې نبي عليه السلام يې د کِيکر اُونې سره په نزدې اُودريدو باندې مجبوره کړو ، او څادر يې ورنه راښکلو ، پيغمبر عليه السلام اُودريد ، او دوی ته يې وويل :

أَعْطُوْنِيْ رِدَائِيْ ، لَوْكَانَ لِيْ عَدَدَ هٰذِهِ الْعِضَاهِ نَعَمًا لَقَسَمْتُهُ بَيْنَكُمْ ، ثُمَّ لَا تَجِدُوْنِيْ بَخِيْلًا وَلَا كَذُوْبًا وَلَا جَبَانًا .

---

(۱) قالَ سهلُ بنُ عبدالله التستري : قال موسی عليه السلام : يارَبِّ ! أَرِنِيْ بَعْضَ درجاتِ محمدٍ صل الله عليه وسلم وأمّتِه . فقال : ياموسى ! إنک لنْ تُطيق ذلک . ولکنْ أُريک منزلة من منازله جليلة عظيمة فَضَّلْتُهُ بها عليک وعلى جميعِ خَلْقِيْ . قال : فکشف له عن ملکوت السموات . فَنَظَرَ إلى منزلة کادت تتلف نفسه من أنوارها وقربها من الله تعالى . فقال: يارَبِّ ! بماذا بلغت به إلى هذه الکرامة ؟ قال : بِخُلقٍ اختصصته به من بينهم . وَهُوَ الإِيْثَارُ . ياموسى ! لَا يَأْتِيْنِيْ أحدٌ منهم قد عمل به وقتًا من عُمره إلّا اِسْتَحْيَيْتُ مِنْ مُحَاسَبَتِهِ . وبوّأته من جنّتي حيثُ يَشَآءُ . احياء العلوم ج۳ ص ۲۴۵ کتاب ذم البخل و ذم حب المال .

ما له زما څادر راکړئ، که چيرته د ما سره د دې کيکر د اُونو په مقدار څاروي وی نو ما به په تاسو تقسيم کړي وی، او تاسو به زه بخيل، دروغجن او بُزدِله نه وی موندلی. (۱)

د صحابه کرامو سخاوت:

د سخاوت صفت په صحابه کرامو کې هم په کامله طريقه موجود وُ، دغه وجه ده چې په کومه موقع به د مالي اِمداد ضرورت راغی نو هلته به صحابه کرامو د پوره اِخلاص او سخاوت نه کار اخيستو، او خپل مال به يې هلته خرچ کولو. ددې يو څو نمونې ستاسو د وړاندې ذکر کوم:

۱. د وفات په وخت په حضرت علي ﷺ باندې د سخاوت په وجه قرضه

ابو جعفر وايي: اګر چې د حضرت علي ﷺ د وفات په وخت د دوی سالانه آمدن يو لک (۱۰۰۰۰۰) درهم ته رسيدلې وُ خو ليکن د دوی د شهادت په ورځ په ده باندې اويا زره (۷۰۰۰۰) درهمه قرضه وه. ما د خلقو نه پوښتنه وکړه چې آخر په ده باندې دومره ډيره قرضه د څه شي په وجه راغلې وه؟ هغوی راته وويل:

د دوی هغه دوستان او خپلوان چې د هغوی په غنيمت کې باقاعده حصه مقرر نه وه نو هغوی به ده له راتله، د ده نه به يې سوال کولو، نو ده به هغوی ته ورکړه کوله. (نو څکه وربانديې دومره ډير قرض جمع شوې وُ).

د دوی د وفات نه روستو حضرت حسن رضي الله عنه دده جائيداد وغيره خرڅ کړه، او قرض يې پرې خلاص کړو، او هر کال به يې د حضرت علي ﷺ د طرفه سل (۱۰۰) غلامان آزادول.

---

(۱) عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ﷺ قَالَ: بَيْنَمَا أَسِيرُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَهُ النَّاسُ مَقْفَلَهُ مِنْ حُنَيْنٍ. فَعَلِقَتِ النَّاسُ يَسْأَلُونَهُ حَتَّى اضْطَرُّوهُ إِلَى سَمُرَةٍ. فَخَطِفَتْ رِدَاءَهُ. فَوَقَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَعْطُونِي رِدَائِي. لَوْكَانَ لِي عَدَدَ هَذِهِ الْعِضَاهِ نَعَمًا لَقَسَمْتُهُ بَيْنَكُمْ. ثُمَّ لَا تَجِدُونِي بَخِيلًا وَلَا كَذُوبًا وَلَا جَبَانًا. بخاري ج۲ ص ۲۲ حديث ۲۸۲۱ باب الشجاعة في الحرب والجبن. نضرة النعيم ج ۸ ص ۳۲۳۲ الكرم، رياض الصالحين باب الكرم والجود (۵۲۲).

د حضرت حسن ﷺ د وفات نه روستو حضرت حسين ﷺ دغه سُنت ژوندي اُوساتل. کله چې حضرت حسين ﷺ شهيد شو نو بيا روستو دغه سنت ژوندي پاتې نه شو. (۱)

۲. د حضرت عُبيده بن جراح ﷺ او حضرت معاذ بن جبل ﷺ سخاوت

علامه مُنذري رحمه الله په "الترغيب والترهيب" کې نقل کړي چې: حضرت عمر ﷺ څلور سوه ديناره په تيلۍ کې واچول، او غلام له يې ورکړه چې دا حضرت عُبيده بن جراح ﷺ له ويسه، کله چې يې هغه ته ورکړې نو بيا (د يو څه کار په بَهانه) په هغه کور کې څه لږ وخت حصار شه، ځان په څه کار مشغول کړه، او ګوره چې هغه دې دينارو سره څه کوي؟

غلام چې دا تيلۍ وې وړه، هغه ته يې ورکړه، او ورته وې ويل: اميرالمؤمنين وايي چې دا دينار په خپل ضرورت کې خرچ کړه.

حضرت عبيده بن جراح ﷺ وفرمايل: الله ﷻ دې په اميرالمؤمنين رحم وکړي او د خپل رحمت سره دې ملاؤ کړي. بيا يې خپله وينځه را اُوغوښته او ورته وې ويل: دا اووه (۷) ديناره فلانکي له ورکړه، دا پنځه (۵) فلانکي له، او دا پنځه فلانکي له ورکړه. تر دې چې ټول دينار يې ختم کړه. غلام حضرت عمر ﷺ ته واپس راغی، او د ټولې واقعې خبر يې ورکړو.

حضرت عمر ﷺ همدغسې تيلۍ د حضرت معاذ بن جبل ﷺ د پاره هم تياره کړې وه، غلام ته يې وويل: دا حضرت معاذ بن جبل ﷺ له ويسه، د هغه سره (په څه بهانه) لږ حصار شه، او ګوره چې هغه په دې دينارو باندې څه کوي؟ کله چې غلام هغه ته د دينارو دا تيلۍ ورکړه او ورته وې ويل: اميرالمؤمنين حضرت عمر ﷺ تاسو ته دا تيلۍ راليږلې ده، او هغه وايي چې تاسو دا په خپل ضرورت کې خرچ کړئ. هغه وويل: الله ﷻ دې په اميرالمؤمنين رحم وکړي او د خپل رحمت سره دې ملاؤ کړي.

(۱) مکارم الاخلاق ص ۲۷۰.

بيا يې خپله وينځه راوغوښته، او ورته وې ويل: دومره ديناره فلانکي کره ويسه، ومره فلانکي کره ويسه، او دومره د فلانکي کره ويسه. په دې کې د حضرت معاذ بن جبل ﷛ بي بي راغله، او وې ويل: قسم په الله ﷻ مونږ خو په خپله هم مسکينان يو، مونږ ته هم څه راکړه. په تيلۍ کې د دوه (۲) دينارو نه علاوه نور څه نه وو پاتې هغه يې دې ته وَرواچول (چې دا واخله).

غلام حضرت عمر ﷛ ته راغی، او ټوله واقعه يې ورته بيان کړه، حضرت عمر ﷛ چې دا واوريده نو ډير خوشحاله شو او وې ويل: إِنَّهُمْ إِخْوَةٌ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ. (۱)

بيشکه دا صحابه (حضرت ابوعبيده بن جراح ﷛، حضرت معاذ بن جبل ﷛ او نور صحابه) په خپل مينځ کې ورونه دي، د ټولو صفات يو شان دي. يعنې په ټولو کې سخاوت او ايثار شته دی.

۳. د حضرت جابر ﷛ سخاوت

حضرت جابر رضي الله عنه په مالدارو صحابه کرامو کې ؤ، دده بي بي وايي چې يوه ورځ دوی کور ته تشريف راوړو نو غمجن او خفه معلوميده، ما ورنه پوښتنه وکړه چې څنګه نن خفه معلوميږي؟ ده راته وويل:

(۱) وَعَنْ مَالِكِ الدَّارِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَخَذَ أَرْبَعَ مِائَةِ دِيْنَارٍ فَجَعَلَهَا فِيْ صُرَّةٍ. فَقَالَ لِلْغُلَامِ: إِذْهَبْ بِهَا إِلَى عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ. ثُمَّ تَلَهَّ فِي الْبَيْتِ سَاعَةً حَتَّى تَنْظُرَ مَا يَصْنَعُ. فَذَهَبَ بِهَا الْغُلَامُ إِلَيْهِ. فَقَالَ: يَقُوْلُ لَكَ أَمِيْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ: إِجْعَلْ هٰذِهِ فِيْ بَعْضِ حَاجَتِكَ. فَقَالَ: وَصَلَهُ اللهُ وَرَحِمَهُ. ثُمَّ قَالَ: تَعَالَيْ يَا جَارِيَةُ! إِذْهَبِيْ بِهٰذِهِ السَّبْعَةِ إِلَى فُلَانٍ، وَبِهٰذِهِ الْخَمْسَةِ إِلَى فُلَانٍ، وَبِهٰذِهِ الْخَمْسَةِ إِلَى فُلَانٍ حَتَّى أَنْفَذَهَا. وَرَجَعَ الْغُلَامُ إِلَى عُمَرَ. فَأَخْبَرَهُ. فَوَجَدَهُ قَدْ أَعَدَّ مِثْلَهَا لِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ. فَقَالَ: إِذْهَبْ بِهَا إِلَى مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ. وَتَلَهَّ فِي الْبَيْتِ حَتَّى تَنْظُرَ مَا يَصْنَعُ. فَذَهَبَ بِهَا إِلَيْهِ. فَقَالَ: يَقُوْلُ لَكَ أَمِيْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ: اِجْعَلْ هٰذِهِ فِيْ بَعْضِ حَاجَتِكَ. فَقَالَ: رَحِمَهُ اللهُ وَوَصَلَهُ. تَعَالَيْ يَا جَارِيَةُ! إِذْهَبِيْ إِلَى بَيْتِ فُلَانٍ بِكَذَا. إِذْهَبِيْ إِلَى بَيْتِ فُلَانٍ بِكَذَا. إِذْهَبِيْ إِلَى بَيْتِ فُلَانٍ بِكَذَا. فَاطَّلَعَتِ امْرَأَةُ مُعَاذٍ وَقَالَتْ: نَحْنُ وَاللهِ مَسَاكِيْنُ فَأَعْطِنَا. فَلَمْ يَبْقَ فِي الْخِرْقَةِ إِلَّا دِيْنَارَانِ. فَدَحَى بِهِمَا إِلَيْهَا. وَرَجَعَ الْغُلَامُ إِلَى عُمَرَ فَأَخْبَرَهُ فَسُرَّ بِذٰلِكَ. فَقَالَ: إِنَّهُمْ إِخْوَةٌ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ. : ر ه الطبراني في الكبير، الترغيب والترهيب جز ۲ ص ۲۸ الترغيب في الانفاق في وجوه الخير كرما... (۱۶/ ۶۴۶).

زما په خزانه کې مال و دولت ډير جمع شوی چې د هغې په وجه مې په زړه باندې بوج دی، نو ځکه خفه يم.

دده بي بي هم صحابيه وه هغې ورته وويل: د خفګان هيڅ خبره نشته، بلکه دا ټول درهم په غريبانانو باندې تقسيم کړه. (نو دا بوج به درنه سپک شي).

ده هم خپل خزانچي رااوغوښت او حکم يې ورته وکړو، چې دا مال ودولت ټول په غريبانو، يتيمانو او کونډو باندې تقسيم کړه.

نو ټوله شپه د مديني منورې په کوڅو کې دا روپۍ تقسيمولې شوی. کله چې سهر حساب ولړولې شو نو په ټوله شپه کې شپږلکه (۶۰۰۰۰۰) روپۍ تقسيم شوې وی.

سهر چې کله حضرت جابر ﷺ کورته راغی نو ډير زيات خوشحاله او تروتازه ؤ، د بي بي شکريه يې اداء کړه، او ورته وې ويل: تا خو ماته ډير بهترين تدبير اُوخود چې په هغې سره زما د زړه بوج سپک شو. (۱)

٤. د حضرت زبير بن عوام ﷺ سخاوت

د حضرت زبير بن عوام ﷺ په باره کې نقل دي چې دده زر (۱۰۰۰) غلامان وو، چې ده له به يې مال ګټلو، ماښام به چې دې ټولو غلامانو څومره مال ګټلې ؤ هغه به يې حضرت زبير بن عوام ﷺ ته ورکړو نو ده به دا ټول مال و دولت په هماغه شپه باندې په فقيرانو تقسيم کړو، يو درهم به يې هم کورته نه وړو. په هره ورځ دده دا معمول ؤ. (۲)

۵. د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما سخاوت

۱. امام غزالي رحمه الله ذکر کړي: کله چې حضرت ابن عباس رضي الله عنهما د بصرې حاکم ؤ نو ده ته د بصرې څه قاريان راجمع شو او ورته وې ويل: زمونږ په ګاونډ کې يو عابِد اوسيږي چې ډيرې نفلي روژې نيسي، او ټوله شپه د الله ﷻ عبادت کوي، مونږ چې دده دې عبادت ته اوګورو نو په مونږ کې هر يو کس دا تمنّی کوي چې مونږ هم دده په شان

---

(۱) خطبات طيب.

(۲) اخرجه ابونعيم فى الحلية، والبيهقي.

عبادت گزار شو . هغه د خپلې لور نکاح د خپل وراره سره کړې ده خو د غُربت د وجې ورسره اوس دومره څه نشته چې خپلې لور له پرې جهيز (د واده ضروري اَسباب) برابر کړي .

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما چې دا واوريده نو دوی يې د لاس نه اونيوه ، خپل کور ته يې بوتله ، يو صندوق يې کلاؤ کړو ، د هغې څه يې (د درهمو او اَشرفو) شپږ تيلی را وويستې ، او دوی ته يې ووېل : دا واخلئ او هغه عابد ته يې ورکړئ .

بيا حضرت ابن عباس رضي الله عنهما دوی ته ووېل : مونږ ددې عابد سره انصاف اونه کړو ، ځکه که دا مال تاسو هغه ته ورکړی نو هغه به د جهيز په اخيستلو مشغوله شي چې ددې په وجه به ورنه لمونځ ، روژې او عبادت پاتې شي ، راځئ چې مونږ ورله دا اَسباب په خپله برابر کړو ، ځکه ددې دُنيا دومره حيثيت نه دی چې ددې په وجه د يو مومن نه عبادت پاتې شي .

بل دا چې په مونږ کې خو هم څه تکبّر نشته چې گنې مونږ د اولياءُ الله خدمت نه کوو . راځئ چې ټول ورشو ، د واده ضروري اَسباب به ورله مونږ په خپله واخلو ، او هغه ته به يې حواله کړو چې هغه پرې د عبادت نه هم اونه ووځي .

نو دوی ټول روان شو ، د واده اَسباب يې ورله واخيست ، او هغه ته يې حواله کړو . (۱)

۲ . حضرت ابوايوب انصاري رضي الله عنه چې کله بصرې ته تشريف راوړو نو د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما ميلمه شو ، ده ورته خپل کور خالي کړو او ورته وې وېل :

څنگه معامله چې تاسو د هجرت په موقع د نبي عليه السلام سره کړې وه نن به زه هم هماغه شان معامله د تاسو سره وکړم ، (نو ابن عباس رضي الله عنهما ورته خپل ټول کور خالي کړو) ، بيايې ورنه پوښتنه وکړه چې په تاسو باندې څومره قرضه ده ؟

---

(۱) وَاجْتَمَعَ قُرَّاءُ الْبَصْرَةِ إِلَى ابنِ عبّاسٍ رضي الله عنهما وهو عَامِلٌ بِالْبَصْرَةِ . فَقَالُوا : لَنَا جَارٌ صوّامٌ قوّامٌ يَتَمَنّى كلُّ واحِدٍ مِنّا أَنْ يَكُوْنَ مِثْلَه . وقَدْ زَوَّجَ إِبنَتَه من ابن أخيه وهو فقيرٌ وليس عنده ما يجهزها به . فقام عبدُاللهِ بْنُ عبّاسٍ فَأَخَذَ بِأَيدِيْهِمْ وأدخلها داره . وفَتَحَ صُنْدُوْقًا فَأَخْرَجَ منه سِتّ بدرٍ . فقال : إِحْمِلُوْا . فَحَمَلُوْا . فقالَ ابنُ عبّاسٍ : مَا أَنْصَفْنَاهُ أعطيناهُ مَا يشغلهُ عن قِيَامِهِ وَصِيَامِهِ . إِرْجِعُوْا بِنَا نَكُنْ أَعْوَانَهُ عَلَى تَجْهِيْزِهَا فَلَيْسَ لِلدُّنْيَا مِنَ الْقَدْرِ مَا يشغلُ مُؤْمِنًا عَنْ عِبَادَةِ رَبِّه . وَمَا بِنَا مِنَ الكِبْرِ مَا لَا نَخْدِمُ أَوْلِيَاءَ اللهِ تَعَالَى . فَفَعَلَ وَفَعَلُوْا . احياء العلوم ج۳ ص ۲۳۲ كتاب ذم البخل وذم حب المال حكايات الاسخياء .

ابو ايوب انصاري ﷺ ورته وفرمايل : شل زره (۲۰۰۰۰) . نو ده ورله څلويښته زره (۴۰۰۰۰) ورکړی ، او ورسره يې شل (۲۰) غلامان هم ورکړه ، او دا يې ورته هم وويل : چې په دې کور کې څه اَسباب دی هغه هم ټول ستا شو . (۱)

٦ . د حضرت حسن ، حضرت حُسين او حضرت عبدالله بن جعفر رضي الله عنهم سخاوت :

ابوالحسن مدائني رحمه الله وايي چې حضرت حسن ﷺ حضرت حُسين ﷺ او حضرت عبدالله بن جعفر ﷺ د حج کولو د پاره په سفر روان شو ، په لاره کې ورنه د سامان واله اُوښ جدا شو ، نو اُولږه او تَنده ورته ولږيده ، په يوه خيمه باندې د دوی تيريدل او شو چې په هغې کې يوه بوډۍ ښځه ناسته وه ، دوی ورته وويل : د څکلو د پاره درسره څه شته ؟ هغې ورته ورته وويل : آو ، شته دی . نو دوی د خپلو سوَرلو نه راښکته شو ، د هغې سره په خيمه کې صرف يوه کمزورې چيلۍ وه ، بوډۍ هغې ته اِشاره وکړه چې دا ځانله راولوَشئ ، او شوده يې لږ لږ اُوڅکئ ، دوی ددې چيلۍ نه شوده را اُولوَشل او وې څکل . دوی بيا د بوډۍ نه پوښتنه وکړه : د خوراک درسره څه شته ؟ (چې مونږ يې اوخورو) ، هغې ورته وويل : نور خو څه نشته خو صرف همدغه چيلۍ ده ، که په تاسو کې څوک دا حلاله (ذبح) کړي نو زه به يې درله پخه کړم .

نو په دوی کې يو کس دا چيلۍ حلاله کړه ، بوډۍ دا ورله پخه کړه ، دوی خوراک وکړو ، څه وخت آرام يې وکړو ، کله چې موسم ښه شو نو روان شو ، خو د تللو په وخت يې دې بوډۍ ته وويل : مونږ د قريشو څه کسان يو ، د حج په اِراده روان يو ، کله چې د حج نه روغ مدينې منورې ته راواپس شو نو ته بيا مونږ له راشه ، مونږ به د تاسره ښه سلوک وکړو (او ددې اِحسان به ښه بَدله درکړو) .

بيا دوی په سفر روان شو ، کله چې ماښام ددې بوډۍ خاوند راغی نو دې ورته دميلمنو د راتلو او د چيلۍ د ذبح کيدو قصه وکړه ، نو خاوند يې غصه شو ، او ورته وې ويل : هلاکه

---

(۱) مکارم الاخلاق ص ۲۷۹ .

شي تا زما چیلۍ داسې خلقو ته حلاله کړې چې تا پیژندل هم نه (چې دا څوک وو ؟) او بیا وایې چې د قریشو څه کسان وو (او س څه پته لږې چې دا څوک وو ؟) .

څه موده پس په دې ښځه او خاوند باندې ډیر زیات غُربت راغی ، د ډیر غربت د لاسه د مزدورۍ د پاره مدینې منورې ته دواړه لاړه ، دوی به هلته د اُوښانو پچې وغیره راټولَولی ، هغه به یې خرڅولی او په هغې به یې گزاره کوله .

یوه ورځ دا بوډۍ د مدینې منورې په یوه کوڅه کې تیریدله ، حضرت حَسن ﷜ د خپل کور په دروازه کې ناست ؤ ، کله یې چې دا بوډۍ ولیده نو وې پیژنده ، حالانکه دې بوډۍ حضرت حسن ﷜ نه پیژنده . ده خپل غلام وریسې ور ولیږل ، کله چې هغه بوډۍ راغله ، حضرت حسن ﷜ ورته وفرمایل : اې د الله ﷻ بندې ! آیا تا زه اونه پیژندم ؟ هغې ورته وویل : نه ، (ما اُونه پیژندی) ، ده ورته وویل : زه خو هغه کس یم چې په فلانۍ ورځ ستا میلمه ووم (ستا د چیلۍ شوده مو څکلي او ستا چیلۍ مو خوړلې وه) ، بوډۍ ورته وویل : زما مور او پلار دې په تا قربان وي آیا ته هماغه کس یې ؟ ده ورته وویل : آو (زه هماغه کس یم) . بیا حضرت حسن ﷜ حکم وکړو چې دې له زر (۱۰۰۰) چیلۍ په قیمت باندې واخلۍ (چې ورله وریې کړو) ، نو زر (۱۰۰۰) چیلۍ یې ورله واخیستې ، او ورسره یې زر (۱۰۰۰) دیناره نغَد هم ورکړه .

بیا یې ددې بوډۍ سره خپل غلام ولیږل چې دا حضرت حُسین ﷜ له ورولَه ، (هغه به هم ورسره څه اِمداد وکړي) . کله چې بوډۍ هلته ورغله ، نو حضرت حسین ﷜ ورنه پوښتنه وکړه : زما ورور درسره څومره اِمداد وکړو ؟ دې ورته وویل : زر چیلۍ او زر نقد دیناره یې راکړه ، نو ده هم حکم وکړو چې زما د طرفه هم دې بوډۍ ته زر (۱۰۰۰) چیلۍ او زر نغد دیناره ورکړئ . بیا یې خپل غلام ورسره ولیږل چې دا بوډۍ حضرت عبدالله بن جعفر ﷜ له بوځه (چې هغه هم ورسره څه اِحسان وکړي) ، کله چې بوډۍ حضرت عبدالله بن جعفر ﷜ له ورغله ، هغه ورنه پوښتنه وکره : حضرت حسن ﷜ او حضرت حسین ﷜ درسره

څومره امداد وکړو ؟ دې ورته وویل : دوا ړو راله دوه زره (۲۰۰۰) چیلۍ او دوه زره (۲۰۰۰) دیناره راکړه ، نو ده هم ورته دوه زره چیلۍ او دوه زره دیناره ورکړه او ورته وې ویل که چیرته ته ماته اول راغلې وی نو ما به درله دومره چیلۍ او دیناره درکړي وی چې هغوی به بیا د هغې په مقدار ورکړه باندې ستړي شوي وی (یعنی ما به درله ډیرې زیاتې چیلۍ او دیناره درکړي وی) .

نو بوډۍ د ځان سره څلور زره (۴۰۰۰) چیلۍ او څلور زره (۴۰۰۰) نغد دیناره واخیست، او خپل خاوند ته ورغله (هغه ته یې وویل : دا د هغه کمزورې چیلۍ بدله ده چې ما په میلمنو باندې خوړلې وه) . (۱)

۷. د حضرت سعید بن العاص ﷺ سخاوت

حضرت سعید بن العاص ﷺ ته یو کس راغی او سوال یې ورنه وکړو ، ده ورله یو لک (۱۰۰۰۰۰) درهمه ورکړه ، نو هغه سائل وژړل ، ده ورنه پوښتنه وکړه : ولې دې اوژړل ؟ (آیا

---

(۱) وقال ابو الحسن المدائني : خرج الحسنُ والحسينُ وعبدُالله بنُ جعفرٍ رضي الله عنهم حجاجًا . فَفَاتَهُمْ أَثْقالهم . فجاعوا وعطشوا . فمرّوا بعجوزٍ في خباء لها . فقالوا : هَلْ مِنْ شَرَابٍ ؟ فقالتْ : نعم . فَأَنَاخُوْا إليها وليس لها إلا شويهة في كسر الخيمة فقالت : احلبوها وامتذقوا لَبَنَهَا . فَفَعَلُوْا ذلك . ثمّ قالوا لها : هَلْ مِنْ طَعَامٍ ؟ قالتْ : لَا . إلّا هذه الشاة فَلْيَذْبَحْهَا أَحَدُكُمْ حتى أهيّء لكم ما تأكلونَ . فقام إليها أحدُهم وذَبَحَهَا وكشطها ثم هيأتْ لهم طعامًا فأكلوا وأقاموا حتّى أبردوا . فلمّا اِرْتَحَلُوْا قالوا لها : نَحْنُ نَفَرٌ مِنْ قُرَيْشٍ نُرِيْدُ هَذَا الْوَجْهَ . فإذا رَجَعْنَا سالمينَ فألمّ بِنَا فَإِنَّا صَانِعون بِكِ خَيْرًا . ثُمَّ ارْتَحَلُوْا وأَقْبَلَ زوجُها فأخبرَتْهُ بِخَبَرِ القومِ والشَّاةِ . فَغَضِبَ الرّجلُ وقال : وَيْلَكِ تَذْبَحِيْنَ شَاتِيْ لِقَوْمٍ لَاتعْرِفِيْنَهُمْ . ثمّ تَقُوْلِيْنَ : نَفَرٌ مِنْ قُرَيْشٍ ؟ قال : ثمّ بعدَ مدّةٍ ألجأتْهُمَا الحاجةُ إلى دخولِ المدينة . فدَخَلاها وجَعَلا ينقلان البعر إليها ويبيعانه ويتعيشان بثمنه . فمرّت العجوزُ بِبَعْضِ سُككِ المدينةِ . فإذا الحسنُ بنُ عليّ ﷺ جَالِسٌ على باب داره . فعرف العجوزَ وهي له منكرةٌ . فَبَعَثَ غلامَه فدَعَا بالعجوز وقال لها : يا أَمَةَ اللهِ ! أَتَعْرِفِيْنِيْ ؟ قَالَتْ : لَا . قال : أنا ضيفُكِ يومَ كذا و يومَ كذا . فقالتِ العجوزُ : بِأَبِيْ أَنْتَ و أُمّي أنت هو ؟ قال : نعم . ثمّ أَمَرَ الحسنُ فَاشتروا لها من شِيَاهِ الصّدقة ألف شاة . وأَمَرَ لها معها بِألفِ دينارٍ . وبَعَثَ بِها مع غلامه الى الحُسين . فقال لها الحسين : بِكَمْ وَصلكِ أخِيْ ؟ قالت : بألف شاةٍ وألفِ دينارٍ . فأمرَ لها الحسينُ أيضا بمثل ذلك . ثمّ بعث بها مع غلامه إلى عبدِالله بن جعفر فقال لها : بِكَمْ وصلكِ الحسن والحُسين ؟ قالتْ : بألفي شاة و ألفي دينار . فأمرَ لها عبدُالله بألفي شاة وألفي دينارٍ . وقال لها : لَوْ بَدَأْتِ بِيْ لَأَتْعبتهُمَا . فرجَعَتِ العجوزُ إلى زوجِها بأربعة آلاف شاةٍ وأربعة آلاف دينار . احياء العلوم ج ۳ ص ۳۲۳ كتاب ذم البخل وذم حب المال .

دا درهمه کم دي ؟) هغه ورته وويل : (ددې د وجې مې نه دي ژړلي چې دا درهم کم دي بلکه) ددې د وجې ژاړم چې زمکه به ستا غوندې (کريمُ النّفس ، سخي او بلند همته) کس هم اُوخوري . حضرت سعيد بن العاص رضي الله عنه چې دا خبره واوريده نو حکم يې وکړو چې ده ته يو لک درهمه نور ورکړئ . (نو سوالګري ته يې په لږ وخت کې دوه لکه درهمه ورکړه) (۱)

۸ . د حضرت سعيد بن زيد رضي الله عنه سخاوت

حضرت سعيد بن زيد رضي الله عنه ته يو کس راغی او د الله جل جلاله په نوم يې ورنه سوال وکړو ، نو هغه خپل غلام ته حکم وکړو چې ده ته پنځه سوه (۵۰۰) ورکړه . غلام ورنه پوښتنه وکړه : جناب ! پنځه سوه درهم ورکړم او که پنځه سوه ديناره ؟ حضرت سعيد رضي الله عنه ورته وويل : زما اِراده خو د درهمو د ورکولو وه خو کله چې تا د سائِل په مخکې د دينارو ذکر وکړو نو اوس پنځه سوه ديناره ورکړه .

ددې خبرې په اوريدو سره سائِل په ژړا شو ، حضرت سعيد بن زيد رضي الله عنه ورنه پوښتنه وکړه : ولې ژاړې ؟ هغه ورته وويل : اې زما سرداره ! ما دا سوچ کولو چې ستاسو په شان کريمُ النّفس او سخي انسان سره به زمکه د خپل دننه څه عمل کوي ؟ (۲)

۹ . د حضرت عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه سخاوت

حضرت عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه هغه صحابي دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته د خَير او په مال کې د برکت دُعا کړې وه ، دغه وجه وه چې دې په صحابه کرامو کې ډير مالدار وُ ، او ده ه تجارتي کاروبار به ورځ په ورځ ترقي کوله .

خو ددې سره سره چې کله هم د مالي اِمداد ضرورت راغلی نو دوی په کې پوره اخلاص کړی . يو دوه (۲) نمونې ستاسو د وړاندې ذکر کوم :

(۱) وَقَامَ رَجُلٌ إِلَى سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ رضي الله عنه فَسَأَلَهُ فَأَمَرَ لَهُ بِمِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَبَكَى . فَقَالَ لَهُ سَعِيدٌ : مَا يُبْكِيكَ ؟ قَالَ : أَبْكِي عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ مِثْلَكَ . فَأَمَرَ لَهُ بِمِائَةِ أَلْفٍ أُخْرَى . احياء العلوم ج ۳ ص ۳۳۶ کتاب ذم البخل وذم حب المال .

(۲) الترغيب والترهيب لليافعي ص ۸۸ .

۱ . حضرت زهري رحمه الله وايي چې حضرت عبدالرحمن بن عوف ﷺ د نبي عليه السلام په زمانه کې خپل نيم مال څلور زره (۴۰۰۰) درهمه د الله ﷻ په لاره کې صدقه کړه، بيا يې څلويښت زره (۴۰۰۰۰) درهمه صدقه کړه، بيا يې څلويښت زره ديناره صدقه کړه، بيا يې پنځه سوه (۵۰۰) آسونه د الله ﷻ په لاره جهاد کې ورکړه، او بيا يې دوه نيم زره (۲۵۰۰) اُوښان د الله ﷻ په لاره کې ورکړه. ده زيات مال د تجارت په ذريعه ګټلې وُ. (۱)

۲ . يو ځل د حضرت عبدالرحمن بن عوف ﷺ تجارتي قافله د شام نه مديني منورې ته راورسيده، دا قافله په اووه سوه (۷۰۰) اُوښانو مشتمله وه، او په دې اُوښانو باندې د خوراک او نور د ضرورت سامانونه بار وو، دا قافله چې څنګه مديني منورې ته راورسيده نو په مدينه منوره کې هر طرف ته شور او کړنګا جوړه شوه، حضرت عائشې رضی الله عنها چې دا شور واوريد نو پوښتنه يې وکړه:

مَا هٰذِهِ الرَّجَّةُ ؟ داشور د څه شی دی ؟

خلقو ورته ووېل: دا د حضرت عبدالرحمن بن عوف ﷺ د اووه سوه (۷۰۰) اُوښانو تجارتي قافله د شام نه راورسيده چې د خوراک او نور د ضرورت آسباب ورباندې بار دی.

حضرت عائشې رضی الله عنها وفرمايل:

بَارَكَ اللهُ لَهُ فِيمَا أَعْطَاهُ فِي الدُّنْيَا وَلَثَوَابُ الْآخِرَةِ أَعْظَمُ . فَلَقَدْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ : يَدْخُلُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ اَلْجَنَّةَ حَبْوًا .

الله تعالى چې په دُنيا کې ده له څه ورکړي په هغې کې دې ورله برکت واچوي، او يقيناً د آخرت ثواب ډير زيات دی. ما د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه آوريدلي دي چې عبدالرحمن بن عوف به د خوشحالۍ نه جنت ته په ګونډو ځي.

د اُوښانو د کيناستلو نه مخکې مخکې د حضرت عائشې رضي الله عنها د خُلې نه وتلي دا الفاظ حضرت عبدالرحمن بن عوف ﷺ ته ورسيده، او د جنت تللو زيرې ورته واوروليې شو

---

(۱) اخرجه ابونعيم في الحلية.

دې خوشخبرۍ اَوريدو سره هغه فورًا د حضرت عائشې رضی الله عنها په خدمت کې حاضر شو او ورته وې ويل :

يَا أُمَّه ! أَ أَنْتَ سَمِعْتَ ذٰلِكَ مِنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟

اې مورې ! آيا تاسو په خپله زما د پاره د جنت دا کلمات د رسول الله صلی الله عليه وسلم د ژبې مبارکې نه اَوريدلي دي ؟

حضرت عائشې رضي الله عنها ورته وفرمايل : نَعَمْ . آو (ما اَوريدلي دي) .

دې اَوريدو سره هغه ډير خوشحاله شو ، او وې ويل : اې ام المؤمنين ! زه به په ولاړه جنت ته د داخليدو کوشش وکړم ، زه تاسو ګواه کوم چې زه دا ټوله قافله ، سره د کيجاوُ او کتو ، او سره د ټول هغه سامان کوم چې په دې باندې بار دی دا ټول د الله ﷻ په لاره کې صدقه کوم . (نو دا اُووه سوه (۷۰۰) اُوښان سره د سامان يې ټول په فقيرانو باندې صدقه کړه) . (۱)

کله چې حضرت عبدالرحمن بن عوف ﷺ د حضرت عائشې رضي الله عنها د خُولې مبارکې نه دجنت دا زيرې واوريد ، کوم چې رسول الله صلی الله عليه وسلم دده باره کې اَورولی وُ ، نو ددې ورځې نه روستو يې د الله ﷻ په لاره کې خرچ کولو طرف ته نور هم ډير په شوق او جذبې سره متوجه شو ، يو کرت يې څلويښت زره (۴۰۰۰۰) درهم صدقه کړه ، بيا يې دوه (۲) اَوقيې سره زَر خيرات کړه ، بيا يې د الله ﷻ په لاره کې مجاهدينو ته سل (۱۰۰) آسونه ، او د نورو مجاهدينو د پاره يو نيم زر (۱۵۰۰) د عربي نسل اُوښان برابر کړه .

او چې کله دده د وفات وخت رانزدې شو نو د خپلو غلامانو او وينځو نه يې يو لوي تعداد د غلامۍ نه آزاد کړه ، او په دې وخت کې چې څومره بدري صحابه کرام ژوندي وو هغوی ټولو لره يې د څلور څلور سوه (۴۰۰) دينارو وصيت وکړو ، چې تقريبًا په دې وخت

(۱) مُزَوّر من حيوة الصحابة حالات حضرت عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه ، وهكذا ذكره ابونعيم في الحلية .

کې سل (۱۰۰) بدري صحابه کرام ژوندي وو، دغه رنګې د امّهاتُ المؤمنين هرې يوې د پاره يې د ډير لوي مقدار رقم وصيت وکړو. (۱)

۱۰. د حضرت حَسن ﷺ سخاوت

امام غزالي رحمه الله ليکلي چې يو کس حضرت حسن ﷺ ته راغی، خپل حاجت يې ورته بيان کړو، او مدد يې ورنه اوغوښت. ده ورته ووېل: تا چې د ما نه کوم سوال وکړو ددې په ما باندې ډير لوي حق دی، او زما په نزد چې ته د کوم مدد مستحق يې او ستا د شان سره څومره مدد مناسب دی هغه ډير زيات په کار دی، خو ليکن زه د هغې ورکولو نه عاجز يم، ځکه د الله ﷻ په لاره کې چې يو انسان هر څومره ډير مال خرچ کوي هغه کم دی.

زما په ملک کې چې څومره سَرمايه ده هغه ستا د حق اداء کولو د پاره کافي نه ده، البته که چيرته ته ديته تيار يې چې د ماسره څومره سَرمايه موجود ده هغه ته په خوشحالۍ سره قبوله کړې او ما دې ته مجبوره نه کړې چې زه ستا د شان لائق او مناسب مال چيرته د بل ځای نه پيدا کړم نو زه هم ديته تيار يم (چې دا تاله درکړم، او دا به ستا د ما سره ډير احسان وي)

سائل ورته ووېل: اې د رسول الله ﷺ نمسيه! تاسو چې ما ته څه راکړئ زه به هغه قبول کړم، په دې به شکر گزار يم، او که چيرته تاسو د ورکولو نه اِنکار وکړئ نو زه به تاسو معذوره اوګڼم.

نو حضرت حسن ﷺ خپل خزانچي راوغوښت او ورته وې ويل: ته حساب وکړه چې په دې وخت کې د مونږ سره څومره مال دی، هغه چې حساب وکړو نو په درې لکه درهمو کې پنځوس زره (۵۰۰۰۰) درهمه پاتي وو هغه يې راوړه، ده ورنه پوښتنه وکړه چې هغه پنځه سوه (۵۰۰) ديناره خو هم د مونږ سره وو هغه څه شو؟ خزانچي هغه هم راوړه.

حضرت حسن ﷺ دا ټول درهم او دينار دې فقير له ورکړه او ورته وې ويل: اوس لاړ شه، څوک مزدور راوله چې دا درسره د خپل کوره پورې ويسي، فقير چې کله مزدور

---

(۱) صُوَرٌ مِن حيوة الصحابة حالات حضرت عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه.

راوست نو حضرت حسن رضي الله عنه دې فقير له خپل ټادر هم ورکړو او ورته وې ويل چې دا به دې مزدور له په مزدورۍ کې ورکړې.

د حضرت حسن رضي الله عنه غلامانو ده ته وويل: قسَم په الله، د مونږ سره خو يو درهم هم پاتې نه شو. دوی ورته وفرمايل: أَرْجُوْا أَنْ يَكُوْنَ لِيْ عِنْدَ اللهِ أَجْرٌ عَظِيْمٌ.

زما د الله جل جلاله نه دا قوي اميد دی چې زما د پاره به ددې عمل په عوض کې د الله جل جلاله سره ډير لوي اجر و ثواب وي. (۱)

فايده: ديته اعلی درجه سخاوت وايي چې ټوله سرمايه يې فقير ته ورکړه، ځان ته يې هيڅ هم پرې نه خود خو بيا ورسره هم زړه کې دا يَره وه چې ما د فقير د شان مناسب څه ورنه کړه.

۱۱. د حضرت حُسين رضي الله عنه سخاوت

يو کس خپله واقعه بيانوي چې ما شل (۲۰) يا ديرش (۳۰) اُوښان د ځان سره مدينې منورې ته بوتله چې د خلقو نه قجورې اوغوارم، نو خلقو ماته وويل چې عمر و بن عثمان او حضرت حُسين بن علي رضي الله عنهما دواړه په خپلو خپلو باغونو کې ناست دي، ورشه، د هغوی نه قجورې اُوغواړه، هغوی به يې درله درکړي.

نو زه د ټولو نه مخکې حضرت عمرو بن عثمان رضي الله عنه ته ورغلم د هغه نه مې قجورې اوغوښتې، هغه راله دوه (۲) اُوښان د قجورو نه بار کړه.

---

(۱) سَأل رجلٌ الحسنَ بنَ عليٍ رضي الله عنهما حاجةً فقال له: يا هٰذا حقُّ سؤالک إيّاي يعظم لديّ ومعرفتي بما يجب لک تكبر عليّ. ويدي تعجز عن نيلک بما أنت أهله، والكثيرُ في ذاتِ الله تعالی قليلٌ. وما في ملكي وفاء لشكرک. فإن قبلتَ الميسور ورفعتَ عني مؤنة الاحتمال والاهتمام لما أتكلفه من واجب حقلک فعلت. فقال: يا ابن رسول الله أقبل وأشكر العطية. وأعذر على المنع. فدعا الحسن بوكيله وجعل يحاسبه على نفقاته حتی استقصاها فقال: هات الفضل من الثلاث مائة ألف درهم. فأحضر خمسين ألفا. قال: فما فعلتَ بالخمس مائة دينار؟ قال: هي عندي. قال: أحضرها. فأحضرها فَدَفَعَ الدنانير والدراهم إلی الرجل وقال: هات من يحملها لک. فأتاه بحمالين فدفع إليه الحسنُ رداءَه لكراء الحمالين. فقال له مواليه: والله ما عندنا درهمٌ. قال: أَرْجُوْا أَنْ يَكُوْنَ لِيْ عِنْدَ اللهِ أَجْرٌ عَظِيْمٌ.

احياء العلوم ج۳ ص ۳۳۲ كتاب ذم البخل وذم حب المال.

بيا راله چا مشوره راکړه چې او س حضرت حُسين بن علي رضي الله عنهما ته ورشه هغه هم په باغ کې ناست دی ، کله چې زه باغ ته ورننوتم ، ما چونکه هغه نه پیژنده ، په باغ کې مې يو کس وليده چې په زمکه ناست دی او د هغه نه گير چاپيره غلامان ناست دي ، په مينځ کې يوه غټه پياله ايښې وه په هغې کې غټه روټۍ او غوښه وه ، هغه ټولو په شريکه خوړله ، ما ورباندې سلام واچول ، زړه کې مې دا سوچ کولو چې شايد دا کس به ماته هيڅ هم رانه کړي.

به هر حال حضرت حُسين ﷺ زه راأوغوښتم ، او ځان سره يې روټۍ ته کينولم . بيا د اُوبو يو وړوکي نهر ته لاړ ، اُوبه يې ترې اُوڅکلی ، لاسونه يې اُووينځل ، او بيا يې ماته ووېل : ته څنګه راغلی ؟ ما ورته ووېل : ما څه اُوبښان راوستي دي چې تاسو ماته دا اُوبښان په قجورو بار واپس کړئ (يعنی دومره ډيرې خيراتي قجورې راکړئ چې دا ټول اُوبښان ورنه بار شي).

حضرت حُسين ﷺ راته ووېل : لاړ شه اُوبښان دې راوله ، نو زه لاړم اُوبښان مې راوست . بيا يې راته ووېل : دې پورې د قجورو ډيرې ته ورشه ، او څومره قجورې چې ورنه وړې شي هغومره د ځان سره ويسه . دغه سائل وايي چې ما ټولې اُوبښې د قجورو نه بار کړې ، راروان شوم او په زړه کې مې دا سوچ کولو چې يقيني دا اعلی درجه سخاوت دی . (۱)

۱۲. د درې (۳) صحابه کرامو رضي الله عنهم سخاوت

هثيم بن عدي رحمه الله وايي چې د درې (۳) کسانو په بيتُ الله کې په دې خبره اختلاف پيدا شو چې په دې وخت کې د ټولو نه ډير سخي څوک دی ؟ يو کس ووېل : ډير سخي حضرت عبد الله بن جعفر ﷺ دی ، دويم کس ووېل : ډير سخي قيس بن سعد ﷺ دی ، او دريم ووېل : عرابه اوسي ﷺ ډير سخي دی .

خبره اُوږده شوه ، هر کس به په خپل حق کې دلايل بيانول ، تر دې چې آوازونه اُوچت شو او څه خلق هم راجمع شو ، په دې کې يو کس ورته ووېل : پدې کې د اختلاف ضرورت نشته ، بلکه هر کس دې لاړ شي او دې چې د چا په باره کې د ډير سخي کيدو دعوی لري د هغه نه دې

(۱) مکارم الاخلاق ص ۲۷۵ .

څه اُغواړي ، هغه چې ورله څه ورکړي هغه دې دلته راوړي ، نو بيا به معلومه شي چې ډير سخي څوک دی .

په دې کې يو کس حضرت عبد الله بن جعفر ﷺ ته ورغی ، او هغه ته يې وويل : اې د رسول الله صلى الله عليه وسلم د تره ځويه ! زه مسافريم ، د سفر اَسباب راسره ختم شوي دي، لهذا د ماسره څه امداد وکړه .

حضرت عبد الله بن جعفر ﷺ په دې وخت کې په يو بهترين اَس باندې سور ؤ ، چيرته د تللو اِراده يې کړې وه ، دې کس چې څنګه ورته دا خبره وکړه نو هغه متّصِل د اَس نه رابښکته شو ، او ده ته يې وويل : دا اَس واخله ، په دې باندې سُور شه ، اوس دا ستا دی ، ددې سره يوه تيلۍ هم ده ، په دې کې چې څه دي هغه ټول ستا شو ، اوپه دې کې يوه تُوره هم ده خو داتوره معمولي مه ګڼه ځکه دا د حضرت علي ﷺ توره ده ، دا توره هم ستا شوه .

کله چې دا کس په دې اَس باندې دلته بيتُ الله ته راغی او دا تيلۍ يې کلاوُ کړه نو په دې کې څلور زره (۴۰۰۰) ديناره ، او د وريښمو څادرونه وو ، دغه رنګې د حضرت علي ﷺ تُوره په کې هم وه .

دا دويم کس د حضرت قيس بن سعد ﷺ کورته ورغی ، هغه په خپله اُوده ؤ ، د هغه وينځه راووته ، وينځې ورنه پوښتنه وکړه چې څنګه راغلی يې ؟ ده ورته وويل : زه مسافر يم ، د سفرتوخه راسره ختمه شوې ده نو څه اِمداد راسره وکړه .

وينځې ورته وويل : ددې معمولي ضرورت د پاره حضرت قيس بن سعد ﷺ د خُوب نه راپاڅول په کار نه دي ، ته دا تيلۍ واخله ، په دې کې اووه سوه (۷۰۰) ديناره دي ، په دې وخت کې د حضرت قيس ﷺ په کور صرف همدا موجود دي ، بل دا چې ددې کور سره په دې نږدې حَويلۍ کې اُوښان تړلي دي ته ورشه او په هغې کې ځانله يو بهترين اُوښ خوښ کړه ، او يو غلام هم د ځان سره د خدمت د پاره بوځه ، دا ټول ستا شو . دې کس دا ټول هر څه د ځان سره راوړه ، او خپلو ملګرو ته راغی .

کله چې حضرت قيس ﷺ د ځوب نه راپاڅيد ، ورنځې ورته تړوله قيصه بيان کړه نو هغه ورته وويل : بهتره دا وه چې تا زه راپاڅولې وی ، ما به په خپله د هغه حاجت پوره کړې وی ، ځکه معلومه نه ده چې تا هغه ته څه ورکړي دي آيا په هغې به د هغه حاجت پوره شوې وي او که نه ؟ خو بيا هم تا ښه کار کړی ، ددې ښه گار په بدله کې ما ته آزاده کړی .

دا دريم کس حضرت عرابه اوسي رضي الله عنه ته ورغی ، د لمانځه وخت ؤ ، حضرت عرابه اوسي ﷺ ډير کمزورې شوې ؤ او د سترگو نظر يې هم ختم شوې ؤ ، د دوه غلامانو په اُوږو باندې يې لاسونه اچولي وو ، او جُمات ته د لمانځه د پاره په قلاره قلاره روان ؤ .

دې کس ورته وويل : اې عرابه اوسي ﷺ ! زما خبره به واورى ؟ هغه ورته وويل :آو ، اووايه څه ويل غواړې ؟ ده ورته وويل : زه مسافِريم ، د سفر توخه راسره ختمه شوی نو که څه امداد راسره وکړی .

حضرت عرابه اوسي ﷺ دواړه لاسوه د غلامانو د اُولي نه راډيخوا کړه ، د دواړو لاسونو نه يې يو ټس اُوويست ، او وې ويل : عرابه خو خپل ټول مال د الله ﷻ په لاره کې خرچ کړی ، صرف همدا دوه غلامان راسره پاتې دي . دا دواړه ستا شو ، د ځان سره يې بوځه

دې کس ورته وويل : جناب ! داسې کله کيدې شي ؟ ته خو په خپله هم ډير ضرورت مند يې ، زه دا غلامان د ځان سره نه بوځم . هغه راته وويل : واوره ، دا دواړه غلامان اوس ستا دي که ستا خوښه وي نو آزاد يې کړه ، او که خوښه دې وي نو د ځان سره يې بوځه .

ددې نه پس حضرت عرابه اوسي ﷺ په دواړو لاسونو باندې ديوال اُونيوه ، او د ديوال نيولو په مدد سره ډير په تکليف سره جُمات طرف ته روان شو .

کله چې دې کس دا دوه غلامان د ځان سره راروان کړه ، او نورو ملگرو ته راورسيده .

درې (۳) واړه ملگري سره يو ځای شو ، هريو کس خپله خپله واقعه بيان کړه ، او څه يې چې د ځان سره راوړي وو د هغې تذکره يې هم وکړه ، نو د درې واړو صحابه کرامو ډير تعريف اوشو چې هر يو کس ډير زيات سخي دی ، بيا خاصکر حضرت عرابه اوسي رضي الله عنه کوم چې د ډيرې تنگسيا باوجود هم خپل ټول مال (دواړه غلامان) صدقه کړه ، او په خپله د ديوال نيولو په واسطه جُمات ته روان شو .

خلاصه :

دنبي کريم صلی الله عليه وسلم او د صحابه کرامو د سخاوت او ايثار دا يو څو واقعات مې ستاسو د وړاندې د نمونې دپاره ذکر کړه اګر داسې په زرهاؤ واقعات شته ، ددې واقعاتو مقصد دا دی چې انسان ددې نه عبرت واخلي ، د نبي کريم صلی الله عليه وسلم او صحابه کرامو تابعداري وکړي ، په خپلو مالونو کې دفرضي حقوقو سره سره د نفلي صدقاتو خيال هم او ساتي ، د فقيرانو ، مسکينانو او ضرورتمندو حوائج پوره کړي ، د خپل ځان په نسبت بل ته ترجيح ورکړي ، خپل مال په داسې ځايونو کې خرچ کړي چې د آخرت ذخيره او د انسان د درجو اُوچتولو ذريعه جوړه شي .

دُعا : الله تبارک و تعالی دې په مونږ کې هم دغه د سخاوت ، اِيثار ، همدردۍ او اِخلاص صفت پيدا کړي چې په خپلو مالونو کې د حقوق الله او حقوق العباد و لحاظ اوساتو ، خپل مالونه د خَير په کارونو کې خرچ کړو ، د ضرورتمندو او فقيرانو حاجتونه پوره کړو . او الله تعالی دې زمونږ د زړونو نه د بُخل ، او کنجُوسۍ صفت ، او د مال محبت لرې کړي .

آمِين يَارَبَّ الْعَالَمِين .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

د سخاوت په باره کې نور بهترين واقعات :

د سخاوت په باره کې درته يو څو نور بهترين معتمد واقعات نقل کوم ، که موقع او وخت زيات وي نو مقررين حضرات ددينه هم استفاده کولې شي .

۱ . د حضرت زين العابدين علي بن حُسين رحمه الله سخاوت

۱ . حضرت امام زين العابدين علي بن حُسين رحمه الله به په خپله مَلا پورې د دوړو (روټو) تيلۍ تړلې وه او د شپې به يې د مدينې منورې په فقيرانو باندې تقسيمولې ، کله چې دې وفات شو نو بيا خلقو ته معلومه شوه چې دوی به د مدينې منورې د سلو (۱۰۰) کورونو کفالت کولو .

حضرت جرير رحمه الله وايي چې د وفات نه روستو خلقو دده په مَلا باندې هغه نشانات وليده کوم د روټۍ تيلۍ ګرځولو په وجه جوړ شوي وو .

۲ . د محمد بن اسحاق رحمه الله نه نقل دي چې په مدينه منوره کې داسې خلق هم اُوسيده چې هغوی ته دا هم معلومه نه وه چې مونږ ته په هره شپه دا خوراک څوک راوړي ؟ خو چې کله حضرت زين العابدين علي بن حُسين رحمه الله وفات شو نو بيا چونکه هغوی د شپې خوراک وَر وړونکي کس اونه مونده نو ځکه ورته معلومه شوه چې دا په هره شپه به مونږ له حضرت زين العابدين رحمه الله خوراک راوړو . (۱)

۲ . د بنو هاشمو سخاوت

حُميد بن هلال رحمه الله وايي چې د بنو هاشم او بنو اُميّه دوه کسانو په خپل مينځ کې بحث پيدا شو ، يو ويل چې زما خاندان ډير سخي دی ، او دې بل ويل : زما خاندان ډير سخي دی . بالآخر فيصله په دې اوشوه چې هر کس دې د خپل خپل خاندان نه سوال وکړي ، نو په خپله به معلومه شي چې څوک ډير سخيان دي .

اُموي کس د خپل قوم د لسو کسانو نه څه اُوغوښت هغوی ټولو ورله په شريکه يو لک (۱۰۰۰۰۰) روپۍ ورکړې . کله چې دا هاشمي د خپل خاندان واله خلقو کې عبيد الله بن عباس ته ورغی نو هغه ورله يوائې يو لک (۱۰۰۰۰) روپۍ ورکړې ، بيا حضرت حسن بن علي رضي الله عنهما ته ورغی نو هغه ورنه پوښتنه وکړه : د مانه مخکې زما په قوم کې بل چا له ورغلې وې ؟ ده ورته

---

(۱) حلية الاولياء .

ووېل: آو، عبيدالله بن عباس له ورغلې ووم، هغه راله يو لک روپۍ راکړي، نو حضرت حسن بن علي ﷺ ورله يو لک او ديرش زره (۱۳۰۰۰۰) روپۍ ورکړې.

بيا دا کس حضرت حُسين بن علي ﷺ ته ورغی، هغه ورنه پوښتنه وکړه: ماته د راتګ نه مخکې زما په قوم کې ته بل چاته ورغلې وی؟ ده ورته ووېل: آو، ستاسو وروره حضرت حسن بن علي ﷺ ته ورغلې ووم هغه راته يو لک او ديرش زره روپۍ راکړی، ده ورته ووېل: که چيرته ته اول ماته راغلې وی نو ما به درته ډيرې زياتې درکړې وی خو چونکه زه د خپل سيّد (ورور) په ورکړه باندې زيادت نه شم کولی، نو حضرت حُسين ﷺ هم ورته يو لک او ديرش زره روپۍ ورکړې. نو دې هاشمي صرف د درې کسانو نه درې لکه او شپيته زره روپۍ راوړې، او هغه اموي د لسو کسانو نه يو لک روپۍ راوړې وی.

کله چې دا دواړه سره يو ځای شو او هر يو خپل راوړې روپۍ اُوخودې نو هاشمي په خپله دعوی کې غالب راغی. بيا فيصله دا اُوشوه چې هر کس دې خپل قوم واله ته دا روپۍ واپس کړي، نو اموي چې کله خپل قوم واله ته روپۍ وَر وړې او واقعه يې ورته بيان کړه نو هغوی ورنه روپۍ واپس واخيستې. او کله چې هاشمي کس دا روپۍ دې خپل قوم له وَر وړې او واقعه يې ورته بيان کړه نو هغوی واپس د روپو اخيستلو نه اِنکار وکړو او وې ويل:

لَمْ نَكُنْ لِنَأْخُذَ شَيْئًا قَدْ أَعْطَيْنَاهُ. مونږ چې کوم مال چاته ورکړو هغه واپس نه اَخلو. (۱)

---

(۱) قَالَ حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ رَحِمَهُ اللهُ تَفَاخَرَ رَجُلَانِ مِنْ قُرَيْشٍ رَجُلٌ مِنْ بَنِيْ هَاشِمٍ وَرَجُلٌ مِنْ بَنِيْ أُمَيَّةَ. فَقَالَ هٰذَا: قَوْمِيْ أَسْخٰى مِنْ قَوْمِكَ. وَقَالَ هٰذَا: قَوْمِيْ أَسْخٰى مِنْ قَوْمِكَ. قَالَ: سَلْ فِيْ قَوْمِكَ حَتّٰى أَسْئَلَ فِيْ قَوْمِيْ. فَافْتَرَقَا عَلٰى ذٰلِكَ. فَسَأَلَ الْأُمَوِيُّ عَشَرَةً مِنْ قَوْمِهٖ فَأَعْطَوْهُ مِائَةَ أَلْفٍ. فَجَاءَ الْهَاشِمِيُّ إِلٰى عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْعَبَّاسِ فَأَعْطَاهُ مِائَةَ أَلْفٍ. ثُمَّ أَتَى الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ. فَسَأَلَهُ هَلْ أَتَيْتَ أَحَدًا مِنْ قَوْمِيْ؟ قَالَ: نَعَمْ عُبَيْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ فَأَعْطَانِيْ مِائَةَ أَلْفٍ. فَأَعْطَاهُ الْحَسَنُ مِائَةَ أَلْفٍ وَثَلَاثِيْنَ أَلْفًا. ثُمَّ أَتَى الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ فَسَأَلَهُ: هَلْ أَتَيْتَ أَحَدًا قَبْلَ أَنْ تَأْتِيَنِيْ؟ قَالَ: نَعَمْ أَخَاكَ الْحَسَنَ فَأَعْطَانِيْ مِائَةَ أَلْفٍ وَثَلَاثِيْنَ أَلْفًا. قَالَ: لَوْ أَتَيْتَنِيْ قَبْلَ أَنْ تَأْتِيَهُ لَأَعْطَيْتُكَ أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلٰكِنْ لَمْ أَكُنْ لِأَزِيْدَ عَلٰى سَيِّدِيْ فَأَعْطَاهُ مِائَةَ أَلْفٍ وَثَلَاثِيْنَ أَلْفًا. فَجَاءَ الْأُمَوِيُّ وَالْهَاشِمِيُّ بِمَا مَعَهُمَا. فَفَخَرَ الْهَاشِمِيُّ الْأُمَوِيَّ. فَرَجَعَ الْأُمَوِيُّ إِلٰى قَوْمِهٖ فَأَخْبَرَهُمُ الْخَبَرَ وَرَدَّ عَلَيْهِمُ الْمَالَ فَقَبِلُوْهُ. وَرَجَعَ الْهَاشِمِيُّ إِلٰى قَوْمِهٖ فَأَخْبَرَهُمُ الْخَبَرَ. وَرَدَّ عَلَيْهِمُ الْمَالَ. فَأَبَوْا أَنْ يَقْبَلُوْهُ. وَقَالُوْا: لَمْ نَكُنْ لِنَأْخُذَ شَيْئًا قَدْ أَعْطَيْنَاهُ. مكارم الاخلاق لابن ابى الدنيا ص ۱۱٦، نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ج٦ ص ۲۲۵۷

فايده : دا د نبي عليه السلام د خاندان بنوهاشمو اعلی درجه سخاوت دی .

۳ . د شعبه رحمه الله سخاوت :

امام غزالي رحمه الله ذکر کړي : د شعبه رحمه الله په باره کې نقل دي چې ده ته يو فقير راغی ، څه يې ورنه اوغوښت ، دده سره په دې وخت کې هيڅ شی نه ؤ چې دې فقير ته يې ورکړې وی ، نو کورته لاړ ، د چت نه يې يو لرګې راوويست ، او دې فقير ته يې ورکړو . ددې د پاره چې دا فقير همداسې خالي لاس لاړ نه شي ، او بيا يې عُذر هم پيش کړو چې ته خفه نه شې ما ستا ضرورت پوره نه کړې شو . (۱)

۴ . د حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله سخاوت

حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله به چې کله هم " رقه " ښار ته لاړو نو د هغه علاقې يو ځوان به دده ملاقات له راتلو او د مسائلو پوښتنې به يې ورنه کولی ، يو کرت چې دې د " رقه " ښار ته راغی نو هغه ځوان ورله ملاقات له رانغی ، دده خلقو نه پوښتنه وکړه چې دلته يو ځوان ؤ کله به چې زه دې ښار ته راغلم نو هغه به زما ملاقات له راتلو ، اوس خو ما هغه اونه ليدو ، هغه څه شو ؟ خلقو ورته وويل : په هغه باندې د يو کس لس زره (۱۰۰۰۰) ديناره قرضه جمع شوی ، دده سره څه نشته نو هغه دې نيولی دی او په جيل (محبَس) کې اوس بَندي دی .

عبدالله بن مبارک رحمه الله چې دا خبره واوريده نو ډير خفه شو ، د خلقو نه ددې قرض خواه د کور معلومات وکړو ، کله چې ورته خلقو د قرض خواه کور اُوخود نو دې هلته ورغی او هغه ته يې وويل : زمونږ يو دوست دی ستا په هغه باندې لس زره ديناره قرضه ده او تا هغه په جيل کې اچولې دی ، نو زه تا ته د هغه قرضه درکوم خو په يو شرط باندې چې " ته به د ماسره دا کلکه وعده او قسَم کوی چې تر څو پورې زه ژوندي يم ته به هغه ته دا راز نه ښکاره کوی چې ستا قرضه چا اداء کړی " . دې قرض خواه کلکه وعده او قسَم وکړو ، نو ده ورله لس زره ديناره ورکړه ، او ورته وې ويل چې اوس ورشه هغه د جيل نه راخلاص کړه .

(۱) وروي أنّ شعبةَ جاءه سائلٌ وليس عنده شيءٌ . فنَزَعَ خَشَبَةً مِن سقفِ بَيْتِهِ فَأعطاهُ ثُمّ اعتذرإليه . احياءالعلوم ج ۳ ص ۲۴۶ .

دا قرض خواه جیل ته لاړو او هغه ته یې وویل : ستا قرضه ماته یو چا راکړې نو ته اوس آزاد یې .

کله چې دا ځوان د جیل نه راووت ، نو د خلقو نه خبر شو چې دې ښار ته حضرت عبد الله بن مبارک رحمه الله راغلی ؤ خو لږ وخت شي چې دوباره لاړو ، دا ځوان په منډه منډه د دوی پسې رارون شو ، په لاره کې یې رالاندې کړو ، ملاقات یې ورسره وکړو . عبد الله بن مبارک رحمه الله ورنه پوښتنه وکړه : داسې خبر شوم چې تاسو په جیل کې وی ؟ ده ورته وویل : آو ، دیو کس راباندې لس زره دیناره قرضه وه ، زما د اداء کولو قدرت نه ؤ ، نو په جیل کې یې اچولې ووم ، اوس الله ﷻ رحم وکړو ، یو غیبي فرښته یې راولیږله ، زما قرض خواه ته یې دا ټوله قرضه ورکړه ، هغه معلوم هم نه شو چې څوک ؤ ؟ زه دادې اوس د جیل نه راخلاص شوم . عبد الله بن مبارک رحمه الله ورته وویل : اوس د الله تعالی شکریه اداء کوه ، د هغه عبادت کوه ، زه به تاسو ته دُعا کوم ، تاسو ماته دُعا کوی . بیا ورنه عبد الله بن مبارک رحمه الله رخصت شو .

دغه ځوان وایي چې ماته په ټول عُمر کې دا پته نه لږیده چې زما دا قرضه چا اداء کړی ، ځکه عبد الله بن مبارک رحمه الله دې قرض خواه ته قسَم ورکړې ؤ چې زما په ژوند به چاته دا راز نه ښکاره کوی . کله چې عبد الله بن مبارک رحمه الله وفات شو نو بیا هغه قرض خواه دې ځوان ته وویل : چې ستا قرضه ماته عبد الله بن مبارک رحمه الله راکړې وه . (۱)

فایده : دیته اعلی درجه سخاوت وایي چې دومره ډیره قرضه یې ورخلاصه کړه ، او خپل نوم ښکاره کول یې هم نه غوښته .

۵. د عبدالله بن عامر رحمه الله سخاوت

۱ . عبد الله بن عامر رحمه الله یو کور د خالد بن عقبه رحمه الله نه په اویازره یا اتیا زره (۸۰۰۰۰) درهمه واخیست ، کله چې شپه شوه نو د خالد د کور نه د ژړا آواز راتلو ، ده د خپلې بي بي نه پوښتنه وکړه چې دا د ژړا آواز ولې راځي ؟ هغې ورته وویل : د خالد بن عقبه کور واله د کور خرڅولو په غم کې ژاړي . عبد الله بن عامر رحمه الله چې دا خبره واوریده نو

(۱) تاریخ بغداد .

خپل غلام يې ورولېږل، چې ورشه، هغوی ته ووايه چې دا ټول درهم هم ستاسو شو، او کور هم ستاسو شو. (۱)

۲. عبدالله بن عامر بن کُريز رحمه الله يو کرت د جُمات نه راووت او کورته ځان له روان وُ (غالبًا چې دا شپه وه)، په لاره کې د بني ثقيف د قبيلې يو ځوان هلک ورسره ملګرې شو، او ورسره روان وُ، عبدالله بن عامر ورنه پوښتنه وکړه: ستا څه ضرورت دی که څنګه د ماسره روان يې؟ هغه هلک ورته ووېل: زما هيڅ ضرورت نشته خو چونکه ته مې اُوليدې چې يوازې روان وې نو ما د ځان سره ووېل: هسې نه چې تا ته په لاره کې څه تکليف اورسي نو زه به ستا مدد وکړم، او تکليف نه به تاسو اوساتم، نو صرف ستاسو د حفاظت د پاره تاسو سره روان يم.

ده چې دا خبره واورېده نو دا ځوان يې د لاس نه اونيوه او د ځان سره يې کورته بوتلو، هلته يې ورته زر (۱۰۰۰) ديناره انعام ورکړو، او ورته وې ويل: ستا مشرانو تا ته ډېر بهترين اَدب درخُودلی (او ستا يې بهترين تربيت کړی، چې د دومره بهترينو اخلاقو خاوند يې). (۲)

۶. د وفات نه روستو سخاوت کول

امام غزالي رحمه الله ليکلي دي چې د عربو څه خلق د يو سخي د قبر زيارت له راغله، دوی چونکه د ډېر لرې نه سفر راکړې وُ، نو همدلته د قبر سره يې شپه راغله، په دې خلقو کې يو کس د شپې خُوب ولېد، په خُوب کې ورته دا د قبر واله سخي کس وايي:

آيا ته د ماسره دا سپَا څورب اُوښ په يو بهترين اَس باندې بدلوې؟ چې زه په دې اُوښ باندې ددې راغلي ميلمنو ميلمستيا وکړم، او تا ته به ددې په عوض کې بهترين اَس ملاوُ

(۱) شعب الايمان ۷ / ۲۳۷.

(۲) خَرَجَ عبدُالله بنُ عامر بن كُريز مِنَ المسجد يُريدُ منزله وهو وَحْدَهُ. فقام إليه غلامٌ من ثقيف فمشى إلى جانبه فَقَالَ له عبدُالله: أَلَكَ حاجةٌ يا غلامُ؟ قالَ: صلاحك وفلاحك، رأيتك تمشي وحدك فقلتُ أقيك بنفسي وأعوذ بالله إنْ طارَ بجناحك مكروهٌ. فأخذ عبدُالله بيده ومشى معه إلى منزله، ثمّ دَعَا بألفِ دينارٍ فَدَفَعَهَا إلى الغلام وقال: استنفق هذا فَنِعْمَ مَا أدبك أهلك. احياء العلوم ج۳ ص ۲۳۳.

شي . ده ورته وويل : آو ، دا اُوښ ستا شو ، کله چې د دوی په مينځ کې سره دا تبادله اوشوه نو دغه د قبر واله کس راپاڅيد او دا اُوښ يې په خوب کې حلال کړو .

دغه خوب ليدونکي کس وايي چې کله زه د خوب نه راويدار شوم نو يقيني زما د اُوښ د مرۍ نه وينې رواني وې . نو زه په جلتۍ ورپاڅيدم او هغه مې حلال کړو ، بيا مې د دې غوښه په موجوده ټولو مسافرو باندې تقسيم کړه .

کله چې په صبا باندې مونږ د دې ځای نه روان شو ، او څه اندازه سفر مو وکړو ، نو څه کسان راته په مخه راغله ، په اسونو باندې سواره وو ، هغوی د مونږ نه پوښتنه وکړه : آيا په تاسو کې د فلاني نوم واله کس شته ؟ د دې کس نوم يې واخيست چا چې اُوښ حلال کړې وُ . خلقو ورته وويل : آو ، دا دی . په هغوی کې يو کس ورته وويل :

تا خو د فلاني قبر واله مړي سره څه تبادله نه ده کړې ؟ او په هغه باندې خو دې څه نه دي خرڅ کړي ؟ ده ورته وويل : آو . ما د هغه سره اُوښ په آس باندې بدل کړی ، خو زمونږ دا معامله په خُوب کې وه .

نو په هغوی کې يو کس وويل : زه د هغه ځوي يم ، دا د هغه آس دی ، هغه اوس وفات شوی ، هغه ماته په خُوب کې وويل : که ته زما ځوي يې نو دا آس فلاني سړي ته ورکړه ، او ستا نوم يې راته واخيست . (نو ده ورنه دا آس واخيست ، او په سفر روان شو) . (۱)

---

(۱) وحكي أنّ قومًا مِنَ العرب جاؤُوا إلى قبرِ بَعْضِ أَسخياءِهِمْ لِلزِّيارةِ . فَنَزَلُوا عند قبره وبَاتُوا عنده . وقد كانُوا جاؤُوا من سفرٍ بعيدٍ . فرأى رجلٌ منهم في النوم صاحبَ القبرِ . وهو يقولُ له : هَلْ لَكَ أَنْ تبادلَ بعيرَك بنَجِيْبِيْ ؟ وكان السّخيُّ الميّتُ قد خَلَفَ نَجِيْبًا مَعْرُوْفًا به . ولهذا الرّجل بعيرٌ سمينٌ . فقال له في النوم : نعم . فبَاعَهُ في النوم بعيرَه بنَجِيْبِهِ . فلمّا وَقَعَ بينهما العقدُ عمد هذا الرجلُ إلى بعيره فنَحَرَهُ في النوم . فَانْتَبَهَ الرّجلُ من نَوْمِه فإذا الدّمُ يثج من نحر بعيرِه . فقام الرّجلُ فنحرَه وقسمَ لحمَه فطبخُوه وَقَضَوا حاجتَهم منه . ثمّ رَحَلُوْا وسَارُوْا . فلمّا كانَ اليومُ الثّاني وهو في الطريقِ استقبلهم ركبٌ . فقال رجلٌ مِنْهُمْ : مَنْ فُلَانُ ابْنُ فُلَانٍ مِنْكُمْ ؟ _ باسم ذلك الرجل _ فقال : أنا . فقال له : هَلْ بِعْتَ مِنْ فُلَانِ ابنِ فُلَانٍ شَيْئًا ؟ وَذَكَرَ الميّت صاحبَ القبر . قال : نعم بِعْتُ بَعِيْرِيْ بِنَجِيْبِهِ فِي النوم . فقال : خُذْ هَذَا نَجِيْبُهُ . ثمّ قال : هو أبي وقد رَأَيْتُهُ فِي النَّوْمِ وهو يقولُ : إِنْ كُنْتَ إِبْنِيْ فَادْفَعْ نَجِيْبِيْ إِلى فُلَانِ ابْنِ فُلَانٍ وَسَمَّاهُ . احياء العلوم ج۳ ص ۳۲۳ .

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

﴿إِنَّ فِي خَلۡقِ السَّمٰوٰتِ وَالۡأَرۡضِ وَاخۡتِلَافِ اللَّيۡلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيٰتٍ لِّأُولِي الۡأَلۡبَابِ﴾ آل عمران آیت

په مخلوقاتو کې د الله ﷻ د قُدرت نخې

تَالِیف :

اَبُوالشَّمۡس مولانا نُوۡرُالۡهُدٰی عُفِيَ عَنۡهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی مردان

﴿ نوټ ﴾

دا آینده موضوع " **په مخلوقاتو کې د الله ﷻ د قدرت نخې** " که چیرته په داسې ځای کې بیان شي چیرته چې تعلیم یافته او پوهه خلق زیات وي (لکه علماء، طلباء، ډاکټران، انجینران، سائنسدانان او نور پوهه خلق) نو فایده به یې ډیره زیاته وي، ځکه صرف په همدې یوه موضوع باندې څه سائنسي، طِبّي او ډاکټري رنګ غالِب دی.
وجه داده چې په دې موضوع کې په مخلوقاتو کې او خاصکر د انسان په بدن کې د الله ﷻ د قدرت عجیبه نخې بیان شوي، چې د پوهه خلقو دِماغ ورته زر رسیدګي کوي.
اګر چې د عامو خلقو د وړاندې بیانول هم فایده لري خو ډیره فایده یې د تعلیم یافته خلقو د وړاندې په بیانولو کې ده.
لهذا مقررین حضرات دې د ځای او موقعې مناسب ځانته د دې موادو نه انتخاب وکړي.

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

په مخلوقاتو کې د الله ﷻ د قدرت نخې

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَحْدَهٗ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنْ لَّا نَبِيَّ بَعْدَهٗ، وَلَا رَسُوْلَ بَعْدَهٗ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّيْنَ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ، وَعَلٰى مَنْ تَبِعَهٗ وَتَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ.

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ:

﴿إِنَّ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيٰتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ. الَّذِيْنَ يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ قِيَامًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾(۱)

وَقَالَ تَعَالٰى: ﴿وَفِي الْأَرْضِ اٰيَاتٌ لِّلْمُوْقِنِيْنَ. وَفِيْ أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُوْنَ﴾.(۲)

صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ.

زما خوږو قدرمنو او عزتمندو مسلمانانو ورونو! د الله تعالی په مخلوقاتو کې غور او فکر کول، په دې کې د الله ﷻ د قدرت نخې کتل او د دینه عبرت حاصلول هم یو اعلی عبادت دی، ځکه چې څوک د الله تعالی په دې عجیبه مخلوقاتو کې تدبّر او تفکّر کوي او د الله تعالی دې کاملې کاریګرۍ ته ګوري نو په دې سره دده ایمان او یقین نور هم مضبوطیږي، په زړه کې یې د الله تعالی عظمت او معرفت پیداکیږي، او په خپله په دې نتیجه رسي چې دا ټول هر څه الله ﷻ عبث نه دي پیدا کړي، بلکه دده په پیدا کولو کې یې بې شماره حکمتونه ایښي، چې یو غټ حکمت په کې دا هم دی چې دده مخلوقاتو نه د خالق

---

(۱) آل عمران آیت ۱۹۰ و ۱۹۱.

(۲) الذّاریات آیت ۲۰، ۲۱.

په موجود والي باندې دليل اُونيوې شي ، ځکه د دې کائناتو ذره ذره د الله ﷻ په وجود ، وحدانيت او قدرت باندې دلالت کوي .

بل دا چې دا ټول هر څه د انسان د خدمت د پاره پيدا دي او انسان صرف د الله رب العزت د عبادت د پاره پيدا دی ، او همدا د انسان د ژوند مقصد هم دی .

دغه وجه ده چې په قرآن کريم او احاديثو کې ځای په ځای بندګانو ته د کائناتو په هر شي کې د تفکّر او تدبّر کولو دعوت ورکړې شوی ، او دا د عقلمند انسان اعلی صفت ګرځول شوی ، دغه وجه ده چې په قرآن کريم کې څه د پاسه اووه نيم سوه (۷۵۰) آيتونه داسې دي چې په هغې کې د الله د قدرت اظهار شوی .

اول آيت : الله ﷻ فرمايي :

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ . الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ (۱)

ترجمه : بيشکه د آسمانونو او زمکې په پيدا کولو ، او د شپې او ورځې په تلو راتلو کې خامخا نښې (د قدرت ، او دلايل د توحيد) دي د خاوندانو د عقل د پاره . (او دا عقل مند هغه خلق دي) کوم چې په ولاړه ، په ناسته او په اړخونو (يعنی په هر حالت کې) الله تعالی يادوي ، او د آسمانونو او زمکې په پيدا ښت کې فکر کوي (او دا وايي چې) اې زمونږه ربه ! تا دا (مخلوقات) عبث نه دي پيدا کړي (بلکه په دې کې دې ډير حکمتونه ايښي) ته (د هر عيب نه) پاک يې ، پس ته مونږه د اُور د عذاب نه اوساته .

د آيت شانِ نزول

د دې آيت په شانِ نزول کې علامه ابن حبان په خپل صحيح او علامه ابن عساکر په خپل تاريخ کې نقل کړي چې حضرت عطاء بن ابي رباح رحمه الله حضرت عائشې رضی الله عنها ته ورغې او ورته وې ويل :

(۱) آل عمران آيت ۱۹۰ ، ۱۹۱ .

تا چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حالاتو کې کوم شی زیات عجیبه لیدلې وي هغه راته بیان کړه. حضرت عائشې رضی الله عنها ورته وویل:

تاسو د هغوی د کوم شان باره کې پوښتنه کوئ؟ ځکه د هغوی خو هر یو شان عجیبه ؤ، البته زه به درته یوه واقعه بیان کړم، هغه دا چې یو ځل رسول الله ﷺ زما خواته تشریف راوړو، بیا یې راته وفرمایل: اجازت راکړه چې د خپل پروردګار عبادت وکړم، د بستري نه پاڅیده، اودس یې وکړو، بیا د لمونځ د پاره اودریده، او په ولاړه یې دومره اُوژړل چې اُوښکې مبارکې یې په سینه را اُوبهیدې، بیا یې رکوع وکړه په هغې کې یې هم اوژړل، چې سجده یې وکړه نو په هغې کې یې هم همدغه شان اُوژړل، چې سَر یې راپورته کړو نو همداسې مسلسل یې ژړل تر دې پورې چې صبا شو.

حضرت بلال رضي الله عنه راغلو او رسول الله ﷺ ته یې د لمونځ اِطلاع ورکړه. حضرت بلال رضي الله عنه وایي چې ما عرض وکړو: تاسو ولې دومره ژاړئ؟ الله تعالی خو ستاسو وړاندیني او روستني ټول لغزشونه معاف کړي. هغوی ﷺ راته وفرمایل:

آیا زه شکر گزار بنده جوړ نه شم؟ او په شکریه کې ژړا او فریاد اونه کړم؟ حالانکه الله تعالی نن شپه په ما باندې دا آیتِ مبارکه نازل کړی:

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ..... ﴾(۱)

بیا یې وفرمایل: وَيْلٌ لِّمَنْ قَرَأَهَا وَلَمْ يَتَفَكَّرْ فِيهَا. لویه تباهي (هلاکت) دی هغه چا لره چې دا آیتونه یې اولوست، او په دې کې یې غور اونه کړو. (۲)

---

(۱) آل عمران آیت ۱۹۰ و ۱۹۱.

(۲) معارف القرآن سورة آل عمران آیت ۱۹۰، وهکذا في نزهة الناظرین في الأخبار والآثار المرویة عن الأنبیاء والصالحین ص ۶۰۲. علامه قرطبي رحمه الله د دې آیت شانِ نزول داسې بیان کړی: لَمَّا نَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ يُصَلِّي. فَأَتَاهُ بِلَالٌ يُؤْذِنُهُ بِالصَّلٰوةِ. فَرَآهُ يَبْكِي فَقَالَ: يَارَسُولَ اللهِ! أَتَبْكِي وَقَدْ غَفَرَ اللهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ. فَقَالَ: يَا بِلَالُ! أَفَلَا أَكُونَ عَبْدًا شَكُورًا، وَلَقَدْ أَنْزَلَ اللهُ عَلَيَّ اللَّيْلَةَ آيَةً "إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ..." ثُمَّ قَالَ: وَيْلٌ لِمَنْ قَرَأَهَا وَلَمْ يَتَفَكَّرْ فِيهَا. اخرجه ابن حبان ۶۲۰ من حدیث عائشة، وقال الأرناؤط: اسناده قوي علی شرط مسلم، تفسیر قرطبي ج۴ ص ۳۰۰ سورة آل عمران آیت ۱۹۰.

فايده : په دې آيت الله ﷻ د عقلمندو نښه دا هم اوخوده چې " وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ " دوی د آسمانونو او زمکې په پيدا وښت کې فکر کوي.

بل ځای همدا تفکر کول صفت د متقينو خودلې شوی، الله تعالی فرمايي:

﴿وَفِي الْأَرْضِ اٰيَاتٌ لِّلْمُوقِنِيْنَ﴾ .(۱)

ترجمه: او په زمکه کې د يقين کوونکو دپاره ډيرې نخې دي.

تفسير مظهري واله وايي چې د مُوْقِنِيْن نه مراد همدغه متقيان دي.

په کائناتو کې د الله ﷻ د قدرت نخې

په کائناتو کې چې د الله ﷻ د قدرت او وحدانيت کومې نخې دي هغه خو ډيرې زياتې دي هغه ټولې راجمع کول خو د هيچا د وَس خبره نه ده، البته زه به درته يو څو غټې نخې اجمالي بيان کړم.

که چيرته انسان سوچ وکړي نو په زمکه کې دا مختلف قِسمه فصلونه، ميوې، اُونې.

بيا د هر يو رنګ جدا، بُوی جدا، خاصيت جدا او اَثر جدا.

بيا په دې زمکه دا نهرونه، کوهيان، چينې، غرونه، غارونه او زر (۱۰۰۰) قسمه د زمکې، د هوا، او اُوبو ځانله ځانله مخلوقات (۲).

بيا په دې کې د هر يو ځانله ځانله قِسمونه، ځانله ځانله حالات، خوراک او فوايد.

بيا په مخ د زمکه د مختلفو قبيلو او مختلفو علاقو انسانان چې د هر يو رنګ د بل نه جدا، ژبه يې جدا، اخلاق يې جدا، او عادات يې جدا.

بيا دا وسيع او اُوچت آسمانونه کوم چې بغير د ستنو ولاړ دي.

(۱) الذاريات آيت ۲۰، ۲۱.

(۲) قَالَ عُمَرُ رضي الله عنه سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ: إِنَّ اللهَ خَلَقَ أَلْفَ أُمَّةٍ سِتَّ مِائَةٍ مِنْهَا فِي الْبَحْرِ، وَأَرْبَعَ مِائَةٍ فِي الْبَرِّ. اخرجه البيهقي في شعب الايمان، مشكوة شريف ص ۴۷۲، نزهة الناظرين في الأخبار والآثار المروية عن الأنبياء والصالحين ص ٦١٥

بیا په دې کې دا عظیم نمر چې د دې غټ والې د زمکې نه یو سل او شپیته (۱۶۰) چنده زیات دی.

بیا په دې کې سپوږمۍ او بې شماره ستوري چې وړو کې ستورې په کې د زمکې نه یو په اته (۸) چنده غټ دی.

بیا د نمر سپوږمۍ او ستورو دا محکم نظام چې د زرګونو کلونو نه راپه دیخوا په ټاکلي وخت سره روان دي، نه خرابیږي، نه [illegible] یږي، او نه یې د څه مرمت کولو ته ضرورت شته، بلکه یو سیکنډ هم مخکې روستو کیږي نه.

بیا د زمکې او آسمان په مینځ کې دا چلیدونکې هواګانې، بارانونه، او د دې دا مخصوص نظام. بیا د زمکې په خیټه کې دا مختلف قسمه معدنیات.

نو که چیرته انسان په دې کې غور او فکر وکړي نو په هر یو شي کې به د الله ﷻ د قدرت او حکمت دومره نخې او ګوري چې د هغې شمیرل به مشکل شي، او دا به د الله تعالی د معرفت سبب وګرځي کوم چې مستقل عبادت دی. څکه خو یو شاعر وایي:

برګ درختان سبز در نظرِ هوشیار * هر ورقے دفتریست معرفتِ کردګار

د هوښیار سړي په نظر کې د شنو اُونو هره پاڼه د الله ﷻ د معرفت یو عظیم دفتر دی.

(چې هره پاڼه د الله ﷻ په وجود، او د هغه په قدرتونو دلالت کوي)

دویم آیت: الله ﷻ فرمايي:

﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِيْ تَجْرِيْ فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَآ أَنْزَلَ اللهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيْهَا مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍ وَّتَصْرِيْفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴾. (۱)

ترجمه: بیشکه د آسمانونو او زمکې په پیدا کولو کې، او په تلو راتلو (یا لویدو او وړو کې کیدو) د شپې او ورځې کې، او په هغه کشتۍ کې چې په دریاب کې روانه وي د خلقو د فایدې شیان وړي راوړي، او په هغه اُوبو کې چې الله تعالی د آسمان نه نازلې کړي،

(۱) البقرة آیت ۱۶۴.

بيا يې په دې اوبو سره مړه (يعنې اوچه) زمکه ژوندۍ کړه، او په دې زمکه کې يې هر قسمه ځناور خواره کړه، او د هواګانو په ګرځولو کې، او په هغه وريځو کې چې د آسمان او زمکې په مينځ کې زوړندې ولاړې دي (يعنې د الله ﷻ د حکم تابعدارې دي) په دې ټولو شيانو کې د عقل مندو خلقو د پاره نخې (د قدرتِ کامله او دلائل د توحيد) دي.

فائده: په دې آيت کريمه کې هم انسان ته په ګير چاپيره کائناتو کې د غور و فکر دعوت ورکړې شوی، او د الله ﷻ په وحدانيت، د هغه په قدرتِ کامله کيدو باندې داسې دلايل بيان شوي چې په دې کې فکر کولو سره انسان ته دا په خپله واضحه کيږي چې د دې ټول نظام خالق او چلوونکې داسې عليم و خبير او حکيم ذات دی چې د هغه هيڅ مِثل نشته.

دغه وجه ده چې قرآن کريم موقع په موقع انسان ته په مخلوقاتو کې د غور و فکر کولو دعوت ورکړی، ځکه په مخلوقاتو کې په تفکّر او تدبّر کولو سره د انسان ايمان کامل کيږي او په زړه کې يې د الله ﷻ عظمت پيدا کيږي.

دريم آيت: الله رب العزت فرمايي:

﴿ أَوَلَمْ يَنْظُرُوْا فِيْ مَلَكُوْتِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللهُ مِنْ شَيْءٍ وَّأَنْ عَسٰى أَنْ يَّكُوْنَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيْثٍ بَعْدَهٗ يُؤْمِنُوْنَ ﴾. (۱)

ترجمه: آيا دوی نظر (غور و فکر) اونه کړو په حکومت (بادشاهۍ او انتظام) د آسمانونو او زمکې کې، او څه چې الله ﷻ پيدا کړي دي د هر څيز نه. او (دېته يې هم فکر نه دې کړی) دا چې شايد د دوی نيته رانژدې شوې وي، (پس کله چې د قرآن کريم غوندې اثر لرونکي کلام سره د دوی فکر نه راپورته کيږي) نو د قرآن نه پس به دوی په بله کومه خبره ايمان راوړي؟

فايده: په دې آيت کې هم انسان ته د الله ﷻ په مخلوقاتو کې د فکر کولو بلنه ورکړې شوې چې که د معمولي عقل خاوند هم د الله ﷻ دې عجيبه کاريګرۍ ته نظر وکړي نو په هر

---

(۱) الاعراف آيت ۱۸۵.

شي کې به ورته د الله ﷻ د قدرتِ کامله کيدو ننداره ښکاره شي ، او که د ژوَر نظر خاوند په دې مخلوقاتو کې سوچ و فکر وکړي نو په ذره ذره کې به ورته د الله ﷻ قدرتونه په نظر راشي ، او د جهان ذره ذره به درب العزت ثنا خوان ، تسبيح ويونکې او حمد ويونکې او مومي چې په دې سره د انسان د ايمان وخوالې ، او په زړه کې د الله ﷻ د عظمت يو فطري تقاضا جوړه شي . (۱)

لکه يو شاعر وايي :

هر گياهے که از زمين رويد * وحده لاشريک له گويد

هره گياه چې د زمکې نه راټوکيږي نو هغه " وحده لاشريک له " وايي .

---

(۱) معارف القرآن سورة آل عمران آيت ۱۹۱ . د دينه علاوه هم نور ډير آيتونه شته چې په هغې کې انسان ته د الله ﷻ په مخلوقاتو کې د غور او فکر کولو دعوت ورکړې شوی لکه : ﴿وَمِنْ اٰيٰتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيْهِمَا مِنْ دَآبَّةٍ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَآءُ قَدِيْرٌ﴾ . سورة الشورى آيت ۲۹ . ﴿اَفَلَمْ يَنْظُرُوْا اِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنٰهَا وَزَيَّنّٰهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوْجٍ﴾ . سورة ق آيت ۶ . ﴿اَفَلَا يَنْظُرُوْنَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ . وَاِلَى السَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ . وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ . وَاِلَى الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ﴾ . الغاشية آيت ۱۷ تر ۱۹ . ﴿ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَآءُ بَنٰهَا . رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰهَا . وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰهَا . وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰهَا . اَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعٰهَا . وَالْجِبَالَ اَرْسٰهَا . مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ﴾ . النازعات آيت ۲۷ تر ۳۳ . ﴿اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجْنَا بِهٖ ثَمَرٰتٍ مُّخْتَلِفًا اَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيْضٌ وَّحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا وَغَرَابِيْبُ سُوْدٌ . وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَآبِّ وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ كَذٰلِكَ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ غَفُوْرٌ﴾ . سورة فاطر آيت ۲۷ ، ۲۸ . ﴿يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِيْ رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَّغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْاَرْحَامِ مَا نَشَآءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوْٓا اَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْۢبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍۢ بَهِيْجٍ . ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهٗ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ﴾ . سورة الحج آيت ۵ ، ۶ . ﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيٰنِ . بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيٰنِ﴾ . سورة الرحمن آيت ۱۹ ، ۲۰ . ﴿هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِيْنٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُوْرًا . اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيْهِ فَجَعَلْنٰهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا﴾ . سورة الدهر آيت ۱ ، ۲ . د دينه علاوه نور هم ډير آيتونه شته چې په دې ټولو کې انسان ته د الله ﷻ په مخلوقاتو کې د تفکر او تدبر کولو دعوت ورکړې شوی .

په مخلوقاتو کې غور او فکر کول

په قرآن کریم کې د عقلمندو خلقو یوه نښه دا هم خودلې شوې چې: "وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ" دوی د آسمانونو او زمکې په پیداوښت کې فکر کوي.

د فکر تعریف: د فکر لفظي معنی ده غور کول، او د یو شي حقیقت ته د رسیدو کوشش کول.

د الله ﷻ په ذات کې تفکُر نه دې په کار

خو دا فکر او تدبّر د الله ﷻ په مخلوقاتو کې په کار دی چې په دې سره د الله ﷻ په وحدانیت او قدرت باندې د انسان یقین پوخ شي، او د الله ﷻ عظمت یې په زړه کې پیدا شي. لیکن دا فکر د الله ﷻ په ذات او صفاتو کې نه دې په کار، ځکه د الله ﷻ د ذات او صفاتو معلومول د انسان د عقل نه ډیره لوړه خبره ده.

دغه وجه ده چې که هر څومره د الله ﷻ په ذات او صفاتو کې فکر او سوچ وکړې شي نو نتیجه یې بغیر د حیرانتیا نه بل هیڅ نه راأوځي.

بل دا چې بعضې وخت ناقِصُ العقل انسان لره د الله ﷻ په ذات او صفاتو کې زیات سوچ او فکر کول د ګمراهۍ سبب جوړیږي، ځکه د دې حقیقت ته رسیدل د انسان د رَسایي او قدرت نه ډیره لرې خبره ده.

په احادیثو مبارکه وُ کې هم د الله ﷻ په ذات کې د فکر کولو نه منع راغلې، حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما فرمایي چې څه خلقو د الله ﷻ په ذات کې فکر کولو نو رسول الله ﷺ ورته وفرمایل:

تَفَكَّرُوْا فِيْ خَلْقِ اللهِ وَلَاتَفَكَّرُوْا فِي اللهِ فَإِنَّكُمْ لَنْ تقدرُوْا قدره . (۱)

تاسو د الله ﷻ په پيدا وښت (مخلوقاتو) کې فکر کوئ، او د الله ﷻ په ذات کې فکر مه کوئ ځکه تاسو د هغه اندازه معلومولو باندې قادِر نه يئ . (۲)

دغه وجه ده چې د الله ﷻ د ذات او صفاتو په مسئله کې لويو لويو ماهرينو فلسفيانو او د معرفت خاوندانو بالاخر دا نصيحت کړی چې :

نه هر جائے مرکب توان داختن * که جاها سپر بايد انداختن . (۳)

په هر ځای کې څوک آسونه نشي زغلولی، ځکه په ډيرو ځايونو کې ډال غورځول په کار دي .

په مخلوقاتو کې تفكّر كول عبادت دی

کله چې په دې کائناتو کې د الله ﷻ په قدرتونو او حکمتونو کې سوچ کولې شي نو دا د الله ﷻ د معرفت او پيژندګلو ذريعه ګرځي چې دا هم لوي عبادت دی .

حسن بصري رحمه الله وايي :

تَفَكُّرُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ قِيَامِ لَيْلَةٍ . (۴)

---

(۱) ذكره الزبيدي في الاتحاف (۱۰/ ۱٦۲) و (٦/ ٥۳٦) ، نزهة الناظرين في الأخبار والآثار المروية عن الأنبياء والصالحين ص ٦۰۲ .

(۲) قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله په خپل تفسير کې د څه تحقيق نه پس ليکي : قلت ورد في الحديث تفكّروا في كلّ شيءٍ ولاتفكّروا في ذات الله تعالى فإنّ بين السّماء السّابعة الى كرسيّه سبعة آلاف نُورٍ وهو فوق ذلك . رواه ابوالشيخ في العظمة عن ابن عباس . وعنه بلفظ تفكّروا في الخلق ولاتفكّروا في الخالق فإنكم لاتقدرون قدره . وعن أبي ذر نحوه بلفظ تفكّروا في خلق الله ولاتفكّروا في الله فتهلكوا . وروي ابونعيم في الحلية عن ابن عباس تفكّروا في خلق الله ولاتفكروا في الله ... فهذه الاحاديث تدلّ على المنع عن التفكّر في مرتبة الذّات واقتصاره في مراتب الافعال والصّفات والاسماء . تفسير مظهري ج ۲ ص ۱۹۹ سورة آل عمران آيت ۱۹۱ .

(۳) معارف القرآن سورة آل عمران آيت ۱۹۱ .

(۴) تفسير ابن كثير، معارف القرآن سورة آل عمران آيت ۱۹۱ ، نزهة الناظرين في الأخبار والآثار المروية عن الأنبياء والصالحين ص ٦۰۳ كتاب التفكر .

د قدرت په نخو نخانو کې یو ساعت فکر کول د ټولې شپې د عبادت نه ډیر بهتر دی.
او حضرت عمربن عبدالعزیز رحمه الله هم دې غور او فکر ته غوره عبادت ویلې دی. (۱)

په مخلوقاتو کې د تفکر کولو نور فواید

حضرت حسن بن عامر وایي: ما د ډیرو صحابه کرامو نه اوریدلي چې ټولو به دا فرمایل: د ایمان نُور او رڼا تفکر دی.

سفیان بن عیینه رحمه الله وایي: غور او فکر یو نُور دی چې ستا په زړه کې داخلیږي. (۲)

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمایي:

الفکرة تذهب الغفلة وتحدث للقلب الخشية کما یحدث الماء للزرع النبات. (۳)

په مخلوقاتو کې فکر کول غفلت ختموي، او په زړه کې (داسې) خشیت (او یَره) پیدا کوي لکه څرنګې چې اُوبه فصل رازرغونوي.

وهب بن منبه رحمه الله وایي: کله چې څوک په مخلوقاتو کې ډیر ډیر غور او فکر کوي نو هغه به په حقیقت پوهه شي، او څوک چې په حقیقت پوهه شو نو هغه ته صحیح علم حاصل شو، او چا ته چې صحیح علم حاصل شو هغه به خامخا په دې عمل هم کوي. (۴)

بشر حافي رحمه الله وایي:

لَوْ تَفَكَّرَ النَّاسُ فِيْ عَظَمَةِ اللهِ لَمَا عَصَوْهُ. (۵)

که چیرته خلقو د الله ﷻ په لویۍ کې تفکر کولې نو دده نافرماني به یې نه وه کړې.

---

(۱) ابن کثیر، معارف القرآن سورة آل عمران آیت ۱۹۱.

(۲) معارف القرآن سورة آل عمران آیت ۱۹۱.

(۳) تفسیر ابن کثیر، معارف القرآن سورة آل عمران آیت ۱۹۱، نزهة الناظرین في الأخبار والآثار المروية عن الأنبیاء والصالحین ص ۶۰۳ کتاب التفکر.

(۴) تفسیر ابن کثیر، معارف القرآن سورة آل عمران آیت ۱۹۱.

(۵) نزهة الناظرین في الأخبار والآثار المروية عن الأنبیاء والصالحین ص ۶۰۳ کتاب التفکر، معارف القرآن سورة آل عمران آیت ۱۹۱.

د عالم ذره ذره د الله ﷻ په وجود او قدرتونو دلالت کوي

محترمو ! ددې عالَم ذره ذره د الله ﷻ د وجود ، د هغه د قدرتونو او معرفت يو عظيم مَظهر او يو لوي باب دی ، ځکه که چير ته مونږ د دُنيا يو مصنوع اوګورو نو زمونږ ذهن خامخا د هغې صانِع طرفته ځي ، داسې کيدې نشي چې يو شی په خپله باندې اتو میټک بغير د صانِع نه جوړ شي . لکه مولانا روم وايي :

هيچ چيزے خود بخود چيزے نه شد * هيچ آهن خود بخود تيغے نه شد

هيڅ شی په خپله نه موجوديږي ، او د هيڅ اُوسپنې نه پخپله تُوره نه جوړيږي (بلکه ددې د پاره د لوهار ضرورت دی) .

نو که چيرته يو آبادي بغير د ګلکار نه نشي جوړيدې، يو دُکان بغير د دُکاندار نه نشي چليدی ، يو موټر بغير د ډرائيور نه نشي چليدی نو بيا دا دومره وسيع کائنات بغير د صانِع او جوړوونکي نه څنګه پيدا شو ؟ بيا د نمر او سپوږمۍ ، د ورځې او شپې ، اُوري او ژمي دا محکم او منظّم نظام بغير د چلوونکي نه څنګه چليږي ؟

بلکه ددې د پاره خامخا يو خالِق ، قادِر او حکيم ذات په کار دی چې ددې نګراني کوي او هغه ذات الله ﷻ دی .

ځکه خو يو سالِک وايي :

اَلْبَعْرَةُ تَدُلُّ عَلَى الْبَعِيْرِ ,وَآثَارُ الْأَقْدَامِ عَلَى الْمَسِيْرِ فَالسَّمَآءُ ذَاتُ أَبْرَاجٍ وَالْأَرْضُ ذَاتُ فِجَاجٍ كَيْفَ لَاتَدُلَّانِ عَلَى اللَّطِيْفِ الْخَبِيْرِ .

کله چې يوه پچه په دې باندې دلالت کوي چې په دې لاره باندې اُوښ تللی ، او د قدمونو نخې په دې باندې دلالت کوي چې په دې لاره څوک تلونکې تللی نو بيا دا د برجونو واله آسمانونه او دا د فراخه اُوږدو لارو واله زمکه به څنګه په لطيف او خبير ذات باندې دلالت نه کوي ؟ (بلکه خامخا به يې کوي) .

د الله ﷻ په وجود او د هغه په قدرت باندې يو څو دلايل

که انسان سوچ وکړي نو په مخلوقاتو کې قدم په قدم داسې دلائل موجود دي چې هغه د الله ﷻ په وجود ، معرفت ، وحدانيت او د هغه په عظيمو قدرتونو باندې دلالت کوي . د هغه وجود د هيڅ دليل محتاج نه دی بلکه د هر انسان په زړه کې فطرتًا دا خبره شته چې هغه د الله ﷻ په وجود او قدرتونو باندې پخپله اقرار وکړي .

خو بيا هم ددې په باره کې درته د ائمه اربعهؒ يو څو دلائل ذکر کوم :

د امام ابوحنيفه رحمه الله او يو دَهري مناظره

د اموي خليفه ''مهدي'' په دربار کې يو دهري دا اعلان وکړو چې زه د الله ﷻ وجود نه منم ، دا جهان په خپله پيدا شوی ، او که څوک د ماسره ددې په باره کې بحث او مناظره کول غواړي نو زه دادې حاضريم .

امام ابوحنيفه رحمه الله په دې وخت کې يو لوي عالِمؒ ، مهدي دده پسې يو کس ور وليږلو چې زما دربار ته ددې دهري د چپ کولو او مناظرې د پاره راشه ، امام صاحب دې کس ته وويل : چې ته ځه ، زه درپسې درځم ، آستازې دربار ته واپس راغلو ، او دوی ته يې د امام صاحب د راتلو خبر ورکړو ، خلقو ټولو انتظار کولو ، چونکه په بغداد کې د دريای دَجله په يو طرف باندې شاهي محلات وو ، او بل طرف ته ددې ښار آبادي وه ، امام صاحب په دې ښار کې اوسيده ، ده دربار ته په تللو کې قصدًا تاخير وکړو ، په دربار کې ټولو خلقو انتظار کولو ، او دَهري هم په خوشحالی سره د خپلې کاميابی دعوی کوله (چې ما درته نه ويل چې زه په حقه يم ، او دا جهان په خپله پيدا شوی ، ددې څوک خالِق نشته) .

تر دې چې امام صاحب د شپې ناوخته دربار ته راغلو ، بادشاه او نورو حاضرينو يې ډير تعظيم وکړو ، خليفه مهدي ورنه پوښتنه وکړه : امام صاحب ! څنګه ناوخته راغلی ؟ ده ورته وويل : د ما سره خو عجيبه واقعه اوشوه ، هغه دا چې : کله زه دربار ته د راتلو په غرض راروان شوم ، او د درياب غاړې ته راورسيدم نو کشتی نه وه ، زه حيران شوم چې اوس به په کومه طريقه پورې وځم ، په دې کې ناڅاپه د درياب نه تختې په خپله راووتی ، هغه په ځپل

مینځ کې سره یو ځای شوی ، میخونه پرې ټک وهلې شو ، کشتۍ ترې جوړه شوه ، او زما طرفته راروانه شوه ، د ماسره نزدې اودریده ، ګویا دا ما ځیجول غواړي ، زه په کې کیناستم ، دا کشتۍ په خپله راروانه شوه ، ددې محل سره اودریده ، زه ترینه راکوز شوم ، بیا هغه کشتۍ غائبه شوه . زه اوس په دې سوچ کې پروت یم ، چې دا څه قصه وه ؟ نو ددې د وجې ناوخته راورسیدم .

دهري وویل : امام صاحب ! دا خو تا صریح دروغ وویل ، او د ماشومانو خبرې دې وکړې ، دا څنګه کیدې شي چې تختې دې سره پخپله یو ځای شي ، په دې دې میخونه پخپله ټک وهلې شي ، کشتۍ دې ترې جوړه شي ، بیا دې په خپله راروانه شي او تا دې د دریار سره کوز کړي ، آخر ددې دپاره څوک جوړوونکې او چلوونکې په کار دی ، ځکه بغیر د جوړوونکي او چلوونکي نه دا د سره ممکن نه ده .

امام صاحب ورته جواب ورکړو : چې کله یوه وړه کشتۍ بغیر د جوړوونکي نه نشي جوړیدی ، او بغیر دچلوونکي نه نشي چلیدی ، نو بیا دا دومره لوي کائنات چې په دې کې بې شماره مخلوقات دي ، نمر دی ، سپوږمۍ ده ، ستوري دي ، انسانان دي ، پیریان دي ، ځناور دي ، آسمانونه دي او زمکه ده ، آیا دا ټول په خپله پیدا شو ؟ آیا دا بغیر د یو چلوونکي نه چلیدې شي ؟ هیڅکله نه ، بلکه ددې د پاره خامخا یو خالق او ددې نظام چلوونکې شته او هغه د الله ﷻ ذات دی . نو د ماشومانو خبرې ته کوی او که زه ؟

دې اوریدو سره دَهري مغلوبه (پَړ) شو ، او مناظره هم ختمه شوه .

د امام شافعي رحمه الله د یو زندیق سره خبرې

یو زندیق د امام شافعي رحمه الله سره مخامخ شو ، ورته وې ویل : اې شافعي ! د تاسره د الله ﷻ په وجود او قدرت باندې څه دلیل دی ؟ ده ورته وویل : د تُوت پاڼه . زندیق ورته وویل : دا څنګه ؟ ده ورته وویل :

ګوره ، ددې پاڼې رنګ یو دی ، خوند یې یو دی او بُوی یې یو دی ، خو که چیرته دا پاڼه وریښمو چینجې او خوري نو پاسته وریښم ورنه جوړیږي ، که د شهدو مچۍ یې او خوري نو

صفا شهد ورنه جوړيږي ، که هوسۍ يې اوخوري نو خُوشبودار مشک ورنه جوړيږي او که چيلۍ يې اوخوري نو بدبوداري پچې ورنه جوړيږي .

اوس په حيواناتو کې دننه دا صلاحيتونه پيدا کول خو ددې پاڼې کمال نه دی ، ځکه پاڼه خو صرف يو کار کولې شي . معلومه شوه چې ددينه پورته يو خالِقُ الکائنات شته چې هغه د رب العالمين ذات دی . نو هغه زنديق حيران شو . (۱)

د امام احمد بن حنبل رحمه الله نه پوښتنه

د امام احمد بن حنبل رحمه الله نه چا پوښتنه وکړه : تا ته څنګه معلومه شوه چې الله ﷻ موجود دی ، دا عالَم يې پيدا کړی او د لوي قدرت مالک دی ؟ ده ورته وويل : ما په دُنيا کې د سپينو زرو يو محل اوکته چې په هغې کې هيڅ قِسمه سوري او دروازه نشته ،بيا په هغې کې دننه د سرو زرو محل دی ، په هغې کې هم هيڅ قِسمه سوري نشته ، دې دواړو محلونو ته نه څوک دننه ورتلې شي ، او نه د دننه نه څوک بهر راتلې شي ، ما اوکته چې يو څو ورځې پس ناڅاپه دا محل اُوچاؤد ، او ددينه يو ژوندې حيوان رااووت ، او د تجربه کار حيواناتو په شان کار کول يې شروع کړه ، زه پوهه شوم چې ضرور داسې يو ذات شته چې هغه په دې محل کې ددننه دا حيوان جوړ کړو ، دده تربيت يې وکړو ، او ده ته يې تعليم ورکړو او هغه ذات ربُ العالمين دی .

خلقو ورته وويل : حضرت ! دا محل چيرته دی ؟ ده ورته وويل : دا هګۍ (انډا) ده ، چې دا د سپينو زرو محل دی ، دننه زيړ په کې د سرو زرو محل دی ، شل (۲۰) ورځې پس چې کله دا هګۍ ماته شوه نو چرګوړې ورنه رااووت ، فورًا يې د زړو چرګانو په شان خوراک

(۱) التقى زنديقٌ بالامام الشافعي يومًا فقال له : ياشافعيُّ ! ما الدّليلُ على وجود الله ؟ فقال الشافعي : ورقةُ التّوت . فقال الزنديق : كيف ذلک ؟ قال الشافعي : انظر إليها . أليس لونُها واحدًا ؟ وطعمها واحدًا ؟ وريحها واحدًا ؟ قال الزنديقُ : بلى . فقال الشافعي : تأكلها دودة القز فتُخرج حريرًا ناعمًا . وتأكلها النحلة فتخرج عسلًا صافيًا . وتأكلها الظباء فتخرج مسكًا طيبًا . وتأكلها الحيوانات فتخرج بعرًا منتنًا . مَنِ الّذِيْ أوجد هذه المصانع في تلك الحيوانات ؟ إنّه الله خالقُ البريّات : ﴿ فَبُهِتَ الَّذِيْ كَفَرَ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ . البقرة آيت ۲۵۸ ﴾ . الطريق الى الجنة ص ۲۵۵ .

شروع کړو ، ماته پته ولږيده چې په دې بَنده هګۍ کې دې چرګوړي ته تعليم ورکول صرف د الله ﷻ کار دی . (بل دا چې چرګه په هګو باندې د ناستې پابند کول ، په هګۍ کې د ننه د بچي جوړول ، هغه ته خوراک ورکول ، او بيا چرګې ته د بچي جوړيدو وخت معلومول چې په هماغه وخت هګۍ ماته کړي کله چې بچې جوړ شوې وي ، دا ټول د ربُ العالمين الهامي خبرې دي چې د دې خالق الله ﷻ دی .

د امام مالک رحمه الله نه پوښتنه

د امام مالک رحمه الله نه چا د الله ﷻ د ثبوت او قدرتونو په باره کې پوښتنه وکړه ، ده ورته وويل : د هر انسان په شکل ، عُمر ، اَخلاقو او آواز کې فرق کول ، او بيا د دوی د ژوند اسباب او ضروريات برابرول صرف او صرف د خالقِ کائنات کار دی ، دا د بل هيچا د وَس خبره نه ده .

بل دا چې که سرې سوچ وکړي نو په غونډه دُنيا کې په يوه ګنټه کې تقريبًا شپږويشت زره (۲۶۰۰۰) کسان پيدا کيږي ، او اتلس زره (۱۸۰۰۰) کسان وفات کيږي ، ګويا په شپه او ورځ کې په ټوله دُنيا کې شپږ نيم لکه (۶۵۰۰۰۰) خلق پيدا کيږي ، د دې نه علاوه نور بې شماره مخلوقات دي ، دې ټولو ته رزق ورکول او د ژوند اسباب ورته برابرول ، بيا د دې دومره ډيرو انسانانو په شکلونو ، رنګونو او آوازونو کې فرق کول دا صرف د الله رب العزت کار دی .

د هر شي په پيدا کولو کې خاصه څه حکمت شته .

الله ﷻ حکيم ذات دی ، په مخ د زمکه يې چې څومره شيان پيدا کړي په دې هر شي کې د الله ﷻ ډير حکمتونه پټ دي اګر چې په ظاهره باندې مونږ ته په دې کې هيڅ حکمت او مصلحت په نظر نه راځي خو په حقيقت کې په دې کې ډيرې فائدې او حکمتونه شته ، لکه په دې زهريله شيانو (مار ، لړم ، مچۍ وغيره) کې يوه فائده دا هم ده چې په هوا کې کوم زهريله اثرات وي کوم چې د انسان د وجود د پاره نقصاني وي هغه دا زهريله شيان راکاږي چې په دې سره هوا صفا شي .

د ګونګټ په پيدا کولو کې حکمت

امام قزويني رحمه الله وايي، چې يو سړي ګونګټ وليد (کوم ته چې په عربي کې خنفساء وايي)، ده وويل:

ما ذا يريد الله من خلق هذه؟ لاحسن شكلها ولاطيب رائحتها.

الله ﷻ دا ولې پيدا کول؟ نه خو يې څه ښکلې شکل دى، او نه يې څه خوشبويي شته.

نو الله ﷻ يې په وجود کې يوه داسې دانه راوخيجوله چې ټول طبيبان د هغې د علاج نه ستړي شو، علاج يې ورله نه کولو. آخر دا چې داسړې مايوسه شو، او په کور کې پروت وُ، يوه ورځ يې بهر په کوڅه کې د يو حکيم آواز واوريد، ده خلقو ته وويل چې ورشئ، دا حکيم ماله راولئ چې زما علاج وکړي، خلقو ورته وويل: لوي لوي حکيمان ستا د علاج نه ستړي شو، دې به ستا څه علاج وکړي، خو ده ورته وويل: ورشئ خامخا يې راولې.

کله چې هغه حکيم راغى، او هغه دا زخم اوکته نو وې ويل: لاړ شئ، ما له يو ګونګټ راپيدا کړئ زما په کار دى. ناستو خلقو چې دا خبره واوريده نو وې خندل، او دا يې هسې عبث اوګڼله، دې مريض چې څنګه د ګونګټ نوم واوريده نو هغه مخکينۍ خبره ورته رايادة شوه کومه چې ده کړې وه.

دې مريض ناستو خلکو ته وويل: دا حکيم چې څه وايي هغه اومنئ، او لاړ شئ ګونګټ ورله راپيدا کړئ، کله يې چې ورله ګونګټ راوړو، حکيم هغه مړ کړو، بيا يې اوسيزلو، او هغه ايره يې په دې دانه باندې واچوله، څه لږ وخت پس دده دا دانه او زخم ښه شو.

بيا دې مريض خلقو ته وويل چې ما مخکې يوه خبره کړې وه چې د ګونګټ په پيدا کولو کې څه حکمت دى؟ دا الله ﷻ ولې پيدا کول؟

نو الله ﷻ د هغې سزا ماته راکړه، او دا يې راته اُوخوده چې کوم شى زما په نزد بالكل بې کاره او بې فائدې معلوميده هماغه زما د زخم د پاره بهترينه دَوا وه.(۱)

(۱) نزهة الناظرين فى الأخبار والآثار المروية عن الأنبياء والصالحين ص ٦١٥ كتاب التفكر.

دا ټول کائنات د انسان د فائدې د پاره پیدا دي

په ټولو مخلوقاتو کې الله ﷻ انسان په بهترین شکل و صورت پیدا کړی ، لکه الله تعالی فرمایي :

﴿ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِيٓ أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴾ . (۱)

ترجمه : بیشکه مونږ انسان په ډیر ښایسته شکل پیدا کړی .

بیا یې انسان ته په ټولو مخلوقاتو باندې عزت او شرافت ورکړی ، لکه الله ﷻ فرمایي :

﴿ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَٰهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ الطَّيِّبَٰتِ وَفَضَّلْنَٰهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴾ . (۲)

ترجمه : او بیشکه مونږ د (حضرت) آدم (علیه السلام) اولاد ته عزت ورکړو ، او مونږ دوی په اُوچه او سمندر کې سواره کړل (په څاروو او کِشتو باندې) ، او مونږ دوی ته د پاکیزه څیزونو نه روزي ورکړه ، او مونږ دوی ته فضیلت ورکړو په ډیرو هغه مخلوقاتو باندې کوم چې مونږ پیدا کړي دي ، په ښکار فضیلت ورکولو سره .

او بیا الله رب العزت دا ټول کائنات د انسان دفائدې دپاره پیدا کړل، لکه الله ﷻ فرمایي :

﴿ أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُۥ ظَٰهِرَةً وَبَاطِنَةً ... ﴾ . (۳)

ترجمه : آیا تاسو اونه لیده چې الله تعالی ستاسو د پاره په کار اُولږول (یعنی ستاسو په خدمت باندې یې ولږول ټول هر) څه چې په آسمانونو کې دي او څه چې په زمکه کې دي ، او الله تعالی په تاسو باندې خپل ښکاره او پټ نعمتونه پوره کړل .

---

(۱) التین آیت ۴ .

(۲) سورة بني اسرائیل آیت ۷۰ .

(۳) سورة لقمان آیت ۲۰ .

د انسان مقصدِ حيات : کله چې دا ثابته شوه چې دا دومره لوي نظام الله ﷻ د انسان د فائدې د پاره پيدا کړی ، نو اوس سوال دا دی چې انسان د څه مقصد د پاره پيدا دی ؟

نو ددې جواب قرآن کريم په خپله بيان کړی ، الله تعالی فرمايي :

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ . (۱)

ترجمه : او ما نه دي پيدا کړي پيريان او انسانان مګر صرف ددې د پاره چې دوی زما عبادت وکړي .

نو د انسان مقصدِ حيات هم معلوم شو چې هغه د الله ﷻ عبادت کول دي .

بيا الله تبارک وتعالی دداسې عبادت ګزار او نيکو اعمالو کوونکو بندګانو سره په دُنيا او آخرت کې د حياتِ طيّبه (اطمينان او سکون واله ژوند) وعده هم کړی ، لکه الله تعالی فرمايي :

﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ . (۲)

ترجمه : چا چې نيک عمل وکړو ، که هغه سړې وي او که ښځه ، خو چې هغه مومن وي ، نو مونږ به خامخا ده ته (په دُنيا کې) پاکيزه ژوند ورکړو ، او خامخا به مونږ دوی ته (په آخرت کې) د هغه نيکو کارونو په عوض کې اجر ورکړو کوم چې به دوی (په دُنيا کې) کول

د انسان په بدن کې د الله ﷻ د قدرت نخې

په ټولو مخلوقاتو کې الله ﷻ انسان په ډير ښائسته ، عجيبه او حيرانوونکي شکل و صورت باندې پيدا کړی . که چيرته انسان په دې خپل ځان يا شپږ فټه بدن کې سوچ وکړي نو ده ته به په دې کې هم د الله ﷻ د کامل قدرت عجيبه نخې ښکاره شي ، او په هر اندام کې به د الله ﷻ د حکمت دفتر پيا مومي ، ځکه په ټول جهان کې چې د الله ﷻ د قدرت څومره نخې دي هغه ټولې الله رب العزت د انسان په دې وړوکي بدن کې را جمع کړي .

(۱) الذاريات آيت ۵۶ .

(۲) النحل آيت ۹۷ .

ددې د وجې نه انسان ته عالَمِ اصغر (وړوکې جهان) ويلې شي. يعنې په دې دُنيا (عالَمِ اکبر) کې چې الله ﷻ څومره شيان پيدا کړي هغه ټول يې د انسان په دې وړوکي بدن (عالَمِ اصغر) کې هم پيدا کړي. (۱)

الله تعالى فرمايي: ﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ . وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾. (۲)

ترجمه: او په زمکه کې د يقين کوونکو دپاره ډيرې نخې دي، او په خپله ستاسو په ځانونو کې هم (ډيرې نخې دي)، نو آيا تاسو دا په غور سره نه ګورئ؟ (او تاسو ته نه ښکاري؟).

بل ځاى الله ﷻ فرمايي:

﴿سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ...﴾. (۳)

ترجمه: ډير زر به مونږ دوى ته د خپل قدرت نخې په خواؤ شا دُنيا، او د دوى په نفسونو کې هم اوښايو، تر دې پورې چې دوى ته دا واضحه شي چې دا (کتاب) حق دى.

---

(۱) ونقل الامام فخر الدين الرازي في كتاب أسرار التنزيل ولطائف التأويل عن أبي جعفر الباقر ﷺ أنه قال: كل ما خَلَقَ الله في العالم الأكبر فانظر في العالم الأصغر تجده، وذالک لأنه خَلَقَ في العالم الأكبر شمسًا وقمرًا ونجومًا وخلق في العالم الأصغر الروح. لأن الروحَ تضيء الجسد كما أنّ الشمس إذا غربت صار العالم مظلما. والعقلُ كالقمر فكما أنّ القمر يستمد النّور من الشمس فكذلک العقل يستمد النّور من الرّوح، وكما أنّ القمر يزيد ضوؤه تارة وينقص تارة فكذلک العقل. وأما النّجوم الخمسة السيارة فنظيرها في البدن الحواس. ونظير الجبال عظامک. ونظير البحار العروق الكبار. وكما أنه يحصل من البحار حيتان مضطربة فكذلک ترى في بحر فمک لسانًا مضطربًا بذكر الحكمة. وفي بحر مقلتک ترى حدقتک مضطربة بمطالعة العبر. وكما انک ترى في بعض أجزاء الأرض نباتا وفي بعضها ليس كذلک. فكذلک ترى في بعض أجزائک شعرا وفي بعضها ليس كذلک. نزهة الناظرين في الأخبار والآثار المروية عن الأنبياء والصالحين كتاب التفكر ص ۶۰۹. ﴿ **نوټ**: د انسان په بدن کې د غونډو کائناتو نمونه موجوديدو په باره کې تفصيلي او بهترين بحث حكيم الاسلام قاري محمد طيب رحمه الله په خپلو مواعظو" خطبات حكيم الاسلام ج ۸" کې کړى چې شايقين حضرات يې هلته کتې شي ﴾.

(۲) الذاريات آيت ۲۰، ۲۱.

(۳) حم السجده آيت ۵۳.

په انساني ژوند باندې نظر اچول

که چیرته انسان د اول نه نیولی تر د مرګه پورې حالاتو باندې غور وکړي نو ده ته به په هره مرحله کې د الله ﷻ د کامل قدرت کرشمه ښکاره شي:

چې څنګه انساني نطفه د مختلفو علاقو د غذاګانو نه خلاصه جوړه شوه، بیا د مور په رحم کې ځای ورکړې شو، بیا ترې علقه (چکه وینه) جوړه شوه، بیا د هغې نه مضغه (د غوښې ټکړه) جوړه شوه، بیا په هغې کې ساه واچولې شوه، بیا د معلوم وخت نه پس دُنیا ته راوستې شو، بیا په قلاره قلاره تربیت نه پس د یو بې عِلمه او بې شعوره بچي نه عقلمند او هوښیار انسان جوړ کړې شو، بیا د ټولو انسانانو شکلونه او صورتونه مختلف جوړ کړې شو، د دوی اخلاق او عادتونه مختلف جوړ کړې شو، بیا که د انسان هر یو اندام او په هغې کې کار کوونکو باریکو مشینونو ته نظر وکړې شي نو انساني عقل حیران پاتې شي،

ځکه که چیرته انسان د یو فولادي سپرنګونو نه یو شی جوړ کړي نو هغه هم او یا یا اتیا کاله پس سُولیږي او خرابیږي حالانکه د الله ﷻ دې کاملې کاریګرۍ ته ګوره چې په او یا یا اتیا کاله په کار کولو سره د انسان د لاس څرمن او د ګوتو هغه کرخې هم نه سولیږي.

دغه وجه ده چې د ټولې دُنیا سائنس دانان او ډاکټران په دې متفق دي چې د انسان هر اندام چې د کوم مقصد د پاره په کوم شکل و صورت پیدا شوی، او بیا په کوم ځای کې فِټ شوی نو ددې مقصد دپاره ددینه د بهترین شکل او بهترین ځای تصوّر نشي کیدی.

مثلاً غوږونه، سترګې، پوزه او دماغ چې په کوم شکل پیدا شوي، بیا په کوم ځای کې لږیدلي نو ددې اندامونو د پاره ددینه بهترین بل شکل او بهترین بل ځای نه وُ.

پس کله چې انسان د الله ﷻ په دې قدرتونو باندې سوچ کوي او د عبرت په نظر سره ورته اوګوري نو په دې سره دده په زړه کې د الله ﷻ عظمت او لويي پيدا کيږي، الله ﷻ طرف ته متوجه کيږي، ايمان يې مضبوطيږي، او بيا د الله ﷻ هر حکم منلو ته په خوشحالۍ تيار وي.

(نوټ: د انسان د بدن په هر اندام کې د الله ﷻ د قدرتونو او حِکمتونو تفصيلي بيان روستو په صفحه ۳۲۱ راروان دی).

د مور په خيټه کې د ماشوم مختلفې مرحلې

کله چې ماشوم د مور په خيټه کې وي او په ده باندې کومې مرحلې تيرېږي هغه مرحلې قرآن مجيد بيان کړي .

۱ . الله تعالی فرمايي :

﴿يَآ أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا﴾ . (۱)

ترجمه : اې خلقو ! که چيرته تاسو د دوباره ژوندي کيدو په حقله په شک کې يئ نو (لږ فکر وکړئ چې) بيشکه مونږ تاسو (اول) د خاورې نه پيدا کړي ، بيا د نطفې (يو څاڅکي د اُوبو) نه ، بيا د وينې د ټوټې نه ، بيا د غوښې د ټوټې نه چې (ځنې) مکمله وي او (ځنې) نامکمله وي . (۲) (دا انسان مو په دې ترتيب سره ځکه جوړ کړو) ددې د پاره چې مونږ ستاسو مخې ته (خپل) قدرت واضحه کړو ، او مونږ چې د کومې نطفې باره کې او غواړو هغه د يوې ټاکلې مودې پورې (د مور) په رحمونو کې ايساروو (او کومه چې حصارول نه غواړو هغه همداسې راغورځېږي) ، بيا مونږ تاسو ماشوم (جوړ کړو او د مور د خيټې نه مو) راوباسو ، بيا تاسو د خپلې ځوانۍ زور ته اورسئ ، او ځنې په تاسو کې داسې دي څوک چې (د ځوانۍ نه مخکې) مړه شي ، او ځنې له تاسو نه هغه څوک دي چې (د

---

(۱) الحج آيت ۵ . همدغه شان مضمون په سورة مومن کې هم راغلی ، الله تعالی فرمايي : ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ مِن قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلًا مُّسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ . المومن آيت ۶۷ .

(۲) د احاديثو نه د مُخَلَّقَةٍ او غَيْرِ مُخَلَّقَةٍ تفسير داسې معلومېږي چې د کومې نطفې نه د انسان پيدا کول مقدّر وي هغه مخلقه ده ، او د کومې نه چې د انسان پيدا کيدل مقدّر نه وي بلکه د هغې ضائع کيدل او غورځيدل مقدّر وي هغه غير مخلقه ده ، او ځنې مفسرين يې دا تفسير کوي چې د کوم ماشوم مکمل پيدا کول مقصود وي يعنی اندامونه يې صحيح او سالِم وي نو هغه مخلقه ده ، او چې اندامونه يې نيمګړي وي ، يا قد ، رنګ وغيره يې خپل مينځ کې بې سمونه وي هغه غير مخلقه ده . قرطبي ، معارف القرآن الحج آيت ۵ .

بوداتوب) غورزيدلي (بيکاره) عُمر ته اورسيږي، (ددې اثر يا داوي) چې په يو څيز باندې د پوهيدلو نه پس يې پوهه پاتې نه شي (لکه څرنګې چې د اکثرو بوداګانو حالت دی چې کله ورته يوه خبره وکړې شي نو يا يا د هغې پوښتنه کوي).

۲. په دې آيت کې چې د ماشوم کومې مختلفې درجې بيان شوي دي د هغې تفصيل د بخاري شريف په يو حديث کې داسې راغلی، حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمايي:

حَدَّثَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ: إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللهُ مَلَكًا فَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعٍ: بِرِزْقِهِ، وَأَجَلِهِ وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ. (۱)

مونږ ته رسول الله ﷺ اوفرمايل چې هغوی صادِق او مصدوق دی (يعنی ريښتيا ويونکې دی او ريښتيا ګڼلې شي)، چې تر څلويښتو ورځو پورې د انسان ماده د مور په رحم کې جمع پرته وي، بيا څلويښت ورځې پس ترې چکه وينه جوړه شي، بيا په څلويښتو ورځو کې د هغې نه غوښنه جوړه شي، بيا الله ﷻ يوه فرښته وراوليږي، او دده باره کې (د مور په خيټه کې) د څلورو خبرو فيصله وکړې شي: دده د رزق متعلق، دده د عمر متعلق، او چې دا بدبخت دی، او که نيک بخت.

د آيت تحقيق

په پاس ذکر شوي آيت کې الله رب العزت فرمايي:

﴿فَإِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن تُرَابٍ﴾ بيشکه ما تاسو اول د خاورې نه پيدا کړي يئ. (۲)

---

(۱) صحيح. اخرجه البخاري ۵۶۹۴، کتاب القدر باب في القدر حديث ۱۵۰۷، ومسلم ۲۶۴۵ من حديث ابن مسعود. والنظر شرح هذا الحديث في فتح الباري ۱۱/۴۷۷ وما بعد، ومسلم للنووي ۱۶/۱۹۱.

(۲) دا خبره په نورو آيتونو کې هم الله ﷻ بيان کړې، الله تعالی فرمايي: ﴿وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ إِذَآ أَنتُم بَشَرٌ تَنتَشِرُونَ﴾. سورة الروم آيت ۱۱﴾، ﴿وَٱللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ. سورة فاطر آيت ۱۱﴾، ﴿هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ. سورة مومن آيت ۶۷﴾، ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِن صَلْصَٰلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ. سورة حجر آيت ۲۶﴾، ﴿خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ مِن صَلْصَٰلٍ كَٱلْفَخَّارِ. سورة رحمن آيت ۱۴﴾

(يعنى نطفه چې د کومې غذا نه پيدا شوى هغه غذا د خاورې نه پيدا شوى ، يا دا چې زمونږ اصل حضرت آدم عليه السلام د خاورې نه پيدا شوى (۱))

بيا فرمايي : ﴿ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ﴾ بيا د نطفې (يو څاڅکي د اُوبو (۲)) نه (کومه نطفه چې د غذا نه پيدا شوى) .

﴿ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ﴾ بيا د چَکه وينې نه (دا چې کله نطفه ټينګه او سُور رنګې شي) .

﴿ ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ ﴾ بيا د غوښې د ټوټې نه (دا چې کله دغه چکه وينه سخته شي) .

بيا په دې مضغه کې هډوکي جوړولې شي ، او هغې ته بيا غوښه ورا غوستولې شي . دا خبره الله ﷻ په سورة مومنون کې داسې بيانوي :

﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ طِيْنٍ . ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِيْ قَرَارٍ مَّكِيْنٍ . ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِيْنَ ﴾ . (۳)

ترجمه : بيشکه مونږ انسان د خټې د خُلاصې (جَوهر) نه پيدا کړو ، بيا مونږ دا نطفه (څاڅکې د اُوبو) په محفوظه قرارګاه (د مور په رحم) کې جوړه کړه (او هلته مو محفوظه اوساتله) ، بيا مونږ ددې نطفې نه چکه وينه (يوه ټوټه د وينې) جوړه کړه ، بيا مونږ ددې چَکه وينې نه د غوښې بوټۍ جوړه کړه ، بيا مونږ ددې بوټۍ د وينې نه (څنې برخه) هډوکي جوړ کړه ، بيا مونږ دې هډوکو ته غوښه وروا غوسته (يعنى په هډوکو مو غوښه پيدا کړه ، او بيا مو په کې رُوح واچول) بيامونږ ورنه يو نوې (ژوندې ساه دار) مخلوق جوړ کړو (کوم

---

(۱) تفسير کبير ج۸ ص ۶۲ سورة طه آيت ۵۵ .

(۲) په نورو آيتونو کې دا خبره الله ﷻ داسې بيان کړی : ﴿ وَهُوَ الَّذِيْ خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا . الفرقان آيت ۵۴ ﴾ ، ﴿ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ . خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ . يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ . الطارق ۵ تا ۷ ﴾ . ﴿ وَاللهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّنْ مَّاءٍ . النور آيت ۴۵ ﴾

(۳) المومنون آيت ۱۲ تا ۱۴ .

چې د مخکيني حالاتو نه مکمل بدل دی) ، پس مبارک دی هغه الله ﷻ چې د ټولو نه ښه جوړوونکې دی.

فايده : په دې آيت کې د الله ﷻ د کامل قدرت ، او د انسان په پيدا کولو کې د الله ﷻ د کاريگرۍ خاص ننداره بيان شوي ، او د انسان د پيدائش اووه (۷) دَورونه بيان شوي چې د ټولو نه اول ﴿سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ﴾ ، دويم : نطفه ، دريم علقه ، څلورم : مضغه ، پنځم : عظام (هډوکي) ، شپږم : په هډوکو باندې غوښه خيجوَل ، او اووم : په هغه ماشوم کې روح پُوک وهل او يو ژوندې انسان ورنه جوړول.(۱)

په ميږي کې د الله ﷻ د قدرت ننداره

که چيرته انسان دې کمزورې ميږي ته اوګوري چې دا ته د خوراک په جمع کولو ، ذخيره کولو او محفوظ کولو کې څومره زيرکتيا او حيلې ورکړې شوي نو انسان د الله ﷻ قدرتونو ته حيران پاتې شي.

علامه ابن قيم رحمه الله په ميږي کې د الله ﷻ د قدرت څه عجائب ذکر کړي : چې کله ميږي د رزق په تلاش پسې اوځي ، او په يو ځای کې يې پيدا کړي نو دوی يې خپلې سوړې ته راوړل شروع کړي ، بيا دوی دوه (۲) ډلې شي : يوه ډله يې راوړي او بله ورپسې ځي ، بالکل په قطار باندې سيده روان وي ، د يو بل سره نه ګډ وَډ کيږي ، بلکه دا سې معلوميږي لکه دوه تک تور تارونه چې نيغ پراته وي ، کله چې خوراک درُوند وي او يو ميږي يې نشي راوړی نو ټول ورته راجمع شي او په شريکه يې راوړي.

بيا دې هوښيارتيا ته اوګوره چې کله د غنم يا بله دانه خپلې سوړې ته راوړي نو دا يَره ورسره وي چې هسې نه دا رازرغونه شي ، نو دوی هغه په مينځ دوه ځايه کړي ، او که بيا يې هم د زرغونيدو خطره وي نو هغه څلور ځايه کړي ، بيا کله چې په سوړه کې څه نمې وي يا د بهر نه څه لوندوالې ورته راشي او په سوړه کې د خوراک د خرابيدو يَره وي نو ميږي دا خوراک نمر ته راأوباسي چې اُوچ شي. د غه وجه ده چې اکثر غرمه کې د ميږو سوړې مخې ته

---

(۱) معارف القرآن سورة المؤمنون آيت ۱۲.

ډيرې ماتې ماتې دانې پرتې وي ، بيا څه لږ وخت پس ميږو واپس هغه خپلې سوړې ته ننويستي وي .

بلهٔ دا چې ميږي خپله سوړه په داسې اوچت ځاى کې جوړوي چې د سيلاب اُوبه ورباندې نه راځي .

د ميږو د هوښيارتيا دپاره دا کافي ده چې په قرآن مجيد کې الله ﷻ د يو ميږي قول نقل کړى ، کله چې ده د حضرت سليمان عليه السلام او دده لښکر وليده نو نورو ميږو ته يې نصيحت کولو :

﴿يَآ أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ . (۱)

ترجمه : اې ميږو ! تاسو خپلو کورونو ته ننوځي ، هسې نه چې حضرت سليمان عليه السلام او دده لښکر مو چخړي نه کړي ، حالانکه دوى به خبر هم نه وي .

په دې يو نصيحت کې ميږي د کلام لس (۱۰) اقسام جمع کړه :

نداء ، تنبيه ، تسميه ، امر ، نص ، تحذير ، تخصيص ، تفهيم ، تعميم او إعتذار . (۲)

چونکه دا مختصر نصيحت د کلام په لسو (۱۰) انواعو مشتمل وُ نو ځکه حضرت سليمان عليه السلام په دې تعجب وکړو ، وې خندل ، او د الله ﷻ نه يې د نعمتونو د شکرې توفيق اوغوښتو .

---

(۱) سورة النمل آيت ۱۸ .

(۲) فتكلمتْ بعشرة أنواع من الخطاب في هذه النصيحة ، النداء والتنبيه ، والتسمية والأمر ، والنص ، والتحذير ، والتخصيص ، والتفهيم ، والتعميم ، والاعتذار . فاشتملتْ نصيحتها مع الاختصار على هذه الأنواع العشرة . ولذلك أعجب سليمان قولها وتبسم ضاحكًا منه وسأل الله أن يوزعه شكر نعمته عليه لما سمع كلامه . الطريق الى الجنة ص ۳۲۸

. علامه ابن قيم رحمه الله د ميږي د دې کلام باره کې ليکي : فاستفتحت خطابها بالنداء الذي يسمعه مَن خاطبته ، ثم أتت بالاسم المبهم ، ثم أتبعته بما يثبته من اسم الجنس إرادة للعموم ، ثم أمرتهم بأن يدخلوا مساكنهم فيتحصنون من العسكر ، ثم أخبرت عن سبب هذا الدخول وهو خشية أن يصيبهم مَعرّةُ الجيش ، فيحطمهم سليمان و جنوده ، ثم اعتذرت عن نبي الله وجنوده بأنهم لايشعرون بذلك ، وهذا أعجب الهداية . الطريق الى الجنة ص ۳۰۵ عجائب صنع الله في النمل .

فايده : مفتي شفيع رحمه الله په معارف القرآن کې ذکر کړي چې د حضرت سليمان عليه السلام د واقعې نه ثابتيږي چې مارغان ، څناور او ټول حيوانات هم څه ناڅه عقل او شعور لري ، خو دومره کامِل نه دی چې د شريعت له مخې پرې مکلف شي ، البته پيريان او انسانان مکلف دي ، ځکه چې د دوی عقل او شعور کامِل دی . (۱)

ميږې په ټولو حيواناتو کې ډير زيات حريص دی ، دې ټول اُوړې د رزق په پيدا کولو کې مصروفه وي ، او دومره سخت مشقت برداشت کوي چې د خپل ځان په نسبت ديرش (۳۰) چنده درُوند پيټې راکاږي ، او خپلې سوړې ته يې وړي ، دا ددې د پاره چې په ژمي کې دا بيا استعمال کړي ، ځکه په ژمي کې بارانونه وي ، او دوی ته کار کول مشکل وي .

واقعه

د ميږې د حرص اندازه ددينه لږولې شي چې کله حضرت سليمان عليه السلام ددې ميږو خوراک جمع کول او حرص وليده نو يو ميږې يې رااُوغوښتو ، پوښتنه يې ورنه وکړه چې هر ميږې په کال کې څومره خوراک کوي ؟

ميږي ورته وويل : د غنمو درې (۳) دانې . سليمان عليه السلام حکم وکړو چې دا ميږې په يوه شيشه کې واچوئ ، او د غنمو درې دانې ورسره هم واچوئ ، او يو کال يې په دې شيشه کې بند اوساتئ .

يو کال روستو حضرت سليمان عليه السلام دا شيشه کلاؤ کړه نو يوه نيمه دانه غنم بچ پاتې وو . سليمان عليه السلام د ميږي نه پوښتنه وکړه : تا خو ويل : زمونږ خوراک په کال کې درې دانې د غنمو دی ، تا خو يوه نيمه دانه خوړلې ، دا ولې ؟

ميږي ورته وويل : چې کله ته ما وليدې چې د خلقو په خدمت کې مصروفه وې ، او ما د خپل باقي عمر حساب وکړو نو هغه د کال نه زيات پاتې ؤ ، نو ما ويل چې هسې نه ستا د مصروفيت په وجه د تا نه هير شم ، او زما خوراک خلاص شي نو بيا خو زما د مرګ خطره وه ، نو ما يوه نيمه دانه اُو خوړه ، او يوه نيمه مې ځانله ذخيره کړه چې دا به آينده کال اوخورم ،

(۱) معارف القرآن سورة النمل آيت ۱۸ .

سلیمان ﷺ چې دا واوریده نو دده د حرص نه یې ډیر تعجب وکړو . دا هم د الله ﷻ عجیبه راهنمایي ده میږي ته .

د میږو د پاره د شاتو مچو غوندې څوک مشر او رئیس نه وي ، بلکه د دوی د پاره د رزق تلاش کولو د پاره یو رائد وي ، کله چې هغه څه شی پیدا کړي نو دا نور میږیان وربانديې خبر کړي ، دوی په جمع ورشي او په شریکه هغه شی راوړي ، هیڅ میږی ورنه په لاره کې په پټه خوراک نه کوي .

میږیان دروغ او دهوکه نه خوښوي

د میږو په فطرت کې دا خبره ده چې دروغ او دهوکه نه خوښوي ، که په کوم میږي باندې دروغ ثابت شي نو سخته سزا ورکوي .

واقعه :

یو کس د خپلو سترګو لیدلې حال بیانوي چې زه په یو ځای کې ناست ووم چې یو میږي د خپلې سوړې نه راووت ، او په یو ځای کې یې د ملخ خپه ولیده ، سوړې ته یې راښکوده خو نه یې شوه وړلی ، خپه یې پریښوده او لاړو ، نور میږي یې هم د ځان سره راوسته .

دا کس وایي چې د نورو میږو رارسیدو نه مخکې ما دا خپه ورنه راپورته کړه ، کله چې ټول میږي راغله او تاؤ راتاؤ شو هیڅ یې اونه لیده ، نو نور میږي ورنه واپس لاړه ، خو هغه امخکینې میږي دلته تاویده راتاویده (ځکه دده یقین ؤ چې دلته د ملخ خپه پرته وه) .

دا کس وایي ما ورته دا خپه واپس واچوله ، ده بیا سوړې ته راښکله خو نه یې شوه وړلی ، بیا لاړ ، او نور میږي یې د ځان سره راروان کړه چې په شریکه یې ویسي ، خو د دوی د راتلو نه مخکې مخکې ما دا خپه بیا راپورته کړه ، میږي چې راغله ، وګرځیده رااوګرځیده خو هیڅ یې بیانه مونده ، واپس لاړه ، هماغه زړو میږي پاتې شو ، ما ده ته بیا هغه خپه واچوله ، هغه چې ولیده نو بیا د نورو میږو پسې لاړو ، کله چې هغوی ټول بیا راغله ، نو ما هماغه شان خپه ورنه راپورته کړه ، په دې ځل میږو ته پته ولږیده چې دا میږي دروغ وایي او دهوکه کوي نو ټول میږي دده نه ګیر چاپیره تاؤ راتاؤ شو ، دې یې په مینځ کې ګیر کړو ، او ټوټې ټوټې یې کړو ، بیا ورنه واپس لاړ .

دا کس وايي چې ما دا واقعه خپل يو استاذ ته بيان کړه ، هغه راته ووېل : (تاخو يو زياتې کړې ، بل دا چې) الله ﷻ د مېږو په فطرت کې دا خبره اچولې چې دروغ او دهوکه بده ګڼي ، نو ځکه هغوی دې مېږې ته سخته سزا ورکړه ، اګر چې دا مېږې په حقه وُ ، خو دهوکه ددې سرې د طرفه وه چې ده ورنه د ملخ دا خپه رااُوچتوله . (۱)

د مېږې د پوهې اندازه ددېنه هم لږې چې کله يو مار مړ شي ، او مېږې يې اُوخوري نو ده ته سخته تنده ولږي ، خو دې بيا هم اُوبه نه څکي ، ځکه د زهرو پسې روستو اُوبه څکل جسم ته نقصان ورکوي .

د بيزوګانو حَد جاري کول

ددې مېږې د واقعې پورې د بيزوګانو (شادوګانو) يوه واقعه هم رايادة شوه چې لکه څرنګ چې مېږيان دروغ بد ګڼي دغه شان بيزوګان هم زِنا بده ګڼي .

ددې باره کې درته د بخاري شريف او تهذيبُ الکمال نه يوه واقعه نقل کوم ، کومه چې د رسول الله ﷺ د پيغمبرۍ نه مخکې واقع شوې وه .

عيسی بن حطّان وايي چې زه د کوفې جُمات ته داخل شوم ، هلته مې عمرو بن ميمون الأودي وليده چې ناست دی او نور خلق هم ورسره دي ، په دې کې يو کس ورته ووېل :

اې عمروبن ميمون ! مونږ ته داسې يوه عجيبه خبره بيان کړه کومه چې تا د جاهليت په دوران کې ليدلې وي ، نو ده ورته ووېل : زه يو کرت په يمن کې ووم ، هلته په فصلونو کې مې ډېر بيزوګان وليده چې راجمع شوي وو ، بيا مې يو نر او ښځه بيزو وليده چې دواړه څملاست ، دې ښځې بيزو خپل لاس ددې نر بيز د څټ لاندې کړو ، او دواړه اُوده شو .

په دې کې يو بل نر بيز راغی ، او دا ښځه بيزو يې معمولي په لاس اُوسکونډله ، او اِشاره يې ورته وکړه ، دې بيزو خپل لاس د هغه نر بيز نه په قلاره راوويست ، او ددې بيز سره روانه شوه ، څه اندازه لږې لاړه ، هلته دواړو خپل جنسي خواهش پوره کړو .

دا بيزو واپس په قلاره قلاره راغله او د هغه خپل نر بيز سره څملاسته ، چې کله يې د هغه د څټ لاندې خپل لاس واپس وردننه کولو نو هغه ورباندې راويښ شو ، حيران شو ، شک يې

پيدا شو ، ددې بيزو شاته حصه يې بُوى کړه ، ورباندې پوهه شو ، نور بيزوګان ورته راجمع شو ، دې نر بيز دې ښځې بيزو ته بار بار اِشاره کوله ، نور بيزوګان هم پوهه شو ، هغوى په منډه لاړه ، او څه وخت پس يې هماغه مخکينې بيز راوست ، کوم چې د دې بيزو سره بَدفِعلي کړې وه .

عمروبن ميمون وايي چې ما پيژنده چې هماغه بيزيې راوست . بيا دې بيزوګانو دا دواړه يو شګلنې علاقې ته بوتله ، هلته يې کنده ورله اوکنيسته او دواړه يې په کې اُودرول (خپې يې ورله په شګه کې ګيرې کړى) ، او تر هغې وخته پورې يې په کاڼو ويشته چې ترڅو يې دواړه مړه کړه (نو بيا ورنه واپس راغله) . عمروبن ميمون وايي :

وَاللهِ لَقَدْ رَأَيْتُ الرَّجْمَ قَبْلَ أَنْ يَبْعَثَ اللهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

قسَم په الله ﷻ ، ما د نبي عليه السلام د بعثت نه مخکې رجَم (سنګسار کول) ليدلى . د بخاري شريف په روايت کې ورسره دا هم دي چې عمروبن ميمون هم ورسره په رجم کولو کې شريک شو (او ده هم په کاڼو باندې دغه بيزوګان اوويشته) . (۱)

شوده (پيې) ورکوونکو څاروو کې د قدرت نخې

په انساني غِذا کې د شُودو (پيو) نه علاوه بله بهترينه غذا نشته ، ځکه الله ﷻ دا د هر انسان او اکثرو حيواناتو د پاره وړومبۍ غذا جوړه کړې ، چې د مور د سينې نه ورته ملاويږي .

دغه وجه ده چې رسول الله ﷺ فرمايلي : تاسو د خوراک نه پس دا دُعا کوئ :

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيْهِ ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ .

اې الله ! زمونږ د پاره په دې کې برکت واچوى ، او په آينده کې راته ددينه بهترين خوراک راکړى .

او د شُودو څکلو نه روستو نبي ﷺ دا دُعا خودلې :

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيْهِ ، وَزِدْنَا فِيْهِ .

(۱) الطريق الى الجنة ص ۳۶۷ .

اې الله! زمونږ د پاره په دې کې برکت واچوی، او نور هم زيات راکړی.

دلته په شودو کې د بهتر والي سوال اونه شو، بلکه د زيادت سوال اوشو، دا ځکه چې د شودو نه بله بهترينه غذا نشته، او دا شوده د حيواناتو نه حاصليږي.

انسان حيران شي چې د غوا، ميښې، چيلۍ وغيره په خيټه کې خو سوټې هم وي، وينه هم وي، بيا د هغې د مينځ نه صفا شوده راوتل، چې په هغې کې د سوټې خوند او وينې هيڅ رنګ نشته، دا ټول د رب العالمين کاريګري او قدرتونه دي.

الله رب العزت په خپله فرمايي:

﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهِ مِن بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِّلشَّارِبِينَ﴾. (١)

ترجمه: بيشکه ستاسو د پاره په څاروو کې (لوي) عبرت دی، مونږ په تاسو باندې څکوو هغه څه چې د څاروو په خيټو کې دي، کوم چې د سوټې او وينې په مينځ کې خالصه شوده دي، مزيداره (خوند ورکوونکي) دي څکونکي د پاره (او په آسانه سره په حلق کې تيريږي).

د سوټې او وينې د مينځ نه د صفا شودو راوتلو مطلب حضرت عبد الله بن عباس رضی ﷺ دا بيان کړی: چې کله څاروي ګياه اوخوري نو دده معده دا ګياه پخه کړي، نو ښکته يې سوټه شي، مينځ کې شوده شي او پورته طرف يې وينه شي. بيا الله ﷻ جِګر (اينه) په دې باندې مقرر کړی هغه ورنه وينه جدا کړي رګونو ته يې اُوسپاري، شوده غُلانځې ته راوليږي، او سوټې په معده کې پاتې شي (چې د څاروي په شاته لاره راووځي). (٢)

مفسرينو نور مطلبونه هم بيان کړي چې د شودو دا رګ د سوټو او وينې په مينځ کې دی.

---

(١) النحل آيت ٦٦.

(٢) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ: إِنَّ الدَّابَّةَ تَأْكُلُ الْعَلَفَ فَإِذَا اسْتَقَرَّ فِي كَرِشِهَا طبخته. فكان اسفله فرثًا. واوسطه لبنًا. وأعلاه دمًا. والكبدُ مُسَلَّطٌ على هذه الأصناف. فتقسم الدّم وتميّزه. وتجريه في العروق. وتجري اللّبن في الضرع. ويبقى الفرث كما هو في الكرش. قرطبي ج١٠ ص ١١٠ النحل آيت ٦٦.

په سورة مومنون کې الله رب العزت انسان دې حیرانوونکې قدرت طرفته متوجه کړی:

﴿ وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ . وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴾ . (۱)

ترجمه: بیشکه ستاسو د پاره په چارپیانو کې عبرت دی، مونږ څکوُو په تاسو باندې د هغه شودو (پیو) نه کوم چې د دوی په خیټو کې دي، او ستاسو د پاره په دوی کې نورې ډیرې فایدې هم شته (چې د دوی ویښته، وړی، څرمن او د بدن هره حصه ستاسو په کار راځي)، او ځنې له دې نه تاسو خوری هم، او په دې څارو او کِشتو باندې تاسو سوَرولې هم شی (یعنی په څاروو سوریګی هم، او بار پرې هم وړئ، او دا کار تاسو د کِشتی نه هم اخلی).

د شهدو په مچی کې د الله ﷻ دقدرت نخې

د انسانانو نه علاوه په نورو ټولو حیواناتو کې د شهدو مچی غوندې هوښیار او زیرکه بل هیڅ شی نشته، ځکه داد ښکلي انتظام، مضبوطو قوانینو او ضابطو په وجه یو خاص امتیازي شان لري.

انسان چې ددې وړوکي مخلوق دې عجیبه نظام ته اوګوري کوم چې د انساني سیاست او حکمرانۍ په اصولو باندې چلیږي نو بالکل حیران پاتې شي.

دغه وجه ده چې قرآن کریم د نورو ټولو حیواناتو په باره کې دګلي قانون په طریقه داسې وویل: ﴿ أَعْطَىٰ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ ﴾ . (۲)

ترجمه: الله ﷻ هر شي ته دده وجود (جوړښت) ورکړی، بیا یې ورته لاره اوخوده.

او د شهدو د مچی په باره کې یې په خاص طور وفرمایل:

﴿ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا ... ﴾ . (۳)

---

(۱) المومنون آیت ۲۱، ۲۲.

(۲) سورة طه آیت ۵۰.

(۳) النحل آیت ۶۸.

ترجمه : او ستا رب د شاتو مچو ته دا الهام وکړو (يعنی په زړه کې يې ورته دا خبره واچوله) چې ته ځان له کورونه جوړوه په غرونو کې ...

چې په دې کې دې خبرې طرفته اشاره ده چې دا د شعور او پوهې په اعتبار سره يو خاص شان لري .

چې ددې مچو ځنې احوال ستاسو د وړاندې ذکر کوم :

د دوی دا نظم او نسَق چې برابر دی نو دا ځکه چې ددې مچو ټول اختيارات د يوې غټې مچۍ سره وي چې هغې ته '' ملکه '' وايي ، دا د نورو مچو په نسبت غټه وي ، نورې ټولې مچۍ ددې حکم په سر سترګو مني ، دده هيڅ مخالفت نه کوي ، که چيرته دويم سردار راپيدا شي نو دوی هغه ختم کړي ، ځکه چې مشران دوه شي نو بيا بې اتفاقي پيدا کيږي ، هغه اتفاق او اتحاد بيا ختميږي ، نو ځکه د دويم سردار اجازت نه ورکوي ، البته که چيرته دې ظلم او فساد شروع کړي نو بيا يې په شريکه وژني .

دا ملکه په درې هفتو کې د شپږو زرو نه تر د دولس زرو پورې هګۍ اچوي ، او خپلو ماتَحتو مچو لره يې په مختلفو کارونو مقرر کړي وي :

ځنې په څوکيدارۍ مقرر وي چې بهرنۍ پردۍ مچۍ دننه نه راپريږدي ، ځنې د هګو حفاظت کوي ، ځنې په کې د وړو بچو پالنه کوي ، ځنې په کې د ګِلکارۍ او انجينرۍ کار کوي ، ځنې په کې مُوم جمع کوي او ګِلکارانو ته يې سپاري چې کورونه ورنه جوړوي ، او دا کورونه مسدّس (شپږ ګوټيز) جوړوي ، په داسې مهارت يې جوړ کړې وي چې که هر طرف يې ناپ کړې شي نو دويښته په مقدار فرق په کې نه وي ، په دې کې د شاتو د حفاظت د پاره ځانله ځای وي .

او ځنې چې په ګلونو او ميوو باندې کيني د هغې نه په داسې طريقې سره رَس (جوهَر) په ځُله راکاږي چې د سائنسي مشينونو په ذريعه هم هغه شان نشي حاصليدی ، بيا ددېنه په خيته کې شهد جوړوي چې دا ددې مچۍ او ددې د بچو خوراکه ده ، او زمونږ د پاره خوَندناک خوراک ، غذا ، او د هرې بيمارۍ نه شِفاء ده .

د شهدو خاصه داده چې دا نه په خپله خرابيږي ، او په کوم شي کې چې دا کد شي هغه شی هم خرابيدو ته نه پريږدي .

بيا دا مچۍ د ځان سره صرف د شهدو ماده نه راوړي ، بلکه په خپلو خپو کې مُوم هم راوړي چې په هغې کې بيا شهد محفوظ ساتي ، ځکه د شهدو د حفاظت د پاره دمُوم نه علاوه بل بهترين شي نشته.

بيا دا د صفائي دومره لحاظ ساتي چې که چيرته يوه مچۍ بهر په يو ګنده شي باندې کيني او بيا راشي نو څوکيداره مچۍ يې دننه نه پرېږدي ، بهر يې حصاره کړي وي ، بيا ملکه يې اووژني . (۱)

الله رب العزت په قرآن مجيد کې د شاتو د مچۍ او هغې ته د اِلهامي هداياتو متعلق فرمايي :

﴿ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ . ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا . يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾ . (۲)

ترجمه : او ستا رب د شاتو مچو ته دا اِلهام وکړو (يعنی په زړه کې يې ورته دا خبره واچوله) چې ته ځان له کورونه جوړوه په غرونو کې ، په ونو کې ، او په هغه اُوچتو عمارتونو (چوپالونو او څپرونو) کې چې خلق يې ځان له جوړوي .

بيا هر قسمه ميوې خوره (يعنی د هغې نه رس راچوپه) ، بيا د خپل رب په آسانو لارو باندې (خپل کورته واپس) ځه ، ددې شاتو مچو د خيټې نه د څکلو شی (شات) راووځي ، چې (د مختلف ميوو او موسمونو د تبديلۍ په وجه) ددې شاتو رنګونه مختلف وي ، په دې کې د خلقو د پاره (د مرضونو نه) شِفاء ده ، بيشکه په دې کې نښه ده (په قدرتونو د الله ﷻ باندې) د هغه خلقو د پاره چې فکر کوي .

فايده : ددې آيت په آخر کې الله ﷻ د خپلو قدرتونو بيانولو نه پس انسان ته په دې باندې د غور او فکر کولو بلنه ورکوي چې که انسان په دې باندې سوچ وکړي چې داسې مچۍ چې هغه سراسري د زهرو نه ډکه ده د هغې په خيټه کې اعلی شهد پيدا کول چې هغه

---

(۱) معارف القرآن النحل آيت ۶۸ ، ۹۶ .

(۲) النحل آيت ۶۸ ، ۶۹ .

بهترين خوراک او د ټولو بيمارو علاج دی دا صرف او صرف د داسې رب کار دی چې هغه د بې مثله قدرتونو او حکمتونو مالک دی . (۱)

(نوټ : د شهدو مچې په باره څه نور عجائبات او د الله ﷻ قدرتونه د دې موضوع په آخر کې په صفحه ۳۱۷ کې ذکر دي هلته يې اوګوره . ابوالشمس) .

د " اور اورکي " په وجود کې د الله ﷻ قدرتونه

که چيرته انسان د " اور اورکي " (اوربلکي ، کوم چې يو قسم حشره ده او د شپې رڼا کوي) په پيدائش باندې غور وکړي نو حيران به پاتې شي چې څومره بناٸسته رڼا د وجود نه خارجوي ، سائنس دانانو د ډيرې زمانې نه مسلسل په دې باندې تحقيق وکړو چې د " اور اورکي " په شان رڼا پيدا کړي خو د ډير تحقيق باوجود يې د دې نقل تيار نه کړو .

ډيره د حيرانتيا خبره داده چې دا " اور اورکي " د جسم نه کومه رڼا پيدا کوي د دې سره يې په وجود کې څه کمې هم نه راځي ، او نه د دې رڼا په وجه ده ته څه نقصان رسي .

حالانکه که مونږ دا نورې رڼاګانې اوګورو نو د رڼا په وجه ګرمائش هم پيدا کيږي ، لکه د بجلۍ ليټ څه وخت پس ګرم شي ، دا ځکه چې " اور اورکي " کومه رڼا پيدا کوي هغه يخه ده ، او دا نورې رڼاګانې ګرمې دي .

بل دا چې د دې رڼا په سلو کې سل فيصده خالصه رڼا ده ، هيڅ ګرمايش په کې نشته ، او دا نورې رڼاګانې په دې کې لس (۱۰) فيصده رڼا وي او باقي نوي (۹۰) فيصده په کې ګرمايش وي .

دا رڼا د دې " اور اورکي " دپاره د رابطې ذريعه هم وي ، د بناٸست ذريعه هم وي ، او د خپل دشمن نه د حفاظت ذريعه هم ده ، ځکه د دې رڼا په وجه ډير حيوانات دا نه خوري ، هغوی ته پته ده چې د " اور اورکي " خوَند صحيح نه دی . د دې نه علاوه نور ډير زيات حکمتونه په کې هم شته .

---

(۱) معارف القرآن النحل آيت ۶۸ ، ۶۹ .

همدغه شان په سمندري مخلوقاتو کې هم دير داسې ديوانات شته چې هغوی هم دا رڼا پيدا کوي ، خو د هر يو د رڼا پيدا کولو طريقه جدا ده ، داستعمال ځای او وخت يې جدا دی ، او رڼا يې جدا ده .

خلاصه دا چې په يو ژوندي جسم کې رڼا پيدا کول اتفاقي نشي کيدی ، بلکه دا د خالق کائنات د تخليق کامله نمونه ده ، او د رب العالمين په قدرت او حکمت باندې ښکاره ثبوت دی .

د خپلو ليدلو سترګو حال

په اوري کې به چې ما (ابوالشمس) کله د شپې د راډ لاندې کتاب مطالعه کولو نو اکثر به داسې وړوکي وړوکي نري ميږيان په کتاب باندې راغورځيده ، يوه شپه په کتاب باندې يو دير زيات وړوکې نرې شی راأوغورځيده ، چې صرف په سترګو ليدې شو ، په پانه روان ؤ ، ما ورته مخې ته ګته کيښوده ، هغه د ګتې نه اخوا طرف روان شو ، بيا مې اخوا ورته ګوته کيښوده هغه بل طرف روان شو .

ما د ځان سره سوچ کولو چې ددې شي به سترګې ، غوږونه ، پوزه ، سَر او خپې خامخا وي ځکه د ګتې نه اخوا روان شو ، په ګته نه راختو ، او دايې ضررناک شی ګڼلو .

بيا خامخا به الله ﷻ ده ته رزق هم ورکوي ، بيا د فُضله شيانو خارجولو د پاره به ځه لاره هم وي ، چې کله دا شيان شته نو ددې د پاره خيټه ، کولمې ، رګونه او هډوکي وغيره هم په کار دي . دې سوچ کولو سره انسان بالکل حيران پاتې شي چې دومره وړوکې شی او په دې کې هره پُرزه موجوديدل ، او بيا دا د يو خاص مقصد دپاره پيدا کول ، دا صرف او صرف د داسې خالق او ربّ العالمين کار دی چې په هر شي باندې قادِر او خبردار دی ، او په هيڅ شي کې د هغه مِثل نشته . يقيني چې بې اختياره دانسان د خُلې نه دا خبره راووځي :

﴿ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴾ .

ضائع شوي اندام دوباره پيداکيدل

د الله ﷻ په قدرتونو کې يوه عجيبه حيرانوونکې خبره دا هم ده چې د بعضې حيواناتو څه اندام ضائع شي نو دوباره بيا هم ددې په ځای بل اندام پيدا کيږي ، لکه د زمکې چينجې چې په مينځ دوه ځايه کټ کړې شي نو هر طرف يې بيا هم دا باقي حصه پوره کيږي .

په دې حيواناتو کې څه نور اقسام دي (چې په عربۍ کې ورته " جمبيري " او کابوريا وايي) کله چې د دوی يوه خپه ضائع شي نو ددې په ځای يې بله خپه راکيږي . (۱)

يو قسم سپين برګ مار دی چې کله دا د لکۍ نه اونيوې شي ، او دده د وژلو خطره وي نو په زور کولو سره دده نه لکۍ جدا شي ، دې ځان خلاص کړي ، بيا ددې په ځای باندې يې بله لکۍ راکيږي .

علماء ليکي چې سمندري يو حيوان دی چې په عربۍ کې ورته " هيدرا " وايي ، که دا حيوان دوه يا درې ځايه کټ شي نو څه وخت پس هره حصه بيا راپوره کيږي ، او د هرې حصې نه مستقل همدغه شان حيوان جوړ شي . (۲)

که چيرته د انسان څه حصه په بليډ (پَتري) يا چاړې سره غوڅه شي ، يا هډوکې يې مات شي نو هم د علاج کولو نه روستو دا زخم او دا هډوکې دوباره جوړيږي .

د بعضې حيواناتو حواس د انسان نه تيزوي

د بعضې حيواناتو حواس الله ﷻ د انسان نه تيز پيدا کړي ، او په دې کې هم د الله ﷻ ډير حکمتونه او رازونه دي :

لکه د انسان قوّتِ سامعه (د آوريدو قوت) په څه لږه اندازه کې کار کوي ، او د ګوني (بعضې خلق ورته شِينې هم وايي کوم چې د ښارو و پورې شاته نختې وي دده) قوتِ شامه د څلويښت (۴۰) ميله پورې کار کوي ، يعنې څلويښت ميله لرې معمولي آواز هم اوري .

دغه وجه ده چې پخوا به کله غلو قافلې لوټ کولې نو د ځان سره به يې کونې واخيست ، او

(۱) التدبر في آيات الله وعجائب خلقه ص ۲۹۷

(۲) الطريق الى الجنة ص ۲۹۶

لاره کې به يې پرېښود ، نو چې دې به په کوم طرف روان شو غله به پوهه شو چې د دې طرفه قافله را روانه ده ، نو دوی به په هماغه طرف روان شو ، او قافله به يې لوټ کړه .

اوس که چيرته انسان هم دومره لرې فاصله کې آواز اوريدې شوی نو هيڅ کله به دې د شور د لاسه اُوده شوې نه وی ، ځکه د بازار او لرې ځايونو شور به يې ټول اوريده .

د انسان قوّتِ شامه (د بُويولو قوت) هم په څه محدوده فاصله کې کار کوي ، خو ميږي ته په درې (۳) ميله کې د يو شي بُوی ورځي .

نو که چيرته اوس انسان هم د لرې لرې نه بُوی محسوسولی نو په هيڅ ځای کې به مطمئن نه شو کيناستی ، ځکه د لرې لرې ډيرانونو او ګندګيو بُوی به يې محسوسولی .

دغه شان د انسان قوّتِ باصِره (د ليدلو قوت) په څه خاصه فاصله کې کار کوي ، او ټپوس د لس (۱۰) ميله بَره نه لاندې مرداره او بل شی ګوري .

همدارنګې د انسان نظر په تياره کې کار نه کوي او د پيشو او ميږې نظر په تياره کې هم کار کوي .

اوس که چيرته د انسان نظر ډير زيات تيز وی ، او باريک باريک شيان يې هم کتی ، نو بيا به ورته په دُنيا کې ژوند تيرول ډير ګران وو ، ځکه په هر شي کې به ورته جراثيم ښکاره کيده ، او ژوند به يې تريخ وی .

خلاصه دا چې کوم مخلوق الله ﷻ په کوم صفت او شکل پيدا کړی په دې کې د الله ﷻ ډير حکمتونه او رازونه دي ، او د هغه مخلوق په همدې کې فايده ده .

په حيواناتو کې د الله ﷻ د قدرت ننداري

الله ﷻ د کائناتو هر شی پيدا کړی ، او بيا يې هغه ته د ژوند تيرولو تَکويني راهنمائي هم کړی ، اګر چې د انسانانو او پيريانو غوندې اِدراک او شعور ورسره نشته خو بيا هم الله ﷻ يو خاص قِسم اِدراک او شعور ورکړی چې په هغې سره د خپل ځان د پاره خوراک او د اوسيدو ځای برابروي ، د دې تذکره په قرآن مجيد کې داسې ده :

چې کله فرعون د حضرت موسی عليه السلام نه پوښتنه وکړه : چې ستا رب څوک دی ؟

نو ده جواب ورکړو :

﴿رَبُّنَا الَّذِيٓ أَعۡطَىٰ كُلَّ شَيۡءٍ خَلۡقَهُۥ ثُمَّ هَدَىٰ﴾ . (۱)

ترجمه : زمونږ رب هغه دی چا چې هر شي ته دده وجود (پيداوښت) ورکړی ، بيا يې ورته لاره اوښوده (ديته تکويني هدايت وايي په کوم سره چې ځان له خوراک او د اوسيدو ځای برابروي) .

که چيرته انسان په دې مختلف قسمه حيواناتو باندې نظر واچوي چې په هر حيوان کې د الله ﷻ د معرفت او قدرت عجيبه عجيبه ننداري دي ، او چې الله ﷻ دوی ته د خپل ځان او د خپلو بچو د حفاظت ، او په قسما قسم حيلو سره د رزق طلب کولو فطرتًا کوم تديرونه ورکړي نو انسان بالکل حيران پاتې شي ، بلکه ډيرو انسانانو د حيواناتو نه داسې کارونه زده کړي چې هغه د دوی په روزمره ژوند کې په کار راځي .

لکه د نمونې د پاره درته ديو څو حيواناتو تذکره کوم :

هُدهُد په زمکه کې پټ شی ګوري

د هُد هُد په سترګو کې الله ﷻ دا قوت اچولی چې دا د زمکې لاندې يو شی ګوري ، ځکه دده د سترګو شعاع د زمکې د طبقاتو نه تيريږي ، ډير کرت هُد هُد په يو ځای کې کيني ، په خپله ټونګه باندې هغه ځای راکوني او د لاندې نه چينجې راأوباسي ، او وې خوري ، حالانکه دا چينجې انسان نه ګوري خو هُدهُد د لرې نه لاندې په زمکه کې ليدو .

دغه وجه ده چې هُدهُد به حضرت سليمان عليه السلام له د زمکې لاندې اُوبه تلاش کولی ، چې دلته اُوبه شته او که نشته ؟

د کونترې د هګو حفاظت

کله چې کونتره په هګو باندې ناسته وي نو هغه دا هګۍ څه وخت پس اړوي راوړي ، ددې د پاره چې ددې هګۍ دواړه اړخونه اُوشاربلې شي .

(۱) سورة طه آيت ۵۰ .

بل دا چې، که چېرته دا هگۍ همیشه په همدې يو اړخ باندې پاتې شي نو دا خرابيږي، نو ځکه يې دواړه طرفونه اړوي راړوي.

چرګه

دغه رنګې چرګه چې کله په هګو باندې ناسته وي، او دې ته اندازه اولږي چې اوس به بچي تيار شوي وي نو صرف هغه هګۍ په ټونګه د بچي راويستلو د پاره وهي چې کومه خرابه شوې نه وي، ځکه خرابه هګۍ په ټونګه نه وهي. او بيا هګۍ په داسې ځای باندې ږدي چې، بچي ته په راوتلو کې تکليف نه وي.

بيا په دې هګۍ کې د الله ﷻ دې عظيم قدرت ته ګوره چې په دې کې دننه څه زيړ وي او څه سپينې اوبه وي، نو په دې کې د بعضې حصې نه دا بچې جوړيږي، او بعضې د همدې بچي د پاره خوراک وي، ځکه د هګۍ نه تر د راوتو پورې خو د بهر نه دې بچي ته غذا نشي وررسولی، بلکه د هم دغه دننه حصې نه بچې هم جوړيږي، او دده د راوتو پورې د همدې نه دده د پاره غذا هم وي. سبحان الله.

چرګ نورو ته په خپل ځان باندې ترجيح ورکوي

چرګ چې کله په زمکه باندې دانه يا بل د خوراک شی بيامومي نو دې اګر چې ډير اوږې وي خو بيا هم دې دا دانه نه خوري، بلکه چغې جوړې کړي او نورې چرګې ورته را اوبلي، کله چې يوه چرګه ورته راورسي، نو دې دا دانه هغې ته پرېږدي او په خپله يې او نه خوري، دغه وجه ده چې کله چرګ ته ډيرې دانې کيښودې شي نو که دلته نورې چرګې نه وي خو دې بيا هم دا دانې په خپو باندې اخوا ديخوا اوشيندي، ځکه فطرتًا دده طبعيت کې سخاوت پروت دی، او نورو ته په خپل ځان باندې ترجيح ورکوي.

د مرغانو همت

مرغان هميشه د پاره سهر وختي د رزق په تلاش کې اوځي، نزدې او لرې هر ځای ته ځي، نه ستړي کيږي، او نه د زمکې، هوا او نورو مصيبتونو نه يريږي.

د کونګټ همت نه باتیل

کونګټ چې کله په دیوال یا اوچت ځای باندې خیجي نو رااوغور ځیږي ، دې بیا اوخیجي او بیا رااوغورځیږي ، بار بار خیجي او راغورځي ، خو خپل همت د لاسه نه ورکوي ، آخر دا چې په خپل کار کې کامیاب شي او بره اوخیجي .

د رزق طلب کولو د پاره د حیواناتو حیلې

کله چې انسان د حیواناتو دې بې عقلۍ ته اوګوري چې عقل او پوهه هم ورسره پوره نشته ، او بل طرفته د رزق طلب کولو دپاره د دوی مختلفو حیلو او دهوکه بازۍ ته اوګوري نو انسان حیران پاتې شي .

پته اولږیده چې دا ټول د خالق کائنات کاریګري ده چې فطرتًا یې په دوی کې دا تدبیرونه اچولي . ددې یو څو نمونې ستاسو د وړاندې ذکر کوم :

د غنې حیله

غنه چې کله ځان له د ښکار د پاره جال جوړوي نو دا په دې کې یو طرف ته پټه شي ، یا ددې په بره طرف کې یو تار بوځي ، او دا په خپله د هغې تار سره نختې وي ، کله چې په دې کې چیرته مچ یا ماشې اونخلي نو دا ورباندې راخبره شي ، په منډه ورله راشي او هغه ښکار کړي . (۱)

د مچ پړانګ حیله

په دې غنو کې یو قسم دی چې مچ پړانګ ورته وایي ، کوم چې مچان رانیسي (په عربۍ کې ورته لُبب یا سبع الذباب وایي) .

کله چې دا اوګوري چې یو مچ ده طرف ته راروان دی نو دې ځان داسې خاموشه کړي ګویا چې دې مړ دی ، مچ ورباندې هم داګمان وکړي چې ګني دا یا مړ دی او یا مکمل غافل دی ، خو چې مچ ورته رانږدې شي ، او دې پوهه شي چې اوس یې په یو ټوپ سره نیولې شم ،

(۱) مفتاح دارالسعادة ۱/ ۲۸۱ ، الطریق الی الجنة ص ۳۷۰ ، کتاب الاذکیاء ، لطائف علمیه ص ۳٦٦ .

نو ناڅاپه په هغه باندې د زمري غوندې ورټوپ کړي ، ښه مضبوط يې اونيسي ، تر هغې پورې يې ټينګ نيولې وي چې کله يې حرکت ختم شي نو بيا يې پرېږدي ، او د خپل ضرورت مطابق خوراک ورنه وکړي . (۱)

د لومبړې حيله

۱ . د لومبړې په باره کې راځي چې کله دا سخته اوږې شي او د خوراک څه ورته نه ملاويږي نو ځان اوپړسوي ، اوپه صحراء کې ځان داسې اوغرځوي ګويا چې دا يوه مرداره ده ، کله چې مرغان ورته راجمع شي نو دا هيڅ حرکت نه کوي ، او نه ساه اخلي ، مرغان پرې ګمان وکړي چې ګني دا مړه ده ، نو هغوی ورباندې کيني ، او په ټونګو باندې يې وهي ، چې ناڅاپه دا ورباندې ورټوپ کړي او څه مرغان اونيسي او وې خوري .

۲ . د لومبړې باره کې دا واقعه ډيره مشهوره ده چې يو کرت دا ډيره اوږې شوه نو داسې يوې جزيرې ته راغله چې هلته ډيرې مرغۍ وې ، دې څه حيله وکړه چې دا مرغۍ اونيسي خو کاميابه نه شوه ، آخر دا چې لاړه ، او څه اندازه اوچه ګياه يې راوړه ، او چيرته چې اوبه وې د هغې سره يې څنګ کې واچوله ، مرغانو چې اول دا ګياه وليده نو هغوی ورنه اويريده او اوتختيده ، کله چې مرغانو ته پته ولږيده چې دا خو اوچه ګياه ده نو هغوی به بيا زړه ورتله راتله ، آخر دا چې دا لومبړه ورته په دې ګياه کې پټه شوه ، کله چې مرغان د اوبو د پاره راغله نو دې ورباندې ورټوپ کړه ، او څه يې په کې اونيوه ، او وې خواړه .

۳ . د لومبړې په باره کې مشهوره ده چې يو سړي سفر کولو ، دوه (۲) چرګې ورسره وې ، لومبړه ورته پټه شوه ، او ناڅاپه يې د شا طرفه ورباندې ورټوپ کړه او يوه چرګه يې ورنه اوتختوله ، او لرې يې اوخوړه .

بيا لومبړې د دې بلې چرګې حاصلولو دپاره حيله جوړه کړه ، نو ډير لرې يې ځان راښکاره کړو ، چې په خوله کې د چرګې په شان شی نيولې وُ ، هلته يې اوغورځول او نوره لاړه .

---

(۱) كتاب الاذكياء ، لطائف علميه ص ۳٦٦ .

دې سري دا ګمان وکړو چې ګني دا هغه چرګه ده کومه يې چې د ما نه تختولې وه ، نو ده دلته دا دويمه چرګه کيښوده ، او په منډه باندې د هغې پسې ورغی ، لومبړه د شا د طرفه ورباندې راتاؤ شوه او دا دويمه چرګه يې هم ورنه اوتختوله .

۴ . همدغه شان واقعه د امام شافعي رحمه الله نه هم نقل ده ، دې وايي چې يو کرت مونږ د يمن سفر کولو ، ماښام ته نزدې په يو ځای کې کيناستو ، د خوراک د پاره مو دستر خوان خور کړو ، په دستر خوان مو دوه (۲) يَخ شوې وريتې چرګې د خوراک دپاره کيښودی ، په دې کې د ماښام آذان اوشو ، مونږ دسترخوان همداسې کلاؤ پريښود ، او لمانځه ته اودريدو ، په دې کې ناڅاپه لومبړه راغله او دا يوه يخ شوی چرګه يې ورنه اوتختوله او لاړه ، کله چې مونږ لمونځ وکړو ، او دا معامله مو وليده نو سخت خفه شو ، په دې کې ناڅاپه دا لومبړه لرې راښکاره شوه په خُله يې ورسره د چرګې په شان شی وُ ، هغه يې هلته واچول او لاړه ، مونږ ګمان وکړو چې ګني هغه يخ شوې چرګه يې واپس راوړه نو مونږ ورمنډه کړه ، چې راوايې خلو ، کله چې مونږ هلته ورغلو نو لومبړه په دې بل طرف راتاؤ شوه او د دسترخوان نه يې هغه بله يخ شوې چرګه هم اوتختوله ، بيا چې مونږ په کوم شي باندې د چرګې ګمان کړې وُ هلته چې ورغلو نو هغه د قجورو پوستکي وو چې د چرګې په شکل يې راغونډ کړي وو .

د ښکاري سپي حيله

۱. علامه ابن جوزي رحمه الله په خپل کتاب " کتاب الاذکياء " کې نقل کړي چې ښکاري سپې کله هوسۍ اوګوري نو دې په کې د لرې نه روغه او ناروغه ، نر او ښځه پيژني ، خو دا سپې د نرې هوسۍ پسې منډه وهي ، اګر چې ده ته پته لږي چې د نرې هوسۍ ټوپونه او منډه د ښځې هوسۍ نه ډيره تيزه ده ، خو دې بيا هم د دې نرې هوسې د نيولو کوشش کوي ، دا ځکه چې دې سپي ته معلومه ده چې کله دوی منډه وهي نو د يرې د وجې نه ورته تشې متيازې ډيرې زر ورځي (او دا خبره په هر حيوان کې شته چې کله ورباندې يَره راشي نو تشې متيازې ورله ورشي) .

او دا نره هوسۍ د ډېرې تيزې منډې په وجه په روانه کې تښې متيازې نشي کولی، نو د څه لږې منډې نه پس دې تښې متيازې بندې شي، چې ددې په وجه ددې په منډه کې کمزوري راشي، او سپې يې راونيسي.

او ښځه هوسۍ اگر چې د نر په نسبت تيزه منډه نه وهي خو بيا هم د هغې منډه تر آخره پورې شان جاري وي، ځکه که هغې ته تښې متيازې ورشي نو په روانه روانه کې يې په آسانۍ سره کولې شي، نو سپې يې په آسانه نشي نيولی. (۱)

۲. بل دا چې کله په غرونو کې واوره اوشي نو دا سپې گوري چې کوم ځای واوره کمه وي او ويلې شوې وي نو دې پوهه شي چې ددې ځای لاندې د سَوُو (خرگوش) سوړه ده، نو دې هغه ځای رااُوکني، او سوَه ښکار کړي. دا ځکه چې سپي ته پته ده چې د سَوو د ساګانو د گرمايش په وجه واوره ويلې کيږي، نو چيرته چې واوره کمه وي او ويلې شوې وي نو دې پوهه شي چې دلته لاندې د سوو سوړه ده. (۲)

د مار حيله

په حيوة الحيوان کې ليکلي دي چې يو قِسم مار دی، کله چې دې وږې شي، او د خوراک د پاره ورته څه نه ملاويږي، نو دې د غرمې په وخت کې په يو فراخه ميدان کې په خپلې لکۍ باندې اُودريږي، خُله آسمان طرفته تاوَ کړي او ځان داسې جوړ کړي چې د لرې نه يو لرگې يا يو ښاخ معلوميږي، بعضې مرغۍ په دې باندې د لرگي گمان وکړي، او پرې کيني، نو د کيناستلو سره متصل دا مار هغه مرغۍ اونيسي او وې خوري. (۳)

د مږې حيله

علامه ابن قيم رحمه الله ليکلي چې کله په يو لوخي کې غوړي وي، او مږه هغه غوړي څکل شروع کړي نو چې کله دا غوړي کم شي او دا مږه بيا هغې ته نشي ور رسيدی، نو دا مږه ددې غوړو څکلو د پاره دا حيله جوړه کړي چې دا په خُله کې مسلسل اُوبه راوړي او په

(۱) کتاب الاذکياء، لطائف علميه ص ۳۶۲.

(۲) کتاب الاذکياء، لطائف علميه ص ۳۶۲.

(۳) کتاب الاذکياء، لطائف علميه ص ۳۶۷

دې لوخي کې يې اچوي ، چې په دې سره دا غوري پوره راشي او اوبه ښکته لاړې شي . (ځکه دا اوبو د روندوالي د غوړو په نسبت دير دی) ، بيا دا مږه دا غوړي او خوري .(۱)

د مرغانو حيلې

۱ . " شيکره " يوه مرغۍ ده چې کله دا د شمشتې ښکار کوي نو شمشتې ورته ځان داسې بې حِسه او مړ کړي ګويا چې يو کاڼړې پروت دی ، اوس چونکه د دې ښکار کول مشکل شي ، نو دا مرغۍ دا شمشتې په خپلو پَنجو کې اونيسي ، او پاس په هوا کې يې اوچته کړي ، او د هغه ځای نه يې په يو غټ کاڼي يا غَر باندې را اوغورځوي ، چې په دې سره شمشتې ټوټې ټوټې شي ، بيا دا شمشتې هغه اوخوري . دا د ربّ العالمين د رزق ورکولو او قدرت عجيبه ننداره ده .

۲ . په هګۍ شاربَلو کې د مرغانو مختلف عادتونه وي ، خو د شُتر مُرغ دا عادت دی چې دې خپلې هګۍ په درې (۳) تقسيمه کړي ، يو ځای په شګو کې خَښې کړي ، بل ځای نمر ته واچوي ، او باقي شاربَل شروع کړي .

کله چې د دې هګو نه بچي را اوځي نو په نمرې چې کومې هګۍ پريخې وې شُتر مُرغ د هغې نه نرۍ ماده را اوباسي او په خپلو بچو باندې يې څکي ، کله چې بچي څه نا څه طاقت مند شي نو په شګه کې يې چې کومې هګۍ خښې کړې وې هغه را اوباسي ، ماتې يې کړي ، بيا دې ته چې کوم مچان ، ماشي او چينجي را جمع شي نو دا شتر مرغ دا شيان رانيسي او دې بچو ته يې د خوراک د پاره ورکوي .

کله يې چې دا بچي نور هم هوښيار شي نو بيا په ځځلو مځلو کې ځان له په خپله خوراک پيدا کوي .

د رنګ بدلوونکي حيوان " حرباء " (ګربوڼي) حيله

امام غزالي رحمه الله په خپل کتاب " الحکمة في مخلوقات الله تعالی " کې ذکر کړي چې د حرباء (دا يو قِسم کربوني دی چې په عربۍ ورته حرباء وايي) پيدائش هم په څه عجيبه طريقې سره شوی ، دې چونکه سست حرکته پيدا شوی ، د ښکار د پاره غټ توپ

(۱) شفاء العليل ۱ / ۲۰۰ ، الطريق الى الجنة ص ۳٦٦ .

نشي وهلی، نو په ظاهره ده ته خوراک پیدا کول مشکل وو، خو الله ﷻ ده ته داسې صلاحیت ورکړی چې خپل رنګ په مختلفو رنګونو سره بدلولې شي.

نو چې د اُونې څنګه رنګ وي دې هماغه شان خپل رنګ جوړ کړي، او د اُونې سره داسې پیوست اُونخلي ګویا چې دا یو بې ساه شی دی، چپ چاپ ناست وي، هیڅوک دا نشي معلومولی، بیا یې ده ته داسې سترګې ورکړې چې بغیر ده د بدن د خوزیدو نه څلور واړه طرفه لیدل کولې شي، او داسې ژبه یې ورکړی چې د درې (۳) لویشتو پورې لرې شی ځانته د ژبې په ذریعه راکاږي.

نو چې کله ددې سره نزدې مچ، پتنګ یا بل شی تیریږي نو د بجلۍ د پړق په شان یې په تیزۍ سره په ژبه را اُونیسي، او وې خوري، بیا واپس غلې شي، او داسې معلومیږي چې لکه ددې اُونې خپل پوستکې (پټ) وي.

نو دې په دې طریقې سره ځانته خپل خوراک حاصلوي، خو چې کله یو خطرناک شی اوګوري چې ده ته نقصان رسوي نو دا خپل رنګ او شکل دومره بَد رنګ کړي چې د هغه نیوونکي شي ورنه نفرت پیدا شي، او دا پریږدي. (۱)

ډیره عجیبه خبره داده چې که چیرته دده د وجود سره د سور رنګ یو شی اولږي، نو په سیکنډونو کې دننه دده غونډ رنګ تک سور شي، او که شین یا تور یا سپین هر قسم رنګ ورسره اولږي نو متصل دده رنګ هماغه شان شي.

او که چیرته ددې حیوان د لکۍ سره سور شی کیښودې شي، د خیټې سره یې سپین شی کیښودې شي، او د سر سره یې شین شی کیښودې شي نو د هماغه مخامخ اندام رنګ د همدې شیانو په شان شي. (۲)

(۱) الحکمة في مخلوقات الله تعالی ص ۱۴۲.

(۲) که چیرته یو کس ددې حیوان دا عجیبه حیرانوونکې ننداره په خپلو سترګو کتل غواړي نو په انټرنټ باندې هم ددې ویډیو د "حرباء" په نوم شته، او د فیس بک ابوالشمس عفي عنه په نوم آئیډي کې هم دا او څه نورې ویډیوګانې شته، کومې چې د الله ﷻ په عظیمو قدرتونو دلالت کوي، شایقین یې کتلې شي.
ابوالشمس عفي عنه. فون نمبر: ۰۳۰٦ ۵۴۴۷۱۷۴

د ماشي او هاتي مقايسه

ماشي ته دا معلومه ده چې زما خوراک وينه ده ، نو چې کله دې د خوراک د تلاش پسې رااوځي ، او يو حيوان يا انسان اوګوري نو ده ته پته لږي چې ددوی د څرمن لاندې زما خوراک دی نو دې خپل خرتم په څرمن کې دننه ننباسي او وينه ورنه راکاږي.[۱]

امام رازي رحمه الله د ماشي په وجود کې د الله ﷻ د قدرتونو تذکره کړی ، کومه چې څه اندازه امام غزالي رحمه الله هم ذکر کړی :

چې خلق هاتي ته اوګوري نو دده دې غټ والي ته حيران پاتې شي ، حالانکه دا وړوکې ماشې هم د هاتي نه څه کم او حيرانوونکې نه دی ، ځکه د هاتي څلور خپې ، يو خرتم او يوه لکۍ ده ، او د ماشي هر څه د هاتي نه زيات دي ځکه د ماشي شپږ خپې ، يو خرتم ، يوه لکۍ او څلور وزرې وي ، خو ددې وړوکوالي باوجود بيا هم الله ﷻ دا ماشې په هاتي غوندې غټ او زمري غوندې قوي حيواناتو باندې مسلط کړې وي ، هغوی چيچي او هيڅ ځان ورنه نشي خلاصولی .

بيا د ماشي خرتم د هاتي د خرتم په نسبت ډير وړوکې او نازکه دی ، او باوجود ددينه چې د ماشي غاخونه هم نشته خو بيا هم خپل خرتم د هاتي او ميښې په کلکه څرمن کې ننَباسي ، او د هغې نه وينه څکي ، ځکه الله ﷻ د ماشي د خرتم په سَر کې څه زهر پيدا کړي ، نودا ماشی چې په څرمن کيني نو هغه زهر په دې څرمن باندې واچوي ، چې په دې سره دا څرمن په سيکنډونو کې دومره نرمه شي چې ماشې په کې خپل خرتم ننَباسي ، او وينه ورنه راکاږي .

بل په دې زهرو کې دا فائده ده چې په دې سره دې دا وينه په آسانه طريقې سره هضمولې شي . بيا دده حواس الله ﷻ په داسې طريقې سره پيدا کړي چې د انسان د حواسو نه تيز دي ، ځکه دده سترګې د شپې هم کار کوي ، د لرې ځای نه ورته د مردارې او انسان بُوي ورځي ، د لاس په معمولي حرکت هم پوهيږي .

---

(۱) کتاب الاذکياء ، لطائف علميه ص ۳۶۸ .

دغه وجه ده چې د لاس په معمولي حرکت په وجه په تيزۍ سره خپل خرتم د څرمن نه رااوباسي، او اوتختي.

دا ټول د رب العالمين عجيبه عجيبه قدرتونه دي. (۱)

د پيشو حيله

پيشو چې کله پاس په چت باندې مږه اوګوري نو دا خو هلته ورپسې نشي ورختی. نو دا د لاندې نه خپل سَر مسلسل تاووي راتاووي، مږه چې دې پيشو ته څه لږ وخت اوګوري نو په دې باندې . . ر ګرځي، حيرانه او بې هوشه شي، لاندې رااوغورځيږي او پيشو يې ښکار کړي. (۲)

د ميږي حيله

کله چې يو کس څه خوږشی د ميږيانو نه ساتي نو اکثريې په يو لوخي کې واچوي، او په اوبو کې يې کيدي، د دې دپاره چې د هر طرف نه ميږي نشي ورتللی.

کله چې ميږې د دې شي بُوی محسوس کړي او هر طرف ته د ورتللو کوشش وکړي خو د اوبو په وجه کامياب نشي، نو دا ميږې په ديوال اوخيجي، او په چت راروان شي، کله چې دې لوخي ته رابرابر شي نو د هغه ځای نه ځان رااوغورځوي، او په لوخي کې د ننه خوراک ته ځان ورااورسوي. (۳)

د زمري د ښکار طريقه

زمرې چې کله حمله کوي نو اول ورته ښه مضبوطه منصوبه جوړوي، ډير کرته دې نهه نهه ګنټې دې د ښکار نيولو دپاره منصوبه جوړوي، چې کله ورته سل فيصده يقين اوشي چې اوس رانه دا ښکار نشي بچ کيدی نو بيا ورباندې حمله وکړي، او کوشش دا کوي چې خپل ځان زخمي نه کړي.

---

(۱) نزهة الناظرين في الأخبار والآثار المروية عن الأنبياء والصالحين ص ۶۱۲، الحكمة في مخلوقات الله تعالى.

(۲) كتاب الاذكياء، لطائف علميه ص ۳۶۸.

(۳) الطريق الى الجنة ص ۳۰۸.

دغه وجه ده چې کله په يو ځای کې ډيرې غرځنې غواګانې يا ميښې وي نو دې تر هغه وخته پورې پرې حمله نه کوي چې تر څو يې ورنه يوه راجدا کړې نه وي .

کله چې ښکار ورو کې وي نو دې يې په آسانه نيسي ، خو که يو ځاروی غټ او مضبوط وي نو زمرې د هغه په شاه باندې ورټوپ کړي ، او په خپلو ژامبو سره ټينګه د هغه مرۍ اونيسي ، ددې د پاره چې دده ساه بنده شي ، او دماغو ته اکسيجن تلل بند شي .

بيا زمرې ته پته وي چې دومره وخت د يو حيوان ساه بنده شي نو هغه مړ کيږي ، کله چې حيوان مړ شي نو بيا د هغه په خوراک شروع وکړي .

د " زرافې " څټ چونکه ډير اوچت وي ، زمرې که ورټوپ کړي نو بيا هم د هغې څټ ته نشي رسيدی ، اوس چې زمرې ددې ښکار کول غواړي نو الله ﷻ زمرې ته فطرتًا دا حيله خودلې چې دا زمرې ددې زرافې شاته پټ پټ روان وي ، چې کله داسې د کندو کپرو واله علاقه راشي چيرته چې منډه نشي وهلی نو زمرې د زرافې پسې ورمنډه کړي ، هغه چې دا اوګوري نو د يَرې نه تيزه منډه وکړي ، نو په دې کندو کپرو سخته علاقه کې خو منډه نشي وهلی نو زرافه آخر راوَلويږي ، زمرې ورټوپ کړي او د مرۍ نه يې اونيسي ، ساه ورله بنده کړي ، کله چې مړه شي نو بيا يې اوخوري .

د حيواناتو د خپل ځان د حفاظت تدبيرونه

هر حيوان ته فطرتًا الله ﷻ داسې حيلې او تدبيرونه خودلي چې د هغې په وجه د دشمن نه د خپل ځان حفاظت کوي ، لکه د نمونې د پاره درته د يو څو حيواناتو تذکره کوم ، چې په هر حيوان کې درته د الله تعالی دا عظيم قدرتونه په نظر راشي .

ليوه په يوه سترګه خوب کوي

علامه ابن جوزي رحمه الله ليکلي چې ليوه کله اُوده کيږي نو د ډير احتياط د وجې يې يوه سترګه پټه کړې وي او دويمه يې غړولې وي ، بيا چې کله د يوې سترګې خوب يې پوره شي نو هغه بيا اوغړوي او دا بله پټه کړي .

(يعنی ليوه دخُوب په شروع کې د ډير احتياط د وجې داسې کوي اګر چې خوب ورباندې غلبه وکړي نو بيا يې دواړه سترګې پټې کړې وي) .

عرب دليوه متعلق يوه محاوره استعمالوي چې " اَحْذَرُ مِنْ ذِئْبٍ " د ليوه نه زيات محتاط دغه رنګې يو شاعر د ليوه باره کې وايي :

يَنَامُ بِإِحْدَى مُقْلَتَيْهِ وَيَتَّقِيْ * بِأُخْرَى الْمَنَايَا فَهُوَ يَقْظَانُ نَائِمُ

ترجمه : ليوه په يوه سترګه اُوده کيږي ، او په بله سترګه د مرګ (او دشمن) نه ځان ساتي، نو دې په يو وخت ويخ هم وي ، او اُوده هم وي . (۱)

دلومبړې حيلې

د لومبړې د خپل ځان د حفاظت ، د حيلو او چلونو دو مره واقعات دي چې د هغې په اوريدو انسان حيران پاتې شي ، بلکه ډير هوښياران خلق ددې په حيلو باندې د پوهې نه عاجزه دي .

۱ . لومبړه چې ځانله په زمکه کې غار جوړوي نو په هغې کې دوه (۲) لارې پريږدي ، يوه د تلو راتلو دپاره ، او بله د خطرې په وخت د تختيدو د پاره .

خو ددې سره سره دې ځانته د زمکې څه حصه د دننه طرفه نرمه کړي هم وي ، دا ددې دپاره چې که چيرته څوک ددې دواړو لارو نه ددې تلاش شروع کړي نو دا په دغه نرمه زمکه کې سر وهلو سره بهر اووځي ، او ځان خلاص کړي .

دا د قدرت فطري تعليم دی چې په ليدو سره يې عقلمند حيران پاتې کيږي .

۲ . يوه پيره يو ليوه د لومبړې بچي اوخواړه، لومبړې چې دا وليده نو ډيره خفه شوه ، او ليوه ته يې څه حيله جوړه کړه ، چې په يو ځای کې د همدې ليوه بچي هم وو ، او ورسره نزدې يو غټ دوغل ؤ (چې خلقو د درندګانو د ښکار د پاره جوړ کړې ؤ) .

نو دې لومبړې دې دوغل ته ورټوپ کړه ، بيا يې ځان له په کې دومره سورې اُوويست چې صرف دا پرې وتې شوه . بيا دا لومبړه راغله او د ليوه بچي يې مړه کړه ،او ورسره څنګ کې يې کيناسته ، او د ليوه د راتلو انتظار يې کولو .

(۱) الطريق الی الجنة ص ۲۹۲ ، کتاب الاذکياء ، لطائف علميه ص ۳۶۳ .

کله چې ليوه راغی او خپل بچي يې مړه وليده ، او يو طرف ته دا لومبړه هم ناسته وه ، ليوه پوهه شو چې دا کار دې لومبړې کړی ، نو د لومبړې د نيولو پسې يې رامنډه کړه ، لومبړه مخکې وه او دا ورپسې وُ ، تر دې چې دې لومبړې دې ډوغل ته ورټوپ کړه ، د شاته نه ليوه هم ورپسې ورټوپ کړه ، لومبړه ورنه په هغه سوري باندې اخوا اُووته . ليوه په کې حيران پاتې شو ، نه خو ددې ډوغل نه وتې شو ، او نه په هغه سوري وتې شو .

کله چې خلق راغله او په دې ډوغل کې يې ليوه وليده نو هغوی دې مړ کړو . نو لومبړې د ليوه بچي هم مړه کړه ، او ليوه يې هم په خلقو مړ کړو .

۳ . په لومبړه کې چې کله ډيرې وَرګې (براغيث) اوشي نو دا په خُله کې د ځان سره وړی اونيسي ، او اُوبو ته راشي ، په اُوبو کې لږه ورننکته شي ، تر دې پورې چې ټولې ورګې دې وړی ته وراوخيجي ، نو دا لومبړه بيا دا وړی په اُوبو کې وراوغورځوي ، او د اُوبو نه پاکه صفا د ورګو نه راووځي .

ميږې

علامه ابن قيم رحمه الله ذکر کړي چې يو لوهار د څه مقصد د پاره د اُوسپنې غټه کړی ګرمه کړه ، بيا يې په زمکه واچوله چې يخه شي ، اتفاقي ددې کړی په مينځ کې ميږې ګير شو ، دې به چې هر طرف ته تللو نو د اُوسپنې هغه ګرمائش به يې محسوسولو .

آخر دا چې دا ددې کړی په بالکل مينځ کې اودريده ، او تر هغه وخته پورې ولاړ وُ چې کله دا کړی يخه شوه نو بيا ورنه اووت . (۱)

غرځنی هوسی

هوسی چې کله خپلې جالې ته ننوځي نو دا په شا طرف روانه وي (يعنی خپلې سوړې ته په شا شا روانه وي او اول خپلې شاته خپې سوړې ته داخلوي) . دا ددې د پاره چې په سترګو باندې بهر د خطرې شی اوګوري ، چې هسې نه څوک تکليف راته راورسوي . (۲)

(۱) شفاء العليل لابن قيم رحمه الله ص ۱۰۲ .

(۲) کتاب الاذکياء ، لطائف علميه ص ۳٦۸ .

ځنګلي منګک (يربوع)

يو قسم ځنګلي منګک دی (کوم ته چې په عربۍ کې يربوع وايي) دې چې کله ځان له سُوره جوړوي نو په اوچت ځای کې يې جوړوي ، ددې د پاره چې د اُوبو او د خلقو د قدمونو نه محفوظه وي .

بيا يې ځانته په دې سوره کې هر طرف ته ډيرې دروازې پريخې وي ، بعضې يې د تلو راتلو ته پريخي وي ، په بعضو کې بهر ګوري ، بعضې د خاورې راويشتلو د پاره وي ، او بعضې يې د خپل ځان د حفاظت د پاره پريخي وي خو په دې دروازو کې يې د زمکې د سَر او ددې دروازو په مينځ کې څه فاصله خاوره پريخې وي (يعنی هر طرف ته ښکاره سورې نه وي ، بلکه څه نا څه خاوره بره پاتې وي) .

کله چې دا څه خطره محسوسه کړي نو په آسانه سره هغه دروازه ځان ته په منډه کلاؤ کړي او پرې اووځي . (١)

باره سنګا (غَرڅه)

کله چې د باره سِنګا ښکرونه اوغورځيږي نو په ظاهره ددې اَسلحه او د حفاظت شی ختم شي ، نو دا بيا څه وخت پټه شي او بهر نه ګرځي ، بلکه په خپل غار کې وي .

نو تر څو چې ددې ښکرونه پوره کيږي نو دومره وخت کې ددې په وجود کې وازګه هم زياته شوې وي ، او څربه شي ، چې ددې په وجه بيا منډه نشي وهلی .

نو دا ددې غټ والي ختمولو د پاره په نمر کې ډيره ګرځي راګرځي ، کله چې ددې دا زياتي غوښه ختمه شي او منډې ته جوړه شي نو بيا بهر راووځي .

اپاسم

١ . په جنوبي افريقه کې يو حيوان دی چې آپاسم (opossum) ورته وايي ، په جسم کې د پيشو هومره دی ، او لکۍ يې د منګک په شان ده . کله چې په دې باندې بل شی حمله کول

---

(١) کتاب الاذکياء ، لطائف علميه ص ٣٦٧ .

اوغواړي نو دا د خپل ځان د حفاظت په خاطر ځان بې هوشه او مړ کړي، ددې د پاره چې هغه دشمن حیوان وربانديې د مړ ګمان وکړي.

ځکه بعضې ځيرونکي حيوانات مرداره نه خوري، نو ځکه دې ځان مړ کړي. بيا شل يا پنځه ويشت مِنټه پس دې د سترګو په کونج کې اوګوري چې څه خطرناک شی خو نشته، چې کله يې يقين راشي چې څه نشته نو راپاڅي او منډه کړي، او اُونې ته اوخيجي.

دې کې چې کوم ښځه حيوان دی هغه په کال کې دوه پيرې بچي زيږوي، او په هره پيره کې اتلس (۱۸) بچي زيږوي، ددې ښځې په خيټه کې د تيلۍ (ګوتۍ) په شان ځای وي، دا په هغې کې تر د سلو (۱۰۰) ورځو پورې خپل بچي ساتي. (۱)

۲. ددې نه علاوه نور ډير داسې واړه واړه حيوانات او حشرات شته چې څوک ورله معمولي ګوتې يا بل شی وَروړي نو ځان مکمل مړ کړي، او د کاڼي غوندې ځان بې حِسه کړي، څه وخت پس چې کله خطر ختم شي نو راپاڅي، او روان شي. دوی دا کار ځکه کوي چې ښکار کوونکې وربانديې د مړ ګمان وکړي او پرې يېږدي.

زمرې

۱. زمرې چې کله دا محسوسه کړي چې هسې نه څوک زما ددې قدمونو د نښو په وجه د ماپسې شاته راشي او زما ځای معلوم کړي نو هغه په تللو تللو کې په لکۍ باندې د خپلو قدمونو نخې ورانوي، ددې د پاره چې هسې نه څوک ددې قدمونو د نښو په وجه راپسې راشي او نقصان رااُونه رسوي.

۲. زمرې د ځنګل بادشاه وي، دې چې چيرته اوسيږي نو دده د پاره يوه خاصه علاقه وي چې په هغې کې دننه د بل پرَدي نَر زمري د اوسيدو ګنجائش نه وي، البته ښځه زمرۍ ورسره اوسيږي.

زمرې چې په کومه خاص علاقه کې اوسيږي نو دې د هغې حدود او بونډرۍ په داسې طريقې سره جوړوي چې په روانه روانه کې ځای په ځای لږې لږې تشې متيازې کوي، نو ددې تشو متيازو نه يو خاص قسم بُوی ځي چې نور حيوانات اوزمري يې محسوسوي، کله

---

(۱) عجائبات عالَم ص ۳۵۸.

چې د بلې علاقې زمري دلته را اوړسي نو دا بوی محسوس کړي، پته ورته ولږي چې دلته د بل زمري د علاقې حدود شروع شو، نو که چيرته دې ورداخل شي نو هغه زمري ورباندې حمله کوي، اوس چې څوک يې ختم کړو نو ددې بل حکومت په دې علاقه شروع شي.

مرغۍ

۱. بعضې ښکاريان وايي چې کله مونږ يوه مرغۍ په ديوال اوګورو چې ناسته ده نو مونږ هسې هغې ته په لاس باندې د ويشتلو اشاره وکړو (يعنی په لاس کې مو کاڼړي نه وي خو هسې د ويشتلو اشاره ورته وکړو) نو دا مرغۍ نه آلوځي.

دير کرته په زمکه څه کاڼړي نه وي او مونږ زمکې ته لاس ښکته کړو او هغې ته دا ښايو چې ګني کاڼي راخلم خو دامرغۍ بيا هم نه آلوځي.

او که چيرته په زمکه يقيني کاڼړي پروت وي او مونږ ددې کاڼي د راخيستو اراده وکړو، او لاس ورښکته کړو، نو د کاڼي د راخيستو نه مخکې مخکې دامرغۍ والوځي. (۱)

۲. په بعضو علاقو کې يو بوټې کيږي هغې ته سُنبل وايي، او د هغې جَرړو ته چُوبِ چيني وايي، داجرړې د زخم د پاره ډيرې مفيدې دي، او د حکيمانو سره هم پيدا کيږي، کله چې دا ځنګلي مرغۍ زخمي شي نو ددې بوټي جرړې رااوباسي او د خپل زخم سره يې اُولږوي چې په دې سره ددې زخم جوړ شي.

دير ښکاريان وايي چې مونږ دا چوب چيني د بعضو مرغو په جالو کې هم ليدلې چې د خپل زخم د پاره يې راوړې وي.

مکر مچه

کله چې د مکر مچه په غاښونو کې د غوښې نښتو په وجه چينجي اوشي، او ده ته تکليف ورکوي نو دا د اوبو نه راووځي، او په اُوچ ځای کې ځان داسې جوړ کړي لکه مړ. خُله يې وازه کړې وي، مرغۍ ورباندې دا ګمان وکړي چې ګني دا مړ دی، نو مرغۍ دده په غاښونو کې ځان له چينجي راټولوي.

---

(۱) کتاب الاذکياء، لطائف علميه ص ۳٦٥.

کله چې مکرمچهـ ته پته ولږي چې غابښونه مې د چينجو نه صفا شو نو ناڅاپه خُله را بنده کړي ، او هغه موجوده مرغۍ هم اوخوري .

مکرمچهـ د اوبو په حيواناتو کې بدترين شی دی چې ډير خطرناک دی ، په هر حيوان باندې زړه وَر ورځي او خوري يې ، البته سمندري سپې ددې سخت دشمن دی ، او ددې نه مکرمچهـ ويرېږي هم ، نو دا سمندري سپې ورسره دا حيله وکړي چې ځان په خَټه کې اولړي ، او مکرمچهـ چې کله اوده کيږي نو خُله يې وازه کړې وي ، نو دا سپې ناڅاپه په ددې خُله کې ورننوځي ، او ددننه کولمې يې اوشلوي ، چې په دې سره مکرمچهـ مړ شي ، بيا سپې ددې مکرمچهـ خيټه اوشلوي او د هغې نه راأوځي . سبحان الله

د حيواناتو د خپلو بچو د حفاظت د پاره تدبيرونه

هر حيوان ته الله ﷻ د خپلو بچو د حفاظت فطري تعليم ورکړې وي ، ددې يو څو نمونې ستاسو د وړاندې بيانوم چې په اوريدو سره يې د انسان په زړه کې د الله ﷻ معرفت پيدا کيږي ، ايمان يې مضبوطيږي او الله ﷻ طرف ته متوجه کيږي .

د مؤنث هاتي په اوبو کې لنګيدل

کله چې د مؤنث هاتي (هاتنې) د لنګوال (يعنی بچي زيږولو) وخت رانږدې شي نو دا اوبو له لاړ شي ، او هلته په اوبو کې لنګيږي .

دا ځکه چې په ټولو حيواناتو کې واحد حيوان مؤنث هاتي دی چې دې په ولاړه لنګيږي ، وجه دا ده چې ددې مفاصل د نورو حيواناتو په نسبت بدل دي .

هاتي خو چونکه لوړ وي ، نو اوس که چيرته په ولاړه ددې بچې اوشي نو ددې سره دا يَره وي چې هسې نه بچې په زمکه راغورځيدو سره مړ شي ، يا خراب شي ، نو ځکه دا د لنګوال په وخت اوبو ته ځان رسوي . اوس په اوبو کې که چيرته دا بچې راأوغورځيږي نو هم نه خرابيږي ، ځکه اوبه ددې د پاره د نرم فرش په شان دي .

د مرغو د بچو حفاظت

۱. علامه ابن جوزي رحمه الله ليکلي چې کله د کونترې يا نورو مرغو بچي د هگۍ نه راووځي، نو ددې بچو تالو نختې وي، خوراک په کې لاندې معدې ته نه ځي، نو دا مرغۍ اول خپله مخوکه ددې بچي په مخوکه کې ورکړي، او تر هغې وخته پورې ورله په خُله کې پُوکي وهي چې تالو يې کلاؤ شي، نو بيا دا مرغۍ ځي او دې له نرم او پوست خوراک پيدا کوي، او ورکوي يې. (۱)

۲. بل دا چې دا مرغۍ ځان له په اُونو کې داسې مضبوطې او محفوظې جالې جوړوي چې يو ماهِر انسان يې د مشينرۍ په زريعه هم نشي جوړولی.

۳. د چَرچنې يا نورو مرغو بچي چې اول آلوتل شروع کړي، او په يو ځای کې رااُوغورځيږي نو دا چرچنړه فرياد او مدد طلب کول شروع کړي، خواؤ شا چې څومره چرچنړې وي هغه ټولې راجمع شي، هغه ټولې ددې وړوکي بچي نه گير چاپيره الوځي، ده ته حرکت ورکوي، او دده نه د آلوتلو مطالبه کوي، تر دې پورې چې دا بچې هم د دوی سره والوځي، نو بيا ټولې خورې شي.

۴. دغه رنگې که چيرته د کارغه يا د بلې مرغۍ بچې انسان اونيسي، نو په شريکه باندې دا مرغۍ د انسان د پاسه گرځي، ددې بچي د خلاصولو کوشش کوي، او يو قِسم اِحتجاجي جلوس هم کوي.

دا ټول د رب العالمين د قدرت عجيبه کرشمې دي.

د بچي د پيداکيدو نه پس د حيواناتو وهل کول

۱. په کورونو کې خلق غوا، ميښه وغيره ساتي، دوی هيڅ وهل نه کوي، خو چې کله ددوی بچي اوشي نو بيا ددې بچو د حفاظت په خاطر وهل شروع کړي، او اکثر څوک نزدې نشي ورتللی، دا ددې د پاره چې څوک دې وړو بچو ته نقصان اونه رسوي.

۲. دغه رنگې چې کله د چرگې سره بچي وي نو ديته هم څوک نزدې نشي ورتللی، که څوک ورشي نو دا چرگه ورباندې حمله وکړي، دا هم د خپلو بچو د حفاظت په خاطر.

---

(۱) کتاب الاذکياء، لطائف علميه ص ۳۶۵.

۳. دغه رنګي چې کله د پيشو بچي پيدا شي نو د پيش يا نورو خطرو نه د حفاظت د پاره پيشو دا بچي په خُله کښ کرځوي راکرځوي، او ځايونه ورله بدلوي، دا ددې د پاره چې ديته بل څه شی نقصان او نه رسوي.

د غرځنی چيلی د خپلو بچو سره مينه

د ځنګلي چيلی د خپلو بچو سره دومره مينه وي چې که چيرته څوک ددې چيلی بچې ښکار کړي او ژوندي يې اونيسي او راروان يې کړي نو دا چيلی ددې سري پسې شته راروانه وي، ګويا د ډير محبت په وجه دا چيلی د خپل ځان پرواه هم نه ساتي خو د خپل بچي سره يو ځاى اوسيدل غواړي نو ځکه ورپسې راروانه وي.

بل دا چې په دې ځنګلي چيلو کې د خپل مور او پلار سره د حُسنِ سلوک ماده هم شته.

دغه وجه ده چې ددې چيلو مور او پلار چې کله ډير کمزوري شي او خوراک نشي ميده کولې نو دا چيلی يې اول په خپله خُله کې ميده کړي او بيا يې دې مور او پلار له ورکوي.

ښاپيرک

په حيوة الحيوان کې ليکلي چې د ښاپيرک (توتکرکې. چې په عربی کې ورته خطّاف وايي، او اکثر په جُماتونو د ختې نه ځان له جاله جوړوي، ددې) بچو ته چې کله د يَرقان (زيړي) بيماري اُولږي، نو دا لاړه شي، او يو خاص قِسم کاڼي دى (چې په هندوستان کې ډير پيدا کيږي) هغه راوړي، او په دې جاله کې يې کيږدي، چې په دې سره ددې د بچو يَرقان صحيح شي. بعضې خلق ددې مرغو جالې صرف ددې کاڼي د پاره لټوي، ځکه دا کاڼي د يَرقان بيمارۍ د پاره ډير مفيد دی.

بعضې خلق ددې کاڼي حاصلولو دپاره دا حيله کوي چې د ښاپيرک په بچو باندې د زعفرانو زيړ رنګ او سړي، کله چې ښاپيرک دا خپل بچي په زيړ رنګ کې اوګوري نو داګمان وکړي چې ګنې په دوی باندې د ګرمۍ نه يرقان راغلی، نو دا لاړ شي او دغه ورو کې کاڼي راوړي (کوم چې د سنونو په نوم سره مشهور دی، په دې کې سرې توربخنې کرخې وي)، بيا دا کاڼی په جاله کې کيدي چې دا د يرقان د پاره فايده مند دی، نو دغه حيله کوونکي خلق ورشي او دا کاڼې د جالې نه راواخلي، او په خپل استعمال کې يې راولي.

ارسطو په خپل کتاب " کتاب النعوت " کې ليکلي چې کله دابابيل د سترګو نظر کمزوري شي نودا د عين الشّمس نومې اُونې نه خوراک وکړي چې په دې سره ددې نظر واپس خپل ځای ته راشي ، ځکه په دې اُونه کې د سترګو د قوت اجزاء دي .

په نورو حيواناتو او مخلوقاتو کې د الله ﷻ د قدرت نخې

د کارغه بچي ته خوراک رسول

د کارغه په باره کې راځي چې کله دده بچي اول دهګۍ نه راووځي نو هغه په رنګ کې سره او سپين وي ، ځکه لا تر اوسه پرې بڼرې نه وي راختلي . کارغه چې دا اوګوري نو داګمان وکړي چې دا خو زما بچي نه دي ، نو دا ورنه لاړ شي ، اوس دا بچي په ظاهره بې پالنې پاتې شو ، ربّ العالمين د دوی د خوراک د پاره دا ذريعه جوړه کړی چې ددې بچي د مخوکې په غاړو کې يې زيړ بخَنه غوبنه پيدا کړی ، ده خُله وازه کړې وي ، کله چې ماشې يا بل شی دا غوبنه اوګوري نو دوی دا ګمان کوي چې ګني دا زمونږ د خوراک څه شی دی ، هغه پرې کيني ، د کارغه دا بچي پرې خُله رابنده کړي ، او وې خوري ، په دې طريقې سره ده ته خوراک رسولې شي ، څو ورځې پس چې کارغه راشي نو په دوی باندې بڼرې راختلي وي ، نو بيا ورله هغه خوراک راوړي .

د حيواناتو بچو ته فطري تعليم

کله چې په ځنګل يا صحرا کې د يو چيلۍ يا بل حيوان بچې پيدا شي نو دوه (۲) ګنټې پس دا بچې د شودو (پيو) څکلو د پاره ددې چيلۍ لاندې په داسې عجيبه طريقې سره ګنډې اولړوي چې ډير ماهر کس هم هغه شان نشي کولی .

بيا د هغې تيونه په خُله کې ونيسي ، او شوده ورنه څکي ، عجيبه داده چې دا بچې ولې ددې چيلۍ لکۍ په خُله کې نه نيسي ؟ ددې غوږ يا بل ځای ولې په خُله کې نه نيسي چې صرف تيونه يې نيسي ؟ دا ټول د رب العالمين د قدرت ننداري دي .

د حضرت عقبه بن نافع رضي الله عنه د ځنګل حيواناتو ته خطاب کول

کله چې حضرت عقبه بن نافع رضي الله عنه اراده وکړه چې د قيروان ښهر فتح کړي نو خلقو ورته وويل چې دې ښهر ته لاره په دې ځنګل ورغلې، او په دې کې قِسما قسم خطرناک حيوانات دي، سړې تللو ته نه پريږدي. ده ورته وويل: دا حيوانات د الله ﷻ د لښکرو (مخلوقاتو) نه يو لښکر دی، او مونږ د دوی نه بهترين لښکر يو، بيا په يو اُوچت ځای باندې اُودريده، او دا آوازې يې وکړو:

أيتها الوحوش، أيتها الأسود، أيتها الأفاعي، إنا أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم جئنا لإعلاءِ كلمة "لا إله إلّا الله" فأفسحوا لنا الطريق.

اې د ځنګل وحشي ځناورو، اې زمريانو، او اې اَژدهاګانو! مونږ د محمد رّسول الله ﷺ صحابه يو، ددې د پاره راغلي يو چې د "لا إله إلا الله" کلِمه اوچته شي (يعنی اعلاء د كلمة الله اوشي)، تاسو مونږ ته لاره کلاؤ کړئ.

ددې اعلان اوريدو نه روستو د ځنګل وحشي ځناور، زمريان او ماران ټول د ځنګل نه ووت، د ځانونو سره يې خپل بچي هم اخيستي وو، او د الله ﷻ لښکر (صحابه کرامو) ته يې لاره کلاؤ کړه. تر دې چې صحابه کرام دې ښهر ته داخل شو. (۱)

---

(۱) وهذا عقبة بن نافع رضي الله عنه الذي لما أراد أن يفتح مدينة القيروان، فأخبروه أن بها سباعًا و وحوشًا على مداخل المدينة، ولن تستطيع دخولها، فقال: كلّا إنّ هذه الدّواب جندٌ من جنود الله، ونحن خير جند الله، فقام على صخرةٍ عاليةٍ، ونادى، وقال: أيتها الوحوش، أيتها الأسود، أيتها الأفاعي إنا أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم جئنا لاعلاء كلمة "لا إله إلا الله" فأفسحوا لنا الطريق. فخرجت الوحوش والأسود والحيات تحمل ولدانها وأفسحت الطريق لجند الله، فدخلوا المدينة. الطريق الى الجنة ص ۴۰۰. / همدغه شان يوه بله واقعه هم نقل ده: **قصة الاسد مع "سفينة" مولى رسول الله ﷺ**: وخلاصة القصة أنّ "سفينة" مولى رسول الله ﷺ قال: ركبت البحر فانكسرت بي سفينتي التي كنتُ فيها، فركبتُ لوحًا من ألواحها، فطرحني اللوح الى أجمة فيها الأسد، فدخلت، فخرج اليّ الأسدُ، فأقبل اليّ، فقلتُ: يا أبا الحارث! أنا مولى رسول الله ﷺ فطأطأ رأسه، وأقبل اليّ يدفعني بمنكبيه، فأخرجني من الأجمة، ووقفني على الطريق ثم همهم، فظننتُ أنه يودعني فكان هذا آخر عهدي به. الطريق الى الجنة ص ۳۹۸.

يوه عجيبه اُونه

۱. صاحب د ''نوادر الكتب'' په خپل كتاب كې دا خبره ذكر كړې چې په جنوبِ چين كې يوه نا آشنا اُونه ده چې په عامو حالاتو كې ددې پاڼې د نورو اُونو د پاڼو په شان شنې وي، خو د آسمان نه د باران، يا ګلې وغيره راتلو نه مخكې مخكې ددې اُونې پاڼې تكې سرې شي.

ګويا چې دا اُونه د هغې ځاى د خلقو د پاره د فضائي اَحوالو معلومولو د پاره يوه بهترينه آله ده. (۱)

۲. په برما كې يو بوټې دى چې د هغې ځاى خلق ورته ''پيډانګ'' وايي، دا بوټې د سائنسي آلاتو بيرو ميټر په ځاى كار وركوي، ځكه چې كله ددې غوټې كلاؤ شي نو دا غټه علامه ددې وي چې په دې آينده شوا روز كې به باران كيږي، او دا خلقو په خپلو سترګو ليدلې هم دى.

د انسانانو د ويښتانو په شان پاڼې

په استريليا كې يوه اُونه ده چې د هغې پاڼې بالكل د انسانانو د ويښتانو په شان دي، چې ورته د ويښتانو واله اُونه وايي. (۲)

ګوشت خُور اُونه

۱. په دې اُونو كې يو قِسم اُونه ده چې هغې ته ګوشت خور يا كوزه ګر اونه وايي (په انګلش كې ورته picher plants وايي)، ددې پاڼې د جَګ يا كوزې په شان دي، په دې پاڼو كې يو قسم مواد پيدا كيږي چې د هغې په وجه دا د زمكې حشرات هغې ته د ورتللو كوشش كوي، خو چې څنګه دا حشرات هغې موادو ته اورسي نو هملته مړه شي، او دا پاڼې دا حشرات د خپلې غذا په طور جذب كوي.

---

(۱) الطريق الى الجنة ص ۳۵۴.

(۲) عجائباتِ عالَم كا انسائكلو پيڈيا ص ۲۵٦، ۴۱۲.

۲. دغه شان يوه بله اُونه ده وينس فلايي تريپ ورته وايي ، اَزغي داري پاڼې يې دي . کله چې په دې باندې څه شی کيني نو دا پاڼې پرې د شکنجې غوندې رابندې شي ، او دا شی بيا ددې اُونې خوراک جوړ شي . (۱)

زهريله اونه

د دُنيا د ټولو نه خطرناکه اُونه "کوکومبر" ده چې څوک ددې سره لاس اولږوي نو دا وريانده خپل تخم او زهريله ماده رااُوشيندي چې په هغې سره انسان فورًا مړ کيږي . (۲)

د پَتري (بليډ) په شان تيره ګياه

د براعظم افريقا په يو ملک "يوګنډې" په ځنګلاتو کې يو قسم ګياه ده چې بالکل د تار په شان نرۍ او د پَتري (بليډ) په شان تيره ده ، د هغې علاقې خلق دا د بليډ په ځای استعمالوي ، او ويښتان پرې خرَيي .

عجيبه کاڼي

د سرانديب په جزيرو کې يو قسم ښائسته کاڼي پيدا کيږي چې د هغې ځای خلق ورته "ذربارا" وايي ، او په فارسي کې ورته "جاذِب موشان" وايي ، چونکه په دغه جزيرو کې مَنګکان زيات دي ، او پيشوګان نشته ، نو خلق په کورونو کې دا کاڼي ساتي ، ددې کاڼي خاصيت دادی چې کله منګک ددې سره نزدې تير شي نو فورًا بې هوشه شي ، او يو څو مِنټه پس مړ شي . (۳)

عجيبه ماهي

۱ . په درياب کې يو قِسم ماهي دی چې "جيلي فِش" ورته وايي ، ددې ماهي د بدن نهه نوي (۹۹) فيصده حصه اُوبه وي ، که چيرته دا ماهي بهر نمر ته واچولې شي ، نو څه لږ وخت پس ټول وِيلي کيږي ، تر دې چې وجود يې بالکل ختم شي .

---

(۱) عجائباتِ عالَم کا انسائکلو پیڈیا ص ۳۴۶، ۳۶۱ .

(۲) عجائباتِ عالَم کا انسائکلو پیڈیا ص ۳۴۷ .

(۳) عجائباتِ عالَم کا انسائکلو پیڈیا ص ۳۲۲

ددې ماهي د سختې حصې نه د جړو په شان نري تارونه تللي وي ، په هغې کې زهريله ماده وي چې ددې په وجه نور حيوانات دا ماهي نه خوري .
کله چې په سمندر کې غټ ماهي راشي نو د سمندر دا واړه ميان اکثر د خپل ځان د حفاظت د پاره ددې جيل ماهي په تارونو کې پناه اخلي ، او ددې په وجه يې د غټ ماهي نه ځان بچ کړې وي .
۲ . دغه شان په درياب کې يو بل ماهي دی چې "شارک ماهي" ورته وايي ، دې ډير تيز رفتاره او خطرناک ماهي دی ، دې د پنځه سوه او پنځوس (۵۵۰) ګزه فاصلې نه آواز په آسانۍ سره اَوري ، د نيم ميل فاصلې نه د ښکار بُوی ورځي .
که چيرته دده ښکار دده نه په شکه کې هم پټ شي نو دده د جسم نه داسې برقي شعاوی اُوځي چې دې د شکو لاندې هم خپل ښکار طلب کولې شي .
۳ . دغه رنګې د جنوبي امريکه په سمندري علاقو کې داسې يو ماهي دی چې هغې ته پرانا (piranha) وايي ، د بليډ (پَتري) غوندې تيره او مضبوط غابښونه يې دي ، او دومره خطرناک دی چې کله انسان يا حيوان مخې ته ورشي نو په څو منټونو کې دننه دننه ورنه ټوله غوښه اُوشلوي او ختم يې کړي .

عجيبه ليوه

په مغربي امريکه کې يو ليوه دی چې هغه د خپلې لکۍ رنګ بدلولې رابدلولې شي ، په ګرمۍ کې يې يو شان رنګ وي ، او په يخنۍ کې يې بل شان رنګ وي .

عجيبه مار

۱ . د امريکې په رياست د آرکنساس په يوه علاقه لټل راک کې يو قسم ماران دي چې نور ټول مار وي خو سَر او مخ يې د انسان په شان وي .
۲ . د انډونشيا په يو پارک کې يو غټ مار دی چې د هغه وزن څلور نيم سوه (۴۵۰) کلو دی ، پنځلس (۱۵) فټه اُوږد ، او څلويښت (۴۰) اِنچه پلن دی ، غټ مار دی ، دې د سپو خوړلو شوقي دی ، په يو وخت کې پنځه (۵) سپي په آسانه خوړلې شي .

عجيبه مرغۍ

۱. مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله په خپله يوه رساله " اَلْاِلْتِبَاهَاتُ الْمُفِيْدَة عَنِ الْاِشْتِبَاهَاتِ الْجَدِيْدَة " کې ، او دغه رنګې صاحب د " فيروز اللغات " دواړو د يوې مرغۍ " قُقْنُسْ " متعلق عجيبه خبره ليکلې :

چې " قُقْنُسْ " يوه خوش آوازه مرغۍ ده ، ددې په مخوکه کې ډير سُوري دی ، کله چې ددې د مرګ وخت رانزدې شي نو دا د اُوچ خشاک (وَښُو) د پاسه کيني ، او يو قِسم بنائسته آواز د خُولې نه را اُوباسي ، دې آواز سره ددې د مخوکې نه اُور رااُوځي چې په دې سره دا اُوچ خشاک اُور واخلي ، نو دا مرغۍ د همدې خشاک د پاسه اُوسوزي او اِيره شي . کله چې په دې اِيره باندې باران اُوشي نو د الله ﷻ په قدرت سره په دې اِيره کې اتوميټک هګۍ پيدا شي ، او د هغې نه بيا نور بې شماره " قُقْنُسْ " پيدا کيږي . (۱)

۲ . په فلپائن کې يوه مرغۍ ده چې هغې ته "بيا" وايي ، ددې په جاله کې د شپې تياره نه وي ، بلکه هميشه په کې رڼا وي ، ځکه دا هميشه د اُور اُورکي د نيولو کوشش کوي ، چې کله دا مرغۍ دا اُور اُورکې اونيسي نو خپلې جالې ته يې راوړي ، دې مرغۍ د خپلې جالې پورتنۍ حصه په داسې انداز باندې د نري نري ډکو نه جوړه کړې وي چې دا اُور اُورکې د هغې نه نشي راوتې ، په داسې طريقې سره يې ډير اُور اُورکي راوړي وي ، هغوی رڼا کوي ، او دا ورته لاندې پرته وي . (۲)

(۱) الالتباهات المفيده عن الاشتباهات الجديدة ص ۱۸ اصول موضوعه اصل نمبر ۳ ، رنګين فيروز اللغات اُردو جامع ص ۱۰۱۸ . مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله په همدې رساله کې يوه بله عجيبه خبره هم ليکلې کومه چې د الله ﷻ په عظيمو قدرتونو دلالت کوي ، دې وايي چې کله چينډخه مړه شي او دا اُوچه شي ، بيا ته هغه داسې اُوټکوی (او ميده يې کړی) چې مکمل اِيره شي ، کله چې د پَشه کال باران اوشي او ته د اُوبو يو ډَنډ ته دا اِيره وَر واچوی نو د الله ﷻ په قدرت سره به ددې نه په سوونو چينډخان پيدا شي . الالتباهات المفيده عن الاشتباهات الجديدة ص ۱۸

(۲) عجائباتِ عالَم کا انسائکلو پيډيا ص ۱۵۷ .

اوږده ورځ ، او اوږده شپه

۱. د ناروې په ښهر " همیرفسټ " کې د څوارلسم (۱۴) مئ نه تر د دیرشم (۳۰) جولائي پورې مسلسل ډُوب وي يعنى نمر نه ډوبيږي.

يا د اتلسم (۱۸) نومبر نه تر د ديرشم (۳۰) جنوري پورې مسلسل تياره وي ، نمر نه راخيجي.

۲. دغه شان د سویډن يو ښار "کرناتوې" هم دی چې په دې کې نمر پنځوس (۵۰) ورځې نه ډوبيږي ، او چې کله ډوب شي نو بيا پنځوس (۵۰) ورځې نه راخيجي. (۱)

د مرګ په وخت د ځناورو يو طرف ته کيدل

ځنګلي ځناور چې کله سخت ناروغه شي ، او محسوسه کړي چې مرګ نزدې دی ، نو يو پټ ځای ته ځان اورسوي ، او بيا هم هلته مړ شي ، ګويا چې دوی هم د انسانانو غوندې خپل مړه لاشونه څه نا څه پټوي.

که داسې نه وی نو بيا به په ځنګل کې په سوونو ډانچې پرتې وی ، حالانکه ځنګل د مختلف قسمه ځناورو نه ډک وي ، او د ورځې په کې په سل هاؤ ځناور مري ، خو بيا هم په مشکله د دوی ډانچې او هډوکي پيدا کيږي.

خلاصه

خلاصه دا چې الله ﷻ په مخ د زمکه مختلف قِسمه حيوانات پيدا کړي ، بعضې په کې داسې دي چې شپه او ورځ محنت کوي ، او د رزق پيدا کولو دپاره مختلف حيلې کوي ، او بعضې په کې متوکِّلين دي چې هيڅ حيله نه کوي.

بعضې په کې داسې دي چې د انسانانو سره مأنُوس وي او محبت ورسره کوي ، او بعضې داسې دي چې د انسانانو نه سخت نفرت لري او تختي ورنه.

بعضې په کې صرف پاکيزه خوراک کوي ، بعضې خالصه مرداره خوري ، او بعضې دواړه خوري.

---

(۱) عجائباتِ عالَم کا انسائکلو پيڈيا ص ۸، ۳.

بعضې په کې په ډيرو کارونو پوهيږي، او بعضې په هيڅ شي نه پوهيږي.

بعضې په کې ډير زر تعليم قبلوي، بعضې يې لږ وخت پس، او بعضې يې د سره تعليم نه قبلوي.

بعضې په کې هغه دي چې تکليف ورنکړی نو ضرر نه دررسوي، او بعضې په هر حالت کې ضرر دررسوي.

بعضې په کې داسې کينه لرونکي دي چې تکليف ورکړی هغه نه هيروي، او بعضو ته د سره تکليف ورکول ياد نه وي.

بعضې په کې د سره غُصه کيږي نه، بعضې چې غصه شي نو بيا يې غصه نه په آرام کيږي، او بعضې د غصې نه پس ډير زر راضي کيږي.

بعضې په کې داسې دي چې اِحسان او ښيګړه پيژني، او بعضې په هيڅ شي نه پوهيږي.

بعضې په کې داسې دي چې د خوراک څه اُومومي نو د خپل ځان په نسبت نورو ته ترجيح ورکوي، او بعضې په کې ځان ته نزدې هيڅوک نه پريږدي.

بعضې په کې شپه او ورځ د خپلو بچو تربيت کوي، بعضې خپل بچي ضائع کړي او د نورو د بچو تربيت کوي، او بعضې د سره خپل بچي پيژني نه.

بعضې په کې نر او ښځه دواړه د بچو تربيت کوي، او بعضې صرف ښځه د بچو تربيت کوي.

بعضې حشرات په کې ځان له د يو کال خوراک ذخيره کوي، او بعضې په کې توکل کوي صرف د يوې ورځې خوراک برابروي.

دا ټولې خبرې د الله ﷻ په خالقيت، د هغه په عظيمو قدرتونو او حکمتونو باندې دلالت کوي.

د غونډ تقرير خلاصه :

د ټول تقرير خلاصه دا شوه چې کله يو انسان د الله ﷻ په مخلوقاتو کې غور او فکر کوي، او په دې کې د الله ﷻ د قدرت نخې ګوري، نو په دې سره دده په زړه کې د الله ﷻ عظمت پيدا کيږي، ايمان يې مضبوطيږي، او زړه يې د الله ﷻ د معرفت نه ډکيږي.

او دا يو لوي عبادت دی، ځکه په دې سره انسان ته د الله ﷻ صحيح معرفت ورنصيبه کيږي، او حديث کې راځي:

رَأْسُ الْعِلْمِ مَعْرِفَةُ اللهِ. د ټولو نه لوي علم د الله ﷻ معرفت دی (چې دا دغوند علم خلاصه او نچوړ دی).

دُعا

الله تبارک وتعالی دې مونږ ته په دې مخلوقاتو کې د عبرت د پاره د غور او فکر کولو توفيق را نصيبه کړي، او زمونږ په زړونو کې دې هم الله ﷻ خپل عظمت او معرفت واچوي، او د صحيح عبادت کولو توفيق دې راته را نصيبه کړي.

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

د شهدو په مچۍ کې د الله د قدرت څه نور عجائب

علامه ابن قیم رحمه الله د شهدو په مچۍ کې د الله ﷻ د قدرتونو او حکمتونو عجیبه نخې نخانې ذکر کړي، :

دې وايي چې د شهدو مچو معامله ډیره عجیبه ده ځکه د دوی یوه ''ملکه'' وي چې هغه ته یعسوب وايي، دا ددې نورو مچو نه د شکل و صورت په اعتبار سره ډیر غټ او ښائسته وي، هگۍ صرف دې اچوي، او اکثره بچي یې ښځې وي، او که نر بچې په کې پیدا شي نو د څه مخصوصې ډلې نه علاوه نور یا اوشړي او یا یې مړه کړي، ځکه دا نارینه بچي څه کار کسب نه کوي، نو ځکه یې نه پرېږدي.

دا مچۍ په څو ډلو تقسیم شوې وي، څه په کې ددې ملکې سره همیشه وي دده نه نه جدا کیږي، څه په کې موم تیاروي، څه په کې کورونه جوړوي، څه په کې د اُوبو راوړلو او څکولو د پاره وي، څه په کې دا کورونه د گندگۍ نه صفا کوي، او کومه مچۍ چې دځان سره څه گند راوړي نو هغه قتلوي.

د ټولو نه اول په دې گبین (ډوب، گگ) کې د ملکې د پاره کور جوړولې شي، د کټ او تخت په شان مربع (څلور گوټیزه) کور ورله جوړ کړې شي، دا ملکه په هغې ناسته وي، دده گیر چاپیره د امراؤ، خواصو او خادمانو په شکل همیشه د مچو څه ډله وي، بیا ددې مخې ته د حوض په شکل یو ځای جوړ کړې شي چې په دې کې د امچۍ صفا شهد اچوي، دا صرف ددې ملکې او خواصو مچو خوراک وي.

بیا دا مچۍ د نورو کورونو په جوړولو شروع وکړي، خپل کورونه د مسدّس په شکل داسې محکم، برابر او مضبوط جوړوي چې د یو وبل تر منځه په مقدار فرق په کې هم نه وي، هیڅ ځای په کې خالي نه وي، او د دُنیا یو انجینیر هم داسې کور نشي جوړولی.

بیا دا مچۍ بهر د خوراک په تلاش پسې اوځي، لرې لرې سفر کوي، د پاکیزه گلانو، میوو او پاڼو نه رَس چوسي، بیا واپس خپل ځای ته راځي، لاره هم ورنه نه ورکیږي، ځکه الله ﷻ ددې لارو الهام او هدایت دوی ته کړی.

بیا الله ﷻ د دوی په خُله کې داسې حرارت اچولی چې کومه میوه یا رَس دوی چوسلې وي هغه پوخ کړي ، په هغې کې خوړوالې او پوخ والې پیدا کړي .

بیا یې چې کوم کور جوړ کړې وي په هغې کې یې واچوي (دا ددې دپاره چې د ژمي د پاره یې ځانله ذخیره کړي) .

کله چې دا کور ډک شي نو په هغې مُهر اولږوي ، او سَر یې په صفا مومو (شمع) باندې بند کړي ، بیا دوی بل کور جوړ کړي ، هغه هم همداسې طریقې سره د شهدو نه ډک کړي ، او بره سَر یې په مومو (شمع) باندې بند کړي . بیا همداسې مسلسل نور کوز جوړوي او د شهدو نه یې ډکوي ، او سَر یې په مومو بندوي .

کله چې هوا یخه شي او بهر د خوراک څه نه پیدا کیږي ، نو بیا ذوی په خپلو کورونو کې ناستې وي او کوم شهد یې چې جوړ کړي وي هغه خوري .

د کار په ورځو کې دا مچۍ سهر وختي اوځي ، خوراک جمع کوي ، او کومې ډلې ته چې کوم قِسم کار په حواله شوې وي هماغه کوي ، او ماښام دوباره خپل کورته راځي .

د دوی ملکه د خپل ځای نه بهر ډیره نه اُوځي ، او که چکر ته یې شوق اوشي نو بیا د څه وخت دپاره بهر راووځي ، نورې امیرانې او خادمانې مچۍ ورسره وي ، په باغونو ، بوټو او ګلانو باندې چکر اووهي ، او بیا واپس خپل ځای ته راشي .

ددې ملکې د عجائبو نه یوه دا هم ده چې کله دې ته د یوې مچۍ ، یا یوې خادمې ، یا ددې ډوب د نِګرانې مچۍ د طرفه څه ضرر اورسي نو دا غصه شي ، او ددې ډوب (کور) نه بهر اوځي ، او چیرته لرې د اُونې په اُوچته حصه کیني (دا ددې د خفګان علامه ده) .

کله چې دا نورې مچۍ دا اوګوري چې زمونږ مشر خو خفه شو او لاړو ، نو دوی هم ټولې د هغه پسې روانې شي ، دا خپل کور خالي پریږدي ، ټولې ددې ملکې نه ګیر چاپیره تاویږي او په ده جمع کیږي چې ددېنه د ګړې او غُنچې شکل جوړ شي .

کله چې ددې مچو مالِک (چا چې دا مچۍ ساتلي وي هغه) دا اوګوري چې پیټۍ خو د مچو نه خالي شوی ، یا دا مالِک بل ځای ته دا پیټۍ وړل غواړي نو ددې ملکې د راضي کولو او واپس راوستو دپاره دا حیله جوړه کړي چې : یو اُوږد ډانګ راواخلي ، د هغې په سَر پورې خُوشبویه پاکیزه ګلان اوتړي ، دا ډانګ دې ملکې ته لږ لږ ورنږدې کوي ، او ددې

سرې سره بَاجه يا بل د مستۍ پيدا کولو څه شی وي هغه هم مسلسل وهي . آخر دا چې دا ملکه راضي شي ، غصه يې ختمه شي نو راواګرځي او په دې ګلانو کينې . نورې ټولې مچۍ ددې پسې شاته روانې شي ، د مچو مالِک دا ملکه واپس هغه خپل ځای (پيټۍ) ته راوړي ، او نورې مچۍ هم ټولې واپس راشي .

د شاتو مچۍ هيڅکله په مرداره ، په خراب خوراک او ځاروي باندې نه کيني . ځکه دوی بَدبُويي او ګند نه خوښوي .

په دوی کې چې کومې ورې مچۍ وي او شهد جوړوي هغوی هميشه د هغو مچو سره جنګ کوي په کومو کې چې هيڅ نفع نه وي ، بلکه يا خوږې شړي ، او يا يې د ډوب نه بهر وژني ځکه که دننه يې اووژني نو بيا ګندګي جوړيږي .

دا ورې مچۍ د غټو په نسبت ډيرې زياتې خوارې کښې وي او بهترين شهد دوی جوړوي .

د بهترين شي دشمنان زيات وي

د شاتو مچۍ په حيواناتو کې ډيره زياته نفع منده ده ، ځکه د دوی د خيټو نه چې کوم شهد راووځي په هغې کې د هر مرض شِفاء ده ، خو د خدای شان دی چې اکثر حيوانات ددې مچۍ دُشمنان دي ، دا ځکه چې داد الله ﷻ قانون دی چې کله هم د رښا او د خلقو د هدايت د پاره کوشش شوی نو په مقابله کې يې تيارې او ډير مخالفين پيدا کيږي .

دغه شان دا مچۍ هم ده چې فائده منده زياته ده خو دشمنان يې په حيواناتو کې ډير دي ، او هغه حيوانات ددې دشمنان دي په کوم کې چې اکثر هيڅ فايده نه وي . (۱)

د شاتو مچې نه حکومتي نظم برابرول

د "اخلاق جلالي" په شرح صفحه ۲۲۴ کې ذکر دي چې د جمشيد بادشاه او ده په اولاد کې چې حکومت د زرهاوُ کلونو پورې چليدلې وُ نو دا ځکه چې دوی د خپل ټول حکومت خاکه د شهدو مچۍ د نظام نه جوړه کړې وه ، يعنی وزيران ، مشيران ، جرنيلان ،

(۱) شفاء العليل ص ۱۰۱ ، الطريق الی الجنة ص ۳۰۰ .

خادمين، قاضيان وغيره دا ټوله نقشه يې د شهدو مچۍ د نظام په شکل جوړه کړې وه، نو ځکه دومره اُوږده زمانه يې په خاندان کې حکومت چليده. (۱)

د شهدو ددې وړې مچۍ دومره منظم نظام او دومره د فائدې شی پيدا کول، دا ټول کارونه صرف ددې وړې مچې د پوهې اوهوښيارتيا کار نه دی، بلکه دا د ربّ العالمين اِلهام او حيرانوونکې کاريګري ده او د الله ﷻ د قدرت عظيم مَظهر دی.

حيرانوونکې او د عبرت خبره

د انسان ظاهري ترقي اکثر په دې درې (۳) شيانو کې ده:

اول: دا چې ده ته بهترين، خالصه، صحت مند خوراک ملاؤ شي.

دويم: دا چې د فخر جامې (کپړې) ورته ملاؤ شي.

دريم: دا چې مال و دولت ورته ملاؤ شي او قيمتي شی په ګتو ورشي.

دحيرانتيا خبره داده چې دا درې واړه شيان معمولي غوندې حشرات تياروي، ځکه د ټولو نه زيات فايده مند خوراک شهد دي چې داد شهدو مچۍ تياروي.

د ټولو نه ښائسته جامې د وريښمو دي چې داد وريښمو چنجې تياروي.

او د ټولو نه قيمتي شی ملغلره ده چې دا د سيپۍ چينجې د سمندر په ويخ کې جوړوي. (۲)

---

(۱) خطبات ومواعظ جُمعه ص ٦١٦.

(۲) الحكمة في مخلوقات الله تعالى.

د انسان په وجود کې د الله ﷻ قدرتونه او عجائب

که چيرته د انسان په وجود ، او په دې کې په مختلفو اندامونو ، او بيا د هر يو اندام په کار کولو باندې سوچ وکړې شي نو په دې کې به انسان ته د ربِّ کائنات بې شماره قدرتونه ، حکمتونه او عجائب په نظر راشي ، په زړه کې به يې د الله ﷻ عظمت او لويي پيدا شي ، الله ﷻ طرف ته به متوجه شي ، او ايمان به يې نور هم مضبوط شي .

دغه وجه ده چې الله ﷻ فرمايي :

﴿ وَفِيٓ أَنفُسِكُمۡۚ أَفَلَا تُبۡصِرُونَ ﴾ .(۱)

ترجمه : او په خپله ستاسو په ځانونو کې هم (ډيرې نخې دي) ، نو آيا تاسو دا په غور سره نه ګورئ ؟ (او تاسو ته نه ښکاري ؟) .

نو په همدې خاطر د انسان د بدن د يو څو اندامونو تشريح درته په سائنسي ، طِبّي ، او ډاکټري انداز کې کوم چې تاسو ته د انسان په دې وړوکي بدن کې د الله ﷻ عظيم قدرتونه په نظر راشي .

﴿ نوټ : که مقررين حضرات د موقع او ځای مناسب ددې آينده موادو نه ځانته انتخاب وکړي ، او بيان يې کړي نو يقيني خبره ده چې د اوريدونکو په زړونو کې به د حيرانتيا سره سره د الله ﷻ عظمت او لويي هم پيدا شي ، او الله ﷻ ته به متوجه شي ، دغه شان په هر اندام کې به ورته د خالقِ کائنات بې شميره قدرتونه ، حکمتونه ، عجائب او فوائد هم په نظر راشي ﴾ .

خليات (ژوندي اجسام يا حُجره)

هر ذي روح مخلوق که هغه انسان وي ، يا نور حيوانات وي هغه د خلياتو (cells) نه جوړ وي ، ګويا خليه د ژوندي اَجسامو دپاره اکايي (unit) ده ، خليه (يا : حُجره) ډيره وړه

(۱) الذاريات آيت ۲۰ ، ۲۱ .

وي، صرف په خُورد بين (مائکروسکوپ) بأندې ليدې شي، او ددې د مجموعې نه جسم جوړيږي.

د يو درميانه قد و قامت انسان جسم د يو کروړ اَرب خلياتو نه جوړ وي، په دې کې په کروړاؤ خليې روزانه ختميږي، او ددې په ځاى نورې پيدا کيږي.

په دې خليو کې د مختلف شکل او مختلفو خصوصياتو واله خليې وي، بيا که هره خليه په خُوردبين اوکتې شي نو په هغې کې ځانله پوره دُنيا آباده ده، په هره خليه کې پوره نظامِ حيات په پوره نظم و ضبط سره قائم وي، بلکه په هره خليه کې د خوراک او قوت حاصلولو، او د غير ضروري موادو خارجولو د پاره پوره مشينري نصَب وي، هره خليه چې قوي شي نو ددې نه دوه جوړې شي، او ټول عمر داد خلياتو د زياتيدو دا سلسله تر د ځوانۍ پورې زياتيږي.

عجيبه خبره داده چې دا ټول خليات او د انسان د جسم ټول اندامونه صرف د يوې خلېـه نه جوړ شوي.

سترګې

د انسان د وجود هر اندام عجيبه او حيرانوونکې دی، بيا خاصکر غوږونه، سترګې او زړه نور هم په حيرانوونکو قدرتونو مشتمل دي، الله رب العزت هم ددې خصوصي ذکر کړی

﴿ وَاللهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُوْنِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْئًا وَّجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴾. (۱)

ترجمه: او الله تعالى تاسو ستاسو د مورانو د خيټو نه راويستلی، په داسې حال کې چې تاسو په هيڅ شي نه پوهيدی، او ستاسو د پاره يې غوږونه، سترګې او زړونه جوړ کړه، ددې د پاره چې تاسو شکر اداء کړئ.

لهذا سترګې د الله ﷻ په نعمتونو کې يو عظيم نعمت دی، که چيرته انسان ددې په پيدا وښت او ددې په حکمتونو سوچ وکړي نو حيران پاتې شي.

(۱) النحل آيت ۷۸.

د سترګې وزن عام طور باندې اووه (۷) ګرامه وي، سترګه د اووه (۷) پَردو نه جوړه شوې، د هرې پردې ځانله خاصيت او صفت دی، که چيرته په دې کې يوه پرده هم خرابه شي نو سترګه بيا کار نه کوي.

بيا د سترګو نه ګير چاپيره د بڼو عجيبه چارديوالي جوړه کړې شوې، او هغوی ته تيز حرکت ورکړې شوی، ددې د پاره چې سترګه په آسانۍ سره د ضرري شي نه بچ کړي، ګويا بانړه د سترګو د حفاظت دروازې دي، چې د ضرورت په وخت کلاويږي او بنديږي، او ورسره ورسره د سترګو او مخ ښائست هم په کې دی.

بيا ددې بڼو د ويښتانو غټيدو مقدار هم په ځای اوساتلې شو، د سَر د ويښتانو غوندې ډير نه غټيږي، ورنه بيا به انسان ته تکليف ؤ.

بيا په سترګو کې داسې مالګينځَنه ماده پيدا کړې شوه چې دسترګو د وينځلو او صفايي کار ورکوي.

بيا د سترګې دواړه طرفونه د مينځ په نسبت ښکته اوساتلې شو، ددې د پاره چې که چيرته په دې کې څه خطرناک شی اوغورځيږي نو په آسانۍ سره لاندې اوخويږي.

بيا د سترګو نه څلور واړه طرفه دسختو هډوکو غلاف جوړ کړې شوی، ددې د پاره چې سترګه دګوزار او نورو خطرو نه محفوظه اوساتي.

په سترګو کې کيمرې: په هره يوه سترګه کې ديارلس کروړه (۱۳۰۰۰۰۰۰) کيمرې لږيدلې وي، په دې کې شپيته لکه (۶۰۰۰۰۰۰) کيمرې صرف د رنګ پيژندلو دي، دولس کروړه (۱۲۰۰۰۰۰۰) کيمرې صرف د تور او سپين رنګونو خودلو دپاره دي.

او د شپې په تياره کې د کار کولو واله کيمرې ځانله دي، چې هغې ته راډز (Rods) وايي، (دغه وجه ده چې د بعضې خلقو نظر د ماښام نه روستو کار نه کوي، يعنی د شمکورتيا بيماري يې وي، داځکه چې دشپې کار کولو واله کيمرې يې خرابې وي).

د انسان په سترګه کې د رڼا قبلولو د پاره د يو کرَب نه زياتې ريشې وي، چې هغه رڼا قبلوي.

بيا که انسان د سترګو په اينزونو باندې نظر واچوي چې څومره صفا او شفاف دي، او په کومې طريقې سره ليدل کوي نو انسان حيران پاتې شي چې د سترګو دومره ناآشنا باريک

نظام، او په دې وړه سترګه کې د هغې راوستل صرف او صرف د هغه ذات کار دی چې دقدرتونو او حکمتونو خاوند دی.

چې کله په سترګه کې څه فرق راشي نو هغه ډاکټر چې پنځه ويشت (۲۵) کاله يې تعليم کړې وي، د سترګو سپيشلست وي، اوږده تجربه يې وي، هغه صرف په دې پوهه شي چې په دې سترګه کې دا فرق دی او علاج يې کوي، او دده دا علاج هم د ګارنټۍ واله نه وي.

نو چې کله صرف د فرق معلومولو د پاره دومره ډير تعليم او تجربه ضروري ده نو نوې سترګه پيدا کول خو صرف د خالقِ کائنات نه علاوه د بل هيچا کار نه دی.

دغه وجه ده چې که د چا سترګې ختمې شي هغه په کروړنو او اربونو روپو ورکولو ته تيار وي، خو د دُنيا يو ډاکټر هم ده ته سترګې نشي اچولی.

سبحان الله. معلومه شوه چې سترګه د الله ﷻ د طرفه لوي نعمت دی.

د انسان هر اندام ډير قيمتي دی

حضرت يونس بن عبيد رحمه الله ته يو چا د غريبۍ ډير شکايت وکړو چې هيڅ سرمايه راسره نشته، او ډير خفه وُ، ده ورته ووېل: آيا ته په ما باندې دا خپله سترګه په يو لک درهم راخرڅوی؟ هغه ورته ووېل: نه. ده بيا ورته بل اندام ياد کړو، چې دا خپل خپل لاس راباندې په يو لک درهم راخرڅوی؟ هغه ووېل: نه. دغه شان يې هغه ته يو يو اندام يادول، هغه به وېل چې نه يې خرڅوم. ده ورته ووېل: ته خو هسې شکايت کوی چې د ماسره هيڅ سرمايه نشته، د تاسره خو د لکونو او کروړونو روپو سرمايه ده.

زړه:

د ربِّ کائنات د قدرت په عجائبو کې زړه هم عجيبه مشينري ده، دا يو قدرتي پمپ دی چې ټول وجود ته وينه خوَروي، اګر چې په سائز کې د نيم پونډ برابر دی خو د الله ﷻ په عظيمو قدرتونو مشتمل دی.

په زړه کې دوه پَمپه وي: يو پَرپوس (پېړو) ته د وينې د ترسيل د پاره وي چې د هغه ځای نه اکسيجن جذب کړي، او دويم صفا وينه ټول وجود ته د خورولو د پاره وي.

د هر انسان زړه په ټول عمر کې اوسطًا دري لکه (۳۰۰۰۰۰) ټنه وينه پمپ کوي ، او دده زړه په اويا (۷۰) کاله ژوند کې څلور کربه پيرې ټوپ وهي .

ګويا په بل تعبير د اخيره مونږ په داسې ترتيب هم کولې شو چې د يو صحت مند انسان زړه په يو منټ کې اويا (۷۰) پيرې درزيږي (يعنې ټوپونه وهي) ، نو په شوا روز کې څه د پاسه يو لک پيرې درزيدل شو .

او په يو منټ کې پنځه ليټره وينه پمپ کوي ، ګويا په پنځه څلويښت (۴۵) کال ژوند کې د انسان زړه دري لکه (۳۰۰۰۰۰) ټنه وينه پمپ کوي .

د انسان د وجود ټوله وينه په دري (۳) مِنټه کې د زړه د لارې پمپ کيږي او تيريږي ، او دا سلسله همداسې جاري وي .

بيا ددې مشکل کار سَر ته د رسولو دپاره چونکه د بِجلي هم ضرورت دی نو ځکه همدا زړه د وينې پمپ کولو سره سره بِجلي هم پيدا کوي .

کله چې يو ماشوم د مور په رحِم کې د څلورنيمو مياشتو شي نو دده زړه حرکت کول شروع کړي ، او تر د مرګه پورې بيا دا حرکت کوي ، ځکه که چيرته زړه د څه وخت دپاره حرکت کول بند کړي نو انسان په هماغه ځای مړ کيږي .

بيا الله ﷻ د زړه عضلات په داسې طريقې سره جوړ کړي چې دا نه ستړي کيږي او نه آرام کولو ته ضرورت لري .

بيا عجيبه دا چې د زړه کوم باريکه سُوري او مَسامات دي هغه د پَرپوس (پېړو) سورو ته مخامخ دي ، دا ددې دپاره چې تازه هوا زړه ته اُورسي ، او د زړه ګرمايش او بخارات ختم کړي . ګويا دا د زړه د پاره د پَکي کار کوي .

که چيرته د پَرپوس سوري د زړه سورو ته مخامخ نه وی ، او تازه هوا زړه ته نه رسيدی ، نو بيا انسان ژوندي نه پاتې کيدو .

غوږونه

غوږ چونکه د ډيرو نازکو حصو نه جوړ شوی ، نو ځکه ددې د حفاظت په خاطر د کوپړۍ په هډوکي کې دننه ورته ځای جوړ شوی .

په هر غوږ کې يولک، (۱۰۰۰۰۰) سماعتي (ټيلفوني) خانې وي چې مختلف قسمه آوازونه اَوري ، او د دِماغو په مدد سره يې پيژني ، چې : دا دهلک آواز دی ، د ښځې آواز دی يا د حيوان ، يا د بل شي آواز دی .

دا د پيژندلو کار يولک (۱۰۰۰۰۰) باريک رګونه کوي کوم چې د غوږونو دننه نه دماغو ته تللي وي .

. د غوږونو دننه طرف ديوالونه يو قِسم تريخ مواد (لوندوالې او خيرې) پيدا کوي ، ددې د پاره چې که چيرته څه ماشی ، ميږې ، يا بل خطرناک شی د انسان غوږ ته ننوځي نو ددې خيري په وجه هلاک شي ، او مخکې يې نه پريږدي .

بيا ددې لوندوالي نه مخکې يوه پَرده ده ، د هغې نه مخکې د زنځير په شان درې (۳) هډوکي دي چې د يو بل سره پيوست دي .

لکه څرنګ چې د موټر سپرِنګان د موټر جَمپونه برداشت کوي نو دغه شان دا درې هډوکي هم اُوچت او سخت آوازونه نَرموي ، او بيا يې دننه غوږ ته ليږي .

ځکه که دوی دا آواز په قلاره او نرم نه کړي ، او همداسې تيز دننه لاړ شي نو دا غوږونو او دماغو ته نقصان ورکوي .

بيا ددې درې (۳) هډوکونه مخکې يو طبل (د ډول په شان څيز) دی چې د هغې شاته اُوبه دي ، په دې اُوبو کې د درې زره (۳۰۰۰) نه زيات واړه واړه تارونه يا ويښتان دي ، کله چې آواز ددې طبل سره ولږي ، نو دا تارونه اوخوزوي ، هر تار يو خاص آواز په خاصې طريقې سره دماغو ته په يوه نوې لاره رسوي .

دغه وجه ده چې انسان په يو وخت کې درې زره (۳۰۰۰) آوازونه اوريدې شي .

بيا دغوږونو جوړښت د سيپي په شکل شوی ، دا ددې دپاره چې آواز اول ددې په دائره کې جمع شي ، او بيا ددې ځای نه اُوځي د غوږونو پَردو سره اولږي .

بيا دې غوږونو ته څه موږونه ورکړې شوي ، ددې د پاره چې يو خو آواز ځان ته اوچت او صفا کړي ، او دويم دا چې دننه غوږ ته کوم ضررناک شی ننوځي هغه ته لاره اُوږده شي ، ځکه هر ضرري شی په موږونو نه ورخيجي ، بلکه د غوږونو په دې لارو کې روان وي ، نو تر

څو پورې چې دا ضرري شی په دې موږونو کې تاوېږي او دننه ننوځي نو ترد هغې وخته پورې به دا سړی د غفلت نه راپیدار شوی وي، او دخپل غوږ حفاظت به وکړي.

بیا الله ﷻ د غوږونو په دې پَرده کې دومره تیزه د احساس ماده ایخې ده چې که دده غوږونو سره نزدې یو وړوکې ماشې یا بل ضررناک شی اُوبنګیږي نو ده ته پته لږي.

سړی حیران شي چې د غوږونو دومره پیچیده او غټ نظام الله ﷻ په دې دومره وړوکي ځای کې محفوظ کړی. دا هم د الله ﷻ په لویو قدرتونو او حکمتونو باندې دلالت کوي.

دِماغ :

دِماغ د الله ﷻ په قدرتونوکې یو عجیبه تخلیق دی چې ددې په وجه د انسان ټول ژوند برابروي، ددې په وجه انسان د ښه او خراب تمییز کوي، او د همدې د اِشارو او حُکم په وجه انسان نقل وحرکت، خبرې او نور کارونه کوي، دغه رنګې استدلال، غور و فکر کول هم د دماغو صلاحیت دی، دارنګې قوتِ حافِظه هم ده چې بې شماره شکلونه، آوازونه او نور شیان په کې محفوظ وي.

دِماغ چونکه د جسم اهمه حصه ده، دغه وجه ده چې الله ﷻ ددې حفاظت په سختو هډوکو (کوپړی) کې دننه کړی، او هډوکي ددې دپاره دمضبوطې قلعې په شکل دي.

د دِماغو مثال په شان د کمپیوټر دی، د انسان په دماغو کې دومره کَنِکشَن دي چې که چیرته دا په زمکه باندې خوَاره کړې شي نو ټوله زمکه به پټه کړي، خو الله ﷻ دا دانسان په وړه کوپړی کې راجمع کړي.

د هر انسان دماغ د یو ملین نه زیات مخصوصو خلیو (cells) نه جوړ شوي چې هغې ته نیوران (Neuran) وایي، دا خلیې خپل خاص کار د یو کرَب نه زیاتو حساسو نرې تارونو او رګونو په ذریعه کوي، چې د دماغو نه نیولې په ټول بدن کې خواره شوي.

بعضې ماهرین وایي چې په هر انسان کې زرمیلیونه عصبي خانې دي چې ددېنه نرې تارونه اُوتې دي، او په ټول بدن کې خواره شوي دي.

د ملا تير د دماغو نه شروع شوی تر د ملا پورې راغلی ، د دينه په سوونو رګونه په جسم کې خواره شوي وي ، لکه څرنګ چې په ټيلفون کې دوه تارونه وي : يو د پيغام وړلو ، او بل د پيغام راوړلو د پاره ، دغه شان په جسم کې هم د پيغام ليږلو او پيغام اخيستلو ځانله ځانله نري نري تارونه دي .

مثلاً د انسان په خپه باندې څه خطرناک شی کيني نو فورًا د يو تار په ذريعه دماغو ته خبر ملاؤ شي (چې په خپه باندې خطرناک شی ناست دی) . په دې دويم تار کې د دماغو نه لاس ته حکم اوشي چې دا خطرناک شی لرې کړه .

کله چې انسان ددې شي د لرې کولو اِراده وکړي نو د بدن اووه سوه (۷۰۰) پټې په حرکت کې راشي ، او دلاس په ذريعه دا شی لرې کړي .

دغه رنګې همدا دماغ د انسان د بدن مختلفو حصو ته د وينې د ليږلو او بندولو حکم کوي . مثلاً څوک په مونږ حمله کول اوغواړي نو زمونږ دماغ د بدن هرې حصې ته ځانله ځانله حکم کوي : ددې سړي ستر ګې سرې شي ، اَننګي يې اوپړسيږي ، زړه يې زر زر حرکت کول شروع کړي ، ددې د پاره چې د بدن هرې حصې ته وينه په مناسب مقدار اورسي .

يا : کله چې يو سړې زخمي شي ، او د وجود نه يې وينه روانه شي نو دماغ ددې وينې د بندلو او د بدن دحفاظت حکم وکړي ، نو د وينې هغه سخت مواد کوم چې په سپينو ذرّاتو مشتمل وي ، دغه ذرّات ددې روانې وينې په ذريعه ددې زخم خُلې ته ځان اورسوي ، او په هغه ځای کې جَم شي ، تر دې پورې چې وينه راتلل بند شي .

نو دا سپين ذرّات ددې وينې د بندلو کار هم کوي ، او د قوّتِ مُدافعت کار هم کوي ، اوس که چيرته کوم جراثيم په دې زخم د بهر نه لږې هغه هم ختموي او د بدن ته يې دننه تلو ته نه پرېږدي .

ګُردې :

ګُردې د انسان دمعدې او غټو کولمو شاته د ملا د تير خي طرف او چپ (ګس) طرفته دي ، د يوې ګُردې وزن تقريبًا پنځه اُونسه وي ، ګردې د جسم د پاره ډير اَهم کارونه کوي .

په يوه ګرده کې تقريبًا لس لکه (۱۰۰۰۰۰) ځورد بيني يونټه (حصې) دي چې شپه او ورځ وينه صفا کوي ، او زهريله اجزا د جسم نه د تشو متيازو په شکل خارجوي ، يعنې ګرده د فلټر پلانټ کار ورکوي (يعنې د صفايي کولو يوه کارخانه ده) .

دغه رنګې ګرده په جسم کې د وينې مقدار ، د اوبو مقدار ، د معدني او غذايي اجزاؤ تناسب هم بر قرار ساتي .

کله چې انسان خوراک وکړي نو اکثر په دې کې بې کاره او زهريله جراثيم هم معدې ته لاړ شي ، بيا په وينه کې شامل شي ، کوم چې ډير خطرناک دي . د الله ﷻ شان ګوره چې د زړه نه يو غټ رګ د وينې راغلی ، او د دې ګردې د لارې تير شوی ، ګرده په شوا روز کې اته څلويښت (۴۸) ليټره وينه د دې ضرري مادو او جراثيمو نه صفا کوي ، او دا فاسده ماده د تشو متيازو په شکل خارجوي .

دغه رنګې د انسان د وجود د پاره په يو خاص مقدار کې سوډيم ، پوټاشيم ، کيلشيم ، ميګنيشم ، فولاد ، شکر او نمک وغيره هم ضروري دي ، خو چې کله دغه اجزا د ضرورت نه زيات شي نو ګرده بيا دغه زياتي اجزا هم د تشو متيازو په شکل د بدن نه خارجه وي .

وينه :

وينه د انسان د پاره داسې ده لکه د موټر د پاره چې پټرول او ډيزل وي ، وينه د انسان د جسم د پاره غذا ده ، د دې سره سره وينه جسم ته آکسيجن ګيس هم رسوي ، او زهريله ګيس "کاربن ډائي آکسائيډ" د جسم نه خارجوي .

د وينې دا سُور رنګ د دې د سرو ذرّاتو په وجه قائم دی ، دا سره ذرات د هډوکو نه پيدا کيږي ، او په وينه کې شامليږي .

الله ﷻ د دې د پيدايش يو خاص تعداد مقرر کړی ، په هر سيکنډ کې تقريبًا يو ملين سره ذرّات ختميږي ، او د دې په ځای يو ملين نور سره ذرّات پيدا کيږي ، او په وينه کې شامليږي ، او ټول عمر دغه سلسله روانه وي .

ددينه علاوه په وينه کې سپين ذرات هم شته ، چې دا سپين ذرات د نورو اجزاؤ سره د يوځاى کيدو په وجه د قوّتِ مدافعت کار کوي ، يعنى جسم د جراثيمو او نورو خطرناکو شيانو نه ساتي ، او جراثيم وژني .

بيا د وينې د جاري او روان ساتلو د پاره څه نور ذرات هم شته چې هغې ته پليټ ليټ (platelet) وايي ، دا ذرات وينه مايع او جاري ساتي .

د انسان په وجود کې تقريبًا دوه چمچې شکر هم شته ، په زر (۱۰۰۰) څاڅکي وينه کې يوه قطره شکر وي . دا شکر دانسان د وجود د پاره ډير ضروري دي ، ځکه که چيرته شکر په وجود کې کم شي نو بيا په جسم باندې مختلف قِسمه بيماريانې حملې کوي لکه : کمزوري، رپيدل، د زړه ډوبيدل ، او ددينه علاوه نورې ډيرې بيماريانې .

د هر انسان په جسم کې دده د وزن په مقدار اووه (۷) فيصده وينه وي . بيا په وجود کې چې د وينې کوم غټ او واړه ټول رګونه ناپ کړې شي نو هغه د شپيتو زرو نه نيولى تر د يو لک (۱۰۰۰۰۰) ميله لرې پورې خورَيدې شي .

هډوکي

د هر انسان په وجود کې دوه سوه او اته څلويښت (۲۴۸) هډوکي وي (د ا د وړو وړو هډوکو نه علاوه دي) .

صرف سَر د پنځه پنځوس (۵۵) هډوکو نه جوړ شوى په کوم کې چې غابښونه هم شامل دي ، بيا د هر هډوکي شکل و صورت د بل نه جدا دى . (۱) په لاس او خپو کې يو سل او شپږ (۱۰۶) هډوکي دي .

بيا انسان په خپل ژوند کې د مختلفو ضروریاتو په وجه جسم ته د حرکت ورکولو ته هم محتاج دى ، چې دې جسم ته مختلف حرکتونه ورکړي : کله کيني ، کله پاڅي ، کله د څه شي رانيول ، کله زور کول وغيره . نو الله ﷻ ددې په خاطر د انسان په وجود کې پنځه سوه او

(۱) بيا د سر د مختلفو هډوکو د رايو ځاى کيدو نه ګول (کروي) شکل جوړ شوى ، چې د شپږو (۶) هډوکو نه کوپړى جوړه شوى ، د څلورويشتو (۲۴) نه پورته ژامبه جوړه شوى ، د دوه ؤ (۲) نه لاندې ژامبه جوړه شوى ، او دا باقي غابښونه دي .

نهه ويشت (۵۲۹) عضلات (برخې) پيدا کړه . ځکه که چيرته ټول جسم د يو هډوکي نه جوړ وی نو بيا به د انسان د پاره تلل ، نيول ، ښکته کيدل او پورته کيدل مشکل وو .

بيا چې د هر هډوکي نه څومره حرکت مطلوب ؤ ، د هغې مطابق هغې ته شکل ورکړې شو ، دغه وجه ده چې څه هډوکي غټ دي ، څه واړه دي ، څه نري دي ، څه پلن دي ، څه نيغ دي ، څه کاږه دي ، څه مستطيل دي ، څه ګول دي ، څه ډک دي ، او څه ډډ دي .

که کوم هډوکې ګول او پړسيدلې وي نو ورسره په مخامخ هډوکي کې ددې مطابق کنده جوړه شوي وي ، ددې د پاره چې دا په صحيح طريقې سره په يو بل کې ورشي .

او س که انسان کيناستل ، پاڅيدل ، تلل وغيره اوغواړي نو بغير د څه تکليف نه يې په آسانۍ سره کولې شي .

بيا په هر جسم کې الله ﷻ درې سوه او شپيته (۳۶۰) جُوړونه پيدا کړي چې دا انساني جسم ته په حرکت ورکولو کې مدد کوي ، که په دې کې يو جُوړ هم خراب شي نو انسان ته ډير مشکلات جوړيږي . مثلاً که د خپو جوړونه خراب شي نو بيا تلل مشکل شي .

بيا دا جوړونه او هډوکي په مضبوطو تارونو او پټو سره تړلې شوي ، او د دوی په مينځ کې د اعصابو رِشته قائم کړې شوی .

الله رب العزت فرمايي :

﴿ نَّحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَآ أَسْرَهُمْ ﴾ . (۱)

ترجمه : مونږ دوی پيدا کړل او د دوی جوړونه (بَندونه) مو مضبوط کړل .

فايده : که انسان سوچ وکړو نو دده دا پټې او جوړونه (بَندونه) اګر چې په ظاهره نرم او نازک معلوميږي خو الله ﷻ دا داسې مضبوط پيدا کړي چې شپه او ورځ د حرکت کولو او سخت کارونو کولو باوجود بيا هم آتيا يا سل کاله پورې دده په بَندونو او پلو کې هيڅ فرق نه راځي ، نه ماتيږي ، او نه سُوليږي . که چيرته انسان د اُوسپنې او فولاد نه څه شی جوړ

---

(۱) الدهر آيت ۲۸ .

کړي نو هغه هم د يو څو کالو د استعمال نه روستو سوليږي او ماتيږي ، خو د انسان دا بَندونه او پتې، د ډير استعمال باوجود بيا هم نه سوليږي او نه ماتيږي . فَتَبَارَكَ اللهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِيْنَ .

بيا د هر هډوکي د قوت د پاره ددې په نَلو کې مغز هم پيدا شوي چې د قوت سره سره د هډوکو په حرکت کې هم مدد کوي .

بيا غاښونه په داسې انداز باندې جوړ کړې شوي چې بعضې غاښونه پلن دي چې د خوراک ميده کولو کار ورکوي ، او بعضې په کې د تيرو سرونو واله دي چې د خوراک د کټ کولو کار ورکوي .

بيا دا غاښونه په دوه ديرش (۳۲) ټکړو کې تقسيم شوي ، ددې د پاره چې که چيرته يو خراب شي نو د نورو نه کار واخيستې شي ، ځکه که چيرته ټول يو هډوکې وی او فرق په کې راغلې وی نو بيا به خبره ډيره مشکله وه .

بيا ددې غاښونو جرړې مضبوطې جوړې کړې شوي ددې د پاره چې غاښونه د خوزيدو او غورځيدو نه محفوظ شي .

کله چې ماشوم وړوکې وي نو الله ﷻ ده ته عارضي غاښونه ورکړي وي ، خو چې غټ شي نو بيا يې دا عارضي غاښونه اوغورځيږي ، او مستقل داسې پاخه غاښونه يې رااوخيجي چې که انسان ددې حفاظت وکړي نو ټول عمر نه خرابيږي .

بيا دا غاښونه د سرو اُورو په مينځ کې په داسې انداز لږولې شوي چې د ملغلرو غوندې ښائسته معلوميږي ، او د انسان د مخ او خُلې د ښائست سبب ګرځي .

بيا که چيرته په دې غاښونو باندې شونډې نه وی نو انسان به څومره بَدرنګ معلوميده ، نو شونډې د غاښونو د ښائست ، د خُلې د پاره پَرده ، او په خوراک کې د مدد کولو ذريعه ده .

خلاصه دا چې هډوکي د انسان د وجود د مضبوطتيا ، او بدن ته په آسانئ سره د حرکت ورکولو کار ورکوي ، چې دا ټول د ربّ العالمين په عظيمه کاريګرئ باندې دلالت کوي .

پوستکې (څَرمن)

پُوستکې هم د الله ﷻ د قدرتونو نه يوه عجيبه حيرانوونکې نښه ده ، پوستکې د ټول جسم د پاره د غِلاف په شان دی چې جسم يې پټ کړې وي ، او د بهرني خطرناکو جراثيمو نه

یې ساتي ، ځکه که کوم ځای کې پوستکې غوڅ شي نو په زرهاؤ جراثیم په دې لاره وجود ته د ننوتلو کوشش کوي .

بیا د پوستکې اوسطًا وزن څلور (۴) کلو ګرامه دی ، چې په دې کې مختلف خلیې ، غدود او د وینې تلو راتلو لارې دي ، زړه چې کومه وینه نور وجود ته پمپ کوي نو په هغې کې څه حصه پوستکي ته هم راځي .

بیا په دې پوستکي کې دوه نیم لکه (۲۵۰۰۰۰) خانې داسې دي چې کله څه یخ شی (مثلا واوره وغیره) محسوس کړي چې د پوستکي سره اولږیده ، نو فورًا دماغو ته خبر ورکړي ، جسم اُولږ زیږي ، او د پوستکي رګونه کلاؤ شي ، فورًا ډیره وینه په تیزۍ سره په دې رګونو کې دې پوستکي ته راشي ، ددې د پاره چې پوستکي ته ګرمایش ورکړي ، او دا یخ والې جسم ته نقصان او نه رسوي .

او که یو انسان په ګرمۍ کې اُوځي ، او پوستکې یې ګرمي محسوسه کړي نو د ګرمۍ خبر ورکوونکې خلیې دماغو ته اطلاع ورکړي (چې په دې پوستکي باندې ګرمائِش لږي ، هسې نه چې ګرمایش ورته نقصان اورسوي) نو درې ملیونه د خوَلې غدود (Glands) یَخه خوَله خارجول شروع کړي ،ددې دپاره چې جسم ته راحت اورسي ، او د ګرمۍ نقصان ختم شي . ګویا د خوَلې دا غدود د ائیرکنډیشن کار ورکوي .

که چیرته د خوَلې دا غدود خپل کار پرېږدي ، او د ګرمۍ په وخت کې کلاؤ نه شي نو انسان بیا د معمولي ګرمۍ برداشت کولو قوت نه لري .

بیا جسم داسې حساس پیدا کړې شوی چې دبهرني ماحول نه ډیر زر متأثره کیږي ، او دماغو ته فورًا خبر ورکوي ، دماغ هم بیا د هغې موافق احکامات جاري کوي

ژبه :

ژبه هم د الله ﷻ په نعمتونو کې یو لوي نعمت دی ، او د الله ﷻ د قدرتونو عظیم مَظهر دی ، ددې په ذریعې سره انسان اِظهار ما فی الضمیر کولې شي ، او د زړه پټه خبره د ژبې په ذریعه بیانولې شي .

بل دا چې په ژبه باندې د خوندونو معلومولو د پاره درې زره (٣٠٠٠) خانې جوړې کړې شوي چې په دې بسره انسان د هر قسمه خوند تمییز کولې شي، که چیرته دا خانې نه وی نو بیا به انسان د خوږ، تریخ، پیکه او ترش په مینځ کې هیڅ فرق نه شو کولی.

بل دا چې د خوراک کولو په وخت ژبه دا نوړیه اړوي راړوي او د ژامبو غابښونو ته یې ورمخې ته کوي ددې د پاره چې دا ښه میده شي، او تیرول یې آسان شي.

بیا په حلق کې دوه (٢) سوري دي:

یو د ساه اخیستو د پاره دی، په دې باندې یوه پرده ده چې د ساه اخیستو په وخت دا کلاویږي او د خوراک کولو په وخت په خپله بندیږي. ځکه که د ساه په نالی کې خوراک لاړ شي نو په انسان باندې سخت ټوخې اولږي او اکثر انسان ددې د لاسه مړشي.

او دویم سورې د خوراک د پاره دی، چې په دې لاره باندې معدې ته خوراک ځي.

پوزه

د مخ په مینځ کې الله ﷻ پوزه په داسې ښائسته طریقې سره اوچته پیدا کړی چې په دې سره د مخ ښائست هم دی، او ورسره په دې کې یې دوه سوري هم پیدا کړي چې په هغې کې په پورته حصه کې الله ﷻ د بویولو داسې حس او ماده ایښی چې په دې سره انسان د خوشبویي او ښو خوراکونو بوی معلوم کړي، او فایده ورنه واخلي، او د بدبویي او خرابو خوراکونو نه ځان اوساتي.

همدارنګې په دې سره انسان تازه هوا راکاږي کومه چې د زړه او نورو وجود غذا ده، او د زړه د ګرمایش ختمیدو او بدن ته د راحت رسولو سبب دی.

بیا د الله ﷻ دې عظیم قدرت ته ګوره چې په دې پوزه کې یې ویښتان پیدا کړه، ددې د پاره چې که چیرته په دې هوا کې څه ګرد و غبار، یا جراثیم وي نو د ساه اخیستلو په وخت به هغه په دې ویښتانو کې بهر پاتې شي، او دننه پرپوس (پیپرو) ته به داخل نه شي.

بیا که چیرته څه جراثیم یا ګرد دننه لاړ شي نو الله ﷻ د ساه په نالی کې څه رطوبت او نري ویښتان پیدا کړي چې هغه دا جراثیم راحصار کړي، او دننه یې نه پریږدي.

خو که بیا هم جراثیم بشکته لاړ شي نو انسان پرنجې (اَنکریشې) وکړي چې په دې سره هغه جراثیم واپس بهر راووځي ، گویا پرنجې هم د جسم حفاظت کوي ، دغه وجه ده چې په شریعت کې د پرنجي کولو نه پس د الله ﷻ د تعریف یعنی " الحمد لله " ویلو حکم دی .

اوس که چیرته دا جراثیم یا گرد د پرنجي په وجه هم رابهر نه شي نو په انسان باندې ټوخې اولږي چې په دې سره دا جراثیم واپس رااوځي . سبحان الله .

بیا د پوزې دننه هډوکې باریکه جوړ کړې شوی ددې د پاره چې دا د آواز په پیدا کولو کې مدد وکړي .

جِگر (اینه)

جِیگر داسې یوه لویه کارخانه ده ، او دومره ډیر کارونه کوي چې ددې مثال دُنیا نشي پیش کولی ، په یوه جِگر کې په آربونو خلیې وي چې هره خلیه د بلې نه مختلفه وي ، جِگر په یو وخت کې پنځه سوه (۵۰۰) جدا جدا کارونه کوي ، لکه : جسم د زهریله اثراتو نه محفوظ ساتي ، په وینه کې د شکر مقدار معتدل ساتي ، زیاتي اجزاء د جسم نه خارجوي ، خوراک هضم کوونکي مواد (انزائم) هم پیدا کوي، صفراء او کولیسټر برابروي ، او ورسره په یو منټ کې د یو لیټر نه زیاته وینه صفا کوي ، گویا په یوه گِهنټه کې شپته (۶۰) لیټره وینه صفا کوي .

د جِگر چې کوم خلیات دي په هغې کې ځنې شکر جوړوي ، ځنې لحمیات جوړوي ، ځنې نمکیات جوړوي او ځنې وِټامن جوړوي . ددینه علاوه جِگر بې شماره کارونه کوي . حالانکه د جگر ټول وزن یو نیم یا دوه (۲) کلو گرامه دی .

سائنس دانان حیران دي چې یو اندام دومره ډیر کارونه څنگه کوي ؟ دوی د ډیرو کوششونو باوجود داسې یو مشین جوړ نه کړو چې د جگر غوندې پنځه سوه (۵۰۰) کارونه په یو ځل وکړي . سبحان الله .

تریخې

د جِگر په لاندې حصه کې تریخې دی ، دا د یوې تیلۍ غوندې شی دی ، د جِگر نه چې کومه صفراء (Bile) پیدا کیږي هغه په دې تیلۍ کې جمع کیږي ، بیا چې کله د خوراک

هضمولو کار شروع شي نو ددې تريخې نه يو يو څاڅکې صفراء لاندې څڅيږي ، او غوړ خوراک هضموي . ددېنه علاوه تريخې په کولمو کې موجوده خوراک خرابيدو ته هم نه پرېږدي ، او د اَودس ماتې خارجولو تحريک هم پيدا کوي .

معده او د هاضمې نظام

د انسان په معده کې څه درې نيم کروړه داسې غدود دي چې هغه د خوراک هضمولو يوه خاصه کيميائي ماده راخارجوي . کله چې انسان خوراک کوي نو د خُلې نه د هضمولو کار شروع شي ، ځکه په لاړو کې د هضمولو ماده شته ، بيا چې خوراک معدې ته اورسي نو د تېولو نه اول ددې معدې د ديوالونو نه چې کومه تيزابي مالگه (هائيډرو کلورک ايسډ) راووځي هغه ددې خوراک جراثيم ختم کړي ، او د خوراک هضمولو کار هم ورکوي ، ددې تيزابي مادې سره څه نور مواد هم يو ځای شي هغه دا خوراک هضم کړي .

بيا دا هضم شوې خوراک ديوې اُوږدې نالۍ په ذريعه کولمو ته داخليږي ، خو په دې لاره کې ددېنه شکر ، نشاسته ، چونا ، چربي ، لحميات او نور غذائي اجزاء پاتې کيږي .

بيا دا غذايي اجزاء د همدې اُوږدې نالۍ په ديوالونو کې جذب کيږي او په وينه کې شامليږي چې د بدن اَهم ضروريات پوره کوي . او د خوراک هغه حصه چې هغه د جسم د پاره فايده منه نه وي هغه د اَودس ماتې په شکل راخارجولې شي .

حيرانوونکې خبره : ډيره حيرانوونکې خبره داده چې د معدې د ديوالونو نه کومه تيزابي مالگه راووځي هغه دومره قوي ده چې که هر څومره مضبوط او سخت خوراک وي (که هغه غوښه وي ، وازگه وي يا بل سخت خوراک وي) نو دا تيزابي مالگه په هغې باندې خپل اَثر کوي او هضموي يې ، خو ليکن د معدې خپل پوستکې اگر چې نرې دی خو په دې باندې هيڅ اَثر نه کوي ، او ديته نقصان نه ورکوي ، دا ځکه چې د معدې په پوستکي باندې يو قِسم غوړ والې او ليس داره ماده پرته ده چې د هغې په وجه دا تيزابي مالگه په هغې باندې هيڅ اثر نه کوي .

انسان چې د معدې او هاضمې دې پيچيده نظام ته اوګوري نو حيران پاتې شي. يقيني خبره ده چې دا د ربّ العالمين هغه عظيمه کاريګري او قدرتونه دي چې د الله ﷻ په وحدانيت او عَظمت باندې دلالت کوي.

خلاصه

خلاصه دا چې د انساني بدن د جوړښت، او د هر اندام په مختلفو کارونو کولو کې د الله ﷻ د قدرت بې شماره نخې دي.

دا خو مې درته د بدن د يو څو مشهورو اندامونو په باره کې سَر سَري د الله ﷻ قدرتونه بيان کړه، که د بدن په هره هره پُرزه کې د الله رب العزت قدرتونه، حکمتونه او فوائد بيان کړې شي نو د دينه به په څو څو جلدونو کې کتاب جوړ شي.

او څومره چې د يو اندام متعلق سائنسي انکشافات کولې شي، او د دې کارونه او حکمتونه بيانولې شي نو هماغومره په انسان باندې د الله ﷻ قدرتونه نور هم ښکاره کيږي، او په زړه کې يې د الله ﷻ عظمت نور هم پيدا کيږي.

بيا عجيبه دا ده چې دا ټول وجود او دا ټولې پُرزې صرف د معمولي نطفې د منې نه پيدا شوي.

معلومه شوه چې د انسان دا وړوکې بدن، او په دې کې دا مختلف باريکې او قوي پُرزې د ربِّ کائنات د قدرتونو او حکمتونو ښکاره دليل دی.

د انساني جسم متعلق نور حيرانوونکي معلومات

* د هر انسان په جسم کې درې لکه رګونه وي چې په ټول وجود کې خواره شوي دي .

* د دې رګونو پيغام دومره تيز دی چې په هر سيکنډ کې د څلور ميله په رفتار دی ، نو دا په يوه ګهنټه کې د څوارلس زره او څلور سوه (۱۴۴۰۰) ميله په رفتار شو ، اوس که يو سړې ګرمې سکروټې له ګوتې ورورې نو د يو سيکنډ په سلمه (۱۰۰) حصه کې دا خبر دماغو ته اورسي ، دماغ ورته د ګوتې راديخوا کولو حکم وکړي ، نو انسان خپلې ګوتې د سکروټې نه را لرې کړي .

* انسان په يو منټ کې دشپاړس (۱٦) نه نيولی تر د اتلس (۱۸) پيرو پورې ساه اخلي ، ګويا په شواروز شپږ ويشت زره (۲٦۰۰۰) پيرې ساه اخلي .

* بيا په هره ساه اخيستو کې د پنځه ويشت (۲۵) نه نيولی تر د ديرش (۳۰) اِنچه پورې هوا دننه ځي ، دا هوا د پړپوس (پيپړو) په پنځلس (۱۵) مربع فُټه ځای کې چکر لږوي .

* دانسان په پړپوس کې څه شپږ لکه (٦۰۰۰۰) واړه واړه د هوا سوري دي يعنی يو قِسم بَټې دي ، او هوا د دې دپاره خشاک دی .

* د انسان پړپوس (پيپړې) په ټول عمر کې اوسطا پنځوس کروړه پيرې کلاويږي او بنديږي . د دُنيا د ټولو نه مضبوط مشين هم دومره د مشقت واله کار نشي برداشت کولی ، او نه بغير د څه مرمت نه دومره اُوږده زمانه کار کولې شي .

* د پړپوس د معمولي کلاويدو په وخت په دې کې يو ګيلن هوا ځائيږي ، ګويا په يوه ورځ کې انسان د ساه اخيستو په ذريعه باندې څوارلس زره او څلور سوه (۱۴۴۰۰) ګيلنه هوا راکاږي .

* د انساني جسم د پاره روزانه د پړپوس په ذريعه پنځلس سوه (۱۵۰۰) معکب اِنچه ، او د پوستکي په ذريعه درې سوه (۳۰۰) معکبه صفا هوا ضروري ده ، چې الله ﷻ يې په خپلو قدرتونو سره هر چاته پوره کوي .

* د هر انسان په يو اِنچ پوستکي کې درې نيم (۳۵۰۰) مسامات وي ، او په ټوله څرمن کې د هوا تلو راتلو د پاره دوه لکه (۲۰۰۰۰۰) واړه واړه سوري وي .

* د انسان په جسم کې چې روزانه څومره بجلي پیدا کیږي په هغې سره دوه ویشت (۲۲) سیره واوره وِيلې کيدې شي.

* هر انسان روزانه د تشو متيازو او خَوَلو په شکل د سلو (۱۰۰) نه نيولې تر دوه سوه (۲۰۰) تولو پورې اُوبه د جسم نه بهر اوباسي.

* د انسان زړه په يو کال کې درې کروړه (۳۰۰۰۰۰۰۰) پیرې درزیږي (يعنې ټوپونه وهي)، او وجود ته صفا وينه پمپ کوي.

* د تللو په وخت چې کله انسان قدم اوچتوي نو په يو سيکنډ کې د انسان پنځه څلويښت (۴۵) پټې استعماليږي.

* د ځوان او صحت مند انسان د دِماغو وزن او سطًا پنځه څلويښت (۴۵) اُونسه وي، په دِماغو کې بې شماره رګونه وي، دا رګونه سره د نورو ټولو شاخونو تقريبًا د يو کروړ نه زيات دي، دا ټول رګونه د جاسوسۍ او اِطلاع ورکولو کار ورکوي، چې د جسم په هر قسمه حرکت کولو سره فورًا دماغو ته خبر رسي.

* د انسان سترګې په يو کال کې کم از کم څلويښت لکه (۴۰۰۰۰۰۰) پیرې کلاويږي او بنديږي.

* د انسان زړه عام طور باندې شپږ (۶) اِنچه اُوږد وي، دا په يو منټ کې اويا (۷۰) پیرې حرکت کوي (يعنې ټوپونه وهي)، او په هره پیره ټوپ وهلو کې دوه نيم اُونسه وينه وجود ته خوَروي، ګويا په درې (۳) مِنټه کې د انسان د وجود ټوله وينه د زړه د لارې يو پیرې تيريږي.

* پړپوس (پيپړې) د سينې په خَلاء کې دواړه طرف واقع دی، دا د آسپنج په شکل وي. د ښي طرف پړپوس وزن شپږ سوه او پنځه ويشت (۶۲۵) ګرامه وي، او د چپ طرف پړپوس وزن پنځه سوه او اووه شپيته (۵۶۷) ګرامه، او د سړي د پړپوس وزن اکثر د ښځې د پړپوس نه درُوند وي.

* پړپوس چې کله کلاوُ شي نو په دې کې درې زره او اووه سوه (۳۷۰۰) سي سي خَلا پيدا کيږي. نو په يو ځل ساه اخيستو سره پنځلس سوه (۱۵۰۰) سي سي هوا دننه ځي او واپس راووځي.

* د ګردو خاص کار دادی چې په وینه کې کومې ګنده اوبه او ضرري اشیاء دي هغه د وینې نه راجدا کړي ، او د تشو متیازو په شکل یې د بدن نه خارجوي ، ځکه که ګرده دا ضرري اشیاء د وینې نه راجدا نه کړي نو خطرناکې بیماریانې د دینه پیدا کیږي .

* په هر انسان کې د آس اوومه (۷) حصه طاقت موجود وي .

* د انسان جسم په دیرش کروړه (۳۰۰۰۰۰۰۰) کیمیاوي اجزاؤ مشتمل دی ، که د دغه اجزاؤ بیان په الفاظو سره ولیکلې شي نو د دینه به لس زره (۱۰۰۰۰) کتابونه جوړ شي .

* د هر انسان وینه په سلو (۱۰۰) ورځو کې د ننه مکمل بدلیږي .

* د ناست سړي زړه په یو منټ کې یو اویا (۷۱) پیرې درزیږي ، د ولاړه کس یو اتیا (۸۱) پیرې درزیږي ، او د ملاست کس شپږ شپیته (٦٦) پیرې درزیږي .

* د صحت مند انسان زړه په یو پیره ساه اخیستلو دوران کې څلور (۴) پیرې درزیږي .

* د انسان د زړه اوسطا وزن تقریبا دولس (۱۲) اونسه دی .

* په یو عام انسان کې شپږ (٦) پونډه وینه وي ،

* په وینه کې یو شپیته فیصده (٦۱ %) اوبه وي ، او په ټول جسم کې پنځه شپیته فیصده (٦۵ %) اوبه وي .

* د روغ سړي په سَر باندې تقریبا پنځه زره (۵۰۰۰) ویښتان وي ، او په ټول وجود کې پنځه لکه (۵۰۰۰۰۰) ویښتان وي ، ویښتان په ګرمۍ کې زیات او په یخنۍ کې کم غځیږي .

* د سړي د دماغو وزن اوسطا ۱۵.۲۱ اونسه وي ، او د ښځې ۱۴.۵۲ اونسه وي .

* کله چې انسان خبرې کوي نو دده د بدن یو سل اویا (۱۷۰) عضلات حرکت کوي .

* د انسان اندامونه د پنځه ویشت (۲۵) کالو نه روستو بیا نه غځیږي .

* د انساني جسم نیمه حصه په عضلاتو مشتمله ده .

* د هر انسان په وجود کې دوه سوه او اته څلویښت (۲۴۸) هډوکي وي ، پنځه سوه او اویا (۵۷۰) پټې وي ، درې سوه او شپیته (۳٦۰) رګونه وي ، او درې سوه او نوي (۳۹۰) وریده وي .

* دانسان په وجود کې بعضې اندامونه مختلف کارونه کوي لکه بعضې خوراک پخوي، بعضې ورنه جوهر اوباسي او د بدن حصه یې جوړوي ، بعضې وینه په غوښه

بدلوي، بعضې په خوراک کې تيزاب يو ځاى کوي ، بعضې هډوکي مضبوطوي ، بعضې اعصاب او پټې جوړوي ، بعضې په کې د جسم نه ګنده اجزاء بهر راأوباسي ، بعضې په کې زخمونه جوړوي ، بعضې په کې په جسم باندې ويښتان راخيجوي ، بعضې په کې غاښونو ته سپين والې او وينې ته سُور والې ورکوي .

* بيا د انسان په جسم کې څلور آرکان دي چې هغه أور ، هوا ، خاوره او أوبه دي .
څلور په کې اجزاء دي چې هغه صفراء ، خون ، بلغم او سَودا دي .

* د يو عام انسان په وجود کې دومره أوبه وي چې لس (۱۰) ګيلنه ورنه ډکيږي .
دومره أوسپنه په کې وي چې يو وړوکي ميخ ورنه جوړيږي .
دومره چَربي په کې وي چې د هغې نه د صابون اووه (۷) ډنډې جوړيدې شي .
دومره چونه په کې وي چې په دې سره د يوې مرغۍ جاله چونه کيدې شي .
دومره فاسفورس په کې وي چې ددينه د دوه زره او دوه سوه (۲۲۰۰) ډَبو تيلي تياريدې شي .
دومره کاربن په کې وي چې ددينه نهه زره (۹۰۰۰) د رَنجو پنسلونه (سلايان) تياريدې شي . او څه اندازه په کې ګندهک او ميګنشيا هم شته .

* د انسان په پرپوس کې چې د هوا کومې نالۍ تللي راغلي ، په سعودي عرب کې د هغې تصوير په کمپيوټر باندې اخيستل شوی نو هغه د کلمه طيبه " لااله الا الله محمد رسول الله " په شکل باندې جوړې شوي ، چې دا د الله ﷻ د وحدانيت او د رسول الله ﷺ د رسالت ښکاره ثبوت دی .

فايده : سبحان الله . داد انسان په جسم کې د الله ﷻ د قدرت عجيبه نخې دې چې په اوريدو يې انسان حيرا ن پاتې شي ، په زړه کې يې د الله ﷻ عظمت پيدا کيږي ، او انسان په دې نتيجه رسي چې دا انسان الله رب العزت عبث نه دې پيدا کړی بلکه ديو مقصد د پاره يې پيدا کړی چې هغه د الله ﷻ عبادت دی .
ريښتيا ده چې الله تبارک وتعالى فرمايي :

﴿ وَفِيٓ أَنفُسِكُمۡ أَفَلَا تُبۡصِرُونَ ﴾ .(۱)

ترجمه : او په خپله ستاسو په ځانونو کې هم (ډيرې نخې دي) ، نو آيا تاسو دا په غور سره نه ګورئ ؟ (او تاسو ته نه ښکاري ؟) .

بل ځای الله ﷻ فرمايي :

﴿ سَنُرِيهِمۡ ءَايَٰتِنَا فِي ٱلۡأٓفَاقِ وَفِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمۡ أَنَّهُ ٱلۡحَقُّ... ﴾ .(۲)

ترجمه : ډير زر به مونږ دوی ته د خپل قدرت نخې په خواوُ شا دُنيا ، او د دوی په نفسونو کې هم اوښايو ، تر دې پورې چې دوی ته دا واضحه شي چې دا (کتاب) حق دی .

دعا

الله ربّ العزت دې مونږ او تاسو ته هم په مخلوقاتو د تفکر او تدبّر کولو توفيق راکړي ، او الله ﷻ دې زمونږ د بصيرت سترګې هم کلاوُ کړي چې په هر شي کې راته د پروردګار دا عظيم قدرتونه او حِکمتونه په نظر راځي ، او زمونږ زړونه دې الله ﷻ د خپل عظمت او معرفت نه ډک کړي ، او د هغه د عبادت کولو توفيق دې رانصيبه کړي .

آمِين يَارَبَّ الْعَالَمِين .

وَاٰخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِين

(۱) الذاريات آيت ۲۰ ، ۲۱ .

(۲) حم السجده آيت ۵۳ .

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

خوشخبري

ډيرو ملګرو او علماؤ راته دا مشوره راکړې که په همدې آنداز باندې د تقريرونو دا سلسله جاري اوساتلې شي ، او په آهمو موضوع ګانو باندې دغه شان ليکل اُوشي نو فايده به يې ډيره زياته وي .

لهذا زه يو ځل بيا اَهلِ علمو ، خطيبانو او ددې کتاب مينه والو ته دا خوشخبري اَوروم چې اِن شاء الله په همدغه انداز باندې به بل جلد هم ليکم چې هغه به هم په نزدې وخت کې چاپ شي .

خو هغه به په دې نوم باندې نه وي ، بلکه آينده راتلونکي جلدونه به په بل نوم وي، شائقين حضرات بيا د ټيليفون په ذريعه معلومات تر لاسه کولې شي .

ابوالشمس نورالهدٰی عفی عنه

نوټ : که د کتاب متعلق يا بله څه مفيده مشوره وي نو په دې نمبر رابطه کولې شئ .

موبائل نمبر : ۰۳۰۶ ۵۴۴۷۱۷۴

نوټ: دا خُطبه د تقريرونو نده بلکه دا صرف شوقا ليکل شوی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د بَرَاعَةُ الإِسْتِهْلَالْ واله خُطبه

١. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوٰتِ الْعُلٰى

وَشَرَّفَ الْمُؤْمِنِيْنَ بِالنُّوْرِ الَّذِيْ هُوَ نُوْرُ الْهُدٰى

٢. وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى مُحَمَّدٍ هُوَ حَبِيْبُ اللّٰهِ وَ شَمْسُ الْهُدٰى

وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ الَّذِيْنَ فَازُوْا بِالدَّرَجَاتِ الْعُلٰى

٣. ثُمَّ اَحْمَدُ اللّٰهَ بِاَنْ وَفَّقَ الْعُلَمَاءَ لِخِدْمَةِ الشَّرِيْعَةِ الْغَرَّاءِ

اَلَّذِيْنَ يَعِظُوْنَ لِاِصْلَاحِ النَّاسِ بِالْوَعْظِ الْمُدَلَّلِ وَالْخُطَبِ الْفُصْحٰى

٤. وَيُبَيِّنُوْنَ مَسَائِلَ الدِّيْنِ بِطَرِيْقِ الْاَسْئِلَةِ وَالْاَجْوِبَةِ الْفَاضِلَةِ الْحُسْنٰى

وَيَجْتَهِدُوْنَ لِتَشْحِيْذِ الْاَذْهَانِ الْكَامِلَةِ فِيْ فَهْمِ الْكَلَامِ الْمُغْلَقِ وَالْمُعَمّٰى

د خُطبې ترجمه : ١. ټول تعريفونه الله ﷻ لره دي چاچې زمکه او اُوچت اسمانونه پيدا کړي، او مشرّف کړي يې دي مؤمنان په هغه رڼا سره کومه چې رڼا د هدايت ده (يعنی الله ﷻ مؤمنان د هدايت په رڼا سره مشرف کړي) .

٢. او درود و سلام دې وي په محمد ﷺ باندې کوم چې د الله ﷻ محبوب او نمر د هدايت دی، او درود وسلام دې وي په اولاد او صحابهؤ د نبي عليه السلام باندې کوم چې په اوچتو مرتبو کامياب شوي.

٣. بيا زه د الله ﷻ حمد بيانوم په دې باندې چې الله رب العزت علماؤ ته د روښانه شريعت د خدمت توفيق ورکړې، کوم علماء چې د خلقو د اِصلاح د پاره د مُدَلّل وعظ او فصيحه تقريرونو په ذريعه نصيحت کوي .

٤. او دغه علماء بيانوي خلقو ته د دين مسائل په طريقه د بهترين سوال او جواب سره، او دوی د کامل ذهنونو تيزولو د پاره د پيچيده او مُعمّی کلام په معلومولو کې پوره کوشش کوي

نُورالهدی ، محمد ، حبيبُ الله ، شمسُ الهدی ، احمد .

اِصلاحي مُدَلّل تقريرونه ، اَلاسئلة والاجوبة الفاضلة لِتشحيذِ الاذهان الکاملة .

مکتبه اعزازیه

جاده میوند پخته فروشی کابل: 0764857797